



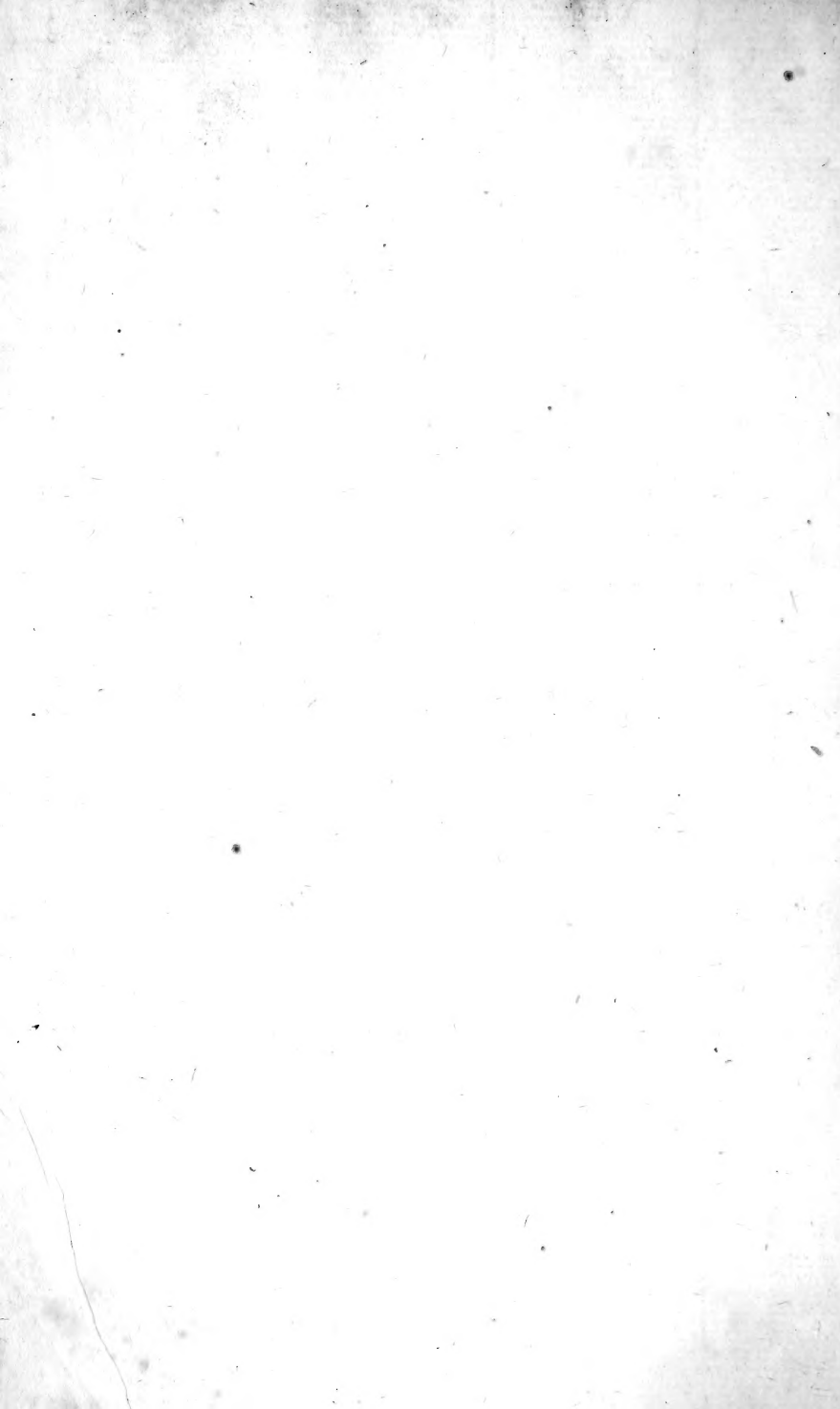


Smithsonian  
Institution  
Libraries

Gift of

FREDERICK M. BAYER









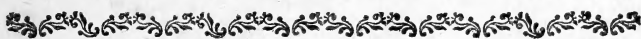


NATUURLYKE HISTORIE  
OF  
UITVOERIGE BESCHRYVING  
DER  
DIEREN, PLANTEN  
EN  
MINERAALEN,

Volgens het SAMENSTEL van den Heer

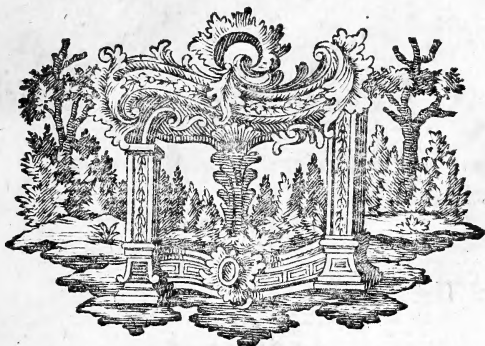
*L J N N T U S.*

Met naauwkeurige Afbeeldingen.



TWEEDEDEELS, ELFDE STUK.

DE KRUIDEN.



TE AMSTERDAM,  
By de ERVEN VAN F. HOUTTUN.  
MDCCLXXIX.



83  
H68  
1761  
d. 2 STUK II  
SCDIRB

# INHOUD VAN DIT STUK.

## VIERDE AFDEELING, DE KRUIDEN.

XXI. HOOFDST. *Vervolg der SAMEN-  
TEELIGE KRUIDEN. Erinne-  
ring van derzelver Eigenschappen en  
Byzonderheden. Beschryving der Zon-  
nebloemen; Koorn- en Goudsbloe-  
men en dergelyken: als ook der Vio-  
len, Balsaminaas, enz.* Bladz. i

XXII. HOOFDST. *Beschryving der MAN-  
WYVIGE KRUIDEN, (Gynan-  
dria) dat is der genen, wier Bloe-  
men de Meeldraadjes of op den Styl  
of op eenigerleye manier daar mede  
samen gevoegd hebben; gelyk in de Ge-  
slagten van Kalfsvoet, Speerwortel,  
Slangekruid, als oek in het Boom-  
plaag en anderen.* — 153

\* 2

XXIII.

XXIII. HOOFDST. *Beschryving der EEN-  
HUIZIGE KRUIDEN, dat is  
der genen, die Mannelyke en Vrou-  
welyke Bloemen, van elkander afge-  
zonderd, op eene zelfde Plant voort-  
brengen; gelyk de Brandenetels, Klit-  
jes, Amaranthen, Pimpernel, Druif-  
kruid, Netelkruid, Bryonie en de  
veelerley Soorten van Kalabasfen,  
Meloenen, Komkommers enz.* Bladz. 209

XXIV. HOOFDST. *Beschryving der TWEE-  
HUIZIGE KRUIDEN, die de Man-  
nelyke en Vrouwelyke Bloemen op by-  
zondere Planten hebben; gelyk de Ge-  
slagten van Hennip, Hoppe, Spi-  
nagie, Bingelkruid, enz.* — 341

XXV. HOOFDST. *Beschryving der VEEL-  
WYVIGE KRUIDEN (Polygamia),  
tot welken het Nieswortel, Glas-  
kruid, de Melde en anderen behoo-  
ren.* — 354

# AANWYZING DER PLAATEN

en der Bladzyden,

alwaar de Figuren aangehaald of beschreeven worden.

## PLAAT LXX. Afbeelding van SAMEN- TEELIGE KRUIDEN. tegenover Bladz. 21

Fig. 1. Een Gewas, door my genaamd  
*Gorteria Cruciata*, van de Kaap  
der Goede Hope. Zie bl. 7.

Het onderscheid der Trech-  
ter-Blommetjes is, by de Let-  
teren *a*, *b*, *c*, aangewezen.

— 2. Het *Rosmarynbladig Goudsbloem*  
van de Kaap; waar van een  
Kelkblaadje by *d*, en verder,  
zo wel de middelste of Trech-  
ter-Blommetjes by *e*, als de  
Tong- of rand-Blommetjes by  
*f*, met aanmerkelyke Vergroo-  
ting zyn voorgefeld. Zie bl. 84

## PLAAT LXXI. Afbeelding van MAN- WYVIGE KRUIDEN. ————— 157

De *Scorpioen- of Spinnekop-  
Bloem*, een zonderling Byge-  
was, dat op de Boomen groeit  
in Oostindie, aldaar *Angrek*  
genaamd, met sierlyke Bloemen. bl. 158.

Het *Hartbladig Speerwortel*,  
(*Dracontium Cordatum*), ook van  
Javagezonden, in Blad en Vrucht-  
of Bloemsteel. bl. 200

PLAAT LXXII. Afbeelding van  
EENHUIZIGE KRUIDEN. tegenover Bladz. 253

Fig. 1. Japanfche *Amaranth*. bl. 254.

— 2. Een foort van Netelkruid  
(*Acalypha*) uit Japan, dat door  
zyne Aairen en Blad byzonder  
opmerkelyk is. bl. 291.

PLAAT LXXIII. Afbeelding van  
EENHUIZIGE KRUIDEN. ————— 295

Fig. 1 De Balfamieke Springvrugt of  
Balfem-Appel (*Momordica*) van  
't Eiland Java in Oostindie. bl. 297

— 2 Een aartig *Kalabasje* of *Me-  
loentje*, dat eetbaar is, hier ge-  
teeld uit Japanfch Zaad, 't welk  
ik had ontvangen. bl. 329.

— 3. 't Gewas door my Hoekige  
Stekelbes genaamd (*Sicyos angu-  
lata*) van Java. bl. 335.

PLAAT LXXIV. Afbeelding van  
TWEEHUIZIGE KRUIDEN. ————— 357

Het klimmend Rank-Gewas,  
dat men gemeenlyk Vrouwen-  
Zegel noemt of Zwarte Bryonie  
(*Tamus*), uit Japan, en wel

Fig. 1. Het Mannetje daar van, 't welk  
alleenlyk Bloemen,

Fig. 2. Het Wyfje, dat ook Vruchten  
of Besfen draagt. bl. 358.

By Letter *a* is een Bloempje  
van het Mannetje; by Letter *b*  
een van het Wyfje vergroot



voorgefeld, om het onderscheid  
van de deelen der Vruchtmaaking  
aan te wyzen.

PLAAT LXXV. Afbeelding van TWEE-  
HUIZIGE KRUIDEN. tegenover Bladz. 365

Fig. 1. Een aartig Japanfch Kruid,  
door den Heer THUNBERG ge-  
naamd *Rajania quinata*, zynde  
ook een klimmend Rankgewas,  
waar van hier het Mannetje. bl. 366.

By Letter A een grooter Blad,  
dat uitgerand is, van een ande-  
re van dien zelfden naam, mis-  
fchien het Wyfje.

2. Het gladde Gulpzaad (*Meni-  
spermum glabrum*), door den  
Heer N. L. BURMANNUS dus ge-  
tyteld, van 't Eiland Java, met  
zyne Vruchtrosfen. bl. 378.

De zeer aartige Zaadjes, die  
ik in de Besfen heb gevonden,  
zyn met vergrooting, by *a* en *b*,  
in Plaat gebragt. Ook is de on-  
gemeen fraaije Adering der Bla-  
den van dit Gewas zeer opmer-  
kelyk.

PLAAT LXXVI. Afbeelding van den  
OOSTINDISCHEN BROOD-  
BOOM, *Rademachia* door den  
Heer THUNBERG genaamd. 433

Een Takje daar van met Blad,  
Bloem en Vrucht, maakt het  
Hoofdwerk van deeze Plaat uit,  
zynde in alle Afmeetingen pro-  
portioneel ongeveer de helft  
kleiner dan natuurlyk vertoond.

De Vruchtmaakende deelen heb  
ik verklaard en aangewezen. bl. 444.  
Als

- a. De Mannelyke Bloem of Kat  
van deezen Boom, neerhangen-  
de, gelyk zy in volle Bloesfem  
ftaande doet.
- b. Een Blommetje daar van in de  
Natuurlyke grootte.
- c. Hetzelve vergroot en by
- d. Geopend om het Meeldraadje  
met zyn Knopje te doen zien.
- e. Het Schepzel of de jonge Vrucht.
- f. Dezelve doorgesneeden , met  
den Stoel en Zaadbeginzels als
- g. Afzonderlyk en
- h. Wyst de Vrucht zelve aan.

# BESCHRYVING

DER

# PLANTEN.

VIERDE AFDEELING.

DE KRUIDEN.

XXI. HOOFDSTUK.

*Vervolg der SAMENTEELIGE KRUIDEN.*

*Erinnering van derzelve Eigenschappen en Byzonderheden. Beschryving der Zonnebloemen; Koorn- en Goudsbloemen en dergelyken: als ook der Violen, Balfaminaas, enz.*

In het voorgaande Stuk heb ik het  
( I ) grootste deel der Kruiden, die tot  
de Samenteelinge (*Syngenesia*) be-  
hooren, te boek geteld: thans  
volgen hier, wegens gebrek aan plaats, de  
overigen. Ik heb aldaar iets gezegd van de re-  
den der benaaminge, in 't begin van 't voo-

II. DEEL. XI. STUK.

IV. rig Hoofdstuk\* : maar tot behulp van 't geheugen, en om het volgende meer op te helderen; zal ik daar van hier nog nader spreken. In de meeste Planten wordt de Vruchtmaaking volbragt door een enkele Bloem, die daar toe met Mannelyke en Vrouwelyke deelen is voorzien. Deze thans Algemeene Kundigheid is door den Grooten Ridder op zulk een vasten voet gesteld, dat zy nooit zal wankelen, zo lang de Wereld staat. Alle tegenspraak, alle spotterny, ten dien opzigte, heeft afgedaan, nu zulks door zyn Ed., in 't gezigt van geheel Europa, zo manhaftig is betoogd (\*).

\* Bladz.  
343.

Ieder Bloem heeft een Kasje, waar in het Vruchtbeginzel vervat is; 't zy binnen of buiten, 't zy onder of boven de Bloem. Dit Kasje is doorgaans in een Kelk beslooten, die tevens ook wel verstrekt tot een Omwindzel of Koker van de Bloem. Somtyds maakt het slegts den Voet nit, daar de Bloem op rust, en dat is dikwils de Kelk daar van geheel afgezonderd. Somtyds verstrekt de enkele Bloem voor Kelk en Bloemkasje te gelyk. Men behoeft zig slegts het maakzel van een Roos, een Tulp of Lely voor te stellen, om die verschillendheden, zo zigbaar en verwonderlyk in de Planten, te begrypen. Ik spreek nu niet van het onderscheid van de figuur, de één of meerbladigheid en wat meer

tot

(\* Vid. CAR. LINN. *Disfert. de Sexu Plantarum*, *præmiæ Acad. Petropolitanae condecorata*. Petrop. 1760.

tot het verschil der Bloemen behoort. Een Crocus of Narcis zal, wanneer men die open scheurt, genoegzaam doen zien, hoe een Bloem op haar Vrughtbeginzel zitten kan, zonder Kelk.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Deeze laatsten, inzonderheid de Crocus of Saffraanbloemen, geeven in 't groot een gepast denkbeeld van de Blommetjes, die in de Samenteeigen ieder op zig zelf bestaan, doch op een gemeenen Stoel zitten, en, te samen in een zelfden Kelk vervat, de Samenteeing (*Syngenesia*) uitmaaken (\*). Gemeenlyk vindt men, na 't bloeijen, in zulk een Kelk, zo veel Zaadjes, als 'er Blommetjes in geweest zyn, en dit maakt dat deeze Planten, naar het getal haarer Bloemen, sterk voortteelen. Ieder Blommetje levert, nogthans, maar een enkel Zaadje uit, daar men in andere Planten somtyds duizend Zaadjes ziet voortkomen van ééne Bloem. In dit opzigt schynen zy minder vrugtbbaar te zyn dan veele anderen. Doch de Speeltrant der Natuur is oneindig en verbaazende.

Immers gelyk, in een Samenleeving van Menschen, sommigen op zig zelf bestaan kunnen, anderen de hulpe noodig hebben van hunne Landsgenooten; zo is in de Samenteeing der Bloemen ook een weezentlyke ongelykheid. In sommigen zyn alle Blommetjes van een Bloemhoofdje, ieder op zig zelf, tot de Voortteeling be-

(\* Men vergelyke het II. DEELS VI. STUK van dezze *Nar. Historie*, aan 't begin.

IV. bekwaam, en dit maakt den *Eerften Rang* der Samenteeling, te weeten de **EGAALE VEELWYVERY** (*Polygamia æqualis*) uit (\*). Hier toe behooren byna alle die de Blommetjes, als Tongetjes, in 't ronde uitgespreid hebben, gelyk de Paardebloemen; als ook veel Kophloemigen, gelyk de Doorns en Distelen, en Schyfbloemigen, gelyk het Reinevaren, enz. De *Tweede Rang*, **OVERTOLLIGE VEELWYVERY** (*Polygamia superflua*) getyeld (†), bevat de meeste Straalbloemigen, of Planten met Gestraalde Bloemen, gelyk de Afrikaanen, Chrysanthen en een menigte anderen, waar onder ik, om de duidelykheid, alleen de Madelieven hier onder 't oog breng. In deeze bestaat het ronde middelstuk, dat men de Schyf noemt, uit Trechterachtige Blommetjes, die, gelyk de voorgeselden, Tweeflagtig zyn; doch de omtrek uit Straalen van Tongblommetjes, die Vrouwelyk zyn, en dus de bevrugting der Meelknopjes van de middelsten noodig hebben, om Zaad voort te brengen.

Deeze twee Rangén, waar in zeven-en-zeventig Geslágten begreepen zyn, heb ik reeds beschreeven. Nu volgt de

### DERDE RANG.

#### *Vrugtelooze Veelwyvery.*

Gelyk in de Gestraalde Bloemen het geval is,

(\*) Zie 't voorg. X. STUK, bladz. 343.

(†) 't Zelfde, bladz. 368. en VI. STUK, bladz. 43.

is, wannér de Blommetjes, die de Straalkrans uitmaaken, door gebrek van een Stempel (*Stigma*) ter bevrugting en dus ook tot voortbrenging van voortteelend Zaad onbekwaam zyn (\*). Het eerste Geslacht, daar in voorkomende, voert den naam van

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
frustranea.*

## H E L I A N T H U S. Zonnebloem.

Hier is de Stoel vlak en met Kafjes bezet: het Zaadpluis bestaat uit twee Blaadjes: de Kelk is meestendeels rappig geschubd. Het bevat de dertien volgende Soorten (†).

(I)

(\* ) Vergelyk het VI. STUK dezer *Natuurlyke Historie*, bladz. 121.

(†) In deeze zeer bekende en gemeene Bloemplanten is het gemelde, voor een beginnend Liefhebber, zeer gemakelyk na te gaan en te onderzoeken. Inderdaad de Klasse der Samenteeligen levert in deezen een plezier uit boven de verbeelding, zo voor 't bloote Oog als voor 't Mikroskoop en Vergrootgazen. In Blommetjes niet dikke dan een Haartje of Spelde zal men de grootste volmaaktheid van Werktuiglyke figuur en Vruchtmaakende deelen bevinden, die men wenschen kan, niet te kort schietende by de schoonheid van een Tulp of Anjelier. Gezwegen van de fynheid van het Zaadpluis en Stuifmeel, welke alle verbeelding te boven gaat in zulke kleine Blommetjes en de ontzaglyke kleinheid der Leeuwenhoekse Zaaddeeltjes beschaamt. Ik heb Stuifmeel-Bollertjes waargenomen, wier middellyn naauwlyks het honderdste gedeelte van die van een Zandkorrel bedoeg en dus niet grooter dan hy de kleinste Zaaddiertjes rekende. Deeze, nu, moeten, ter bevrugting, nog barsten en een ongelijk fyner Stof uitwerpen.

A 3

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(1) Zonnebloem *met alle Bladen Hartvormig drieribbig ; de Bloemsteelen verdikt ; de Bloemen knikkende.*

I.  
*Helianthus*  
*annuus.*  
Jaarlyk.

Onder den naam van *Groote Zaay-Zonnebloemen* zyn deeze in Europa, en by ons, thans alom bekend. Men noemtze in Engeland *Sunflower*, in Vrankryk *Soleil*. Uit een Zaadje, dat de grootte naauwlyks van Tarwe-Graan heeft, 's Voorjaars in de Grond gestoken, ontwikkelt zig een Steng van veel meer dan eens Mans langte en een of twee Duimen dikte, met Bladen van ontzaglyke grootte en eene middelbloem aan 't end, dikwils meer dan een Voet, over 't kruis gemeten, breed. Op de natuurlyke Groeiplaats, in Peru of Nieuw Spanje, wordt het gezegd wel tot de hoogte van twintig Voeten op te schieten; dat niet te verwonderen is; also men het, te Madrit gezaaid, nog hooger heeft gezien. Niet ten onregte werdt het, derhalve, van J. BAUHINUS, *Allergrootst Kruid* geheten (\*); aangemerkt het, in zulk een hoogte, zig

(1) *Helianthus* Fol. omnibus Cordatis trinervatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 979. *Veg.* XIII. p. 650. *Helianthus* Rad. annua. *H. Cliff.* 419. *Ups.* 268. *R. Lugdb.* 180. N. 1. *Helanium Indicum maximum.* C. B. *Pin.* 276. *Chrysanthemum Peruvianum.* DOD. *Pempt.* 264. *Herba maxima.* J. B. *Hist.* III. p. 107. *Chrysis.* REN. *Spec.* 84. T. 83.

(\*) Niet by DONONÉUS, ofschoon onze Ridder het dus aanhaalt, gevolgd door den Heer N. L. BURMANNUS, die het Zaad van Java hadt ontvangen. *Fl. Ind.* p. 185.



zig, als een geheele Boom, met de Stam een Handbreed dik, en met veele Takken verto-  
nende, nog Kruidig blyft en met zynen Wor-  
tel Jaarlyks vergaat.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Men heeft dit Bloemgewas reeds meer dan twee Eeuwen in Europa gekend en tot ver-  
fieriing der Lusthoven gebruikt. Men vindt 'er  
aartige veranderingen van, Goudkleurig of Zwa-  
velgeel, met wit of zwart Zaad, met gevulde  
en Kinderende Bloemen. De Bloem valt ook  
kleiner of grooter en fomtyds ovaal van om-  
trek. Dat de jonge Stengen en Spruiten, de  
Bladsteelen en Bladen, van 't harde gezuiverd  
en wel toebereid, een goede Versnapering uit-  
leveren, is zeker. Ook kan men de Koppen,  
nog niet ontflooten, even als Artisjokken koo-  
ken en nuttigen. Dezelfen zyn zeer smaakelyk  
wegens de beginzels van het Zaad, hetwelk in  
zyn Dopje een Pitje bevat, dat niet alleen van  
de Vogeltjes zeer bemind wordt, maar ook voor  
Borstkwaalen ruim zo dienstig is als de Pynap-  
pel-Pitten. Van de Indiaanen wordt het wel  
gestampt en tot Brood gebakken. In Kanada  
mengen zy hetzelfde in de Bry, welke zy van  
Spaansche Tarw kooken, zegt KALM. Som-  
migen willen, dat het tot opwekking der Min-  
nedriften strekke. De Zaaden gebrand, zegt  
GOUAN, hebben den Reuk van Koffy engee-  
ven een zeer aangenaamen Drank. Men heeft  
wel eens meer dan tweeduizend Zaaden gevon-  
den in ééne Bloemkelk. In heete Landen levert

*Polygamia*  
*frustranea.*

A 4

II, DEEL, XI, STUK.

IV. de Steng, door insnyding, eene Harst uit, en  
 AFDEEL. dient tot Brandstof.  
 XXI.

HOOFD- (2) Zonnebloem met alle Bladen Hartvormig  
 STUK. drieribbig; de Bloemsteelen gelyk; de Kel-  
 ken gebladerd.

II.  
*Helianthus*  
*Indicus.*  
 Indische.

Deeze wordt in Egypte gekweekt zegt LIN-  
 NÆUS, zynde mischien een enkele Verschei-  
 denheid van de voorgaande Soort, maar die  
 stand houdt. De Bladen puilen opwaards uit en  
 zyn donkerer groen; de Bloemen minder knik-  
 kende en de Kelkschubben hangen als gesteelde  
 Blaadjes neer. FORSKAÖHL heeft de Jaarlyk-  
 se als een Tuin-Plant by Kairo aangetekend (\*).

III.  
*Multiflo-*  
*rus.*  
 Veelbloe-  
 mige.

(3) Zonnebloem met de onderste Bladen Hart-  
 vormig drieribbig, de bovensten Eyrond.

Voorheen uit Zuid-Amerika, thans uit Vir-  
 ginie, dat waarschyglyker is, wordt deeze door  
 den Ridder afkomstig gezegd te zyn, die hy  
 aanmerkt als bekwaamst om de Tuinen te ver-  
 fieren en als daar toe in de Nederlanden zeer veel  
 in gebruik zynde. Het is die overblyvende Bloem-  
 plant,

(2) *Helianthus* Fol. omnib. Cord. tria, Pedunc. aq. Cal.  
 folios. *Mant.* 117. *Corona Solis minor tertia*. TABERN.

(\*) *Flor. Ægypt.* p. LXXIV.

(3) *Helianthus* Fol. infer. Cord. trinerv. &c. GOUAN  
*Monsp.* 456. *Helianthus* Rad. tereti inflexâ perenni *H. Clif.*  
 419. *Ups.* 268. *R. Ingd.* 180. N. 2 *Helen Ind. Ramo-*  
*sum.* C. B. *Pin.* 277. *Chryf. Amer. majus perenne.* *FLUK.*  
*Phyt.* 159. f. 2.

plant, welke aan Bofsen blyft en in zwaare Gronden meer dan eens Mans langte hoog opfchiet, komende met enkele als ook met gevulde Bloemen voor, die fierlyk geel zyn. De Kelk beftaat uit menigvuldige Schubben. De Steng, Takken en Steelen, zyn ruuw, zo wel als het Loof.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(4) Zonnebloem met Eyronde - Hartvormige drieribbige Bladen.

IV.  
*Helianthus*  
*tuberosus*,  
Knobbeli-  
ge.

Men noemt deeze Soort, die naar de eerfte veel gelykt, doch een overblyvende Wortel heeft, in Vrankryk, *Topinambours*, in Duitschland *Erd-Aepfel*, doch by ons *Aard-Peeren*, om dat de Wortels dikwils langwerpiger zyn, dan onze gewoone Aardappelen. 't Gewas woonde eerst in Kanada, volgens den Ridder, naderhand in Brasíl (\*). De Indiaanen noemen 't *Battatas*, de Engelschen *Jerusalem Artichoke*. Het maakt een pieramidaale vertooning, en de Bloemen aan den top zyn maar klein. Het spreidt zyne Wortels Vezelig uit, aan welken dik.

(4) *Helianthus* Fol. ovato. Cordatis triplinerviis. GRON. *Virg.* 129. *Helianthus* Radice tuberosa. *H. Cliff.* 419. *Ups.* 268. *R. Lugdb.* 180. *Helenium* Ind. tuberosum. *C. B. Pin.* 277. *Flos Solis Farnesianus.* COL. *Ecpbr.* II. p. II. T. 13. *Sol altisf. Rad. tuberosa esculenta.* RUPP. *Jen.* 135.

(\*) Prius in Horto Cliffortiano; alterum in *Sp. Plant.* reperitur.

**IV.** dikwils van dertig tot veertig en meer Knob-  
**AFDEEL.** bels voortkomen, gelyk de gewoone Aardappe-  
**XXI.** len groeijen, dikwils van grootte als eens Mans  
**HOOFD-** Vuist, roodachtig bruin van buiten en wit van  
**STUK.** binnen. De Smaak is zoet, en wanneer zy,  
*Vrugteloo-*  
*ze Veelwy-*  
*very.* gebraden of gekookt, met Speceryën en 't geen  
'er verder toebehoort, bereid zyn; by fommi-  
gen een Lekkerny. Men teeltze, deswegen, in  
Engeland en Duitschland veel, in Tuinen en  
op Akkeren.

**V.** (5) Zonnebloem met de Steng van onderen  
*Helianthus*  
*decapeta-*  
*lus.* glad, de Bladen Lancetswys' Hartvormig  
Tienbla-  
dige. drieribbig; de Bloemen tienbladig gestraald;  
de Bloemsteelen ruuw.

**VI.** (6) Zonnebloem met rappige, gegolfde Bla-  
*Frondefus.*  
*Digtloo-*  
*vige.* derige Kelken, agtbladige Bloemen, Ey-  
ronde Bladen en de Steng van onderen  
ruuw.

Deeze beiden, veel naar elkander gelykende,  
groeijen in Kandia. Men kanze als Verscheiden-  
heden van de gewoone Plant Zonnebloemen  
aanmerken.

**VII.** (7) Zonnebloem met een Spoelachtigen Wortel.  
*Strumofus.*  
*Raapwor-*  
*telige.* (8)

(5) *Helianthus* Caule inferne laevi, Fol. Lanceolato-Cor-  
datis &c.

(6) *Helianthus* Cal. Squarrosi undulatis &c. *Am. Acad.* IV.  
p. 290.

(7) *Helianthus* Radice Fusiformi. *H. Cliff.* 420. *B. Lugdb.*

- (8) Zonnebloem met overhoekse Lancetvormige, ruuwe Bladen, die aan den voet kant-haairig zyn en eene gestrekte ruuwe Steng. IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.
- (9) Zonnebloem met overhoekse, breedachtig Lancetvormige, ruuwe Bladen, met Haairige Steelen en een gestrekte gladde Steng. VIII.  
*Helianthus*  
*Giganteus.*  
Reusachtige.

Of men deeze als weezentlyk verschillende Soorten moet aanzien, is nog niet volkomen beslist. Zy groeijen in verscheide deelen van Noord-Amerika, Virginie, Kanada en Pensylvanie. De Wortels van de eerste, naar Fransche Raapen gelykende, worden door de Kanadiers gegeten. De tweede en derde hebben de Steng wel tien Voeten hoog. Het zyn overblyvende Planten. IX.  
*Altissimus.*  
Zeer  
hooge.

- (10) Zonnebloem met gepaarde drieribbige, Lancetvormige, Zaagtandige effene Bladen, de Steng en Bloemsteelen glad. X.  
*Lavis.*  
Gladbla-  
dig.

Daar

181. Chryf. Canad. latif. elarius. BOCC. Sic. 52. T. 27. f. 4.

Chryf. Canad. Strumosum vulgo. H. Lugdb. 143.

(8) *Helianthus* Fol. altern. Lanceolatis &c. Hel. Fol. Lanc. sesifilibus. GRON. *Virg.* 129. Chryf. *Virg.* altissimum, angustif. &c. PLUK. *Alm.* 99. T. 159. f. 5. MORIS. *Hist.* III. S. 6. T. 7. f. 66.

(9) *Helianthus* Fol. alt. latiuscule Lanceolatis &c. Chryfanth. *Virg.* altissimum puniceis Caulibus. MORIS. *Hist.* III. 6. T. 7. f. 67.

(10) *Helianthus* Fol. oppositis trinerviis Lanceolatis serratis laevibus. GRON. *Virg.* 129.

IV. Daar de voorgaanden meestendeels ruuw van  
**AFDEEL.** XXI. Loof zyn, onderscheidt zig deeze door haare  
**HOOFD-** gladheid. Zy groeit in Moerasfen van Virginie  
**STUK.** en heeft de Bladen aangenaam van Reuk, de  
 Steng eens Mans langte.

XI. (11) Zonnebloem met overhoekse Liniaale  
*Helianthus*  
*angustifolius.*  
 smalbladige.  
 Bladen.

Van deeze, die ook in Virginie groeit, is  
 de Steng paarschachtig, anderhalven Voet hoog:  
 de Bladen zyn Liniaal gespits, ruuw, met den  
 rand omgeslagen, van onderen bleek: de Bloem  
 is bruin in 't midden met de Straalkrans hoog  
 geel, uitgerand.

XII. (12) Zonnebloem met gepaarde ongesteelde,  
*Divaricatus.*  
 Wyd gemikte.  
 langwerpig Eyronde drieribbige Bladen en  
 een gegaffelde Bloempluim.

In Noord-Amerika groeit ook deeze, welke  
 de Steng byna vyf Voeten en paarsch heeft met  
 een groenachtigen waasem. De Bloemen zyn  
 geel en zeer klein, met driedeelige Stoeltjes  
 de Pluim uitmaakende.

XIII. (13) Zonnebloem met gepaarde Spatelvormige  
*Atrorubens.*  
 Donkerzoode.

(11) *Helianthus* Fol. alternis Linearibus GRON. *Virg.* 129.  
 Flos Solis Marianus &c. PETIV. *Mus.* 103.

(12) *Helianthus* Fol. oppositis fessilibus ovato-oblongis &c.  
 Chrysanth. *Virg.* repens Fol. asperis &c. MORIS. *Hist.* III.  
 p. 22.

(13) *Helianthus* Fol. oppositis Spathulatis &c. GRON. *Virg.*

ge gekartelde Bladen, die drieribbig en ruuw zyn; de Kelkschubben opgeregt, van langte als de Schyf.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.

In Virginie en Karolina groeit dit fraaije Zonnebloempje, dat naar de Rudbeckia zeer gelykt, maar het Zaadkuifje van twee Baardjes heeft, en daarom tot dit Geslacht behoort. De Schyf der Bloemen is donker of zwartachtig rood en de Straalkrans geel, gelyk in de anderen. Het verheft zig tot een of anderhalf Elle hoogte, doch blyft altoos veel laager dan de gewoone Zonnebloemen, zegt DILLENIUS, die ook te regt aanmerkt, dat dit geheele Geslacht van Amerikaanschen oirsprong zy.

*Polygamia  
frustranca.*

### R U D B E C K I A.

Een Kaffige Kegelvormige Stoel onderscheidt dit tegenwoordige, dat het Zaad aan den bovenrand viertandig; den Kelk uit een dubbelde ry van Schubben samengesteld heeft. Het is naar de Sweedsche Hoogleeraars RUDBECK, Vader en Zoon, die zig in de Kruidkunde beroemd gemaakt hebben, getyteld, en bevat de zes volgende Soorten.

(1) Rud-

123. MILL. *Dist.* T. 9. Corona Solis minor Disco atrorubente. DILL. *Elb.* III. T. 94. f. 110. Corona Solis Carolina parvis floribus. *Mart.* Cent. 20. T. 20.

II. DEEL. XI. STUK.

## IV.

AFDEEL  
XXI.HOOFD-  
STUK.I.  
*Rudbeckia*  
*laciniata.*  
Gefnip-  
perde.(1) *Rudbeckia met samengestelde gefnipperde Bladen.*

In Noord-Amerika wederom, groeit, gelyk alle de overigen, deeze, die *Kanadaasche Zonnebloemige Aconiet* van CORNUTUS getyeld was, wegens het Loof, dat naar 't Loof der Monnikskappen gelykt. Zy maakt een overblyvende Plant, die een Takkige Steng heeft, van eenige Voeten hoogte, met de onderste Bladen Vindeelig, de bovensten gefnipperd, fyner of grover gedeeld; de Bloemen geel, met een Kegelvormig middelstuk en negen agterover geboogen Straalen.

## II.

*Triloba.*  
Driekwab-  
bige.(2) *Rudbeckia met Spatelvormige Bladen, de onderste driekwabbig, de bovensten onverdeeld.*

## III.

*Hirta.*  
Stekelige.(3) *Rudbeckia met onverdeelde Spatelvormig Eyronde Bladen, de Straalblaadjes uitgerand.*

(4)

(1) *Rudbeckia* Fol. compositis Laciniatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 980. *Veg.* XIII. p. 650. *H. Cliff.* 420. *Ups.* 269. *R. Lugdb.* 131. *GRON. Virg.* 129. *Chryf. Americ. perenne* &c. MORIS. *Hist.* III. S. 6. T. 6. f. 53, 54. *Aconitum Helianthemum Canadense.* CORN. *Canad.* 178. T. 179.

(2) *Rudbeckia* Fol. Spatulatis, inferioribus trilobis, superioribus indivisis. *H Ups.* 269. *GRON. Virg.* 130. *Chryf. Cannabinum Virg.* PLUK. T. 22. f. 2.

(3) *Rudbeckia* Fol. indivisis Spatulato-Ovatis &c. GOUAN *Mensp.* 456. *GRON. Virg.* 131. *Obeliscotheca integrifolia* &c.

DILL.



- (4) *Rudbeckia met Lancetvormig Eyronde on-* IV.  
*verdeelde Bladen overhoeks; de Straalblaad-* AFDEEL.  
*jes tweedeelig.* XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.

Dit slag van Bloemplanten begrypt de geleer- IV.  
 de DILLENIUS onder den zwierigen naam *Rudbeckia*  
*Obeliscotheca*, welken 'er VAILLANT aan ge- *purpurea.*  
 Paarfche,  
 geven heeft. Men zou denken, dat zulks op  
 den Knopachtigen Pieramidaalen Stoel in 't mid-  
 den zag; maar hy leidt het af van de figuur  
 der Zaaden. De twee eersten hebben den Stoel  
 donker of zwartachtig rood, met Goudgeele  
 Straalen; de laatste, die denzelven zeer uitpui-  
 lende donker groenachtig paarfch en Goudglan-  
 zig heeft, is zeer aanmerkelyk wegens de byna  
 Roozekleurige agterover neerhangende lange  
 Straalen; 't welk de Bloemen aartig, doch niet  
 fraay maakt. In deeze Soort hebben de Straal-  
 bloemen een Styl, die in de andere, zo wel  
 als in de Zonnebloemen ontbreekt: maar, zo  
 't fchynt, niet volkomen; alzo het Zaad aan  
 den omtrek dikwils misdraagt, 't welk altoos  
 plaats heeft in de anderen. De Wortel, die  
 zeer heet en fcherp van Smaak is, werdt in  
 Vir-

DILL. *Elib.* 295. T. 218. f. 285. Chryf. *Helenii folio.*  
 PLUK. T. 242. f. 2. BUTTN. *Cun.* 227.

(4) *Rudbeckia* Fol. Lanceolato-Ovatis &c. GRON. *Virg.*  
 130. MILL. *Diff.* T. 224. f. 1. Chryf. *Amer. Doronici folio*  
 &c. PLUK. T. 21. f. 1. CATESB. *Car.* II. p. T. 59. *Dra-*  
*cunc. Virg. latifolius* &c. MORIS. III. S. 6. T. 9. f. 1. *Ba-*  
*rtia*, PETIV. *Mus.*

II, DEEL, XI. STUK,

IV. Virginie gebruikt, om de Ontvelling op de Rug  
 AFDEEL. XXI. der Paarden, door den Zadel of het Tuig ont-  
 HOOFD- staan, te geneezen. Het zyn tweejarige Plan-  
 STUK. ten.

v. *Rudbeckia*  
*oppositifolia.*  
 Paarbladige.  
 (5) *Rudbeckia met gepaarde Lancetvormig Eyronde Zaagtandige Bladen; de Straalblaadjes tweedeelig.*

vi. *Angustifolia.*  
 Smalbladige.  
 (6) *Rudbeckia met gepaarde Liniaale effenrandige Bladen.*

Men onderscheidt deeze beide Virginische ligtelyk door het Loof. Zy hebben zeer lange Goudkleurige Straalen; maar de eerste het middelstuk geel, de andere donkerrood. In deeze zyn de Kelkschubben Elsvormig, uitgebreid, de Zaaden zonder Puntjes.

#### COREOPSIS. Wantszaad.

Een Kaffigen Stoel, gelyk de voorigen, heeft dit Gestalt, maar het Zaad is tweehoornig en heeft in sommigen de figuur eener Wants of Weegluis, waar van de naam: de Kelk opgericht, veelbladig, aan den voet met uitgebreide Straalen omgeven. Elf Soorten zyn 'er in begreepen, naamelyk

(1)

(5) *Rudbeckia* Fol. oppositis Lanceolato - ovatis ferratis. GRON. *Virg.* 131.

(6) *Rudbeckia* Fol. oppositis Linearibus integerrimis. GRON. *Virg.* 132. MILL. *Dict.* T. 224. f. 2.

- (1) Wantszaad met meer samengesteld Vins- **IV.**  
 wyze Liniaale Bladen. **AFDEEL.**  
**XXI.**  
**HOOFD-**  
**STUK.**
- (2) Wantszaad met gevinde Zaagtandige ge- **I.**  
 strepte gladde Bladen. *Coreopsis*
- (3) Wantszaad met gevinde Zaagtandige *Verticilla-*  
 Bladen, de Bloemstraalen van verschillen- **ta.**  
 de Kleur. *Kransblad-*  
*dig.*

Deeze allen hebben de Kelken en de gedaante van het Kruid, dat men *Bidens* of Tweekand noemt, wegens 't Zaad; hier voor beschreeven, en zouden daar toe te betrekken zyn, indien zy niet een breed gestraalde Bloem hadden als een klein Zonnebloempje, tot dezen Rang behoorende. De eerste, in 't byzonder, heeft het Loof zeer fyn, byna als dat van Velkel of van Ridderspooren verdeeld, en de Indiaanen, in de Westelyke deelen van Virginie, kleuren daar mede, hoewel de Knoppen geel zyn, het Linnen rood. De tweede en derde groeijen in de

(1) *Coreopsis* Fol. decomposito-pinnatis Linearibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 981. *Veg.* XIII. p. 657. Cor. Fol. verticillatis &c. GRON. *Virg.* II. p. 131. *Ceratocephalus Delphinii* folio. EHRET. *Pist.* T. 9. f. 1. *Chrysanth. Marianum* &c. PLUK. T. 344. f. 4.

(2) *Coreopsis* Fol. Pinnatis serratis Lineatis glabris. *Ceratocephalus*. VAILL. *Bidens pentaphylla* Fl. radiato. PLUM. *Ib.* 53. f. 2.

(3) *Coreopsis* Fol. Pinn. Serr. *Florum Radio diversicolore.* *Am. Acad.* IV. p. 291.

B

IV. de Westindiën of Zuid-Amerika. De Bloem  
 AFDEEL. der laatste gelykt naar die der Zaay-Afters,  
 XXL hebbende een geele Schyf met een Krans van  
 HOOFD- witte Straalen. De hoogte van 't Gewas is drie  
 STUK. of vier Voeten.

IV.  
*Coreopsis*  
*Chrysan-*  
*tha.*  
 Goudbloem-  
 mig.

(4) Wantszaad met drievoudige, Eyrond-  
 langwerpige, Zaagtandige Bladen; de  
 Bloemstraalen met het midden eenkleurig.

V.  
*Triptaris.*  
 Drievin-  
 nig.

(5) Wantszaad met byna drievoudige effenran-  
 dige Bladen.

VI.  
*Alba.*  
 Made-  
 lievig.

(6) Wantszaad met byna drievoudige Wigvor-  
 mige Zaagtandige Bladen.

In het Loof, dat driebladig is, hebben dee-  
 ze veel overeenkomst. De eerste groeit in A-  
 merika, de tweede in Virginie, de derde op  
 het Eiland St. Croix, in de Westindiën. PLU-  
 KENET geeft aan deeze laatste de Bladen van  
 Cicers en een witte Straalkrans als van de groo-  
 te Madelieven of Ganzebloemen, die ook som-  
 tyds, zegt hy, paarsch is. In zyne Afbeelding,  
 nog-

(4) *Coreopsis* Fol. tern. ovato-oblongis Serratis &c. Bi-  
 dens Amer. triphylla Angelicæ folio. PLUM. Ic. 53. f. 1.

(5) *Coreopsis* Fol. subternatis integerrimis. H. Ups. 289.  
 GOUAN Monsp. 457. *Rudbeckia* Fol. compositis integris. R.  
 Lugdb. 181. *Chrysanth.* Virginianum &c. MORIS. Hist. III.  
 S. 6. T. 3. f. 44.

(6) *Coreopsis* Fol. subternatis Cuneatis serratis. *Chrysanth.*  
 Americanum Cicris folio glabro, *Beilidis* majoris flore.  
 HERM. Par. 124. T. PLUK. T. 160. f. 3.

nogthans , gelyken de Bloemen van deeze Plant ,  
 myns oordeels , weinig naar die van 't gemelde  
 Kruid.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.

(7) Wantszaad met Zaagtandige Eyronde Bla-  
 den , de bovensten drievoudig , en eene krui-  
 pendende Steng.

VII.  
*Coreopsis*  
*reptans.*  
 Kruipend.

(8) Wantszaad met effenrandige Eyronde Bla-  
 den , de ondersten drievoudig.

VIII.  
*Auricula-*  
*ta.*  
 Geoord.

(9) Wantszaad met Lancetvormige effenran-  
 dige op de kant gehaairde Bladen.

IX.  
*Lanceolata.*  
 Lancet-  
 bladig.

Van deeze drie groeit de eerste in de West-  
 indiën , en is , hoewel kruipende en by het Ge-  
 boornie opklimmende , een groote Plant. De  
 tweede , die Bladen als van Bitterzoet , met  
 Ooren , heeft , welke ruig zyn , valt laag van  
 Gewas. De derde , in de Europische Tuinen  
 bekend , en zo wel als die in de Zuidelyke dee-  
 len der Volkplantingen van Noord - Amerika  
 groei-

(7) *Coreopsis* Fol. Serratis ovatis &c. *Am. Acad.* V. p.  
 407. *Chrysanth. trifoliatum scandens* &c. *SLOAN. Hist.* I. p.  
 261. T. 154. f. 2, 3.

(8) *Coreopsis* Fol. integerrimis Ovatis &c. *GRON. Virg.*  
 II. 131. *Chryf. hirsutum Virginianum* &c. *PLUK. T.* 83. f.  
 5. & T. 242. f. 4. *MORIS. Hist.* III. S. 6. T. 3. f. 45.

(9) *Coreopsis* Fol. Lanceol. integerr. ciliatis. Cor. Fol. in-  
 tegerrimis. R. *Lugdb.* 181. *Coreopsis. H. Cliff.* 420. *Bidens*  
*Succifera folio* &c. *DILL. Elsb.* f. 56. *Bidens Caroliniana.*  
*MART. Cent.* 26. T. 26.

B 2

II. DEEL, XI. STUK.

IV. groeiende , munt uit door zeer breede Straal-  
 AFDEEL. blommetjes , wier getal , zo wel als in de voor-  
 XXI. gaande , doorgaans agt of negen is , aan 't end  
 HOOFD- vierpuntig en , zo wel als de Schyf , geel van  
 STUK. Kleur. Het Zaad van deeze gelykt door zyn  
 Vruchtelo-  
 ze Veelwy-  
 ver y. platachtig rond lighaam en twee Hoorntjes , by-  
 zonder naar sommige Schildpadtorretjes of Want-  
 sen. De hoogte van 't Gewas mag één of an-  
 derhalven , of somtyds twee Voeten zyn.

X. (10) Wantszaad met Lancetvormige Zaag-  
 Corcopsis tandige , gepaarde , de Steng omvattende  
 bidens. Bladen.  
 Europisch,

In Sweden is door den Heer LINNÆUS ,  
 aan den Waterkant , een Kruid waargenomen ,  
 dat zeer gelek naar het Water-Boelkenskruid  
 met onverdeelde Bladen , hier voor beschree-  
 \* X. STUK, ven\* , maar blykbaar ver chillend was , door  
 biadz. 540. zyne breedgestraalde Bloemen. HALLER merkt  
 het slegts als eene Verscheidenheid daar van  
 aan. Het valt ook in Italie en denkelyk in an-  
 dere deelen van Europa (\*).

(11) Want-

(10) *Corcopsis* Fol. *Lanceolatis Serratis oppositis &c. Fl.*  
*Suec.* II. N. 772. *Coreopsis* *Bidentis. It. Westgottb.* 272.  
*Hepatorium Aquatile Folio non diviso &c. TRIUMF. Obs.* 65.  
*Chyf. Aq bidens &c MORIS.* III. S. 6. T. 5. F. 22. *Eupat.*  
*Cannabinum Corymbentum. BARR.* Ic. 1209.

(\* Men vindt het by WEINMANN fraay afgebeeld , op  
 zyne Plaat N. 375. Lett. e.

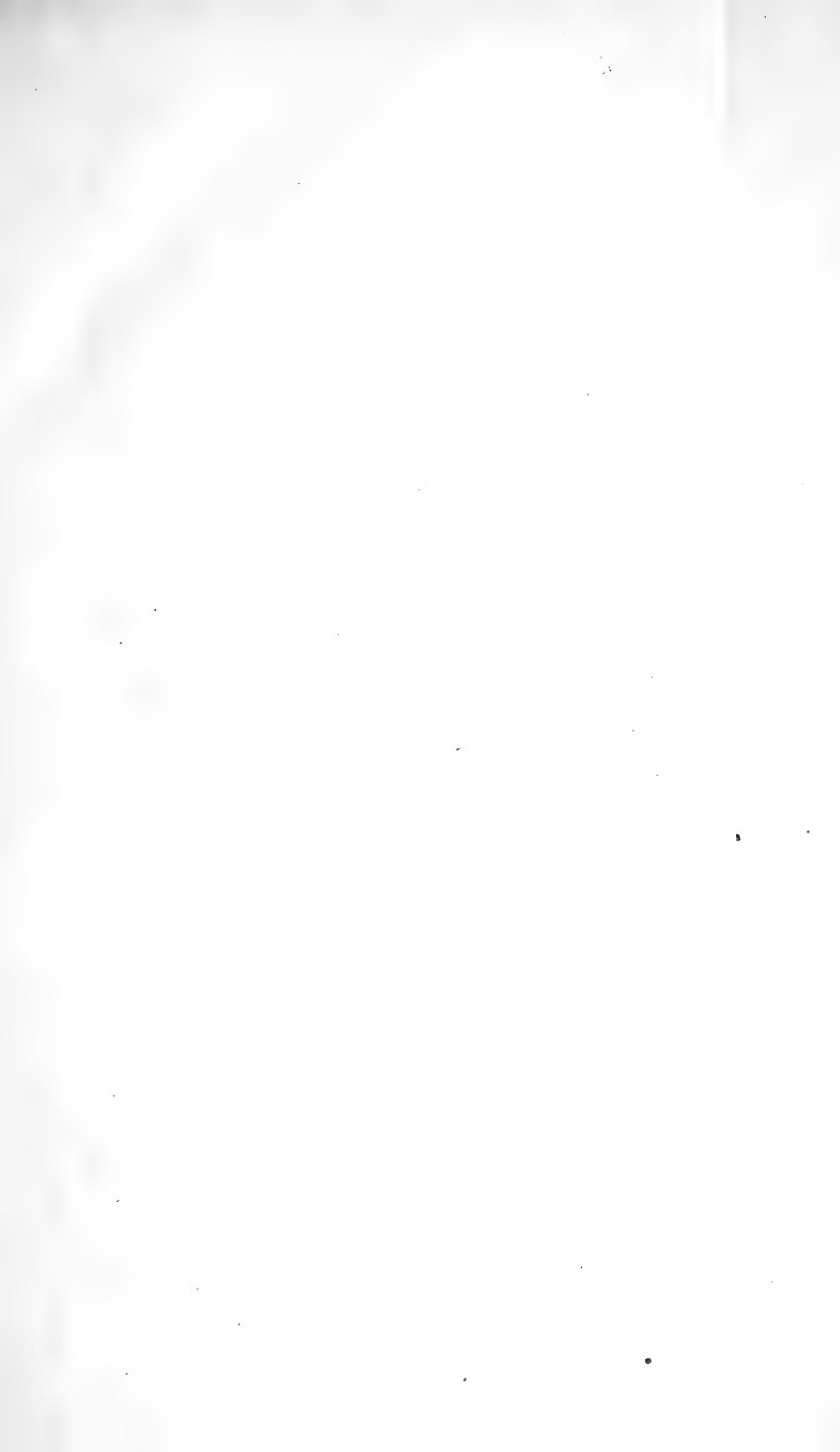


Fig. 1.

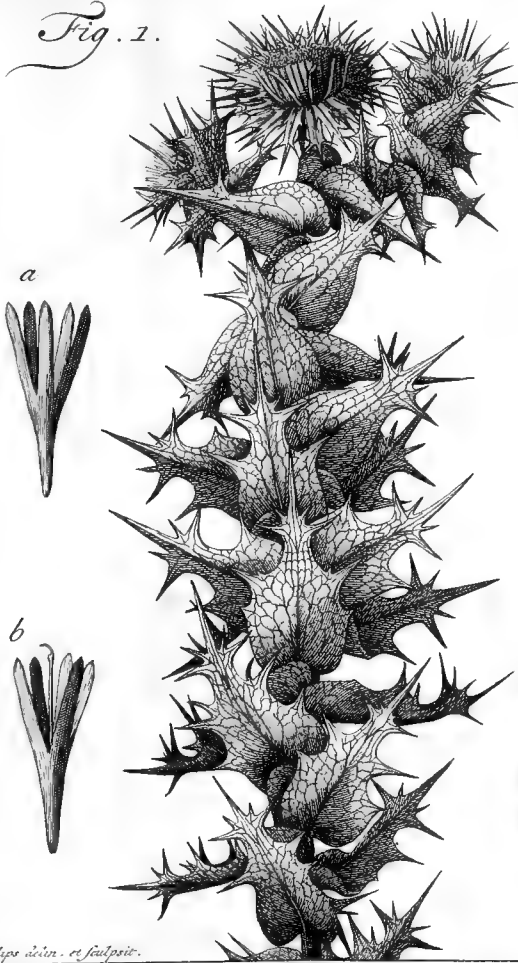
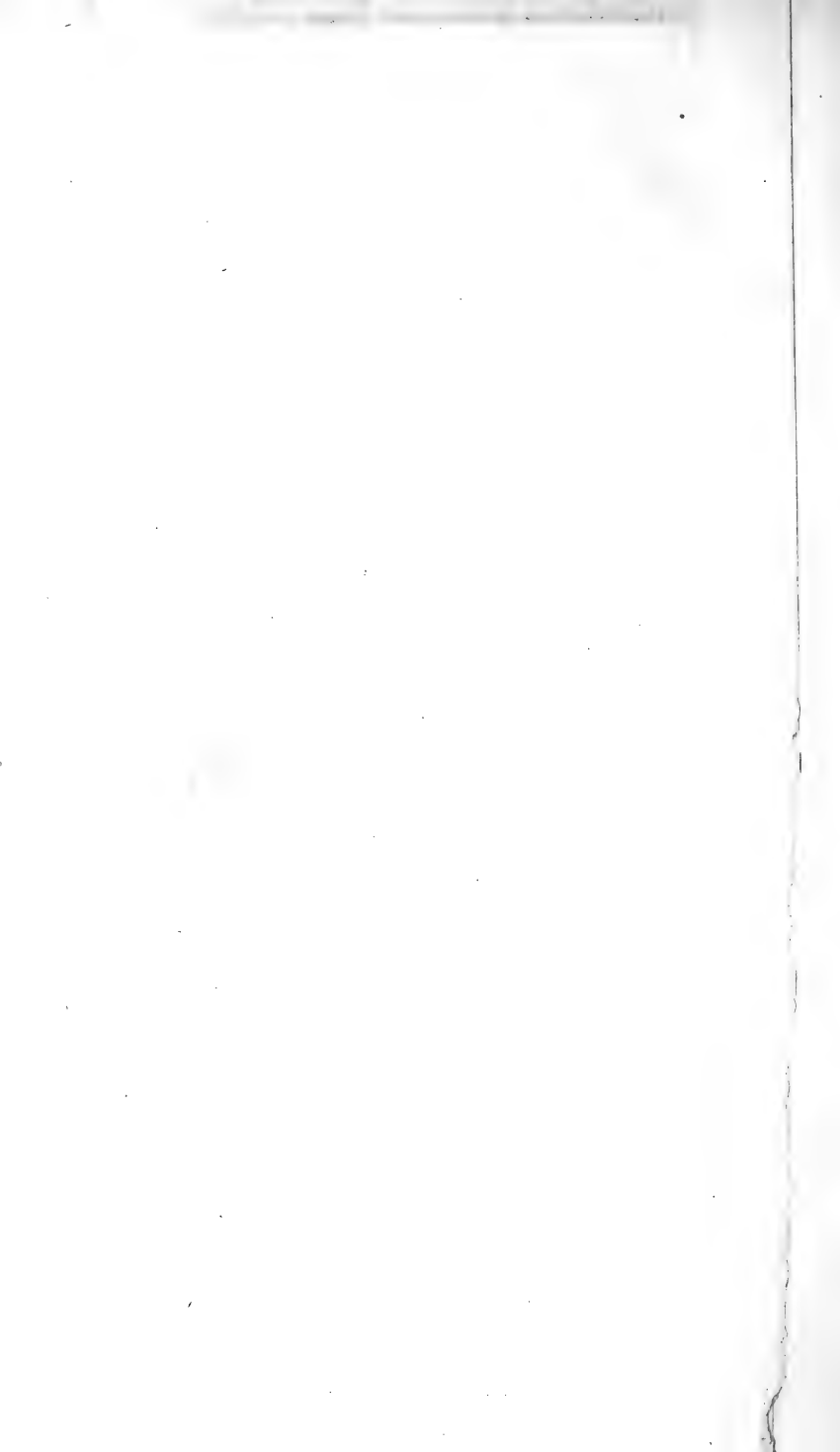


Fig. 2.









(11) Wantszaad met Lancetvormige Zaagtandige, overhoekse gesteelde, langs de Steng afloopende Bladen.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

De onderste Bladen zyn drie of viervoudig, de bovensten staan overhoeks en loopen af langs de Steng, 't welk dezelve Gevleugeld maakt of met uitpuilende zoomen in deeze Soort. Zy bereikt eens Mans langte en heeft zeer kleine Bloemen, die Tuilswyze den top der Steng versieren, elk met vyf Straalblommetjes, die geel zyn. In de Herfst bloeit deeze Plant, gelyk de meesten uit Noord-Amerika afkomstig, en daar op volgen Hoofdjes van by elkander getropte Zaaden, welke de gezegde figuur, van een Wants of Schildpadtorretje, zeer wel uitdrukken (\*).

XI.  
*Coreopsis*  
*alternifolia.*  
Gevleugeld.

De Geslagten van *Osmites* en *Gorteria* heb ik onder de Heesters beschreeven. Van het laatste, nogthans, my eene nieuwe Kaapfe Soort, in myne Verzameling, voorgekomen zynde, deel ik dezelve alhier, in Fig. 1, op PLAAT LXX, mede. Zy kan tot geene der reeds bekende en beschreevene betrokken worden; weshalve ik ze, om dat de Stekels aan 't end der

*Gorteria*  
*Cruciata.*  
Kruiswy-  
ze.  
PL. LXX.  
Fig. 1.

Bla.

(11) *Coreopsis* Fol. Lanceolatis ferratis alternis &c. GOUAN *Monsp.* 457. *H. Ups.* 270. *Coreopsis* Fol. Serratis R. *Lugdab.* 181. *Chrysanth.* Virgin. alato Caule, MORIS. III. S. 6. T. 7. f. 75, 76. PLUK. T. 159. f. 3.

(\*) Zie MORISON, als ook BERKHEY, TAB. V. Fig. 40.

B 3

II. DEEL, XI. STUK.

IV. Bladen een kruis maaken , als ook , om dat  
 AFDEEL. de Bladen in 't kruis staan , *Cruciata* noem.  
 XXI.  
 HOOFD- Men ziet , hoe dezelve een Wigvormige fi-  
 STUK. guur hebben , zynde zeer sterk geribd en gea-  
*Vrugteloo-*  
*ze Veelwy-*  
*ver?*  
 derd , glad en styf , Vinswyze gedoornd met  
 zeer scherpe geelachtige punten. De Voet ,  
 die breed is , omvat met twee ronde Ooren ,  
 de Steng of Tak van dit Gewas , welke boven  
 eenige Koppen heeft , met Vinswys' gedoornde  
 smalle Blaadjes , byna als aan de *Atractylis* ,  
 omringd. Ieder Kop heeft aan den Omtrek  
 eenige smalle driepuntige Straalblommetjes en  
 vyfdeelige Trechterblommetjes als *a* , beiden  
 zonder Teeldeelen. De middel-Blommetjes zyn  
 ten deele Vrouwelyk als *b* of Tweeflagtig als  
*c*. De Styl heeft dit byzonders , dat hy in de  
 tweeden maar met één Haakje als Stempel is  
 voorzien.

## Z O E G E A .

Genaamd naar den Heer , door wien hetzelfde  
 uit den Deenschen Tuin , te Kopenhagen , aan  
 den Ridder is voorgefteld en beschreeven.

Het was uit Egypte afkomstig , zo men meen-  
 de en de eenigste Soort (1) voert , ik weet niet  
 waarom , den bynaam van *Leptaurea* , of het  
 I. *Zoega*  
*Leptaurea*.  
 Goud-  
 haairige. moest

(1) *Zoega*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1271. *Veg.* XIII. p.  
 652. *Mant.* 117. Confer. *Centaurea*. *GMEL. Itin.* I. p. 126.  
 T. 20. Welke de Heer LINNÆUS hier bedoelt , weet ik  
 niet.

moest zyn , om dat de Kelk met roodachtige <sup>IV:</sup>  
 Haairtjes pronkt , zynde de Bloem Goudgeel. <sup>AFDEEL.</sup>  
 Van 't volgende Geslacht verschilt het doordien <sup>XXI.</sup>  
 de rand - Blommetjes Tongachtig zyn. Het heeft <sup>HOOFD-</sup>  
 een Borstelig Zaadpluis. De Bloemsteelen zyn <sup>STUK.</sup>  
 lang, naakt en éénbloemig: de Bladen Lancet-  
 vormig, effenrandig, ruuw , ongefeeld, over-  
 hoeks geplaatst , van elkander aftandig : de  
 Steng is verspreid , ruuwachtig , Takkig , een  
 Handbreed hoog.

C E N T A U R E A. Santorie.

Onder deezen algemeenen naam zyn , behalve  
 de Groote Santorie en anderen , ook de Koorn-  
 bloemen, Jacéaas en dergelyke begreepen , die  
 meer dan zestig Soorten uitmaaken , in verschei-  
 de Rangen verdeeld, onder deeze Kenmer-  
 ken.

Een Borstelige Stoel , een ongeftamd Zaad-  
 pluis; de Straalblommetjes Trechterachtig , lan-  
 ger, onregelmatig. Hier by komt een geschub-  
 de Knopachtige Kelk , die gedoornd is of on-  
 gedoornd.

A. J A C E Æ. Met effene ongedoornde Kelken.

(1) Santorie met ongedoornde Kelken , de Schub- <sup>I.</sup>  
 ben <sup>Centaurea</sup>  
<sup>Crupina.</sup>  
 Zwart-

(1) *Centaurea* Cal. inermibus, Squamis Lanceolatis &c. puntige.  
 Syf. Nat. XII. Gen. 984. Veg. XIII. p. 652. H. Clif. 420.  
 Ups. 271. R. Lugdb. 137. GOUAN *Monsp.* 457. GRON.

B 4

Orient.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.

HOOFD-  
STUK.

Vruchtloo-  
ze Veelwy-  
very.

ben Lancetvormig, de Bladen gevind,  
Zaagtandig en eenigszins Kanthairig.

Deeze, die in de Zuidelyke deelen van Eu-  
ropa en in de Levant, op dorre Gronden voort-  
komt, heeft een gestreepte zeer eenvoudige  
Steng van drie Voeten hoogte; de Vinblaadjes  
zyn Linaal, ruuw en effenrandig; de Kelken  
spits Eyrond met de Schubben aan de tippen  
paarschachtig en zeer glad. Zy heeft op de Schyf  
maar drie, en vyf Straalblommetjes, welke in  
vieren zyn gedeeld. Het Pluis der Zaaden,  
naar dat der Doornen gelykende, is styf en  
zwart. Dikwils komen 'er maar een of twee  
Zaadjes voor, in ééne Bloem.

II.  
*Centaurea*  
*Moschata*,  
We rie-  
kende.

(2) Santorie met ongedoornde rondachtige glad-  
de Kelken; de Schubben Eyrond; de Bla-  
den Lierachtig met Tandjes.

Deeze, wegens den aangenaamen Reuk zeer  
bemind, noemt men deswegen in 't Fransch  
Am-

*Orient.* 274. *Chondrilla* Fol. *Laciniatis serratis*, purp. *Flore.*  
*C. B. Pin.* 130. *Senecio-Carduus* *Apulus.* *COL. Ecphr.* I.  
p. 32. T. 34. *BARR. It.* 1136.

(2) *Centaurea* *Cal. inerm. subrot. glabris &c. H. Cliff.*  
*Ups. R. Lugdb.* 133. *GOUAN Monsp.* 457. *Cyanus* *Or. ma-*  
*ior Moschatus*, *Fl. purp. & albo.* *MORIS.* III. S. 7. T. 25.  
f. 5.  $\beta$ . *Idem* *Fol. mag. dissectis* *Flore luteo.* *MORIS.* *Ibid.*  
f. 9. *Cyanus* *Orient. Flore luteo fistuloso.* *DODART. Mem.*  
267. *Cyanus* *Floridus odoratus Turcicus.* *TOURNE. Jacea odo-*  
*ra. C. B. Pin.* 272. N. 6.

*Ambrette* of *Amberboi*, inzonderheid die met <sup>IV.</sup> <sup>AFDEEL.</sup> <sup>XI.</sup> fraay geele Bloemen, welke welriekender is dan de witte of paarsche. By ons noemt men <sup>HOOFD-</sup> <sup>STUK.</sup> *Turksche Koornbloemen*, en zy zouden uit <sup>Polygamia</sup> <sup>frustranea.</sup> Perſie afkomstig zyn. In de Tuinen worden zy by de Ooſterſche Volkeren, veel geteeld. LINNÆUS vraagt of de Geele, die de rand-Blometjes veel grooter heeft, ook een byzondere Soort zy.

- (3) Santorie met onged. Kelken, Lancetvormige Schubben: de Bladen Lancetvormig <sup>III.</sup> <sup>Centaurea</sup> <sup>Erucifolia,</sup> <sup>Raket-</sup> <sup>bladige.</sup> eenigermaate getand.
- (4) Santorie met onged. Kelken, gespitsche Schubben en byna afloopende Lierachtig <sup>IV.</sup> <sup>Lippii.</sup> <sup>Raapbla-</sup> <sup>dige.</sup> getande Bladen.

Twee Verscheidenheden van het Kruid, dat men *Amberboi* noemt, doch zonder Reuk. Beiden hebben zy de Bladen meer ingefneeden, dan die van de Welriekende, en de laafte heeft maar een Span of een Voet hoogte, met zeer Takkige Stengetjes, die allengs verdunnen naar den top en aldaar paarsche Bloemen hebben, die breed gestraald zyn, met tien of twaalf on-

(3) *Centaurea* Cal. inerm. Sq. Lanceolatis &c. H. Cliff. R. Lugdb. 138. Jacéa, Fol. Erucæ Lanuginosis. TOURNEF. Inst 444. Amberboi Erucæ folio majus. VAILL.

(4) *Centaurea* Cal. inerm. Sq. Mucronatis &c. Amberboi Erucæ folio minus. ISNARD Mem. 1719. p. 169. T. 10.

IV. onregelmatig verdeelde Trechterblommetjes.  
 AFDEEL. Doktor LIPPUS zou deeze in Egypte , tus-  
 XXI.  
 HOORD. fchen Alexandrie en Rosette , hebben waarge-  
 STUK. nomen.

V. (5) Santorie met onged. Kelken , stomp Ey-  
*Centaurea*  
*Alpina.*  
 Alpische. ronde Schubben en gevindé gladdé effen-  
 randige Bladen , het oneffene Zaagtandig.

VI. (6) Santorie met onged. Kelken , Eyronde  
*Centau-*  
*rium.*  
 Gewone. Zaagtandig afloopende.

Dit Kruid , waar van het Alpische als een Verscheidenheid voorkomt , geeft den naam aan dit Geslagt. Het wordt gemeenlyk *Groote Santorie* , in 't Engelsch *Centaury* , in 't Fransch *Centauree* geheten , welke benamingen van 't Latyn afkomstig zyn. BAUHINUS noemt het *Centaurium met Walnooten Bladen*.

't Gewas , dat op de hoogste Bergen in Italië , in 't Veroneefche en elders , als ook in Tartarie groeit , is ontzaglyk groot. De Steng bereikt meer dan zes Voeten hoogte en ieder Blad is meer dan een Elle , ieder Vindeeling een Span lang en wel drie Vingeren breed , glad en groen.

By

(5) *Centaurea* Cal. inerm. Squamis ovatis &c. *H. Cliff.* 421. *R. Lugdb.* 138. *Cent. Alp. luteum.* C. B. *Pin.* 117. *Prodr.* 56. MORIS. III. S. 7. T. 25. f. 5. infer.

(6) *Centaurea* Cal. inerm. Sq. Ovatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* N. 2. *Centaurium majus Folio in Laciniis plures diviso.* C. B. *Pin.* 117. *Cent. majus primum vulg.* CLUS. *Hifz.* II. p. 10. *Centaurium magnum.* DOD. *Pempt.* 334. *LOB.* Ic. 712.



By het eerst uitkomen zyn de Bladen onver- **IV.**  
 verdeeld en blyven dus fomtyds in hun geheel. **AFDEEL**  
 Van boven verdeelt zig de Steng in Takken en **XXI.**  
 heeft Bloemkoppen als die der Doornen (\*), **HOOFD-**  
 met paarsche Blommetjes, waar op glanzig **STUK.**  
 Zaad volgt, met styve Borstels in plaats van **Polygamia**  
 Pluis. De Wortel, die lang en dik is, heeft **frustranca,**  
 een Bloedrood Sap, zoetachtig en samentrek-  
 kende; dus eetbaar en oudtyds tegen eenige  
 Kwaalen aangepreezen. De Alpische, die in  
 Loof een weinig verschilt, en zo hoog niet op-  
 schiet, heeft geele Bloemen, uit welken, te-  
 gen den Middag een helder, aangenaam, Ho-  
 nigvogt druipt, dat men 'er ook uit zuigen kan,  
 zonder hinder van de Bloem. Deeze, in de  
 Tuinen insgelyks bekend, groeit op den Bal-  
 dus-Berg.

**B. CYANI.** Met de Kelkschubben Zaagtan-  
 dig op de kant gehaaid.

(7) *Santorie met de Kelken omgekromd-Plui-* **VII.**  
*mig; de Bladen onverdeeld, langwerpig,* **Centaurea**  
*ruuw.* **Phrygia.**  
 (8) **Gebor-**  
**duurde.**

(\*) Hoe deeze Koppen uit ryën van verschillende Schubben  
 bestaan, toont de Heer Doktor BERKHEY, zeer duidelyk  
 en fraay, in *Fig. 7.* op zyne *Plaat I. B:* der meermaals  
 gepreezene *Disfertation:* zie aldaar pag. 23.

(7) *Centaurea Cal. recurvato-Plumosif &c. Fl. Suec. II.*  
*N 775. GOUAN Monsp 458. Cent. Cal. ciliatis &c. H. Cliff.*  
*Ups. R. Lugdb. 139. N. II. Jacea latifolia et angustifolia,*  
*Cap. hirsuto. C. B. Pin. 271. Jacea Aufc. Cap. villofo. CLUS.*  
*Hist. 2. p. 7. Pann. 542. T. 543. β. Jacea alba hirsuto Cap.*  
*C. B. Pin. 271.*

**II. DEEL. XI, STUK.**

- IV. (8) Santorie met de Kelken omgekromd - Plui-  
 APDEEL. mig ; de onderste Bladen Vinswyze getand,  
 XXI. de bovensten Lancetvormig.  
 HOOFD-  
 STUK.
- VIII. (9) Santorie met de Kelken omgekromd - Plui-  
 Centaurea mig , de Bladen Lancetvormig , eeniger-  
 Capitata. maate getand en Wollig.  
 Gehaair-  
 de
- IX. (10) Santorie met de Kelken omgekromd - Plui-  
 Uniflora. mig , de Bladen Linaal , verspreid.  
 Eenblu-  
 mige.
- X. (11) Santorie met de Kelken opgeregt Plui-  
 Linifolia. mig ; de Bladen Lierachtig met Tandjes ;  
 vltich-  
 bladige.
- XI. die aan de Takken Lancetvormig effen-  
 Peclinata. randig.  
 Gekamde.

Van deeze groeit de eerste in Switzerland, Oostenryk en Finland ; de tweede in Siberie en in Spanje : de derde op de Bergen der Zuidelyke deelen van Europa ; de vierde in Spanje en Italie, de vyfde in Provence. Veel gelyken zy naar malkander, door het zonderlinge Netwerk , waar mede de Koppes of Kelken als

ge-

(8) *Centaurea Cal. recurvato-Plumosis* &c. Cyanus Fol. Cal. Plumosis reflexis. *AË. Goett.* I. p. 202. T. 6.

(9) *Centaurea Cal. recurv. Plum. &c.* GER. *Prov.* 185. Cyanus Alp. Capitulo Reticularo. *BOCC. Mus.* II. p. 20.

(10) *Centaurea Cal. recurvato-Pilosus* &c. *Jacea Hisp. pumila Linaria folio.* *TOURNE. Inst.* 445. *BARR. Ic.* 162.

(11) *Centaurea Cal. erecto-Plum. &c.* *Jacea Mont. incana asper, Laciniata, Capit. hispidis.* C. B. *Pin.* 272. *Jacea cum squamis Pennatis.* J. B. *Hist.* III. p. 29.

gebordurd zyn, zettende de Pluimpjes zig IV.  
 door den Regen op. Het Loof is, gelyk men AFDEEL.  
 uit de bepaalingen ziet, aanmerkelyk verschil- XXI.  
 lende. De laatste heeft de Kelkschubben als met HOOFD-  
 opstaande Penneveertjes bezet, welke de Kop- STUK.  
 pen geheel itekelig ruig maaken (\*).

(12) Santorie met kanthairige Kelken; de XII.  
 Schubbetjes Eyrond; de Haairtjes dun en Centaurea  
 opstaande; de Bladen Lierachtig gehoekt nigra.  
 en volmaakte Blommetjes. Zwarte.

Van de Geborduurde verschilt deeze, door dien de kanthairige Schubbetjes niet puntig zyn nog omgekromd, en van de gewoone *Jacéa*, dat zy geen krans heeft van onvolmaakte Blommetjes. Hier schynt die nieuwe Plant, door den Heer CHENAL drie Mylen van Basel ontdekt, te behooren, welke de vermaarde HALLER noemt, *Jacéa*, met de Wortelbladen half gevind, de Stengbladen Eyrond Lancetvormig, de Stengen hoekig. Die zelfde, naamelyk, hadt hy ook uit Engeland en Duitschland bekomen, en,

(\*) Zodanig een Kelkschubbetje met zyn Penneveertje, heeft de gezegde Heer BORKHEY, in de 12. Figuur van zyne Tweete Plaat, afgebeeld.

(12) *Centaurea Cal. Ciliatis*, Squamula ovata &c. GOUAN *Monsp.* 458. *Jacea nigra laciniata*. C. B. *Pin.* 271. *Jacea Auftriaca texta*. CLUS. *Hist.* II. p. 7. *Pann.* T. 545. B. *Centaurea Cal. serr. ciliatisque* &c. *H. Cliff.* 422. R. *Lugdub.* 139. N. 10.

IV. en, alzo zy in 't voornaamste overeenstemt  
 AFDEEL. met deeze Soort, zie ik niet, waarom zyn Ed.  
 XXI. het een nieuwe Plant noeme. Alle Blommetjes,  
 HOOFD- zegt hy, zyn tweeslagtig en de Kelken, door  
 STUK. hunne byhangzels, dat de gedagte Schubbetjes  
 zyn, zwart gehaaid (\*).

XIII. (13) Santorie met Kanthaarige, Kranswys,  
 Centaurea gebladerde Kelken, de Bladen Lierachtig  
 Pullata. getand en stomp.  
 Bruine.

Een zeer laag kruipend Kruidje, dat ook in de Zuidelyke deelen van Europa groeit, maakt deeze uit. De Kelken, die in een Bladerige Krans zitten, bestaan uit smalle Schubben, welke zwart gerand zyn, aan de punt geele Haairtjes hebbende; de Bloem is paarschachtig. Het heeft alle Bladen somtyds effenrandig.

XIV. (14) Santorie met Zaagtandige Kelken, af-  
 Montana. loopende Lancetvormige Bladen, en een  
 Berge. geheel eenvoudige Steng.

De

(\*) *Helv. inchoat.* 1. p. 80. Zie de Schubbetjes van deeze, aanmerkelyk van de voorgaanden verschillende, by den Heer BERKHEY, in *Fig. 13.*

(13) *Centaurea Cal. Ciliatis, verticillato-foliosis &c. MILL. Ic. 152. f. 2. Jacea humilis alba Hieracii folio. C. B. Pin. 271. MORIS. III. S. 7. T. 28. f. 18. Jacea pumilis serpens &c. LOB. Ic. 542.*

(14) *Centaurea Cal. Serratis, Fol. Lanceol. decurrentibus &c. H. Cliff. 422. Ups. 270. R. Lugdb. 138. N. 8. GOUAN Monsp. 458. Cyanus Mont. latifolius, f. Verbasculum Cyanoides*

De voorgaande is men gewoon *Jacéas* te noemen, doch die de Straalkrans der Bloemen kenbaarer hebben, begrypt men onder de *Cyanusfen*, gelyk deeze, welke een niet onaanzienlyke overblyvende Bloemplant uitmaakt, wier Loof eenigszins naar dat van 't Wollekruid gelykt. Haar natuurlyke Groeiplaats is op de Switserfche en Oostenrykfe Gebergten. De Bladen zyn fomtyds breeder, fomtyds langer en smaller; de Bloemen, gemeenlyk in 't midden paarfch, met een Hemelfchblaauwen Kranf van ongelyk verdeelde Blommetjes, komen ook wit voor. De Steng is gebladerd, gevleugeld en fchiet op van één tot twee Voeten hoogte.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
frustranea.*

(15) Santorie met Zaaglandige Kelken, en Liniaale effenrandige Bladen, de onderften getand.

XV.  
*Centaurea  
Cyanus.  
Koorn-  
bloem.*

Die zeer bekende Bloemen, welke het ftaan- de Koorn, in geheel Europa, niet minder door haare Hemelfchblaauwe Kleur verfieren, (als de zogenaamde Koorn- of Klapper - Roozen door haar Menie - rood, worden by ons *Koornbloemen*,

noides. C. B. *Pin.* 273. *Cyanus major.* DOD. *Pempt.* 251. LOB.  *Ic.* 548.  $\beta$ . *Jacéa integrifolia humilis.* C. B. *Pin.* 271. *Prodr.* 127. HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 82. N. 190.

(15) *Centaurea* Cal. *Serratis*, *Fol. Lin. integerrimis* &c. *Mat. Med.* 403. GORT. *Belg.* 249. GOUAN *Monsp.* 458. KRAM. *Austr.* 259. *Fl. Succ.* 710, 776. R. *Lugdb.* 139. *Cyanus.* C. B. *Pin.* 273. *Cyanus vulg.* LOB.  *Ic.* 546,  $\beta$ . *Cyan. Hortensis* *Fl. simpliciter et pleno.* C. B. *Pin.* 273.

IV. *men*, by de Franschen *Bluet* of *Casfelunette*  
 AFDRIJL. ook *Aubifoin*; by de Engelischen *Blewbottle*  
 XXI. geheten. Men weet, hoe zy dunne Sten-  
 HOOFD- gen hebben, anderhalf of twee Voeten hoog,  
 STUK. met grysachtige Bladen en boven versierd zyn  
*Vrugteloo-* met Anjelierachtige Bloemhoofdjes. De Kleur  
*ze Veelwy-*  
*very.* met Anjelierachtige Bloemhoofdjes. De Kleur  
 is gemeenlyk schoon blaauw, doch somtyds  
 ook Roozerood, paarsch of wit en gemengeld,  
 inzonderheid onder de genen die men tot sie-  
 raad der Bloemhoven teelt, van welken ook  
 zyn met gevulde Bloemen. De Kelk is stevig,  
 bestaande uit driehoekige Schubben, welken  
 niet gepluimd, noch gehaard, maar aan de  
 kanten als gekarteld zyn, zwart gerand, met  
 witte Haairtjes. De rand-Blommetjes, die de  
 Bloemen gestraald maaken, zyn, gelyk in de  
 voorgaande, wel Trechterachtig, doch zeer  
 ongelyk verdeeld: het Zaad heeft een Pluizig  
 Kuifje.

De Bloemen, nauwlyks Reuk of Smaak  
 hebbende, kunnen weinig kragt bezitten. E-  
 venwel heeft men het Aftrekzel met Water  
 tegen zeere Oogen aangepreezen. Zy geeven  
 een schoone Kleur, die, met voorzigtigheid  
 bereid zynde, den Schilderen dient tot Water-  
 verw. Door Zuur wordt dezelve rood, door  
 Loogzouten groenachtig, even als die der Vio-  
 len-Bloemen, Het Zaad is bitter, en, tot een  
 half Drachme ingenomen, Afgang verwekken-  
 de.

- (16) Santorie met kanthairige Kelken , de **IV.**  
 Schubben vlak: dubbeld gevinde Bladen , **AFDEEL**  
 die aan de Takken vindeelig Liniaal , en **XXI.**  
 eene gepluimde Steng. **HOOFD-**  
**STUK.**

De Bloemkoppen zyn klein , in deeze Soort , **XVI.**  
 die ook de Bladen zeer smal heeft; doch men **Centaurea**  
 vindt ze ook met grooter Bloemen en gryze Bla- **Panicula-**  
 den zegt LINNÆUS. In Siberie en verscheide **ta.**  
 deelen van Europa is de Groeiplaats. **Pluimsten-**  
**gige.**

- (17) Santorie met eenigermate kanthairige **XVII.**  
 Kelken en gedoornde Takken. **Spinosa.**  
**Gedoornde.**

- (18) Santorie met Kanthairige Kelken en **XVIII.**  
 Wollige Vindeelige Bladen; de verdee- **Raguzina.**  
 lingen stomp Eyrond effenrandig , de bui- **Raguzi-**  
 tensten grootst. **sche.**

- (19) Santorie met Kanthairige endelings on- **XIX.**  
 ge- **Cineraria.**  
**Afchblade.**

(16) *Centaurea Cal. Ciliatis*, squamis planis &c. LEYS.  
 Hall 786. GOUAN *Monsp.* 459. Cent. Cal. Ciliatis oblongis  
 &c. GMEL. *Sib.* II. p. 98. T. 43. Jacea non spinosa &c.  
 MORIS. III. p. 140. S. 7. T. 28. f. 14.

(17) *Centaurea Cal. subciliato*, Ramis spinosis. *H. Cliff.*  
 422. Jacea Cret. aculeata incana. TOURNEF. *Inst.* 445. Cyane  
 spinosus. ALP. *Exot.* 183. T. 162.

(18) *Centaurea Cal. Ciliatis*, Fol. tomentosis pinnatifidis  
 &c. *H. Cliff.* 422. R. *Lugdb.* 139. Jacea Arborea Argentea  
 Raguzina. ZAN. *Hist.* 107. T. 43. MILL. *Dict.* T. 152. f.  
 1. Stoebe montana nivea. BARR. *Yc.* 309.

(19) *Centaurea Cal. Ciliatis terminali-fesilibus* &c. *H.*  
*Cliff.* 422. R. *Lugdb.* 139. N. 14. Jacea Montana candidisf.  
 Stœbes foliis, C. B. *Pin.* 272. *Prodr.* 126, MORIS. III. S.

C

IV.  
AFDEEL.  
XXI.

HOOFD.  
TUK.

XX.  
*Centaurea*  
*Argentea.*  
Verzilver-  
de.

gesteelde Kelken ; de Bladen Wollig en dubbeld Vindeelig , met spitse Kwabben.

(20) Santorie met Zaagtandige Kelken en Wollige Bladen ; de Wortelbladen Vindeelig ; de Blaadjes met één Oortje.

Op Kandia groeijen deeze, doch de Aschbladige in Italie. Alle zynze grys en als bekleed met een Wollig, Zilverkleurig Dons, dat 'er als Pluis op zit en aan kleeft, gelyk in het bekende Kruid, dat men *Cineraria* noemt, dewyl de Bladen als met Asch bestooven zyn. Het Loof gelykt ook naar dat van die Plant of van het Schurftkruid, zeer. 't Zyn overblyvende Planten, de eerste ongevaar een Span hoog, de tweede Boomachtig met geele, de derde Kruidig met paarsche, de vierde met kleine geelachtige Bloemen. De Kelkschubben zyn allen meer of min gehaaid.

XXI.  
*Sibirica.*  
Siberische,

(21) Santorie met kanthaarige Kelken ; Wollige, onverdeelde Vindeelige effenrandige Bladen en eene geboogene Steng.

Op

7. T. 26. f. 20.  $\beta$ . *Jacea Cineraria laciniata*, fl. purp. BARR. *Jc.* 347, 348.

(20) *Centaurea Cal. Serr. Fol. tomentosis &c. H. Cliff.* 422. *Jacéa Cret. laciniata Argentea*, fl. parvo flavescente. *TOURNF. Cor.* 31. BARR. *Jc.* 218.

(21) *Centaurea Cal. Ciliatis*, Fol. tomentosis, indivisis &c. *GMEL. Sib.* 11, p. 96. T. 42. f. 2. *Jacéa Tatarica tomentosa*, *GERB. Sicc.*



Op opene drooge Velden, in Siberie en Tartarie, is deeze waargenomen, waar van de Steng niet hooger dan een Span opschiet, de Wortelbladen dikwils Vindeelig hebbende, de bovensten onverdeeld. Het geheele Plantje is met een Zilverachtig Dons bekleed, gelyk de voorigen. Het heeft een paarfche Bloem, door haare breed Straalkrans veel naar die der Koornbloemen gelykende.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
frustranea.*

- (22) Santorie met kanthairige Kelken en Lancetvormige Zaagtandige Bladen, aan den voet met een Stoppelig Tandje; de ondersten Piekachtig.

XXII.  
*Centaurea  
sempervi-  
rens.*  
Altyd  
groene.

In Portugal groeit deeze, die de Steng en Bladen ook geheel ruigachtig heeft, als 't ware met Stoppeltjes bezet, welke de onderste Tandjes der Bladen zyn.

- (23) Santorie met kanthairige Kelken en Vindeelige Bladen; de Vinnen Lancetvormig.

XXIII.  
*Scabiosa,  
Schurft-  
kruidige.*

(24)

(22) *Centaurea* Cal. Cil. Fol. Lanceolatis Serratis &c. *H. Cliff.* 422. *R. Lugdb.* 139. N. 13. *Jacea* Lusitanica sempervirens. *MORIS. Hist.* 111. S. 7. T. 28. f. 9. *BOEC. Sic.* 73. T. 39. f. 3.

(23) *Centaurea* Cal. Cil. Fol. pinnatifidis &c. *GORT. Belg.* 249. *GOUAN Monsp.* 459. *Fl. Suec.* 708, 773. *GMEL. Sib.* 11. p. 93. *H. Cliff.* 422. *Scabiosa* major Squamatis Capitulis. *C. B. Pin.* 269. *Jacea* major *LOB. Ic.* 541.

C 2

IV. (24) Santorie met kanthairige Kelken, die  
 AFDEEL. langwerpig zyn, en Vindeelige Liniiale  
 XXI. effenrandige Bladen.  
 HOOFD.

STUK.

XXIV. Naar de Kruiden, welken zy in 't Bladerloof  
 Centaurea gelyken, zyn deeze gebynaamd. De eerste groeit,  
 Stœbe. volgens den Ridder, op drooge Velden, in  
 Fynbladi. Sweeden, Engeland en de Nederlanden. Zy  
 ge. kan de *Groote Scabiosa*, van DALECHAMP,  
 welke hy aanhaalt, niet zyn, maar wel deszelfs  
*Berg-Schurftkruid*. Naar de *Groote Jacéa* van  
 LOBEL gelykt ze veel. De andere is fyner van  
 Blad en zou de *Stœbe Gallica* zyn van CLU-  
 SIUS, welker Zaad die groote Kruidkenner uit  
 Vrankryk hadt ontvangen en in de Nederlanden  
 geteeld, doch naderhand dezelve overvloedig  
 in de Velden omstreeks Weenen aantrof. In  
 Switserland vallen zy beiden, en hebben de  
 Steng ongeveer een Elle hoog. De Bloemen der  
 eerste zyn paarschachtig, roodachtig, wit of  
 geel; die der andere Vleeschkleurig en aanmer-  
 kelyk gestraald. In Siberie komen, zo de Heer  
 HALLER opmerkt, dergelyken voor (\*).

(25)

(24) *Centaurea Cal. Ciliatis oblongis* &c. R. *Lugdb.* 140.  
 N. 16. KRAM. *Austr.* 260. *Stœbe incana Cyano similis te-*  
*nuiifolia.* C. B. *Pin* 273. *Stœbe Austriaca humilis.* CLUS.  
*Hist.* II. p. 10. *Pann.* 547.

(\*) Van de *Centaurea Scabiosa* hadt GMELIN reeds aange-  
 rekend, dat dezelve door geheel Siberie groeit: die, welke  
 HALLER dagt de *Stœbe* te kunnen zyn, is door den Ridder  
 tot de *Paniculata* betrokken. Vid. *Fleuv. inchoat.* I. p. 81.

- (25) Santorie met kanthairige Kelken; Lier-  
achtige Bladen en byna geen Steng. IV.  
AFDEEL:  
XXI.

Een zonderlinge Plant maakt deeze in Afrika HOOFD-  
STUK.  
uit, wier Wortel zoet en eetbaar is, wordende XXV.  
van de Arabieren *Toffs* genoemd zegt SHAW. Centaurea  
acaulis,  
Zy heeft Bladen als van de Rackette en wit Onge-  
stengde,  
gehaairde Kelkschubben. By Alexandrie, in  
Egypte, komt zy, volgens FORSKAOHL, van  
zelf voort; doch dat zy eigentlyk in Arabie  
zou groeijen, gelyk LINNÆUS zegt, daar  
van vind ik geen blyk.

C. RHAPONTICA. Met de Kelkschubben  
dor en rappig.

- (26) Santorie met rappige kanthairige Kelken XXVI.  
en Vindeelige Bladen, de Vinnen Lan- Orientalis.  
Oosterfche  
cetvormig.

In Siberie is de Groeiplaats van deeze, die  
naar de Schurftkruidige zeer gelykt, maar de  
Bloemen geel heeft en de Kelkschubben in een  
Eyrond Blaadje uitlopende.

(27) San-

(25) *Centaurea* Cal. Ciliatis, Fol. Lyratis, Caul'e subnul-  
lo. Jacei acaulos lutea Eruca folio &c. SHAW. *Afr.* 342. T.

(26) *Centaurea* Cal. Scariosis Ciliatis &c. *H. Ups.* 271.  
Cyanus Fol. Radicalibus partim integris &c. HALL. *Phil*  
*Trans.* 1745. Vol. 43. N. 472. p. 24.

C 3

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(27) Santorie met rappige Kelken; de Wortelbladen Lierachtig, met de Kwabben tegen elkander over; de Stengbladen omvattende.

XXVII.  
*Centaurea*  
*Behen.*  
Arabifche.

By de Ouden is een Wortel *Behen* bekend geweest, die nog in achtung wordt gezegd te zyn by de Arabieren. Daar was een *Rood Behen*, 't welk van het *Limonium* zoude afkomstig zyn (\*); doch welk aangaande men geen zekerheid heeft. Den naam van *Wit Behen* hebben sommigen gegeven aan een Kruid, dat naar de *Lychnis* gelykt (†); maar door de Waarneemingen van RAUWOLF, die het aan den voet van den Libanon vindt groeijen, is men verzekerd, dat het een Kruid zy, byna als de *Jacéa*, en wel deeze Soort, door hem in Afbeelding gebragt, die van MORISON by de *Scorzonera* vergeleeken wordt, wegens het Loof. De Bladen zyn als van de *Patich*, maar styver, aan den voet twee Oortjes hebbende, zo wel om laag als aan de Steng, die fomtyds een Elle hoogte bereikt. De Schubbighe Bloemkopp

(27) *Centaurea* Cal. Scar. Fol. Rad. Lyratis &c. *Mat. Med.* 409. GRON. *Orient.* 273. *Rhaponticoides lutea*. VAILL. *Mem.* 1718. *Serratulæ affinis*. C. B. *Pin.* 235. *Behen album* RAUW. *Ilin.* T. p. 88. J. B. *Hist.* III. p. 36.

(\*) Zie II. D. VIII. STUK, deezer *Nat. Historie*, bl. 262. en vergelyk LINN. *Mat. Med.* N. 159.

(†) *Lychnis sylv. quæ Behen album vulgo*. C. B. *Pin.* 305. Zie 't zelfde STUK, bladz. 595.

pen aan den top bevatten geele Bloemen. De Wortel is lang, dun en buigzaam, als die van Zoethout. Beide, zo wel de Roode als de Witte Behen-Wortelen, zyn als Versterkende aangepreezen geweest, doch in Europa hedendaags van geen gebruik.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.

(28) Santorie met rappige Kelken, Lancetvormige eenigermaate gesteelde getande Bladen en Draadachtige, ongebladerde Bloemsteelen.

XXVIII.  
Centaurium  
repens.  
Kruipende.

In de Levant vindt de vermaarde TOURNEFORT dit slag van Jacéa, met Hoofdjes als der Koornbloemen, klein, de Kelken Zilverachtig. Zy heeft een hoekige Takkige Steng en spitse Kelkschubben.

(29) Santorie met rappige gescheurde Kelken en Lancetvormige Bladen; de Wortelbladen Tandswyze uit gehoekt; de Takken hoekig.

XXIX.  
Jacea.  
Knoopkruid.

In de Noordelyke deelen van Europa niet alleen, gelyk in Sweeden, Rusland, en by ons, maar

(28) *Centaurea Cal. scariosa*, Fol. *Lanceolatis subpetiolatis* &c. *Jacéa Orientalis Cyani folio* &c. TOURNEFORT Cor. 92.

(29) *Centaurea* Fol. *scariosa laceris* &c. GORT. Belg. 250. GOUAN *Monsp.* 459. *Fl. Succ.* 709, 774. R. *Jugdb.* 142. N. 30. *Jacéa nigra* Prat. *latifolia*. C. B. *Pin.* 271. *Jacéa nigra*. PAUL. *Dan.* T. 256. *Jacéa nigra vulgaris*. LOR. *lc.* 541. *Jacea nigra angustifolia* &c. C. B. *Pin.* 271. *Prodr.* 127-127. OED. *Dan.* 519.

C 4

IV. maar ook in de Zuidelyke en overvloedig in  
 AFDEEL. Switzerland, komt deeze voor, die men in  
 XXI. Hoofd- Vrankryk *Jacée*, in Engeland *Knapweed* of *Mat-*  
 STUK. *fellon*, in de Nederlanden *Knoopkruid* noemt.  
*Polygamia* Zy is blykbaar van de voorgemelde *Zwarte* ver-  
*frustranea.* schillende, doordien zy eene Straalkrans heeft  
 van onvolmaakte Blommetjes. Ook zyn de Bloem-  
 koppen minder zwart, de Bladen Lancetvormig  
 en minder ingesneeden of uitgehoekt. Men  
 vindt dit Kruid, dat HILL *Lanced Harpweed*  
 tytelt, niet alleen met paarsche, maar ook met  
 witte Bloemen, met bonte en met zeer smalle  
 bladen. De Zaaden hebben in 't geheel geen  
 Pluis.

XXX. (30) Santorie met rappige Kelken, Lancet-  
*Centaurea* vormige effenrandige Bladen en hurkende  
*amara.* Stengen.  
 Bittere.

XXXI. (31) Santorie met rappige gaave gespitsje Kel-  
*Alba.* ken en Vinswys' getande Bladen; de Steng-  
 Witte. bladen Liniaal, aan den voet getand.

XXXII. (32) Santorie met rappige stompe Kelken; de  
*Splendens.* Wor-  
 Glanzige.

(30) *Centaurea* Cal. scariosis, Fol. Lanceolatis &c. *Cy-*  
*anus repens latifolius.* C. B. *Pin.* 274. *Cyanus repens.* LOB.  
 *Ic.* 548.  $\beta$ . *Jacée Saxatilis* &c. BOCC. *Mus.* 31. T. 17.

(31) *Centaurea* Cal. scar. integr. mucronatis &c. *Jacée*  
 Cal. *Argenteis minor.* TOURNE. *Inst.* 414. *Jacée alb.* TAB.  
 *Ic.* 153.

(32) *Centaurea* Cal. scar. obtusif &c. R. *Luzdö.* 142. N.  
 31. *Stœbe Calyc. Argenteis.* C. B. *Pin.* 273. *Stœbe Salman-*  
*tica tertia.* CLUS. *Hist.* II. p. 10. altera. *Hisp.* T. 361. *Stœ-*  
*be Argent. Salm. minor.* LOB.  *Ic.* 544.

*Wortelbladen dubbeld Vindeelig; de Steng- bladen gevind; met Lancetvormige Tand- en* IV.  
AFDEEL.  
XXI.

Drie Kruiden, naar de gedagte Jacéa meer of min gelykende, wordende het eerste als een Verscheidenheid daar van door GERARD aangemerkt. Deze Soort groeit in Italie en Provence, de Witte in Spanje, en de laatste bovendien in Switserland en Siberie, volgens L. N. NÆUS. Beide de laatsten hebben de Bloemkelken Zilverachtig wit. De Stengen der Glanzige, welke CLUSIUS overvloedig in 't Land omstreeks Salamanca vindt, waren doorgaans een Elle, doch op vogtiger, kouder plaatsen, ook wel twee Ellen, zegt hy, hoog. De Bloemen in deeze allen zyn met een breede Straalkrans versierd, gelyk in de Koornbloemen. De tweede, die zeer naar het gedagte Knoopkruid gelykt, heeft de Kelkschubben Sneeuw wit.

(33) Santorie met rappige Kelken; de Bladen gestield, langwerpige Eyrond, onverdeeld met Tandjes; van onderen Wollig. XXXIII.  
Centaurea  
Rhaponticum.  
Basterde.

Op de Switserfche Alpen, als ook op sommi-

(33) *Centaurea Cal. scariosa &c. H. Cliff. 421. R. Lugdb. 142. N. 33. Rhapontic. Fol. Helenii incano & angustifolium incanum. C. B. Pin. 117. Rha five Rhei ut existimatur, icon. DOD. Pempt. 389. Rha Capitatum Fol. Enulæ Cent. majoris facie. LOB. Ic. 288. Item alterum angustiore folio. Ibid.*

C 5

IV. mige Bergen van Italie, by Verona, groeit dit  
 AFDEEL. Kruid, dat sommigen voor het *Rhaponticum*,  
 XXI. of de Pontifche Rhabarber van DIOSCORI-  
 HOOFD. des, gehouden hebben. Het heeft Bladen by-  
 STUK. na als die der Klisfen, maar kleiner, meer naar  
*Vrugteloo- ze Veelvwy- zery.*  
 het Loof van den Alants - Wortel gelykende,  
 van boven groen, van onderen wit Wollig,  
 doch het komt ook met smaller Bladen voor,  
 gelykende naar die van Patich, en by den Steel,  
 die lang is, fomtyds eenigermaate gevind. De  
 Steng is ongeveer een Elle hoog, en draagt een  
 Bloemkop, veel grooter dan die der Groote  
 Santorie of eenige andere Soort van dit Geslagt,  
 naby komende aan die der Artisjokken. De Kelk  
 bestaat uit verscheide ryën van Schubben, aan  
 't end verbreed en droog, aan den rand ge-  
 scheurd. Hy bevat een talryke menigte van paar-  
 sche Blommetjes, allen tweeflagtig, allen re-  
 gelmatig en het Zaad is met Pluis gekroond.

De geleerde HALLER, van wien ik deeze  
 beschryving ontleend heb, zegt, dat de Kelk-  
 schubben zyn, gelyk in het *Gemeene Rhapon-  
 ticum* (\*). Hy beschryft deeze Soort, die hy  
 zegt zeer overvloedig te groeijen in de Geberg-  
 ten van Neder - Wallis en elders aan de Swit-  
 zersche Grenzen, waar van de Wortel eene  
 Maagversterkende kragt had, zynde dik, rond  
 en Kruidrig van Smaak. Welk ander gemeen  
 Rha-

(\*) Calycis Squamæ — sine dilatato, sicco, per oram lacero  
 ut in vulgari Rhapontico. *Helv. insboat.* I. 69.



Rhapont cum 'er zy, welks Bloemen met deeze IV. kunnen vergeleeken worden, is my onbekend <sup>AFDEEL.</sup> en ik kan niet begrypen, wat hy daar mede be- <sup>XXI.</sup> doeld hebbe (\*). Het Gemeene Rhaponticum, <sup>HOOFD.</sup> immers, dat DIOSCORIDES beschreeven en <sup>STUK.</sup> ALPINUS afgebeeld heeft, is grootelyks van <sup>Polygamia</sup> dit Gewas verschillende (<sup>frustranca.</sup> †).

Deeze Soort komt, myns oordeels, dat Kruid <sup>Maxima.</sup> naby, 't welk FORSKAÖHL op de Bergen van <sup>Allergrootste.</sup> Gelukkig Arabie als witte plekken vindt maaken tusfchen de groene Planten. Hy noemt hetzelfde *Allergrootste Santerie* (†), en zegt, dat het Heesterige Stengen heeft van drie Ellen hoogte, Takkig en Wollig, met Lancetvormige Wollige Bladen en eenbloemige end-Steelen: den Kelk Eyrond ruig, met bruine gefpitste Schubben, Lancetvormig van figuur: de Blommetjes Violet, allen in vyven gedeeld. By Ale-

(\*) Thans zie ik, dat hy de Gemeene Jacéi bedoelen zal, welke VAILLANT tot het *Rhaponticum* betrokken heeft, en die hy dus ook onder deezen naam voorftelt, zo wel als de Witte (*Helv. inchoat.* I. p. 84.) doch het is 'er verre van, dat dit Kruid den naam van Gemeen Rhaponticum zou mogen voeren. Niemand heeft het dus genoemd dan VAILLANT, en die zelf maakt 'er zyne zevende Soort van, terwyl dit *Rhapont. Fol. Helenii incano* C. B. *Pin.* zyne eerste Soort uitmaakt.

(†) Men kan hetzelfde, als de eerste Soort van *Rheum*, door my beschreeven vinden, in het VIII. STUK deezer *Natuurlyke Historie*, bladz. 499.

(‡) *Centaurea Calycibus inermibus, Squamis mucronatis: Foliis Lanceolatis tomentosis, Flor. Egypt-Arab. p. 152.*

IV. Alexandrie, in Egypte, kwam hem een Soort  
 AFDEEL. van Santorie voor, de Steng een Voet hoog  
 XAI. hebbende, welke hy, wegens de puntige Kelk-  
 HOOFD- schubben, *Gespitste* tytelt.

XXXIV.  
*Centaurea*  
*Babylonica.*  
 Babylon-  
 sche.  
 (34) Santorie met rappige Kelken; de Bladen  
 eenigermaate Wollig, afloopende onver-  
 deeld; de Wortelbladen Lierachtig.

Een Steng van zes Voeten hoogte, die van  
 't midden tot den top met Bloemen bezet en  
 door de afloopende Bladsteelen gevleugeld is,  
 onderscheidt deeze Soort, welke bevoorens tot  
 het Zaagblad was betrokken. Het Blad, dat  
 BAUHINUS van de *Jacéa Babylonica* uit den  
 Tuin van CONTARENUS hadt bekomen, was  
 een Elle lang, in 't midden meer dan een Hand-  
 palm breed, en in den omtrek eenigermaate  
 gedoornd. De Bloemen van deeze Soort zyn  
 geel.

XXXV. (35) Santorie met rappige Kelken en onver-  
 deelde effenrandige afloopende Bladen.  
*Glastifolia.*  
 Weede-  
 bladige. In

(34) *Centaurea* Cal. Scariosis, Fol. subtomentosis &c.  
*Mant.* 460. *Serratula* *Babylonica.* *Sp. Plant.* 1148. GOUAN  
*Monsp.* 421. *Raponticoides* *lutea altissima.* VAILL. *Mem.*  
 1718. p. 229. *Jacéa altissima laciniato folio.* C. B. *Pin.* 235.  
*J. Babylonica.* *Prodr.* 129. *Jacéa maxima.* ALP. *Exot. T.*  
 282.

(35) *Centaurea* Cal. scariosis, Fol. indivisis integerrimis  
 &c. *H. Cliff.* 421. *R. Lugdb.* 142. GMEL. *Sib.* 11. p. 83.  
*Cent. majus* Or. *erectum Glasti folio, Fl. luteo.* COMM.  
*Rar. T.* p. 39.

In de Levant en Siberie groeit deeze, die IV:  
 in de Tuinen vier Voeten hoog opschiet, heb- AFDEEL  
 bende een gevleugelde, getakte Steng, met gee- XXI.  
 le Bloemkoppen aan 't end, in verzilverde ge- HOOFD  
 schubde Kelken. De Bladen zyn Lancetvormig STUK.  
 gelyk die van Weede, en als met Afch bestoo-  
 ven.

(36) Santorie met rappige Kelken en Wollige XXXVI.  
 Bladen; de Wortelbladen Lancetvormig, Centaurea  
 de Stengbladen Vindeelig: de Steng een- Conifera.  
 voudig. Pynappel-  
 lige.

De Hoofdjes als Pynappeltjes onderscheiden  
 deeze, die ook geheel grys is, naauwlyks een  
 Voet hoog. Zy heeft de Kelkschubben door-  
 schynend glanzig, de bovensten paarschachtig,  
 en den Wortel Spoelvormig zwart. Het Zaad-  
 pluis is, volgens DILLENIUS, gepluimd.  
 Natuurlyk komt zy by Montpellier, op Zan-  
 dige Steenige plaatfen, voor. Zy blyft over,  
 gelyk de meesten van deezen Rang.

D. STOEBAE. Met gepalmdede Doorntjes aan  
 de Kelken.

(37) Santorie met Palmdoornige Kelken en af- XXXVII.  
 100- Sonchifolia.  
 Uitge-  
 gegulpte.

(36) *Centaurea Cal. scariosa*, Fol. tomentosa &c. R.  
*Lugdb.* 142. *H. Ups.* 271. *GOUAN Monsp.* 459. *Jacéa monta-*  
*na incana Capite Pini.* C. B. *Pin.* 272. *MILL. Dict.* T. 153.  
*Chamaeleon non aculeatus.* *LOB. Ic.* II. p. 7.

(37) *Centaurea Cal. palmato-spinosa* &c. *Mant.* 472. *H.*  
*Cliff.*

IV.  
AFDEEL.  
XXI.HOOFD-  
STUK.*Fruigeloo-  
ze Veekwy-  
very.*

loopende Bladen, die op de kant Tandig  
uitgegulpt en Doornig zyn.

Aan de Kusten der Middellandsche Zee komt  
deze voor, die ook grysz is van Loof, hebbende  
de Wortelbladen gesteeld, onverdeeld en  
byna rond; de volgende byna als die van den  
Ganzendistel uitgegulpt, en de bovensten Lan-  
cetvormig; allen hard, Wollig en met kleine,  
doch niet stekelige Doornjes gewapend. De  
Bloemkop is zonderling en zeer fraay: zo we-  
gens zyne grootte en zwaarte, die somtyds de  
Steng neerdrukt, als wegens de Kleur der Bloe-  
men, in 't midden witachtig en paarsch ge-  
rand; maar inzonderheid wegens de geele Doorn-  
jes, die den groenen Kelk versieren (\*).

XXXVIII.  
*Centaurea*  
*Seridis.*  
Hakkelige.

(38) Santorie met Palmdoornige Kelken en  
afloopende langwerpige Wollige Bladen,  
waar van de ondersten Hoekig getand  
zyn.

II

*Cliff.* 423. *R. Lugdb.* 140, N. 21. *Jacéa Laciniata Sonchi*  
folio &c. *C. B. Pin.* 272. *Prodr.* 128. *HERM. Lugdb.* 331.  
*T.* 675. *PLUK. Phyt.* 39. f. 1.

(\*) Dezelfen vertoonen zig als een Kammerje; zie *BERK-  
HEY*, Pl. II. *Fig.* 14.

(38) *Centaurea Cal. Palmato-spin.* Fol. decurrent. &c.  
*GOUAN Monsp.* 460. *Jacéa Fol. Seridis candid. purpurea.*  
*C. B. Pin.* 272. *Jacéa purp. Hisp. mucicata.* *J. B. Hist.* III.  
p. 33. *Jacéa latifolia alato Caule.* *PLUK. Phyt.* T. 38.  
f. 1.

In Spanje, Languedok en Provence, inzonderheid omstreeks de Stad Aix, groeit deeze Soort, welke **TOURNEFORT** *Spaansche Doorn* noemde, met paarfche Bloemen en Suikerey-Bladen. 't Is een fraay Gewas, met Stengen van een Elle, doch fomtyds maar een Voet hoog. De Kelkschubben zyn aan de tippen met negen of meer Borstelige Doornpjes gepalmd.

- (39) Santorie met Palmdoornige Kelken, en afloopende ongedoornde Bladen; de Wortelbladen Vindeelig; met de end-Vin grootst. IV.  
APDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.
- (40) Santorie met Palmdoornige Kelken en Ey-rond-Lancetvormige gesteelde getande Bladen. XXXIX.\*  
Centaurea  
Romana.  
Roomfche;
- (41) Santorie met Palmdoornige Kelken en Iierachtig getande ftekelige, byna de Steng omvattende Bladen: de Bloemen ongesteeld aan 't end. XL.  
Spheroce-  
phala.  
Rondkop-  
pige.  
XLI.  
Isnardi.  
Hurkend.

Van

(39) *Centaurea* Cal. Palm. Spin. Fol. decurr. inermibus &c. *H. Cliff.* 423. *R. Lugdb.* 141. N. 23. Jacéa Spinosa Cretica. *ZAN. Hist.* 141. T. 42. Cyanus Eruca folio, Flore rubro. *BARR. Rar.* 87. T. 504.

(40) *Centaurea* Cal. Palm. Spin. Fol. ovato-Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 423. *R. Lugdb.* 140. N. 22. Jacéa Spherocephala Spinosa Tingitana. *HERM. Lugdb.* 332. T. 333. *MORIS. Hist.* III. S. 7. T. 27. f. 9.

(41) *Centaurea* Cal. Palm. Spin. Fol. Lyrato-dentatis &c. Calcitrapoides procumbens Cichoræi folio, Flore purp. *ISN. Mem.* 1719. p. 164. T. 9.

IV. Van deeze groeit de eerste omstreeks Rome en verder in Campanie; de tweede in Barbarie en Spanje, de derde mischien in de Zuidelyke deelen van Europa. Deeze laatste is gebynaamd naar den Franschen Heer DANTY D'ISNARD, door wien zy, onder den naam van *Calcitrapoides*, in Afbeelding is gebragt. Hy geeft 'er Bladen als van de Suikerey en paarschachtige Bloemen aan. Men hadt dit Kruid, in de Koninglyke Tuin der Geneeskunde te Parys, van Zaa-den, die uit Holland overgezonden waren, ge-teeld. Het hadt hurkende Stengetjes, van een Voet of daaromtrent lang, vierkant, en ruuw-achtig ruig, zo wel als de Bladen. LINNÆUS vermoedt, dat het een Verscheidenheid of basterd Teelzel van de Bruine Santorie, hier voor beschreeven, zy.

XLII.  
*Centaurea*  
*Napifolia.*  
 Raapbla-  
 dige.

(42) Santorie met Palmdoornige Kelken; de Bladen afloopende uitgehoekt met Doorn-tjes; de Wortelbladen Lierachtig.

Op Kandia is de Groeiplaats van deeze, die de Wortelbladen Lierachtig; de Kelkschubben met geele Doorens en de Bloemen paarsch heeft, met vyfdeelige Blommetjes gestraald.

(43)

(42) *Centaurea* Cal. Palm. Spin. Fol. decurrentibus &c. *H. Ups.* 272. R. *Lugd.* 141. *Jacéa* *Cyanoides altera* Alato Caule. HERM. *Par.* 189. T. 189. *Jacéa peregrina* *Napifolia* &c. PLUK. *Alm.* 192. T. 94. f. 2. MORIS. III. S. 7. T. 26. P. 20.

- (43) Santorie met gepalmd driedoornige Kelken, en Lancetvormige getande Bladen. IV.  
AFDEEL.  
XXI.

Sommigen betrekken deeze, gelyk de volgende Soorten, tot de Doorns of Distelen. Hier loopen de punten der Kelkschubben in drie of in vyf Doorntjes uit. De Groeiplaats is in Italië, in Portugal, als ook in Languedoek en Provence, alwaar dit slag van Doornen overal voortkomt op de Zaaylanden, en ook tot Haagen dient, om dezelve te beschutten.

HOOFD-  
STUK.  
XLIII.  
*Centaurea*  
*Aspera*,  
Rauwe.

E. CALCITRAPÆ. Met samengestelde Kelkdoorens.

- (44) Santorie met dubheldoornige Kelken, die gewold en omwikkeld zyn; de Bladen half afloopende met Doornige Tandjes. XLIV.  
*Benedicta*,  
Gezegende.

Dit zeer bekende Kruid wordt gezegd natuurlyk te groeijen op sommigen der Grieksche Eilanden en in Spanje. LOBEL zegt, dat het ook in 't hooge Gebergte van Provence, *Marrignols* genaamd, voortkome. Men noemt het, vol-

(43) *Centaurea* Cal. Palmato - trispinosis &c. GOUAN *Monsp.* 460. Cent. Cal. Spinosis &c. R. *Lugd.* 142. N. 29. *Stœbe Squamis asperis* &c. C. B. *Pin.* 273. *Jacœa cum spinosis, Capitulis, purp. tenuifolia.* J. B. *Hist.* III. p. 33.

(44) *Centaurea* Cal. dupl. Spinosis Lanatis involucratis &c. *Mat. Med.* 379. H. *Cliff.* 395. *Ups.* 250. *Cnicus sylv. hirsutior f. Carduus Benedictus.* R. *Lugd.* 136. *Carduus Benedictus.* CAM. *Epit.* 562. LOB. *lc.* II. p. 13.

D

IV. volgens den Latynfchen naam, in 't Italiaanfch  
 AFDEEL. *Cardo benedetto*, in 't Fransch *Chardon benit*,  
 XXI. in 't Spaanfch *Cardo Santo*, in 't Engelfch *Bles-*  
 HOOFD- *fed Thistle*. Wy noemen 't ook *Gezegende Dis-*  
 STUK. *tel* en gemeenlyk *Cardebenedikt*. Weinig is 'er  
*Frugteloo-*  
*ze Veelwy-*  
*very.*  
 aan gelegen, of het de *Cnicus* dan het *Acanthion*  
 der Ouden zy. Het heeft de Stengen en Bladen,  
 zo wel als de Koppen, gedoornd, en is over  
 't geheel zeer ruig in 't aantasten.

In bitterheid munt dit Kruid, gelyk bekend  
 is, uit, en behoort onder de Middelen, die  
 de werking van de Maag en het Gedarmte be-  
 vorderen, neemende ook de Slymige Verftop-  
 ping en weg. Het is bovendien Zweetdryvende  
 en de Koorts wordt 'er dikwils door verdree-  
 ven: maar gekookt, of fterk afgetrokken en warm  
 gebruikt, doet het braaken. Het Aftrekzel met  
 Wyn wordt beter dan de Alfte Wyn geacht.  
 Uitwendig dient het Pocijer of Afkookzel tot  
 zuivering van vuile Zweeren en Beenbederf.  
 Zonderling is 't, dat door eenige Druppels  
 Geest van Zwavel de bitterheid daar van ver-  
 dwynt (\*). De Emul'fie der Zaaden is in Jich-  
 tige Ongemakken dikwils met goed gevolg ge-  
 bruikt, alzo zy de Uitwaafeming zeer bevor-  
 dert, en daarom wordt zy ook in de Pokjes en  
 Mazelen, en andere Ziekten met Uitflag, aan-  
 gepreezen (†).

(45)

(\*) RUTTY *Mat. Med.* p. 97.(†) GEOFFR. *Mat. Med.* III, p. 266.



- (45) Santorie met dubbeldoornige Kelken die gewold zyn; de Bladen half afloopende geheel en uitgethoek; de Steng kinderende. IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Deeze, uit Portugal afkomstig, heeft de Koppen sterk gewold, en zeer lange Kelkdoornen gelyk de voorgaande; ook zyn de Bloemen geel. De onvolmaakte rand-Blommerjes vallen kleiner dan de tweeflagtige van de Schyf. Zy heeft de Bladen ongedoornd, aan den Wortel Lancetvormig, aan de Steng gefnipperd, aan de Takken Liniaal.

- (46) Santorie met dubbeldoornige eenigermaate Woilige Kelken; de Bladen ongesteeld, Lancetvormig, effenrandig en getand: de Steng kinderende. XLVI.  
Egyptia  
ca  
Egypti-  
sche.

Volgens den Heer TURRA woont in Egypte deeze Soort van Distel, die een Stengetje van een Voet lang, kinderend-Takkig en verspreid heeft, met overhoekse ongesteelde Bladen, die eenigermaate ruuw zyn, de ondersten Vindeelig, de middelsten Lierachtig, de bovensten Lancetvormig: de Koppes ongesteeld: de Bloemen wit: de Kelkschubben met paarfche Doornjes. Dus heeft menze in de Upsal- fche

(45) *Centaurea* Cal. dupl. Spin. Lanatis &c. *H. Ups.* 272. *R. Lugdb.* 140. *Calcitrapa lutea* &c. *VAILL. Mem.* 1718. *Carduus Lusitanicus canescens* &c. *TOURNE. Inst.* 441.

(46) *Centaurea* Cal. dupl. Spin. sublanatis &c. *Mant.* 118.

IV. sche Tuin, als een Jaarlykfe Zaayplant, ge-  
 'AFDEEL. teeld.

XXI.

HOOFD-  
STUK.Frugteloo-  
ze Veeiwy-  
very.

Op deezen naam vind ik door FORSKAÖHL  
 geene Soort van dit Geslagt, niettegenstaande  
 hy verscheide daar van, in Egypte, heeft waar-  
 genomen. Die van Lippius en de Woldraagen-  
 de, als ook de gene die thans volgt, kwamen  
 in de Wildernissen by Kairo van zelf voort. Hy  
 vindt by Alexandrie, de Ongefengde voor-  
 gemeld, en twee anderen, de eene *Carduus*, de  
 andere *Mucronata* door hem gebynaamd (\*).

XLVII.  
*Centaurea*,  
*Calcitrapa*.  
 Sternedis-  
 tel.

(47) Santorie met byna dubbeldoornige onge-  
 steelde Kelken en Vindeelige Liniaale ge-  
 tande Bladen: de Steng Haairig.

Niet alleen in de Zaaylanden omstreeks Mont-  
 pellier, daar LINNÆUS eerst de Groeciplaats  
 stelde: niet alleen in Switzerland, Engeland en  
 de Zuidelyke deelen van Europa; maar ook in  
 Duitschland en by ons in de Nederlanden, komt  
 op verscheide plaatsen aan de Wegen, en aan  
 Dyken, dit Gewas voor, dat men Sterredistel  
 noemt,

(\*) Vid. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 151, 152.

(47) *Centaurea Cal. subduplicato - Spinosis fessilibus* &c.  
 GORT. *Belg.* 250. *H. Ups.* 273. GOUAN *Mensp.* 460. *Cent.*  
*Cal. subulato - Spinosis fessilibus* &c. *H Cliff.* 423. R. *Lugdb.*  
 140. GRON. *Orient.* 275. *Carduus Stellatus* five *Calcitrapa*.  
 J. B. *Hist.* III. p. 89. *Carduus Stellatus* Föl. *Papaveris Er-*  
*ratici.* C. B. *Pin.* 387. *Hippophæstum.* COL. *Phytob.* 85. T.  
 24. *Spina Solstitialis.* DOD. *Pempt.* 734.

noemt, in 't Engelsch *Star - Thistle*, in 't IV. Franschj *Chardon etiolé* of *Chaussetrappe*, naar AFDEEL XXI. den Latynschen naam *Calcitrapa*, welke van HOOFD-STUK. het vertreden deezes Kruids met de Voeten afleidelyk zou zyn (\*). De Grieksche naam, *Hippophaiston*, zal 'er zekerlyk wegens de stekelgheid, die de Paarden in den Bek kwetst, aan gegeven zyn. De Koppen zelfs zyn de Jaagers en anderen, die door de Wildernisfen gaan, zeer hinderlyk, doordien zy hun in de Beenen steeken, wanneer die niet met goede Laarzen zyn voorzien.

In de Voortyd vertoont zig dit Kruid gantsch niet Distelachtig, als bestaande uit ruige Bladen, byna als die der Klapper-Roozen: maar in de Zomer schiet het een Steng, van een Voet tot een Elle hoog, die Haairig is, met veele Takken, aan welken veele ongeteelde Bloemkoppen groeijen, paarsch gestraald. De onderste Schubben hebben ieder een lange witte Dooren, die met eenige paaren van kleine Doorntjes is omringd: de bovenste loopen in een klein Baardje uit. De rand-Blommetjes zyn vierdeelig; de middelsten, op de Schyf, byna tweekwabbig. De Stoel is met veel Pluis bezet, doch het Zaad heeft 'er geen (†).

Het

(\*). Men moet het wel onderscheiden van de wilde Ridderspooren, die men *Calcatrippa* noemt: zie II. D. IX. ST. bl. 152.

(†) HALL. *Helv. inchoat.* I. 84.

IV. Het uitgeperste Sap van den Sterredistel was , volgens de Ouden , purgeerende , en dienstig tegen Aamborstigheid , Vallende Ziekte en Zenuwkwaalen. 't Geheele Kruid is bitter en komt in kragten den Gezegenden Distel naby. De Bast des Wortels , tot een vierde Loots in Water afgetrokken , werdt in Vrankryk aange- merkt als een Middel tegen de Koorts en 't Graveel. Het Zaad zet zo sterk af , dat het fomtyds Bloed doet wateren , zo LOBEL schryft. In Brabant komt het ook fomtyds met witte Bloemen voor (\*).

XLVIII.  
*Centaurea  
calcitrapoi-  
des.*  
Onver-  
deelde.

(48) Santorie met byna dubbeldoornige Kelken en de Steng omvattende Bladen , die Lancetvormig , onverdeeld en Zaagtandig zyn.

XLIX.  
*Solstitialis.*  
Geel-  
bloemige.

(49) Santorie met dubbeldoornige eenzame Kelken ; de Takbladen afloopende , ongedoorn , Lancetvormig ; de Wortelbladen Lierachtig gesnipperd.

De

(\* ) LOBEL *Kruidb.* II. p. 14.

(48) *Centaurea* Cal. subdupl. Spin. Fol. amplexicaulibus  
GOUAN *Monsp.* 461. Card. Stell. Fol. integris ferratis. MAGN.  
*Monsp.* 292.

(49) *Centaurea* Cal. dupl. Spin. Solitariis &c. H. *Cliff.*  
*Ups* R. *Lugd* 140. GOUAN *Monsp.* 460. GRON. *Orient.*  
276. *Carduus* *Stellatus* luteus *Folius* *Cyani.* C. B. *Pin.* 387.  
Card. Stell. minor *Apulus.* *Col.* *Euphr.* I. p. 30. P 31.  
Card. *stellatus.* DOD. *Pempt* 733. Card. Stell. *five* *Stellaria*  
& *Calcitrapa.* LOB. *Je.* II. p. 11.

De bepalingen onderscheiden genoegzaam deze twee Soorten, die zeer naar den gewoonen Sterredistel gelyken. De eerste groeit omstreeks Montpellier en in Palestina, zegt LINNAEUS: welk laatste mischien op den volgenden ziet, welken de schrandere RAUWOLF, zo wel als den gewoonen, by Aleppo aantrof. Men vindt denzelven ook in Italie, Switserland, Provence en verder in Vrankryk en Engeland. De benaaming van *Spina Solstitialis* zou 'er aan gegeven zyn, om dat hy in 't midden van den Zomer bloeit: doch dit heeft hy met veele anderen, als ook met den gewoonen Sterredistel, waar mede hy somtyds verward wordt, gemeen. Daar is echter, zo in de Kleur der Bloemen, die geel zyn, als in de plaatsing der Doornen, en inzonderheid in het Loof, een aanmerkelyk verschil.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
frustranea.*

(50) Santorie met dubbeldoornige getroppte end-  
Kelken; de Bladen afloopende, Lancetvor-  
mig, uitgehoekt en weerloos.

L.  
*Centaurea  
Melitenfis.  
Maltha-  
sche.*

(51) Santorie met kanthaaierig gedoornde end-  
Kel.

LI.  
*Sicula.  
Siciliaan-  
sche.*

(50) *Centaurea* Cal. dupl. Spin. termin. confertis &c. R. Lugdb. 140. GOUAN *Monsp.* 460. Jacéa *Melitenfis* Capit. conglobatis. BOCC. Sic. 65. T. 35.

(51) *Centaurea* Cal. Cil. Spin. terminalibus &c. GOUAN *Monsp.* 461. Jacéa *Sicula* *Cichorei* folio, Fl. luteo, Capite Spinoso. MORIS. *Hist.* III. p. 144. S. 7. T. 28. f. 26.

D 4

IV,  
AFDEEL.  
XXI.

HOOFD-  
STUK.

LII.  
*Centaurea*  
*Centauroi-*  
*des.*

Apulische.

LIII.  
*Collina.*  
Heuvelige.

LIV.  
*Rupesbris.*  
Rotzige.

*Kelken; de Bladen afloopende, Lierachtig, ongedoornd en grys.*

(52) Santorie met kanthairige gedoornde Kelken; de Bladen Lierachtig gevind en efenrandig, met de uiterste Slip grootst.

(53) Santorie met kanthairige slap gedoornde Kelken; de Wortelbladen dubbeld Vindeelig; de Steng spitshoekig.

(54) Santorie met kanthairige gedoornde Kelken, de Bladen dubbeld gevind, Liniaal.

De Bynaamen wyzen de voornaamste Groei-plaatsen van deeze aan, die allen echter, behalve de laatste; ook in Languedok, by Montpellier, voortkomen. De derde en vierde zyn insgelyks in Spanje waargenomen: de laatste alleenlyk in Italie. Allen zyn zy tot de Jacéa betrokken geweest, naar welke zy veel gelyken, komende daar in overeen, dat de Bladen weerloos, de Koppen gedoornd zyn. De vier laatsten hebben de Bloemen geel, en zyn overbly-

(52) *Centaurea* Cal. Cil. Spin. Fol. Lyrato-Pinnatis &c. GOUAN *Monsp.* 461. R. *Lugdb.* 141. N. 27. Jacéa laxis maxima *Centauroides* Apula. COL. *Ecpbr.* I. T. 35.

(53) *Centaurea* Cal. Cil. inerm. Spinosis &c. GOUAN *Monsp.* 461. Jacéa lutea Cap. Spinoso. C. B. *Pin.* 272. Jacéa lutea Flore. CLUS. *Hist.* II. p. 8.

(54) *Centaurea* Cal. Cil. Spin. Fol. bipinnatis Linearibus. Jacéa montana minima tenuifolia. COL. *Ecpbr.* I. T. 35. f. 2.

blyvende Planten. De allerlaatste heeft de Kelk-  
schubben op de kant bruin gehaaid en uit-  
loopende in een enkele flappe Dooren, kor-  
ter dan de Schubben zelve, waar van de  
binnenften rappig zyn.

IV.  
AFDEEL  
XXI.HOOFD-  
STUK.*Polygamia  
frustranca.*

F. CROCODILOIDEA. Met enkele Kelk-  
doorens.

De naam van deezen Rang is van VAIL-  
LANT ontleend, die twee Soorten, daar in  
voorkomende, *Crocodylium* hadt getyeld, om dat  
derzelve Kelk met Steekende Doornen is ge-  
wapend. Dit zou dan ook op die van den voor-  
gaanden Rang toepasselyk zyn. PLINIUS maakt  
van een *Crocodylium* gewag, dat DIOSCORI-  
DES hadt voorgesteld, die 'er zekerlyk een  
steekende Doorn door verstaan heeft. TABER-  
NEMONT neemt 'er den *Zwarten Chamaleon*  
voor, dien men in 't Hoogduitsch *Welschthistel*  
noemt (\*).

(55) Santorie met geheel eenvoudig gedoornde  
Kelken, twee Tanden tegen elkander over:  
de Bladen Lancetvormig, onverdeeld, af-  
loopende.

In

(\*) Zie deezen hier voor, in 't Geslacht van *Carthamus*,  
onder den bynaam van *Corymbosus*, beschreeven; doch DI-  
OSCORIDES bedoelde door *Crocodylium* een ander Kruid. Zie  
CAM. Epit. p. 435.

(55) *Centaurea* Cal. simplicissime Spinosis &c. *Am. Acad.*  
IV, p. 292.

D 5

II. DEEL, XI, STUK.

IV.      In Palestina nam HASSELQUIST deeze  
 AFDEEL.      waar, die de Steng omtrent een Voet hoog hadt,  
 XXI.      met korte Takken; aan 't end eenzaame Bloe-  
 HOOFD-      men. De Stekels eens zo lang als de Kelken,  
 STUK.      geel en in 't midden twee kleine Doortjes  
*Vrugteloo-*      tegen over elkander: de Bloemen geel, van  
*ze Veelwy-*      grootte als de Kelk, gelyk gestraald. De on-  
*very.*      derste Bladen zyn Lierachtig ingefneeden.

LVI.      (56) Santorie, de Kelken glad hebbende, met  
*Centaurea*      een uitsteekend; byna Doornig, Borstel-  
*Salmanica*      tje; de Bladen Lierachtig geschaard,  
*Salmanti-*      Zaagtandig.  
*sche.*

Deeze kwam CLUSIUS overvloedig om-  
 streeks de Stad Salamanca, in Spanje, aan de  
 kanten der Akkeren en Wyngaarden voor. Zy  
 groeit ook elders in de Zuidelyke deelen van  
 Europa. De bovenste Stengbladen zyn Lan-  
 cetvormig, met Doortjes getand; doch de  
 Kelken hebben maar zeer kleine Borstelige  
 Doortjes, aan 't end der paarsch getipte Schub-  
 ben. 't Gewas, dat overblyft, heeft de Steng  
 van een Elle of meer hoogte.

(57) San-

(56) *Centaurea* Cal. Setulâ subspinosâ exstante glabris  
 &c H. Cliff. 421. R. Lugdb. 138, N. 3, GOUAN *Mousp.*  
 461. JACQ. *Hort.* T. 64. Jacéa major, Fol. Cichor. La-  
 nuginosis. C. B. *Pin.* 273. MORIS. III. S. 7. T. 26. f.  
 14. Stœbe *Salmantica*, prior. CLUS. *Hist.* II. p. 9, *Hispan.*  
 T. p. 360.



(57) Santorie met de Kelken Borstelig gedoornd; de Bladen afloopende, onverdeeld en Zaagtandig met Doorens.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(58) Santorie met de Kelken geheel eenvoudig gedoornd; de onderste Bladen Vindeelig, de bovensten Lancetvormig; de Bloemstelen zeer lang.

LVI.  
*Centaurea*  
*Cichoracea.*  
Suike-  
reyachtige.

(59) Santorie met de Kelken Borstelig gedoornd; de Bladen Lancetvormig gesteeld; aan den voet getand.

LVIII.  
*Muricata.*  
Gedoornde.  
LIX.  
*Peregrina.*  
Vreemde.

Geen onaartige Bloemplanten zyn deeze, waar van de eerste op den Berg *Argentiera*, een der Alpen, aan de Grenzen van Dauphiné en Savoije, gevonden is: de tweede in Spanje; de derde in de Zuidelyke deelen van Europa groeit. Deeze laatste heeft een groote Goudgeele Bloem. Indien de tweede de *Koornbloemachtige* van *Dodonéus* is, dan moet zy ook de *Groote Jacéa* van *LOBEL* zyn, welke de Bloem paarschachtig met geel gemengeld heeft; de eerste, met

Ci-

(57) *Centaurea* Cal. Setaceo-Spinosis &c. *Jacéa* Fol. *Cichorei*, alata, Fl. purpureo. *TILL. Pis.* 84. T. 27.

(58) *Centaurea* Cal. simplicissime Spin. &c. *R. Lugdb.* 141. N. 28. *Jacéa* *Cyanoïdes* echinato Capite. *C. B. Pin.* 272. *Cyanoïdes* Flos. *DOD. Pemp.* 251. *Jacéa* major. *LOB. It.* 541.

(59) *Centaurea* Cal. Setaceo-Spinosis &c. *H. Cliff* 423. *R. Lugdb* 141. N. 26. *Centaureum* majus, Folio molli acuto laciniato &c. *BOERH. Lugdb.* I. p. 144.

II. DEEL. XI. STUK,

IV. Cichoreyachtige Bladen, gelijk de voorgaan-  
 AFDEEL. de, paarfch.  
 XXI.

HOOPD- (60) Santorie met de Kelken byna weerloos;  
 STUK. eenigermaate gebaard, geftraald; de Bla-  
 LX. den Vindeelig.  
 Centaurea  
 Radiata.  
 Geftraal-  
 de.

In Siberie groeit deeze Soort, die naar het  
*Xeranthemum* veel gelykt, en daar van den by-  
 naam heeft.

(61) Santorie met de Kelken Borftelig gedoornid;  
 LXI. de Bladen onverdeelde, de bovenften eeni-  
 Nudicaulis. germaate getand: de Steng byna naakt,  
 Naakt- eenbloemig en eenvoudig.  
 fterngige.

Een zonderlinge figuur maakt deeze onder de  
 Soorten van dit Geflagt: zo door haare rond-  
 achtige, onverdeelde, gladde Wortelbladen,  
 als door haar Stengetje, dat byna ongebladerd  
 is, van een tot twee Voeten hoog. De Kelken  
 hebben flegts puntige Schubben. Zy groeit in  
 Italie en Provence op de Gebergten.

LXII. (62) Santorie met rappige Kelken, geheel  
 Crocodi- een-  
 lium.  
 Syrifche.

(60) *Centaurea* Cal. fubinermibus &c. *Xeranthemum* Eru-  
 cifolium. *Sp. Plant.* 1201. *Xeranth.* Receptaculis Pilosis, Fol.  
 pinnatifidis. *GMEL. Sib.* II. p. 108. T. 47. f. 1.

(61) *Centaurea* Cal. setaceo-spinosis &c. *GER. Prov.*  
 187. T. 5. *Jacéa* Folio Cerinthes. *HERM. Par.* T. p. 190.  
*Jacéa* Intybacea Cap. rubro spinoso. *BARR. Ic.* 1218. *BOCC.*  
*Mus.* II. p. 60. T. 48.

(62) *Centaurea* Cal. scariosa &c. *Crocodilium* *Vulnerariae*  
 fo-

eenvoudig gedoornd; de Bladen Vindeelig effenrandig; de uiterste Slip grooter en getand hebbende.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(63) Santorie met de Kelken geheel eenvoudig gedoornd; de Bladen Tandswys' gevind en ruig: zonder Steng.

LXIII.  
*Centaurea pumila.*  
Zeer kleine.

Sterk gedoornd zyn, wederom, de Koppen van deeze, waar van de eerste in Syrie, de andere in Egypte groeijen zou. VAILLANT heeft, om die reden, daar van zyn Geslagt van *Crocodilium* gevormd, als gezegd is. De rand-Blommetjes hebben zy naauwlyks langer dan de tweeflagtigen, op de Schyf.

(64) Santorie met de Kelken aan den rand gedoornd; de Bladen Lancetvormig onverdeeld, Zaagtandig eenigermate gedoornd.

LXIV.  
*Tingitana.*  
Tangerle.

Door de onvrugtbare Straalblommetjes wordt deeze onderscheiden van den Tangerfen en blaauwbloemigen *Carthamus*, hier voor beschreeven. De Hoofdjes gelyken naar die van den

foliis. VAILL. *Mem.* 1718. Cyanus purp. Capite Spinoso Syriacus. BARR. *Id.* 503.

(63) *Centaurea Cal. simpl. Spinosis &c. Am. Acad.* IV. p. 292. *Crocodilium acaulon ferme, Calcitrapæ foliis crassis.* VAILL. *Mem.* 1718. *Carduus Orientalis acaulos.* TOURNEF. *Cor.* 31.

(64) *Centaurea Cal. margine Spinosis &c. Cyanus Fol. ellipticis &c. HALL. Goett.* 370. *Cnicus pereanis costuleus Tingitanus.* HERM. *Lugd.* 162. T. 163.

IV. den Gezegenden Distel, zo wel als het Loof en de geheele Gestalte zegt HERMANNUS, die ze, in de Leidsche Akademie-Tuin, van MOSTUK. RISON hadt bekomen.

LXV. (65) Santorie met de Kelken Borstelig gedoornd, Centaurea Galactites. Melkdistelige. de Bladen afloopende; uitgehoekt, van anderen Wollig, met Doornpjes.

Naar den Melkdistel gelykt deeze zeer, die in de Zuidelyke deelen van Europa, als ook op Eilanden in de Middellandsche Zee groeit. Volgens de Waarneeming van den Ridder is de Kelk weinig ruig; de Stoel Hairig, het Zaadpluis gepluimd; de Zaaden glad. De Straalkrans, weinig boven de Schyf verheven, bestaat uit onvolmaakte byna gelyk verdeelde Blommetjes, met vyf smalle Slippen. De Plant heeft de Gestalte van een Doorn of Distel, maar wordt, wegens de gezegde rand-Blommetjes, hier betrokken. Somtyds komt zy met wit gevlake, somtyds met ongevlakte Bladen voor en blyft, gelyk de voorige, 's Winters over.

Zie daar de laatst opgegevene Soort van dit verdrietelyke Geslagt, 't welk, volgens de schieking van den Heer LUNNÆUS, byna zo veele Soorten bevat, als één der grootsten in het

(65) *Centaurea Cal. Seraceo-Spinosis* &c. *H. Cliff.* 424. *R. Lugdb.* 141. N. 25. *GOUAN Monsp.* 461. *Carduus tom. Cap. minore.* *C. B. Pin.* 382. *Card. Galactites.* *J. B. Hist.* III. p. 54. *β. Card. Gret. non maculatus, Caule alato.* *TOURNE. Cor.* 31.

het Ryk der Planten (\*). In Oostindie evenwel, is het niet, in de Westindiën naauwlyks, maar in Noord-Amerika en de Noordelyke deelen van Afie meer bekend; gelyk ook in Egypte en Arabie. De meesten vallen in de Zuidelyke deelen van Europa. Onder de Kaapfen vind ik, door den Hoogleeraar N. L. BURMANUS, vier Soorten opgetekend: de *Gezegende Distel*, naamelyk, de *Bergse*, onze veertiende Soort; eene *Welriekende* van BREYN, mooglyk tot de tweede Soort behoorende, en eene *Gryze*, die de Kelken ook ongedoornd, de Bladen langwerpig getand en Wollig, de Steng Heesterig heeft (†).

Ik ga over tot den

#### VIERDEN RANG.

##### *Noodzaaklyke Veelwyvery.*

Gelyk het genoemd wordt, wanneer de tweeflagtige middel-Blommetjes geen Stempel hebben, en derhalve onvrugtbbaar zyn; maar de

. Vrou

(\*) De *Lichens* alleen uitgezonderd, waar van 'er over de honderd zyn, komen onder de Planten, in het Samenstel van den Ridder, maar vyftien Geslagten voor, die om en by of in de veertig Soorten hebben; vyf die 'er naby of over de vyftig bevatten; gelyk *Convolvulus*, *Hedysarum*, *Gnaphalium*, *Mimosa* en *Fucus*: vier van in de zestig Soorten: te weeten *Erica*, 60: *Euphorbia*, 64: *Geranium*, 66: *Polypodium*, 68: benevens het tegenwoordige.

(†) *Flor. Cap. Prodr.* p. 23.

IV. Vrouwelyken in den omtrek bevrugten, zo dat die goed Zaad voortbrengen. Het eerste voert den naam van

AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Needzaak-  
lyke Weel-  
wyvery.

## MILLERIA.

Dit Geslagt, ter eere van den schranderen MILLER, Opziender van den Tuin van Chelsea, by Londen, die de Kruidkunde der Amerikaansche Planten zeer bevorderd heeft, benoemd, heeft de volgende Kenmerken.

Geen Stoel, geen Zaadpluis: een driekleppige Kelk: de Straalkrans gehalveerd.

Het bevat deeze twee Westindische Soorten.

I.  
Milleria  
quinquefo-  
ra  
Vyfblom-  
mige.

(1) *Milleria met Hartvormige Bladen en gegaffelde Bloemsteelen.*

Te Panama en Vera Cruz groeit deeze, een Jaarlykse Zaayplant, met de Steng dikwils van eens Menschen hoogte, geheel eenvoudig, regtopstaande, vierhoekig, glad: de Bladen gepaard, Hartvormig, gespitst, gesteeld, Zaagtandig ruuw: de Bloemsteelen uit de Oxelen en aan den Top, gegaffeld, met een kleintje, dat eenbloemig is, in 't midden. De Kelk heeft drie Schubben, waar van de eene, na het bloeijen, de

(1) *Milleria* Fol. Cordatis, Pedunculis dichotomis. *Syfl. Nat.* XII. Gen. 985. *Veg.* XIII. p. 657. *H. Cliff.* 425. *R. Lugdb.* 132. *Milleria annua erecta*, Flor. Spicatis luteis. **MART.** *Cent.* 41. T. 41.  $\beta$ . *Milleria annua Ramosior*, Fol. maculatis. **MART.** *T. Cent.* 47. f. 2.

de anderen omhelst, en dus een Doosje maakt voor het Zaad. Dikwils komen 'er vier twee-  
 slagtige geele Blommetjes in 't midden voor, die een enkelen Styl, zonder Stempel, hebben, en één Vrouwelyk Blommetje, met een tweedeeligen Stempel. Dit Blommetje is in drieën gedeeld, en brengt een enkeld rondachtig Zaad voort, terwyl de anderen misdraagen of onvrugtbaar zyn.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.  
*Polygamia  
 nicesaria.*

(2) *Milleria met Eyronde Bladen en geheel enkele Bloemsteelen.*

II.  
*Milleria  
 biflora.*  
 Twee-  
 blomtigit.

Uit de Baay van Kampêche was deeze afkomstig, ook een Jaarlykfe Plant, door den Ridder zelf uit den Cliffortsen Tuin in Afbeelding gebragt. De Steng van deeze is maar één of twee Voeten hoog, Haairig, in vyf Leedjes verdeeld. Zy schiet Takken tegenover elkander, uit de Oxels der Bladen, die aan 't end trosfen hebben van Kelken, in Bladerige Kroontjes gevat, allen Haairig, ruuw; Zaagswyze getand. Uit de mikken komen, hier en daar, kleiner Bloemsteelen, met dergelyke Kroontjes, voort; ieder uit twintig en meer Bloemen bestaande, die elk een eigen Steeltje hebben. De Bloem bestaat uit twee tweeslagtige middel-Blommetjes,

(2) *Milleria* Fol. Ovatis, Pedunculis simplicissimis. *H. Cliff.* 425. *T.* 25. *R. Lugdb.* 182. *H. Ups.* 275. *LOEFL. Itin.* 239. *Milleria annua erecta minor Foliis Parietariae &c.* *MART. Cent.* 47. *T.* 47. *f.* 1.

E

IV. tjes, die misdraagen, en één Vrouwelyk, dat  
 AFDEEL. Zaad voortbrengt, 't welk ook tusfchen de  
 XXI. Kelkblaadjes is beflooten. De Heer MARTIN  
 HOOPD. heeft deeze beide Planten in Plaat uitgegeven.  
 STUK.

Noodzaak-  
 tyke Veel-  
 wyvery.

## B A L T I M O R A.

De byzondere Kenmerken zyn: een Kaffige  
 Stoel, geen Zaadpluis: een Cylindrische veel-  
 bladige Kelk: een vyfbloemige Straalkrans.

Dit Geflacht heeft zynen naam van de Stad  
*Baltimore*, in Maryland, by welke het groei-  
 jende is gevonden. De eenigfte Soort, naame-  
 lyk, van hetzelfde (1), die veel gelykt naar de  
*Milleriaas*, doch zig door het gemelde genoeg-  
 zaam onderscheidt. Van de Engelsche Kolonis-  
 ten wordt het *Stickweed*, dat is Stokkruid ge-  
 heten, zegt PLUKENET; waarfchynlyk om  
 dat de Stengen tot Wandelftokken gebruikbaar  
 zyn, of om dat het Stokkig groeit. De Steng  
 was in de Upsålsche Tuin, maar twee Voeten  
 hoog, vierhoekig, aan de zyden diep gefleufd,  
 met korte zytakjes; de Bladen gepaard, ge-  
 steeld, Eyrond gefpitst, Zaagtandig, fyn ge-  
 haard. Aan 't end draagt het kleine Tuiltjes van  
 geele Bloempjes en gelykt veel naar het Kruid,  
 dat men *Bidens* noemt.

I.  
*Baltimore*  
*vefta.*  
 Stokkige.

## S I L.

(1) *Baltimore. Mant.* 288. *Veg.* XIII. *Gen.* 1323. p. 657.  
*Chrysanthemum Americanum* Caule Alato, amplior. Foliis  
 binatis &c. *PLUK. Mant.* 46. T. 342. f. 3.



S Y N G E N E S I A.

S I L P H I U M. Zonnekroon.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Of 't wegens het Loof, dan wegens de ma-  
nier van groeiing en Gestalte zy, dat onze  
Ridder den naam van *Silphium*, in 't Grieksch  
*Silphion*, waar mede de Ouden het Lasterkruid,  
welk tot de Kroontjesdraagende behoort\*, be-  
doeld hebben, hier tot een Geslagtnaam voor  
eenige Noord - Amerikaansche Kruiden gebruike,  
weet ik niet. Ik zal dit Geslagt, om dat het als  
Kroonswyze Zonnebloempjes draagt, *Zonne-  
kroon* heeten. Hy bepaalt hetzelfde, als den  
Stoel Kaffig hebbende: het Zaadkuifje uitgerand-  
tweehoornig; den Kelk ruuw. Het bevat de  
zeven volgende Soorten.

*Polygamia  
necessaria.*

\* Zie  
II. D. VIII.  
St. bl. 90.

(I) Zonnekroon met de Bladen overhoeks,  
Vinswyze uitgesneeden.

I.  
*Silphium  
laciniatum.*  
Gesnip-  
perd.

In Noord - Amerika aan den Misfippi Stroom  
groeit dit aartige Gewas, dat men in de Upfal-  
sche Akademie - Tuin, als een overblyvende  
Plant, in open Grond, gehad en gehouden heeft,  
bloeiende jaarlyks in de Herfst, doch geen ryp  
Zaad geevende. Het is een der hoogst opschie-  
tende van alle bekende Kruiden; hoedanig de  
meesten aan die Rivier zyn. Het maakt, naa-  
melyk, een Steng van wel tien of twaalf Voet-  
ten

(1) *Silphium* Fol. alternis pinnato-sinuatis. *Syst. Nat.*  
XII. Gen. 986. *Veg.* XIII. p. 657. LINN. *Fasc.* I. T. 3.

E 2

II. DEEL, XI. STUK.

62. SAMENTEELIGE KRUIDEN.

IV. ten hoogte, een Duim dik, onder glad, boven  
**AFDEEL.** ruuw en Haairig: met Bladen overhoeks, die  
**XXI.** gesteeeld zyn, twee Voeten lang, één Voet  
**HOOFD.** breed, en zodanig verdeeld of gesnipperd, dat  
**STUK.** zy veel naar die van 't Laferkruid gelyken. De-  
*Noodzaak-* zelve zyn ook ruuw en zwaar geribd, de bo-  
*lyke Veel-* vensten aan de kanten paarschachtig. Aan 't end  
*wyvery.* der Takjes en aan den Top, komen Bloemen,  
wier Kelk bestaat uit stekelige Schubben, die  
in Doorens uitloopen, van vyftien tot twintig  
in getal. Dertig Straalblommetjes, van de zelf-  
de langte, hebben een gevorkten Styl en zyn  
geel, zo wel als de Schyfblommetjes, wier  
Styl enkeld is, de Meelknopjes zwart. De eer-  
sten brengen Eyronde Zaaden voort, met twee  
Baardjes. De Reuk zweemt naar dien der Zaay-  
Zonnebloemen zeer.

II. (2) Zonnekroon met gepaarde driekantige,  
*Silphium* gesteeelde, doorboorde Bladen, en een vier-  
*perfolia-* hoekige gladdes Steng.  
*sum.*  
Doorbla-  
dig.

Deeze Soort, ook van de Misfippi afkom-  
stig, bevondt zig in de Koninglyke Tuin te  
Montpellier in Languedok. Zy heeft de Steng  
meer dan eens Mans hoogte, roodachtig; de  
Wortelbladen lang gesteeeld, de Stengbladen als  
gezegd is; een stompen ruuwen Kelk en wel  
vierentwintig Straalblommetjes, die geel zyn,  
lan-

(2) *Silphium* Fol. oppositis deltoidibus &c. *Silphium* Fol.  
Rad. Cordato-ovatis &c. *GOUAN* *Monsp.* 462.

langer dan de Bloemstelen , zo GOUAN aan- IV.  
 tekent. AFDEEL.

(3) Zonnekroon met gepaarde ongesteelde door- XXI.  
 boorde Bladen , en eene ronde ruuwe Steng. HOOFD-  
STUK.

In Amerika is ook de Groeiplaats van deeze , III.  
 die mede een Steng van vyf of zes Voeteng Silphium  
 heeft , een Duim dik , regtopstaande , met Bla- connatum.  
 den van een Span , die door samengroeiing zig S men-  
 als doorboord vertoonen en scheppende om de gegroeid.  
 Steng staan , gelyk in de Vollers Kaarden. Aan  
 't end komt een Pluim van gegaffelde Bloem-  
 steelen , ieder met ééne Bloem , wier Kelk uit  
 Eyronde Schubben , die aan 't end omgeboo-  
 gen zyn , bestaat , zynde geel gestraald.

(4) Zonnekroon met onverdeelde , ongesteelde , IV.  
 gepaarde Bladen , de onderste overhoeks. Asteriscus.  
Paarbladig.

Van deeze maakte onze LINNÆUS , in de  
 beschryving der Planten van den Clifffortschen  
 Tuin , allereerst zyn Geslagt van *Silphium* ;  
 daar vervolgens de andere Soorten bygekomen  
 zyn. Zy verdient te regt den naam van Zonne-  
 kroon , gelyk uit de Afbeelding van DILLE-  
 NIUS blykt , die het Kruid *Asteriscus* noemde ,  
 met

(3) *Silphium* Fol. oppositis sessilibus &c. *Mant.* 574.

(4) *Silphium* Fol. indivisis sessilibus oppositis &c. *R.*  
*Lygdh.* 181. N. 1. *GRON. Virg.* 133. *Silphium, H. Cliff.*  
 494. *Asteriscus Coronæ Solis folio et facie, DILL, Elsb.* 42.  
*T.* 37. f. 42.

E 3

X. DEE XI, STUK.

IV. met Bladen en gedaante der Zonnebloemen.  
 AFDEEL. XXI. De Ridder merkt aan, dat het in de figuur  
 HOOFD- van 't Zaad en den Kaffigen Stoel met dezel-  
 STUK. ven en het Koe - Oog strooke. Het groeit in  
 Noodzaak- Karolina en Virginie, hebbende de Steng onge-  
 lyke Veel- vaar een Elle hoog, en Bloemen, wier Kelk  
 wyvery. uit verscheide ryën van Schubben bestaat, met  
 een Krans van breede Straalblommetjes, lang  
 uitsteekende, en aan 't end driepuntig, doch  
 weinig in getal: zo dat de Bloem meer naar  
 die van de Coreopsis gelykt, dan naar de Zon-  
 nebloemen. De middelblommetjes zyn paarsch,  
 de randblommetjes geel van Kleur en welrie-  
 kende.

V. (5) Zonnekroon met gepaarde, gesteelde,  
 Silphium Lancetvormige, spits Zaagtandige Bladen.  
 Solidaginoi-  
 des.

Driepuntig. (6) Zonnekroon met drievoudige Bladen.

VI. (7) Zonnekroon met gepaarde ongesteelde Wig-  
 Trifolia- vormige Bladen.  
 zum.

VII. Van  
 Triloba-  
 zum. (5) *Silphium* Fol. oppositis petiolatis Lanceolatis, acute  
 ferratis.  $\beta$ . *Silph.* Fol. oppositis. GRON. *Virg.* II. p. 134.

(6) *Silphium* Fol. ternis. R. *Lugdb.* 181. N. 2. GRON.  
*Virg.* II. p. 133. *Chrysanthemum* *Virg.* Fol. asperis ternis  
 f. quaternis ad Fol. alas. MÖRIS. *Hist.* III. S. 6. T. 3.  
 f. 68.

(7) *Silphium* Fol. opp. fessil. Cuneiformibus, trilobis. *Am.*  
*Acad.* IV. p. 307. *Euphthalmum* *hirsutum* &c. BROWN. *Jam.*  
 321. *Corona Solis* *maritima* *humilis* &c. PLUM. *lc.* 107. f.  
 2. *Chrysanthemum* *palustre* *repens* *minus*, *odoratum* &c.  
 SLOAN. *Jam.* 126. *Hist.* I. T. 155, f. 1. PLUK. *Pbys.* T.  
 450. f. 4.

Van deeze drie groeit de laatste in de West-  
 indiën, de twee anderen in Virginie. De eer-  
 ste heeft Bladen als de Goudroede en in de  
 omtrek maar zeven of agt Straalblommetjes ;  
 de tweede heeft drie of vier Bladen by elkan-  
 der aan de Knietjes van de Steng, driehoekig  
 of in 't kruis geplaatst (\*) ; de derde heeft  
 Vleezige driekwabbege Bladen en eenzaame O-  
 xelbloemen. In allen zyn dezelve geel, en in  
 de laatste, die klein is en op Moerasfige plaat-  
 sen voorkomt, welriekende.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXI.

HOOFD-  
 STUK.

*Polygamia  
 necessaria.*

### P O L Y M N I A. Paarlkring.

De naam van eene der Zanggodinnen is door  
 LINNÆUS, zeer grappig, aan dit Geslacht  
 gegeven, 't welk ik wegens de ronde Zaadjes,  
 die aan den omtrek als in een Kring geplaatst  
 zyn, zo dat zy als een Kettingje van Koraalen  
 of Paarlen vertoonen, *Paarlkring* noem (†).

De opgegevene Kenmerken zyn: een Kaffige  
 Stoel, geen Zaadkuifje: de buitenste Kelk vier-  
 of vyfbladig, de binnenste van tien holle Blaad-  
 jes

(\*) Van dit *Silphium* heeft de Heer Doktor BERKHEY de  
 Vruchtmaakende deelen der Bloemen zeer uitvoerig, in de  
 dertien eerste Figuren op de Vierde Plaat van zyne meer-  
 maals aangehaalde uitmuntende Disfertatie, *de Structurâ  
 Flor. Compositorum*, voorgesteld: waar uit men tevens de  
 onderscheidende Kenmerken van deezen Rang kan zien.

(†) VAILLANT hadt één of meer Soorten van hetzelfde,  
 om de zelfde reden, *Menifera* of *Porticollier* getyeld.

E 4

IV. jes gemaakt. Het bevat de vier volgende  
 AFDEEL. XXI. Kruiden.

HOOFD-  
 STUK.

(1) Paarlkring met overhoekse gefchaard Piek-  
 vormige Bladen.

I.  
*Polymnia*  
*Canadensis.*  
 Kana-  
 daafsch.

In de Bosfchen van Kanada, by de Wilden, op een laagen vetten Grond, groeit deeze, die de Steng vyf of zes Voeten hoog, doch maar een Ganzen-Schaft dik heeft, met de Takken overhoeks, en Hairig, zo wel als de Rib der Bladen, welke naar den Ganzen-Diftel gelyken, zynde aangenaam van Reuk. Aan 't end der Takjes draagt het Bloemen, byna als die van 't Kruid dat men Bidens noemt.

II.  
*Uvedalia.*  
 Virgi-  
 nifch.

(2) Paarlkring met gepaarde Bladen, die ge-  
 fchaard Piekvormig zyn.

In Virginie groeit deeze, die Chryfanth, met Bladen van den Orientaalfchen Plaanboom, is genoemd geweest door MORISON. Zyne door den Ridder aangehaalde Afbeelding verfchilt vry veel

(1) *Polymnia* Fol. altern. Hastato-sinuatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 987. *Veg.* XIII. p. 658. *Polymnia. Am. Acad.* III. p. 35. T. I. f. 5.

(2) *Polymnia* Fol. oppos. Hastato-sinuatis. *FABR. Helmsf.* p. 145. *Osteospermum* Fol. oppositis palmatis. *H. Cliff.* 424. *H. Ups.* 274. *GRON. Virg.* 133. Chryfanth. angulosis Platani foliis Virginianum. *PLUM. Alm.* 99. T. 83. f. 3. *MORIS. III. S. 6. T. 7. f. 55.* Corona Solis Arborea Folio latissimo Platani. *BOERH. Lugdb.* I. p. 103.

veel van die van **PLUKENET**, daar de Bladen meer naar die van den Westindifchen **Plantanus** gelyken. Deze verbeeldt zig, of het de *Vierzydige* Mexikaanfche Plant van **HERNANDEZ** zyn mogte, dus genaamd om dat de Steng en Takken in 't kruis gevleugeld zyn. Den bynaam *Uvedalia*, misfchien van 't Wyngaardachtig Loof ontleend, heeft **PETIVER** verzonnen.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.  
*Polygamia  
necessaria.*

't Is een Plant van drie Ellen hoogte, volgens den eerstgemelden, met gestreepte Stengen en Bladen van een Span breed. **FABRICIUS**, die ze *Goudsbloem met harde Zaadern* noemt, heeft de Bloemen in de Helmstadsche Tuin naauwkeurig onderzocht, en zegt, dat, behalve den gemeenen Kelk, uit holle groene Blaadjes bestaande, noch ieder Blommetje gevat is in een Geutswys' Blaadje. Misfchien zullen dit de Kafjes zyn. Hy bevondt elf Tongblommetjes aan den rand, drietandig en Goudkleurig, met een tweedeeligen Styl of Stempel, zittende op een rond wit hard Vrugtbe ginzel. De middelblommetjes, in vyf Slippen verdeeld, geel van Kleur, hadden donker bruine Meelknopjes, aan 't end geel, boven uitsteekende, doch bragten geen goed Zaad voort; 't welk eighen is aan deezen Rang.

(3) Paarlkring met gepaarde, Spatelachtige, eenigermaate getande Bladen. III.  
We. *Polygmia  
tetragona  
thesa.*

(3) *Polygmia* Fol. oppositis Spatulatis subdentatis. Tetrago- Vierhoe-  
kig.

E 5

IV. Wegens de vierhoekige Kelken kreeg dit  
**AFDEEL.** Kruid, dat ook in Virginie voorkomt, by DIL-  
**XXI.** LENIUS den naam van *Tetragonotheca*, welk Ge-  
**HOOFD-** slagt LINNÆUS vernietigd heeft, door de  
**STUK.** eenigste Soort, die *Zonnebloemachtig* gebynaamd  
*Noodzaak-* was, hier t'huis te brengen. Naar de grootste  
*lyke Veel-* Soort van *Doronicum* gelykt het Loof zeer.  
*wyvery.* Het bereikt niet meer dan één of twee Voeten  
 hoogte. De rand-Blommetjes, niet boven de  
 twaalf in getal, zyn diep in drieën gedeeld, en  
 brengen een Eyronde Zaad voort. CLAYTON  
 noemt dit Kruid *Zonnebloem* met groote styve,  
 onverdeelde Bladen tegen elkander over en  
 groote geele Bloemen, wier Schyf door de  
 rypheid zwart wordt, den Kelk met vier ge-  
 zwollen Blaadjes omringd en eenen dikken rui-  
 kenden Wortel hebbende. De Engelschen noe-  
 men het, volgens MITCHELL, *Meloen-Appel-*  
*Bloem*, in Virginie.

IV. (4) *Paarlkring met Lancetvormige Bladen en*  
*Polymnia* *eene Heesterige Steng.*  
*Wedelia*  
 Tand-  
 zaadig.

In de Boschen by Karthagena in de West-  
 indiën, vindt de schrandere Heer JACQUIN  
 dit Kruid, dat zyn Ed., ter eere van den Je-  
 naschen Geneesheer WEDELIUS, dus be-  
 noem-

*genotheca Helianthoides. Sp. Plant. 1273. Tetragon. Doronici maximi folio. DILL. Elsb. 378. T. 283. f. 365. GRON. Virg. 128.*

(4) *Polymnia Fol. Lanceolatis, Caule Fruticoso. Mant. 218. Wedelia Frutescens. JACQ. Amer. 217. T. 130.*



noemde. Het was Heesterig, klimmende, met **IV.**  
 Houtige, ronde, gearmde Ranken; de Bladen **AFDEEL.**  
 spits Eyronde, Zaagtandig, wederzyds ruuw **XXI.**  
 hebbende: de Bloemen eenzaam, byna ende- **HOOFD-**  
 lings, geel van Kleur, omtrent een Duim breed. **STUK.**  
 Diep uitgerand zyn de Blaadjes der Blomme- **Polygamia**  
 tjes aan den omtrek; iets byzonders in deeze **necessaria.**  
 Soort; zo wel als een Zaadkuifje van omtrent  
 tien Tandjes, dat dezelve van de voorgaande  
 onderscheidt, hoewel zy ook den Kelk vierbla-  
 dig heeft. Dewyl de middel-Blommetjes zo wel  
 Zaad voortbrengen als de anderen, schynt zy  
 eer tot de Overtollige Veelwyvery te behooren.

**C H R Y S O G O N U M.** Goudhoek.

Een Kaffigen Stoel, een drietandig éénbla-  
 dig Zaadkuifje, een vyfbladigen Kelk, heeft dit  
 Geslagt, welks Zaaden, ieder, met een vier-  
 bladig Kelkje omkleed zyn.

De eenigste Soort (1), ook in Virginie groei- **I.**  
 jende, wordt *Pluizige Virginische Chrysanth* **Chrysoze-**  
 met een geele Schyf, door vyf Bloemblaadjes **num Vir-**  
 versierd, van **PLUKENET** geheten. Het heeft **ginianum.**  
 zachte, van onderen gryze, lang gesteelde, **Virgi-**  
 Zaagtandige Bladen, die Pluizig ruig zyn, zo **nisch.**  
 wel als de Steng. Het heeft de Schyf omringd  
 met

(1) *Chrysozonum Petiolis Folio longioribus. Syst. Nat.*  
 XII. Gen. 988. *Veg. XIII. p. 658. H. Cliff. 424. GRON.*  
*Virg. 133. Chrysanthemum Virg. Villosum Disco luteo qui-*  
*nis Petalis ornato. PLUK. Alm. 100. T. 83. f. 4. & T. 242.*  
 f. 3.

IV. met vyf Tongblommetjes , die vry breed zyn  
 AFDEEL. XXI. en rond gepunt , waar op een Eyrond langwer-  
 HOOFD- pig platachtig Zaad volgt , met een Kroontje  
 STUK. als gezegd is. De Schyfblommetjes misdraagen ,  
 Nondzaak- lyke Veel- gelyk tot deezen Rang behoort.  
 wyvery.

MELAMPODIUM. Geitenpoot.

Dit Geslagt , welks Zaadjes een gespleeten  
 Kuifje hebben , dat in zekere plaatzing een  
 Geitenpoot vertoont , heeft een vyfbladigen  
 Kelk en een Kaffigen Kegelachtigen Stoel. Het  
 begrypt deeze twee Westindische Kruiden.

I. (1) Geitenpoot met een opgeregte Steng en by-  
 'Melampo- na Liniaale wederzyds ééntandige Bladen.  
 dium Ame-  
 ricanum.

Ameri- Te Vera Cruz groeit deeze , een Kruid dat  
 kaansch. de Steng in Leden verdeeld en Haairig heeft ,  
 de Bladen van boven met witte Stippen be-  
 sprengd , van onderen Wollig grys. Uit ieder  
 Oxel komt een enkele Tak voort , en aan 't  
 end der Steng een Draadachtige Bloemsteel ,  
 met eene geheel geele Bloem , waar op Zaad  
 volgt , met een Kroontje , als gezegd is.

II. (2) Geitenpoot met een leggende Steng en  
 Australe. Eyronde Zaagtandige Bladen.  
 Zuid-  
 landig. De

(1) *Melampodium* Caule erecto &c. *Syst. Nat.* XII. Gen.  
 989 *Veg* XIII. p 658. *Melampodium*, *H. Cliff.* 425. *Caltha*  
*Amer.* Fol. laciniatis, Flore luteo. *HOUST. Ms*

(2) *Melampodium* Caule decumbente , Fol. ovatis ferratis.  
*Melamp.* Sem. quinque oblongis hispidis , Cayce pentaphyl-  
 lo &c. *LOEFL. It.* 268 , 346.

De voorgaande hadt LINNÆUS naar een drooge Plant, door MILLER zyn Ed. toegesonden, beschreeven, doch deeze hadt hy niet gezien. De vlytige LOEFLING heeft dezelve in Cumana, op den Oosthoek van Zuid-Amerika, waargenomen. Het is maar een Kruidje met Stengetjes van een Span, naar alle zyden verspreid, aan 't end vyfbladige Kelken hebbende, met rand-Blommetjes die zeer smal zyn, geel van Kleur, zo wel als de geheele Bloem. Het Zaad derzelve is langwerpigh, gesleufd en bezet met Haakige Haartjes, van vyf tot agt in getal. Mannelyke Blommetjes, op de Schyf, komen 'er ook maar weinigen voor.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.

### C A L E N D U L A. Goudsbloem.

Een naakte Stoel onderscheidt dit Geslacht; dat in 't geheel geen Zaadkuifje of Pluis heeft, en een gelyken veelbladigen Kelk, op de Schyf Vliezige Zaaden. Het bevat de agt volgende Soorten.

- (1) Goudsbloem met Schuitachtige gedoornde omgekromde Zaaden; de buitensten regt uitgestrekt.

I.  
*Calendula*  
*Arvensis.*  
Wilde.

### (2) Gouds-

(1) *Calendula* Sem. Cymbiformibus mucicatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 990. *Veg.* XIII. p. 658. *Fl. Suec.* 711, 777. *Caltha Arvensis.* C. B. *Pin.* 275. *Caltha minima.* J. B. *Flis.* III. p. 103. *Calend. Arvensis.* TAB. Ic. 335.

IV. (2) Goudsbloem met Schuitachtige gedoornde  
 AFDEEL. XXI. Zaaden, die allen krom zyn.

HOOFD-  
 STUK.

II. Dit zeer bekende Kruid, dat men in 't Franfch  
*Calendula* Souci, in 't Engelsch *Marygold*, in 't Hoog-  
*Officinalis.* duitsch *Ringelblumen* noemt, komt met een  
 Tamme. menigte van Verfcheidenheden en veranderingen  
 voor. Zulks betreft niet alleen de Kleur, die  
 bleek, Citroen of hoog geel, en fomtyds ge-  
 mengeld is; maar ook, dat het geteeld wordt  
 met omgeboogene, met menigvuldige en met  
 kinderende Bloemen. Bovendien is in de Gouds-  
 bloemen opmerkelyk, dat zy 's morgens laat  
 open gaan, en 's namiddags vroeg weder flui-  
 ten. De raare verfieren de Bloemtuinen, maar  
 de gemeene, inzonderheid die Saffraangeel zyn,  
 vindt men dikwils by de Boeren Wooningen,  
 ten platten Lande, alwaar men de Bloemen ge-  
 bruikt om een hooger Kleur te geeven aan de  
 Boter. Zy hebben een niet zeer aangenaamen  
 Reuk, de Smaak is zoetachtig en vervolgens  
 bitterig met eenige fcherpheid. Zy zyn Zweet-  
 dryvende, Openende en Hartfterkende. Men  
 gebruiktze, op sommige plaatfen, voor Saffraan.

In-

(2) *Calendula Sem. Cymbif. muricatis incurvatis omnibus. Calend. Sem. Radii Cymbiformibus echinatis, Disci bicornibus. Mat. Med. 407. GORT. Belg. 250. KRAM. Austr. 261. GOUAN Monsp. 462. H. Cliff. 425. R. Lugdb. 177. Caltha vulgaris. C. B. Pin. 275. β. polyanthos major. γ. Floribus reflexis. δ. Prolifera majoribus Floribus. C. B. Pin. 275. Calendula. DOD. Pempt. 254.*

Inzonderheid wordt de Azyn, die op deeze Bloemen gestaan heeft, voor een uitmuntend Middel tot uitdrijving der kwaadaartige Stoffen, in allerley Uitslag, Blutskoortsen en zelfs in Pestilenciaale Ziekten, gehouden. Om de Stonden te verwekken is het Sap des Kruids kragtig aangepreezen. Een Pap daar van door Kneuzing, met Wyn en een weinig Zouts bereid, vermurwt dikwils harde Gezwellen. De Bloemen en zelfs de Bladen, neemen door aanwrijving, zegt men, de Wratten wég en de Lykdoorens der Voeten.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.  
*Polygamia  
necessaria.*

Of, nu, de tamme Goudsbloemen, die men in de Tuinen en op Velden teelt, in Soort verschillende zyn van de Wilde, welke in de Zuidelyke deelen van Europa, op de Akkers, van zelf voortkomen, schynt nog niet uitgemaakt te zyn. De Wilde verschillen eenigszins in Blad, zo de Ridder aanmerkt, en hebben de Bloemen kleiner; maar het voornaamste onderscheid zou in het Zaad bestaan, als in de bepaling wordt gezegd. Myns oordeels, echter, strydt daar tegen, dat de Tamme Goudsbloem de Zaadjes op de Schyf tweehoornig heeft: dan, immers, zyn ze niet allen krom. Ook wordt, door de Autheuren, de eene met de andere verward. **TOURNEFORT** merkt aan, dat die kromme Zaadten van den omtrek eigentlyk Kasjes of Doosjes zyn, welke ieder een langwerpig Zaad bevatten; des hy van dit Geslagt, om die reden, zelfs een byzondere Afdeeling maak-

tc.

IV. te (\*). De Heer BERKHEY heeft zulks niet  
 AFDEEL. aangetekend, wanneer hy de Zaa den der tamme  
 XXI. Hoofd- Goudsbloemen afbeeldde en beschreef (†).  
 TUK.

III. (3) Goudsbloem met Kruikachtige, stomp  
*Calendula* Eyronde, gladde Zaa den, de Kelken  
*Sancta.* eenigszins gedoornd.  
 Joodsche.

Naar de voorgaande, gelykt deeze, uit Pale-  
 stina afkomstig, zeer, doch verschilt, zo we-  
 gens den gedoornden Kelk, als dat de Zaa den  
 dikker en geenszins gedoornd zyn, zelfs niet  
 die van den Omtrek (‡). De geheele Plant is  
 zonder eenige ruigte; maar de Bladen zyn ruuw  
 van Rand.

Het

(\*) De Herbis Flore radiato, Seminibus in Capsula re-  
 conditis. Sect. IV. *Inst. Botan.* p. 498.

(†) In zyn Ed. meergemelde Dissertatie, pag. 89. Tab.  
 V. Fig. 44 — 47. Het onderscheid der Zaa den van de  
 rand-Blommerjes die vrugtbaar zyn, van de misdragen  
 Zaa den der Schyfblommerjes, is aldaar aangewezen: maar  
 men moet, op Fig. 47. in plaats van *in Radio* leezen *in*  
*Disco*. HALLER schynt zig te verwonderen, dat gedagte Heer  
 de tweede ry van kromme Zaa dhokjes *in Radio* plaatst;  
 doch, alzo de enkele Goudsbloemen meer dan ééne ry  
 van rand Blommerjes of Tongblommerjes hebben, behoeft  
 men derzelve oorsprong niet in de Trechterblommerjes van  
 de Schyf, gelyk hy doet, te zoeken. Zie *Helv. inchoar.*  
 I. p. 39.

(‡) *Calendula* Sem. Urceolatis obovatis laevibus, Calycibus  
 submuricatis. *Sp. Plant.* p. 1304.

(4) In de gewoone Goudsbloemen zyn die kromme Zaa-  
 dhokjes der Straalblommerjes op de rug met Doortjes bezet;  
 gelyk uit de Afbeeldingen van TOURNEFORT, by Letter L,  
 K: maar duidelyker uit die van den Heer BERKHEY, voor-  
 gemeld, Fig. 44, 45, blykt.

Het zelfde heeft plaats in de Plant, voor de Winkel-Goudsbloem door den Heer THUNBERG in Japan verzameld, welke Bladen Lancetvormig spits en zeer duidelyk getand zyn; de Bloemen klein: zo dat dezelve meer naar de Wilde gelykt, of naar deeze: want het Zaad kan ik niet onderzoeken.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.

(4) Goudsbloem met Lancetvormige Tandwys' uitgehoeekte Bladen; de Steng geblanderd, de Bloemsteel Draadachtig.

IV.  
*Calendula*  
*Pluvialis.*  
Kaapfche.

(5) Goudsbloem met Lancetvormige getande Bladen, de Steng Bladerig, de Bloemsteel van boven dikker.

V.  
*Hybrida.*  
Basterde.

(6) Goudsbloem met Lancetvormige Tandwys' uitgehoeekte Bladen, de Steng byna naakt hebbende.

VI.  
*Nudicaulis.*  
Naaktstengige.

Dee.

(4) *Calendula* Fol. Lanceolatis Sinuato - denticulatis &c. GOUAN *Monsp.* 462. *Calend.* Fol. dentatis. R. *Lugdb.* 177. N. 2. MILL. *Dict.* T. 75. f. 2. *H. Cliff.* 425. *Calend. humilis Africana* &c. HERM. *Lugdb.* 104. T. 105. BREYN *lc.* 26. T. 14. f. 1. *Calendula scabra.* BEGG. *Cap.* 310.

(5) *Calendula* Fol. Lanceol. dent. Caule folioso &c. GOUAN *Monsp.* 463. R. *Lugdb.* 177. N. 3. MILL. *Dict.* T. 75. f. 1. *Caltha Africana* Flore immo albo, seris violaceo. BREYN *lc.* 26. T. 14. f. 2. *Cardispermum Afric. pubescens* &c. *Phil. Transact.* 1724. p. 29. f. 2.

(6) *Calendula* Fol. Lanceol. sinuato - dentatis &c. *Calend. Afr.* HERM. *Afr.* 5. *Bellis Florum Ped. peneaphyllis fol. incisif.* COMM. *Horz.* II. p. 66. T. 33. *Caltha Africana* &c. ROERM. *Lugdb.* 1. p. 113. *Mant.* 479. BEGG. *Cap.* 312.

F

IV. Deze bepaalingen onderscheiden de drie Afrikaansche Plantjes, behoorende tot het Geslacht van *Dimorphotheca*, door den meergemelden HOOFD-STUK. VAILLANT gesmeed, om Planten aan te duiden, wier Zaaden of *Ovaria*, gelyk hy ze hier te regt kon noemen, van verschillende figuur zyn. Maar heeft ook dit zelfde niet in die der *Caltha*, welken hy tot een ander Geslacht t'huis brengt, plaatst? Hoe 't zy, de Zaaden van de Schyf zyn hier in een Hartvormig Vlies begreepen, terwyl die der Vrouwelyke of Tongblometjes, aan den Rand, geheel ongevlied zyn en driekantig, gelykende naar een vierde partje van een Appel of Peer. De Kleur der Bloemen, meer naar die der Ganzebloemen of groote Madelieven gelykende, is in allen van binnen wit, van buiten paarschachtig of uit den rossen. Zy maaken slegts kleine Plantjes, het eerste één-, het andere tweejaarig. Het laatste heeft byna de voorkoming van het Havikskruid, met naakte Stengetjes. Het eerste groeit op drooge Heuvelen aan de Kaap; des het mooglyk *Pluvialis* gebynaamd is, als Regen noodig hebbende, om te groeijen, of dat het Zaad door een weinig Vogtigheid ligt voortteelt, gelyk men hier te Lande dar aan bevindt.

VII.  
*Calendula*  
*Gramini-*  
*folia.*  
 Grasbladige.

(7) Goudsbloem met *Liniaale* byna effenrandige Bladen en eene byna naakte Steng.

Dee-

(7) *Calendula* Fol. linearibus subintegerrimis, Caule sub-

an-



Deeze Soort, ook van de Kaap afkomstig, IV. fchynt veele verandering onderhevig te zyn. Im- AFDEEL. mers, behalve dat zy met getande en ongetan- XXI. de Blaadjes voorkomt, worden dezelve door HOOFD. den eenen by die van Gras, door den ande- STUK. ren by die van Zeegras, van Crocus en van Rosmaryn vergeleeken. 't Is bekend hoe zeer die Bladen, allen wel Liniaal of smal en van egaale breedte zynde, in langte verschillen. Volgens de aanhaaling van HERMANNUS zouden de Bladen Grasachtig, weinig of zeldzaam getand en Goudkleurig zyn. De Afrikaan- fche Madelieven van COMMELYN hebben de Bloemsteelen Bladerig, de Bladen smal en efenrandig, aan den Wortel een Vinger lang, verbreedende naar 't end aanmerkelyk. Dus maakt dit Plantje geheele Bosjes van Loof, gelyk het Zeegras, uit welken Steelen voortkomen van een Voet en langer, die weinig gebladerd zyn, ieder op 't end een enkele Bloem draagende, als van de Bellis of Afters, met de rand-Blommetjes van buiten paarschach- tig

nudo. BERG. *Cap.* 310. *Calend.* Fol. Linear. dentic. et integerrimis. R. *Lugdb.* 177 N. 4. MILL. *Diff.* T. 76. Cal. Africana Fol. Gramineis varius dentatis Aureis. HERM. *Afr.* 5. *Caltha Afric.* Fol. Croci angustis &c. BOERH. *Lugdb.* 1. p. 113. *Calend. Afr.* surrecta Rorismanni folio. PLUK. *Mant.* 35. T. 376. f. 7. *Dimorphotheca* Statices folio. VAILL. *Mem.* 1720. p. 360. *Bellis Africana*, Flor. pediculis foliosis, Fol. angustis et integris. COMM. *Hort.* II. p. 67. T. 34.

F 2

II. DEEL. XI. STUK.

**IV.** tig, van binnen wit, zo **BOERHAAVE**, op  
**AFDEEL.** zyne Afrikaansche Goudsbloem, met smalle  
**XXI.** **Crocus-Bladen**, aantekent.

**HOOFD-** **STUK.** Dat het gedagte verschilt uit de groeiing  
 Noodzaak-  
 lyke Veel-  
 wyvery. deezzer Plant, 't zy in de Tuinen hier gezaaid,  
 of aan de Kaap in 't wilde; oirspronglyk zy,  
 is niet onwaarschynlyk, gelyk **BERGIUS**, die  
 de gekweekte beschryft, aanmerkt; stellende,  
 dat de regtopstaande, met **Rosmaryn-Bladen**,  
 van **PLUKENET**, van zelf gesprooten zy. Ik  
 vind van geene Heesterachtigheid gewag gemaakt  
 in deeze Soort, welke, zo wel in 't wilde, als  
 in de Tuinen, een Kruidig Plantje schynt te  
 zyn, als gemeld is, met korte Stengetjes, heb-  
 bende het Loof van een Waterigen Lymerigen  
 Smaak. Hierom schynt my dat Heesterig Ge-  
 was, met Houtige Steng en Takjes, alhier in  
*Fig. 2*, op **PLAAT LXX** afgebeeld, hoe  
 zeer ook in veele opzigten met de beschryving  
 van **BERGIUS** strookende; een verschillend  
 Kruid te zyn, dat ik *Rosmarynbladig* noem.

*Rosmari-*  
*nifolia.*  
 Rosmaryn-  
 bladige.  
**PL. LXX.**  
*Fig. 2.*

't Gewas is, volgens het Exemplaar, meer  
 dan een Voet lang, 't welk ik van de Kaap  
 bekomen heb, een Houtig Heestertje, met dun-  
 ne, ronde, wyd spreidende Takken, uit een  
 dergelyke Steng gesprooten en roodachtig bruin  
 van Kleur. Deeze Takken zyn zeer dicht bezet  
 met Blaadjes, van een half Duim langte, die  
 langs dezelve afloopen en aan den voet een  
 weinig versmallen, voor 't overige Liniaal, aan  
 't end gespitst, van onderen rond, van boven  
 plat

plat of Geutachtig, ongehaaird, op de kanten geel. Niets, dat naar Tandigheid of verdeeling gelykt, is aan dezelve te bespeuren. De Bloemsteelen, omtrent half gebladerd, boven naakt, zyn eenbloemig en ruuw door Wrattige puntjes, zo wel als de Kelken, die maar uit ééne ry van Blaadjes, omtrent tien in getal, hier by *a* vertoond, bestaan. Blykbaar is de Bloem gestraald, hebbende Tongblommetjes als *f*, met doorlopende Streepjes, aan de onderzyde ros, van binnen geel, aan 't end wel stomp, maar driepuntig. Uit den voet derzelve, die Pypachtig is, komt een Styl voort, met twee zeer lange, Rolronde, bruine Stempels en eenige onvolkomen Meeldraadjes. De Schyf-Blommetjes *e*, in vyven als gewoonlyk verdeeld, hebben vyf Meeldraadjes, met spitse Knodsachtig uitlopende Meelknopjes en een stompen Styl, zonder Stempels, zittende op een onvolmaakt Vrugtbeginzel.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
necessaria.*

(8) Goudsbloem met stomp Eyronde, eenigermaate getande Bladen en eene leggende Heesterige Steng.

VIII.  
*Calendula  
Fruticosa.  
Heesterige.*

In

(8) *Calendula* Fol. obovatis subdentatis, Caule Fruticoso decumbente. MILL. *IC.* 189. T. 283. BERG. *Cap.* 314. *Calendula* Fol. obverse ovatis denticulatis, Caule perenni. R. *Lugdb.* 531. Cal. Afr. *Bellidis* folio succulento frutescens. FABRIC. *Helmsf.* 149.

F 3

II. DEEL. XI. STUK.

IV. In deeze Soort fchynt wederom een aanmer-  
 AFDEEL. kelyk verschil te zyn: want volgens den Heer  
 XXI. kelyk verschil te zyn: want volgens den Heer  
 HOOFD- BERGIUS is de Steng van twee Voeten of meer  
 STUK. langte, Takkig uitgespreid; daar FABRICIUS,  
 Noodzaak- dien hy aanhaalt, uit den Helmstadschen Tuin  
 lyke Veel- deeze Kaapse Plant aldus beschryft. „ Zy klimt  
 wyvery. „ tot eens Menschen hoogte, Takkig, als de  
 „ Winde. De Bloemsteel en Kelk zyn ruuw  
 „ en ruig, de Kelk in dertien smalle lange sty-  
 „ ve, gespitste, byna gelyke Slippen gefnee-  
 „ den. De Straalblommetjes, van buiten glan-  
 „ zig, uit den paarschen Violet, van binnen  
 „ schoon wit, aan de punt egaal drietandig;  
 „ aan den voet smal en ruig, bleek uit den Vio-  
 „ letten paarsch. De Schyffblommetjes paarsch-  
 „ Violet, Pypachtig vyfdeelig. Vyf witte Meel-  
 „ draadjes, met vyf lange Oranjekleurige Meel-  
 „ knopjes, zydelings samengegroeid. Een wit-  
 „ Violette Styl, aan 't end knobbelig. De Vrucht-  
 „ beginzels, daar de middel-Blommetjes op  
 „ zitten, zyn wederzyds gevleugeld, van on-  
 „ deren smal, van boven breed: doch die der  
 „ Tongblommetjes hoekig en een weinig krom.”

Behalve de gemelden maakt de Heer N. L.  
 BURMANNUS, onder de Kaapschen, nog  
 van eene *Monstreuse* gewag, die langwerpige  
 Tandswys' uitgehoekte Bladen, een byna naak-  
 te getuilde Steng en knikkende Bloemen heeft.

#### ARCTOTIS. Ruigaart.

Dit Geslagt, dat byna geheel aan de Kaap  
 be-

bepaald is, heeft een Pluizigen of Kaffigen Stoel: IV. het Zaadkuifje is een vyfbladig Kroontje: de <sup>3<sup>de</sup> DEEL.</sup> Kelk bestaat uit Schubben, die aan de tippen <sup>XXI.</sup> rappig zyn. Vier Soorten met een Pluizigen, <sup>HOOFD.</sup> zes met een Kaffigen Stoel, komen in 't zelve <sup>TUK.</sup> voor, als volgt. <sup>Polygamia</sup> <sup>necessaria.</sup>

A. Met den Stoel Pluizig.

(1) Ruigaart met de Straalblommetjes on- I. vrugbaar, de Bladen geschaard en eeni- <sup>Arctotis</sup> germaate Wollig. <sup>Calendula</sup> <sup>lacea</sup> <sup>Goud-</sup> <sup>bloeinig.</sup>

Onder deeze bepaaling zyn thans door de Heer LINNÆUS de volgende Soorten, als Verscheidenheden, begreepen, naamelyk

A. Met de Straalbl. onvrugt. twaalf in getal en drie byna onverdeelde. A.

B. Met de Straalbl. onvrugtb. driedeelig, het middelstuk omgeboogen. B. <sup>Hypochondriaca.</sup>

C. Met de Straalbl. onvrugtb. vierdeelig. <sup>Zwaartmoedig.</sup>

D. C. <sup>Tristis.</sup> <sup>Droevig.</sup>

(1) *Arctotis* Flosc. Radiant Sterilibus, Fol runcinatis subtomentosis. *Syft. Nat.* XII. Gen. 991. *Veg.* XIII. p. 659. *Arctotis* Fol. ovatis dentatis Petiolis longissimis &c. *H. Cliff.* 412. *R. Lugdb.* 178. *Anemone* affinis *Æthiopica*, fibrosa Radice &c. *HFRM. Lugdb.* 43. T. 42.

A. — Flosc. Rad. steril. 12 subintegris 3.

B. — Flosc. Rad. steril. mediâ inflexâ.

C. — Flosc. Rad. steril. quadripartitis. *BERG. Cap.* 320. *Anemonospermus* *Afric. Jacobææ maritimæ* foliis, Fl. Sulphureo. *COMM. Rar.* 36. T. 36. *BREYN. Ic.* 27. T. 15.

F 4

ARC-

IV. D. Met de Straalbl. onvrugtb. driedeelig; het  
 AFDEEL. buitenste driefneedig.

XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.

E. Met de Straalbl. onvrugtb. vyfdeelig.

D.  
*Coruscans.*  
 Schitte-  
 rend.

E.  
*Superba.*  
 Pragtig.

Deeze nieuwe onderscheiding heeft de Rid-  
 der gemaakt, beschryvende het *Droevige*, als  
 de Stengen uitgebreid en ruig hebbende; de Bla-  
 den geschaard, dikachtig, broosch met ongere-  
 gelde doornige Tandjes, ruigachtig, van onde-  
 ren Wollig wit; de Bloemsteelen lang, gestrekt  
 en Vlokkig; de Kelken voor het bloeijen knik-  
 kende, met de Schubben aan de tip ruighaairig;  
 de Schyfblommetjes geel met zwarte toppen;  
 de Stampers geel geknodst: de rand-Blomme-  
 tjes vier of vyfdeelig, geel, van onderen Lood-  
 kleurig. In hoe verre nu de anderen daar van in  
 Gestalte verschillen, zou men moeten onderzoe-  
 ken. 't Schynt, dat 'er veele veranderingen in  
 dit Kaapse Kruid plaats hebben, 't welk, te-  
 gen de eigenschappen van dezen Rang, de  
 rand-Blommetjes onvrugtb. en byna zonder  
 Teeldeelen, de Schyf-Blommetjes tweeslagtig  
 en vrugtb. heeft.

v.  
*Arctotis*  
*Plantagi-*  
*nea.*

(5) Ruigaart met de Straalbl. vrugtb., de  
 Bla-

*Arctotis* Fol. pinnatifidis &c. R. *Lugd.* 173. N. 4. Jacobza  
 Stœbes facie, VOLCK *Nor.* T. p. 224.

D. — Flosc. Rad. steril. tripartitis, exteriorc trifida.

E. — Flosc. Rad. steril. quinquepartitis. *Am. Acad.* IV.  
 p. 331.

(5) *Arctotis* Flosc. Rad. fertilibus, Fol. Lanceolato-ova-  
 tia

Bladen Lancetvormig Eyronnd, geribd en omvattende, met kleine Tandjes. IV.  
AFDEEL.  
XXL

(6) Ruigaart met de Straalbl. vrugtbear, de Stengen kruipende en Spinnewebbig, de Bladen Lierachtig en wederzyds tweetandig. HOOFD-  
STUK.  
VI.  
Arctotis  
angustifo-  
lia

Een van deeze schynt de eerste Soort van *Arctotis* by den Heer A. VAN ROYEN (\*) te zyn, die Lancetvormig Liniaale onverdeelde getande Bladen hadt. Door HERMANNUS was dezelve, met anderen, wegens de ruige Zaadhoofdjes, naar die der Anemonen gelykende, *Anemonospermus* geheten; 't welk BOERHAAVE heeft nagevolgd. VAILLANT maakte daar van een Geslagt onder den naam van *Arctotheca*, in 't Fransch *Ourse*, dat is Beer, wegens de ruigte der Zaaden. De Ridder heeft zulks in *Arctotis* samengetrokken, en, dewyl de naam van Beeren-Oor tot andere Kruiden behoort, Smalbladig.

en

tis &c. *Arctotis* Fol. Lanceol. - lin. integris Denticulatis. R. *Lugdb.* 178. N. 1. *Anemonospermus* Afra Folio *Plantaginis* &c. BOERH. *Lugdb.* 1. p. 100. *Arctotheca* *Plantaginis* folio. VAILL. *Mem.* 1720. p. 427. Fig. 39, 40.

(6) *Arctotis* Flosc. Rad fert. Caul. rep. Arachnoideis &c. *H. Cliff.* *Anemonospermus* Afra, Folio ferrato, rigido, Flore intus Sulph. extus puniceo. BOERH. *Lugdb.* 1. p. 100.

(\*) Gedagte Hoogleraar, die inzonderheid door zyne bevordering van de Kruidkunde, in de Leidſche Akademie-Tuin, heeft uitgemunt, is, kort voor dat ik dit schryf, in 't begin van Maart 1779, in de Ouderdom van vierenzeventig Jaaren, overleeden.

F 5

IV. en de meeste Planten van dit Geslacht, over 't  
 AFDEEL. geheel, Pluizig, Wollig of Haairig zyn, heb  
 XXI. ik het met *Ruigaart* verduitscht. Dit is echter  
 HOOFD- zo aanmerkelyk niet, in eenige Soorten, als  
 STUR. het Zaadkroontje, dat VAILLANT in Plaat  
*Noodzaak*  
*lyke Veel-*  
*wyvery.* vertoont, doch welks afkomst van een Kelkje,  
 dat ieder Schyfblommetje omvat, de Heer  
 BERKHEY zeer duidelyk en fraay, door 't  
 Mikroskoop, heeft afgetekend (\*),

VII. (7) *Ruigaart met de Straalbl. vrugthaar, de*  
*Arctotis* *Bladen Vindeelig uitgehoekt en Pluizig*  
*aspera,* *met de Slippen langwerpig en getand.*  
 Ruuw.

Ongemeene Verscheidenheden ontmoet men  
 in deeze Kaapsche Planten, wat het Loof aan-  
 gaat, en niet minder in de Kleur der Bloemen,  
 die doorgaans van binnen schoon geel of Oran-  
 je, van buiten ros of Saffraankleurig of paarsch-  
 achtig zyn. De naastvoorgaande Soort, die,  
 alhier uit Zaad geteeld, zo uitgehoekt is, heeft  
 in 't wilde de Bladen naauwlyks breeder dan  
 van Lavendel. Deeze *Ruuwe* komt met Bladen  
 VOOR,

(\*) Zie zyn Ed. meergemelde Disfertatie, TAB. VI. Fig.  
 31 - 34.

(7) *Arctotis* Flosc. Rad. fert. Fol. Pinnato-sinuatis Vil-  
 losis &c H. Cliff. 412. Ups. 275. R. Lugdb. 178. N. 3.  
*Arctotheca* Jacobææ folio &c VAILL. Mem. 1720. p. 428.  
*Anemonospermus* Afr. Fol. Card. Bened. COMM. Hort. II.  
 p. 43. T. 22. β *Anem. Afr.* Fol. *Jacobææ tenuiter laci-*  
*niato, Flore Aurantio pulcherrimo.* BOERH. Lugdb. I. T. p.  
 200.



voor, van het Jakobs-Kruid, gelyk BOER-  
 HA AVE dezelve afbeeldde, of van Cardebe-  
 nedict, gelyk COMMELYN dezelve in Plaat  
 bragt. Doch, schoon de Ridder die beiden hier  
 betreft, komt de laatste, myns oordeels, zeer  
 weinig met de eerste of met de bepaaling over-  
 een. Deeze beiden, niettemin, waren hier in  
 de Tuinen geteeld, en dus kan de eene naauw-  
 lyks een Verscheidenheid van de andere zyn,  
 dewyl het Blad zo zeer verschilt. Mooglyk  
 komt die, welke de Heer N. L. BURMAN-  
 NUS *Carduifolia* tytelt, zynde door den zelfden  
 COMMELYN ook afgebeeld (\*), hier wel na-  
 der. Immers zo veel ik uit myne Kaapfche E-  
 xemplaaren bespeuren kan, gelykt dezelve meer  
 naar deeze Soort. Deeze Heer hadtze alleen  
 door de witheid der Bloemftraalen van binnen,  
 welke in de andere Zwavelgeel waren, onder-  
 scheiden. Dje, welke BERGIUS als een By-  
 soort afzondert, onder den naam van *Arctotis*,  
 ruigachtig ruuw, de Bladen geschaard Lan-  
 cetvormig, aan den rand als met uitgeknaagde  
 Tandjes hebbende; hadt de oude Heer J. BUR-  
 MANNUS genoemd *Arctotis* met Suikereyach-  
 tige Bladen, de Bloemftraalen geel, met een  
 rosse Schyf (†). Dezelve schynt my ook hier  
 te

(\*) *Arctotis Carduifolia*. *Prodr. Fl. Cap.* p. 28. *Anemosperrmos Afric. Fol. Card. Benedicti*, *Flor. Radiis intus albicantibus*. *COMM. Hort.* II. T. 23. p. 45.

(†) *Disco puniceo*, dit betekent een Kleur die eenigszins

IV. te behooren. De jonge Heer, zyn Zoon, maakt daar geen gewag van onder de Kaapfche Planten, door zyn Ed. opgetekend.

AFDEEL. XXI.  
HOOFD-  
STUK. Volgens LINNÆUS heeft deeze Soort een Noodzaaklyke Veelwyvery. ftyve overblyvende Steng, die Pluizig Wollig is, met paarschachtige Streepen; de Bladen van onderen met eene witte Wolligheid; de Straalblommetjes vrugtbaar, geel van onderen, rood gestreept, met een geelen Stamper en Loodkleurig Halsje. Dus komen dan de drie laatst beschreevene Soorten, dewyl zy de Schyfb'ommetjes onvrugtbaar en die van den rand vrugtbaar doch Vrouwelyk hebben, met deezen Rang van Noodzaaklyke Veelwyvery overeen: de anderen zyn 'er, wegens de gelykheid van Gestalte, bygevoegd. In de Herfst brengen deeze Planten, hier te Lande, goed ryp Zaad voort.

B. Met den Stoel Kaffig.

VIII. (8) Ruigaart met de Straalblommetjes onvrugtbaar en gekleurde Kaffjes langer dan de Straalkrans; de Bladen dubbeld gevind, Liniaal.

*Arctotis paradoxa.*  
Wantal-  
tige.

(9)

Granaatappelachtig uit den rosfen of licht rood is: *Aqua Sanguine punicea*, OVID. 't 's jammer dat men niet altoos du delyke benaamingen voor de Kleuren gebruikt. Volgens BERGIUS zyn in deeze de Schyfb'ommetjes geel, met paarsche Styl en Meelknopjes. Vid. BURM. *Afr.* p. 158. T. 57. f. 1.

(8) *Arctotis* Flosc. Rad. steril. Paleis Coloratis &c. *Am. Acad.* IV. p. 330. *Planta. FLUK. Phys.* 312. f. 5.

(9) Ruigaart met de Straalbl. onvrugtbaar en Kafjes zo lang als de Schyfblommetjes; de Bladen gevind Liniaal. IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Zonderling zyn deeze Kaapfe Plantjes, inzonderheid de eerfte, door zyne lange Kafjes, die zo wel geel zyn als de Straalblommetjes, waar door de Bloemen zig als dubbeld of volbladig vertoonen. Zy zyn in beiden geel, en het Loof is fyn verdeeld. IX.  
*Arctotis*  
*Palaeca.*  
Kaffige.

(10) Ruigaart met de Straalbl. onvrugtbaar; de Bladen gevind; de Vinnen Vindeelig getand. X.  
*Dentata.*  
Getande.

(11) Ruigaart met de Straalbl. onvrugtbaar, de Kafjes korter dan de Blommetjes; de Bladen meervoudig gefmaldeeld Liniaal. XI.  
*Anthemoides*  
des  
Fynbladig.

Van deeze is het ééne een Heeftertje van twee Voeten hoogte, dat naar de Chryfanth of *Cotula*; het andere een zeer klein Plantje, dat naar

(9) *Arctotis* Flosc. Rad, steril. Paleis Flosc. Disci æquantibus &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 84. Aster Foliis integris angustis, Flore magno luteo. BURM. *Afr.* 176. T. 65. f. 1.

(10) *Arctotis* Flosc. Rad. steril. Fol. pinnatis &c *Arctotis* Pilifera. BERG. *Cap.* 325. Chryfanth. Fol. Pinnis breviss. dentatis. BURM. *Afr.* 175. T. 64. Chryf. Æthiop. &c. PLUK. T. 276. f. 2.

(11) *Arctotis* Paleis Floscul. brevioribus, Fol. supradecompositis Linearibus. BERG. *Cap.* 324. Chamæmelum pumilum Fol. angustis pinnatis. BURM. *Afr.* 174. T. 63. f. 2.

IV. naar de Kamille eenigszins gelykt. De Bladen  
 AFDEEL. van dit laatste, echter, komen my eerder ge-  
 XXI. vind voor, dan op zulk een wyze gefmaldeeld.  
 HOOFD- De Straalkrans is in beiden Violet.  
 STUK.

XII.  
*Arctotis*  
*tenuifolia.*  
 Dunbladig.

(12) Ruigaart met de Straalbl. misfchien on-  
 vrugbaar; de Bladen Liniaal onverdeeld  
 en glad.

Aan de Zeekust van de Kaap der Goede Ho-  
 pe groeit deeze, die de Steng Takkig bruin-  
 achtig, effen; de Bladen Liniaal, Draadachtig,  
 eenigermaate Vleezig, effen; een Vinger lang;  
 de Bloemsteeltjes zeer lang en éénbloemig heeft,  
 gelyk de meesten. De Kelk is half Kogelrond  
 en glad, met de binnenste Schubben rappig,  
 wit, en de Bloemen geheel geel.

XIII.  
*Acaulis.*  
 Onge-  
 flengd.

(13) Ruigaart met Bloemsteelen uit den Wor-  
 tel en Lierachtige Bladen.

Hoe Bladen als die van Weegbree Lierachtig  
 kunnen zyn is eenigszins duister; doch uit de  
 Afbeelding van COMMELYN blykt, dat zy  
 zodanige figuur hebben, niettegende hy dezel-  
 ven flegts breed, geribd en Zaagtandig, met  
 lange Steelen opgeeft. In 't Werk van TREW  
 vindt men een fraaije Afbeelding van deeze  
 Soort,

(12) *Arctotis* Flosc. Rad. Sterilibus? Fol. linear. indivis  
 glabris. *Mant.* 288.

(13) *Arctotis* Pedunculis Radicalibus, Foliis Lyratis. Anem-  
 monospermos Africana Folio Plantaginis. Fl. Sulphureo. *COMM.*  
*Rar.* T. p. 35. TREW, EHRET, Tab. 93.

Soort, door EHRET getekend; maar dezelve heeft de Bladen veel meer ingesneeden en die overmaatige ruijge, welke COMMELYN aan de geheele Plant bevondt, hadt 'er, volgens de beschryving, geen plaats in. De Bladen waren slegts van boven ruigachtig, van onderen Wollig grys; de Bloemsteelen glad; de Bloemen van binnen Saffraankleur, van buiten geel gestraald, met eene verhevene zwartachtige Schyf. COMMELYN noemt de rand-Blommetjes Zwavelgeel en spreekt niet van de drie Tandjes aan 't end, (die ook zeer klein zyn;) zeggende dat de Zaaden langwerpig zyn en met Wolligheid omwikkeld.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

*Polygamia  
necesaria.*

Behalve een *Goudkleurige*, die de Bloemen Oranje heeft, door den ouden Heer BURMANNUS afgebeeld, geeft de jonge Heer thans nog drie Kaapsche Soorten van *Arctotis* op. De eerste, *drievorkig* door hem genaamd, heeft de Bladen, die Liniaal gevind zyn, aan de tippen drievorkig. Dit luidt eenigszins vreemd. De andere, onder den bynaam van *styve*, was ongestengd, hebbende de Straaibloommetjes geel met een groene Streep, de Bladen langwerpig gevind, van onderen Wollig. Een derde, met Bladen van *Herts-tonge*, hadt dezelve eenvoudig en gevind, met Lancetvormige Slippen, van onderen Wollig, aan de kanten uitgegulpt. Deeze kon wel, zo zyn Ed. aanmerkt, maar eene Verscheidenheid van de voorgaande *styve* zyn, en die beiden kunnen mischien ook wel

tot

IV. tot de laatst beschreevene Ongeftengde Soort, behooren.

AFDEEL.  
XXI.

HOOFD-  
STUK.

Noodzaak-  
lyke Feel-  
wyery.

De hierop volgende Geflagten, van *Osteospermum*, *Othonna*, *Hippia* en *Eriocephalus* of *Wolkop*, onder de Heesters beschreeven hebbende, gaa ik over tot het Geflagt van

### F I L A G O. Reurkruid.

Een naakte Stoel, geen Zaadpluis, en een Kelk, tusfchen wiens Schubben de Vrouwelyke Blommetjes van den rand geplaatst zyn, onderscheidt dit Kruid genoegzaam van het *Gnaphalium*, hier voor beschreeven, waar toe het wel eer betrokken is geweest. De Soorten, daar in vervat, altemaal Europifche, zyn de zeven volgende.

1.  
*Filago*  
*acaulis.*  
Laag.

(1) Reurkruid met ongeftengde ongesteelde Bloemen, de Bladen om dezelyven grooter.

Een aartig Kruidje, dat in de Zuidelyke deelen van Europa, en in de Levant, hier en daat aan de Zeekusten of uitgedroogde Meiren, ja ook op de Switfersche Alpen en elders overvloe-

(1) *Filago* Fior. *acaulibus* *sesilibus*, Fol. *Floralibus* *majoribus*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 295. p. 580. *Veg.* XIII. p. 662. LOEFL. *Itin.* 165. GOUAN *Monsp.* 465. *Filago* *Pygmaea*. *Sp. Plant.* 1311. GORT. *Belg.* 251. *Santolina* *Gaulis simplicissimo*. R. *Lugd.* 147. N. 7. *Gnaphalii* *Species omnes*. VAILL. *Mem.* 1719. p. 416. *Gnaphalium* *Roseum* *Hortense*. C. B. *Pin.* 263. *Prodr.* 122. BARR. *Jc.* 127. *Leontopodium* *f. Res Leonis*, LOB. *Jc.* 484.

vloedig groeit, komende in de Tuinen der middelste deelen en by ons jaarlyks voort, uit gevallen Zaad. Hier van maakte VAILLANT zyn Geslagt van *Gnaphalium*, alle welks Soorten daar toe betrekkelyk zyn. Het onderscheidt zig door dicht gebladerde Stengetjes of Tropjes van weinig Duimen hoogte, met een langbladerigen Kop, welke de Bloemen bevat, als ook vervolgens het Zaad. Deeze Stompjes zyn met een dikke Wolligheid, als Vilt, overtoogen en daarom heeft de gelykenis dit Kruidje doen noemen *Leeuwenpoot*. De Afbeelding daar van by LOBEL is sober; maar dit Kruidje komt zeer verschillende naar de Groeiplaats, somtyds, in 't wilde, niet meer dan een Duin hoog voor, gelyk het beter, benevens dat der Tuinen, 't welk veel grooter valt. door C. BAUHINUS, onder den bynaam van *Roozig*, vertoond is en beschreeven. LINNÆUS zegt, dat het zelden een Steng (die zichtbaar buiten de Bladen is, denk ik zal hy willen,) heeft. Doktor SCOPOLI merkt aan, dat het Mannelyke Blommetjes in 't midden heeft, die dikwils onder de Vrouwelyken van den Omtrek zyn vermengd.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
necessaria.*

(2) Reurkruid met een gegaffelde Bloempluim; de Bladen spits; de Bloemen aan ruige Bolletjes in de Oxelen.

II.  
*Filago  
Germanica.*  
ca.  
Duitsch.

Dit

(2) *Filago Paniculâ dichotomâ* &c. GORT. Belg. 251.

G

GOUAN

II. DEEL. XI. STUK.

IV.  
 AFDEEL.  
 XX'.  
 HOOFD  
 STUK.  
 Noodz. k-  
 byke ees  
 wyvery.

Dit Kruidje, dat door geheel Europa, als ook in onze Nederlanden, op Zandige plaatsen der Heiden, als ook in Tuinen en Moeshoven voorkomt (\*), noemt men in 't Noerduitsch *Reurkruid*, welke benaaming, van 't Hoogduitsch *Ruhrkraut* ontleend, alleenlyk ziet op het gebruik, dat men 'er, wegens de samentrekkende hoedanigheid, onder 't Landvolk wel van gemaakt heeft tegen het sterk Afgaan of den Bloedloop. Het wordt ook wel in plaats van het Katreepoot of Grootte Muizen-Oor, hier voor beschreeven, tegen Borstkwaalen, in Afkookzel, ingegeven. De Franschen noemen het, met andere Soorten, *Herbe a Coton* of *Coton de Mer* dat is Zee-Katoen, de Engelschen *Cudweed*, om dat men het voor de Runders dienstig oordeelde en dezelve weder herkauwen deelt. *Herba Impia* werdt het, volgens PLINIUS, geheten, om dat de nabloemen zig hooger verheffen dan de eerste: ten minste getuigt hy zulks van zeker Kruid (†).

Het tegenwoordige valt omtrent een Span  
 of

GOUAN *Monsp.* 465. *Gnaphalium* Caule dichotomo. R. *Lugd.* 148. N. 4. *Fl. Lapp.* 229. *Fl. Suec.* 677, 779. *Gnaphalium* vulg. majus. C. B. *Pin.* 293. *Gnaph.* Germanicum. J. B. *Hist.* III. p. 158. *Filago* seu *Impia*. DOD. *Pempt.* 66. *Gnaph.* vulgare, *Filago*, *Centunculus*: LOB. *ic.* 480.

(\*) In Switserland vindt men het op alle Zaailanden, tuschen de Stoppe en, zegt HALLER, overvloedig.

(†) Ob id *Impiam* appellavere, quoniam Liberi super Pa-  
 gentem excellant. Libr. XXIV. Cap. 19.



of een Voet hoog, met een opstaand, Wollig, IV.  
 gebladerd, wyd gemikt Stengetje, dat Takkig <sup>AFDEEL.</sup>  
 is, en zachte Lancetvormige Blaadjes heeft. In <sup>XXI.</sup>  
 de mikken zit overal een Bolletje van Bloemen, <sup>STUK.</sup>  
 die uit een gemeen middelpunt spreiden, door <sup>Polygamia</sup>  
 Wolligheid samengevoegd. In de jonge Plant <sup>necessaria.</sup>  
 zitten de Bolletjes aan 't end, maar de uitschie-  
 tende Takjes verheffen zig daar boven met nieu-  
 we Bloembolletjes als gezegd is. Ieder Bloem  
 heeft een vyfhoekigen Kelk, van spitse glanzige  
 Schubben, geel gerand, bevattende veele Vrou-  
 welyke en maar twee of drie Trechterachtige  
 twerflagtige Blommetjes. Het Zaad is van al-  
 len gepluisd (\*).

Dit Kruidje wordt niet alleen tot stopping van  
 den Afgang, maar ook tot Bloedstemping, in-  
 zonderheid by een overmaatige Stonden - Vloed,  
 van sommigen aangepreezen. Gekneusd zynde  
 en in Olie gekookt, legt het Gemeene Volk,  
 in de Westelyke deelen van Engeland, her-  
 zelve op Kneuzingen en blaauwe Plekken,  
 van stooten, vallen, of slaan. In drooge en  
 Kink-

(\*) Dit zegt de vermaarde HALLER van deeze, en Dok-  
 tor SCOPOLI hadt het ook gezegd van de voorgaande  
 Soort: des het te verwonderen is, dat LINNÆUS aan dit  
 Geslacht een ongepluisd Zaad toeschryvè: te meer, daar  
 TOURNEFORT zelfs het Zaad in zyn Geslacht van  
*Filago*, daar deeze de eerste Soort is, met Pluis hadt afge-  
 beeld. In de voorgaande zelfs is het zo lang als de Blom-  
 metjes. SCOP. *Flor. Carn.* 366.

G 2

**IV.** Kink-Hoest wordt de Syroop daar van niet  
**AFDEEL.** zonder vrugt gebruikt. Ook zou het tegen  
**XXI.** fommige Wormziekten in Beesten een goed  
**HOOFD** Middel zyn (\*).  
**STUK.**

**III.** (3) Reurkruid met een gegaffelde Steng, en  
*Filago Py-* piramidaale vyfhoekige Oxelbloemen, de  
*ramidata.* Vrouwelyke Blommetjes op een ry.  
 Pierami-  
 daal.

**IV.** (4) Reurkruid met een byna gegaffelde opge-  
*Montana.* regte Steng en Kegelvormige, zo wel end-  
 Bergmin-  
 nend. als Oxelbloemen.

**V.** (5) Reurkruid met een gegaffelde opgeregte  
*Gallica.* Steng, Elsvormige Oxelbloemen en Draad-  
 Franck. achtige Blaadjes.

**VI.** (6) Reurkruid met een gepluimde Steng en  
*Arvensis.* Kegelachtige Bloemen zydelings.  
 Akkerig.

De bepalingen wyzen het voornaamste ver-  
 schil

(\*) *Bocc. Mus. di Fific. p. 148.*

(3) *Filago Caule dichot. Flor. Pyramidatis &c. Sp. Planta.*  
 I. p. 1199. *Gnaphalium medium. C. B. Pin. 263.*

(4) *Filago Caule subdichot. erecto &c. GORT. Belg. 251.*  
*GOUAN Monsp. 465. Fl. Succ. II. 780. Gnaphalium minus*  
*repens. C. B. Pin. 263. Gnaph. minimum. LOB. Ic. 481.*

(5) *Filago Caule dich. erecto, Flor. Subulatis &c. Gnaph.*  
*vulgare medium. MORIS. III. S. 7. T. II, f. 14. PETIV.*  
*Herb. T. 12. f. 12. FLUK. T. 298. f. 2.*

(6) *Filago Caule Paniculato, Flor. Conicis lateralibus. Fl.*  
*Succ. II. N. 781. Gnaph. majus angusto oblongo folio.*  
*C. B. Pin. 263? Filago incana tomentosa erecta. VAILL.*  
*Mem. 1719.*

nihil aan van deeze vier, waar van de eerfte in Spanje is waargenomen, hebbende het Stengetje maar twee Duim hoog; de anderen in ons Wereldsdeel hier en daar, zelfs in Sweeden groeijen. De Bergminnende komt aan Zandige Wegen en op Zaaylanden in de Wouden van Friesland voor. Dit is een niet minder klein kruipend Plantje dan het volgende, 't welk zo wel in Engeland als in Vrankryk groeit. Het laatste heeft in Switserland de Steng een Voet en fomtyds een Elle hoog, zo de Heer HALLER aantekent, zeer Takkig en Wollig, niet minder dan de Bladen, welke zeer smal zyn. De Bloemen, by troppen vergaard, zitten over de geheele langte der Stengen in de Oxelen, en maaken dus lugtige Airen, aan 't end der Takjes. De Kelk is Kegelachtig, geheel Wollig, uit den groenen wit. De Blommetjes in de Omtek zyn Vro welyk, met het Pypje naar gewoonte tweehoornig en een schraal Trechtertje; die van 't midden tweeflagtig en zeer klein. Het Zaad is zekerlyk gepluisd (\*).

IV.  
 AFDEEL.  
 XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.  
*Pötygamia*  
*neceffaria.*

(7) Reurkruid met een zeer eenvoudige Steng; VII.  
*Filago Le-*  
*ontopodium.*  
 Lecuwen-  
 poot.

(\* ) HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 67.

(7) *Filago* Caulis simplicissimo, Capitulo terminali, Bracteis hirsutissimis radiato. SCOP. *Carn.* 266. JACQ. *Vind.* 150. Gnaph. *Alpin. magno Flore.* C. B. *Pin.* 264. Gnaph. *Alp.* CLUS. *Hist.* I. p. 328. *Pann.* p. 495. *Leontopodium.* DOD. *Empt.* 68. SCOP. *Ann.* II. p. 63.

G 3

II. DEEL. XI. STUK.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.

HOOFD-  
STUK.

*Noodzaak-  
like Veet-  
wyery.*

*het end - Hoofdje gestraald hebbende, met  
zeer ruige Blikjes.*

Op de hooge Bergtoppen in Oostenryk, Swit-  
zerland, Italie en Siberie, groeit dit zonderlin-  
ge Kruidje, dat sommigen voor het *Leontopo-*  
*dion* van *Dioscorides* hebben gehouden.  
Uit een dikken zwarten Wortel maakt het een  
Plantje byna als 't Muizen - Oor, met een ge-  
bladerd Stengetje van een half Voet of een Span  
hoog, alles geheel grys en Wollig. Op den top  
van 't zelve is een Wollige Ster van Blikjes,  
welker midden beslagen wordt door een Bolle-  
tje van vyfdeelige tweeflagtige Blommetjes, als  
die van 't *Gnaphalium*, omringd door andere  
Bolletjes, van Vrouwelyke en van Blommetjes,  
die t'eenemaal van Teeldeelen ontbloot zyn. De  
Blommetjes zyn bleek geelachtig en het geheele  
Hoofdje schynt niet dan Wol te zyn, zo dat  
men ze *Wolbloemen* noemde. Het Kruid is bitter  
en fame-trekkende van Smaak; de Bloemen zyn  
aangenaam van Reuk.

**M I C R O P U S.** Kleinpoot,

Dit Geslagt heeft een Kaffigen Stoel en geen  
Zaadpluis; den Kelk gekekt; een ongestraalde  
Bloem en de Vrouwelyke Blommetjes omwik-  
keld van de Kelkschubben. Anders komt het-  
zelve het voorgaande zeer naby, bevattende de  
twee volgende Soorten.

(1) Kleinpoot met een liggende Steng en gepaarde Bladen. IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
I.  
*Micropus*  
*supinus*  
Liggend.

Aan de Zeekusten, van Portugal, Italie en de Levant, komt dit Kruidje voor, dat men ook uit Zaad in de Tuinen teelt. Het gelykt veel naar het klein kruipend Reurkruid, maar is Wolliger, brengende geheel ander Zaad dan 't zelve voort. De Zaadjes zyn hard, stomp Eyronnd, elk in een Blaadje van den binnensten Kelk beslooten.

(2) Kleinpoot met een opgeregte Steng, en getande Kelken en eenzaame Bladen. II.  
*Erectus*.  
Opgeregt.

In de zelfde Landen komt deeze voort, welke de vlytige LOEFLING, by Matrit, aan de zyden der Heuvelen en aan de Wegen, doorgaans, met het gemeene Reurkruid vindt groeijen. Zy zou, zo sommigen wilen, het echte Leeuwenpoot der Ouden zyn. Het maakt  
zeer

(1) *Micropus* Caule procumbente, Foliis geminis. *Syst. Nat.* XI. Gen. 996. *Veg.* XIII p. 662. *Micropus*. *H. Ups.* 275. *R. Lugdb.* 145. *Gnaphalium supinum echinato Semine.* *FLUK Alm.* 171. *T.* 187. f. 6. *Gnaphalodes Lusitanica.* *TOURNE. Inst.* 439.

(2) *Micropus* Caule erecto, Calycibus edentulis &c. *Am. Acad.* III. p. 421. *Micropus* Sem. compressis &c. *LOEFL. Hisp.* 166, 225. *T. I.* f. 5. *Gnaphalium Plateau tertium.* *CLUS Hist.* I. p. 229. *Leontopodium verius Dioscoridis.* *BARR. Ic.* 296. *Gnaphalium minus latioribus foliis.* *C. B. Pin.* 263.

G 4

IV,  
AFDEEL.  
XXI.  
HOORDE-  
STUK.

Noodzaak-  
lyke Veel-  
wyvery.

zeer kleine Stengetjes, die zig in Takjes ver-  
deelen, en met een losse Wolligheid bekleed  
zyn, hebbende de Blaadjes stomp Lancetvor-  
mig, gelyk het voorgaande: de Bloemen tot  
ronde Bolletjes in de Oxels der Bladen vergaard,  
en in een digte Wolligheid ingewikkeld. Der-  
zelver onderzoek is, wegens de kleinte, zeer  
moeielyk. Dus komen wy tot den

### V Y F D E N R A N G .

#### *Afgezonderde Veelwyvery.*

Gelyk het genoemd wordt, wanneer verscheide  
Bloemkelkjes in een gemeene Kelk vervat zyn,  
en te samen een Bloem uitmaaken, die als uit  
verscheide Samenteelingen bestaat.

Van de zes Geslagten, daar in by den Ridder  
voorkomende, zyn reeds drie, naamelyk *Ele-  
phantopus*, *Oedera* en *Stæbe*, benevens een nieuw  
Geslagt, door my *Bacteria* genaamd, beschree-  
ven\*: des begin ik met

\* II. D.  
VI. ST. bl.  
149, enz.

#### S P H Æ R A N T H U S. Kogelbloem.

Hetzelve heeft agtbloemige Kelkjes; de Blom-  
metjes Pypachtig tweeflagtig en fletse Vrouwe-  
lyke: den Stoel Schubbig en geen Zaadpluis.

Het bevat de drie volgende Oostindische  
Soorten.

I.  
*Spheran-  
thus Indi-  
cus.*  
indisch.

(1) Kogelbloem met afloopende Lancetvormi-  
ge

(1) *Spheranthus* Fol. decurrent, Lanceolatis serratis, Pe-  
dunc.

ge Zaagtangige Bladen en gekrulde Bloem-  
steelen.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Men ziet hier de onvolkomenheid der By-  
naamen, die van Landen of Wereldsdeelen af-  
geleid zyn; dewyl de volgende zo wel *Indische*  
zyn als deeze. Op Malabar wordt dit Kruidje  
*Adaca-Manjen*, op Java *Patta-Camoedi* ge-  
noemd van de Ingezetenen. Het valt omtrent  
een Voet hoog, in verscheide deelen van Oost-  
indie, volgens den Heer BURMANNUS, die  
het onder de Ceylonsche Planten afbeeldt. LAN-  
NÆUS beschryft het dus.

„ De Stengen zyn onder en boven Takkig,  
„ effen: de Bladen overhoeks, Lancetvormig,  
„ naakt, Zaagtangig, ongesteeld, geheel afloo-  
„ pende en dus als de Steng omwindende, met  
„ den Reuk van Lavendel-Olie: de Bloemen  
„ eenzaam, aan 't end der Steelen, byna Ko-  
„ gelrond, Hemelschblauw, met den Styl uit-  
„ steekende. Aan ieder Takje is een enkele  
„ Bloemsteel, tegen een Blad over, en daar  
„ komt een éénbloemig Takje uit den Oxel van  
„ het naaste Blad, beneden den Bloemsteel.  
„ Wonder is 't zeker, dat dezelve niet uit  
„ den

dunc. crispatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 998. *Vog.* XIII. p.  
663. R. *Luzdb.* 145. *Sphzranthus purpurea alata ferrata.*  
BURM. *Zeyl.* 220. T. 94. f. 3. *Scabiosa Indica major*  
&c. PLUK. *Phyt.* T. 312. f. 6. *Adaca-Manjen.* *Hort.*  
*Mal.* X. p. 85. T. 43. BURM. *Fl. Ind.* p. 185.

G 5

II. DEEL, XI. STUK.

IV. „ den Oxel van zyn Blad voorkome en het naa-  
 ANDEEL. „ ste Blad, dat niets met den Bloem eel ge-  
 XXI. „ meen heeft,) slegts een Takje voortorengt.”  
 HOOFD- „  
 STUK.

II. (2) Kogelbloem met afloopende, Eyronde,  
*Spharant-* Zaagtandige Bladen en ronde Bloemsteelen.  
*thus Afri-*  
*canus.*

Afri- Somtyds komt deeze met een ongevleugelde  
 kaansch. ronde, somtyds met een gevleugelde Steng,  
 byna als de voorgaande voor, gelyk P. U-  
 KENET zulks in een Plantje van Madras af-  
 beel'dt. Het gelykt in deezen, zo wel als de  
 voorgaande Soort, veel naar den zogenaamde  
 Kruldistel (\*). Evenwel merkt de Ridder het  
 ontbreken van die Gekruldheid byna als 't  
 eenigste onderscheid aan. Zo wel in Afrika valt  
 het, zegt hy, als in Indie.

III. (3) Kogelbloem met ongesteelde Vindeelige  
*Chinensis.* Bladen.  
*Chineesch.*

Dit Chineesche Kogelbloem is veel kleiner  
 dan het Indische, waar van het door de Vins-  
 wys' uitgehoekte Bladen verschilt, hebbende  
 anders ook die zelfde Krullige Vleugeltjes der  
 afloopende Bladen. Misschien zullen deeze drie  
 slegts Verscheidenheden zyn.

ECHI-

(2) *Spharantus* Fol. decurrentibus Ovatis ferratis. Scabio-  
 sa minor alato Caule Maderaspatensis. PLUK. T. 108. f. 7.  
 BURM. Fl. Ind. T. 60. f. 2.

(\*) *Carduus* Caule crispo. J. B. Hist. III. p. 59. *Carduus*  
*crispus*. Zie 't voorgaande STUK, bl. 468.

(3) *Spharantus* Fol. sessilibus Pinnatifidis. Mant. 219.



E C H I N O P S . Morgenster.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.

Eenbloemige Kelkjes met tweeslagtige Pyp-  
blommetjes, tot een ronden Bol vergaard, die  
een Borsteligen Stoel heeft en een gering Zaad-  
plais. Dus komen de Kenmerken van dit Ge-  
slagt voor, 't welk ik, naar zeker ouderwets  
Wapentuig, uit een ronden Bol met scherpe  
Pennen op een Stok geplaatst bestaande, *Mor-*  
*genster* noem. Het bevat de vier volgende,  
meest Europeische Soorten.

*Polygamia*  
*segregata.*

(1) *Morgenster met Kogelronde Koppen en*  
*uitgehoekte ruigachtige Bladen.*

I.  
*Echinops*  
*Sphero-*  
*cephalus.*  
Ruigblat  
dige.

In Italie, Switserland, Oostenryk, als ook  
in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, groeit in  
't wilde deeze Distel, welken men, naar 't La-  
tynsch woord *Spherocephalus*, in 't Hoogduitsch  
*Spheerdistel*, of ook *Biesenknopf* genoemd vindt.  
Het is een fraay Gewas, met groote Bladen,  
die van boven ruig, van onderen Wollig grys  
zyn, ten halve Vinswyze uitgehoekt, met Baard-  
jes.

(1) *Echinops Capitulis Globosis, Foliis sinuatis pubescen-*  
*tibus. Syst. Nat. XII. Gen. 999. Veg. XIII. p. 664. Echi-*  
*nops Flor. Capitatis, Cal. unifloris. H. Cliff. 390. Ups 248.*  
*R. Lugdb. 144. N. 1. GOUAN Monsp. 420. Echinopus major.*  
*J. B. Hist. III. p. 69. Echinopus. TOURN. Inf. 463. Tab.*  
*262. GER Prov. 175. Carduus Spheroceph. latifol. vulgaris.*  
*C. B. Pin. 381. Card. Spherocephalus. DOD. Pempt. 722.*  
*Ritro seu Rutro Theophrasti. LON. Ic. II. 3. Echinops. HILL.*  
*Tom. V. Tab. 55.*

IV. **AFDEEL.** **XXI.** **HOOFD-** **STUK.** *Afgezon-*  
*derde Veel-*  
*wyvery.* jes. De Takken, waar in zig de Steng verdeelt, hebben aan 't end zulke Koppen, als gezegd is, waar van de beroemde **TOURNEFORT** een zeer fraaije Afbeelding geeft. vertoorende ook de Blommetjes, ie 'er in zyn eigen Kelkje ver- vat, uit welken die Koppen samengesteld zyn (\*), en tevens het bekleedzel van het Zaad, dat een Kransje heeft van Borstelige puntjes. De Bloemen zyn doorgaans wit, doch men vindt 'er ook met blaauwe Meelknopjes. Hy groeit wel een Elle hoog en somtyds hooger; de Bladen zyn kleverig op 't gevoel en gedoord.

II. *Echinops*  
*spinosus.* (2) Morgenster, die de Koppen met lange uitsteekende Doorens heeft.

Doorn-  
koppige.

In Egypte en Arabie zou de Groeiplaats van deeze zyn, die van de voorgaande bovendien aanmerkelyk door de tederheid van Gewas verschilt. De Doorens zyn viermaal zo lang als de Blommetjes, en komen ieder van een uitgeschooten Kelkje; des zy ook, aan 't end splytende, weder een Blommetje uitgeeven. De Bladen zyn ook Wollig, maar de Steng is niet Haairig.

(3)

(\* ) Zie zulks nog duidelyker door den meer gemelden Heer **BERKHEY** voorgesteld, op zyne Tab. 7, Fig. 5.

(2) *Echinops Capitulis insperis spinis longis.* Mant. 119. Card. Sphærocephalus, Cap. longis spinis armato. C. B. Pin. 382. Card. Sphæroceph. acutus. DOD. Pempt. 722.

(3) Morgenster met Kogelronde Koppen en IV.  
*Vindeelige Bladen, die van boven glad zyn.* AFDEEL  
XXI.

Niet alleen in de Zuidelyke deelen van Eu- HOOFD  
 ropa, maar ook in Siberie, komt deeze voor, STUK  
 waar van men aldaar eene Verscheidenheid vindt, III.  
 door GMELIN afgebeeld, die de verdeelingen Echinops  
 der Bladen zeer smal en wyd van elkander heeft. Ritro.  
 De Steng is wit en met Wolligheid bekleed. Glabbladige.  
 men wil dat deeze, of ook de andere, de *Ritro*  
 of *Rutro* van THEOPHRASTUS zou zyn,  
 „ een Plant die aartig is om te zien onder de  
 „ steekende Distels (zegt LOBEL), verande-  
 „ rende haar Kleur gelyk de Kamelion. De  
 „ ruuwe Bol is blaauw, zeer schoon Purper-  
 „ paarsch, rond en zeer lustig om te zien, van  
 „ grootte als een Kaatsbal. Het Kruid heeft  
 „ diep ingefneeden Bladen, die sterk gedoornd  
 „ zyn, byna als 't Loof van Everwortel: de  
 „ Steng is fomtyds een Span of ook wel an-  
 „ derhalf Voet hoog.” De Heer GOUAN vondt-  
 ze, by Montpellier, naauwlyks een Handbreed  
 verheven: zo dat 'er een groot verschil is in 't  
 Ge-

(3) *Echinops* Cap. Globoso, Fol. pinnatifidis supra gla-  
 bris. — Spinosis. GER. *Prov.* 175. *Echinops* Caule  
 subunifloro. GOUAN *Mensp.* 420. *H. Ups.* 248. MILL. *Dict.*  
 T. 130. GMEL. *Sib.* II. p. 100. *Carduus* Sphaerocephalus coe-  
 ruleus minor, C. B. *Pin.* 381. *Ritro* Floribus caeruleis. LOB.  
*Jc.* II. p. 3. β. *Echinops* &c. *Foliolis* Linearibus remotis.  
 GMEL. *Sib.* II. p. 102. T. 46.

IV. Gewas van deeze Distelen. De Steng is fom-  
**AFDEEL.** „, tyds één, fomtyds twee of driebloemig (\*).  
 XXI.

**HOOFD-  
 STUK.**

IV.  
*Echinops*  
*strigosus.*  
 Ruuwe.

(4) Morgenster met gebondelde Koppen; de  
 zydelingse Kelken onvrugtbaar; de Bladen  
 van boven ruuw.

De aanhaalingen zouden deeze Soort byna  
 verwarren met de Tuildraagende Saffloer, wel-  
 ke ook, door den Hoogleeraar A. VAN ROYEN,  
 in 't Geslagt van *Echinops* geplaatst is ge-  
 weest (†). De Afbeelding van het *Zwarte Cha-  
 mæleon* van CORTUUS schynt my nader te  
 komen aan deeze Soort, dan de Witte Doorn  
 van LOBEL, by hem gehouden voor het *Be-  
 delguard* der Arabieren. Het is niet te verwon-  
 deren, dat in zo onhandelbaare Planten, die in  
 't wilde groeijen, en fomtyds byna ongenaak-  
 baar zyn, aanmerkelyke duisterheid plaats heb-  
 be. Die is echter zeer opgehelderd door den  
 schranderen LOEFLING, welke, op open  
 Heuvelen, by Madrit, deeze Soort van Mor-  
 genster - Doorn aantrof, Stengen hebbende van  
 een

(\*) GER. *Prov.* 175.

(4) *Echinops* Capit. Fasciculatibus &c. LOEFL. *Hisp.* 159.  
 R. *Lugdb.* 144. N. 2. *Carduus tomentosus* Capit. majore. C.  
 B. *Pin.* 382. *Scabiosa Carduifolia annua.* HERM. *Par.* 224.  
*Chamaeleon niger Cortusi.* DOD. *Pempt.* 729. *Carduus Sphz-  
 roceph. tenuif violaceus.* BARR. *lc.* 144. *Spina alba,* LOB.  
*Je.* II. p. 9

(†) *Carchamus Corymbosus* Zie het voorgaande STUK  
 bladz. 528.

een Vinger tot een Voet lang ; des dezelve onder de kleinen te tellen is. Hy hadt een regten Penwortel en gaf doorgaans maar één, zelden twee Stengetjes uit , die met een dunne kleverige Wolligheid bekleed waren. De Bladen waren Vindeelig , smal , van boven met styve Haartjes bezet , aan 't end een scherpen Stekel hebbende , zynde de bovensten Lancetvormig , ook aan de punten der Tandjes ge-doornd. De Bloemen waren tot een rondachtig , los , eenzaam endhoo'dje vergaard , bestaande uit de byzondere Kelkjes en deeze wederom uit Elsvormige , kanthaairige Schubbetjes , vyfdubbeld , met eene aanmerkelyke Haairigheid omkleed , ieder één enkel Blommetje bevattende , dat vyfdeelig is en tweeslagtig. Buiten eenige omgeboogene Hairen aan 't end der Steng , was hier geen gemeene Kelk. Het Zaad hadt een kort Haairig Kroontje , zynde vyfhoekig en groot naar het Gewas. De Kleur der Bloemen bevondt hy uit den paarschen hoog blaauw te zyn en de Kelkpuntjes waren naar de Zon gekeerd (\*).

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polygamia  
segregata.*

## G U N-

(\*) By verkorting is deeze beschryving door my van LOEFLING ontleend. Die, we ke LINNÆUS daar van (in *Sp. Plantarum* , II. p. 1315 ,) geeft , verschiit aanmerkelyk.  
 „ De Ke ken (zegt zyn Ed ) met gekielde Schubben , zyn  
 „ boven effen , aan den voet kanthaairig , tot geen Kloot-  
 „ rond Hoo'dje vergaard maar gebondeld , de zyde ingte of  
 „ onderste Kelken kleiner en onvrugtbaar of zonder blom-

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

G U N D E L I A.

Afgezon-  
derde Veel-  
wyvery.

Deeze Geslagtnaam is doot den vermaarden  
TOURNEFORT ontworpen, ter eere van zy-  
nen Reisgenoot, een Duitscher, GUNDELS-  
HEIMER genaamd, die hem, op zyn Levant-  
schen Togt, tot groot behulp strekte, zo hy  
zelf getuigt.

De gemeene Bloemkop van hetzelfde, door  
eenige Bladen geschoord, heeft een Kegelach-  
tigen Stoel, die bestoken is met byzondere Stoel-  
tjes, ieder tot een Kelkje strekkende voor vyf  
Blommetjes, Mannelyk en tweeflagtig. Ieder  
Blommetje is een Buikig Pypje, aan den mond  
in vyven gedeeld, en bevat lange Rolronde  
Meelknopjes, als gewoonlyk. De Kelkjes zyn  
door Kafjes van elkander gescheiden, en in de-  
zelveu rypt het Zaad van het middelste Blom-  
metje aan, dat rond is, van boven spits, zon-  
der Zaadpluis; terwyl de zydelingse misdraa-  
gen.

I.  
Gundelia  
Tournefor-  
tii.

Levant-  
sche.

De eenigste Soort hier van (1), die het ech-  
te

„metje.” Waarschynlyk zal de Ridder zulks zelf waarge-  
nomen hebben; doch ik begryp niet, hoe hy dan de *Spina*  
*alba* van LOBEL hier t’huis brengen kon, die blykbaar een  
rond Hoofdje heeft.

(1) Gundelia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1000. *Veg.* XIII. p.  
664. MILL *lc.* T. 287. GRON. *Orient.* 251. Gundelia O-  
rientalis Acanthi aculeati folio, Capite glabro. TOURNE-  
COR. 51. *Itin.* II. p. 108. T. Eryngium Syriacum &c. MÖ-  
RIS. *Hist.* III. p. 167. Silybum Dioscoridis &c. RAUW. *Itin.*  
24. T.

te *Silybum* van DIOSCORIDES zou zyn, <sup>IV.</sup>  
 werdt door den vermaarden TOURNEFORT, <sup>AFDEEL.</sup>  
 omtrent het begin deezer Eeuw, by Baibout in <sup>XXI.</sup>  
 Natolie, naar den gezegden Heer, die dezelve <sup>HOOFD-</sup>  
 ontdekt hadt, gedoopt. Zy groeit echter ook <sup>STUK.</sup>  
 by Aleppo in Syrie, volgens RAUWOLF, *Polygonia*  
 inzonderheid op drooge Steenige Gronden. De *segregata.*  
 Steng is maar een Voet hoog en een half Duim  
 dik, in Takken verdeeld, maakende een Doorn-  
 Gewas, met Bladen byna als die van den Acan-  
 thus, tot aan de Rib Vinswys' ingefneeden, en  
 de Vinnen wederom, doch ongelyk, gekerfd.  
 De grootsten van die Bladen zyn omtrent een  
 Voet lang en meer dan een half Voet breed. Zy  
 zyn styf, blygroen en hebben een paarsche Rib,  
 met witachtige gehaairde Aderen en zyn gewa-  
 pend met scherpe Stekels of Doornen. Naar 't  
 end der Takken verkleinen en versmallen zy,  
 alwaar de kleinsten het Voetstuk maaken van de  
 Bloemkoppen, die omtrent een Duim dik zyn  
 en derdhalf Duim lang, bekleed met holle ste-  
 kelige Schubben, van meer dan een half Duim  
 langte (\*), maakende den gemeenen Kelk uit.

Het

(\*) Dit is volgens de eigen beschryving van TOURNE-  
 FORT; des ik my verwonder, hoe LINNÆUS, in *Gener Plan-*  
*sarum*, van deeze Plant heeft kunnen zeggen, dat dezelve  
 naauwlyks een gemeenen Kelk heeft; behalve de omringen-  
 de Blandjes: *Calyx communis vix ulcus, præter Folia cingen-*  
*zia.* Dat Schubbig bekleedzel, inderdaad, is in de Afbeel-  
 dingen zeer zichtbaar. Jammer is 't, dat men zulks niet in

H

de

IV. Het overige is als boven gemeld heb. De Bloemen zyn fomtyds bleek, fomtyds hoog paarfch  
 AFDEEL. XXI. men hebben dan de Koppen, die anders glad zyn,  
 HOOFD. en hebben dan de Koppen, die anders glad zyn,  
 STUK. met een Spinnewebbig Dons bekleed. De ge-  
 Afgezon- heele Plant geeft een Melkachtig Vogt uit, dat  
 derde Veel- zeer zoet is, en tot Mastikgreintjes famen-  
 wyvery. stolt.

## Z E S D E R A N G.

*Eenwyvery.*

Men noemt het dus, wanneer de Samentee-  
 lige Bloemen niet in een gemeene Kelk ver-  
 vat zyn, terwyl zy nogthans, wegens de ge-  
 fteeldheid der Teeldeelen, dat is, de famenvoe-  
 ging der Meelknopjes, tot deeze Klasfe be-  
 hooren.

De Geslagten van *Seriphium* en *Strumpfia*  
 reeds beschreeven hebbende, kome ik nu tot  
 dat van

## C O R Y M B I U M. Tuilplant.

Welks opgegevene Kenmerken zyn; de Kelk  
 tweebladig, eenbloemig, driekantig; de Bloem  
 eenbladig, regelmatig: een Zaadje, dat ge-  
 wold is, beneden de Bloem.

Van het Kaapse Kruid, dat te vooren onder  
 den

de Plant zelf kan onderzoeken. Volgens den Ridder groeit  
 zy ook natuurlyk in Amerika.



den bynaam van *Africanum* voorgesteld was door den Ridder, heeft zyn Ed. in den jaare 1767 reeds, twee Soorten gemaakt, die hier volgen.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(1) Tuilplant met een ruuwe Steng.

I.  
*Corymbium*  
*scabrum.*  
Ruuwe.

Een byna Klootronde Bol, van verdorde Wortels der Bladen, geeft een paarschachtige ruuwe Steng, met eenige Lancetvormige Blaadjes, overhoeks, hier en daar, terwyl de Wortelbladen Biesachtig zyn of Borstelig en niet breedachtig of gesleufd, zegt de Ridder van deeze. De aangehaalde van wylen den Heer J. BURMANNUS, niettemin, heeftze zodanig: te weten omtrent een Span lang, een half Duim breed, en uitgehold als een Akker-Voor (\*). De Steng was een Span lang, zig boven Takswys? uitbreidende in een digte Bloemtuil, van getropte Blommetjes, zes by elkander op een Steeltje, doch deeze wederom in drie paaren verdeeld zynde, elk op een byzonder Voetje.

Ieder

(1) *Corymbium* Caule scabro. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1004. *Veg.* XIII. p. 665. *Mant.* 120. **PLUK.** *Alm.* 73. T. 272. f. 5. *Corymbium* Fol. ad radicem longissimis Liratis. **BURM.** *Afr.* 189. T. 70. f. 1. *Corymbium* Gramineum. **BURM.** *Fibr. Cap. Prodr.* *Corymbium.* *H. Cliff.* 494.

(\*) Dit betekent het woord *Liratus* afkomstig van *Lira*, geheel verschillende van *Lyra* (een Lier), naar welker figuur sommige uitgehoekte Bladen, gelyk wy meermaals gezien hebben, *Lyrata* genoemd worden. Dit verschil heeft **LINNEUS**, *Mant.* p. 120, in de aanhaaling van **BURMANNUS**, niet opgemerkt.

H 2

IV. Ieder paar is gevat in vier of vyf smalle Blikjes, en ieder Blommetje heeft een geknodst Kelkje, met Schuitachtige niet omwindende Klepjes; waar onder het Vrugtbeginzel.

II. (2) Tuilplant met een gladdē Steng en gewolde Oxelen.  
*Corymbium glabrum.*  
 Gladde.

Deeze verschilt van de voorgaande aanmerkelyk, door een losse uitgespreide Bloemtuil, en door de gezegde Wolligheid der Oxelen van de Stengblaadjes; terwyl ook het Gewas in allen deele grover is en grooter. Het gelykt ondertusfchen mede naar het Bupleurum, of ook wel naar eene Valeriana. De Bloemen zyn hier onderscheiden, met twee of drie kleine Blikjes en hebben een Rolronden Kelk, waar van het eene Klepje het andere omvangt, volgens de Waarneeming van den beroemden Hoogleeraar D. VAN ROYEN.

### J A S I O N E. Schaapskruid.

Een gemeene Kelk, die tienbladig is, bevat de byzondere gekelkte Blommetjes, welke regelmatig zyn verdeeld; en het Zaadhuisje, van den Kelk gesprooten, is tweehokkig.

### L I N.

(2) *Corymbium Caule laxi, Axillis Lanatis. Corymbium Africanum.* BURM. *Flor. Cap. Prodr.* Bupleuri similis Planta Æthiopica ad Caulium nodos tomentosa. PLUK, *Alm.* 73. T. 272. f. 4.

LINNÆUS tekent maar ééne Soort van dit Geslacht aan (1), welke haare Groeiplaats, zo wel door geheel Europa, als by ons in de Nederlanden, op hooge, drooge, Zandige Gron- den en in de Duinen heeft. Men noemtze *Schaaps-Schurftkruid*, om dat zy naar de *Scabiosa* veel gelykt, zynde ook by dezelve, met den bynaam van Kleine, door DODONÉUS voorgesteld. TOURNEFORT hadtze betrokken tot het Geslacht van *Rapunculus*, met blaauwe Hoofdjes als van het Schurftkruid, in navolging van C. BAUHINUS. DALECHAMP betreftze, om dat de Hoofdjes ongebladerd zyn, tot de *Aphyllanthes* der Ouden. *Jasione* was een Kruid, hun bekend, doch niet duidelyk beschreeven, dan dat het een Melkachtig Sap uitgaf en het Zog aan de Vrouwtjes vermeerderde, wanneer het als Salade met Azyn genuttigd werdt. De Schaa- pen, mooglyk, zullen 'er gretig naar zyn, volgens den gedagten naam. Het is, ten minste, Melkgeevende gelyk de Raponcen.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD.  
STUK.  
I.  
*Jasione*  
*montana.*  
Europisch.

Naar het gewoone Schurftkruid gelykt het eenigermaate, doch is zeer klein, verheffende zig naauwlyks een Voet hoog, Noordwaards  
groot

(1) *Jasione*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1905. p. 666. GORT. *Belg.* 252. JACQ. *Vind.* 289. *Fl. Saec.* 713, 714. R. *Lugdb.* 191. GOUAN *Monsp.* 466. *H. Cliff.* 426. HALL. *Helv.* 496. *Rapunculus Scabiosæ Capitulo cœruleo*. C. B. *Pin.* 92. *Rapuntium mont.* Capit. leptophyllon. COL. *Ecpbr.* I. p. 226. T. 227. *Scabiosa minor*. DOD. *Pempt.* 122. *Scabiosa media*. LOR. *Io.* 536.

IV. grooter vallende, dan in de Zuidelyke Landen.  
 AFDEEL. XXI. De Steng verdeelt zig in Takjes of zyd-Scheu-  
 HOOFD- ten, met smalle gekerfde of gekartelde Blaad-  
 STUK. jes en op 't end blaauwe Bloemhoofdjes, in  
 Eenwy- spitse Kelkblaadjes veele Blommetjes bevatten-  
 very. de, elk op zyn eigen Voetje, dat een Kelkje  
 is, 't welk het Zaadhuisje wordt, als boven is  
 gemeld.

## L O B E L I A.

Dit Geslacht vereeuwigt den naam van den  
 ouden Kruidkenner LOBEL, wiens bekwaam-  
 heid, hoe zeer ook door sommigen bezwalkt,  
 uit zyne meermaals aangehaalde Werken blykt.  
 Ik heb van de Kenmerken en de onregelmatig-  
 heid der Bloemen voorheen gesproken, toen ik  
 de Tweede en Heefterige Soort van hetzelfde,  
 die den bynaam van *Pynbladige* voert, beschreef.\*  
 \* Zie  
 II. D.  
 VI. ST.  
 bl. 168.  
 Thans komen hier de overigen, wier getal by  
 de dertig, meest Kaapse en Indische is, in aan-  
 merking. Zy zyn in drie Rangén verdeeld, als  
 volgt.

## A. Met effenrandige Bladen.

I.  
*Lobelia*  
*simplex.*  
 Eenvou-  
 dige.

(1) *Lobelia met een opgeregte Steng, Li-*  
*niaale effenrandige Bladen en eenzaame*  
*Bloemsteelen.*

Aan

(1) *Lobelia* Caule erecto, Fol. Linearibus integerrimis &c.  
*Syst. Nat.* XII. Gen. 1006. *Veg.* XIII. p. 666. *Mant.* 291.

Aan de Kaap groeit deeze , die een Kruidig IV.  
 Stengetje heeft van een Handbreed hoogte, met <sup>AFDEEL.</sup>  
 overhoekse Bladen , ver van elkander , spits, <sup>XI;</sup> <sup>HOOFD-</sup>  
 omtrent een Vingerbreed lang. Uit de Oxelen <sup>STUK.</sup>  
 komen naakte Bloemsteeltjes , eens zo lang, <sup>Monoga-</sup>  
 die regtop staan, en daar op volgt een Tolach- <sup>ma.</sup>  
 tig Zaadhuisje.

(3) *Lobelia met Liniaale , tweehokkige , ef-* III.  
*fenrandige Bladen en eene byna naakte* <sup>Lobelia</sup>  
*Steng.* <sup>Dortman-</sup>  
<sup>na.</sup>  
<sup>Dortmans.</sup>

In de Noordelyke deelen van Europa, gelyk in Sweeden , Deenemarken , als ook in Engeland en by ons, doch zeer zeldzaam, te wecten in Drenth en Overysfel, groeit deeze. Het is een Water-Plant, met Pypachtige Bladen, wier Bloemstengen alleen zig daar boven verheffen, korter daar 't Water ondiep, langer zynde daar het diep is: 't welk LINNÆUS in Sweeden waarnam. Men heeftze *Water Gladiolus*, *Water-Klokjes* en *Water-Violieren* genoemd gehad. RUDBECK hadtze *Dortmanna* getyeld.

't Is een Gewas, dat langs den Grond der Sloo-

(3) *Lobelia* Fol. Linearibus bilocularibus &c. OED. Dan. 59. GORT Belg. 252. H. Cliff. 426. Fl. Suec. 714, 783. *Dortmanna Lacustris* Flor. sparsis pendulis. RUDR. Act. Ups. 1720. p. 97. T. 2. *Gladiolus Stagnalis Dortmanni*. CLUS. Cur. 40. *Gladiolus Aquaticus*. DOD. Hiff. 750.

H 4

II. DEEL. XI. STUK.

IV. Slooten kruipt, met Ranken gelyk de Aard-  
 AFDEEL. befiën, aan welken Bladen, van gezegde hoe-  
 XXI. danigheid, omtrent twee Duimen lang, met de  
 HOOFD. punten omgekromd. De Steng, die ook hol  
 STUK. is, heeft eenige gesteelde Bloemen, bleek paarsch  
 of blaauwachtig van Kleur, in vyf Slippen ver-  
 eenwy- deeld, waar van twee smaller en opwaards, de  
 very. drie anderen nederwaards geboogen. Het bevat,  
 zelfs onder Water, een Melkachtig Sap.

IV. (4) *Lobelia met Lancetvormige effenrandige*  
*Lobelia Bladen, en eene gsaairde Bloemtros.*  
 Tupa.  
 Chili-  
 aanfch.

Dit Kruid, dat Pater FEUILLÉE, in 't Ryk van Chili op hooge Bergen vindt, wordt dan ten onregte van LINNÆUS gezegd in Peru te huisvesten. Het schiet tot eens Mans langte op, met een regte Steng, die ruuw en van binnen hol is, bezet met Lancetvormige Bladen, welke een half Voet lang en drie Duimen breed zyn. Aan 't end loopt de Steng uit in een Aair van groote Bloedroode Bloemen, byna als de Kardinaalsbloemen, zogenaamd. De Wortel, die een Vinger dik is en een Voet lang, geeft, zo wel als het Kruid, een Melk uit, welke Vergiftig is; ja de Reuk der Bloemen doet braaken; zo die Auteur verhaalt.

(5) Lo-

(4) *Lobelia* Fol. Lanceolatis integerrimis &c. Rapuntium Spic. Fol. acutis, vulgo Tupa. FEUILL. *Peruv.* II. p. 739. T. 29.

- (5) *Lobelia met een opgeregte Steng, en Lancetvormig - Liniiale, stompachtige, overhoekse, effenrandige Bladen: de Bloemen aan 't end getrost.* IV. AFDEEL. XXI. HOOFDSTUK.
- (6) *Lobelia met Liniiale effenrandige Bladen en een gegaffelde Bloempluim.* V. *Lobelia Kalmii. Kalms.*
- (7) *Lobelia met Eyronde gesteelde Bladen en zeer lange Meeldraadjes.* VI. *Panicula. Gepluimde.*

De eerste van deeze drie, in Kanada door KALM gevonden, was een Plantje van eende Voet hoogte, met blaauwe Bloemen: de tweede, aan de Kaap groeiende, nog veel kleiner; een zeer teder Kruidje, byna gelykende naar het Muur, met twee Blaadjes by elkander en gepaarde Bloempjes. De derde, van Cayenne, hadt de Ridder by den Hoogleeraar D. VAN ROIJEN gezien.

**B. Met ingefneeden Bladen, de Steng opgeregt.**

(8)

- (5) *Lobelia Caule erecto, Fol. Lanceolato - Linearibus &c. Rapuntium Canadense pumilum Linariae folio. TOURNE. Inst. 164.*
- (6) *Lobelia Fol. Linearibus integerrimis &c. Rapuntium Fol. Linearibus acutis, Flor. gemellis, polyanthos. BURM. Afr. 100. T. 38. f. 3.*
- (7) *Lobelia Fol. Ovatis petiolatis, Staminibus longissimis. Syst. Nat.*

H 5

IV. (8) *Lobelia met Eyrond - langwerpige gekar-*  
**AFDEEL.** *telde Bladen; de Steng byna naakt en ge-*  
**XXI.** *naird; met afgezonderde ruige Meelknop-*  
**HOOFD-** *jes.*  
**STUK.**

VIII. (9) *Lobelia met de onderste Bladen Voet-*  
*deelig.*  
*Lobelia*  
*Physiuma.*  
*Basterde.*

IX. (10) *Lobelia met een opgeregte Steng, ge-*  
*Bulbosa.* *tand Lancetvormige Bladen, en een onge-*  
*Bolwort-* *bladerde end-Tros.*  
*lige.*

X. Alle deeze drie zyn Kaapse, kunnende de  
*Triquetra.* eerste als Basterd aangemerkt worden, dewyl  
*Drickan-* zy de Meelknopjes niet samengevoegd heeft: de  
*tige.* tweede verschilt door haaren Knobbeligen Bol-  
 wortel, hebbende de Steng twee Voeten hoog  
 en de onderste Bladen byna als der Menschen  
 Voet in Vingers gedeeld.

De Heer BERGIUS, die de eerste, wegens  
 de gezegde afzondering der Meeldraadjes, wel-  
 ke onder vereenigd zyn, met den naam *Cyphia*  
 tot een nieuw Geslagt in de *Monadelpia* t'huis  
 bragt, geeft aan de laatste den bynaam van *Co-*  
*rymbosa*. Het zou de Afrikaansche, zeer hooge,  
 niet Takkige Raponce zyn, met Bladen van  
 Hertshoorn, welke RAY beschryft. Nogthans  
 geeft

(8) *Lobelia* Fol. ovato-oblongis crenatis &c.

(9) *Lobelia* Fol inferioribus Pedatis. Rapuntium Tubero-  
 sam Fol. multifidis, Flor. Spicatis. BURM. *Afr.* 99. T. 38.  
 .2. *Cyphia bulbosa*. BERG. *Cap.* 172.

(10) *Lobelia* Caule erecto, Fol. Lanceol. dent. *Mant.* 120.

β. *Lobelia Corymbosa*. BERG. *Cap.* 344.



geeft hy 'er maar een Kruidige Steng aan, van een Voet of hooger.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

(11) *Lobelia met Lancetvormige getande Bladen, zeer korte zydelingse Bloemsteelen, het Bloempypje Draadachtig dun en zeer lang.*

XI.  
*Lobelia longiflora.*  
Langbloemige.

(12) *Lobelia met Lancetvormige Zaagtandige aan den voet getande Bladen en samengestelde end-Trosfen.*

XII.  
*Asurgens.*  
Opitygen's de.

Op Jamaika zyn deeze beiden gevonden; de eerste een Waterplant, die ook op andere Westindische Eilanden, aan Beeken en op vogtige plaatfen voorkomt. Zy heeft de Stengen meer of min ruig, de Bladen glad, een half Voet lang, de Bloemen wit, ter langte van vier Duimen, met een vlakken rand, die in vyven egaal verdeeld is. Het Zaadhuisje, dat tweehokkig is, bevat veele zeer kleine Zaadjes. De geheele Plant is zeer Vergiftig, maakende, wanneer menze inwendig gebruikt, een hevigen Buikloop, die niet te stempen is en eindelyk doet ster-

(11) *Lobelia* Fol. Lanceolatis dentatis &c. JACQ. *Amer.* 219. R. *Lugdb.* 241. *Rapunculus Aquaticus*, Foliis Cichorei &c. SLOAN. *Jam.* 58. *Hist.* I. p. 158. T. 101. f. 2. *Trachelium Sonchi folio* &c. PLUM.  *Ic.* 253. f. 1.

(12) *Lobelia* Fol. Lanceolatis Serratis inferne dentatis &c. *Am. Acad.* V. p. 408. *Lobelia major brachiata asurgens* &c. BROWN. *Jam.* 322.

IV. sterven. Zelfs de Paarden, zegt men, zo zy  
**AFDEEL.** daar van eeten, barsten 'er aan. Ook baart het  
**XXI.** **Sap,** als men met de Handen, daar mede be-  
**HOOFD.** smet, de Oogen wryft, een geweldige Ont-  
**STUK.** steeking.

**XIII.** (13) *Lobelia met een opgeregte Steng en breed*  
*Lobelia* *Lancetvormige Zaagtandige Bladen; de*  
*Cardinalis.* *Bloem - Tros endelings over ééne zyde.*  
**Kardinaals.**

Zeer bekend is deeze tegenwoordig onder den naam van *Kardinaals - Bloem*, een zeer sierlyk Gewas, met een lange dunne Steng, die boven geaard is met Bloemen van een zo sterk hoog roode Kleur, dat 'er de Oogen byna van schemeren. Somtyds komen dezelve met aartige witte Streepjes getekend voor. **COLUMNA** hadt deeze Plant aan den Kardinaal *Barberini* toegewyd. Zy schynt ook een scherp Sap te bevatten.

**XIV.** (14) *Lobelia met een opgeregte Steng, Ey-*  
*Siphilitica.* *rond - Lancetvormige eenigszins Zaagtan-*  
**Tokkige.** *dige Bladen; de Kelkhoeken omgeboogen.*  
 Dee.

(13) *Lobelia* Caule erecto, Fol. lato-Lanceolatis serratis, Racemo terminali secundo. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* 241. **GRON.** *Virg.* 134. *Rapuntium Galeatum Virginianum &c.* **MOR.** *Hist.* II. p. 466. *Rapuntium maximum coccineo Spicato flore.* **HERN.** *Mexic.* 879. T. 880.

(14) *Lobelia* Caule erecto, Fol. ovato-Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 426. **GRON.** *Virg.* 134. *Rap. Galeatus Virgin. Flore,* *Violaceo majore.* **MORIS** *Hist.* II. S. 5. T. 5. f. 55. *Trachel. Americ. Flore caeruleo.* **ROE.** *lc.*

Deeze Soort van *Lobelia* werdt door den Sweedfchen KALM bevonden het Geheim te zyn, door welk de Amerikaanfche Wilden zig genazen van Venuskwaalen, welke reeds lang, zo men wil, onder hun hebben plaats gehad. Zy groeit 'er op vogtige plaatfen, aan de Oevers van Rivieren, onder andere planten van dien aart. De Steng fchiet tot vier Voeten op, en het is de voorgaande Soort niet ongelyk, dan dat de Bloemen Violet of paarfchachtig blaauw zyn. De Kelken zyn lang geflipt en hebben de randen der hoeken omgeboogen. Het Kruid heeft een Melkachtig Sap en de Wortels fmaakten hem als Tabak. Zy gebruiken het Afkookzel derzelven, byna met gelyke voorzorgen als algemeen by het gebruik van Pokdranken plaats heeft; verminderende de Gifte als het naar beneden werkt en zig onderdien van Overdaad in Spys en Drank onthoudende (\*).

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Monogamia.*

(15) *Lobelia met een laag-Heefterige Steng; de Bladen langwerpig, glad, Zaagtandig; de Bloemen in de Oxelen gefteeld.* XV.  
*Lobelia Surinamensis.*  
Surinaamfche.

(16) *Lobelia met een opgeregte Steng, de Bladen opgezwaaid.* XVI.  
*Inflata.*  
Opgezwaaid.

(\*) *Stschb. Verhand. p. 289, enz. Item Amoen. Acad. IV. p. 529.*

(15) *Lobelia Caule suffruticosa, Foliis oblongis glabris serratis &c.*

(16) *Lobelia Caule erecto, Fol. ovatis subserratis &c. H. Ups. AB. Ups. 1741. p. 23. T. 1. Lobelia Caule erecto brachiato &c. H. Cliff. 500. R. Lugdb. 529.*

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

XVII.  
*Lobelia*  
*Cliffortia-*  
*na.*  
Cliffort-  
sche.

*Bladen Eyrond, byna Zaagtandig, langer dan de Bloemsteelen: de Zaadhuisjes gezwollen.*

(17) *Lobelia met een opgeregte Steng, de Bladen Hartvormig, effen, flauw Zaagtandig, gesteeld en een endelingse Bloemtuil.*

De eerste van deeze, te Suriname voorkomende, is een overblyvend Heeftertje; dat zo wel de Zaadhuisjes gezwollen heeft als de tweede, die, gelyk ook de derde, in Virginie en Kanada groeit. Deeze beiden zyn Jaarlykfe Zaay-Planten. De laatste is door onzen Ridder, als een zeldzaam Gewas, uit den Cliffortsen Tuin zeer fraay in Afbeelding gebragt en beschreeven. Men vindt het ook door PLUMIER, doch onvolkomen, voorgesteld. Het hadt de Steng omtrent een Voet hoog, met paarschachtige Bloemen, Aairswyze tot een Tuil vergaard.

XVIII.  
*Urens.*  
Brandende.

(18) *Lobelia met de Steng byna opgeregt; de onderste Bladen rondachtig en gekarteld; de bovensten Lancetvormig Zaagtandig; de Bloemen getrost.*

In

(17) *Lobelia* Caule erecto Fol. Cord. obsoleto Dentatis &c. *H. Cliff.* 426. T. 26. *Rapuntium Trachelii* folio, Flore purpurascente. *PLUM. Ic.* 235. f. 2.

(18) *Lobelia* Caule erectiusculo, Fol. inf. subrot. crenatis &c.

In Vrankryk en Spanje wordt de Groeiplaats <sup>IV!</sup> gesteld van deeze Soort, die ook in Italie voor- <sup>AFDEEL</sup> komt. In de middelste deelen van Vrankryk <sup>XXI.</sup> groeit zy by de Steden Blois en Solons zo over- <sup>HOOFD</sup> vloedig, dat zy den bynaam daar van heeft <sup>STUK.</sup> bekomen. De hoogte is omtrent een Elle of wat minder; de gestalte als die der Kardináalsbloemen, maar de Kleur blaauw. De Bladen zyn, by den voet, als aangelymd. Het geheele Kruid geeft Melk, en de Wortel, inzonderheid, is van een brandend heeten Smaak. <sup>Monoga-</sup>  
<sup>ma.</sup>

(19) *Lobelia met de Wortelbladen Eyrond en Haairdunne Bloemsteelen.*

XIX.  
*Lobelia*  
*minuta,*  
Zeer  
kleine.

Een Kaaps Plantje, naauwlyks een Duim hoog, maakt deeze, dat een Stengetje heeft van twee Duim langte, met ééne enkele Bloem. De Kelk is langwerpig, Lancetvormig, opstaande; de Bloem Trechterachtig; het Zaadhuisje langwerpig. Naar de volgende gelykt het veel.

C. Met ingefneeden Bladen en leggende Stengen.

(20) Lo-

&c. LOEFL. *Itin.* 167. Rapunc. Galeatus Blesensis f. Solonienfis &c. MORIS. *Hist* II. p. 407. S. 5. T. 5. f. 56. Rapuntium urens Solonienfe. BOCC. *Sic.* 20. T. II. Draba Flore caeruleo Galeato. C. B. *Pin.* 110. *Prodr.* 53.

(19) *Lobelia* Fol. Radicalibus ovatis, Scapis Capillaribus *Mant.* 292.

II. DEEL. XI. STUK.

IV. (20) *Lobelia met een leggende Steng, die Tak-*  
 AFDEEL. *kig is; Lancetvormig - ovaale gekartelde*  
 XXI. *Bladen en zeer lange, eenbloemige, een-*  
 HOOFD- *zaame Bloemsteelen.*  
 STUK.

XX. *Lobelia*  
*Laurentia.* Een zeer klein, doch fraay Plantje, dat MI-  
 CHELIUS in de Spleeten van Rotsen, en op Mos-  
 sige Velden, in Italie, aantrof, benoemde hy  
 naar den Bononischen Geneesheer en Hooglee-  
 raar LAURENTI. Het heeft blaauwe Bloem-  
 pjes en tweehokkige Zaadhuisjes, gelyk eigen  
 is aan dit Geslagt. De Bloemsteeltjes hebben  
 ieder, in 't midden, een Borstelig Blikje.

XXI. (21) *Lobelia met een uitgebreide Steng en Lan-*  
*Erinus.* *cetvormige eenigermaate getande Bladen;*  
 Lang- *de Bloemsteelen zeer lang.*  
 steelge.

XXII. (22) *Lobelia met hurkende Draadachtige Sten-*  
*Erinoides.* *gen en gesteelde langwerpige getande Bladen.*  
 Duntten-  
 ige.

Deeze beide Kaapsen zyn door den vermaar-  
 den HERMANNUS, onder den naam van *Klei-*  
*ne*

(20) *Lobelia* Caule prostrato, Fol. Lanceolato-ovalibus  
 crenatis &c. GOUAN *Monsp.* 466. *Laurentia* annua minima  
 Flore caeruleo. MICH. *Gen.* 18. T. 14. *Rapunculus* Aq. re-  
 pens. BOCC. *Mus.* 35. T. 27. *Rapuntium* Creticum mini-  
 mum, Bellidis folio, Flore maculato. TOURNE. *Cor.* 9.

(21) *Lobelia* Caule patulo, Fol. Lanceolatis subdentatis,  
 Pedunc. longissimis. Mant. 483. *Campanula* minor Africa-  
 na, Erini facie &c. HERM. *Lugd.* 110. T. III.

(22) *Lobelia* Caulibus procumbentibus &c. H. *Cliff.* 426.  
 GRON. *Virg.* 134. *Campanula* minor Africana Erini facie,  
 Saul. procumbentibus. HERM. *Lugd.* 108. T. 109.

ne Afrikaansche Klokjes, in Afbeeldinggebragt. IV.  
 Zy maaken zeer kleine Plantjes uit, waar van AFDEEL.  
 het eerste opstaande Stengetjes heeft, omtrent XXI.  
 een Handbreed hoog. De Bloempjes van beiden HOOFD.  
 zyn uit den blaauwe paarsch. STUK.

(23) *Lobelia met hurkende Stengen, en Ey- XXIII.*  
*ronde Zaagtandige spitse Bladen; de onder- Lobelia*  
*sten stomp: eenbloemige Bloemsteelen en Zeylanica.*  
*eenigermaate ruige Zaadhuisjes. Ceylon-*  
*sche.*

Volgens OSBECK groeit deeze in China, welke men aan de Kaap der Goede Hope eerst waargenomen hadt. Ten minste komt de Ruige Kaapse zeer naby met de Ceylonsche overeen. 't Is een zeer klein Plantje, naar het Gamanderlein gelykende, met kruipende Stengetjes en eenbloemige Bloemsteeltjes, die ruig zyn, zo wel als de Kelken.

(24) *Lobelia met hurkende Stengen, Lancet- XXIV.*  
*vormige Zaagtandige Bladen en ongesteelde Lutea.*  
*byna geaairde Bloemen. Geel.*

(25)

(23) *Lobelia* Caul. procumbentibus, Fol. Ovatis Serratis &c. Campanula Zeilanica Senecionis folio, Flore purpureo. SEB. *Thes.* I. p. 37. T. 22. f. 12.  $\beta$ . *Lobelia hirta.* Sp. *Plant.* I. p. 935.

(24) *Lobelia* Caul. procumbentibus, Foliis Lanceolatis &c. Rapuntium Foliis oblongis dentatis &c. BURM. *Afr.* 101. T. 39. f. 1.

I

- IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
XXV.  
*Lobelia*  
*hirsuta.*  
Ruuwe.  
XXVI.  
*Coronopi-*  
*folia.*  
Herts-  
hoornige.  
XXVII.  
*Comosa.*  
Kroonige.  
XXVIII.  
*Tenella.*  
Tedere.
- (25) *Lobelia met ovaale gekartelde gewolde Bladen en eenzaame Bloemen zydelings.*
- (26) *Lobelia met Lancetvormige getande Bladen en zeer lange Bloemsteelen.*
- (27) *Lobelia met Liniaale getande Bladen en een gebladerde Aair aan 't end.*
- (28) *Lobelia met liggende Draadachtige Heesterige Stengen en Eyronde-Lancetvormige wederzyds tweetandige Bladen.*

Zeer duidelyk onderscheiden zig deeze vyf Kaapse Soorten, waar van de drie eerste door wylen den Heer J. BURMANNUS in Plaat gebragt waren. Die met Hertshoornige Bladen heeft de Bloemsteelen by uitstek lang. De Kroonige schynt eene Verscheidenheid te zyn, van de Driekantige, hier voor beschreeven. De laatste heeft kleine Bladjes en is een Heesterig Plantje, waar van het Zaadhuisje in drieën open splyt, hebbende drie Klepjes; zo dat zy in deezen van de Kenmerken van dit Geslagt een weinig schynt af te wyken.

Be-

(25) *Lobelia* Fol. ovalibus crenatis Lanatis &c. Rapuntium Fol. subrotundis hirtis &c. BURM. *Afr.* 105. T. 40. f. 2.

(26) *Lobelia* Fol. Lanceolatis dentatis &c. Rapuntium Fol. longo profunde dentato. BURM. *Afr.* 98. T. 38. f. 1. Rapunt. Æthiopicum. BREYN. *Cent.* T. 88.

(27) *Lobelia* Fol. Linearibus dentatis, Spicâ terminali foliosâ. H. *Cliff.* 500.

(28) *Lobelia* Caul. prostratis Filiformibus Fruticulosis &c. *Mans.* 120. *Lobelia parvifolia.* BERG. *Cap.* 345.



Behalve de voorgemelde vyftien, heeft de tegenwoordige Hoogleeraar der Kruidkunde alhier, de Heer N. L. BURMANNUS, nog eene *Hoofdige* onder de Kaapfe Planten opgetekend, die weinig van de Hertshoornbladige, zo zyn Ed. aanmerkt, verschilt. Voorts heeft hy eene *Windende Lobelia* onder dezelve gevonden, met Liniaale Bladen, welke de Meelknopjes uitwaards ruig heeft door witachtige Haairtjes: zo dat het getal der Kaapfe Soorten, volgens zyn Ed., dan zeventien uitmaakt.

V I O L A. Viool.

Dit Geflacht heeft een vyfbladigen Kelk: ook is de Bloem vyfbladig, onregelmatig, van agteren gehoornd. Het Zaadhuisje, boven den Kelk, is driekleppig, met ééne Holligheid.

Zevenentwintig Soorten komen in hetzelfde voor, die in vier Rangen gefmaldeeld zyn, als volgt.

A. Ongeftengde.

(1) Viool met gepalme vyfkwabbige, getande en onverdeelde Bladen. I.  
Viola  
Palmata.  
Vingerbladige.

(2) Viool met Voetachtige zevendeelige Bladen. II.  
Pedata.  
Toonbladige.

(3)

(1) *Viola acaulis*, Fol. palmatis quinquelobis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1007. *Veg.* XIII. p. 668. GRON. *Virg.* 135. *Viola alba* Fol. *Securis Romanæ effigie*, *Floridana*. PLUK. *Amalib.* 208. T. 447. f. 9.

(2) *Viola acaulis* Fol. *Ped septempart.* GRON. *Virg.* 135. *Viola Virg. tricolor.* PLUK. *Alm.* 388. T. 114. f. 7.

- IV. (3) *Viool met Vindeelige Bladen.*  
 AFDEEL.  
 XXI. (4) *Viool met Lancetvormige gekartelde Bladen.*  
 HOOFD-  
 STUK. (5) *Viool met langwerpige, byna Hartvormige Bladen en Vliezige Bladsteelen.*  
 III.  
*Viola*  
*Pinnata.*  
 Gevinde.

IV. Alle deeze komen in Noord-Amerika, en in  
*Lanceolata.* t byzonder in Virginie voor, behalve de Der-  
 Lancet- de, die op de hooge Gebergten van Europa,  
 vormige. doch ook, zo wel als de beide volgende, in Si-  
 V. berie groeit. De gesteldheid van het Loof is ge-  
*Primu-* noegzaam saangewezen. De vierde Soort, uit  
*liffilia.* Kanada door KALM gebragt, schein in Blad  
 Hartvor- een weinig van de Siberische te verschillen, en  
 mige. heft de Bloemen kleiner. De laatste, eindelyk,  
 heeft Bladen, veel naar die der gewoone Pri-  
 mula Veris gelykende. De eerste en laatste heeft  
 de Bloemen wit, de tweede driekleurig; de  
 derde en vierde paarsch Violet of bleek blaauw.  
 Allen zyn het kleine Plantjes, gelyk onze Drie-  
 kleurige Violen.

- VI. (6) *Viool, die ongestengd is, met Hartvor-*  
*Hirta.* *mige Haairig stekelige Bladen.* Dec-  
 Ruige.

(3) *Viola acaulis* Fol. Pinnatifidis. *Viola montana* Folio multifido. J. B. *Hist.* III. p. 544. HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 241. GMEL. *Sib.* IV. T. 49. f. 4.

(4) *Viola acaulis* Fol. Lanceol. crenatis, GMEL. *Sib.* IV. T. 49. f. 2.

(5) *Viola acaulis* Fol. oblongis subcordatis, &c. GRON. *Fig.* 135.

(6) *Viola acaulis*, Fol. Cord. Piloso-hisp. *Mant.* 483. *Fl.*

*Suec.*

Déze, die in Bosfchen der Noordelyke deelen van Europa groeit, kruipt niet gelyk de Tamme, en maakt ook geen Stengetjes gelyk de Wilde Violen; maar zy geeft uit een taame-lyk dik Worteltje lang gefteelde Bladen, die Hartvormig, en, zo wel als de Steelen, van onderen Haairig zyn. Haar Bloemfteeltjes, veel korter dan de Bladen zynde, hebben een Sleufje op de rug, boven de Blikjes. De Bloemen gelyken zo zeer naar die der Tamme Violen, dat men dezelve 'er fomtyds mede vervalſcht, of ze daar voor verkoopt. Zy valt ook in Berg-Bosfchen van Engeland, Switserland en de Heer THUNBERG heeft een Plantje, onder dien naam, uit Japan gezonden.

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Monogamia.*

(7) *Viool, die ongestengd is, met Niervormige Bladen.*

VII.  
*Viola*  
*Palustris.*  
*Moeras.*

Op vogtige Velden, in Sweeden, Engeland, en elders, groeit deeze, die door de gladheid der Bladen meest verschilt, hebbende ook paarſche Bloempjes, en het oneffen Bloemblaadje tot aan de tip toe zwart gestreept.

(8)

*Succ.* 718, 728. DALIE. *Par.* 269. *Viola Martia hirsuta inodora.* MORIS. *Hist.* II. p. 475. S. 5. T. 35. f. 4. *Viola Trachelii folio.* RAJ. *Hist.* 1051. *Viola.* BBUNSE. *Herb.* I. p. 137. f. 3.

(7) *Viola acaulis Fol. Reniformibus.* HALL. *Helv.* 501. *Fl. Succ.* 717, 786. *Viola Palustris rotundifolia glabra.* MOR. *Hist.* II. p. 475. S. 5. T. 35. f. 5.

I 3

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
VIII.  
*Viola*  
*Odorata.*  
Tamme.

(8) *Viol*, die ongestengd is, met Hartvormige Bladen en kruipende Spruiten.

Deeze Soort maakt de gewoone *Winkel-Vio-*  
*len* uit, die men in de Tuinen teelt, weshalve  
zy *Tamme Violen* genoemd worden; hoewel  
men ze ook overvloedig in Boschen en Wil-  
dernissen, zo van ons Land, als door geheel  
Europa, aantrof Niets is in Switzerland ge-  
meener, aan de Haagen en Beekjes, in 't vroe-  
ge Voorjaar, zegt HALLER. By Weenen in  
Oostenryk groeijen zy overal in groote en klei-  
ne Boschen, in Valeijen aan Rivieren, in Boom-  
gaarden en Tuinen. In Engeland, Vrankryk en  
Sweedden, zynze zo gemeen niet. Zy komen  
overal, in 't wilde, niet alleen met witte, maar  
ook met dubbelde of volle Bloemen voor, maar  
de enkele paarsche, van wier Aftrekzel de Vio-  
lette Kleur h aren naam heeft, zyn ver de ge-  
meenste.

De Latynsche naam is in byna in alle Taalen  
van ons Wereldsdeel overgenomen, maar in 't  
Fransch heet menze *Violettes*, in 't Engelsch  
*Vi-*

(8) *Viola acaulis*, Fol. Cordatis, Stolonibus reptantibus.  
GORT. Belg. 252. H. Cliff. 427. Fl. Suec. 715, 784. Mar.  
Med. 410. *Viola Martia purpurea*, Flore simplici odoro. C.  
B. Pin. 119. *Viola odorata*. REN. Sp. 141. T. 140. *Viola*  
*nigra*, f. *purpurea*. DOD. Pempt. 156. LOB. Ic. 608. *Viola*  
*Martia alba*. C. B. Pin. 199. *γ*. — multiplici Flore  
Ibid. LOB. Ic. 610.

*Violets* : welke naam , gelyk bekend is , by ons gemeenlyk gegeven wordt aan een geheel ander Gewas , van dergelyken Reuk en deswegen genaamd *Violieren* \* . De Bloemen hebben een zeer verzagende hoedanigheid , zo wel als 't Kruid , wordende deswegen de Konserf en Syroop van Violen als een Borstmiddel en tot zachte Hartsterking veel geacht . In de geheele Plant heerscht een laxeerende hoedanigheid , zelfs in 't Zaad . Hoe zagt nu , en onschadelyk , de Bloemen ook voorkomen , wordt niettemin verhaald , dat een Maagd van voornaamen Huize , door den Geur van een menigte derzelve , welken zy in een beslooten Vertrek hadt by een doen brengen , bedwelmd geworden en daar van gestorven zy . De Witte Violen zyn minder kragtig van Reuk . De Syroop is zeer bekwaam , om de hoedanigheid van Sappen en andere Stoffen , of dezelve naar Zuur dan naar Loogzout hellen , te onderzoeken , en wordt daar toe van sommigen gebruikt .

In Egypte worden de Violen in de Tuinen overvloedig geteeld , alzode Turken veel werks daar van maaken om de aangenaame Kleur en Reuk , dienende de Suiker van Violen , in Water gesmolten , hun om Sorbet te bereiden , tot onthaaling van hunne Vrinden . Zy maaken hetzelfde ook wel van Rosynen - Water en andere Zoetigheden , maar die van gedagte Suiker is by de Grooten meest geacht en de kostbaarste , in-

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.  
*Monogamia.*  
\* Zie  
II. D. IX.  
ST. bl. 690.

IV. zonderheid met Amber - Grys gemengd zynde,  
 AFDEEL. tot opwekking der Minnelust (\*).

XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.

B. Stengmaakende.

- IX.  
*Viola*  
*Canina.*  
 Wilde.
- (9) *Viool met de volwasfener Steng opftygende, de Bladen langwerpige Hartvormige.*
- X.  
*Montana.*  
 Berg-
- (10) *Viool met opgereete Stengen en Hartvormige langwerpige Bladen.*
- XI.  
*Cenisia.*  
 Alpifche.
- (11) *Viool met Draadachtige onverdeelde voortkruipende Stengen, Eyronde effenrandige gladdes Bladen en onverdeelde Stoppeltjes.*

Van deeze komt de eerfte, die men *Wilde Violen* noemt, overvloedig in de Duin - Valeijen van Holland, in Vriesland, Gelderland en Overysfel, als ook door geheel Europa, tot in Sweeden en Lapland, zelfs in Rusland en in Noord - Amerika, voor. Zy bloeijen laater dan de Tamme, doch verschillen anders van dezelve

(\* ) HASSELQ *Reife*, p. 524.

(9) *Viola* Caule adultiore adscendente &c. GORT. Belg. 253. KRAM. *Austr.* 262. *Fl. Suec.* 716, 785. GOUAN *Monsp.* 467. R. *Lugdb.* 430. GRON. *Virg.* 182. &c. *Viola* Martia inodora sylv. C. B. *Pin.* 199. LOB. *Je.* 609. *Viola* sylv. inodora. DOD. *Pempt.* 156.

(10) *Viola* Caulibus erectis, Fol. Cordatis oblongis. *Fl. Suec.* II. N. 787. *Viola* Fol. Ovato - Lanceolatis. R. *Lugdb.* 430. *Viola* Martia Arborescens purpurea. C. B. *Pin.* 199. *Viola* Arborescens. CAM. *Epit.* 911.

(11) *Viola* Caul. Filiformibus indivisis prorep. &c. *Viola* Fol. ovalibus &c. ALL. *Pedemont.* 14. T. 3. f. 4.

ven weinig, dan door haare Reukeloosheid, en hebben insgelyks zo wel witte als paarsche Bloemen. Ook verheffen zig de Bloemen boven de Bladen, en de Plant heeft lange, Takkige, leggende, doch in de Herfst opstygende Stengen.

De *Berg-Violen*, die overend staan, groeijen wel een Elle hoog; weshalve menze *Boomachtig* noemt, hoewel de Steng niets Houtigs heeft. Van deeze zyn de Bloemen blaauw en wit en fomtyds geelachtig, met een korte Spoor; maar de Kelk heeft Spooren. Zy groeijen op de Alpen van Switzerland, Lapland, Oostenryk en op den Baldus-Berg in 't Veroneefche; de laatste op den Berg Cenis in Piemont, waar van die den bynaam heeft. Deeze hebben Draadachtige Stengen, die onder den Grond kruipen, doch zig daar uit verheffen, met zeer kleine, Eyronde, gesteelde gladde Bladjes en groote, lang gesteelde, blaauwe Bloemen.

(12) *Viool met een opgeregte Steng en Hartvormige gespitste Bladen.*

XII.  
*Viola Canadensis.*  
Kana-  
dasche.

(13) *Viool met een driekantige Steng en Nierachtig Hartvormige Bladen, de Stengbloemen ongebladerd.*

XIII.  
*Mirabilis.*  
Wonders-  
lyke.

(14)

(12) *Viola Caule erecto, Fol. Cord. acuminatis. Viola Caulescens Fol. Cordatis &c. Am. Acad. I. p. 157.*

(13) *Viola Caule triquetto, Fol. Reniformi Cord. &c. Viola Flor. Rad. Corollaris &c. H. Cliff. 427. Fl. Succ. 719, 759. Viola Montana latifolia &c. DILL. Elib. f. 390.*

IV. (14) *Viool met een tweebloemige Steng, de*  
 AFDEEL. *Bladen Niervormig Zaagtandig.*  
 XXI.

HOOFD- (15) *Viool met een eenbloemige Steng, en*  
 STUK. *Hartvormige getande Bladen.*

XIV.  
*Viola*  
*biflora.*  
 Twee-  
 bloemige.

XV.  
*Uniflora.*  
 Eenbloe-  
 mige.

Kanada is de Groeiplaats van de eerste deez-  
 zer vier, die de Steng ongeveer een Span hoog  
 heeft, en van de volgende, welke in de Bos-  
 fchen van Sweeden en Duitschland groeit, meest  
 verschilt, doordien de Stengbloemen, dat won-  
 derlyk voorkomt, in deeze geen Blaadjes heb-  
 ben. De Bloemen zyn witachtig en in de derde,  
 die op de Europifche Gebergten groeit, dat ook  
 zonderling is in dit Geflagt, geel. De laafte,  
 die in Siberie is gevonden, wordt door GME-  
 LIN aldus befchreeven.

„ Uit een Vezeligen Wortel komen veele  
 „ Bladfteelen, met opgerolde beginzels van Bla-  
 „ den, waar tusfchen gemeenlyk één, doch  
 „ ook twee of meer Stengen, die hoekig zyn  
 „ en flaauw gehaaid, ieder op den top drie  
 „ Blaadjes hebbende, naar die der Malva ge-  
 „ lykende. Uit derzelver midden ryst een kort  
 „ Steeltje, met een fraaije geelachtige of Zwa-  
 „ vel-

(14) *Viola Caule biflora &c. Viola Foliis Reniformibus*  
 &c. *Fl. Lapp. Suec. H. Cliff. R. Lugdb. 431 Viola Alpina*  
*rotundifolia lutea. C. B. Pin. 199. PLUK. T. 233. f. 7. T.*  
*234. f. 1. Viola lutea. LOB. Ic. 609.*

(15) *Viola Caule uniflora &c. GMEL. Sib. IV. p. 101. T.*  
*48. f. 5.*



„ velkleurige Bloem, wier twee bovenste Blaad- IV.  
 „ jes allergrootst, de zydelingse kleiner en het AFDEEL.  
 „ onderste allerkleinst is. Deeze drie laatste XXI.  
 „ zyn versierd met eenige Violetkleurige Streep- HOOFD-  
 „ jes, en de twee zydelingse, niet ver van STUK.  
 „ den bodem, eenigszins Wollig. Dus bevindt Monog<sup>a</sup>.  
 „ zig de Plant in 't vroege Voorjaar. In 't vol- mia.  
 „ gende Jaar breiden zig, zo wel de Wortel-  
 „ als de bovenste Blaadjes, allengs uit, de Blad-  
 „ steelen rekken, en zyn, als de Vrucht ryp is,  
 „ dikwils een half Voet lang. De Stengblaadjes  
 „ scheiden van elkander, worden Ribbig, aan  
 „ de randen diep en breed Zaagtandig, weder-  
 „ zyds ruig, enz.”

C: Met Vindeelige Stoppeltjes en een Kruik-  
 achtigen Stempel.

(16) *Viool met een driekantige verspreide  
 Steng, langwerpige ingesneeden Bladen en  
 Vindeelige Stoppeltjes.*

XVI.  
*Viola*  
*tricolor.*  
 Driekleurige.

Deeze, die men *Wilde Penseen* of *Viooltjes*,  
 naar

(16) *Viola Caule triquetra diffuso &c.* GORT. *Belg.* 253.  
 KRAM. *Austr.* 262. GOUAN *Monsp.* 467. *Fl. Suec. &c. H.*  
*Cliff.* 527. *Viola bicolor Arvensis.* C. B. *Pin.* 200. *Trinitatis*  
*Herba.* FUCHS. *Hist.* 803. *Jacea altera.* CAM. *Epit.* 913. β.  
*Viola tricolor Hortensis repens.* C. B. *Pin.* 199. *Viola trico-*  
*lor.* REN. *Spec.* 144. T. 140. *Jacea f. Flos trinitatis.* CAM.  
*Epit.* 912. *Viola tricolor.* DOB. *Pemps.* 158. *Viola flammea,*  
*colorea, calida.* LOB.  *Ic.* 611.

II. DEEL. XI. STUK.

IV. naar 't Fransch *Pensée* noemt, komen in de  
**AfDEEL.** Duinvaleijen en Hoven van ons Holland, op  
**XXI.** dorre Zandige Gronden, in de Wouden van  
**HOOFD.** Vriesland, en elders, in onze Provinciën, als  
**STUK.** ook door geheel Europa, voor. Het is een  
*Eenwy-* Plantje dat de Steng Takkig en neerleggende  
*very.* heeft, de Bladen Eyronnd - Hartvormig en de  
 Bladsteelen met kleine Borsteltjes, doch aan de  
 Takken half Vinswys' ingefneeden Stoppeltjes.  
 De Bloem, veel grooter dan de Kelk, die Zaag-  
 tandige Sporen heeft, is zeer fraay met ten  
 minsten drie Kleuren getekend. De bovenste  
 Blaadjes zyn Violet, met een zeer fyne Haai-  
 righeid; de middelsten geelachtig bont, het on-  
 derste Hemelschblauw. Zy komen ook van bo-  
 ven paarsch, op zyde of in 't midden geel en  
 van onderen wit voor, met zo veele mengelin-  
 gen en veranderingen, dat 'er de Duitschers den  
 naam van *Sibenfarben Blumlein*, dat is Zeven-  
 kleur-Bloempjes, aan geeven. Men vindt 'er  
 evenwel ook die maar tweekleurig zyn, van  
 kleiner Gewas en Bloem, blauw en geel, of  
 blauw en wit of enkel wit met geel. In Swee-  
 den, zo wel als in Switserland, maaken deeze  
 een zeer gemeen Onkruid in de Velden en Tui-  
 nen, doch de eersten worden, om de aartig-  
 heid, in de Bloemhoven geteeld, alwaar zy zig  
 zelf zaaijen en ook genoegzaam een Onkruid  
 worden. De Duitschers heeten ze *Freysam-*  
*kraut*, de Engelschen *Pansies* of *Hearts - Ease*,  
 dat is Harts-vermaak. Wat den naam van  
*Drieen-*

*Drieenheids - Bloem* aangaat , dien vind ik , in IV.  
 zeker opzigt, wat aanstootelyk. Van de Twee- AFDEEL  
 kleurigen maakt HALLER een byzondere Soort. HOOFD-  
 De Driekleurigen vallen ook aan de Kaap en in STUK.  
 Japan. *Monogamia.*

Of de Fransche naam *Penfées* van de aartige mengeling van Kleuren in deeze Blommetjes, welke tot denken aanleiding geeft, dan van het voorgemelde afkomstig zy, is my duister. Iets anders, daar men te vooren niet om gedacht heeft, zou ze dien naam met regt kunnen doen voeren. LINNÆUS, naamelyk, merkt aan, dat nergens, byna, zig het werk der Bevrugting in de Planten zo duidelyk, dan in dezelve, openbaare; doordien de Stempel, of het bovenste van den Styl, Trechterachtig open is: 't welk alleen maar plaats heeft in die van deezen Rang. De Styl maakt met het Vruchtbeginzel een rondachtig Knopje uit, in 't midden van de Bloem, dat als een Kruikje of als een Zoutvat is gefatsoeneerd.

(17) *Viool met een driekantige enkelde Steng,* XVII.  
*langwerpige Bladen en Vindeelige Stop-* *Viola*  
*peltjes.* *grandiflora.*  
 Grootbloemige.

(18) Vi-

(17) *Viola* Caule triquetro simplici &c. *Mant.* 120.  
*Viola* Caule triq. erecto &c. *HUDS. Angl.* 331. *Viola*  
*Montana* tricolor odoratissima. *C. B. Pin.* 199. *Viola* *Mont.*  
*lutea grandiflora.* *C. B. Pin.* 200. *BARR. It.* 691, 692.

IV. (18) *Viool met een korte Steng, de Bladen*  
 AFDEEL. byna *Eyrond, de Stoppeltjes Vindeelig,*  
 XXI. *de Honigbakjes langer dan de Kelk.*  
 HOOFD-  
 STUK.

XVIII. (19) *Viool met een lange Steng, de Bladen*  
*Viola Cal-* langwerpig *Eyrond, de Stoppeltjes Vin-*  
*carata.* deelilig, *de Honigbakjes Elsvormig langer*  
 Gespoor- dan *de Bloem.*  
 de.

XIX. Op de Pyreneefche en Switserfche Geberg-  
 Cornuta. ten groeljen deeze, welken de vermaarde HAL-  
 Gehoorn- LER, behalve de laafte, die echter weinig  
 de. van de anderen verfchilt, tot ééne Soort be-  
 trekt. Zyn Ed. tytelt dezelve. „Viool met een  
 „opgeregte Steng, die weinig Bloemen draagt,  
 „de onderfte Bladen rondachtig, de Stengbla-  
 „den ovaal hebbende, met zeer groote half  
 „gevinde Stoppeltjes.” Het is, zegt hy, een  
 veranderlyke Plant, of *ongestengd* voorkomen-  
 de met paarfche Bloemen, welke hy afbeeldt,  
 of *gestengd*, en dan met geele of met drie-  
 kleurige of met witte Bloemen. De Bloemen  
 zyn veel grooter en dus het Plantje ook fraai-  
 jer dan de Penfeen, voorgemeld, hebbende  
 een niet onaangenaamen Reuk. Het voornaam-  
 fte verfchil beftaat in de Spoor, of agter-Punt  
 der

(18) *Viola Caule abbreviato* &c. *Viola Alpina purp. exi-*  
*guis foliis.* C. B. *Pin.* 199. *Viola Mont. coerulea grandiflora.*  
 TOURNEF. *Inf.* 420. *Item lutea.* C. B. *Pin.* 199.

(19) *Viola Caule elongato* &c. *Viola Pyrenaica folio Tau-*  
*cii ferotina.* RAJ. *Suppl.* 510.

der Bloem, welke de laatste zeer lang en dun, IV:  
als een Hoorntje heeft. Men vindt 'er niet AFDEEL.  
minder verandering van Kleuren in, en de Bloe- XXI.  
men hebben aan het Steeltje twee Lancetvor- HOOFD;  
mige Borsteltjes. Somtyds wordt de Steng een STUK.  
half Voet, doch in de laatste wel een geheel  
Voet hoog.

(20) *Viool met een Heesterige Steng en Lan- XX.  
cetvormige effenrandige Bladen.* *Viola Ar-*  
*borens.*  
Boomachtige.

De vraag is of deeze meer den naam van tige,  
Boomachtige verdient dan de Berg-Violen,  
hier voor beschreeven, die ook dus getyeld  
worden. De Groeiplaats is in Spanje en de Bloe-  
men hebben geen Reuk.

D. Met opgeregte, niet agterover leggende  
Bloemen.

(21) *Viool die de Steng aan den voet zeer Tak- XXI.  
kig heeft, de Bladen Lancetvormig Li- Enneasper-*  
*niaal effenrandig van elkander af; de Kel- ma.*  
*ken van agteren gelyk.* Negen-  
zaadige.

(22) *Viool met een hurkende Steng; de Bla- XXII.  
den Suffra-*  
*zica.*  
Laag-  
Heesterige.

(20) *Viola Caule Fruticoso &c. Viola Hispanica fruticans.* Heesterige;  
BARR. Ic. 568. *Viola Montana pumila angustifolia.* C. B.  
Pin. 109.

(21) *Viola Caule Basi Ramosissimo &c. Fl. Zeyl. 317. Her-*  
*ba Indica &c. RAJ. Suppl. 402. Nelam - Parenda. Hort. Mal.*  
IX. p. 117. T. 60. BURM. *Fl. Ind. p. 185.*

(22) *Viola Caule procumbente. Fol. Lanceolatis subserratis*

IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

den Lancetvormig eenigermaate Zaagtandig, getropt: de Kelken van agterengelyk.

Deeze beiden groeijen in Oostindie. De eerste, welke HERMANNUS Klein Leeuwsbek geheten hadt, heeft een zeer Takkige Steng, van een half Voet hoogte, met lange dunne Bloemsteeltjes; de Bloemen paarsch van kleur. De andere, welke men op Ceylon *Ratmul* noemt, is een Takkig, leggend, Houtig Gewas, door Elsvormige styve Stoppeltjes byna gedoornd.

XXIII.  
*Viola Calceolaria.*  
Schoen-  
achtige.

(23) *Viol met een enkele ruige Kruidige Steng, Lancetvormige Haairige Bladen en eenzaame Bloemen.*

XXIV.  
*Oppositifolia.*  
Paar-  
bladige.

(24) *Viol met een laag-Heesterige gearnde Steng, gepaarde Bladen en getroste Bloemen.*

Op den Noordoosthoek van Zuid - Amerika, dien men Cumana noemt, heeft de Heer LOEFLING, in zyne Kruidleezingen, deeze twee Soorten ontdekt, waar van de eerste de andere, zo hy aanmerkt, in allen deele zeer veel

confertis &c. *Fl. Zeyl.* 318. *Rubeola Zeylanica* Fol. latioribus. *Ratmul dicta.* BURM. *Zeyl.* 202.

(23) *Viola* Caule simpl. hirsuto Herbaceo &c. *Calceolaria* Caule simplici hirsuto, Flor. Axillaribus solitariis. LOEFL. *It.* 184.

(24) *Viola* Caule suffruticoso brachiato &c. *Calceolaria* Caule Brachiato glabro Flor. Racemosis. LOEFL. *It.* 183.

veel in grootte overtreft. Zy hadden witte Bloemen. IV.  
AFDEEL.  
XXI.

Die Soort van Violen, *Hybanthus* genaamd, welke Heesterig in de Westindiën groeit, daar LÖEFLING den naam aan gaf van *Calceolaria*, zo wel als aan de voorgaanden, wegens de figuur der Bloemen; heb ik reeds voorheen beschreeven \*: des volgt. HOOFD-  
STUK.  
*Monog.*  
*mis.*

(26) *Viol met ovaale Bladen, die aan den rand en van onderen Haairig zyn.*

De Ridder geeft den bynaam van *Ipecacuanha* aan deeze Soort, die op Caijenne schynt te groeijen. Zyn Ed. heeft denzelven ook gegeven aan een Soort van Wolfsmelk, voorheen beschreeven †, welke in Virginie somtyds dien naam voert, wordende van sommige Ingezetenen; inzonderheid der Noordelyke deelen, (zegt CLAYTON,) vry stout, inwendig tot een Braakmiddel gebruikt en *Ipecacuanha* geheten. Onder de Planten van den Cliffortsen Tuin hadt LINNÆUS, bevoorens, den Geslagtnaam *Ouragoga* gebezigd voor de Brasiliaansche Plant, welke den Wortel, die onder deezen naam in de Apotheeken gevonden wordt, uitlevert: naar het *Periclymenum* of Kamperfolie eenigszins gelykende, maar zeer klein (\*). Onder de Ge- \* II. D.  
VI. STUK,  
bl. 171.  
XXVI.  
*Viola Ipe-*  
*cacuanha.*  
Hypocu-  
aan - Wor-  
tel.

(26) *Viola* Fol. ovalibus margine subtusque Pilosis. *Syst. Nat.* XIII. *Viola grandiflora*, *Veronicz folio villoso.* BARR. *Aquin.* 113.

(\*) *Ouragoga.* *Il. Cliff.* 486. *Gen. Plant.* 934. *Periclymenum*

K

IV, neesmiddelen noemt hy dezelve, *Lonicera*, met  
 AFDEEL. een leggende kruipende Steng en stomp Eyron-  
 XXI. de spitse ruuwe Bladen (\*). Naderhand vind ik  
 HOOFD- echter, door zyn Ed., niet als een Soort van  
 STUK. *Lonicera*, noch als een byzonder Geslagt, daar  
 Eenwy- van in het Samenstel der Natuur gewag ge-  
 very. maakt (†).

Van dien Wortel zyn byzondere Soorten. Uit Peru komt met de Spaansche Vloot jaarlyks een Aschgrauwe over: de Brasiliaansche, die van Lisfabon komt, is bruin en dunner, meer geringd of ongelyker dan de andere. Bovendien is 'er een Witte, daar men de Aschgrauwe somtyds mede vervalscht, hebbende weinig of geen kragt. De Peruviaansche wordt voor de beste gehouden, om dat zy zagter werkt dan die van Brasil, welke zo scherp is, dat iemand, die 'er veel van tot Poeijer stampt, daar van dergelyke Toevallen krygt als van 't Euphorbium. Benaauwde Ademhaaling, Bloedspuwen, zwelling van de Keel, Ontsteeking der Oogen, kan

num parvum Brasilianum Alexipharmacum. FLUK. *Alm.* 282.  
 Herba Paris Brasiliensis polycoccus. RAJ. *Hist.* 669. Ipecaco-  
 anha. MARCGR. *Bras.* 17. Ipecacoanha Officinis. DAL.  
*Suppl.* 148.

(\*) *Mat. Med.* Holm. 1749. p. 24. N. 69.

(†) Nog andere Planten komen onder dien naam voor, gelyk de *Spiraea trifoliata*, welke ik in het IX. STUK beschreeven, en daar van bladz. 46. gmeid heb, dat men die in Virginie *Ipecacuanha* noemt en het Poeijer van den Wortel tot een Braakmiddel gebruikt.



Kan door het vliegende Stof veroorzaakt worden. De Wortel bevat een Slymige of kleverige Harst, welke het Afkookzel zo Lymerig maakt, dat men het naauwlyks door een Doek kan wringen. Mooglyk is deeze de oirzaak van den dienst, dien hy te weeg brengt in de Roode en Gemeene Buikloop: want in zelfstandigheid is hy daar toe van meer kragt, dan in Water gekookt. Het Poeijer wordt van een half Scrupel tot een half Drachme, ten dien einde, met eenig Opiaat gemengd, ingegeven. Alleen of op zig zelve is hy een Braakmiddel, dat zelfs in kleinder veelheid werkt (\*).

IV.  
AFDEEL.  
XIX.  
HOOFD-  
STUK.  
*Monogamia.*

(27) *Viool met een kruipende Kruidige Steng, langwerpige Bladen en eenbloemige Steel-* XXVIII  
*Viola*  
*diandra.*  
Twee-  
mannige.  
*tjes.*

Of deeze genoegzaam van de voorgaande verschille, twyfelt LINNÆUS. De Heer ALAMAND hadt dezelve in Suriname waargenomen, klimmende door de Haagen gelyk de Winde, met dunne Ranken, waar aan de Bladen

(\*) Ad Grana sex perbellè Vomitum provocat: Cortex Radicis vel in minori quantitate. Hic enim pondere Gran. 4 vel 6 præstat quod Radix ad Scrupulum. Valde minutâ Dosi, diu continuatâ, mirabili quandoque effecta datur in Asthmate, aliisque morbis convulsivis, imprimis Infantum. RUTTY *Mat. Med.* p. 250; item GEOFFROY.

(27) *Viola* Caule serpente Herbacéo, Fol. oblongis, Pedunculis unifloris, *Syst. Nat. Veg.* XIII.

K 2

IV. den overhoeks , ver van elkander en witte  
 AFDEEL. XXI. Bloemen, die een zeer groote Vlag , driedeelig  
 HOOFD gehelmd hadden en een zeer lange omgedraaide  
 STUK. Spoor. Van de vyf Meeldraadjes hadden slegts  
 eenwy- de twee agterften een Meelknopje.  
 very.

Op de Gebergten, in Gelukkig Arabie, kwa-  
 men den Heer FORSKAOHL *Boomachtige* en  
*Kruipende* Violen voor. De gewoone *welrie-*  
*kende* werden , in Egypte , in de Hoven ge-  
 kweekt.

### I M P A T I E N S. Springzaad.

De Kelk is twebladig , in dit Geslacht , de  
 Bloem vyfbladig , onregelmatig , met een Hui-  
 kig Honigbakje : het Zaadhuisje vyfkleppig.  
 Het bevat de zeven volgende, meest uitheem-  
 sche Soorten.

I. (1) Springzaad met eenbloemige eenzaame  
*Impatiens* Steeltjes, gepaarde Eyronde Bladen en krom-  
*Chinensc.* me Honigbakjes.  
*Chineesch.*

II. (2) Springzaad met eenbloemige eenzaame  
*Latifolia.* Steeltjes en Eyronde Bladen, wier Tandjes  
*Breedbla-* Lancetvormig zyn: de Honigbakjes langer  
 dig. dan de Bloem.

(3)

(1) *Impatiens* Pedunc. unifl. solitatis &c. *Syst. Nat.* XII.  
 Gen. 1008. *Veg.* XIII. p. 669. *BURM. Fl. Ind.* p. 187, ubi  
 & reliqua.

(2) *Impatiens* Pedunc. unifl. solit. &c. Valli-Onapu. *H.*  
*Malab.* IX. p. 97. T. 48.

- (3) Springzaad met eenbloemige vergaarde Steeltjes en Liniaale gepaarde Bladen. IV.  
AFDEEL.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK,  
III.
- (4) Springzaad met eenbloemige vergaarde Steeltjes en Lancetvormige Bladen, de Honigbakjes langer dan de Bloem. Impatiens  
oppositifolia.  
Paarbladg.  
IV.  
Cornuta.  
Gehoord.

De eerste van deze vier is in China, de tweede aan de Kust van Malabar waargenomen, zo wel als de derde, die, gelyk de vierde, ook tot de Ceylonfche Planten behoort. Deze laatste heeft in 't Loof, en in de Gestalte, veel overeenkomst met de volgende Soort, doch verschilt zeer veel door de lange dunne Staartjes der Bloemen, die ook zeer lang gesteld zyn. Volgens HERMANNUS zou de Vrucht naar een Zwaluw gelyken, dat meer op de Bloem toepasselyk schynt.

- (5) Springzaad met eenbloemige vergaarde Steeltjes en Lancetvormige Bladen, de bovensten overhoeks; de Honigbakjes korter dan de Bloem. V.  
Balsamina.  
Gemcen.

Zeer

(3) *Impatiens* Pedunc. unifl. aggregatis &c. *Fl. Zeyl* 314. *Kondom - Pallu H. Mal.* IX. p. 57. T. 31?

(4) *Impatiens* Pedunc. unifl. aggreg. &c. *Balsamina* latif. *Flor. Calcar. longissimo BURM. Zeyl.* 41. T. 16. f. 1.

(5) *Impatiens* Ped. unifl. aggreg. Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 428. *R. Lugdb.* 431. N. 2. *GOUAN Monsp.* 467. *Lacca Herba. RUMPH. Amb.* V. p. 274. T. 90. *Balsamina foemina. C. B. Pin.* 306. *Balsamina. DOB. Pempt.* 671. *Balf. foem. Perficifolia. LOB. Ic.* 317.

K 3

IV. Zeer gemeen is dit Kruid, zo wel als de voo-  
 AFDEEL: rigen een Zaayplant zynde, in de Bloemhoven  
 XXI. van ons Wereldsdeel, alwaar men het, schoon  
 HOOFD- van ons Wereldsdeel, alwaar men het, schoon  
 STUK. insgelyks uit Oostindie afkomstig, reeds meer  
 Eenwy- dan twee Eeuwen geteeld heeft. Men geeft het  
 very. by ons, en in 't algemeen, den Latynschen naam  
*Balsamina*, en dus is het aan iedereen bekend.  
 Het heeft zonderling dikke, Sappige Stengen en  
 Takjes, en een byzondere manier van Ge-  
 was. De Bladen werden, niet oneigen, door  
 LOBEL, by die van den Persikboom vergeleek-  
 ken. Het voert ook den naam van *Balsam-Appel*  
*Wyfje*, als naar het Kruid dat men *Balsam-*  
*Appel* noemt, of ook naar het *Bingelkruid* ge-  
 lykende. Sommigen geeven 'er den naam van  
*Springkruid* of *Kruidje roer my niet*, aan; om  
 dat de Haauwtjes, ryp zynde, geen aanraaken  
 veelen, zonder dat 'er het Zaad uitspringe.

Behalve de verandering, van roode, paarsche,  
 Vleeschkleurige, witte en gemengelde of bonte  
 Bloemen, die het Oog vermaakt, heeft de  
 Tuinierkonst dezelve wonderlyk weeten te ver-  
 grooten en te verdubbelen; zo dat zy, haar  
 gewoone figuur verliezende, als Roosjes zig  
 vertoonen en tot een zonderling sieraad strek-  
 ken, zo wel in Huizen, Portaaln, Vensters  
 en Prieelen, als in de Bloemperken; dewyl  
 menze in Potten overal naar believen plaatst.  
 Ten dien einde moeten zy in Broeibakken ge-  
 teeld worden, in een wel bereide Grond.

(6) Spring-

(6) Springzaad met eenzaame driebloemige Steeltjes en smal - Lancetvormige Bladen. IV.  
AFRERI.  
XXI.  
HOOFD-  
STUK.

Deeze, op Moerasfige plaatsen van 't Eiland Ceylon voorkomende, heeft een Kruidige Steng met Leedjes, de Bladen overhoeks, glad, gesteed en zeer smal; de Bloemen groot, met een kromme Spoor, die volgens de beschrijving dik, kort en stomp is, doch zeer lang en dun naar de Afbeelding van den Hoogleeraar BURMAN-  
NUS.

(7) Springzaad met eenzaame veelbloemige Steeltjes, Eyronde Bladen en gezwollen Stengknetjes. VII.  
Noli tan-  
gere.  
Euro-  
pisch.

In de Boschen van Duitschland, Boheme en Vrankryk, maar ook elders, gelyk DODONÉUS zegt, vindt men dit Kruid, dat de eenigste Europische Soort is van dit Geslagt. In onze Nederlanden komt het, op sommige plaatsen daar 't Zandig is, overvloedig voor; in Sweeden groeit het aan den voet der Bergen en Oevers der Rivieren; in Rusland overal op  
VOG-

(6) *Impatiens* Pedunc. trifloris solitariis &c. *Fl. Zeyl.* 319. *Balsamina angustifolia* &c. *BURM. Zeyl.* 41. T. 16. f. 2. *Balsamina erecta* f. *foemina* &c. *HERM. Par.* T. p. 105.

(7) *Impatiens* Pedunc. multifloris solitariis &c. *GORT. Belg.* 254. *KRAM. Austr.* 263. *GOUAN Monsp.* 468. *DALIB. Paris.* 270. *OED. Dan.* 588. *Fl. Suec.* 722, 792. *HALL. Helv.* 405. *R. Lugdb.* 431. *Balsamina lutea* f. *Noli me tangere.* *C. B. Pin.* 306. *Impatiens Herba.* *DOD. Pempt.* 659. *Balsamina Siliquosa.* *LOB. Ic.* 318.

K 4

IV.  
 AFDEEL  
 XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.

*Eentwy-  
 very.*

vogtige plaatfen, in Bosfchagie. Te Bern vindt men het zelfs in de Stad, zegt HALLER. Het heeft de Steng fomtyds een Elle hoog, teder en Sappig, zo wel als de Bladen, en vierbloemige Steeltjes in de Oxelen: de Bloem mismaakt, vier- of zesbladig, naar men 't neemt, geel van Kleur. Meest verschilt het van de Balsamina, voor gemeld, door zyne Zaadhuisjes, die als Haauwtjes zyn, met hoekige Zaa-den, welken het, aangerakt zynde, met kragt uitwerpt. By nacht laat het, als slaapende, zyne Bladen hangen.

Sommigen hebben dit Kruid, als van eene afzettende hoedanigheid, tegen 't Graveel; anderen, als verzagtende, tot een Wondmiddel aangepreezen (\*). Men vindt 'er ook, die het Vergiftig achten; des het best zy, zig daar van te onthouden. Met de Bladen en Bloemen wordt in Noord-Amerika, volgens KALM, geel geverwd.

## XXII. HOOFD-

(\*) *Mulierculis Rhizotomis nostratibus Wundkraut* appellatur, ob vim quam illi adscribunt Balsamicam *MARSHAL* *Alfat* p. 36. *Bonafias* *Herba* *astate* *allicunt* *et* *illaqueant* *Germani*. *LOESEL*. *Vid.* *Fl. Succ.* *II.* *p.* *308.*





## XXII. HOOFDSTUK.

 IV.  
 AFDEEL.  
 XXII.  
 HOOFD-  
 STUK.

*Beschryving der MANWYVIGE KRUIDEN,*  
 (Gynandria, dat is der genen, wier Bloemen de  
 Meeldraadjes of op den Styl of op eenigerleye  
 manier daar mede samengevoegd hebben; gelyk  
 in de Geslagten van Kalfsvoet, Speerwortel,  
 Slangekruid, als ook in het Boomplaag en  
 anderen.

**I**n het Stelzel der Sexen is dit de *Twintigste*  
 Klasse, welke naar het getal der Meeldraad-  
 jes in Rangen gesmaldeeld wordt. Dezelve  
 bevat maar dertig Geslagten, waar van reeds  
 negen onder de Boomen en Heesters beschree-  
 ven zyn. Die van den eersten Rang, de *Twee-*  
*mannigen* naamelyk, zyn nog niet aangeroerd;  
 doch daar van behooren de zes eersten, het  
*Standelkruid* en dergelyken; zo wegens de Bol-  
 wortelen, als de gestalte en manier van groei-  
 jing, volgens myne *Natuurlyke Methode*, welke  
 ik in dit Werk verkoozen heb te volgen\*; \* Zie  
 tot de Afdeeling der *Lelieachtige* of *Bolplanten*.<sup>II. D. I.</sup>  
 Dus kome ik dan aanstonds tot het <sup>ST. bl. 238.</sup>

## E P I D E N D R U M. Boomplaag.

Een Geslagt, welks Soorten, wier getal der-  
 tig is, meestal op de Stammen van Boomen in  
 de Indiën groeijen, daar het den naam van  
 heeft. Binnen de Bloemblaadjes, die doorgaans

K 5

vyf

IV. vyf in getal en van aanmerkelyke langte zyn, is een Honigbakje, van eene Tolachtige figuur, scheef en omgeboogen, onder 't welke het Vrugtbeginzels zit, dat omgedraaid is, dun en lang, wordende een lange Vleezige Peul, waar in zeer veele Zaadjes. De Bloem heeft geen Kelk, maar komt uit een Scheede voort. Zodanig zyn de algemeene Kenmerken, waar van echter veelen in 't een of ander opzigt verschillen, doch meest allen hebben zy Vezelige Wortelen.

Ik noemze *Boomplaag*, om dat de Boomen, op wier Stammen zy groeijen volgens den Griekfchen naam, daar door, gelyk in Europa door het Mos, Schurft en de Marentakken, in het Gewas en inzonderheid in het Vrugtdraagen, zeer benadeeld worden. Ondertusfchen is het Vrouwvolk in Oostindie, alwaar menze *Angrek* heet, met de Bloemen van sommige Soorten zo vermaakt, dat die van Rang zyn, onder dezelve, 't zeer kwaalyk zouden neemen, wanneer het Gemeen zig daar mede ging versieren. Zy achtenze te meer, zegt RUMPHIUS, om dat dezelve, als den Grond versmaadende, een hooger Groeiplaats uikiezen, en plaatzenze, in een klomp Aarde gestoken, als Ruikers in de Vertrekken tot sieraad, of draagenze op 't Hoofd. Inzonderheid heeft dit met een der fraaifte Soorten by de Princesfen op Ternate plaats.

De Ridder onderscheidtze vooreerst in

A. Klimmende.

Tot



Tot welken zyn Ed. t'huis brengt het in naam  
zeer bekende Gewas.

(1) Boomplaaġ , dat klimt , met Eyrond-  
langwerpige , geribde , ongesteelde Steng-  
bladen , en Spiraale Klaauwieren.

IV  
AFDEEL.  
XXII,  
HOOFD-  
STUK.

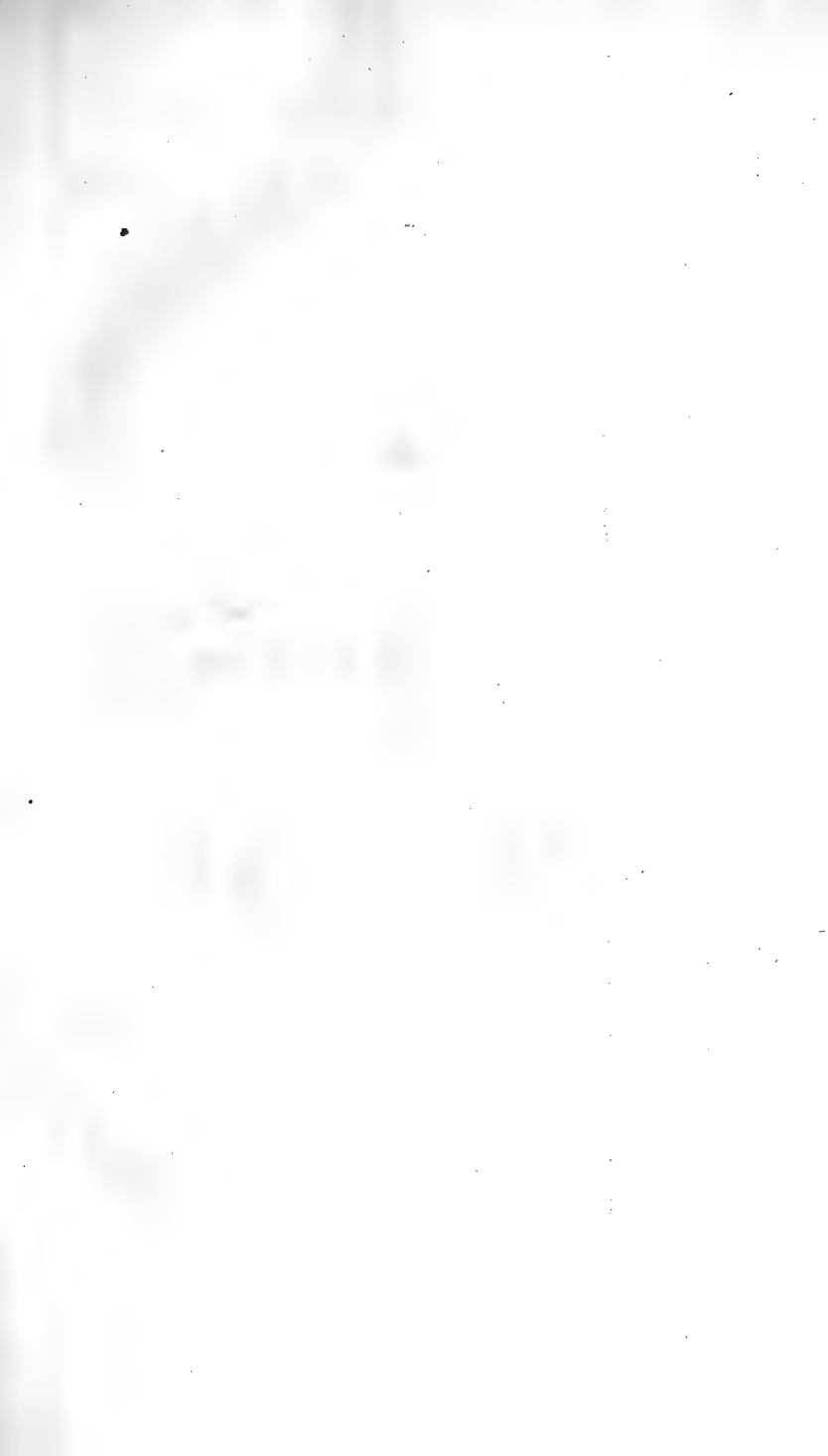
I.  
Epiden-  
dium Va-  
nilla.  
Baniije,

Zowel in Oost- als in Westindie , zegt L I N-  
NÆUS , groeit deeze Plant op de Boomen. De  
*Baniljes* , echter , worden ons uit de Westindiën  
toegebragt , alwaar verscheide Soorten van de-  
zelve zyn of Verscheidenheden. PLUKENET  
beeldt 'er eene af , die op den Boom , welke  
de Jamaikasche Peper voortbrengt , groeijen  
zou. MERIAN merkt aan , dat zy in de Bos-  
schen voorkomen , aan de hoogste Boomen en  
meest aan zulken , die op vogtige en Moeras-  
sige plaatfen staan , klimmende als Klyf by de-  
zelve op en zig daar aan vast hechtende. Ook  
wordt het Gewas *Mexikaansche windende Haauw-  
plant met Weegbree-Bladen* van RAY geheten ;  
dat de gestalte in 't algemeen wel uitdrukt. De  
Spaan-

(1) *Epidendrum* Fol. ovato-oblongis &c. *Syst. Nat.* XII.  
Gen. 1016. *Veg.* XIII. p. 680. *Mat. Med.* 418. R. *Lugd.*  
13. BURM. *Fl. Ind.* p. 188. &c. *Vanilla* Fl. viridi et albo.  
FLUM. *Gen.* 25. *Is.* 188. *Vanillas* Piperis arbori jamaicensis  
innascens. PLUK. *Alm.* 381. T. 320. f. 4. *vanille*. MER-  
SAR. T. 25. *Volubilis* Siliquosa. CATESB. *Car.* III. p. 7. T.  
7. *Lobus* Aromaticus subfuscus. C. B. *Pin.* 404 *Lobus* ob-  
longus Aromaticus. CLUS. *Exot.* 72. β. *Epidendrum* Cau-  
le scand. tereti &c. *Aff. Ups.* 1740. p. 37. *Angurek* warna.  
KEMPF. *Am.* 367. T. 369. f. 2.

IV. Spaanschen noemen het *Vanilla* of *Vaniglia* wegens de Peulachtige Vrucht, en daarvan is de gewoone naam afkomstig. By HERNANDEZ komt het voor, onder dien van *Arucus Aromaticus*; *Tlixochil*, dat is Zwarte Bloem, by die van Mexiko genaamd. Pater PLUMIER beschryft, het gene op 't Eiland San Domingo groeit, zeer nauwkeurig.

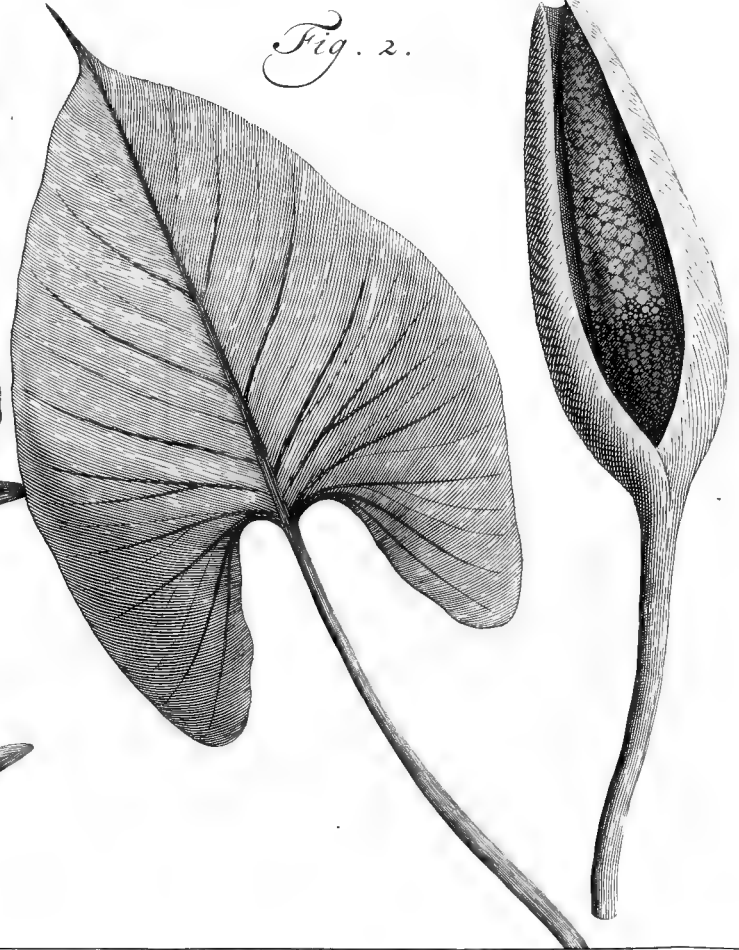
Het halt in de Grond zyne Wortels en klom tot aan den top der hoogste Boomen op, met zyne Ranken, die 'er dan ook wel onderweg in geworteld kunnen zyn. Deeze Ranken waren echter maar een halven Vinger dik, rond, groen, om de Handbreed knoopig en aan ieder Knoop Bladen uitgeevende van Lancetvormige figuur, als een Spiets-Yzer, negen of tien Duimen lang en drie Duimen op 't breedste, glad en bly groen, dikachtig, sterk geaderd, week en een weinig scherp van Smaak. Van de Klaauwieren, tegen de Bladen over, maakt hy geen gewag, maar zegt, dat uit de Oxels der Bladen lange Takken voortkomen van dergelyke gestalte, en eindelyk Bloemtakjes, zeer bogtig, uit ieder Knietje een zeer fraaije Bloem geevende van zes Bladen, binnen Sneeuw wit, van buiten groenachtig. Vyf der Bloembladen waren lang en smal, geboogen en gedraaid; het zesde hol als een Waterkruik, in 't midden geplaatst en op een Vleezig, gedraaid, Snuitachtig Vruchtbeginzel zittende, dat een lange dunne Haauw wordt, somtyds rond, somtyds driekantig,



*Fig. 1.*

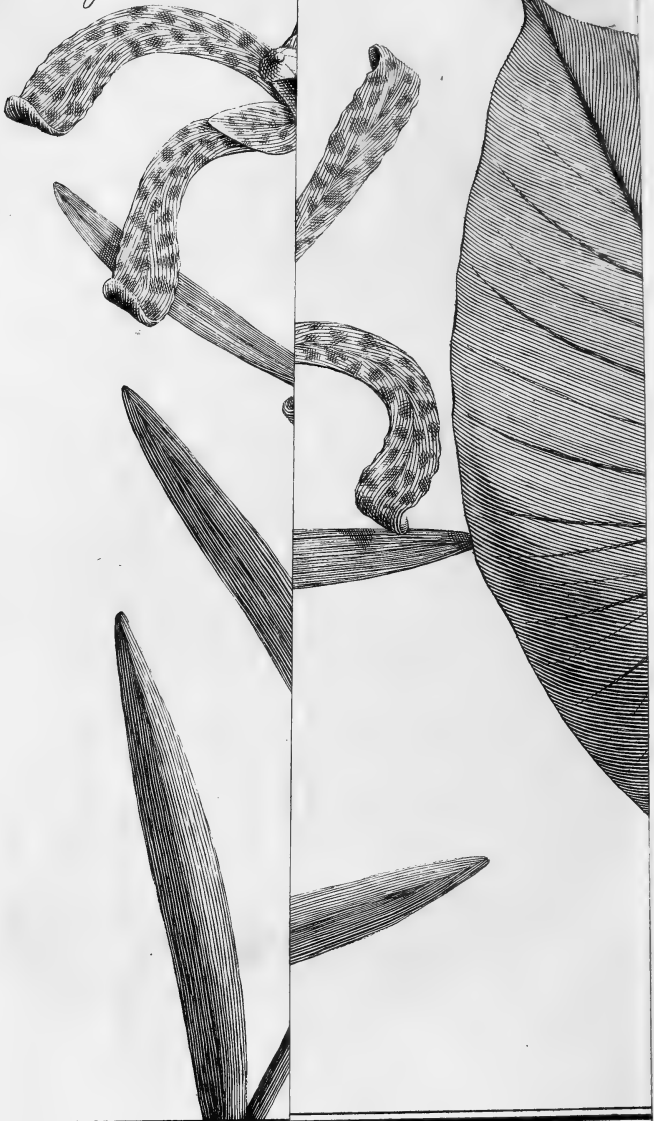


*Fig. 2.*





*Fig. 1.*



Ug, kleiner of grooter, vol met fyne Zaadjes.  
 Van deeze Westindifche waren zo wel de  
 Vruchten als de Bloemen Reukeloos, daar de  
 gewoone Baniljes een byzonderen Reuk en Smaak  
 hebben. CLUSTIUS, die ze in 't voorfte der  
 voorgaande Eeuw bekwam, noemde ze *Krui-  
 derige Haauw*, doch kende haare afkomst niet.  
 Somtyds zynze als met een fyne Bloem van  
 Zout bekleed, door het opdroogen der uitwaa-  
 femende Vogtigheid, naar Syroop gelykende,  
 waar in het Zaad, dat zy bevatten, legt. De  
 Reuk is Balfemachtig en zy leveren, door de  
 Scheidkunde onderzocht, veel Kruidelige Olie  
 uit. Men achtze Maagversterkende, Windbree-  
 kende, Verwarmende en Afzettende te zyn;  
 doch in de Geneeskunde worden zy weinig  
 gebruikt. Gemeenlyk komen zy in de samen-  
 stelling der Chokolade en geeven daar aan een  
 aangenaamen Geur.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXII.  
 HOOFD-  
 STUK.

(2) Boomplaag met een klimmende ronde eeni-  
 germaate Takkige Steng, Lancetvormige  
 Bladen en Liniaale stompe Bloemblaadjes.

II.  
*Epiden-  
 drum Flos  
 Aëris.  
 Lugt-  
 bloem.*

Hoe het *Angrek Warna*, door KAEMPFER  
 afgebeeld en beschreeven, tot de voorgaande  
 betrokken kon worden; daar hy de Bloem by  
 een Kapel of Vlinder vergelykt, en het Zaad-  
 huis-

(2) *Epidendrum* Caule scandente tereti Sec. AB. Ups. 1740.  
 p. 37. Katong-ging. KAEMPF. Am. 868. T. 369. f. 1.

IV. huisje opgeeft byna als de Kardamom: begryp  
 AFDEEL. ik niet. Zyn *Katong-ging*, op dezelfde Plaat,  
 XXII. groeit ook op Java als een Bygewas der Boo-  
 HOOFD- men, en wordt 'er van de Ingezetenen zorg-  
 STUK. vuldig aangekweekt, zo wegens den aangena-  
 men Moskeljaat-Reuk, als de fraaiheid der  
 Bloemen en derzelve zonderlinge figuur. Hy  
 hadt uit den Lusthof van den Generaal OUDS-  
 HOORN, buiten Batavia, een Tak met zeven  
 Bloemen daar van bekomen, waar van hy de  
 schoonheid ongemeen verheft. De Bloemen,  
 zegt hy, gelyken naar een Scorpioen, wordende  
 deswegen, met een woord, nog van de Por-  
 tugeezen afkomstig, *Fouli lacra* geheten: doch  
 onze Ridder merkt aan, dat dezelve als Spin-  
 nekoppen zyn. De Heer KLEINHOF, immers,  
 hadt gemeld, dat menze op Java *Angrek-Cam-  
 bang* of Spinnekop-Bloem tytelt. De bynaam  
 van *Lugtbloem*, door LINNÆUS gebruikt,  
 kan van een Japanfch Gewas, *Fu Ran* genaamd,  
 door KAEMPFER ook afgebeeld, welk hy  
*Aërobia* noemde, ontleend zyn. Hetzelve, naa-  
 melyk, aan een Bosje gebonden, en in de Lugt  
 opgehangen, groeide en bloeide niet alleen, ge-  
 lyk onze Hemel-sleutels, maar bragt ook ryp  
 Zaad voort, en bleef, op die manier, eeni-  
 ge Jaaren in 't leven: 't welk van deeze niet  
 gemeld wordt.

Spinne- 't Is een klimmend Gewas, dat de Pinang-  
 Bloem. Boomen inzonderheid bemint, aan wier Stam  
 PL. LXXI. Fig. 1. men een Rankje, met eenige Aarde of wat  
 Mo,



Mos, bindt en dus schiet het daar Wortel in. IV.  
 De Bladen zyn eenigszins als die van Riet, met AFDEEL.  
 fyne Ribbetjes overlans, gelyk men uit een XXII.  
 Takje daar van, hoedanigen ik van Java beko- HOOFD.  
 men heb, in *Fig. 1*, op PLAAT LXXI, afge- STUK  
 beeld, kan zien. Voorts openbaaft zig daar de  
 figuur der Bloemen, die volgens KAEMPFER  
 „ vyfbladig zyn, Citroenkleur, met schoone  
 „ groote paarsche Vlakken zeer fraay gespre-  
 „ keld; de Bloemblaadjes twee Duim lang, van  
 „ breedte als een Penneschaft, (tyf, vet, aan  
 „ de enden een weinig breeder, opgewipt en  
 „ eenigermaate uitgegulpt. Van de Bloem-  
 „ bladen is één, in 't midden geplaatst, langer  
 „ dan de andere en regt uit gestrekt, op de  
 „ wyze van een Scorpioen - Straat; de twee  
 „ overigen, wederzyds, wyken Halfmaanswyze  
 „ van de Staart af en verbeelden dus de Pooten  
 „ van het kruipend Schepzel. Tegenover de  
 „ Staart komt een kort, krom Snuitje, dikker  
 „ dan een Penneschaft, van boven rond, van  
 „ onderen hol en paarsch, zodanig geplaatst,  
 „ dat het den Kop van het Diertje schynt voor  
 „ te stellen. Aan den voet, immers, omringd  
 „ met drie korte opstaande Slippen, ongelyk  
 „ van boven, onder samengegroeid, is het aan  
 „ den top met een dun hol paarsch Dekzeltje  
 „ geslooten, en, dit weggenomen zynde, ver-  
 „ toont zig een Tepeltje van pieramiedaale fi-  
 „ guur, met twee bolletjes als Oogen weder-  
 „ zyds. De Moskeljaat-Reuk van deeze Bloe-

„ men,

IV. ,, men is zo sterk, dat door één Takje daar van,  
 AFDEEL. ,, (aan welken men 'er twaalf zou gezien heb-  
 XXII. ,, ben,) een geheel Vertrek daar mede vervuld  
 HOOFD- ,, wordt, en die Reuk heeft alleen plaats in het  
 STUK. ,, uiterste gedeelte van het Bloemblad, dat  
 ,, den Staart verbeeldt, 't welk afgesneeden zyn-  
 ,, de de Bloem geen Reuk meer geeft."

B. Met een opgeregte gebladerde Steng.

III.  
*Epiden-*  
*drum te-*  
*maifolium.*  
 Dunbladig.

(3) Boomplaag met de Stengbladen Elsvormig  
 gesleufd.

IV.  
*Spatula-*  
*tum.*  
 Gespateld.

(4) Boomplaag met de Stengbladen langwer-  
 pig, overhoeks, stomp, ongeribd: de Lip  
 van 't Hongbakje tweedeelig wyd gemikt.

V.  
*Furvum.*  
 Vaalbloem-  
 mig.

(5) Boomplaag, dat gestengd is, met de Bla-  
 den Schubbig Lancetvormig en Bloemtros-  
 sen in de Oxelen.

Deeze drie Soorten vallen in Oostindie, en  
 de tweede schynt ook in Amerika voor te ko-  
 men. Dit heeft de Bloemen geel of geelachtig,

ZO

(3) *Epidendrum* Fol. Caulinis subulatis &c. Tsjerou - mau-  
 maravara. H. Mal. XII. T. 11. p. 5.

(4) *Epidendrum* Fol. Caulinis oblongis alternis &c. Helle-  
 borine amplissimo Folio vario. PLUM. Sp. 9. Ic. 180. f. 2.  
 Ponnampou - maravara. H. Mal. XII. p. 7. T. 3. RUDE,  
*Elys.* II. p. 222. f. 7.

(5) *Epidendrum* Caulescens, Fol. imbricatis &c. Angre-  
 cum octavum s. furvum. RUMPH. Amb. VI. p. 104. T. 46.  
 f. 1. Thalia maravara. H. Mal. XII. p. 9. T. 4. Orchis abor-  
 tiva Aizoides. RAJ. Hist. III. p. 590. RUDE, f. 8.

zo wel als het derde, waar in zy van binnen <sup>IV.</sup>  
 donker ros of vaal zyn, volgens de benaaming, <sup>AFDEEL</sup>  
 welke 'er RUMPHIUS aan geeft. In zyn agt- <sup>XXII.</sup>  
 ste Angrek vind ik evenwel geen overeenkomst <sup>HOOFD-</sup>  
 met de bepaaling van den Ridder. <sup>STUK.</sup>

(6) Boomplaag met de Stengbladen Degenvor- <sup>VI.</sup>  
 mig stomp, en eenbloemige Steelen, digt <sup>Epiden-</sup>  
 getropt in de Oxelen. <sup>drum coc-</sup>  
<sup>cineum.</sup>  
<sup>Hoogrood.</sup>

(7) Boomplaag met de Stengbladen langwer- <sup>VII.</sup>  
 pig, de Aairen eenzydig en de Pyp van 't <sup>Secundum.</sup>  
 Honigbakje zo lang als de Bloem. <sup>Eenzydig.</sup>

(8) Boomplaag met de Stengbladen Liniaal <sup>VIII.</sup>  
 stomp, uitgerand en een eenvoudige Steng. <sup>Linears.</sup>  
<sup>Liniaal.</sup>

(9) Boomplaag met Lancetvormige Ribbige <sup>IX.</sup>  
 Bladen; Schubbige Scheeden en een ge- <sup>Puncta-</sup>  
 pluimde Bloemsteng met gestippelde Bloemen. <sup>tum.</sup>  
<sup>Gestip-</sup>  
<sup>peld.</sup>

(10) Boomplaag met Lancetvormige Ribbige <sup>X.</sup>  
 Bla. <sup>Caudatum.</sup>  
<sup>Gestaart.</sup>

(6) *Epidendrum* Fol. Caulinis Eniformibus &c. JACQ.  
*Amer. Hist.* 29. T. 135. Helleborine coccinea multiflora.  
 PLUM. *lc.* 180. f. 1.

(7) *Epidendrum* Fol. Caulinis oblongis &c. JACQ. *Amer.*  
 29. T. 137. Helleborine purpurea umbellata. PLUM. *lc.* 184.  
 f. 1.

(8) *Epidendrum* Fol. Caul. Linearibus obtusis &c. JACQ.  
*Amer. Hist.* 29. T. 131. f. 1. Helleborine tenuifolia repens.  
 PLUM. *lc.* 182. f. 1.

(9) *Epidendrum* Fol. Lanceolatis Nervosis &c. Hellebori-  
 ne Ramosis. Cauliculis & Flor. maculatis. PLUM. *lc.* 187.

(10) *Epidendrum* Fol. Lanc. Nervosis &c. Helleb. Ramo-  
 sissima &c. PLUM. *lc.* 177. L

IV.  
AFDEEL.  
XIII.  
HOOFD-  
STUK.

*Bladen, een gepluimde Bloem-Steng; gev-  
vakte gestaarte Bloemblaadjes, waar van  
twee uitermaate lang.*

Zeer duidelyk onderscheiden zig deeze, al-  
temaal in Amerika of in de Westindiën voorko-  
mende, door haare bepalingen. Het zyn By-  
gewassen, op de Boomen groeiende, van meer  
of minder fraaiheid. Het eerste nam de Heer  
JACQUIN ongeveer een Voet, de twee vol-  
gende twee Voeten hoog, in digte Boschen  
op 't Eiland Martenique waar. Van de twee  
laatstn achte de Hoogleeraar J. BURMAN-  
NUS het Gestippelde aan het voor beschreevene  
Scorpioen- of Spinnkop-Bloem naby te ko-  
men en tevens veel met de Baniljes te stroo-  
ken. De Vrugt en Bloem nogthans verschillen  
zeer. Het laatste heeft de Bloesem allerwonder-  
lykst, en niet minder fraay; immers zo de Kleur  
aan de Tekening eenigszins voldoet. Men zou  
het, wegens de Armswys uitstekende boven-  
blaadjes, en het Staartige nederwaards, met  
regt, dunkt my, *Kreeftbloem* kunnen heeten.

XI.  
*Epiden-  
drum Ova-  
tum.*  
Eyrond.

(II) *Boomplaag met de Stengbladen Eyrond  
spits; Ribbig, omvattende en gepluimde  
Bloemsteelen.*

't Schynt

(II) *Epidendrum* Fol. Caulinis Ovatis acutis 3cc. Herba  
supplex major secunda f. foemina. RUMPH. *Amb.* VI. p. III.  
T. 51. f. 2. Anantali-maravara. *H. Mal.* XII. p. 15. T. 7.  
RUDE. *Elys.* II. p. 223. f. 4.

't Schynt dat LINNÆUS, in de bepaaling, een ander Kruid op 't oog gehad hebbe: want de Bladen zyn in geen der Soorten van het Ootmoedige Kruid by RUMPHIUS, en vooral niet in de genen, die hy Wyfjes noemt, Eyrond, maar volftrekt Lancetvormig, en eenigszins krom, als een Snoeimes, schietende Schubbig in malkander, gelyk van het Gestippelde gemeld wordt. Het is een zeer klein Kruidje, met Aairswyze Bloemen, dat in Oostindie op wilde Boos en groeit.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

(12) Boomplaag met langwerpige ongeribde Bladen; de Lip van 't Honigbakje drie-deelig kanthaairig, met de middelste punt Liniaal; en de Steng tweebladig,

XII.  
*Epiden-  
drum ci-  
liare.*  
Kanthaai-  
rig.

(13) Boomplaag met langwerpige ongeribde Bladen; de Lip van 't Honigbakje driedeelig effenrandig, met de middelste punt Liniaal; en de Steng veelbladig.

XIII.  
*Noctur-  
num.*  
Nagtrui-  
kend.

(14) Boomplaag met Elsvormige Bladen; de Lip

XIV.  
*Cucullia-  
tum.*  
Huik-  
draagend.

(12) *Epidendrum* Fol. oblongis aveniis &c. JACQ. *Amer. Hist.* p. 224. Helleborine Gram. Fol. rig. Carinatis. PLUM. *lc.* 179. f. 2.

(13) *Epidendrum* Fol. oblongis aveniis &c. JACQ. *Amer. Hist.* p. 225. T. 139. *Viscum Caryophylloides* &c. CATESB. *Car.* II. p. 68. T. 68.

(14) *Epidendrum* Fol. subulatis &c. Helleborine Flor. albis Cucullatis. PLUM. *lc.* 179. f. 1.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

*Lip van 't Honigbakje Eyrond kanthaa-  
rig gespitst en verlangde Bloemblaadjes.*

Van deeze drie Amerikaansche verschillen de twee eersten weinig; dan die 'er den bynaam van heeft, overdag Reukeloos, verspreidt des nagts een zeer aangenaamen Geur door 't Woud, als van witte Leliën. Zy hebben alle wel het Honigbakje gekapt, doch hier bevat hetzelfde de Teeldéelen als in een Huik der spits uitlopende Bovenlip. Voorts zyn de Bloemen van alle deeze Bygewassen verwonderlyk.

C. Met een naakte Bloemsteng en Wortelbladen.

XV.  
*Epiden-  
drum No-  
dosum.*

(15) Boomplaag met één byna Wortelblad, de Bloemsteng omtrent vierbloemig.

Knoopig.

(16) Boomplaag met langwerpige stompe samengedrukte gewrichte Bladen.

XVI.  
*Carinatam.*  
Gekield.

(17) Boomplaag met de Wortelbladen langwerpig stomp, van boven breeder. (18)

XVII.  
*Aloifolium.*  
Aloëbla-  
dig.

(15) *Epidendrum* Folio unico subradicali &c. JACQ. *Amer. Hist.* T. 140. *Epidendron* Fol. Subulatis. H. *Cliff.* 430. *Epidendron* Curasf. Orchidi affine. HERM. *Parad.* T. p. 187. *Viscum* Arboreum f. *Epidendron* Flore albo specioso. PLUK. *Alm.* 390. T. 117. f. 6. *Viscum* Delphinii flore minus &c. SLOAN. *Tab.* 125. f. 3.

(16) *Epidendrum* Fol. oblongis obtusis &c. *Aët. Ups.* 1740. p. 36. *Bontia* Luzonica. PETIV. *Gaz.* 44. f. 10.

(17) *Epidendrum* Fol. Radicalibus oblongis &c. *Aët. Ups.* 1740. p. 36. Katsûran Marayara. H. *Mal.* XII. p. 17. T. 8.

(18) Boomplaag met de Wortelbladen Lancetvormig gesleufd en de Bloemblaadjes stomp Beitelvormig. IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

(19) Boomplaag met Elsvormige gesleufde Bladen, de Bloemsteng en Blaadjes gestippeld: de Lip ongevlakt uitgebreid. XVIII.  
Epiden-  
drum gut-  
tatum.  
Gedrup-  
peld.

De eerste van deeze vyf is uit de Westindien in Europa overgebracht en heeft een zeer aartige Bloem, die ook by nacht een zeer aangenaamen Geur verspreidt. De Bloemblaadjes zyn geelachtig, maar het Honigbakje, in 't midden, dat een lange Steel heeft, is spierwit. Met haare Wortels, die uit zekere Knobbeltjes of Knoopen voortkomen, omvat zy de Takken der Boomen, en wordt deswegen, van de Spanjaarden, *Abraça-palo* geheten. De Heer JACQUIN bevondt, dat zy wel twee Meeldraadjes maar agt Meelknopjes heeft, die in de Kap van 't Honigbakje verborgen zyn. De tweede komt op de Philippynsche Eilanden, de derde aan de Kust van Malabar voor. Deeze heeft Bladen als van Aloë en eene roode, de vierde een witte gesprenkelde Bloem. De laatste, met Biesachtige Bladen, is zo wel een Bygewas, XIX.  
Funicifolium.  
Biesbladig.

(18) *Epidendrum* Fol. Rad. Lanc. canaliculatis &c. Viscum Delphinii Flore albo guttato &c. SLOAN. *Jam.* T. 148. f. 2.

(19) *Epidendrum* Fol. Subulatis fulcatis &c. Helleborine maculosa &c. PLUM. *It.* 184. f. 2.

- IV. op Boomen groeiende, als de anderen, hoewel  
 AFDEEL. L I N N Æ U S dit daar van niet aantekent.  
 XXII.
- HOOFD-  
 STUK.
- (20) Boomplaag met Eyrond-langwerpige dri-  
 ribbige Bladen, en getroste gevlakte Bloe-  
 men.
- XX.  
*Epiden-  
 drum scrip-  
 tum.*  
 Geletterd.
- (21) Boomplaag met Liniaale Wortelbladen,  
 die aan de tip tweevoudig gestompt zyn en  
 getroste gevlakte Bloemen.
- XXI.  
*Retusum.*  
 Gestompt.
- (22) Boomplaag met de Wortelbladen breed  
 Lancetvormig ongeribd en zydelingse ron-  
 de Bloemblaadjes.
- XXII.  
*Amabile.*  
 Beminnelyk.

Deeze drie Soorten komen, in Oostindie, ook op de Boomen voor. Het eerste, dat RUMPHIUS beschreevene of bonte Angrek noemt, heeft de Bloembladen geel en met roode Karakters getekend, 't welk dezelve zo beminnellyk, byna, maakt, als voorheen van het Scorpioen- of Spinnekop-Bloem van KAEMPFER is gezegd. L I N N Æ U S geeft daar van den bynaam aan de laatste Soort, welke het groote Witte Angrek is, van welks aartigheid RUMPHIUS niets meldt, zeggende, in tegendeel, dat men het Arm Angrek noemt, wegens de slegte gedaante

(20) *Epidendrum* Fol. Ovato-oblongis trinerviis &c. *Angracum scriptum*. RUMPH. *Amb.* VI. p. 95. T. 42.

(21) *Epidendrum* Fol. Radicalibus Linearibus &c. *Angelin-maravara*. H. *Mal.* XII. p. 1. T. 1. RUDB. *Elys.* II. p. 220. T. 5.

(22) *Epidendrum* Fol. Radicalibus lato-Lanceolatis &c. *Angracum album majus*. RUMPH. *Amb.* VI. p. 99. T. 43.



daante die het heeft. Hoe strookt dit? De Wor- IV.  
tels maaken aan de Boomen een verwarde klomp; AFDEEL  
de Bladen zyn dik en styf; de Bloemen wit en XXII.  
klein, in 't midden als een Schoentje of Zee-<sup>HOOFD-</sup>STUK.  
hoortje hebbende. OSBECK, niettemin, vindt  
het met witte Bloemen, van grootte als Nar-  
cisen. Van de middelste Soort zegt COMME-  
LYN, dat dezelve een bonte zeer welriekende  
Bloem heeft, welke van binnen als de figuur  
voorstelt van een Vogeltje.

(23) Boomplaag met langwerpige gepaarde, XXIII.  
gladde, gestreepte Bladen, die op een Bol <sup>Epiden-</sup>  
gegroeid zyn: de Steng veelbloemig, het <sup>drum Coch-</sup>  
Honigbakje Hartvormig. <sup>learum</sup> Slakhoorn-  
nig.

Dit is een Westindische, welke de beroem-  
de SLOANE, op de Velden van 't Eiland Ja-  
maika, overal, aan Boomen en Paalen waarnam.  
Zy hadt schoone roode Bloemen, naar die der  
Ridderspooren eenigszins gelykende. De Vrucht  
was een Eyronde Haauw, met zeer kleine  
Zaadjes, gelyk in veele anderen.

(24) Boomplaag met breed-Lancetvormige XXIV.  
<sup>ge-</sup> <sup>Tubero-</sup>  
sum. Knobbelig.

(23) *Epidendrum* Fol. oblongis geminis glabris &c. Vis-  
cum Rad. bulbosâ minus. SLOAN. *Jam.* 119. *Hist.* I. T.  
121. f. 2. *Viscum Caryophylloides*, *Lilii albi foliis* &c. CA-  
TESB. *Car.* 11. p. T. 88. *Helleborine Cochleato* Florc. PLUM.  
*Jc.* 185. f. 2.

(24) *Epidendrum* Fol. lato-Lanceolatis Nervosis &c. Hel-  
leborine purp. Tuberosâ Radice. PLUM. *Jc.* 186. f. 2. AR-

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

geribde Bladen, die Vliezig zyn en op een Bol gegroeid; een Scheedige Bloemsteng en een tweedeelig Schuitachtig Honigbakje.

Deeze is de eerste onder de Planten van dit Geslagt, welke niet op Boomen maar in de Aarde groeit, wordende derhalve, van RUMPHIUS, *Aard- of Land-Angrek* geheten. Uit deszelfs beschryving blykt, echter, dat de Vezelige Wortels een Bos Bladen, naar die van Kurkuma gelykende, uitgeeven; na welken eenige Knobbels volgen; bezyden welken de Bloemsteelen opschieten, vyf of zes Voeten hoog, die Bloemen draagen byna als de Akeleijen, purperrood van Kleur.

XXV.  
*Epidendrum pusillum.*  
Zeer klein.

(25) *Boomplaag met Degenvormige eenigermate Vleezige Bladen, de Steng weinig Bloemen hebbende.*

Te Suriname kwam, volgens den Heer DAHLBERG, deeze voor, slegts een Duim hoogte hebbende, met Degenvormige, gladde, spitse Blaadjes, als van het Lisch, uit den Wortel voortkomende. Tusschen de Bladen groeijen enkele Bloemstengetjes, met één of twee Blommetjes aan 't end, naar die van dit Geslagt gelykende, uit een driekleppig Kafje.

(26)

*græcum terrestre primum.* RUMPH. *Amb.* VI. p. 112. T. 52. f. 1.

(25) *Epidendrum* Fol. Eniformibus subcarnosis, Scapo paucifloro. *Mant.* 491.

- (16) Boomplaag met een ronde effene Steng, IV. de Bladen Degenvormig gestreept; de Bloem- AFDEEL. blaadjes Lancetvormig glad, met een bree- XXII. HOOFD- de omgekromde Lip. STUK.

In China hadt OSBECK deze waargenomen, die ook een Aardplant is, met een ronde Bloemsteng van twee Voeten langte, bezet met eenige spitse Vliezige Blikjes: de Bloemen overhoeks, gesteed, zeer aangenaam en sterk van Reuk.

XXVI.  
Epiden-  
drum En-  
sfolium.  
Degen-  
bladig.

- (17) Boomplaag met een ronde gewrichte gestreepte Kettingachtige naakte geheel eenvoudige Steng en Liniaale spitse Bladen. XXVII. Moniliforme. Kettingachtig.

Dit is dat Plantje, voorgemeld, welk de vermaarde KÆMPFER Lugtbloem tytelde, wegens de gezegde eigenschap. Het groeit, zegt hy, op Japan in de Spleeten der Rotsen en het Mos der Boomen, en heeft de Stengetjes maar een Span hoog, een Penneschaft dik, met Leedjes als een Scorpioen-Staart, aan 't end witte Bloemen hebbende, welke naar die der Roomsche Boonen gelyken en het Zaadhuisje een Duim lang, Vleezig, met een geelachtig wit Stuifzaad gevuld. (28)

(16) *Epidendrum* Caule tereti laxi, Fol. Eniformibus, Petalis Lanceolatis glabris, Labio recurvato latiore, *Syst. Nat.* XII, XIII.

(17) *Epidendrum* Caule tereti articulato striato Moniliformi &c. *Aët. Ups.* 1740. p. 37. Fu-Ran. KÆMPFER. *Am.* T. p. 864.

L 5

- IV. (28) Boomplaag met de Steng eenbladig, de  
 AFDEEL. Bloemen eenzijdig getrost.  
 XXII.
- HOOFD- (29) Boomplaag met de Steng eenbladig, de  
 STUK. Bloemen in de hoek van 't Blad, vergaard.
- XXVIII. (30) Boomplaag met de Steng eenbladig, de  
 Epiden- Bloemen in de hoek van 't Blad gepaard.  
 drum  
 Ophioglos-  
 soides.
- Slange-  
 tongig.
- XXIX. komen in gestalte elkander zeer naby, en heb-  
 Ruscifo- ben iets dat naar de Lelietjes van den Dale  
 liam. zweemt. Het zyn kleine Plantjes, weinig meer  
 Steek- dan een Handbreed hoog, op de Boomen groei-  
 palmig. jende, wier Bloem zeer onregelmatig is, doch  
 een gekapt of Huikig Honigbakje heeft en twee  
 Meeldraadjes op den Styl zittende; ten minste  
 in de eerste, die naar het Slangetong gelykt,  
 volgens de Waarneeming van den Heer J A C-  
 QUIN. De overigen zyn, wegens de overeen-  
 komst van Gestalte, hier ook t'huis gebragt.  
 Wylen de beroemde Hoogleeraar BURMAN-  
 NUS hadtze, uit hoofde van de figuur der Bla-  
 den, tot de Steekende Palm betrokken.
- XXX.  
 Gramini-  
 folium.  
 Grasbladig.

Voorts

(28) *Epidendrum Caule unifolio*, Flor. Racemosis secundis. JACQ. *Amer. Hist.* 225. T. 133. f. 2. Helleborine Ophioglossis foemilis. PLUM. *lc.* 176. f. 3.

(29) *Epidendrum Caule unifolio*, Flor. e sinu Foliae aggregatis. JACQ. *Amer. Hist.* 226. T. 133. f. 3. Helleborine Rusci majoris folio. PLUM. *lc.* 176. f. 2.

(30) *Epidendrum Caule unifolio*, Flor. &c. Helleborine Graminea repens biflora. PLUM. *lc.* 176. f. 2.

Voorts merkt de gezegde Heer, door wien <sup>IV.</sup> agttien Soorten van zulk Boomplaag in de <sup>AFDEEL.</sup> Westindiën waargenomen en afgebeeld zyn: <sup>XXII.)</sup> omtrent dezelve aan, dat zy in het maakzel <sup>HOOFD.</sup> van de Bloem ongemeen en zelfs meer dan de <sup>STUK.</sup> *Satyria*, *Orchides* en *Ophres* verschillen; zo dat men daar van ook byzondere Geslagten zou kunnen maaken. „Zy worden, (zegthy), „inzonderheid de kleinften, door den tydplag- „gen als Mos, die de Stammen en Takken „der Boomen bekleeden, en met haare Wor- „teltjes in de Schors gehecht zyn.” Vyftien vind ik onder de Oostindifche Planten aange- tekend.

G U N N E R A.

De Bloem van deeze, die naar den Noor- fchen Bifchop GUNNERUS zal genoemd zyn, is een Kat met eenbloemige Schubben. Zy heeft Kelk noch Bloemkrans. Het Vrucht- beginzel is tweetandig, met twee Stylen en een enkel Zaad.

De eenigfte Soort (1), daar van tot nog toe bekend, was onder den naam van *Afri-* <sup>I.</sup> *kaansch Poddeblad*, met Loof van Dotterbloe- <sup>Gunnera</sup> *men*, voorgesteld door HERMANNUS. Het <sup>perpensa.</sup> *heeft* <sup>Afrikaan-</sup> *fche.*

(†) *Gunnera. Mant. 121. Am. Acad. VII. p. 495. Per-* *penfum Blitispermum. BURM. Prodr. 26. Petalites Afric.* *Caltha palustris folio. HERM. Lugd. 488. Blitum Afric. Cal-* *tha palustris folio &c. PLUK. Alm. 68. T. 18. f. 2.*

IV. heeft een naakte Steng van een Elle lang, met  
 AFDEEL. een Bloemaair van een Voet, volgens P L U -  
 XXII. KENET. Uit de Afbeelding; door hem ge-  
 HOOFD- geven, blykt, dat het Blad veel naar die van  
 STUK. 't Japanse Hoefblad, in 't voorgaande Stuk,  
 en de Bloem-Aair naar die van 't Majjer zwee-  
 me. De Heer N. L. BURMANNUS hadt het  
 onder de Eenhuizigen geplaatst, en *Perpensum*  
*Blitispermum* getyeld, waar van de Bynaam  
 is ontleend. De Bloem-Aair bestaat uit kleine  
 Katjes of Aairtjes met Lancetvormige Blikjes,  
 de Bloempjes afzonderende, die twee Meel-  
 knopjes hebben, wederzyds één, op het Vrugt-  
 beginzel geplaatst, dat in 't midden twee Draad-  
 achtige omgeboogene Styltjes heeft. Het groeit  
 aan de Kaap der Goede Hope.

De *Driemannigen* in deeze Klasse, buiten de  
 reeds beschreevene, *Sisyrrinchium* en *Ferraria*  
 naamelyk, tot de Lelieachtige of Bolplanten  
 behoorende, gaa ik over tot de *Viermannigen*:  
 waar onder het eenigste Geslagt den naam voert  
 van

#### N E P E N T H E S. Kandraager.

Dit heeft den Kelk vierdeelig, geen Bloem-  
 krans en een vierhokkig Zaadhuisje.

De eenigste Soort (1), op Ceylon aan de

1.  
*Nepenthes*  
*destillato-*  
*ria.*

Druipen-  
 de,

(1) *Nepenthes. Syß. Nat. XII. Gen. 1019. Veg. XIII.*  
*p. 683. H. Cliff. 431. Fl. Zeyl. 321. Nepenthes Zeylanicum*

Flo-

Rivieren, doch op de Molukkes in 't Gebergte groeiende, is een der wonderlykste voortbrengzelen van de Natuur. De Ridder heeft den naam gebruikt, dien de vermaarde BREYN'er aan gegeven hadt, als ware het in staat om iemand, die het ontdekte en te vooren nimmer hadt gezien, door verwondering en blydschap over zynen Schat, als buiten zig zelf te brengen. *Bandura* is de naam, dien 'er de Cingaleezen op Ceylon aan geeven. RUMPHIUS noemt het *Kannekens - Kruid* of *Cantharifera*, dat is Kandraager; om reden, gelyk wy zo aanstonds zien zullen. Dus wordt het door LINNÆUS beschreeven.

„ De Steng is rond, met overhoekse, Lancetvormige, ongesteelde, half-omvattende, uitgebreide, gladde, effenrandige Bladen, die in een Draadachtige Klaauwier uitloopen, aan 't end een langwerpig rolrond Blaasje hebbende, met een rond Dekzeltje, dat dus zeer gelykt naar een Kannetje, zynde met Water gevuld. Aan 't end van de Steng is een Pluim van Bloemen, met een vierdeelligen Kelk en vier Meeldraadjes aan den top van den

Flore. minore. BREYN *Prodr.* II. p. 75. *Utricularia vegetabilis Zeylanensium Bandura Cingalensibus dicta.* PLUK, *Alm.* 394. T. 237. f. 3. BURM. *Zeyl.* 42. T. 17. *Priapus veget. monorchis.* AMM, *Char.* 529. *Planta mirabilis destillatoria.* *Epb. Car.* ANN. I. Dec. 2. p. 363. *Cantharifera.* RUMPH, *Amb.* V. p. 121. T. 59. f. 2.

- IV. „ den Styl. De Vrucht is een langwerpig Doos-  
 AFDEEL. „ je, in 't midden wat uitgezet, met den vier-  
 XXII. „ je, in 't midden wat uitgezet, met den vier-  
 HOOFD. „ hoekigen Stempel gekroond, vierhokkig,  
 STUK. „ vierkleppig, bevattende veele lange dunne  
 Zaadjes.”

Dewyl de Klaauwier eindigt in den bodem van het Blaasje, dat 'er dus aan hangt; zo schynt het Dekzeltje noodig om 't Vogt daar in te houden, welk het door de Klaauwier ontvangt. Doch RUMPHIUS merkt aan, dat deeze Kannetjes doorgaans regtop staan aan 't end der Klaauwieren of een weinig scheef, somtyds inwaards, somtyds uitwaards; 't welk te beter plaats kan hebben, om dat het een kruipend Gewas is, naar de Boschtouwen eenigszins gelykende, maar kleiner. De Kannetjes zyn aartig met roode of paarschachtige streepen getekend en het Dekzeltje is meest rood. Volwasfen zynde, hebben zy ongevaar een half Voet langte en zyn meer dan een Duim wyd; zo dat zy somtyds een half Pintje Water kunnen houden, 't welk zuiver en drinkbaar is. Somtyds komen 'er eenige kleine Diertjes, als Wormpjes of Garnaaltjes, in voor. De Aapen en ander Gedierte bedienen zig daar van tot dorstleschinge, en de Indiaanen hebben veele bygeloovigheden daaromtrent. Men wil dat het Kruid een Geneesmiddel zou zyn tegen vergiftige Slangenbeeten.

Van de *Vyfmannigen*, in deeze Klasse, zyn de Geslagten van *Gluta* en *Passeflora* onder de Heesters beschreeven, des alleenlyk overblyft.



A Y E N I A.

IV:  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

Dit naar den Franschen Hertog d'AYEN, een groot voorstander der Kruidkunde, benoemde Geslacht, heeft een vyfbladigen Kelk; de Bloemblaadjes tot een Ster samengegroeid met lange Nagels, en onder die Ster vyf Meelknopjes; waar boven het Vrugtbeginzel, met een enkelen Styl, wordende een vyfhokkig Zaadhuisje.

Het bevat de drie volgende, altemaal Amerikaanse Soorten.

(1) *Ayenia met Hartvormige gladde Bladen.*

I.  
*Ayenia*

(2) *Ayenia met Eyvormig rondachtige Wollige Bladen.*

*fusilla.*  
Zeer  
kleine.

(3) *Ayenia met Hartvormige ruigachtige Bladen, het Vrugtbeginzel ongesteeld.*

II.  
*Ayenia*  
*tormentosa.*  
Wollige

De eerste van deeze drie, in de Westindiën en in dat gedeelte van Zuid-Amerika, welk men Cumana noemt, als ook in Peru groeiende, wordt door SLOANE genoemd *Onregelmaatige Plant met Bladen van Brandenetelen*, een vyf-

III.  
*Magna.*  
Grootte.

(1) *Ayenia* Fol. Cordatis glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1020. *Veg.* XIII. p. 683. LINN. *Act. Stockb.* 1756. p. 23. T. 2. LOEFL. *It.* 200. *Dayenia inermis* &c. MILL. *Dict.* T. 118. *Urticæ folio aculeata* &c. SLOAN. *Jam.* 90. *Hist.* I. p. 209. T. 132. f. 2.

(2) *Ayenia* Fol. ovato-subrotundis tomentosus. LOEFL. *It.* 200, 257.

(3) *Ayenia* Fol. Cord. pubescentibus &c. LOEFL. *It.* 199.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK,

bladige paarfche Bloem en eene vyfzaadige ge-  
doornde Vrugt. 't Is, volgens de befchryving  
van LINNÆUS, die het afbeeldt, een Gewas  
dat naar de Waltheriën en Sidaas veel gelykt,  
doch een ongemeen zeldzaame Bloem heeft,  
als gezegd is. Uit het midden van den vyfbla-  
digen Kelk ryst een Styl, die zelf de Sters-  
wyze Bloemkrans draagt, in welker midden,  
dat een weinig hol is, het Vrugtbeginzel zit.  
De punten van de Ster geeven ieder een Draad  
uit, die met de anderen zig famenvoegt aan den  
voet des Styls, in 't midden van den Kelk.

In deeze Soort is het Gewas zeer klein, naauw-  
lyks een Voet hoogte bereikende. De fchrande-  
re LOEFLING, die dit Geflagt *Fungia* gehe-  
ten hadt, nam in Cumana een andere waar,  
met Stengen van twee of drie Voeten, om laag  
Heefterig, hebbende het Honigbakje of de Bloem-  
krans hol en ongefteeld. Deeze wordt *Groote*  
gebynaamd door den Ridder. Een andere vondt  
hy, in dat zelfde Land, met *Wollige* Bladen.  
Voor 't overige kwam de Gestalte deezer bei-  
den, die ook de Bloempjes in de Oxels der Blad-  
fteelen hebben, met die der eerste Soort zeer  
overeen. Bevoorens waren zy, wegens die zon-  
derlinge Bloemen, tot de Veelbroederigen t'huis  
gebragt.

Van de *Zesmannigen*, wederom, is ook het  
Geflagt van *Aristolochia* reeds voorgesteld, in  
alle zyne Soorten, die, zo wel als in dat der  
Pasiebloemen, meest Heefterig zyn; des ik al-  
leen nog te befchryven heb dat van PIS-

## P I S T I A. Ruiterkroos.

IV.

AFDEEL

XXII.

HOOFD

STUK.

I.

*Pistia**Stratiotes.*

Uitheems

sche.

De eenigste Soort daar van (1), die in Afrika, in Oostindie en in Zuid-Amerika of in de Westindiën voorkomt, dryft op het Water, en gelykt naar het zogenaamde Ruiterskruid: wshalve ik ze *Ruiterkroos* noem. RUMPHIUS hadtze onder den naam van *Water-Weegbree* of *Water-Slaa* voorgesteld.

De Kenmerken, welken de Ridder opgeeft, zyn, een eenbladige, getongde, onverdeelde Bloem, zonder Kelk: zes of agt Meelknopjes, op hun Draadje zittende; het Zaadhuisje eenhokkig, op den bodem van de Bloem gebooren.

Volgens RUMPHIUS zou deeze dryvende Waterplant in Oostindie Bloemen noch Zaad geeven. Het tegendeel blykt uit de monsters, die daar van overgezonden zyn, maar wier gedroogde Bloesem men niet gemakkelyk kan ontwikkelen. De Heer JACQUIN deedt zulks in de Westindiën te naauwkeuriger, alwaar dic Kroos in menigte door de Rivieren in Zee gevoerd

(1) *Pistia* Fol. obcordatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1023. *Veg.* XIII. p. 637. *Fl. Zool.* 322. LOEFL. *Itin.* 281. JACQ. *Amer. Hist.* 234. T. 148. *Pistia* Aq. villosa. BROWN. *Jam.* 329. Kodda-Pail palustris. PLUM. *Gen.* 30. *H. Mal.* XI. p. 63. T. 32. RUMPH. *Amb.* VI. T. 74.  $\beta$  *Stratiotes* *Aegyptia*. J. B. *Hist.* III. p. 787. VESL. *Aegypt.* 44. T. 45. ALP. *Aegypt.* 106. T. 108. *Lenticula* palustris sexta f. *Aegyptia*. C. B. *Pin.* 362. SLOAN. *Jam.* I. p. 15. T. 2. f. 2.

M

II. DEEL, XI, STUK.

IV. voerd wordt : des het vreemd voorkomt , wanneer  
 AFDEEL. neer ADANSON getuigt , dat het op die van  
 XXII. Senegal geworteld zou zyn in den Oever. Niet  
 HOOFD. onwaarfchynlyk vatten de Worteltjes , welken  
 STUK. het in 't Water hangen laat , daar 't ondiep is  
 in de Modder of het Zand : terwyl inmiddels  
 het andere , dat op diep Water groeit , dry-  
 vende Eilandjes maakt , gelyk ons Eendenkroos.

De Plant fpreidt zig , op de manier van de  
*Egyptifche Stratiotes* der Ouden , tot ongeveer  
 een Voet middellyns in 't ronde uit , met Bla-  
 den , welke naar die van den breedbladigen  
 Water Ranonkel zweemen. De Gefalte is  
 Roosachtig , byna als die van fommige Soor-  
 ten van *Sedum* ; weshalve de Egyptenaars het  
*Water - Huislook* heetten , volgens ALPINUS. De  
 Boeren aldaar gebruikten het , wegens de famen-  
 trekkende hoedanigheid , zo in als uitwendig  
 tot Bloedftemping. De Bladen zyn Wigvormig met  
 het breede end uitwaards , van onderen Wol-  
 lig , dik en Spongieus , op de rug fterk geribd.  
 Tufchen dezelve groeijen kort gefteelde Pyp-  
 achtige Bloempjes , uit het midden van wier  
 eenige Lip een dik Meeldraadje voortkomt ,  
 hooger dan de Styl , met zes , zeven of agt ,  
 Kogelronde Meelknopjes gekroond. De Styl  
 heeft een Schildachtigen gaapenden Stempel ,  
 die zig onder 't gezegde Kroontje bevindt : zo  
 dat , volgens de aanmerking van JACQUIN ,  
 het duifter is , of dit Ruiterkroos tot de Man-  
 wyvigen behooren kan : alzo de Mannelyke en

Vrou-

Vrouwelyke Teeldeelen duidelyk, gelyk hy in IV.  
 Plaat vertoont, van elkander afgezonderd zyn. AFDEEL.  
 Het geeft Ranken zydewaards uit, langs het XXII.  
 Water voortschietende, waar door het zig, op HOOFD-  
 de manier der Aardbezie-Planten, vermenig- STUK.  
 vuldigt: groeiende ook elders uit gevallen en  
 dryvend Zaad.

De Tienmannigen, *Kleinhovia* en *Heliçteres*,  
 die onder de Boomen beschreeven zyn, over-  
 stappende, komen wy tot het eenigste Geslagt  
 der *Twaalfmannigen* in deeze Klasse, genaamd

C Y T I N U S. Granaatbloem.

Welks Kenmerken zyn, een vierbladige Kelk,  
 zonder Bloemkrans, boven het Vrugtbeginzel,  
 dat een enkelden Styl heeft, en eene Bezie  
 wordt, welke agthokkig is en veelzaadig.

De eenigste Soort (I), is de vermaarde *Hypocistis*,  
 een Gewas dat onder den Cistus en  
 op deszelfs Wortelen groeit. Men vindt het  
 voornaamelyk in Portugal en Spanje, waar als  
 de natuurlyke Hof is van die Bloemheesters.  
 CLUSIUS heeft opgemerkt, dat het aldaar  
 somtyds de zelfde Kleur van Bloemen, som-  
 tyds een verschillende Kleur heeft. Het fraai-  
 ste

I.  
*Cytinus*  
*Hypocis-*  
 tis.  
 Vermaard.

(I) *Cytinus*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1232. *Veg.* XIII. p.  
 688. *Afarum Hypocistis. Mat. Med.* 220. *Afarum aphyllum*  
*Squamosum. SAUV. Monsp.* 4. *Hypocistis. C. B. Pin.* 465.  
 CAM. *Epit.* 96, 97. CLUS. *Hist.* I. p. 68, 79. *Hisp.* 134,  
 143, 161. DU HAMEL. *Arbr.* I. p. 170, T. 68.

IV. ste kwam voort aan den voet van den eerster  
 AFDEEL: Mannetjes - Cistus , die onze Tiende Soort is ,  
 XXII. hebbende witachtige Bladen en schoone Rooze-  
 HOOFD- kleurige Bloemen \*. De Wortels , naamelyk ,  
 STUK. van die Gewassen , stryken langs de oppervlak-  
 \* Zie II. te van den Grond , en geeven dit Bygewas uit ,  
 D. V. ST. D. V. ST. D. V. ST. welk , eerst zig openbaarende , als paarsch of  
 bl. 267. rood Fluweel is , dan , opschietende in de gedaante van Huislook , bleeker wordt en bestaat uit sappige Schubben , aan 't bovenste zyne Bloemen voortbrengende , welke volmaakt naar die van den Granaatboom , in 't Grieksch *Kytinos* genaamd , gelyken. Het wordt van de Jongens en Herders , zegt hy , gekaauid ; doch is wat wrang en zuur. Het verdikte Sap wordt in de Apotheeken , ten dienste van eenige oude Winkelmiddelen , nagehouden. Het is van eene nog meer samentrekkende hoedanigheid dan dat der Slee - Pruimen : des men kan begrypen , dat het op zig zelve , tot inwendig gebruik , gevaarlyk zy (\*).

Onder de *Veelmannigen* , die nu volgen , komt na de *Xylophia* en *Grewia* , die tot de Boomen behooren , eerst het Geslacht voor van

#### A M B R O S I N I A .

Dit heeft eene eenbladige Bloemscheede ,  
 die

(\* ) Vergelyk myne beschryving van den Sleedoorn , in 't II, D. II. STUK , dezzer *Natuurlyke Historie* , bl. 576 , enz.

die door een middelschot verdeeld is; de Meel- draadjes komen aan de binnen-, de Stampers aan de buitenzyde voor.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-

De Afbeelding en beschryving van dit Kruid (1) heeft MORISON ontleend van den schrande- ren BOCCONE, door wien het in een Boschje der Franciscaanen, op Sicilie, ontdekt werdt.

STUK.  
L  
Ambrosi-  
nia Bassi.  
Middel-  
landsche.

„ In Wortels en gevlake Steng, (zegt hy,) „ komt het met de andere Soorten van Arifa- „ rum overeen, maar de Bladen, een Duim „ breed en twee Duimen lang, van onderen „ wat Ribbig, en over den Grond verspreid, „ gelyken naar die van 't rondbladig Fontein- „ kruid zeer. De Bloem is korter en als een „ Wevers - Spoel gaapende, met een klein Haai- „ rig Stampertje, aan 't end gespitst en Haaks- „ wyze omgekromd.” Het groeit, volgens LINNÆUS, ook in Barbarie.

A R U M. Kalfsvoet.

De Bloemscheede is eenbladig en Huikachtig of gekapt in dit Geslagt, welk den Vruchtsteel van hoven naakt, van onderen Vrouwelyk, in 't midden met Meeldraadjes bezet heeft.

Het bevat twee- en -twintig Soorten, waar van de vier eersten Samengestelde, de volgenden enkele of eenvoudige Bladen hebben, zynde bei-

(1) Ambrosinia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1238. *Vog.* XIII. p. 689. *Sp. Plant.* 603. Arisarum Potamogeti folio. *Bocc. Sic.* 50. T. 26. MORIS, *Hist.* III, p. 544. S. 13. T. 6. f. 19.

IV. beiden ongeftengd ; terwyl de vyf laaften een  
 AFDEEL. XXII. Steng maaken.

HOOFD-  
 STUK.

A. Ongeftengde , met famengeftelde Bladen.

I.  
*Arum*  
*Dracuncu-*  
*lus.*  
 Voetbla-  
 dig.

(1) Kalfsvoet met Voetachtige Bladen ; de  
 Blaadjes Lancetvormig , effenrandig ; ge-  
 lyk met de Bloemscheede , die langer dan  
 de Vrugtsteel is.

II.  
*Dracon-*  
*tium.*  
 Palmbla-  
 dig.

(2) Kalfsvoet met Voetachtige Bladen ; de  
 Blaadjes Lancetvormig , effenrandig ; hoo-  
 ger dan de Bloemscheede , die korter dan  
 de Vrugtsteel is.

Deeze twee behooren tot dat Kruid , welk  
 men gemeenlyk *Dracunculus* of *Dracontium* ,  
 in 't Franfch *Serpentaire* , in 't Hoogduitsch  
*Drachenwurtz* , in 't Hollandsch *Slangekruid* of  
*Speerwortel* noemt. De eerfte groeit in de Zui-  
 delyke deelen van Europa , de laafte in Noord-  
 Amerika. 't Verschil is klein , gelyk uit de be-  
 paaling blykt. Ik vind deeze onder de Virgi-  
 nifche Plānten , door GRONOVIVS , niet op-  
 getekend. De eerstgemelde groeit wel ander-  
 half

(1) *Arum* Fol. Pedatis , Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.*  
 7. *Arum* Fol. Palmatis &c. *H. Cliff.* 344. *Dracunculus* po-  
 lyphyllus. C. B. *Pin.* 195. MOR. *Hift.* 111. p. 548. S. 13.  
 T. 5. f. 46. *Dracontium.* DOD. *Pempt.* 329.

(2) *Arum* Fol. Pedatis &c. R. *Lugdb.* 7. *Arum* polyph-  
 minus et humilius HERM. *Lugdb.* 60. β. *Arum* f. *Arifarum*  
*Virginianum* &c. PLUK. *Alm.* 52. T. 271. f. 2.



half Elle hoog, hebbende een dikken ronden Steel, <sup>IV.</sup>  
 die als een Slangen-Huid Vlakkig besprengd <sup>AFDEL.</sup>  
 is, en Waaijerachtige verdeelde Bladen aan lan- <sup>XXII.</sup>  
 ge Steelen, omtrent gelyk van hoogte met <sup>HOOFD-</sup>  
 de Bloem, een Vliezige Huik, van binnen <sup>STUK.</sup>  
 roodachtig geel, bevattende een dikken Stam- <sup>Polyan-</sup>  
 per, zwartachtig van Kleur, welke Hoornswy- <sup>dria.</sup>  
 ze daar buiten uitsteekt. De Vrucht maakt als  
 een Trosje Druiven uit, van Besfen, welke  
 eerst groenachtig, vervolgens rood zyn en Sappig,  
 een hard Zaad bevattende. De Wortel  
 is byna roud als een Raap, en wit, dikwils van  
 grootte als een Vuist. Dezelve heeft, zo wel  
 als 't geheele Kruid, een nog scherper hoed-  
 nigheid dan 't gewoone Kalfsvoet.

(3) Kalfsvoet, dat ongestengd is en vyfbladig. <sup>III.</sup>

De Afbeelding van deeze, die uit Indie schynt <sup>Arum pen-</sup>  
 te zyn, is door MORISON even slegt van ZAN- <sup>saphyllum.</sup>  
 NONI ontleend, zo wel als de beschryving. De <sup>Vyfbladig.</sup>  
 Wortel is als een Raap: de Bladen zyn als die  
 van 't Vyfvingerkruid, op lange Steelen; de  
 Bloem als van 't gewoone, geel met roode  
 Vlakjes en scherp van Reuk.

(4) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met drievoudi- <sup>IV.</sup>  
 ge Bladen en tweehuizige Bloemen. De <sup>Triphyll-</sup>  
<sup>lum.</sup>  
 Driebladig.

(3) *Arum acaule* Fol. quinatis. *Arum pentaphyllum* In-  
 dicum. MOR. *Hist.* III. p. 540. S. 13. T. 5. f. 27. *Rhom-*  
*phal pianta Orientale.* ZAN. *Hist.* 205. *fig. mala.*

(4) *Arum acaule* Fol. ternatis, Flor. dioicis. *Sy. 9. Nat.*  
 XII, XIII. Idem Flor. monoicis. *Sp. Plant.* II. p. 1368.

M 4

GROU.

IV. De driebladigheid is het voornaame Kenmerk  
 AFDEEL. van deeze, die de Schaft in 't midden groen-  
 XXII. achtig of roodachtig zwart heeft, vallende klei-  
 HOOFD- ner dan de eerstgemelde. Men vindtze in Bra-  
 STUK. sil, alwaar de zydbladen van de drie, uitwaards,  
*Veelman-*  
*sigte,*  
 gekwabd zyn, 't welk geen plaats heeft in de  
 Virginische. De Bloem hadt de Ridder gezegd  
 in beiden eenhuizig te zyn; dewyl men op den  
 zelfden Stoel Mannelyke en Vrouwelyke Bloem-  
 scheeden aantrof: maar thans noemt hy dezelve  
 tweehuizig. By GRONOVIVS vind ik daar  
 van geen gewag, en 'er schynt een aanmerke-  
 lyk verschil plaats te hebben in deeze Plant,  
 die somtyds klein, somtyds groot schynt voor  
 te komen. Immers hier zou ook die, welke  
 CLAYTON *allergrootst driebladig Kalfsvoet*  
 noemt, waar van de zydelingse Bladen uitwaards  
 gebult zyn, behooren.

Ik heb, uit Japan, een zodanig Blad ont-  
 vangen, waar in het zelfde plaats heeft en  
 welks deel-Bladen ieder wel zes Duimen breed  
 zyn, en met de punt omtrent negen Duimen  
 lang. Zy zyn, zo wel als in de Westindi-  
 schen, sterk gaderd en met evenwydige Rib-  
 betjes doorweven: zo dat dit Driebladig Kalfs-  
 voet ook tot de Oostindische Planten behoort.

B. On-

GRON. *Virg.* 142. *Dracunculus f. Serpent. triphylla Brasili-*  
*liana. C. B. Pin.* 175. *Prodr.* 102. *DOD. Mem.* 81. f. 273.  
 β. *Arum minus triphyll. f. Arisarum. MOR. Hist.* 111. p.  
 547. S. 13. T. 5. f. 43. γ. *Arum f. Arisarum &c. PLUK.*  
*Alm.* 52. T. 77. f. 1. Item, T. 376. f. 3.

B. Ongeftengde met enkele Bladen.

(5) Kalfsvoet, dat ongeftengd is, met Schild-  
vormige Eyronde uitgegulpte Bladen, die  
aan den voet uitgerand zyn.

IV  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

V.  
Arum Co-  
locasia.  
Egyp-  
tifch.

Dit Egyptifch Kalfsvoet, dat ook op Kan-  
dia, Cyprus, in Syrie en elders aan de Mid-  
dellandsche Zee groeit, wordt *Colocasia* ge-  
noemd. Men vindt het op Waterige plaatsen  
in de Gebergten van Arabie, en omftreeks Ro-  
fette, aan den Nyl, wordt het by geheele Ak-  
kers vol geteeld. Het zelfde heeft plaats in  
Oostindie, alwaar de Wortel, zo wel als in  
Egypte, tot Spyze strekt.

De Ouden, gelyk **DIOSCORIDES**, hebben  
door *Colocasia*, zo 't fchynt, de Boondraagende  
Plompen, wier Wortel ook eetbaar is (\*), ver-  
ftaan; doch de hedendaagschen, of liever die  
menide Kruidkundigen van den middeltyd noe-  
men mag, gelyk **CLUSIUS**, geeven dien naam  
aan dit Kruid, welk de Egyptenaars *Kulkaas*  
heeten. Het heeft een Steel van twee Voeten  
hoog-

(5) *Arum acaule*, Fol. peltatis ovatis repandis &c. **CAT-  
TESB.** Car. 11. p. T. 45. *H. Cliff.* 434. N. 4. *Ups.* 230.  
*R. Lugdb.* 7. **HASSELQ.** It. 485. *Arum max.* *Egypt.* q.  
*Colocasia.* **C. B. Pin.** 195. **COL.** *Ephr.* 11. p. 1. T. 1.  
**RUMPH.** *Amb.* V. p. 313. T. 109. *Colocasia.* **CLUS.** *Hift.* 11.  
p. 75. **DOD.** *Pempt.* 323. **BURM.** *Fl. Ind.* 192.

(\*) Zie het II. DEEL IX. STUK, deezer *Nat. Hift.* bl. 119.

M 5

II. DEEL. XI. STUK.

IV. hoogte, de Bladen zyn een Span lang en Pieks-  
 AFDEEL. wys' Hartvormig, glad, volgens de Waarne-  
 XXII. ming van HASSELQUIST. De Vrugtsteel,  
 HOOFD- die Knodsachtig is en helder groen, wordt Helms-  
 STUR. wyze gedekt door het bovenste deel des Bloem-  
*Veelmau-*  
*vige.* blads, 't welk, gelyk in het gewoone Kalfsvoet,  
 de Bloemscheede maakt. De Wortel is bolrond,  
 en bevat ook wel een scherp Sap, doch wordt  
 door kookken, stooven of braaden, onschadelyk  
 gemaakt. RUMPHIUS zegt, dat het de ge-  
 meenste Kost is op alle de Eilanden van Oost-  
 indie, en dat men 'er wel agt Soorten van heeft,  
 die in hoedanigheid verschillen, allen onder den  
 algemeenen naam *Kelady* begreepen.

VI.  
*Arum escu-*  
*lentum.*  
 Eetbaar.

(6) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Schild-  
 vormig Eyronde effenrandige Bladen, wel-  
 ke aan den voet uitgerand zyn.

Dit Kalfsvoet, dat men in de Westindiën by  
 geheele Velden tot Spyze teelt, wordt *Karai-*  
*bische Koel* genoemd, wier Loof gelykt naar dat  
 der Plompen. Het zou de *Water-Kelady* zyn  
 van RUMPHIUS, wier Bladen, zo wel als de  
 Wortels, tot Moes gekookt, voor 't gemeene  
 Volk tot Spyze strekken. In de Westindiën  
 noemt

(6) *Arum acaule*, Fol. peltatis Ovatis integerrimis &c.  
*H. Cliff.* 435. *Ups.* 280. *R. Lugdb.* 7. *Arum minus* Nym-  
*phaz folio esculentum.* SLOAN. *Jam.* 62. *Hist.* I. p. 167. T.  
 206. f. 1. *Brasica Brasiliiana* Fol. Nymph. C. B. *Pin.* 117.  
*Caladium Aquatile.* RUMPH. *Amb.* V. p. 318. T. 110. f. 1.

noemt men deeze Wortels *Kleine* en die der IV. voorgaande Soort *grootte Tayas*, naar het Spaan- AFDEEL. fche woord *Tayas* of *Tajas*. De Heer FOR- XXII. STER bevondt dat deeze Soort van Kalfsvoot- HOOFD- ook een voornaam Voedzel der Inboorlingen STUK. van de Eilanden in de Grootte Zuidzee ware. *Polyan- dria.* Men teelde het *Arum esculentum*, dat hy *Zehrwurzeln* noemt, op Tahiti in Valeijen op Vel- den die men afgedamd hadt, om het Water te behouden; dewyl deeze Plant een Moerasfigen Grond vereifcht. Daar waren twee Soorten van; de eene hadt grootte glanzige Bladen en de Wortel was wel vier Voeten lang, doch zeer grof Vezelig; de andere hadt kleine Fluweel- achtige Bladen met fyner en beter fmaakende Wortelen. Doch beiden moesten zy verfcheide maalen in Water afgekookt worden, om 'er de fcherpheid van weg te neemen. De Zwynen, niettemin, vratenze zonder tegenzin en zonder nadeel, raauw (\*).

(7) Kalfsvoot, dat ongeftengd is, met Schild- VII. wys' Hartvormige uitgegulpte Bladen, die *Arum ma-* aan den voet tweedeslig zyn. *crohizon.* Grootwor- telig.

(8) Kalfs-

(\*) FORST. *Reife um die Welt*, in 1772-1775. I. Th. p. 258.

(7) *Arum acaule* Fol. peltatis Cordatis rependis, basi bipartitis. *Fl. Zeyl.* 327. *R. Lugdb.* 7. *Arum maximum macrohizon Zeylanicum.* HERM. *Par.* 73. T. 73. RAJ. *Suppl.* 574.

IV,  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

(8) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Hartvormige stompe gespitsde Bladen, die ronde hoeken hebben.

VIII.  
*Arum peregrinum.*  
Vreemd

(9) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Hartvormige Piekachtige wyd gemikte Bladen.

IX.  
*Divaricatum.*  
Gemikt.

Van deeze drie groeit de eerste, die van de groote Wortels den naam heeft, op Ceylon, de tweede in Amerika, de derde aan de Kust van Malabar. Deeze, die ook op Ceylon valt, heeft Pylswys' Hartvormige Bladen, met de Ooren een weinig uitwaards geboogen, waar door zy Piekvormig worden. De Vruchtsteel is Elsvormig en langer dan de spitse langwerpige Bloemscheede.

X.  
*Trilobatum.*  
Driekwabbig.

(10) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Pylswys' driekwabbigde Bladen en een ongesteelde Bloem.

Of deeze een enkele Verscheidenheid zy van de voorgaande Soort, dat de Ridder bevoorens  
vast-

(8) *Arum acaule*, Fol. Cord. obtusis mucronatis, angulis rotundatis. *H. Cliff.* 435.

(9) *Arum acaule*, Fol. Cordato-Hastatis divaricatis. *Arum acaule* Foliis subhastatis. *Fl. Zeyl.* 325. *Nelenschana major.* *H. Mal.* XI. p. 39. T. 20.

(10) *Arum acaule* Fol. Sagittato-trilobis, Flore sessili. *Fl. Zeyl.* 326. *Arum humile* *Zeyl. latifol. &c. COMM. Hort.* I. p. 97. T. 51. *MILL. Dict.* T. 52, f. 2. *Arifarum Ambiquicum.* *RUMPH. Amb.* V, p. 320. T. 110. f. 2.

vastgesteld hadt (\*), schynt zyn Ed. naderhand IV.  
 wederom getwyfeld te hebben. Dit laatste, in AFDEELT  
XXII.  
 den Amsterdamsen Tuin van Ceylon overgebracht, HOOFDE  
 hadt een Bloemsteeltje van een Duim lang, STUK  
 waar op een Scheede, byna als in 't gewoone Polyan-  
dria.  
 Kalfsvoet, en niet agterover geboogen, gelyk  
 in het Ambonsche, uit RUMPHIUS hier aan-  
 gehaald: terwyl LINNÆUS zulks aan het voor-  
 gaande toeschryft. Ook is de Stamper, in bei-  
 den, aan 't end spits Elsvormig, in deeze  
 hoogrood en de Bloemsteel wel een Span lang  
 in de Ambonsche, wiet Bladen, oud wordende,  
 zig in drieën verdeelen, zo dat het Kruid zig  
 dan als driebladig voor doet.

(II) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Pyls- XI.  
 wys' driehoekige Bladen, de hoeken wyd Arum Sa-  
gittifolium.  
 gemikt en spits. Pylbladig.

Deeze, welke in Brasíl, op Jamaika en Barba-  
 dos groeit, heeft Bladen als die van 't Pylkruid,  
 en Bloemsteelen, welke by PLUMIER kor-  
 ter, by PLUKENET langer dan de Bladste-  
 len zyn. Zy zou, volgens SLOANE, ook tot  
 de *Karaibische Kool* behooren.

(12)

(\*) *Arum divaricatum* conjungatur cum sequenti *trilobato*,  
 cum sint ex Indorum observatione meræ Varietates. *Mant.*  
*alt.* p. 494.

(II) *Arum* acaule, Fol. Sagittatis triangulis &c. *H. Cliff.*  
 145. R. *Lugdb.* 8. *Arum* amplis foliis esculentum. *PLUM. Ic.*  
 35. *Arum* minus esculentum Sagittariæ foliis &c. *SLOAN.*  
*Jam.* l. p. 167. T. 106. f. 2. *PLUK. Phyt.* 149. f. 2.

II, DELL. XI. STUK,

IV. (12) Kalfsvoet, dat ongeftengd is, met Pyl-  
 AFDEEL. vormige effenrandige Bladen, en een ge-  
 XXII. knodfte Bloemsteel.  
 HOOFD-  
 STUK.

XII. Onder den naam van *Kalfsvoet*, in 't Fransch  
*Arum ma-* *Pied de Veau* of *Vit de Chien*, in 't Engelfch  
*culatum.* *Wake Robin* of *Cuckow-pint*, in 't Hoogduitsch  
 Gevlakt. *Klein Natterwurtz* of *Aron*, is deeze algemeen  
 bekend, en komt in de middelste deelen van  
 Europa op veele plaatsen voor. Men vindt het,  
 in onze Provincie, aan den Duinkant en elders,  
 op vogtige plaatsen. In de Tuinen maakt zy  
 een Bloemplant, die om de aartigheid nage-  
 houden wordt, uitmuntende zo wel in 't Blad  
 als in de Bloem en Vrucht, welke een Tros is  
 van roode Besen, op een dikken Steel, hoe-  
 danigen dit Kruid, een groote Plant zynde, ver-  
 fcheidene uitgeeft. Deeze Steelen zyn door-  
 gaans met paarsche Vlakken, fomtyds ook on-  
 getekend. De Bladen, van Pylvormige figuur,  
 op lange Steelen, hebben een gladdede donker  
 groene Kleur en zyn dikwils wit, zeldzaam Goud-  
 geel geaderd: fomtyds besprengd met zwarte  
 Vlakken. De Bloemscheede is witachtig; de  
 Vruchtsteel daar binnen, of de Stamper, hoog  
 of

(12) *Arum acaule*, Fol. Hastatis integerrimis &c. *H. Cliff.*  
 3. *Ups.* 279. *Mat. Med.* 417. *R. Lugdb.* 8. *Arum vulgare*  
*non maculatum.* C. B. *Pin.* 195. *Arum Officinatum.* LÖB.  
 16. 597. DOD. *Pempt.* 326. *Arum Venis albis.* C. B. *Pin.*  
 195. β. *Arum maculatum, maculis candidis f. nigris.* C. B.  
*Pin.* 195.



of donkerrood , doch meest Oranjekleur , aan  
welks Voet zig het Vrugtbeginzel van groene  
Besfen vertoont.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

Dit geheele Kruid heeft een byzondere fcherp-  
heid , meest plaats hebbende in de Wortel , of  
in deszelfs Melkachtig Sap , dat tot zuivering  
van vuile Zweeren dient , en door beftryking  
der Schaamdeelen de kraam in de Dieren be-  
vordert. Het fchroeit de Tong , indien men  
't 'er aanbrengt , en zou waarfchynlyk inwen-  
dig een Vergift zyn. De Besfen , inzonderheid ,  
zyn door hunne fchoone hoogroode Kleur en laf  
zoeten Smaak , die vervolgens een brandende  
Hitte maakt in de Mond en Keel , voor de Kin-  
deren zeer gevaarlyk. Door 't kooken , echter ,  
verliezen de Wortels t'eenemaal die hoedanig-  
heid , en leveren een onfchadelyk Meel uit of  
worden Meelig ; des menze , zo wel als de  
Bladen , ook in fommige deelen van Europa ,  
by gebrek van Koorn , wel tot Spyze gebruikt  
heeft. Maatig gedroogd , behoudt de Wortel  
een verdunnende , oplofende kragt , dienftig  
tegen flymige Verftoppingen in 't Gedarmte.  
Dus heeft die in fommige Wanhopige Geval-  
len , van verouderde Borstkwaalen , zegt men ,  
veel dienst gedaan (\*). 't Is echter een onze-  
ker Middel , meest gebruiklyk in eenige Win-  
kel-

(\*) Radices Ari cum Flor. Sulphuris commixtas B. BEY-  
NON , mifericors ille Samaritanus , tanquam summum remedium  
nobis in Phthifi revelavit. DOL. *Libr. I. Cap. 5. S. 16.*

IV. kelbereidingen. Men kan de gedroogde Wortels tot Zeep gebruiken, zo wel als de Bladen en Steelen, wier Sap veel minder fcherp is: des dezelve ook wel op Azyn gezet worden; dienende dus in plaats van Speceryën voor 't Gemeen: weshalve men dit Kruid en deszelfs Wortel *Duitsche Gember* noemt.

XIII. (13) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Pieks-  
*Arum Vir-* wys' Hartvormige spitse Bladen, die stompe  
*ginicum.* hoeken hebben.  
*Virgi-*  
*nisch.*

In Virginie, Pensylvanie en andere deelen van Noord - Amerika, op vogtige plaatsen, groeit deeze Soort van Kalfsvoet, die de Wortels niet minder heet en fcherp, en van een ongemeene grootte heeft. KALM zegt, dat zy somtyds zo dik vallen, als een Mensch omzyn Middel is. De Zwynen zyn 'er zeer gretig naar, en kruipen, om ze op te zoeken, somtyds met hun halve Lyf onder Water, in de Moerasfen. Het Volk eetze nooit raauw, maar braadenze in een Greppel, door een sterk Vuur te stooken op de Aarde, waar mede zy die Wortels hebben toegedekt, en dan zouden dezelve zo goed smaaken als Aardappelen. Zy werden van de Indiaanen *Taaho* of ook *Taahim* geheten. Dit zelfde, echter, was toegepast op een ander Kruid.

(13) *Arum* acule Fol. Hastato - Cordatis acutis &c. H. Cliff. 434. GRON. *Virg.* 142. KALM. *It.* II. p. 253, 272, III. 68.

Kruid (\*). De Vruchtsteng met de groene Besfen, ook zeer scherp, wordt van de Wilden gekookt, tot een Versnapering.

(14) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Pieks-  
wyze Bladen, en een neergeboogene Draad-  
achtig Elsvormige Bloemscheede.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.  
XIV.  
*Arum Pro-*  
*boscideum.*  
Snuitbloem-  
mig.

(15) Kalfsvoet, dat ongestengd is. met Lan-  
cetvormige Bladen. en een neergeboogen  
Borsteligen Vruchtsteel.

XV.  
*Tenuifo-*  
*lium.*  
Dunbladig.

(16) Kalfsvoet, dat ongestengd is, met Hart-  
vormig langwerpige Bladen en eene Eyron-  
de opening der Bloemscheede.

XVI.  
*Arisarum.*  
Gekaperd.

Den naam van *Arisarum* gaf de beroemde  
TOURNEFORT aan een Geslacht van Planten,  
alleenlyk door de Gekaperde Bloemscheede van  
het Kalfsvoet verschillende. Daar toe betrok  
hy, in de eerste plaats, het *Breedbladige*, hier  
laatst

(\* Zie II. D. VIII. STUK, deezer *Natuurlyke Historie*,  
bladz. 381.

(14) *Arum acaule* Fol. Hastatis &c. *Arisarum* Flore in  
tenuem Caudam abeunte. TOURNEF. *Inst.* 161. *Arisarum* mi-  
nus. *Proboscideum.* BOCC. *Mas.* II. p. 61. T. 50. BARR.  
*Rar.* 132. T. 1150.

(15) *Arum acaule*, Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 435. R.  
*Lugdb.* 8. GRON. *Orient.* 286. *Arum Scorzonera* folio. TOURNEF.  
*Inst.* 161. *Arum angustifol.* C. B. *Pin.* 106. *Artisarum an-*  
*gustifolium.* LOB.  *Ic.* 599. CLUS. *Pann.* p. 305.

(16) *Arum acaule* Fol. Cord. oblongis &c. *H. Cliff.* 435.  
R. *Lugdb.* 7. *Arisarum latifol. majus et alterum.* C. B. *Pin.*  
196. LOB.  *Ic.* 598. CLUS. *Pann.* p. 303.

N

II. DEEL. XI. STUK.

IV. laatst genoemd, 't welk zyne Groeiplaats in de  
 AFDEEL. XXII. Bosfchen der Zuidelyke deelen van Europa vry  
 HOOFD- algemeen heeft. CLUSIUS, die hetzelfde in  
 STUK. een Steenige Grond, op Heuvels in Portugal,  
*Veelman-*  
*nige.* aan de Wegen, overvloedig waarnam, zegt dat  
 het een ronden Bolwortel, Bladen als die van  
 't Kalfsvoet, doch met ronder hoeken, en een laa-  
 ge Bloem heeft, van gedaante als een Monnikskap,  
 met een ovaale opening, waar in zig een dikke  
 kromme Stamper vertoont. Agter Lisfabon  
 groeide een andere Soort, welke hy *Smalbladig*  
*Arisarum* noemde, hebbende ook wel een ron-  
 den Wortel, doch de Bladen zo lang en smal,  
 dat TOURNEFORT dezelve by die der Scor-  
 zoneere vergeleek. De Bloemscheede was niet  
 gekapt, maar in tegendeel Geutswyze zeer smal  
 uitlopende en agterover geboogen; geevende  
 uit de opening een langen neergeboogenen  
 Wormswyzen Stamper, paarfchachtig van Kleur.  
 De Besfen der Vrugt hadden geen roode, maar  
 een witte Kleur, gelyk de Bloem. Volgens den  
 Ridder groeit deeze, die hy *Dunbladige* noemt,  
 ook in Italie en de Levant, wordende *Homid*  
 genoemd in Syrie. De Soort, die *Snuithloemig*  
 van zyn Ed. geheten wordt, heeft Bladen, we-  
 derom, byna als 't gemeene Kalfsvoet, doch  
 de Bloemscheede loopt ook in een dunne Snuit  
 uit, welke voorwaards over is geboogen, en  
 dus de Bloem ook gekapt maakt: zo dat TOUR-  
 NEFORT het mede betrok tot zyn Geslagt van  
*Arisarum*. Dit laatste is op de Appennynsche  
 Bergen, in Italie, gevonden. (17)

(17) Kalfsvoet , dat ongestengd is , met langwerpigc Bladen en een ruuwe Bloemscheede. IV.  
AFDEEL.  
XXII.

Het *Water - Kalfsvoet* van RUMPHIUS maakt deze Soort uit , die niet alleen op Amboina , maar ook op de Kust van Malabar schynt te groeijen. Hetzelve heeft de Bladen Eyrondachtig of ovaal , op lange Steelen , tusfchen welken Bloemscheedjes voortkomen , veel naar die van het Dunbladige gelykende , maar met een kort Stempeltje. De Wortel was geenszins rond , maar Rietachtig en het hadt , op ver naa , de fcherpheid van de andere Soorten niet. HOOFD-  
STUK.  
XVII.  
Arum  
Ovatum.  
Rondbla-  
dig.

C. Stengmaakende.

(18) Kalfsvoet , dat gestengd is en regt , met Pylvormige Bladen. XVIII.  
Arbores-  
cens.

(19) Kalfsvoet , dat gestengd is en byna opgeregt , met Lancetvormig - Eyronde Bladen. Boom-  
achtig.  
XIX.  
Seguinum.  
Venynig.

(20)

(17) *Arum acaule* Fol. Ovato-oblongis &c. *Arum Aquaticum*. RUMPH. *Amb.* V. p. 312. T. 108. *Karinpola*. H. *Mal.* XI. p. 45. T. 23. BURM. *Fl. Ind.* 193.

(18) *Arum Caulescens rectum* , Fol. Sagittatis , *Arum Arborescens* , *Sagittariae foliis*. PLUM. *Amer.* 44. T. 51. g & 60.

(19) *Arum Caulescens suberectum* &c. JACQ. *Amer. Hist.* 239. T. 151. MILL. *ic.* T. 295. *Arum Caul. Cannæ Indicæ foliis*. PLUM. *Amer.* 44. T. 60, 51. 6. Fil. 195, h. *Arum Caule Geniculato* &c. SLOAN. *Jam.* 63. *Hist.* I. p. 168. *Canna Indica Venenata*. PLUK. *Alm.* 79.

N 9

IV.      (20) Kalfsvoet, dat gestengd is en Wortelende, met Hartvormig langwerpige gespitste  
 AFDEEL.      Bladen en ronde Bladsteelen.  
 XXI.  
 HOOFD-  
 STUK.

XX.  
*Arum Hederaceum.*  
 Klyfbladig.  
 Van deeze drie Amerikaansche is de eerste en eenigste in dit Geslagt, in Zuid-Amerika door PLUMIER ontdekt, Boomachtig. De volgende, welke de Franschen in Westindie *Seguine* noemen, van zulk een Venynigen aart, dat de genen, die 'er slegts de Lippen aan zetten, door eene opzwellinge van de Mond en Tong de Spraak verliezen. Dit zal echter, waarschijnlijk, slegts voor een tyd zyn. De nabuurschap wordt ook door dit Kruid met een leelyken Stank vervuld. Niettemin gebruikt men de Steng, overdwars in stukken gesneden, tot het maaken van een zeer scherpen Loog, welke dient tot zuivering van de Suiker, zegt de Heer JACQUIN. 't Gewas gelykt naar Suiker-Riet, Stengen maakende van de Scheeden der Bladen, een Duim dik en zes Voeten hoog. De Bloem is die van 't gemeene *Arum* niet ongelijk: de Bladen zyn als die van den *Cannacorus*. De derde, ook Heesterachtig, groeit als een Bygewas op Boomen en beklimt dezelve tot den top, met haare ronde dikke Stengen, die overal in den Bast Wortel schieten. Hier is de geheele Vrugsteng of Stamper digt omwonden

(20) *Arum Caulescens Radicans, Foliis Cordatis &c* JACQ. *Amer. Hist.* 240. T. 152. *Colocasia Hederacea sterilis minor &c.* PLUM. *Amer.* 39. T. 55. Fil. T. 195.

den door de Bloemscheede, en dit brengt eene Verrotting te wege, welke, by het openen, een zonderlingen, zeer onaangenaamen, Wynachtigen Reuk baart. De Besieachtige Vrugt, in haar geheel, heeft maar de grootte van een Hoender-Ey. By Karthagena vindt gezegde Heer deeze, in de Boschen, op het Gebergte.

- (21) Kalfsvoet, dat gestengd is en Wortelende, met Hartvormig Lancetvormige Bladen, wier Steelen Vliezige randjes hebben. IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.  
XXI.  
*Arum Lingulatum.*  
Geveuegeld.
- (22) Kalfsvoet, dat gestengd is en Wortelende, met drievoudige Bladen, de zydeling-  
sen eenkwabbig. XXII.  
*Auratum.*  
Geoord.

In de Westindiën groeijen ook deeze twee Soorten, beiden klimmende Planten, Bladen hebbende, welke naar die van Klyf gelyken, doch de laatste drie op een Steel. Ik begryp niet, hoe het Grasbladige van SLOANE behooren kan tot de eerste, die zo wel Worteltjes uit de knopen van de Steng of Ranken schiet als de andere; 't welk zekerlyk dient, om

(21) *Arum Caulescens Radicans*, Fol. Cordato-Lanceolatis &c. *Arum scandens maximum flore flavescente*. PLUM. *lc.* 37. *Phyllitidi scandenti affinis, Graminifolia, major et minor*. SLOANE *Jam.* 15. *Hist.* I. p. 75. T. 27. f. 1, 2.

(22) *Arum Caulescens Radicans* &c. *Arum Heder. triphyllum & Auritum*. PLUM. *Amer.* 41. T. 58. 51. e. *Fil.* 209. *Arum maximum scandens, Genuiculatum, trifoliatum*. SLOAN. *Jam.* 63. *Hist.* I. p. 169.

N 3

IV. om deeze langs de Boomen kruipende Gewas-  
 AFDEEL. fen byna onvernietbaar te maaken. Ook wordt  
 XXII. haare Voortteeling , terwyl zy weinig Bloem  
 HOOFD- en Vrugt geeven , hier door , gelyk PLUMIER  
 STUK. aanmerkt , zeer begunftigd.  
*Veeiman-  
 nige.*

Behalve de *Colocasia* , voorgemeld , in Egypte gemeen , vondt FORSKAÖHL , in Arabie , twee Soorten van Kalfsvoet , tot die van den eersten Rang behoorende. De eene , naame-lyk , welke hy *Geel* noemt , hadt Voetachtige Bladen , de Blaadjes spits Eyrond onverdeeld , en de Vrughtsteng korter dan de Bloemscheede , ongesteeld. De andere , *Vyfbladig* gebynaamd , hadt van vyf tot zes of zeven Bladen , Kroontjeswyze , op een Steel , van hoogte als de Bloem , die groen gesteeld was. Van de Arabieren werden deeze beiden *Dochaf* genoemd (\*).

#### D R A C O N T I U M. Speerwortel.

Een Schuitachtige Bloemscheede heeft dit Geslagt en een gedekten Vrughtsteel : vyf Bloemblaadjes zonder Kelk ; de Besfen veelzaadig. Daar komen in voor , de volgende Soorten.

I. (1) Speerwortel met een zeer korte Bloemsteng ;  
*Drac-*  
*sium poly-*  
*phyllum.*  
 Veelbladig. (\*) *Flor. Ægypt. Arab. p. 157.*

(1) *Dracontium* Scapo brevissimo , Petiolo radicato lacero &c. *Syst. Nat. Gen. 1029. Veg. XIII. p. 690. Fl. Cliff. 434. R. Lugdb. 6. Arum polyphyllum , Caule scabro punicante. HERM. Par. T. p. 93. Arum polyphyllum Surinamense &c. FLUK. Alm. 52. T. 149. f. 1. COMM. Hort. Amst. T. 52, 53.*



de Bladsteel geworteld en ruuw: de Blaades driedeelig, met Vindeelige Slippen. IV.  
AFDEEL.  
XXII.

Dit *Veelbladerig Surinaamse Kalfsvoet* heeft een gladden, donker rooden en fraay gespenkelden Bladsteel, die zig in drie Bladen, welke ieder nog eens driedeelig zyn, verdeelt. De bepaaling is door den Ridder ontleend van eene Plant, welke zig in de Kliffortse Tuin bevondt, en, na het verslenzen der Bladsteng, in 't jaar 1737, uit den Wortel een Bloem gaf, zo als PLUKENET afbeeldt, zeer van die van 't Kalfsvoet verschillende. De Vruchtsteel nogthans is ook in eene Bloemscheede vervat. Ik heb van Java een Blad ontvangen, 't welk veel gelykt naar deeze Soort. HOOFD-  
STUK.  
*Polyan-  
dria.*

(2) Speerwortel met Pylvormige Bladen, de Bloem- en Bladsteelen gedoornd. II.  
*Dracon-  
tium Spi-  
nosum.*

Deeze, op Ceylon groeiende, volgens HERMANNUS, heb ik ook van Java bekomen, waar in zelfs de Ribbetjes van het Blad gedoornd zyn. Die twee Ceylonfche van den Amsterdamsen Tuin, by COMMELYN, nooit Bloem geevende, schynen tot de voorgaande Soort te behooren. Gedoornd.

(3) Speer-

(2) *Dracontium Fol. Sagittatis, Pedunculis Periolisque aculeatis. Fl. Zeyl. 328. Arum Zeyl. spinosum Sagittæ foliis, HERM. Par. 75. Arum minus Zeyl. RAJ. Suppl. 575.*

N 4

IV. (3) Speerwortel met Hartvormige gespitsla  
 AFDEEL. Bladen.  
 XVII.

HOOFD.  
 STUK.

III.  
*Dracon-*  
*tium Cor-*  
*datum.*  
 Hartbla-  
 dig.  
 Pl. LXXI.  
 Fig. 2.

Onder den Maleitschen naam, *Nampo*, is my van Java in Vogt gezonden, het gene in Fig. 2, op PLAAT LXXI, een weinig verkleind zynde, wordt vertoond. Het Blad komt nagenoeg overeen met die van het Kaapfe Slangekruid, doch de Bloemscheede is geenszins plat, maar Schuitachtig, even als in dit Geslagt: des ik hetzelfde, als een nieuwe Soort, daar toe betrek en hier plaats geeve, met den bynaam van *Cordatum* of *Hartbladig* Speerwortel. De Vruchtsteel, door de Bloemscheede geheel bedekt en ingeslooten, bestaat van boven oogfchynlyk uit Mannelyke, van onderen uit Vrouwelyke Bloemen of Vruchtbeginzels, met eenige Meelknopjes daar tusfchen gemengd. Hoe verre deeze Bloem tot volkomenheid gevorderd zy, is my onbekend. Ik heb de Bloemscheede, die geheel geslooten was, tot het onderzoek en Afbeelding dus geopend.

IV.  
*Fetidum.*  
 Stinkend.

(4) Speerwortel met rondachtige holle Bladen.

Op Moerasfige plaatfen, in Virginie en Carolina, groeit dit Kruid, welk zulk een Stank heeft

(3) *Dracontium* Fol. Cordatis mucronatis. *Mibi*.

(4) *Dracontium* Fol. subrotundis concavis. *COLD. Novob.* 214. *KALM. It. III. p. 47. GRON. Virg. 141. Calla Aquatilis* Odore Allii vehemente prædita. *GRON. Virg. I. p. 186. Arum Amer. Beta folio, CATESE. Car. II. p. T. 71.*

heeft van Look, dat KALM de Bloem nauw-<sup>IV.</sup>  
lyks onderzoeken kon. De Engelschen noem-<sup>AFDEEL,</sup>  
den het, deswegen, *Bonsenkruid*, de Sweeden<sup>XXII.</sup>  
*Beerenwortel* of *Beerenblad*, dewyl de Beeren<sup>STUK.</sup>  
's Voorjaars zig daar op vergasten. De Bloemen<sup>Polyan-</sup>  
zyn paarsch van Kleur, en, als die op 't beste<sup>dria.</sup>  
bloeijen, komen de Bladen eerst te voorschyn.  
Het Vee roertze niet aan, maar tot inwendige  
Geneesmiddelen, inzonderheid tegen 't  
Scheurbuik, kon men 'er, even als van 't ge-  
woone Kalfsvoet, gebruik van maaken. In  
geheel Noordelyk Amerika was dit Kruid taa-  
melyk gemeen.

(5) *Speerwortel met Lancetvormige Bladen.*

Onder de Planten van Kamtschatka, in het<sup>v.</sup>  
Oostelyke van Siberie, kwam deeze voor, die<sup>Dracon-</sup>  
een Eyronde zeer digte Aair hadt, bestaande<sup>tium Cam-</sup>  
uit ongesteelde Blommetjes, met vierbladige<sup>schatcense.</sup>  
eigen Kelkjes, waar tusfchen vier Meelknopjes<sup>Siberisch.</sup>  
met een stompen Stempel, zonder Styl. Het  
geleek naar 't voorgaande, doch dien Stank heeft  
men 'er niet aan bespeurd. De Bladen zyn by-  
na als der Mandragora, de Bloemscheede als  
van 't Arum, de Vruchtsteng als die van 't  
Slangekruid, maar de Kelkschubbetjes, welke  
de Blommetjes onderscheiden, brengen het in  
dit Geslagt t'huis, zo men aantekent.

(6)

(5) *Dracontium* Fol. Lanceolatis. *Am. Acad.* II. p. 362.

N 5

II. DEEL. XI. STUK.

IV. (6) Speerwortel met doorboorde Bladen en eene klimmende Steng.

AFDEEL.  
XXII.

HOOFD-  
STUK.

VI.

*Dracon-*  
*tium per-*  
*isum.*

Door-  
boord.

De Bladen van deeze Soort, welke PLUMIER in Westindie waarnam, zyn Klyfachtig. Het is een Gewas, dat met Ranken van een Duim dik, die Worteltjes uitgeeven, lange de Boomen opklimt, hebbende Bladen van één of anderhalf Voet lang en byna een Voet breed, welke met langronde Gaten weezentlyk doorboord zyn. De Bloem, als die van 't Kalfsvet, geeft een rolronde Vrucht, van een half Voet langte, Goudgeel van Kleur, naar eene Koorn-Aair der Spaansche Tarw gelykende. Op 't Eiland Martenique hadt die Pater dit Gewas gevonden (\*).

### C A L L A. Slangekruid.

Een vlakke Bloemscheede heeft dit Geslagt; de Vruchtsteng is met Blommetjes gedekt; het heeft Kelk noch Bloemblaadjes en draagt veelzaadige Besfen. Het bevat de twee volgende Soorten.

#### (1) Slang-

(6) *Dracontium* Fol. pertusis Caule scandente. MILL. *l.c.* 197. T. 296. Arum Hederaceum amplis Foliis perforatis. PLUM. *Amer.* 40. T. 56, 57. MOR. *Hist.* III. p. 545. S. 13. T. 6. f. 28.

(\*) *Fide Morisoni*: waar uit blykt dar de plaatsbenoeming van den Ridder, in *America meridionali*, niet naauwkeurig is.

(1) Slangekruid met Pylswys' Hartvormige Bladen, een gekapte Bloemscheede en de Vruchtsteng van boven Mannelyk. IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

In de Amsterdamsche Tuin was deeze Plant, nu by de honderd Jaar geleeden, van een Kaapfen Bol gegroeid, en sedert voortgeteeld, zo dat menze, omtrent den jaare 1736, nog vondt in de vermaarde Tuin van den Heer CLIFFORT. 't Gewas bereikte eens zo veel hoogte als het gemeene Kalfsvoet - Kruid, daar het veel naar geleek, maar de Bladen hadden aan 't end een Klaauwiertje, door 't welke zy het overtollige Water, dat men 'er aan gaf, uitwierpen. De Bloemscheede was aan 't end plat, ja zelfs agterover geboogen, gelyk men dit ziet in de Afbeelding, welke de beroemde LEDERMULLER, zo van de geheele Plant in 't klein, als van de deelen der Bloem en Vruchtmaaking in Natuurlyke grootte en door sterke Vergrooting, ten nauwkeurigste heeft in Plaat gebragt en beschreeven (\*).

(2) Slangekruid met Hartvormige Bladen, een vlakke II.  
Palustris.  
Europisch.

(1) *Calla* Fol. Sagittato - Cordatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1030. *Veg.* XIII. p. 691. *H. Cliff.* 435. R. *Lugd.* 6. *Arum* Æthiopicum Flore albo odorato. *COMM. Hort.* I. p. 95. T. 50. *Arum* Americanum &c. *MICH. Flor.* 9. T. 2.

(\*) Zie LEDERMULLERS *Mikroskoopische Vermaaklykbeden*, I. D., p. 26, enz. Tab. 18, 19.

(2) *Calla* Fol. Cordatis, Spathâ planâ &c. *GORT. Belg.* 361. *Flor. Succ.* 744, 822. *Fl. Lapp.* 320. *H. Cliff.* 436.

R.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.

HOOFD-  
STUK.

*Veelman-  
uige.*

*vlakke Bloemscheede en de Vruchtsteng aan  
alle zyden tweeflagtig.*

Deeze , die men *Water-Slangekruid* noemt , komt by ons voor , in Slooten en staande Wateren tusfchen Gouda en Rotterdam , langs den Hoogen Dyk , als ook agter Westbroek by Utrecht en by Oldbroek op de Veluwe. Het valt ook niet alleen in de Moerasfen van Rusland en Sweeden , maar groeit aan loopende Watertjes en Beeken in verfcheide deelen van Vrankryk en zelfs in Spanje , zo LÖBEL verhaalt. In Switserland , zegt HALLER , hebben wy ze nog niet gevonden.

Dit Kruid , (welk den naam daar van zou hebben , dat het een tegengift ware voor Slangebeeten ,) geeft uit een Rietachtigen Wortel , die in de Grond onder Water voortloopt , lange Bladsteelen en op 't end derzelven rondachtig Hartvormige Bladen , waar tusfchen de ronde vooze Bloemsteng opfchiet , met een Hoofdje van welriekende Bloempjes of Meelknopjes , na welken de Trosachtige Vrucht volgt , van roode Besfen , hebbende de witte Scheede nederwaards afgeboogen. Het bereikt in zyn geheel naauwlyks een Span hoogte , en komt in fcherpheid het Kalfsvoet naby , doch heeft de fcherp-

R. *Lugdb.* 6. *Dracunculus Palustris* f. *Rad. Arundinaceâ*, C. B. *Pip.* 195. *Dracunculus Aquatilis*, DOD. *Pempt.* 330. *Anguina Aquatica* f. *Dracunculus*. LOB. *lc.* 600,

fcherpte niet van de voorgaande Soort. De Heer DE GORTER verhaalt, dat by schaarsheid van Levensmiddelen de Ingezetenen van Finland uit de Wortels Brood bereiden (\*). Volgens het berigt van den Heer LINNÆUS is dit in Lapland zo gemeen, dat het Volk aldaar naauwlyks ander Brood nuttigt, dan 't gene van Meel uit die Wortelen, 't welk in Water gekookt en afgegooten is, met Meel van Koorn of van Pynboomen-Bast gemengd, bereid wordt; zynde wit, zoet en aangenaam, inzonderheid versch gebruikt. Men noemt het *Misfebrood*, om dat het Kruid, 't welk wyd uitgestrekte Moerasfen bedekt, den naam van *Misfe* of *Misfue* voert; maar de Finnen noemen het *Wehka*. By het Landvolk, aan de Oosten Westzyde van den Botthnischen Golf, en by de Finlappen, is dit Brood zeer gewild; ja zy verkiezen het ver boven het Pynboomen-Brood (†).

#### P O T H O S. Hangbast

Aan dit Geslagt wordt toegeschreeven een Bloemscheede; een enkele gedekte Vruchtsteng; geen Kelk; vier Bloemblaadjes; vier Meeldraadjes en tweezaadige Besfen. Het bevat de volgende Oost- en Westindische Soorten.

(1)

(\*) GORT. *Flor. Ingr.* p. 147.

(†) Zie II. D. III. STUK, van deeze *Nat. Hist.* bladz. 372.

IV. (1) Hangbast met de Bladsteel van breedte  
 AFDEEL. XXII. als de Bladen en eene Wortelende Steng.

HOOFD-  
 STUK.

I.  
*Pothos*  
*scandens.*  
 Klimmend.

Dit Gewas noemde RUMPHIUS, onder veele anderen, het *Aanhangzel der Boomen* en onderscheidde hetzelfde, doordien de Bladen als dubbeld zyn, het een op het ander groeiende. Het klimt met de dikste Ranken, gelyk het Boschtouw, by de Stammen en Takken op, en laat de anderen nederhangen. Op Ceylon kwam het voor, met Bladen, welke een gevlieden Steel hadden, naar die der Oranjeboomen gelykende, en droeg eetbaare vrugten, rond en rood, als Aardbesien. Van het Ambonsche wist RUMPHIUS geen ander gebruik, dan dat men het hart der Ranken, gelyk het Rotting-Riet, tot binden gebruikte. By de Inlanders, aldaar, werdt het, zo wel als andere dergelyke Aanhangzels, *Tapanawa* geheten.

II.  
*Acaulis.*  
 Onge-  
 stengd.

(2) Hangbast met Lancetvormige effenrandige ongeribde Bladen.

Een

(1) *Pothos Petiolis latitudine Foliorum &c. Syst. Nat. XII. Gen. 1031. Veg. XIII. p. 691. Potha. Fl. Zeyl. 329. BURM. Zeyl. 197. BURM. Fl. Ind. p. 193. Appendix duplo folio. RUMPH. Amb. V. p. 490. T. 184. f. 1, 2, 3. Anaparus. H. Mal. VII. T. 40.*

(2) *Pothos Fol. Lanceolatis integerrimis enerviis. Sp. Plant. 1675. Pothos acaulis. JACQ. Am. Hist. 240. T. 153. Planta inominata. RUM. Amer. T. 57.*



Een ongesteelde Plant, (die op de Boomen groeit en overblyft, in gestalte naar de Aloë gelykende,) als deeze, werdt door den Heer JACQUIN in groote Berg-Boschen, op 't Eiland Martenique, gevonden. Derzelve Bladen waren langwerpig Wigvormig gespitst, effenrandig, glad, kort gesteeld, Lederachtig, eenigermate styf, komende uit den Wortel voort, lang anderhalf Voet of meer. Zy hadt ronde Bloemsteelen van een Voet, zo dun, dat de Ingezetenen het deswegen *Queue de Rat* of Rotten-Staart noemden. Hy beeldtze af; waar uit blykt, dat dit Kruid grootelyks van het voorgaande verschille. De Vruchtsteel is geheel bedekt met tweeslagtige Blommetjes van vier Blaadjes, met vier Meeldraadjes, ieder twee Meelknopjes hebbende. De Bloemscheede is een smal Grasachtig, agterovergeboogen, Blad: het Vruchtbeginzel langwerpig, vierhoekig, zonder Styl. De Vrucht bestaat uit langwerpige, spits gepunte, vierhoekige Besfen: doch hy hadt dezelve niet ryp gezien.

IV.  
AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Polyan-  
dria*

(3) Hangbast met Lancetvormige, effenrandige, drieribbige Bladen, de Vruchtsteel naar de tip driekantig. III.  
*Pothos*  
*Lanceolata*  
Lancet-  
vormig.

(4) Hangbast met Lancetvormige gekartelde Bladen. IV.  
*Cordasa*  
Hartvormig.

(3) *Pothos* Fol. Lanceolatis integerrimis &c. Arum Fol. rigidis angustis et acuminatis. PLUM. Amer. 47. T. 62. Fil. T. 206.

(4) *Pothos* Fol. Lanceolatis crenatis, Arum amplis Foliis acuminatis et pergamaceis. PLUM. Sp. 4. 16. 39.

IV. (5) Hangbast met Hartvormige Bladen.

AFDEEL.  
XXII.  
HOOFD-  
STUK.

V.  
*Posbos*  
*Cordata.*  
Hartvor-  
mig.

Deze drie, waar van de eerste en laatste in Amerika, de andere op 't Eiland van St. Thomas, in de Westindiën, door Pater PLUMIER zoude waargenomen zyn, verschillen van het laatstbeschreevene zo weinig, dat JACQUIN zelfs het eerste daar toe betrokken heeft. Het zyn Bygewassen van dergelyke gestalte, meest onderscheiden door de figuur der Bladen, welke in de zyne, volgens de Afbeelding, die hy daar van geeft, meer Lancet- dan Wigvormig voorkomen.

VI. (6) Hangbast met Vindeelige Bladen.

*Pinnata.*  
Vinbladig.

Dit is wederom een Aanhangel der Boomen, van RUMPHIUS ontleend, 't welk zig onderscheidt door de Bladen, die als het Grooté Boomvaren Vindeelig, doch ongelyk, gesnipperd zyn. Het heeft de Ranken, zegt hy, als een Kinds - Arm dik, taay, doch niet Houtig, en bekleed met eene Hairige ruigte, welke de Huid, daar zy aan komt, doet jeuken. De Wortels hangen als Slangen om de Takken der Boomen. De Vruchten, zegt hy, zyn als

(5) *Posbos* Fol. Cordatis. Arum Acinis Amethystinis, Flore parvo. PLUM. Sp. 4. Ic. 38. Fil. T. 205 Confer. Dracont. amplis Fol. Cordatis &c. PLUM. Amer. 48. T. 63. Fil. 195. f. i.

(6) *Posbos* Fol. Pinnatifidis. Appendix laciniata, RUMPH. Amb. V. p. 489. T. 183. f. 2. BURM. Fl. Ind.

als Kris-Hegten, vyf of zes Duimen lang, IV.  
 rond, twee Vingers dik, met eene grofzandige AFDEEL.  
 ruuwheid, welke zig vervolgens ontsluit en XXII.  
 mooglyk de Bloemen maakt. De Bladen wor- HOOFD-  
 den van het Vee met Smaak gegeten. STUK.

(7) Hangbast met Handpalmige Bladen.

Deeze Soort, in Amerika door PLUMIER  
 gevonden, heeft de Bladen byna als die van 't  
 gewoone Dracontium, Handpalmswyze gevin-  
 gerd en zeer groot. Het is mede een klimmend  
 Gewas.

VII.  
 Posbos  
 Palmata-  
 Gepalmte



XXIII. H O O F D S T U K.

Beschryving der EENHUIZIGE KRUIDEN,  
 dat is der genen, die Mannelyke en Vrouwe-  
 lyke Bloemen, van elkander afgezonderd, op  
 eene zelfde Plant voortbrengen; gelyk de Bran-  
 denetels, Klitjes, Amaranthen, Pimpernel,  
 Druifkruid, Netelkruid, Bryonie en de vee-  
 lerley Soorten van Kalabassen, Meloenen,  
 Komkommers enz.

In deeze Klasse, die de Eenentwintigste is in  
 het Stelzel der Sexen, komen 'er wederom  
 voor met Een-, Twee-, Drie-, Vier-, Vyf-  
 man-

(7) *Posbos* Fol. Palmatis. *Dracontium Hederaceum poly-*  
*phyllum.* PLUM. *Amer.* 49. T. 64, 65. *Dracunculus scane-*  
*dens polyphyllus.* PLUM. *Fil.* T. 207, 208. *Dracunc. statu-*  
*dens maximus.* PLUM. *Spec.* 5.

IV. manlige, Enkelbroederige en Manwyvige Bloemen; naar welken de Rangen gefchikt zyn, als volgt.

APDEEL. XXIII. HOOFD. STUK. Tot de *Eenmannigen* behooren, behalve de *Zannichellia* en *Chara*, welken ik, zo wel als de *Zostera*, die de laafte is der voorgaande Klafse, tot de Wierachtige Waterplanten be- waaren zal, de volgende.

CERATOCARPUS. Hoornvrugt.

De Bloemblaadjes ontbreeken in dit Geflagt. De Mannelyke Bloem heeft een tweedeeligen Kelk en een lang Meeldraadje: de Vrouwelyke een tweebladigen Kelk, aan het Vrugtbeginzel aangegroeid, dat twee Stylen heeft en een famengedrukt tweehoornig Zaad.

I. *Ceratocarpus Arenarius.* Zandminnend. De eenigfte Soort (1) groeit op Zandige Vlakten in Tartarie. Het is een Takkige Plant, met zeer fmalle spitse Grasachtige Bladen en Mannelyke Bloemen in de Mikken der Takken, drie in getal; terwyl de Vrouwelyken zig eenzaam en ongefteeld in de Oxels der Bladen bevinden. Men heeft in de Upsalfche Tuin ontdekt, dat het een Jaarlykfe Zaayplant zy, hebbende het Zaad, zo wel als 't Zaadhuisje, ge- hoornd.

CY.

(1) *Ceratocarpus.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 1035. *Veg.* XIII. p. 700. *Am. Acad.* I. p. 412. *H. Ups.* 231. *BUXB.* 45. *Fetr.* I. p. 241.

## CYNOMORION. Hondsfchaft.

IV.

AFDEEL.

XXIII.

HOOFD.

STUK.

Monan-  
dria.

Hier ontbreekt ook de Bloemkrans. De Mannelyke Bloemen zyn een gefchubde Kat, waar aan zig ook de Vrouwelyke Bloemen, uit een enkel rondachtig Vruchtbeginzel of Zaad, met ééne Styl gekroond, bevinden.

De eenigfte Soort (1) valt in de Westindiën en Barbarie, ook op Maltha, Sicilie, aan de Kust van Italie en elders. Op 't Eiland Maltha eerst ontdekt zynde, gaf men 'er den naam aan van *Fungus Melitensis*, hoewel het Gewas geenszins tot de Paddestoelen behoort. Het heeft de eigenschap van de *Hypocistis*, *Orobanche* en dergelyken, die op de Wortels van andere Planten groeijen. By 't Eiland Maltha groeide het op een Rots, op de Wortels van Zee-Portelein, maar men heeft het 'er, door 't menigvuldig wegplukken, uitgeroeid. Naderhand is het, by Livorno en Pifa in Tokanen, op de Wortels van Kali zittende gevonden, en door omheining van de plaats beter bewaard gebleeven, zo TILLIUS verhaalt. Op zeker Eilandje, genaamd Ronzillo, groeit het

(1) *Cynomorion*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1033. *Veg.* XIII. p. 706. *Am. Acad.* IV. p. 351. T. 2. *Mat. Med.* 534. *Cynomorium purpureum* *Officinarum*. MICH. *Gen.* 17. T. 12. *Fungus Maurit. Verrucosus ruber*. PET. *Gaz.* T. 39. f. 2. *Fungus Typhoides &c.* TILL. *Pis.* 64. T. 25. ROCC. *Sis.* 80. T. 81.

IV. het overvloedig, als ook by Tunis en elders in  
 AFDEEL. Barbarie, zynde op Jamaika in de Westindiën  
 XXIII. door BROWNE waargenomen.

HOOFD- Dit zonderlinge Gewas bemint een Grond,  
 STUK. die dikwils door Zeewater besproeid wordt. Het  
 Eeuwman- heeft byna geen Wortel, maar komt als de  
 nige. Aspergies te voorschyn, met een Vingerachtige  
 geschubde Steng opschietende tot een half Voet,  
 somtyds een Voet hoogte. Als dan wyken de  
 Schubben van één en de Blommetjes vertoonen  
 zig aan het bovenstuk, dat dikker is en veel  
 gelykt naar de Lischdodden; weshalve men het  
 ook *Fungus Typhoides* genoemd vindt. Tussehen  
 de Blommetjes, die uit een enkel Meeldraadje  
 en Knopje, in een Kelkje, bestaan, komen de  
 Vrughtbeginzels te voorschyn. De Schubben zyn  
 paarsch, en, ryp wordende, is de geheele Aair  
 bedekt met hoogroode Bolletjes, zynde het  
 Zaad; 't welk dit Gewas geheel Bloedkleurig  
 maakt; terwyl het ook, door drukking, een  
 rood Sap uitgeeft.

Het heeft, (gelyk veele andere Planten, Vrugh-  
 ten, Besen en Sappen, van die Kleur,) een  
 byzondere samentrekkende en versterkende hoe-  
 danigheid; weshalve die van Maltha 'er een  
 byzonder gebruik van maakten tot Bloedstem-  
 ping. Een half Drachme, in Wyn of Vleesch-  
 nat gebruikt, was dikwils genoegzaam. Men  
 verzekert dat de Syroop van dit Gewas, in 't  
 Ryk van Tunis, als een voornaam Middel te-  
 gen den Rooden Loop gebruikt worde. Tegen

een

een geweldige Bloedvloeijing heeft men het, in IV.  
Sweeden, met goed gevolg ingegeven. Waar AFDEEL  
schynlyk wordt het, deswegen, in Italie San- XXIII.  
*guinaria* geheten (\*). HOOFD-  
STUK.

E L A T E R I U M. Springvrugt.

*Monan-  
dria.*

Dit Geslagt heeft geen Kelk, de Mannely-  
ke, zo wel als de Vrouwelyke Bloemen, zyn  
Trompetachtig, in vyven gedeeld, de eersten  
met één Meeldraadje, terwyl de laatsten op een  
Vrugtbeginzels zitten, dat een eenhokkig twee-  
kleppig Zaadhuisje wordt.

Niet het gewoone Gewas van dien naam, dat  
tot het Geslagt van *Momordica* behoort, maar  
twee Amerikaansche Planten, wier Vrucht de  
zelfde eigenschap en dergelyke gedaante heeft,  
zyn 'er in begreepen; naamelyk

(1) Springvrugt met Hartvormige gehoekte I.  
Bladen. *Elaterium*  
*Caribagi-*  
*nense.*

*Westindisch.*

Dit zonderlinge Gewas, door den Heer JAC-  
QUIN dus getyteld, was door hem alleenlyk  
op den top van een Berg, genaamd de la Po-  
pa, by Karthagena in de Westindiën gevonden.  
Het maakt ronde, gladde, verspreide, klim-  
men-

(\*) Vid. JOH. PFEIFFER Disfert. de Fungo Melitenfi. *Am.  
Acad.* IV. p. 351.

(1) *Elaterium* Fol. Cordatis angulatis. *Syst. Nat.* XII. Gen.  
1036. *Veg.* XIII. p. 701. JACQ. *Amer. Hist.* 241. T. 154.

IV. mende Stengen, waar mede het dikwils geheele  
 AFDEEL. Kreupelboschen bedekte. Van de Mannelyke  
 XXIII. Bloemen kwamen veel op een Steeltje, van de  
 HOOFD- Vrouwelyken maar ééne, die korter was, bei-  
 STUK. den wit van Kleur en by nacht zoet ruikende.  
*Echinan-* De Vrugt was Niervormig, gehaaid en ander-  
*nige.* half Duim lang, dus gelykende naar die der E-  
 zels Kommeren. Ryp zynde sprong dezelve, op  
 de minste aanraaking, met groote kragt in  
 tweeën, maar de ééne helft verschilde van de  
 andere. De Zaaden waren hoekig, plat, in  
 een Waterig Vleesch begreepen.

II. (2) Springvrugt met drievoudige ingesneeden  
*Elaterium* Bladen.

*trifolia-*

*tum.*

Driebla-  
 dig.

In Virginie was de Groeiplaats van deeze,  
 die, volgens den Heer CLAYTON, een klein  
 hurkend Plantje maakt, naar de Winde gely-  
 kende, met driekwabbigge Bladen op lange Stee-  
 len, zo wel als de witte Bekerachtige eenbla-  
 dige Bloemen, welke een vyfbladigen Kelk  
 hebben. De Vrugt is een Haairig Zaadhuisje,  
 ook eenhokkig, tweekleppig, als de voorige,  
 en insgelyks door de rypheid Veerkrachtig open  
 barstende. Maar, in de aanhaalingen van den  
 Heer

(2) *Elaterium Fol. ternatis incis. Mant. 123. Sicyos Fol.*  
*ternatis. GRON. Virg. II. p. 154. LINN. H. Cliff. 452.*  
*Sicyoides Americana, Fructu echinato. TOURNE. Inst. 103.*  
*Cucumis Canad. monospermos, Fr. echinato. HERM. Parad.*  
*T. 133.*



Heer GRONOVIVS, op deeze Soort, fchynt **IV.**  
 my eenige verwarring plaats te hebben. Immers **AFDEEL.**  
 die van TOURNEFORT, met hoekige Bladen, **XXIII,**  
 zou nader komen aan de voorgaande. **HOOFD-**  
**STUK.**

Tot de Tweemannigen behoort, buiten de *Monandria.*  
 Lemna, welke ik tot de Algæ betrekken zal,  
 het Geflagt van

A N G U R I A. Angurk.

Daar de Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen, beiden, een vyfdeeligen Kelk hebben en eene vyfbladige Bloem. Het Vrughtbeginzel, onder de laafte, wordt een tweehokkige veelzaadige Appel. Het bevat deeze drie Amerikaanse Soorten.

(1) Angurk met driekwabbige Bladen.

I.  
*Anguria*  
*trilobata.*  
 Driekwab-  
 big.

(2) Angurk met Pootachtig verdeelde Bladen.

II.  
*Pedata.*  
 Pootbla-  
 dig.

(3) Angurk met drieyoudige Bladen.

De twee eerften zyn door den Heer JAC-  
 QUIN, zo wel als door PLUMIER, in de **West.**  
 III.  
*Trifoliata.*  
 Driebla-  
 dig.

(1) *Anguria* Fol. trilobis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1037.  
*Veg.* XIII. p. 701. JACQ. *Am. Hist.* 243. T. 156. *Anguria*  
*Fructu parvo.* PLUM. *lc.* 22.

(2) *Anguria* Fol. Pedatis. JACQ. *Am. Hist.* 242. T. 155.  
*Ang. polyphyllos parvo fructu.* PLUM. *lc.* 23.

(3) *Anguria* Fol. ternatis. *Cucumis triphyllus Fructu va-*  
*riegato.* PLUM. *Amer.* 85. T. 99.

O 4

II. DEEL. XI. STUK.

IV. Westindiën waargenomen, de derde alleenlyk op St. Domingo door den laatsten. De eerste geleeke, wat de Mannelyke Bloemen aangaat en in gestalte, zegt hy, zeer naar de tweede, die door hem met de laatste vermengd wordt, hebbende zyn Ed. dezelve ook op dat Eiland waargenomen. Het was een overblyvende Plant, met lange Klauwieren, beklimmende de Boomen dikwils tot twintig Voeten hoogte. De oude Ranken waren Houtig, de jonge taay en gebladerd: de Bladen gestield, met den Steel driedeelig, het middelste Blaadje Lancetvormig, de zydelingfen tweevoudig, en dus van figuur byna als een Vogelpoot. Hy hadt de Mannelyke Bloemen getrost, de Vrouwelyken enkeld, doch ieder op een byzondere Plant waargenomen; terwyl PLUMIER dezelve als op ééne Plant groeiende voorstelt. Ook vindt hy de Vrucht langwerpig rond, een Duim lang, groen met lange Streepen, vierhokkig, veelzaadig. De Hoogleeraar J. BURMANNUS schynt den omgekeerden Wortel voor de Vrucht te hebben aangezien.

De *Driemannigen*, in deeze Klasse, leveren verscheide Geslagten uit, welke tot de Grasplanten behooren, en daarom thans worden voorbygegaan. Verscheide Heesterige en Boomachtige zyn reeds beschreeven: des alleen nog eenige Soorten overblyven van 't Geslagt van

PHYLLANTHUS. Bladbloem. IV.

Dat een zesdeeligen Kelk heeft, zonder Bloemkrans, Klokvormig in de Mannelyke Bloemen; in de Vrouwelyken drie tweedeelige Stylen bevattende, en een driehokkig Zaadhuisje, met drie enkele Zaden.

AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

- (2) Bladbloem met Bloendraagende Vinblaadjes, gesteelde Bloemen, en een Kruidige opperegte Steng. II. *Phyllanthus Niruri*. Wit.
- (3) Bladbloem met Bloendraagende Vinblaadjes, ongesteelde Bloemen, en een Kruidige hurkende Steng. III. *Urinaria*. Rood.

Deeze twee behooren tot het *Droevige-Kruid*, in Oostindie groeiende, en dus genaamd, om dat het Loof tegen 't ondergaan van de Zon zig samentrekt en sluit, gelyk dit ook plaats heeft in de Gevoelige Kruiden en Boomgewasfen. Van 't aanraaken, evenwel, heeft het geen aandocning. Het Loof gelykt veel naar de Sennebladen, en tusfchen de Vinblaadjes komen Knopjes

(2) *Phyllanthus Foliolis Pinnatis Floriferis &c. Fl. Zeyl.* 331. *H. Cliff.* 440. *Urinaria Indica erecta vulgaris.* BURM. *Zeyl.* 230. T. 93. f. 2. *Herba Mæroris alba.* RUMPH. *Amb.* VI. p. 41. T. 17. f. 1. *Frutic. Capsularis.* PLUK. T. 183. f. 5. *Niruri Barbadenfe.* MART. *Cant.* 9. T. 9.  
 (3) *Phyllanthus Fol. Pinn. Floriferis &c. Flor. Zeyl.* 332. PLUK. T. 183. f. 6. *Herba Mæroris rubra.* RUMPH. *ib.* f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p.

IV. **AFDEEL. XXIII. HOOFDSTUK.** *Eenma- nige.* jes voort die Bloempjes, benevens anderen die Zaad uitleveren. In de laatste Soort zyn zy byna ongesteeld en wit in de eerste. De By- naam van Rood ziet op de Kleur der Stengen en Blaadjes; terwyl de Steng in deeze ruigach- tig is, in de andere glad. Het zyn Heesterachtige, doch niettemin Jaarlykfe Plantjes. Men vindtze ook op Ceylon, alwaar HERMANNUS 'er, wegens de byzondere Pisdryvende hoedanigheid, den naam van *Urinaria* aangaf. RUMPHIUS zegt wel, dat het in Geneeskundig gebruik is, tegen de Klem en andere Stuipen, zo in als uitwendig; tegen Kolyk en Graveel; doch spreekt van 't eerstgemelde in 't byzonder niet. 't Is het voornaamste Middel, zo hy getuigt, dat de Javaanen hebben tegen den Rooden Loop.

- IV. *Phyllan- thus Bac- ciformis.* Besbloe- mig. (4) Bladbloem met gevinde Bladen, die zes Blaadjes hebben; de Wyfjesbloem aan't end.
- (5) Bladbloem met de Blaadjes overhoeks Wig- vormig, gespitst.

V. *Maderas- patensis.* Spitsbla- dig.

By Madrasf aan de Kust van Coromandel, groeit de laatste, die men in de Hollandsche Tuinen vindt, maar de eerste is by Tranquebar

door

(4) *Phyllanthus* Fol. pinnatis, Foliolis fenis, &c. *Mant.* 294.

(5) *Phyllanthus* Foliolis alternis Cuneiformibus mucrona- tis. R. *Lugdb.* 200. Nirourij Maderasf. Sennæ folio longiore, *PET. Gaz.* frutex Baccifer Fol. Lini &c. *PLUK. T.* 31. f. 2. *BURM. Fl. Ind.* 196.

door den Heer KOENIG waargenomen. Deeze hadt de Steng een half Voet hoog, de Vinblaadjes gelyk in de andere overhoeks, stomp gespitst en vry groot, met drievoudige Stoppel-<sup>IV. AFDEEL. XXIII. HOOFDSTUK.</sup>tjes. Uit de hoeken der Vinblaadjes komen de Mannelyke Bloempjes voort, en aan 't end des Blads de Vrouwelyke, die eenzaam en veel grooter is, naar een Besie van 't Beerendruif gelykende. Dezelve, naamelyk, heeft een Ey-rond Honigbakje, driemaal zo groot als de Kelk en daar op volgt een zeszaadig, zeskleppig, Veerkrachtig Zaadhuisje. <sup>Monandria.</sup>

De *Viermannigen* leveren, behalve de Berken-, Palm-, Moerbezie-Boomen, welke reeds beschreeven zyn, noch verscheide Geslagten uit, als volgt.

C E N T E L L A. Honderdmark.

In dit Geslagt heeft de Mannelyke Bloem een vierbladig Omwindzel, dat vyf Bloempjes bevat, ieder van vier Blaadjes. De Vrouwelyke heeft een tweebladig Omwindzel met één Bloempje, waar onder het Vruchtbeginzel, dat twee Stylen heeft en een tweehokkige Vrucht uitlevert.

Twee Soorten, beiden Kaapse Planten zyn 'er in vervat, naamelyk

(1) Honderdmark met Hartvormige Bladen.

Dee-<sup>I.</sup> *Centella villosa.* Ruig.

(1) *Centella* Fol. Cordatis, *Syst. Nat.* XII. Gen. 1051. *Veg.* XIII. p. 708. *Am. Acad.* VI. Afr. 99.

IV. Deze heeft de gestalte van de *Dioscorea*,  
 AFDEEL. de Stengen zyn windende, ruig, rond, de  
 XXIII. Bladen Hartvormig, overhoeks, gesteed, ge-  
 HOOFD. ribd, overal Haairig; eenbloemige Steeltjes in  
 STUK. de Oxelen; de Bloemen als gezegd is.

II.  
*Centella*  
*labrata.*  
 Glad.

(a) Honderdmark met *Lancetvormige Bladen.*

Deeze, die kruipende Stengetjes heeft, ge-  
 lykt naar de *Hydrocotyle* en komt voorts met  
 de voorgaande overeen. Het Plantje van PLU-  
 KENET gelykt 'er wel wat naar, doch is het  
 zelfde niet.

### S E R P I C U L A. Kruipertje.

De Mannelyke Bloemen zyn, in dit Geslacht  
 vierbladig, met een viertandigen Kelk, die in  
 de Vrouwelyken vierdeelig is en de Vrucht een  
 Wollige Noot (\*).

I.  
*Serpicula*  
*repens.*  
 Kaapfch.

Maar ééne Soort komt in hetzelfde voor (1),  
 of liever twee, volgens den Heer N. L. BUR-  
 MANNUS, waar van zyn Ed. de eerste den  
 bynaam van *Quendel-*, de andere den naam van  
*Thymbladig* geeft. Beiden hebben zy de Bladen  
 overhoeks, doch de eerste langwerpig Liniiaal,  
 de

(2) *Centella* Fol. *Lanceolatis.* *Am. Acad.* VI. Afr. 100.  
 Confer. PLUK. *Phys.* T. 236. f. 6.

(\* *Nux tomentosa* vindt men hier, *torulosa* in Elencho:  
 of dit het zelfde betekene laat ik daar.

(1) *Serpicula.* *Sy2. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1274. p. 708. *Mant.*  
 224. *Serpicula Serpyllifolia.* BURM. *Prodr. Cap.* 26.

de andere Eyronde Lancetvormig, omgeboogen, van onderen glanzig. De Mannelyke Bloemen zyn gesteeld, de Vrouwelyken ongesteeld.

IV:  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

LITTORELLA. Oever-Gras.

Tetrandria.

De Kelk is vierbladig, met een vierdeelige Bloem en lange Meeldraadjes in de Mannelyken: terwyl de Vrouwelyken dergelyke Bloem, doch zonder Kelk hebben en een langen Styl: de Vrucht is een Nootje, welks Kern het Zaad.

De eenigste Soort (1), bevoorens *Eenbloemige Weeghree* getyeld, is door den geleerden BERGIUS omftandig beschreeven. Hy noemt ze een Sweedsch Gewas, en, om dat zy veel aan den Oever groeit, *Littorella Juncea*. TOURNEFORT hadtze *Moeras-Weeghree van Parys*, die eenbloemig is, met Grasachtige Bladen, getyeld. De Heer JUSSIEU heeft naderhand ontdekt, dat dit Kruid, behalve de Mannelyke Bloem, aan den voet der Stengetjes Vrouwelyken heeft, die vruchtbaar zyn. Het komt op veele plaatsen van de Wouden in Vriesland, op Veen- en Zandgrond voor.

I.  
*Littorella*  
*Lucustris.*  
Moeraslig.

Dewyl dit Kruidje zo lang onder den naam

VAN

(1) *Littorella*. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1328. p. 708. OED. Dan. 170. *Plantago uniflora*. GORT Belg. p. 39. *Fl. Lapp.* 64. *Fl. Suec.* 128, 135. DALIB. Paris. 50. JUSS. *Mém.* de 1742. p. 131. T. 7. *Gramen Juncea* Capit. quatuor longissimis Filamentis. PLUK. *Alm.* 130. T. 35. f. 2. MDR. III. S. 8. T. 9. f. 39. BERG. *AG. Stockh.* 1768. p. 341.

IV. van Weegbree geforteerd heeft, is het te begrypen, dat het 'er eenigszins naar gelyken moet. Het is klein en geeft Biesachtige Bladen, uit den Wortel, omtrent een half Voet lang, waar tusfchen de Bloemfteelen opfchieten, die aan 't end een Bloempje hebben met vier zeer lange Meeldraadjes. Aan den voet van deeze Bloemftengetjes groeijen de Vrughtbeginzels, die een Nootje worden van grootte als Lynzaad, bevattende een witte Kern.

U R T I C A. Brandenetel.

De Mannelyke Bloemen hebben, in dit Geflagt, een vierbladigen Kelk, en in deszelfs midden een Bekerachtig Honigbakje: de Vrouwelyken een tweekleppigen Kelk, met een enkel glanzig Zaad. De Soorten, wier getal by de twintig is, zyn in de twee volgende Rangen onderscheiden.

A. Paarbladige.

(1) Brandenetel met gepaarde Eyronde Zaagtandige Bladen, de Vrughtdraagende Kattjes Kloottrond.

I.  
Urtica  
Pilulifera.  
Pildraa-  
gende.

(2)

(1) *Urtica* Fol. oppos. Ovatis serratis, Amentis Fructiferis globosis. *Syst. Nat.* XI. Gen. 1054. *Veg.* XIII. p. 709. *Mat. Med.* 420. *H. Cliff.* 440. *Ups.* 282. *R. Lugdb.* 209. *GOUAN Monst.* 484. *Urtica urens* Pilulas ferens. C. B. *Pin.* 232. *Urtica Romana.* *LOB. Ic.* 522. *Urtica urens* prior. *DOD. Pempt.* 152.



(2) Brandenetel met gepaarde Hartvormige  
Zaagtandige Bladen ; de Vrugdtraagende  
Katjes Klootrond.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

(3) Brandenetel met gepaarde Eyronde byna  
effenrandige Bladen ; de Vrugdtraagende  
Katjes Klootrond.

II.  
*Urtica Ba-*  
*learica*  
Baleari-  
sche.

Van deeze wordt de eerste, in de Zuidelyke  
deelen van Europa groeiende, *Roomfche Netel*  
genoemd. Zy heeft de byzondere eigenschap,  
van ronde Vrugtbolletjes te draagen, die uit  
verscheide Zaadhuisjes bestaan, ieder een enkel  
Zaadje, als Lynzaad, bevattende. De Stengen  
zyn omtrent een Elle hoog; de Bladen ruuw,  
gespitst, aan den omtrek ingesneeden, niet  
minder brandende dan onze gewoone Netels.

III.  
*Dodartii.*  
Dodartfe.

Deeze groeit, als gezegd is, in 't Zuidelyke  
van ons Wereldsdeel, op allerley woefte plaat-  
fen. Aan de tweede, welke naar dezelve gelykt,  
wordt, volgens den bynaam, de woonplaats op  
de Balearische Eilanden, in de Middellandsche  
Zee, volgens 't onderschrift in Indie, toege-  
schreeven. De Heer N. L. BURMANNUS  
heeftze, dienvolgens, ook betrokken tot de  
Oostindische Planten, en de aanhaaling mede  
gebruikt van den Ridder, uit welke men ver-  
moe-

(2) *Urtica* Fol. opp. *Cord. ferratis* &c. *Urtica* *Pilulifera*  
Fol. *Cord. circumferratis*. HALL. *Helv.* 27.

(3) *Urtica* Fol. opp. *Ovatis subintegerrimis* &c. *Urt.* *altera*  
*Pilulifera* *Parietariae foliis*. DOD. *Mem.* IV. p. 323.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

*Vierman-  
nige.*

moeden zou, dat het een inboorling van Swit-  
zerland ware (\*). Ondertusfchen vind ik by  
HALLER, noch in zyn oude noch in zyn nieu-  
we Werk, over de Planten van Switzerland,  
eenig gewag van deeze Pildraagende of Room-  
fche Netelen, van welken deeze byna alleen  
door de rondheid der Bladen en de paarsche  
Kleur van Stengen en Bladsteelen verschilt: zo  
dat menze, volgens LINNÆUS, misfchien  
voor eene Verfcheidenheid of Kroost van dezelve  
houden kan. Maar hoe zou dit kunnen  
vallen, wanneer zy haare Groeiplaats in Oost-  
indie had? De derde, naar den beroemden DO-  
DART gebynaamd, die 'er Glaskruid-Bladen  
aan geeft, heeft het Loof naauwlyks Zaagtan-  
dig; anders komt zy, zelfs door de om laag  
geplaatfte Mannetjes-Bloemen, met de voor-  
gaanden overeen. Allen zyn zy Jaarlykfe of  
Zaay-Planten, en de eerste, die men hier in  
de Tuinen heeft, is in Medicinaal gebruik ge-  
weest. Het Zaad, inzonderheid, was tot Borst-  
kwaalen in veel achting. (4)

(\*) LINNÆUS stelt, in *Mat. Med.* de Groeiplaats, van  
deeze Roomfche Netelen, in Provence, Switzerland, Eng-  
land. Van Provence en Languedok is het zeker. J. BAUHINUS  
vondtze by Basel op de Velden, als ook by Geneva.  
RAY getuigt dat zy in Engeland op verscheide plaatsen wild  
groeijen. Volgens DODONÆUS zonden zy, zelfs in de Ne-  
derlanden, niet zeldzaam zyn: doch dit zal mooglyk op de  
Tuinen zien, of dat zy 'er, hier en daar, voortkomen uit  
gevallen Zaad: gelyk menze dus ook in de Tuinen der  
Liefhebbersen, zo KRAMER zegt, in Neder-Oostenryk  
vindt.

- (4) Brandenetel met gepaarde Eyronde Bladen en tweedeelige Trosfen.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

Deeze Kanadafche of Virginifche, die in klein- te uitmunt, groeiende op Waterige plaatfen, heeft geaderde Zaagtandige Bladen, glanzig als of zy met Olie beftreken waren, met Steelen byna een Vinger lang. In een vyfdeelige Kelk draagt zy een glimmend zwart Zaad. Het Kruid heeft een aangenaamen Reuk.

IV.  
*Urtica*  
*pumila.*  
Zeer  
kleine.

- (5) Brandenetel met gepaarde ovaale Bladen.

V.  
*Urens,*  
Kleine.  
VI.  
*Dioica.*  
Grootte.

- (6) Brandenetel met gepaarde Hartvormige Bladen en dubbelde Trosjes.

Dit zyn de gemeene Brandenetels, door geheel ons Wereldsdeel tot in Lapland en Rusland bekend, en de laatste mooglyk wel het allerge- meenste Onkruid in Europa, zo HALLER oor- deelt.

(4) *Urtica* Fol. oppositis Ovaris, Racemis bipartitis. *Urtica* Fol. Lanceolato-ovatis &c. GRON. *Virg.* II. p. 145.

(5) *Urtica* Fol. oppositis Ovalibus. GORT. *Belg.* 269. *Urtica* androgyna &c. *Fl. Suec.* 773, 862. KRAM. *Austr.* 272. GORTAN *Monsp.* 484. *H. Cliff.* 440. R. *Lugd.* 210. *Urtica* urens minor. C. B. *Pin.* 232. *Urtica* urens minima, DOD. *Pempt.* 151. *Urtica* minor acrior. LÖB. *lc.* 522.

(6) *Urtica* Fol. oppositis Cordatis, Racemis geminis. *Urtica* dioica Fol. oblongo-cordatis. GORT. *Belg.* 270. *Mat. Med.* 419. R. *Lugd.* 210. &c. &c. *Urtica* urens maxima. C. B. *Pin.* 232. *Urtica* urens altera, DOD. *Pempt.* 151. *Urtica* sylv. asperior. LÖB. *lc.* 521.

F

IV.  
 AFD. DEEL.  
 XXIII.  
 HOOFD  
 STUK

*Viermans-  
 nige.*

deelt (\*). Ik ben van dat Gevoelen niet en denk dat veele andere Onkruiden, ten minste wat ons Land betreft, in grooter menigte van zelf voortkomen. Aan de Wegen, naamelyk, op Velden, Akkers en in Tuinen, zal men, by voorbeeld, meer Planten van Varkens-Gras, Kruiskruid, Stekels aantreffen, dan Brandenetels. 't Is ondertusfchen zeker, dat zy in veele Haagen en Wildernisfen het ander Onkruid verdrucken en dus als den baas speelen, opfchietende tot een ongemeene hoogte.

De *Kleine* Brandenetels, die het felst branden, zyn in de Tuinen gemeenst, komende tusfchen het gezaaide en andere Planten voort. Deeze vallen veel laager, het Loof is groener en de Bladen zyn ronder. Zy hebben Manne-lyke en Vrouwelyke of onvrugtbaare en vrugtbaare Bloempjes aan byzondere Trosjes, op eene zelfde Plant. Men vindt ze die bont van Blad zyn en met andere Verfcheidenheden. De *Groote* Brandenetels bereiken, op sommige plaatfen, eens Mans langte of meer. Het Loof is graauwer, ruiger, met puntiger Bladen: de Steng vierkant en ook bezaaid met Stekeltjes, die op 't aanraaken de Hand of andere Lighaamsdeelen branden, even als in de *Kleine* Soort. Men vindtze met roodachtige Stengen: ook komen 'er andere Verfcheidenheden van voor.

Zelfs

(\*) *Polychresta Planta*, in nostro Orbe forte vulgatissima, *Helv. inchoat.* II, 226.

Zelfs zyn 'er gevonden die niet branden, dat mooglyk van Ouderdom of door eenig ander toeval zal ontstaan. Gemeenlyk hebben sommigen van deeze Groote Netelen Mannetjes anderen Wyfjes - Bloemen; weshalve menze *Tweehuizig* noemt: doch daar zyn ook Planten van gevonden, die zo wel de eene als de andere hadden, en dus Eenhuizig waren. De Manne-lyke Bloem heeft vier of vyf Meelknopjes, die op 't aanraaken open springen: de Vrouwelyke bevat het Vrughtbeginzel van een Eyronde gespitst, glanzig Zaad. De Stempel is met ruige Haartjes Straalswyze gepluimd.

De oorzaak van de Jeukt en Vuurigheid, somtyds met Blaaren oloopende in der Menschen Huid, heeft bezigheid verschaft aan voornaame onderzoekers der Natuur. HOOKE en LEEUWENHOEK die Krystallyne Pyltjes, waar mede de Bladen der Brandenetelen bezaaid zyn, door 't Mikroskoop waarneemende, bevonden, dat dezelve aan 't end spits waren, doch ieder voortkwamen uit een Blaasje met Vogt, in de Opperhuid van het Blad zittende; welk Vogt, dat zy onderfelden zeer scherp te zyn, in het Pyltje doorging. Dit was genoeg, om de Wereld te doen vaststellen, dat dit Vogt, 't welk VALISNERI by Sterk Water ver-geleek, in de Wondjes, door de Pyltjes ge-maakt, uitgefort werde: doch na hun heeft de schrandere BONANNI getoond, dat de Pyltjes aan 't end volkomen geslooten zyn: des-

IV. des hy beweert, dat zulks geen plaats kan hebben (\*). Zelfs bevondt hy, dat het gedagte  
 AFDEEL. XXIII. Vogt alleenlyk door drukking in het onder-end  
 HOOFD- van 't Pyltje doorging, en niet langs hetzelfde  
 STUK. voortliep; gelyk men anders zou mogen denken. Ook nam hy waar, dat oude Pyltjes,  
 Vierman- waar in het Vogt geheel was opgedroogd, zo  
 nige. wel als de anderen brandden (†). 't Is my daarom waarschynlyker, dat dit Vogt tot voeding van de Pyltjes diene, en dat de prikkeling der Zenuwtepeltjes van de Huid, door dezelve, de Jeukt en Vuurigheid te weeg brenge. Dit is dan ook de reden, dat men, een Brandenetel onbeschroomd aanvattende, daar van geen nadeel heeft. Men oppert hier tegen (‡), dat drooge Brandenetels de Huid niet branden: doch dan hebben zekerlyk die Pyltjes haar stevigheid en kragt verlooren. Immers maar slap geworden, zonder droogen, branden zy ook niet, en dus heeft men dit Onkruid, 't welk het Vee anders onaangeroerd laat, in Swee-

(\*) *Microgr. curiosa*. p. 76, Fig. 75.

(†) Het luidt derhalve zeer Grootpraakig, wanneer de Heer MARTINET verhaalt, dat de Pyltjes van boven in een open Puntje eindigen, waar uit, by de aanraaking, het Vogt spat. *Catech. der Natuur*. IV. D. bl. 321. Zyn Ed. zal, geloof ik, de eerste zyn, die zulks heeft gezien! En het is, volgens de gezegde Waarneemingen, onmooglyk.

(‡) *Eas Vesicas Liquori tribuas, cum sicca Urtica non urant*. HALL. *Helv. Inchoat.* II. p. 287. Vid. GUETTARD, *Mem. de Paris*. 1751. p. 350. Octavo. p. 534.

Sweedien, sedert veele Jaaren reeds, tot Beesten-<sup>IV.</sup>  
voeder begonnen te gebruiken, agtende zulks <sup>AFDEEL.</sup> XXIII.  
het gezondste en beste vóór de Melkbeesten. <sup>HOOFD-</sup>  
De groote Netels werden in Wermeland in Au-<sup>STUK.</sup>  
gustus vergaderd en naderhand, het Vee in Huis <sup>Tetran-</sup>  
zynde, in Water gekookt met het Nat aan de <sup>dria.</sup>  
Runders gegeven. Dus heeft men ook bevonden, dat de kleine Netels den Schaapen zeer wel bekomen (\*). Het Zaad, tot een Handvol, tweemaal 's daags onder Haver tot Voer gegeven, maakt de Paarden glad van Huid (†).

Voorts zyn de nuttigheden der Brandeneten, die men in 't Latyn, wegens de gedagte eigenschap, *Urtica*, in 't Fransch *Orties*, in 't Engelsch *Nettles* en in 't Hoogduitsch *Brennesfen* noemt, Wereldkundig. Oudtyds be- diende men zig, tot Wellust, van zekere Geesfeling met dezelve, *Urticatio* genaamd, welke in onze Dagen nuttig bevonden is in Verdooving van Gevoel en Lammigheden. De geheele Plant en derzelve Sap, of ook de Wørtels gekookt en uitwendig opgelegd, dienen om veelerley Bloedvloeijingen te stempen. Tegen 't Neusbloeden steekt men 'er een Prop van in de Neus. Het uitgeperfte Sap, tot twee On- cen ingenomen, heeft een overmaatigen Ston- den-Vloed beteugeld. Het Afkookzel is van een

(\* ) *Sweedsch. Verhand.* 1747. p. 86.

(†) Semen Avenis additum, ad Manipulum, bis in die Equos reddit luculentos. HALL. *Ibid.* ex *Oecon. Patr.* N. 35.

IV. een openende, afzettende hoedanigheid, inzonderheid tegen 't Blaauwschuit dienstig. De Wortels worden tegen de Geelzugt aanangepreezen. Het Zaad is zo heet van natuur en scherp, dat de Ouden het voor Vergiftig hielden. Door een overmatig gebruik van hetzelfde, zou een Teeringachtige Koorts ontstaan zyn. Niettemin wordt het, in Honig gekookt, tegen verscheide Borstkwaalen geroemd: alzo het de loozing van Fluimen en Etter kragtig bevordert. Ter veelheid van een Once gebruikt, heeft het de overtollige Vettigheid weggenomen (\*).

*Vierman-  
nigt,*

Van de Kleine Netelen is meest het Kruid, van de Grooten ook de Wortel en het Zaad, in Medicinaal gebruik. Het jonge Loof wordt, in 't vroege Voorjaar, in Sweeden overal als Kool gekookt en tot Spyze gebezigd; zegt LINNÆUS. CELSUS en andere oude Artsen, hebben de Brandenetels aanangepreezen, als een zeer gezond Voedzel, den Afgang en Waterloozing bevorderende en de Borst verzagtende; niet minder dan Spinagie, Porselein en dergelyke Kost. De Kuikens der Kalkoenen, die geen Gort verdraagen kunnen, houdt men gezond met jonge Brandeneteltjes onder hard gekookt Wit van Ey fyn gehakt. Dat men van

(\*) *Bresß. Sammlung.* Febr. 1718. De Italiaanen zouden zulks de al te vette Kinderen, met vier Oncen Honig, ingeeven: ETTMULL. *Disf. de Corpulentia nimia.* Leipz. 1681. doch dit schynt wat onveilig.



den Bast der Groote Netelen zo wel Doek kan weeven als van de Hennip, is door Ondervindingen blykbaar. De Ingezetenen doen zulks, zo wel in de Noordelyke deelen van Europa, als door geheel Siberie, tot op de Eilanden beoosten Kamtschatka. IV. A<sup>ROBEL.</sup> XXIII. HOOFD-<sup>STUK.</sup> Tetrastria. LOBEL wist voor tweehonderd Jaaren reeds, dat men in Indie, te Calicut en Goa, van de Schorfen van allerley Soorten van Netels, langen tyd in Water ge-weekt, een Soort van fyn Lywaat maakte, 't welk in Europa vertierd werdt (\*). Dus is de oorsprong van het *Netelwoek*, dat uit Oostindie komt, niet ver te zoeken. Weinigen, mooglyk, zullen ooit gedagt hebben, dat dit van Brandenetels gemaakt worde. 't Gene men nu onlangs, omtrent den aanvang van 't jaar 1779, hier te Lande daar van opgegeven heeft, is derhalve niets byzonders. SCHAEFFER bereidde 'er goed Papier van (†). De Wortel, in Water met Aluin gekookt, verwt het Garen geel. Ook zou het Staal, in Brandenetelen-Sap gebluscht, zagter en sneedbaarer dan anders zyn. Den Stank van een Lyk, welk over Huis staat, kan men wegneemen, door een rykelyke veelheid van dit Onkruid in 't Vertrek te strooijen (‡).

(7)

(\*) LOBEL *Kruidboek*. Antw. 1521. p. 617.

(†) *Versuche von Papiermachen*. Regensb. 1765.

(‡) Dit, waar van ik zelf, meer dan eens, Ondervinding heb gehad, bewyst, dat zy een aanmerkelyken zuuren

IV.  
AFDEEL.  
XX II.  
HOOFD-  
STUK.

(7) Brandenetel met gepaarde Eyronde Bladen, Hartvormige onverdeelte Stoppeltjes, en een Plum van Trosjes zo lang als de Bladen.

VII.  
*Urtica*  
*grandifolia*.

(8) Brandenetel met gepaarde driedeelige ingesneedene Bladen.

Groot-  
bladige.

VIII.  
*Cannabina*  
Heenp-  
bladige.

Van deeze is de eerste, wegens de grootheid der Bladen, die dueribbig zyn, op Jamaica gevonden; de andere, door AMMAN afgebeeld, groeit in Siberie. Deeze heeft het Loof byna als de Byvoet, sterker brandende dan dat der gemeene Brandenetelen, en groeit dikwils tot eens Mats langte hoog. De Seng en Takken zyn paarsch. Men maakt 'er, zo wel als van de gemeene, gebruik van tot Moes.

IX.  
*Cylindrica*.  
Rond-  
kattige.

(9) Brandenetel met gepaarde langwerpige Bladen; de Katjes Ronnd, eenzaam, onverdeeld, ongesteeld.

Op Waterige plaatsen van Jamaica, Kanada en

Damp uitgeeven; gelyk het Gras en meer andere Kruiden, afgesneeden zynde, doen.

(7) *Urtica* Fol. oppos. Ovatis, *Stipulis* Cord. indivisis &c. *Urtica* erecta &c. BROWN. *Jam.* 337. *Urtica* iners *Racemosa* Syvar. SLOAN. *Jam.* 38. *Hist.* 1. p. 124. T. 83. f. 2.

(8) *Urtica* Fol. oppos. tripartitis incis. H. *Ups.* 282. *Urtica* Fol. profunde laciniatis, Semine Lini. AMM. *Ruth.* T. 25. TOZZET. *App.* 185.

(9) *Urtica* Fol. oppos. oblongis &c. GRON. *Kirg.* II. p. 145. *Urtica* *Racemosa* humilior iners. SLOAN. *uts.* T. 32. f. 2.

en Virginie, groeit deeze Soort, welke door de gezegde hoedanigheid kenbaar is, en bovendien tot de Doove Netelen behoort. De Bladen zyn langwerpig, Zaagtandig, geribd, gesteeled, neerhangende, van onderen een weinig ruig, korter dan de Katjes, die aan den top der Steng, welke met Blaadjes gekroond is, als kleine Pilletjes maaken.

- ( ) Brandenetel met gepaarde, Eyronde, effenrandige, gestreepte Bladen. IV. AFDEEL. XXIII. HOOFDSTUK.
- (10) Brandenetel met gepaarde Eyronde kantaairige Bladen en gemikte Trosjes. X. Ciliaris. Kanthairige.
- (11) Brandenetel met gepaarde Lancetvormige effenrandige Bladen, die aan de ééne zyde smaller zyn. XI. Parietaria. Glaskruidige.

Tot het Glaskruid zyn deeze betrokken geweest, waar van zy de gedaante hebben, inzonderheid de laatste; doch zy verschillen door de Bloem-Trosjes, welke naar die der Brandenetelen gelyken. De eerste heeft een Stengetje van maar een Handbreed hoogte, rond en 1/2 f, met

( ) *Urtica* Fol. oppos. Ovatis integerrimis lineatis. *Parietaria Zeylanica*, Sp. Plant. 1492. HERM. Zeyl. 30.

(10) *Urtica* Fol. opp. Ovatis ciliatis, c. *Parietaria Racemosa*, Fol. ad oras villosis. PLUM. Ic. 120. f. 2.

(11) *Urtica* Fol. opp. Lanceolatis integerr. hinc angustioribus R. Lugdb. 210. *Pariet. Fol. ex adverfo* &c. SLOAN, Jam. 50. Hist. 1. p. 144. T. 23. f. 1.

IV. met gepaarde Takjes en gesteelde Bladen, zo  
 AFDEEL. wel als in de anderen ongetand, aan den rand  
 XXIII. ruuw. De Bloempjes komen ongesteeld in de  
 HOOFD. Oxelen voor, twee Mannelyke, één Vrouwe-  
 STUK. lyk. De eersten hebben een vierdeeligen Kelk  
 Vierman- en vier witte Meeldraadjes; het laatste een  
 nige. langen, ruigen witten Styl: de Vrucht is Ey-  
 rond, uitgerand, met agt Ribbetjes gesleufd:  
 het Zaad zeer glad, Eyronde, zwart met een  
 wit Voetje. Dit Plantje, op Ceylon vallende,  
 blijft altyd groen. De anderen groeijen in West-  
 indie.

## B. Overhoeksbladige.

XII.  
*Urtica*  
*astuans.*  
 Heetlan-  
 dige.

(12) Brandenetel met overhoekse Hartvormige  
 Bladen, gegaffelde Frosjes en Bolrondach-  
 tig vergaarde Vruchten.

De *Pino* van Brasil was volgens PISO een  
 Kruid, naar onze Brandenetelen, zo wel in  
 Blad als in hoedanigheid, gelykende; waar me-  
 de het *Ramie-Kruid* van RUMPHIUS, in ge-  
 stalte, veel overeenkomst heeft; dan hetzelfde  
 maakt, door de ruuwheid zyner Bladen, maar  
 een weinig Jeukt. Het is in Oostindie van veel  
 gebruik tot Garen, dat de Inlanders, op de  
 Molukkische Eilanden, grof en fyn van den  
 Bast

(12) *Urtica* Fol. alternis Cordatis, Racemis dichotomis  
 &c. Rameum majus. RUMPH. *Amb.* V. p. 214. T. 79. f. 1?  
*Pino* f. *Urtica*. FIS. *Bras.* 235.

Bast der Steelen weeten te bereiden, en waar IV. van zy hun Vischwand of Netten maaken. De <sup>AFDEEL.</sup> Steng is rond, een Vinger dik, vyf of zes Voe-<sup>XXIII.</sup> HOOFD-ten hoog; doch het Surinaamse heeft Stengen<sup>STUK.</sup> van een Voet, met uitgebreide zydelingse Tros-<sup>Tetran-</sup>jes; de Mannelyke Bloemen eenzaam in de <sup>aria.</sup> Mikjes; de Vrouwelyken zeer klein: de Zaaden knikkende, in 't ronde geschikt, eenhuizig.

(13) Brandenetel met overhoekse Hartvormige <sup>XIII.</sup> Bladen en geaairde Kropjes. <sup>Urtica</sup> <sup>Capitata.</sup> Hoofdigte.

Volgens KALM groeit in Kanada deeze, die een rechte hoekige naakte Steng heeft; de Bladen overhoeks Hartvormig gespitst, Zaagtandig naakt, byna drieribbig. Van de groote Europische Netelen verschilt zy door breeder overhoekse Bladen, en doordien zy een Aair draagt, van veele gekropte Bloempjes.

(14) Brandenetel met overhoekse Eyronde Bla- <sup>XIV.</sup> den en samengestelde gemikte Trosjes. <sup>Divarica-</sup> <sup>ta.</sup>

(15) Brandenetel met overhoekse Hartvormig <sup>XV.</sup> Eyronde Bladen en Takkige, opstaande, <sup>Canaden-</sup> <sup>sis.</sup> gegaffelde Katjes. <sup>Kanada-</sup> <sup>sche.</sup>

Van

(13) *Urtica* Fol. alt. Cordatis, Glomerulis Spicatis. KALM.

(14) *Urtica* Fol. alt. Ovatis &c. *Urtica* Racemosa major Virgin. mitior f. minus urens. PLUK. *Alm.* 393. T. 237. f. 2.

(15) *Urtica* Fol. alt. Cordato - Ovatis &c. *H. Cliff.* 441. *R. Lugdb.* 210. GRON. *Virg.* 145. GOUAN *Monsp.* 485. *Urtica* Canad. Racemosa &c. MOR. *Hist.* III. p. 434. S. II. T. 25. f. 2.

IV. Van deeze zou de eerste de *Pino* van Brassil, voorgemeld, volgens PLUKENET zyn, naar welke zy ook veel gelykt. De andere, die zo wel als deeze in Virginie en Kanada, als ook in Siberie groeit, komt volgens den Heer N. L. BURMANNUS, met de Hoofdige, insgelyks op Java in Oostindie voor. Beide deeze laatsten zyn overblyvende Planten, die weinig branden, en de zogenaamde Kanadasche is tweehuizig. Van deeze, die men ook in de Europeische Tuinen vindt, is de Steng twee Voeten hoog, zeer Takkig en glad, met zeer kort gesteelde Bladen en getakte korte Bloemkatjes.

XVI.  
*Urtica in-*  
*terrupta.*  
Aigebro-  
kene.

(16) Brandenetel met overhoekse Eyrond-Hartvormige Bladen, die Zaagtandig zyn en doorgaans korter dan de Bladsteel, de Aairen eenzaam, afgebroken.

Op Ceylon en andere plaatsen van Oostindie groeit deeze fraaije Soort van Brandenetelen, door wylen den Heer J. BURMANNUS in Plaat gebragt. Zy gelykt naar de gemeene Hoppe, volgens PLUKENET; doch dewyl ze niet driebladig is, zou dit op de Aairen moeten zien, die op een afgebroken wyze met Pil-

(16) *Urtica* Fol. alt. Ovato-Cord. Serratis Petiolo subbre-  
vioribus &c. *Fl. Zeyl.* 336. *Urtica fativa spicata* & *Piluli-*  
*fera.* BURM. *Zeyl.* 232. T. 110. f. 1, 2. *Lupulo vulgari*  
*similis* Ind. Or. PLUK. *Alm.* 229. T. 201. f. 5. *Batti-Schori-*  
*geram.* *Hert. Mal.* [l. p. 75. T. 40. BURM. *Fl. Ind.* p.  
197.

Pilletjes van Bloemen, ver van elkander, pron- IV  
AFDEEL  
XXIII.  
ken. HOOFD-  
STUK.

Van deeze komen aanmerkelyke Verfchei- Tetra-  
denheden in Oostindie voor, terwyl de Bla- dria.  
den wel altoos lang gesteeld zyn, maar in de  
grootere twee kleine Blaadjes, byna ongesteeld,  
aan den voet van ieder Bladsteel hebben, ge-  
lyk uit de Afbeeldingen van gezegden Hoog-  
leeraar in de Ceylonfchen blykt; waar mede  
myne Javaahfche Exemplaaren ftrooken. In bei-  
den, evenwel, zyn de Bladen Hartvormig,  
daar zy in een der mynen, zo even gemeld; als  
ook in een Japanfch Exemplaar aan den Steel  
fpits toelooopen, en dus van de Hartvormige  
figuur afwyken, nader komende aan de vol-  
gende Soort.

(17) Brandenetel *met overhoekfe, byna ronde,*  
*spitfe, aan beide enden van onderen Wol-*  
*lige Bladen.* XVII.  
Urtica  
Nivea.  
Sneeuw-  
witte.

Hier brengt de Ridder ook het Groote Ramie-  
Kruid van RUMPHIUS t'huis, en zegt, dat  
menze op de Muuren van China vindt groeijen.  
De bepaaling komt nader overeen met een E-  
xemplaar, dat ik van Java ontvangen heb, welks  
Bladen van onderen Wollig en van boven, aan  
den top der Steng, geel bont zyn, alwaar het  
kor-

(17) *Urtica* Fol. alt. suborbiculatis &c. *H. Cliff.* 441. R.  
*Zugdb.* 210. *Urtica Racemifera maxima Sinarum* &c. *FLUK.*  
*Amaltb.* 211.

II. DEEL. XI. STUK.

IV, korte getropte Aairtjes , byna als die der gemeene Europifche Brandenetelen , draagt.

AFDEEL. XXIII. HOOFD-STUK. Tot de voorgaande Soort betrok de Heer LINNÆUS, op 't gezag van gezegden Hoogleeraar, den *Allergrootften Brandenetel* van RUMPHIUS, die by denzelven monftrous genoemd wordt, niet wegens de hoogte van 't Gewas, waar van de Steng flegts drie of vier Voeten opfchiet, maar wegens de grootte, het leelyk aanzien en de ruigte der Bladen. Hy zegt, dat dezelve een Span of een Voet lang, vyf en zes Duimen breed, wit of roodachtig, aan de kanten diep getand, en met ontelbaare pukkeltjes bezet zyn, op ieder van welken een ftyf Haairtje staat, als een Angel van een Bye. Deeze Bladen waren derhalve zeer ruuw in 't aantasten, brandende in 't eerst wel zo fterk niet als de Europifche Netels, maar, door ftyf aandrukken diep indringende, wierpen zy bobbels op met Jeukt, gelyk door het byten van Weegluizen ontftaan. Hierom werdt dit Kruid, in 't Maleits, *Groot Jeuktblad* geheten. De Indiaanen, inzonderheid de Vrouwspersoonen, lieten zig dikwils daar mede de Huid wryven en hy hadt zelf bevonden, dat dit een goede Remedie was, om het Lighaam van fchadelyke Vogtigheden te ontlaffen, kunnende zulks voor eene Scarificatie verftrekken : want de gezegde Bobbels gingen in een half Uur weder weg en fomtyds werdt 'er een enkele roodheid door verwekt (\*). De

*Vierman-  
nige.*

(\* ) *Urtica decumana*. RUMPH. *Amb.* VI. p. 49. T. 20.



De Bladen komen in zyne Afbeelding veel smaller naar de langte, byna Lancetvormig en nagenoeg even groot voor, als aan de Takjes van een dergelyk Gewas, dat ik, onder den naam van *Angrom*, van Java heb bekomen. Aan de bovenzyde gelyken die, in ruutheid, ook zeer naar de gezegde beschryving en de Kleur is roodachtig; doch van onderen zyn zy zagt als Fluweel en witachtig; terwyl het Kruid aan de Steng Bloem- en Vrucht-Trosjes, gelyk die van onze Brandenetelen draagt. De Bladen en 't Gewas, zowel als de Bloesfem, der Afgebrokene voorgemeld, fchynt hier van grootelyks te verschillen.

De drie overige Brandenetels op Java groeiende, en weezentlyk hier van verschillende, welken de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS *Langbladige*, *Witachtige* en *Gestaarte* doemt, fchynt de Ridder niet onderzocht te hebben. Zyn Ed. geeft, als de laatste van dit Geslagt, nog de volgende Amerikaansche op.

- (18) Brandenetel met overhoekse Hartvormige getande gedoornde Bladen, een Heesterige Steng, de Vrouwelyke Kelken Besiechtig.

XVIII.

*Urtica**Baccifera.*

Be-draa-

gende.

Een

(18) *Urtica* Fol. altern. Cord. Dent. aculeatis &c. *Urtica* Frutescens. BROWN, *Jam.* 337. *Urtica* Arborescens *Baccifera*. PLUM. 16. 260.

IV. Een ontzaglyk Doorngewas, van eene Hee-  
 ANDEEL. sterige of Boomachtige gestalte, door Pater  
 XXIII. PLUMIER in de Westindiën ontdekt, maakt  
 HOOFD- deezee uit. Het heeft Bladen byna als die der  
 STUK. <sup>Vierman-</sup> Hazelaaren, zeer groot, en aan de Ribben, zo  
 nige. wel als aan de Steelen, voorzien met korte  
 kromme Stekels. Hy vindt 'er eene Verschei-  
 denheid van, die de Stengen alleenlyk gedoornd  
 hadt, welke den Hoogleeraar J. BURMANNUS  
 toescheen het Mannetje te zyn; terwyl de an-  
 dere Besachtige Vrugten droeg, veel grooter  
 dan de gewoone Brandenetelen.

De *Pildraagende* of Roomsche Netels kwa-  
 men den Heer FORSKAÖHL in Egypte voor,  
 maar in Arabie vindt hy wel zes Soorten van  
 dit Geslagt. Eene hadt veel overeenkomst met  
 onze Kleine Brandenetels, doch droeg in de  
 Oxelen witte Trosjes: een andere hadt *gepalme-*  
*de* Bladen, en wordt naar zulks van hem ge-  
 noemd. Voorts waren 'er drierley niet bran-  
 dende of Doove Netels, by Hadie groeiende;  
 ééne op het Gebergte, gelyk de twee voor-  
 igen; een andere op de Muuren der Stad. Zy  
 hadden allen, by 't Landvolk, Arabische naa-  
 men. Eindelyk vindt hy 'er ook een *Twyfel-*  
*achtige*, met gepaarde Bladen, van langte als de  
 Bladsteel, Eyronde spits, diep getand (\*).

Tot de *Vyfmannigen* in deeze Klasse behoo-  
 ren, behalve het *Nephelium* en *Iva*, die onder  
 de Heesters beschreeven zyn, de volgende Ge-  
 slagten.

X A N.

(\*) *Flor. Egypt. Arab. CXXI. 159, 160.*

XANTHIUM. Klitjes.

IVa  
 AFDEEL  
 XXIII.  
 HOOFD-  
 STUK.  
*Pentan-*  
*dria.*

De Mannelyke Bloemen hebben, in dit Ge-  
 ragt, den gemeenen Kelk Schubbig, met één-  
 bladige, vyfdeelige, Trechterachtige Blomme-  
 tjes, op een Kaffigen Stoel. De Vrouwelyken  
 een tweebladig, tweebloemig Omwindzel, de  
 Vruchtbeginzels bevattende zonder Bloemblaad-  
 jes, welke overgaan tot een drooge gedoornde,  
 tweedeelige Vrucht, die een tweehokkige Kern  
 heeft. Het bevat de drie volgende Soorten.

(1) Klitjes met een ongedoornde Steng en  
 Hartvormige drieribbige Bladen.

I.  
*Xanthium*  
*Struma-*  
*rium.*  
 Europia  
 sche.

Door geheel Europa groeit dit Kruid, dat men  
 ook aan den Ysfeldyk by Kampen, buiten Ut-  
 recht en elders in ons Land, aantreft. Het  
 voert den naam van *Kleine Klisfen*, naar den  
 Latynschen *Lappa minor*, in 't Hoogduitsch  
*Bettlers Leusz* of *Spitskletten*, in 't Engelsch *Low-*  
*seburre* of *Clothburre*, in 't Fransch *Petit Glette-*  
*ron* of *Gloutteron*. Die naamen zyn van de  
 stekelige Vruchten of Zaadhuisjes, welke als  
 Klisfen aan de Kleeders blyven zitten, en eene  
 Luis-

(1) *Xanthium* Caule inermi, Fol. Cordatis trinerviis. *Syst.*  
*Nat.* XII. Gen 1056. *Veg.* XIII. p. 711. *Mat. Med.* 424.  
 GORT. *Belg.* 270. KRAM. *Austr.* 273. *Fl. Suec* 778, 864.  
 GOUAN *Monsp.* 485. HALL. *Helv.* 161. GRON. *Virg.* 188. *H.*  
*Cliff.* 443. R. *Lugdb.* 85. *Xanthium.* DOD. *Peimpt.* 39. *Xanth.*  
*f. Strumaria.* LOB.  *Ic.* 588. *Lappa minor* f. *Xanthium Dios-*  
*coridis.* C. B. *Pin.* 198.

IV. Luisachtige figuur hebben , veelal afkomstig.  
 AFDEEL XXIII. Men wil dat hetzelfde het *Xanthium* van DIOS-  
 HOOFD- CORIDES zou zyn.  
 STUK.

Het heeft een opstaande Takkige Steng, van  
*Vyfman-* ongeveer een Elle hoogte, met ruige, lang ge-  
*nige.* steelde, flauw driekwabbe Bladen, die rond-  
 om, doch ongelijk, getand zyn, by den Steel  
 uitgerand. In de Mikken der Bladen komen  
 weinige Mannelyke, doch veele Vrouwelyke  
 Bloembondeltjes voor. De Vrugten, van grootte  
 als een Amandel-Kern, zyn bedekt met Haa-  
 kige Doorntjes. Het bemint vogtige plaatsen  
 en een vetten Grond, gemest door Drek en al-  
 lerley Vuiligheden, gelijk de Grootte Klisfen.

Het *Xanthium*, by DIOSCORIDES, hadt  
 zynen naam van de geele Kleur, welke door  
 het Aftrekzel der Vrugten in Water aan het  
 Hoofdhaar, en aan Wollen Stoffen, gegeven  
 werdt. Ik vind het echter onder de hedendaag-  
 se Verwkruiden, in Sweeden, niet opgetekend.  
 De Bladen zyn bitter en famentrekkende, en  
 het uitgeperste Sap daar van wordt, op sommi-  
 ge plaatsen, tegen Kropgezwollen ingegeven;  
 waar van het *Strumaria* heet. Anderen pry-  
 zen den Wortel daar tegen aan. Een half On-  
 ce van het Poeijer det Zaaden heeft iemand  
 als een Geheim tegen de Roos gebruikt.

II.  
*Xanthium*  
*Orientele.*  
 Oostin-  
 difche.

(2) Klitjes met een ongedoornde Steng en Wig-  
 vormig Eyronde byna driekwabbe Bladen.

Geens-

(2) *Xanthium* Caule inerui, Fol. Cuneiformi - Ovatis sub-  
 tri-

Geenszins in de Levant of zogenaamde Oos-  
 terfche Landen, maar in Kanada en Virginie, <sup>IV.</sup>  
 als ook op Ceylon en elders in Oostindie, valt <sup>AFDEEL.</sup>  
 deeze Soort. Uit Zaad van China, in 't jaar <sup>XXIII.</sup>  
 1761 ontvangen, hadt men ze in de Upsalsche <sup>HOOFD.</sup>  
 Tuin geteeld, die in Plaat gebragt is door den <sup>STUK.</sup>  
 jongen Heer LINNÆUS, van wien opgemerkt  
 wordt, dat dezelve van de voorgaande, naar  
 welke zy veel gelykt, verschille; door de Steng  
 ruuwer ongevlakt, de Bladen Wigvormig-Ey-  
 rond driekwabbig, de Bladsteelen ruuw niet  
 ruig te hebben en de Vrugt driemaal zo groot.  
 Dit zal driemaal in langte betekenen, hoewel  
 de Vruchten van het Europifche Xanthium by  
 eene Olyf of Kornoelje vergeleeken worden.  
 Op zyne Plaat zyn dezelve vyf Kwartier Duims  
 lang, in myn Japansche Tak maar een half  
 Duim, gelyk die van het Europifche in myn  
 Exemplaar voorkomen, en alzo dezelve geen  
 kromme punten hebben, groeiende by gefteel-  
 de Trosjes, ieder met een of meer Mannelyke  
 Bloemhoofdjes, zonder Blikjes, zo denk ik dat  
 dezelve tot het gemeene Xanthium behooren  
 zal, 't welk KAEMPFER, onder den naam  
 van *Sooni*, als in Japan groeiende, voorftelt.

De

trilobis. LINN. *Dec.* 33. T. 17. Xanth. elatius majus Ame-  
 ricanum &c. MORIS. *Hist.* III. p. 604. S. 15. T. 2. f. 2.  
 Xanth. majus Canadense. HERM. *Luzdb.* 635. BURM. *Fl.*  
*Ind.* 198.

Q 2

II. DEEL. XI. STUK.

IV. De Oostindifche heeft de Steng anderhalf  
 AFDEEL. Voet hoog, van dikte als een Penneschaft, rond  
 XXIII. en ruuw: de Bladen byna als de voorgaande,  
 HOOFD- maar de Mannerjes Bloemen, in Bolletjes ver-  
 STUK. gaard, komen aan 't opperste van de Steng voor:  
*Vyfman-* de Vrouwelyke drie by elkander in de Oxelen,  
*nige.* en de Vrugt heeft de grootte van een Amandel,  
 zynde rondom bezet met haakige puntjes.

III. (3) Klitjes met drievoudige Doornen en drie-  
*Xanthium* kwabbige Bladen.  
*spinofum.*

Gedoon-  
 de.

By Montpellier in Languedok komt deeze  
 overal op de Akkers en aan de kanten der Land-  
 scheidingen voor. Zy groeit ook aan den groot-  
 ten Weg, tusfchen Tarascon en St. Remy in  
 Provence. Het fchynt dat zy voorheen in  
 Portugal waargenomen zy, als daar van den  
 naam hebbende by de Kruidkundigen. 't Is een  
 Gewas, dat Bladen als die van Melde of die-  
 per ingefneeden heeft, van boven zwart, van  
 onderen wit en daar tusfchen praalt met lange  
 Goudgeele drievoudige fcherpe Doorens, wel-  
 ke voor Stoppeltjes verftrekken, zo LINNÆUS  
 wil. De Vrugten, die kleiner zyn dan in de  
 gewoone Europifche en ook geele Puntjes heb-  
 ben,

(3) *Xanthium spinis ternatis*, Fol. trilobatis. H. Ups.  
 283. H. Cliff 443. R. Luzdb. 35. Xanth. Spin. Attriplicis  
 folio. MORIS. *Hift.* III. p. 604. S. 15. T. 2. f. 3. Xantha  
 Lusitanicum Spinofum. PLUK. *Alm.* 206. T. 239. f. 1. HERM.  
*Parad.* T. p. 246. MAGN. *Hort.* T. 208. VOLCK, *Nor.* T.  
 P. 404.

ben, groeijen tegenover deeze Doornen, een- IV.  
zaam, in de Oxels der Bladen. AFDEEL.  
XXIII.

A M B R O S I A. Druifkruid. HOOFD-  
STUK.

De gemeene Kelk der Mannelyke Bloemen *Pentag-  
dria.*  
is eenbladig, zo wel als de Blommetjes, daar  
in vervat, die driedeelig en Trechterachtig zyn:  
de Vrouwelyken hebben eenen eenbladigen ge-  
heelen Kelk, die aan den Buik vyftandig is,  
het Vrughtbeginzel uitmaakende, dat een Noot-  
je wordt, met een enkele Kern. Het bevat de  
vier volgende Soorten.

(1) Druifkruid *met driekwabbig* Zaagtandige I.  
*Bladen.* *Ambrosia*  
*trifida.*  
Driedeelig.

Van dit Kruid, in Virginie en Kanada na-  
tuurlyk groeiende en hier in de Tuinen gemeen,  
is eene Verscheidenheid, grooter van Gewas,  
welke de onderfte Bladen vyfkwabbig heeft.  
Voorts komt hetzelfde, in Gestalte, meer of  
min met de volgende overeen.

(2) Druifkruid *met dubbeld Vindeelige* Bladen II.  
*Elatior.*  
*en* grooter.

(1) *Ambrosia* Fol. trilobis Serratis *Syst. Nat.* XII. Gen.  
1057. *Veg.* XIII. p. 711. *Ambrosia* Fol. Palmatis, *H. Cusf.*  
443. GRON. *Virg.* 183, 147. R. *Lugdb.* 86. *Ambrosia* Virg.  
maxima, Platani Or. folio. MORIS. *Hist.* III. p. 4. S. 6.  
T. 1. f. 4. β. *Ambrosia* Gigantea inodora, Fol. asperis tri-  
fidis. RAY. *Hist. Suppl.* 109.

(2) *Ambrosia* Fol. bipinnatifidis, Racemis &c. *H. Ups.*

Q 3

284.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.HOOFD-  
STUK.

## III.

*Ambrosia*  
*Artemisi-*  
*folia.*Byvoet-  
bladg.en gepluimde gladde end - Trosfen van  
Bloemen.

- (3) Druifkruid met dubbeld Vindeelige Bladen,
- 
- de eersten aan de Takjes onverdeeld effen-
- 
- randig.

Naar het gewoone Druifkruid, dat volgt,  
gelyken deeze door de verdeeling der Bladen;  
maar de eerste valt veel hooger, als eens Men-  
schen hoogte bereikende, de andere heeft een  
korte Steng, met Takken van vier Voeten  
langte, zig boven de Trosfen der Bloemen  
verheffende, welke in de tweede Soort aan 't  
end der Takken zyn. De Bladen, die aan den  
Voet der Takjes groeijen, zyn onverdeeld,  
langwerpig, effenrandig. Deeze beiden groei-  
jen, zo wel als de eerste Soort, natuurlyk in  
Noord-Amerika.

IV.  
*Maritima.*  
Zeekants.

- (4) Druifkruid met veeldeelige Bladen, de
- 
- Aairen eenzaam, Haairig, en byna onge-*
- 
- steeld.*

Op

234. *Ambr. Fol. composito-multifidis* &c. GRON. *Virg.* 188.  
*Ambrosia Maritima* &c. HERM. *Lugd.* 32. *Ambr. Virg. cla-*  
*tior & viridior, Hortensis facie.* MORIS *Hist.* III p. 4.

(3) *Ambrosia Fol. bipinnatifidis* &c. *Ambr. maxima ino-*  
*dora, Marubii Aq. foliis, tenuiter laciniatis, Virginiana.*  
FLUK. *Alm.* 27. T. 10. f. 5, mala.

(4) *Ambrosia Fol. multifidis, Spicis solitariis, Pilosis,*  
*subsessilibus.* GOUAN *Monsp.* 486 *Ambr. Fol multifidis tril-*  
*partitis. H. Cliff.* 443. R. *Lugd.* 85. *Ambrosia maritima,*  
C. B. *Pin.* 138. *Ambrosia, DOD. Peapt.* 35. *Ambr. fativa*  
*Hortensis.* LÖB, *lc.* 766.



Op Zandige plaatsen aan de Zeekust van <sup>IV.</sup> Italie en in de Levant komt hier en daar dit Kruid <sup>AFDEEL: XXIII.</sup> voor, dat men *Ambrosia* in 't Grieks noemt, <sup>HOOFD-</sup> welke naam door sommigen ook aan het Pi-<sup>STUK.</sup> ment of Druivenkruid, 't welk tot het Geslacht <sup>Pentan-</sup> van Ganzevoet behoort, gegeven wordt (\*). <sup>dria.</sup> In beiden, naamelyk, groeijen de Bloemhoofdjes Trosachtig aan de enden der Takken. Dit Kruid, dat wegens den aangenaamen Reuk genoemd zou zyn, groeit Heesterig, tot weinig hoogte, met een witachtig Loof. Het is niettemin een Jaarlyks Zaaygewas, gelyk de anderen. Onder de Bloemhoofdjes zitten kleine stekelige Zaadhuisjes, met een zwart Zaad.

#### P A R T H E N I U M. Maagdebloem.

Hier groeijen de Mannelyke Blommetjes, die eenbladig zyn, ook by elkander in een gemeene vyfbladige Kelk, welke aan den rand vyf Vrouwelyke Straalblommetjes bevat, die ieder in een Bondeltje tuschen twee Mannelyken geplaatst zyn (†). De Bloemen gelyken, in 't uiterlyk aanzien, veel naar die der *Ptar-mica*. Het Geslacht bevat de twee volgende Soorten.

(I)

(\*) *Chenopodium Botrys*. Zie het II. D. VII. STUK. dezer Nat. Hist. bladz. 777.

(†) In de uitvoerige beschryving der Kenmerken van dit Geslacht, wordt in 't geheel niet van *Mannelyke*, maar alleen van *Tweeflagtige* Blommetjes gesproken.

IV. (1) Maagdebloem met *samengesteld-veeldec-*  
 AFDIEL. *lige Bladen.*  
 XXIII.

HOOFD-  
 STUK.

I.

*Parthe-*  
*nium H.*  
*stero-phorus.*  
 Veeldec-  
 lige.

Dit Westindisch Kruid, naar Alst, Kamille of Maartel gelykende heeft VAILLANT, om dat het Zaad als in een gevleugeld Kasje met een Spleet vervat is, den naam van *Hystero-phorus* gegeven (\*) Het komt in de Openbaare Tuinen voor, en heeft de Steng gestreept, de onderste Slippen der Bladen kleiner, de bovensten Lancetvormig ingesneeden, gespits. De hoogte is, volgens SHERARD, twee Voeten of meer.

II.

*Integrifo-*  
*lium.*

Geheel-  
 bladig.

(2) Maagdebloem met *Eyronde gekartelde*  
*Bladen.*

Virginie levert deeze Soort uit, welke onder den naam van *Ptarmica met Alants-Bladen* is voorgesteld geweest. De geleerde DILLENIUS gaf 'er de Afbeelding van, uit den Elthamfen Tuin, alwaar het Gewas, uit Zaad ge-

(1) *Parthenium* Fol. compositq-multifidis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1058. *Veg.* XIII. p 712. *H. Cliff.* 442. R. *Lugd.* 86. *Partheniastrum* Amer. *Ambrosia folio.* NISS *Mem. de 1711.* p. 423. T. 13. f. 2. *Hystero-phorus.* VAILL. *Mem. de 1720.* p. 434. T. 9. f. 4, 8, 34, 35, 42.

(\*) 't Is zekerlyk zeer oneigen en ver gezocht.

(2) *Parthenium* Fol. Ovatis crenatis. *H. Cliff.* 442. GRON. *Virg.* 147. *Partheniastrum Helenii folio.* DILL. *Elib.* 302. T. 225. f. 292. *Ptarmica Virginiana* &c. PLUK. *Alm.* 308. T. 53. f. 9 & 219. f. 1.

geteeld zynde, gegroeid en gebloeid hadt. Het <sup>IV.</sup>  
 hadt tot twee Ellen en meer hoogte, en was in <sup>II. DEEL.</sup>  
 alle opzigten veel grooter dan het voorgaande, <sup>XXIII.</sup>  
 zo dat men 'er de Bloem- en Vruchtmaakende <sup>HOOFD-</sup>  
 deelen veel beter in onderzoeken kon. „ Op <sup>STUK.</sup>  
 „ de toppen der ruigachtige Stengen komen <sup>Pentan-</sup>  
 „ (zegt hy) de Bloemen Tuilswyze voort, met <sup>dria.</sup>  
 „ Hoofdjes van boven Sneeuw wit, als in 't  
 „ Gnaphalium, van onderen groenachtig, in 't  
 „ eerst Pluizig, vervolgens zig uitbreidende  
 „ met kleine Blommetjes en zwartachtige Knop-  
 „ jes. Deeze Hoofdjes zyn op de volgende  
 „ manier gevormd. De Kelk, vooreerst, is en-  
 „ keld, uit vyf Blaadjes bestaande, digt tegen  
 „ 't Hoofdje aangedrukt. De Bloemen zyn  
 „ samengesteld uit Blommetjes en half-Blom-  
 „ metjes: de eersten slegts Mannelyk en Meel-  
 „ draagende, zonder eenig Zaad; de anderen  
 „ Vrouwelyk of vrugtbaar, doch niet meer in  
 „ getal, dan 'er Straalblommetjes zyn; vyf,  
 „ naamelyk of somtyds zes. Voorts is dit by-  
 „ zonder; dat ieder Vrouwelyk Blommetje als  
 „ twee Mannelyken tot Speelnoots heeft, die  
 „ 'er bystaan aan de binnenzide, ieder met  
 „ een dun Schubbetje, bovengekarteld en ruig,  
 „ uit de zyden van 't Zaad spruitende, be-  
 „ schut; terwyl het Zaad, aan de buitenzide,  
 „ ook een Schubbetje heeft, dat deszelfs rug  
 „ bekleedt, wit en gekarteld, naar de Kelk-  
 „ blaadjes gelykende. Hier van komt het,  
 „ dat het Zaad, 't welk langwerpig is en fa-

- IV. „ samengedrukt , ryp wordende zwart, *overal*  
 AENEKI. „ *bedekt* zy, en daar van heeft VAILLANT  
 XXIII. „ den naam *Hysterophorus* gefmeed (\*); maar  
 HOOFD- „ hy zou zeer wel dien van *Partheniastrum* ,  
 STUK. „ *welken* NISSOLE 'er eerst aan gegeven  
 „ *hadt* , (dewyl het Kruid zo zeer naar de  
 „ Maartel , die men *Parthenium* genoemd  
 „ vindt , gelykt) , behouden kunnen hebben.  
 „ De Blommetjes op de Schyf komen met de  
 „ gezegde Mannelyken overeen , en hebben  
 „ een dergelyk Schubbetje: waar uit de ruig-  
 „ te der Hoofdjes ontstaat eer zy bloeijen.  
 „ Zy zyn wit en in vyf Slipjes verdeeld , waar  
 „ uit een zwart Meelbeursje komt; de half-  
 „ Blommetjes ook wit , hal en aan 't end  
 „ tweedeelig , hebben een gegaffeld Styltje.  
 „ Even 't zelfde heeft in de voorgaande Soort  
 „ plaats , maar de Oortjes , die aldaar zyn ,  
 „ uit het Zaad zelf voortkomende , ontbreken  
 „ in deeze" (†).

## C L I.

(\*) Hoe kon LINNÆUS dan daar van zeggen (*Semen nudum*) het Zaad is naakt?

(†) VAILLANT, waar van DILLENIIUS de Afbeelding, om zulks te bewyzen, aanhaalt, beweert met kragt, dat die Oortjes niet uit het Zaadhuisje, 't welk hy *Ovarium* noemt, voortkomen, en berispt NISSOLE, die zeker Kuifje, daar uit ontstaande, hadt toegeschreeven aan het Zaad: merkende op, hoe het Zaad, met dit Kuifje, zeer naar een brandend Hart, zo als men 't gewoonlyk afbeeldt, gelyke.

C L I B A D I U M. Stinkert.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXIII.  
 HOOFD.  
 STUK.  
 Pentan-  
 dria.

Gelyk de voorigen heeft dit Geslagt een geftraalde Bloem, met een gemeenen Kelk die gefchubd is en vyfdeelige Schyfblommetjes bevat, welke Mannelyk zyn of liever Tweeflagtig (\*); de Straalblommetjes, drie of vier in getal, Vrouwelyk met een Styl en Vruchtbeginzel, onder de Bloem, 't welk een sappige genavelde Pruimvrucht wordt.

De eerigfte Soort (I), welke de Heer Doktor ALLAMAND te Suriname is voorgekomen, heeft een aanmerkelyken Stank, waar van hy ze den bynaam gaf. De Bladen zyn gepaard, gefteeld, Eyronnd, gefpitst, tips gekarteld, ruuw: de Bloemsteeltjes gepaard; de gemeene Kelk ryp wordende Violet: de Bloem wit: de Vrucht een groene Pruim met een Lymmerig geel Sap.

I.  
*Clibadium*  
 Surinamen-  
 se.  
 Surinaam.

A M A R A N T H U S. Amaranth.

De Bloempjes zyn in de Planten van dit Geslagt, allen, drie- of vyfbladig, zonder eenig Bloemblaadje. De Mannelyken hebben drie of vyf

(\*). *Tweeflagtig* mogen deeze Blommetjes met regt genoemd worden, dewyl zy ook een kleen Vruchtbeginzeltje en Styl hebben; 't welk in die van 't voorgaande Geslagt geen plaats heeft.

(I) *Clibadium*, *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1329. p. 712. *Mant.* 294. *Clibadium foetidum*. ALLAM. *Ms.*

IV. vyf Meeldraadjes ; de Vrouwelyken drie Stylen en de Vrugt is een eenhokkig omsneden Zaadhuisje , bevattende een enkel Zaadje.

AFDEL. XXII. HOOFD-STUK. De Soorten, daar in voorkomende, wier getal meer dan twintig is, zyn naar het getal der Meeldraadjes in drie- en vyfmannigen onderscheiden, als volgt.

### A. Driemannigen.

I. *Amaranthus albus*, Witte. (1) *Amaranth met driemannige Oxel-Kropjes die tweedeelig zyn; Elsvormige Blikjes en Eyronde uitgerande Streepige gestrekte Bladen.*

Aan de Zeekust, by Philadelphia, is deeze waargenomen, naar welke een Kruid, in Toskanen groeiende, gelykt. Zy heeft de Steng vierhoekig, opgeragt, en glad, zo wel als de Bladen, uit wier Oxelen zeer korte Aartjes voortkomen, met gedoornde Blikjes.

II. *Græcisans*, Griekachtige. (2) *Amaranth met driemannige Oxel-Kropjes, de Bladen Lancetvormig, uitgegulpt, stomp.*

(3)

(1) *Amaranthus Glomerulis triandris Axillaribus bipartitis* &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1060. *Veg.* XIII. p. 712. *Blitum Maritimum minus*, Cal. aculeatis. *TILL. Pis.* 25.

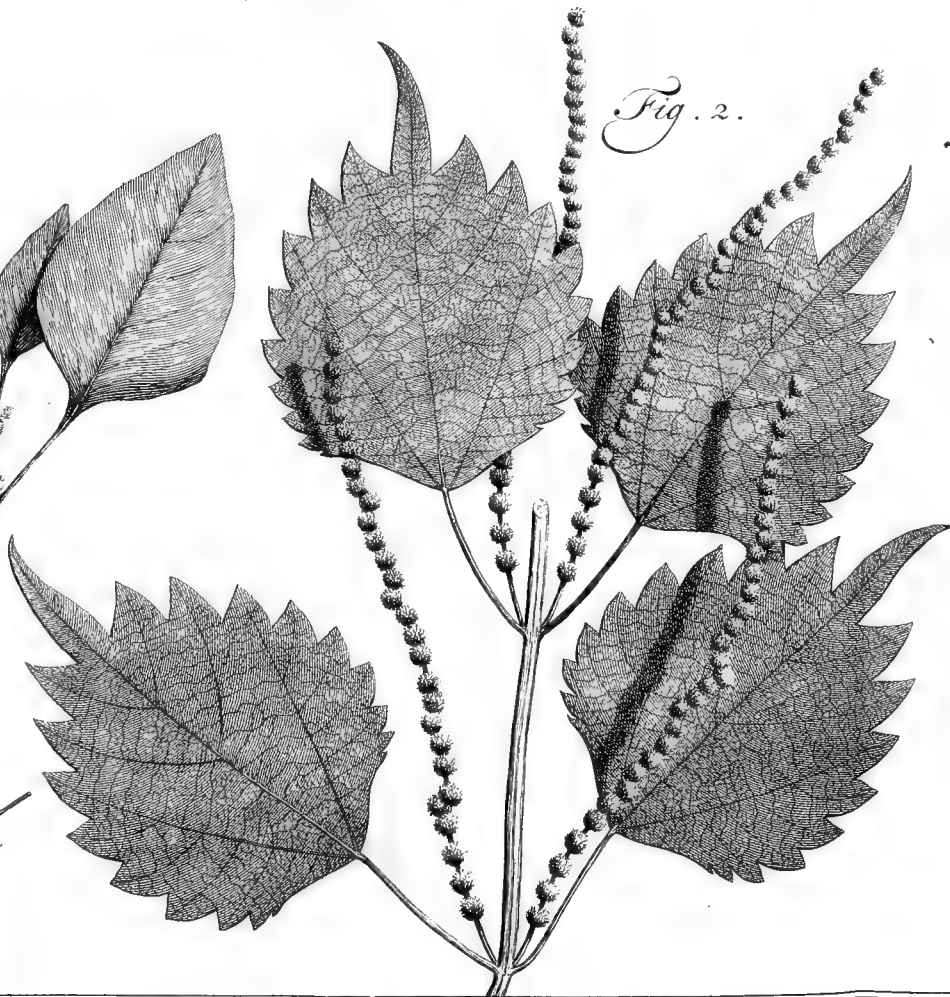
(2) *Amaranthus Glom. triandr. Axill. &c. Amaranthus Flor. lateralibus congestis*, *Fol. Lanc. obtusis.* *GRON. Virg.* II. p. 148. *Amaranth. Græcus sylv. angustifolius.* *TOURNEF. Cor.* 17.



*Fig. 1.*



*Fig. 2.*









(3) *Amaranth met driemannige Oxel-Kropjes, die rondachtig zyn en ongesteeld; de Bladen Lancetvormig gespitst.* IV. AFDEEL. XXIII. HOOFD. STUK.

(4) *Amaranth met driemannige Oxel-Kropjes, die rondachtig zyn en de Steng omvatten; de Bladen Lancetvormig Eyrond gekleurd.* III. *Amaranthus Me-lancholicus.* Bruin-vlakkige.

Deeze drie zyn allen, gelyk de volgende, Jaarlykse Zaayplanten. De eerste voert den bynaam, om dat **TOURNEFORT** dergelyke in Griekenland hadt gevonden; hoewel zy eigentlyk in Virginie groeit. De twee anderen, uit Oostindie herkomstig, behooren tot de *Bontbladige* *Amaranthen*, de eene inzonderheid van de andere verschillende door de donkerheid der Bladen, die van boven Koperkleurig, van onderen bruin paarsch zyn, somtyds in 't midden met een zwarte Vlak getekend, de bovensten wederzyds uit den geelen paarschachtig. De Steng is hooger en kan meer tegen de Koude, dan in de eigentlyke *Driekleurige* *Amaranth*, gemeenlyk *Tricolor* genaamd, wier Bladen

(3) *Amaranthus* Glom. triandr. Axillar. &c. *Amaranth.* Fol. variegato C. B. *Pin.* Colore obscuriore f. Mas. **TOURNEF.** *Inst.* 236. **BURM.** *Fl. Ind.* p. 199.

(4) *Amaranthus* Glom. triandr. Axillar. &c. **GOUAN** *Monsp.* 487. *Amaranth.* Capit. subrot. Axillaribus &c. *H. Cliff.* 444. *Ups.* 286. *R. Lugdb.* 419. *Amaranth.* Folio variegato, *Fœmina.* **TOURNEF.** *Inst.* 236. *Amaranth.* tricolor. **LOB.**  *Ic.* 252. **BURM.** *Fl. Ind.* p. 199.

IV. den zeer schoon groen, geel, en paarschachtig rood, gemengeld voorkomen. Men heeftze ook die tweekleurig zyn van Blad, te weten paarsch en groen, of groen en geel. De Driekleurigen worden van de Duitschers, wegens haare sierlykheid, *Duizendschoon* geheten, en in Vlaanderen of Brabant *Pappegaaijenkruid*, om dat de Bladen, met deeze hooge Kleuren, tevens Vleugelachtig zyn. De Bloemen, ondertuschen, zeggen in deeze niets (\*).

V. *Amaranthus polygamus.* veelwyvige. (5) *Amaranth met tweemannige byna geaairde, Eyronde Kropjes, tweeslagtige en Vrouwelyke Bloemen; de Bladen Lancetvormig.*

VI. *Gangetis.* Bengaalsche. (6) *Amaranth met driemannige, eenigermaate geaairde, Eyronde Kropjes, de Bladen Lancetvormig Eyrond, uitgerand.*

VII. *Manzostanus.* Japanfsche. (7) *Amaranth met driemannige, eenigermaate geaairde, rondachtige Kropjes en Ruitachtige Bladen.*

PL. LXXII. Fig. 1. Niet meer dan anderhalf of twee Voeten hoog groei-

(\* Zie WEINM. *Kruidb.* Pl. N. 93, 94, 95, en LOBEL bl. 305.

(5) *Amaranthus* Glom. diandr. subspicatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 294. *Blitum Indicum album.* RUMPH. *Amb.* V. p. 231. BURM. *Fl. Ind.* p. 199.

(6) *Amaranthus* Glom. triandr. subspicat. ovatis &c. BURM. *Fl. Ind.* p. 199.

(7) *Amaranthus* Glom. triandr. subspicatis, rotundatis, Fol. Rhenbeis. *Am. Acad.* IV. p. 294. BURM. *Fl. Ind.* p. 199.

groeijen deeze drie, mede Oostindifche Planten zynde, die jaarlyks vergaan. De eerfte is byzonder, doordien zy, in plaats van Mannelyke, tweeflagtige Bloempjes heeft, met twee Meeldraadjes. Dit zou de *Witte Maijer* zyn van RUMPHIUS, behoorende tot de Kruiden, in 't Maleifch *Sajor Bajang* genaamd, welke de geringfte en gemeenfte Moeskruiden zyn in Oostindie. De andere, naar de Ganges gebynaamd, heeft een rosfe Steng en groene Bladen; zo dat die het *Roode Maijer* van dien Autheur, 't welk geheel Bloedkleurig is, niet kan zyn. De laafte, ik weet niet waarom naar de *Mangoflan*, dat een Vrugtdraagend Geboomte is, genaamd, verschilt door de figuur der Bladen: welke Ruitachtig, groen en aan den voet Wigvormig zyn, dikwils korter dan de Bladfteelen en aan de toppen fomtyds een weinig uitgerand. De Bloemen, in de Oxelen tot Bolletjes gekropt, zyn endelings in een famengestelde Aair vergaard. Het Japanfche Kruid, hier nevens, in *Fig. 1*, Pl. LXXII, afgebeeld, hoewel een weinig verschillende, moet tot deeze Soort behooren. Ik heb 'er een Zaaddraagende van, waar in fommige Bladen uitgerand, en de meeften korter dan de Steelen zyn.

IV.  
ARDEEL  
XXIII.  
HOORD-  
STUK.  
*Pentan-*  
*dria.*

(8) *Amaranth met driemannige geronde, eeni-*

VIII.  
*Amaran-*  
*ger-ibus tri-*  
*Chinee-*

(8) *Amaranthus* Glom. triandr. rotundatis subspicatis &c. fche.

Ama:

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

*Eyfinan-  
nige.*

*germaate geaairde Kropjes; de Bladen Ey-  
rond Hartvormig, uitgerand, korter dan  
het Steeltje.*

In China groeit deeze, volgens LINNÆUS, die het tweede Oostindifche Maijer van RUMPHIUS fchynt te zyn, dat men te Batavia, zo wel als het Witte Maijer, zo even gemeld, *Chineefche Bajang* noemt, wordende aldaar door de Chineezen veel gekookt en gegeten. De Bladen zyn, van onderen, met een Loodkleurige Vlak getekend.

IX.  
*Amaran-  
thu. livi-  
dus.*  
Donkere.

(9) *Amaranth met driemannige, eenigermaate  
geaairde, geronde Kropjes, en rondachtig-  
Eyronde stompe Bladen.*

In Virginie groeit deeze, die een hooge Plant is met de Stengen en Bladen donker rood-achtig, de onderften ftomp, de bovenften spits. De Vruchten of Zaadhuisjes maaken een dikke Aair uit, die bloeiende groen is van Kleur. Zy komt de volgende, zegt LINNÆUS, zeer naby.

(10)

*Amaranthus iuermis* &c. R. *Lugdb.* 419? *Blitum Ind. secundum.* RUMPH. *Amb.* V. p. 231. T. 82. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 199.

(9) *Amaranthus* Glom. triandr. subspicatis rotundis &c. *Amaranth. maximus*, Paniculis brevibus gracilissimis sur-rectis obsolete rubris. BOERN. *Lugdb.* t. p. 97. *Blitum pak-  
chrum raxum magnum rubrum*, J. B. *Hist.* II. p. 966?

(10) *Amaranth met driemannige en vyfmannige Kropjes ; de Bladen Eyronnd , zeer stomp , uitgerand en rimpelig.*

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

Deeze , een Oostindische Zaaaplant gelyk de voorigen , valt ook zeer groot , en heeft Bladen als van witte Beete ; aan 't end der Stengen een Aairchtig Bloemkropje , langer dan de zydelingfen , bleek van Kleur . De meeste Bloemen zyn met drie , weinigen met vyf Meeldraadjes voorzien . Zy schynt het Grootte Witte Maijer te zyn van RUMPHIUS , voorgemeld , dat twee en drie Voeten hoog wordt ; als ook dat van C. BAUHINUS ; terwyl de voorgaande naar het Grootte roode Maijer van J. BAUHINUS gelykt . Beiden zyn zy van de verachtelykste en onfmaakelykste Moeskruiden .

X.  
*Amaranthus Ole-  
raceus*  
Grootte.

(11) *Amaranth met zydelingse Kropjes ; de Bloemen driedeelig ; de Bladen Eyronnd gestompt en eene verspreide Steng.*

XI.  
*Blitum*  
Kleine.

(12)

(10) *Amaranthus* Glom. triandr. pentandrisque, Fol. Ovatis &c. *Blitum album majus*. C. B. *Pin.* 118? RUMPH. *Ambo.* V. p. 231. T. 82. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 198.

(11) *Amaranthus* Gom. lateralibus Flor. trifidis &c. GORT. Belg. 271. KRAM. *Austr.* 274. GOUAN *Monsp.* 487. *Amar.* Fol. ovatis emarginatis. *Fl. Saes.* 779, 865. R. *Lubdb.* 420. *Amar.* sylv. & vulgaris. TOURNE. *Par.* 2. p. 248. *Blitum album*. CAM. *Epit.* 236. PLUK. *Phyz.* 212. f. 2. *Blitum rubrum minus*. C. B. *Pin.* 118. *Blit. rubrig. supinum*. LOB.  *Ic.* 250.

R

IV. (12) *Amaranth met driemannige Krepjes; de*  
 AFDEEL. *Mannelyke Bloemen driedeelig; de Bladen*  
 XXIII. *Eyrond uitgerand en eene regtopstaande*  
 HOOFD- *Steng.*  
 STUK.

XII. *Amaranthus viridis.*  
 (13) *Amaranth met driemannige Bloemen,*  
*Heesterige knikkende Vleezige Aairen en*  
 Gtoene. *eene verspreide Steng.*

XIII. *Deflexus.*  
 Knikkende.

Van deeze drie is de eerste het Gemeene *Maijer*, doorgaans wit, doch ook roodachtig, groeiende aan de Wegen en in de Bouwlanden, zo hier, in ons Nederland, als door geheel Europa. Te Lunden, in Sweeden, vindt men 't op de Straaten. Ook groeit het dikwils op Mest- en Vuilnishooopen. De Bladen zyn somtyds in 't midden wit of Zilverkleurig; met of zonder een bruine Vlak. Het *Groene* komt zo wel in de Indiën voor, als in Europa. Het schynt by PISO, onder de Planten van Brasfil, wel afgebeeld te zyn met den naam van *Cararu*. Het werdt *Bredos* by de Portugeezen genaamd, 't welk men aldaar kookte als Spina-gie, hebbende dergelyken laffen Smaak, en wor-

\* (12) *Amaranthus* Glomer. triandris &c. *Blitum album minus*. C. B. *Pin.* 118 J. B. *Hist.* II p. 967. *Blitum minus alb. polyspermum*, Fol. subrotundo. SLOAN. *Fam.* 49. *Hist.* I. T. 92. f. 1. *Blitum* sylv. spicatum. TOURNEF. *Par.* 2. p. 278. *Cararu*. PIS *Bras.* 241. T. 241. BURM. *Fl. Ind.* p. 199.

(13) *Amaranthus* Flor. triandris, Spicis Frutescentibus nussantibus Carnosis, Caule diffuso. *Mant.* 295.



wordende met Limoensap , even als die, ge-  
 geten. Men kon het ook in de Geneeskunde,  
 als verzagende en den Afgang bevorderende,  
 zegt hy, zo wel als het gemeene Groote Mai-  
 jer , gebruiken. De Stengetjes zyn rood met  
 streepen ; de Bladen aan de kanten roodachtig ;  
 de Bloem -Aairen groen , waar van het den  
 bynaam heeft. Het *Knikkende* voert deezen  
 tytel, om dat de Aairen, die Takkig zyn en uit  
 Kropjes samengesteld , als het Zaad ryp wordt  
 zig nederbuigen. De Bloemen zyn groen met  
 geele Meelknopjes ; de Zaadjes Eyrond, langer  
 dan de Kelk, in eigen Hokjes beslooten. Het  
 heeft de Bladen gegolfd , gestreept, dikwils  
 uitgerand met een Borsteltje , en Kruidige  
 Stengetjes van een Voet lang, die op den Grond  
 leggen. Dus gelykt het naar het Groene zeer,  
 zynde mooglyk daar uit gesprooten.

(14) *Amaranth met driemannige Oxel-Krop-  
 jes, Eyronde uitgerande Bladen en de Vrou-  
 welyke Bloemen Trechtersvormig stomp.*

XIV.  
*Amaran-*  
*thus Pely-*  
*gonoides.*  
 Kleinbla-  
 dige.

Deeze , op Jamaika en op Ceylon gevon-  
 den , gelykt naar het gemeene Wilde Maijer ,  
 maar heeft de Bladen kleiner, Eyrond, glad,  
 den

(14) *Amaranthus Glomer. triandris Axillaribus &c. Am.*  
*Acad. IV. p. 409. Blitum Polygonoides viride polyanthos.*  
 SLOAN. *Jam. 49. Hist. I. p. 144. T. 92. f. 2. Chenopodium*  
*humile multiflorum. BROWN. Jam. 184.*

R 2

IV. uitgerand met een zeer klein Borsteltje, aan den  
 AFDEEL. XXIII. voet Wigvormig, van boven met een witte  
 HOOFD. Vlak; de Bladsteelen gerand van langte als de  
 STUK. Bladen; de Bloemen groenachtig, de Manne-  
*Vyfman-*lyken spitser, de Vrouwelyken Trechterachtig,  
*nige.* vyfbladig, met een Vliezigen, uitgebreiden,  
 witachtigen Zoom.

## B. Vyfmannigen.

XV. (15) *Amaranth met vyfmannige meer samenge-*  
*Amaran-*stelde, vergaarde, naakte Trosfen en ge-  
*thus Hy-*paarde Aairtjes.  
*bridus.*  
 Basterde.

XVI. (16) *Amaranth met vyfmannige meervoudig*  
*Panicula-*samengestelde Trosfen; de zydelingsen uit-  
*tus.*gebreed.  
 Gepluim-  
 de.

XVII. (17) *Amaranth met vyfmannige, samenge-*  
*Sangui-*stelde, opgeregte Trosfen; de zydelingsen  
*neus.*zeer uitgebreid; de Bladen langwerpig Ey-  
 Bloed-  
 kleurige. rond.

XVIII. (18) *Amaranth met vyfmannige zydelingsen*  
*Retro-*en.  
*flexus.*  
 Omge-  
 boogene.

(15) *Amaranthus* Rac. pentandr. decompositis &c. *Ama-*  
*ranthus* sylv. maximus Novæ Angliæ. RAJ. *Hist.* 201. *Ama-*  
*ranthus* major &c. BARR. *lc.* 648.

(16) *Amaranthus* Rac. pentandr. supradecompositis &c.

(17) *Amaranthus* Rac. pentandr. compositis erectis &c.  
*Amar. Racemis Cylindricis* &c. MILL. *Dict.* T. 22.

(18) *Amaranthus* Rac. pentandr. lateralibus terminalibus-  
 que, Caule flexuoso villosa Ramis retrocurvatis, *Syst. Nat.*  
 XII, XIII.

*endelingse Trosfen; een bogtige ruige Steng en agterwaards omgekromde Takken.*

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

In verscheide deelen van Amerika komen deeze voor. De Basterde groeit in Virginië, Nieuw Engeland en elders: de Bloedkleurige op de Bahama - Eilanden; de Omgeboogene in Pensylvanie. Deeze laatste is zeer byzonder, doordien de onderste Takken, eerst agterwaards omgekromd, zig vervolgens opregten, tot twee Voeten hoogte. Voor 't overige gelyken deeze Soorten veel naar malkander.

Pentandria.

(19) *Amaranth met vyfmannige samengestelde Trosfen; de bovenste en onderste knikende: de Bladen stomp Eyrond gespitst.*

XIX.  
*Amaranthus flavus.*  
Geele;

Deeze Oostindische verschilt van de overige vyfmannigen, dat de Trosjes geel zyn, de Stengen rood gestreept; de Bladen van onderen paarsch geribd; de kleine Bloemsteeltjes ruigachtig wit, waar het grootere, dat bleekrood is, tusfchen door blinkt.

(20) *Amaranth met vyfmannige samengestelde, digt getroppte, opstaande Trosfen en Eyronde gespitste Bladen.*

XX.  
*Hypochondriacus.*  
(21) Paarsche.

(19) *Amaranthus Racem. pentandr. compositis, summo infimisque nutantibus, &c.* BURM. *Fl. Ind.* p. 200.

(20) *Amaranthus Racem. pentandr. comp. confertis erectis &c.* H. *Cliff.* 444. H. *Ups.* 286. R. *Lugdb.* 419, N. 3, GRON. *Virg.* 148. *Amaranth. maximus sylv. Novæ Angliæ, spicis purp.* TOURNE. *Inst.* 235. *Amaranthus purpureus, DOD. Pempt.* 185. LOE. *lc.* 250.

R 3

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK

(21) *Amaranth met vyfmannige meer samen-  
gestelde , afstandige , uitgebreid knikkende  
Trosfen en Eyrond Lancetvormige Bladen.*

XXI.  
*Amaran-  
thus cru-  
entus.*  
Bloedige.

(22) *Amaranth met vyfmannige , meer samen-  
gestelde , Cylindrische Trosfen , die neer-  
hangen en uitermaate lang zyn.*

XXII.  
*Caadatus.*  
Gestaarte.

Deeze , inzonderheid de laatste , maaken in de Herfst het sieraad en de aartigheid der Bloemtuinen uit. Men noemtze , in 't Fransch , *Passe velours* en in 't Neerduitsch *Fluweelbloem* , wegens de Donsachtig gepluisde Bloem-Aairen. Deeze benaamingen , echter , zyn te algemeen en op meer Planten toepasselyk : des men ook veelal den naam van *Amaranth* gebruikt in alle Europische Taalen , overeenkomstig met den Griekschen *Amaranthos* , die een onoverwelkelyke Bloem betekent. 't Is zeker , dat zy ongemeen lang van duur zyn en derhalve ook veel in de Kroonen en Bloemkransen der Ouden gebruikt werden , zo men wil (\*).

De

(21) *Amaranthus* Racem. pentandr. decompositis remotis &c. *Amaranthus Sinensis* Folio vario. MART. Cent. 6. T. 6.

(22) *Amaranthus* Racem. pentandr. decompositis Cylindr. &c. *H. Cliff.* 443. *H. Ups.* 287. *R. Lugdb.* 419. N. 1. GOUAN *Monsp.* 487. *Fl. Zeyl.* 564. *Amaranthus maximus.* C. B. *Pin.* 120. *Blitum majus Peruvianum* CLUS. *Hist.* II. p. 81. *Amaranthus major.* DOD. *Pempt.* 185. LÖB. *Jc.* 251. WEINM. *Kruidb.* Pl. N. 89 BURM. *Fl. Ind.* p. 200.

(\*) Hier op zinspeelt de Apostel PETRUS , wanneer hy de  
ceu-

De hoogte van deeze drie is byna eveneens. In voordeelige Gronden en Klimaatē schieten zy tot vyf en zes Voeten op. De eerste, welke LINNÆUS een zonderlingen bynaam geeft, gelykt, volgens hem, veel naar de laatste. Zy heeft een groene Steng, de Bladen zyn, in 't midden, paarsch of donker gevlakt en de Aairen opgeregt, paarsch, Vleeschkleurig of geheel groen. De afkomst is uit Virginie. De tweede, een Chineesche, die somtyds de Bladen bont heeft en de Steng geheel Bloedkleurig, zo wel als de Bloemen, heeft de Aairen uitgebreid en een weinig omgekromd, met gele Meelknopjes. De laatste wordt gemeenlyk *Amaranthus Kattenstaart* geheten, wegens de verwonderlyke neerhangende Bloemstaarten, die zy maakt, welke ik hier in de Hoven gezien heb, meer dan een Duim dik en wel drie Voeten lang. In 't Hoogduitsch noemenze de Plant, deswegen, *Fuchszwants*, dat is, Vosstaart (\*). De Kleur is roodachtig paarsch, don-

IV.  
AFDERI:  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Pentaria*  
*dria.*

euwige Zaligheid een onverwelkelyke Kroone der Heerlykheid (*Ἀμάρανθων τῆς δόξης Στεφάνου*) noemt.

(\*) GOUAN zegt, dat men deeze, in de Landtaal van Languedok, *Crista de Gal*, dat is Haanekam noemt. De Haanekam - Amaranthen komen in een geheel andere Klasse en in een byzonder Geslacht, onder den naam van *Celofia* (zie ons VII. STUK, bladz. 701:) waar toe die by WEINMANN, op Pl. 84, 85 enz, behooren. Deeze worden in 't Fransch ook wel *Fleur d'Amour*, en dienvolgens in 't Hoog-

R 4

duitsch

II. DEEL. XI. STUK.

IV, donkerer of bleeker. Deze Staarten, boven uit-  
 AFDEEL: groeiende, bestaan uit Mannelyke en Vrouwe-  
 XXIII. lyke Bloempjes, waar van de laatsten, in een  
 HOOFD- rondachtig Doosje, 't welk overdwars, gelyk  
 STUK. een Savonettoos, open gaat, een wit Zaad, dat  
 vyfman- somtyds ook wat roodachtig is, en zeer klein,  
 nige. uitleveren.

De afkomst van deeze Kattestaart-Amaran-  
 then, die sedert eenige Jaaren door kweeking  
 zeer verfraaid zyn, wordt uit Peru, Perfie en  
 Ceylon, gerekend. Meer dan twee Eeuwen  
 zyn dezelve reeds in Europa bekend geweest,  
 als blykt uit CLUSIUS, die haar onder den  
 naam van *Quinua*, of zeer groot *Peruviaansch*  
*Maijer*, voorstelt, waar van het Zaad tot Spyze  
 en de Bladen tot Moes konden verstreken.

XXIII. (23) *Amaranth met vyfmannige Cylindrische*  
*Amaran-* opstaande Trosfen en Doorntjes in de O-  
*thus spin-* xelen.  
*fus.*  
 Gedoorn-  
 de.

Dee-

duitsch *Floramor*, in 't Engelsch *Flower gentil*, wegens de  
 bevalligheid der Bloemen, en, om dat zy verscheide Jaaren  
 duuren, *Immortelles* of Onverganglyke, geheten. Zie ook  
 RUMPH. *Amb.* V. p. 236, T. 84.

(23) *Amaranthus Racemis pentandris Cylindricis erectis,*  
*Axillis spinosis* H. *Cliff.* 444. R. *Lugdb.* 419. GOUAN  
*Monsp.* 488. *Fl. Zeyl.* 338. GRON *Virg.* 148. *Amaranth.*  
*Ind Spin Spicâ Herbaceâ.* HERM. *Lugdb.* 51. T. 33. *Bli-*  
*tum Spinofum.* RUMPH. *Amb.* V. p. 234. T. 83. f. 1. BURM.  
*Fl. Ind.* p. 200.

Deeze onderscheidt zig van alle de andere Soorten, door haare Doorn-tjes, welke, aan den voet der Bladen, gepaard voorkomen. Men heeft dezelve, uit Oostindisch Zaad, in de Europeische Tuinen geteeld en voortgekweekt. 't Gewas wordt twee of drie Voeten hoog en heeft Sappige Stengen, met Bladen als die van 't gemeene Maijer, maar smaller, welken men in Indie, even als de anderen, tot Moes gebruikt. De Bloemen komen Aairswyze aan den top der Stengen en langs dezelve Kropswyze voort, zynde groenachtig van Kleur. Het Kruid wordt op Java, in 't Maleitsch, *Bajang Baduri* of *Douri*, dat is Gedoornd Maijer; geheten; onder welken naam ik niet alleen hetzelfde sterk gedoornd, maar ook veel kleiner, en misschien jonger, bekomen heb, zonder Doorn-tjes. Het valt ook in Westindie (\*).

## L E E A.

De Kelk is, in dit Geslagt, vyfdeelig, zo wel als de Bloem, die een Cylindrisch Pypachtig Honigbakje heeft, in de Mannelyken, terwyl de Vrouwelyken een Vrucht uitleveren, die in zes Hokjes zes enkelde Zaden bevat. Daar komen in voor, de twee volgende Soorten.

(1)

(\* Verscheide Soorten van Maijer zyn, door FORSKAÖHL, in Egypte en Arabie gevonden.

R 5

- IV. (1) *Leea met een ronde ruigachtige Steng.*  
 AFDEEL. Dit Kruid, in Oostindie, alwaar het groeit,  
 XXIII. *Cajoe Toca* genaamd, heeft gevinde Bladen,  
 HOOFD- de Vinnen Lancetvormig gespitst, Zaagtandig,  
 STUK. een Span lang, twee Duimen breed en effen;  
 I. de Bloemtuilen in drieën gedeeld.  
*Leea*  
*eguzia.*  
 Effene.
- II. (2) *Leea met een hoekige Steng, die Franje*  
 heeft.  
*Crispa.*  
 Gekruide.

Deze Kaapse heeft, volgens den Hoogleer-  
 aar D. VAN ROYEN, een knobbeligen Wortel; een Houtige Steng, van drie Voeten hoogte, die gewricht is en hoekig, met Vliezige krulletjes: de Bladen ook gevind, met gefeelde Blaadjes, die langwerpig ovaal zyn, spits Zaagtandig, glad en overdwars geribd. Onder de Bladen komen halfmaanswyze Stoppeltjes voor. De Bloemsteel is getuuld met kleine Sneeuw witte Bloempjes. Beide deeze Soorten zyn overblyvende.

De *Zesmannigen* hier op volgende, zyn twee Geslagten, die tot de Grasplanten behooren, *Zizania*, naamelyk en *Pharus*: *Guettarda*, tot de *Zevenmannigen* behoorende, is reeds beschreeven: onder de *Veelmannigen*, schoon meest Boomen zynde, komen, buiten twee  
 Wier-

(1) *Leea* Caule tereti pubescente. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1276. *Veg.* XIII p. 714. *Mant.* 124.

(2) *Leea* Caule angulato fimbriato. *Mant.* 124.



Wierplanten , nog de vier volgende Geslagten van Kruiden voor.

IV.  
AFDEEL  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

S A G I T T A R I A. Pylkruid.

Veelma-  
nige.

De Kelk is driebladig, zo wel als de Bloem, in dit Geslagt, welks Mannelyke Bloemen byna vierentwintig Meeldraadjes hebben, de Vrouwelyke veel Stampers en veele Zaaden. Het bevat de vier Soorten, hier volgende.

(1) Pylkruid met spitse Pylvormige Bladen.

I.  
Sagittaria  
Sagittifolia.  
Spitsbla-  
dig.

Dit Kruid, dat, door de Pylswyze figuur zyner Bladen, den naam aan dit Geslagt geeft, komt, met zyne Verscheidenheden, in Slooten, Graften, aan de kanten van Rivieren en Wateren, door geheel Europa voor. Men noemt het, in 't Fransch, *la Flèche d'Eau*, in 't Engelsch *Arrowhead*, in 't Hoogduitsch *Pfeilkraut*, dat is Pylkruid. Men geeft 'er, in 't Fransch, ook den naam aan van *Queue d'Hironnelle*, of Zwaluwstaart, en by ons noemt men 't ge-

(1) *Sagittaria* Fol. *Sagittatis acutis*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1067. *Veg.* XIII. p. 715. GORT. *Belg.* 272. *Fl. Suec.* 780, 869. OED. *Dan.* 172. GOUAN *Monsp.* 489. KRAM. *Austr.* 274. HALL. *Helv.* 300. R. *Lugd.* 493. GRON. *Virg.* 116. *Sagitta Aquatica major & minor, lati- et angustifolia.* C. B. *Piu.* 194. *Sag. Aq. Foliis variis.* LOES. *Prusf.* 234. T. 74. *Sagitta major & minor.* DOD. *Pempt.* 588. *Sagittaria.* LOE. *Jc.* 301, 302.

IV. 't gemeenlyk *Serpents-Tongen*, wegens de zonderlinge gedaante. Het valt grooter of kleiner en met smaller of breeder Bladen; komende het Kleine meer in Holland, het Grootte in Gelderland en elders voor. In Pruissen valt het met Bladen, die ten deele Grasachtig, ten deele Pylvormig zyn, volgens LOESEL, doch de jongere Bladen van dit Kruid zyn gemeenlyk lang en smal, zo de Heer HALLER aanmerkt. Volwasfen hebben de Bladsteelen, fomtyds, wel drie of vier Voeten langte en daar tusfchen komt een dikke Steng voort, in de Kleine laager, in de Grootte hooger dan de Bladen, welke met driebladige witte Bloemen praalt. Deeze hebben geele Meelknopjes en daar onder groeijen de Vrugtbolletjes, als kleine Karftengetjes, ruuw en ruig, wegens de Zaadhuisjes, daar zy uit beftaan, die één gevleugeld Zaad bevatten.

In de Modderige Grond der Wateren komt dit Kruid met veele Vezelige Wortels, welke aan een Scheedigen Stoel hangen, voor; doch die het dieper hebben nagegaan, bevonden dikwils een Knobbel-Wortel, daar aan verknogt, hoedanigen in Noord-Amerika den Wilden lang tot Spyze gestrekt hebben, voor dat dezelve, meestendeels, door de Zwynen waren uitgerood. De Sweeden, aldaar woonende, noemdenze *Kötnisf*, dat is Slyknooten. Sommigen willen, dat men altoos zulk een Bol of Knobbel, die by wlen een Vuist groot is, onder aan deeze Planten vindt. In China groeit,

groeit, volgens den Heer OSBECK, een dergelyk Pylkruid, grooter dan het Sweedsche, welk dezelve, zegt hy, niet veel grooter dan Erwtent heeft. Dit verschilt wat veel. In Noord-

IV  
AFDEEL  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

Amerika bevondt ze de Heer KALM anderhalf Duim lang en ruim een Duim dik, dat is als Hoender-Eijeren van grootte, of als gemeene Aardappelen, naar welken zy byzonder smaakten, wanneer menze gebraden at.

*Polyandra.*

Naby Canton in China vondt OSBECK een geheel Veld beplant met zulke Wortels, by de Chineezen *Succoji-fa* genaamd, waar van het Kruid de Steng en Bladsteelen zeshoekig en vry zwaar hadt: de Bladen met elf roode Ribben, waar van de middelsten wederzyds Takkig. De Bloemen waren Kranswyze geplaatst en gewoonlyk drieendertig in getal. Anders geleck het naar 't Europische, in gestalte, zeer.

(2) Pylkruid met stompe Pylvormige Bladen en Takkige Stengen.

II.  
*Sagittaria*  
*obtusifolia.*  
Stomp-  
bladig.

Zeer zonderling zyn de Bladen van deeze, doordien het voorste gedeelte, dat in ons Pylkruid de punt maakt, hier geheel breed is en afgerond: des de Bladen veel naar het ronde Snymes der Schoenmaakeren gelyken. De Vrugt heeft

(2) *Sagittaria* Fol. Sagittatis obtusif, Caule Ramoso. Sagittariæ foliis planta &c. FLUK. Alm. 326. T. 200. f. 7. Cutilamara. Hort. Mal. XI. p. 93. T. 45. BURM. Fl. Ind. p. 201.

IV. heeft de figuur van Koriander - Zaad , met een enkele Kern , gelyk het voorige. De Groei- plaats is in Oostindie.

HOOFD-  
STUK.

III.  
*Sagittaria*,  
*Lanceifolia*,  
| Spiesbla-  
dig.

(3) Pylkruid met *Lancetvormig - Eyronde Bladen.*

In de Westindiën komt deeze Soort , in Poelen of staande Wateren , voor. PLUMIER betreftze , eenstemmig met den beroemden TOURNEFORT , zo wel als het gewoone Pylkruid , tot het Geslagt der Ranonkelen. Het is een byster groote Plant , de Bloemstengen een of twee Voeten hooger dan de Bladen hebbende , die als het Yzer van een Spies gespitst zyn , zonder eenige hoeken. De Bloemen , die Kranswyze groeijen , zyn eens zo groot als in het Europische , doch ook wit gebladerd , met geele Meelknopjes. De Wortel is zeer groot dik , knobbelig en geringd.

IV.

(4) Pylkruid met *drievoudige Bladen.*

*Trifolia*.  
Driebla-  
dig.

Van dit driebladig Pylkruid , dat PETIVER uit China hadt bekomen , vind ik niets aange- tekend , dan dat de Bladen uitermaate lang zyn.

B E

(3) *Sagittaria* Fol. Lanceolato-ovatis. *Am. Acad.* V. p. 409. *Sagittaria* Foliis maximis &c. BROWN. *Jam.* 325. *Ranunc. Aq. Plantaginis folio.* PLUM. *Sp.* 7. *lc.* 116. f. 1. JACQ. *Amer. Hist.* p. 248.

(4) *Sagittaria* Fol. ternatis. *Sagittaria* Chinenfis fol. ternis longissimis. PET. *Gaz.* 29. T. 19. f. 3. BURM. *Fl. Ind.* p. 201.

## B E G O N I A.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

De Bloem is, in dit Geslagt, vierbladig, zonder Kelk, met twee tegenoverstaande Blaadjes omgekeerd Hartvormig (\*). De Mannelyken hebben veele Meeldraadjes. De Vrouwelyke Bloemen drie tweedeelige Stylen. Het Vruchtbeginzel, onder de Bloem, wordt een driehoekig, ongelyk, driehokkig Zaadhuisje, waar in veele Zaaden vervat zyn.

Polyan-  
dria.

Dus geeft LINNÆUS de bepaalingen op, van een Kaaps Kruid ontleend, 't welk zyn Ed. hier t'huis brengt tot het Geslagt van *Begonia*, door PLUMIER ter eere van den Franschen Heer BEGON ontworpen (1). Die Pater vindt de Bloemen, gelyk zy door TOURNEFORT in Plaat gebragt zyn, geheel anders. De Mannelyke of onvrugtbaare hadden vier ongelyke, de Vrouwelyke of vrugtbaare vyf gelyke Blaadjes in een Kelk vervat. Ook kwamen van hetzelfde hem, in de Westindiën, aanmerkelyke Verscheidenheden voor, sommigen met geoorde, anderen met ronde, smaller of breeder, glad-

I.  
*Begonia*  
*obliqua.*  
Scheef-  
bladige.

(\*) *Duobus oppositis obcordatis.*

(1) *Begonia. Syst. Nat. Veg. XIII. Gen. 1156. p. 716; Mant. 205. Sp. Plant. II. p. 1497. Begonia nivea maxima Fol. Aurito. PLUM. Ic. 45. f. 1. Aceris Fructu Herba anomala, Flor. tetrapetalo albo. SLOAN. Jam. 83. Hist. I. p. 199. T. 127. f. 1, 2. Begonia purp. maxima Folio Aurito. PLUM. Sp. 20. Empetrum Acerosum. RUMPH. Amb. V. p. 457. T. 169. f. 2. Varietates. Begonia Roseo flore &c. PLUM. Ic. 45. JACQ. Obs. II. p. 11.*

II. DELL. II. STUK.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Veeiman-  
nige.*

gladde of ruige Bladen; de Bloemen wit, paarsch of Roozekleurig. Bovendien verschilden zy aanmerkelyk in grootte, doch kwamen overeen in voortkruipende Wortelen te hebben, zeer vol met Spruiten; des het een sterk voortteelend Kruid ware. SLOANE, die ze overvloedig op Jamaika aantrof, noemt het een onregelmaatige Plant, met de Vruchten van Eschidoorn en een vierbladige witte Bloem. Zie hier, wat de Heer JACQUIN daar van zegt.

Bosch-  
Zuuring.

„ Van een Wilde of Bosch-Zuuring, by de  
„ Franschen *Ozeille des bois* genaamd, zal ik  
„ hier nog spreken. Het is een zeer schoone  
„ Plant, doorgaans voorkomende op de lommer-  
„ ryke en vogtige Gebergten van Martenique.  
„ Ik hebze ook op natte Steenen en Rotfen,  
„ aan Beeken, op opene plaatsen gevonden. Zy  
„ valt twee Voeten hoog, sappig, en jaarlyks  
„ mischien of tweejaarig, uitgebreid, fraay in  
„ in 't aanzien. In Gestalte verandert zy zeer:  
„ zo dat de verscheide Soorten van PLUMIER  
„ mischien aan een meer belommerde of opene  
„ Groeiplaats toe te schryven zyn. De  
„ Sappige Bladen, die zy heeft, zuur van  
„ Smaak, worden door sommigen gelyk de  
„ Tuin-Zuuring in Spyzen gebruikt.”

Hier toe behoort, zekerlyk, het *Daun Asfand* der Javaanen, welk RUMPHIUS *Zuur Empetrum* noemt, zynde een Plantje, dat overvloedig op de Klippen der Molukkische Eilanden groeit en aldaar insgelyks tot Zuuring gebruikt

bruikt wordt. De figuur der Bladen, welke IV: scheef Hartvormig zyn, geeft den bynaam aan AFDEEL: XXIII. dit Kruid. De Heer THUNBERG heeft het- HOND- zelve ook in Japan gevonden, van waar ik, STUK. derhalve, een Exemplaartje, daar van, heb Polyan- bekomen. dria.

T H E L I G O N U M. Hondskool.

De Kelk is tweedeelig, zonder Bloemkrans, in dit Geslagt, welks Mannelyke Bloem byna twaalf Meeldraadjes, de Vrouwelyke één Stamper heeft; zynde het Zaadhuisje Lederachtig, éénhokkig, éénzaadig.

De eenigste Soort (1), in de Zuidelyke deelen van Europa groeiende, is ook in Oostindie I. Thelige- gemeen, zo LINNÆUS aantekent. Sommigen num Cyno- willen, dat het de *Cynocrambe* of Hondskool crambe. van DIOSCORIDES zou zyn, welke FAB- Muur- IUS COLUMNA, onder den naam van een bladig. nieuw Plantje, naar het Muur gelykende, voorgesteld heeft. Hy hadt hetzelfde van het Eiland Capréa, aan de Kust van Napels, bekomen. Het groeit overvloedig in Spleeten van Rotfen, aan den Zeekant van Languedok en Provence. De Bladen, gewreeven zynde, hebben volmaakt den Reuk, zegt hy, van Komkommers en een Waterigen Smaak. Anderen noemen het een stinkend Kruid. Zie hier, hoe LINNÆUS hetzelfde beschryft.

„ De Stengen rond, verspreid, bogtig, Sap-  
S „ pig

IV. „ pig. De Takken gepaard, wyd gemikt, uit  
 AAPPEL „ de Oxels der gepaarde Bladen. De Bladen  
 XXIII. „ Eyronnd, stompachtig, effen, geribd, eeni-  
 HOOFD- „ nigermaate gestreep, Moeskruiddig, aan den  
 STUK. „ rand ruuw, de ondersten gepaard, de boven-  
*Veelman-* „ sten overhoeks, in Steeltjes uitlopende zo  
*nige.* „ lang als de Bladen, wederzyds samengehecht,  
 „ door een drietandig, Vliezig, kort, breed  
 „ Stoppeltje. De *Mannetjes* Bloemen tweete-  
 „ gen 't Blad over, op zeer korte eigene een-  
 „ bloemige Steeltjes; met den Kelk tweeklep-  
 „ pig, stomp, agterom geboogen; van dertien  
 „ tot negentien Liniaale regte Meelknopjes.  
 „ De *Vrouwelyke* Kelk, tweekleppig, eenzaam,  
 „ ongesteeld, in de Oxelen, met éénen Draad-  
 „ achtigen langen Styl en een enkelden Stem-  
 „ pel; waar op volgt één rond Zaadje, op een  
 „ Vleezigen Stoel, met welken het afvalt, zit-  
 „ tende.”

De Heer GOUAN merkt aan, dat de Blad-  
 steelen aan den voet verbreed, met Oortjes,  
 half omvattende zyn. De Stengetjes neerleggen-  
 de of hurkende met gezwollen Knietjes, en dat  
 de Mannelyke Bloemen, waarschylyk, niet  
 de tegenoverstaande Vrouwelyken, maar die  
 daar onder zyn, bevrugten.

#### P O T E R I U M. Pimpernel.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt  
 zyn, een vierbladige Kelk en vierdeelige Bloem,  
 wier



wier Mannelyken van dertig tot veertig Meel-  
draadjjes hebben ; de Vrouwelyken twee Stylen  
en de Vrugt bestaat uit twee bekleede Zaaden  
die vervat zyn in de verharde Kelk. Het bevat  
de drie volgende Soorten.

(I) Pimpernel die ongedoornd is, met eeniger-  
maate hoekige Stengen.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
I.  
*Poterium*  
*Sanguifor-*  
*ba*  
Gewoone.

Op ruuwe Velden en woeste plaatsen komt  
in de Zuidelyke deelen van Europa dat Kruid  
voort, 't welk men hier in de Hoven teelt en  
nahoudt onder den naam van *Pimpernel*, in 't  
Hoogduitsch *Biebernell*, *Blutkraut* of *Megel-*  
*kraut*, in 't Engelsch *Burnet* of *Stone-Parsley*,  
dat is Steen - Peterfelie. Daar zyn echter meer  
Kruiden, die den naam van *Pimpinella* voeren,  
sommigen met den bynaam van *Saxifraga* of  
Steenbreekende, by ons *Bevernel*, betrokken  
tot het Geslacht van deezen naam\*. Anderen  
hebben van ouds den bynaam *Sanguiforba*,  
wegens de Bloedstempende kragt, daar aan  
toegeschreeven en hier van is de *Groote*, onder  
den naam van *Sorbenkruid*, ook reeds voorge-  
steld †. Die beiden komen in onze Provintiën  
wild

\* Zie  
VIII. St.  
bl. 219.  
† VII. St.  
bl. 332.

(1) *Poterium inermis*, *Caulibus subangulosis*, *Syst. Nat.*  
XII. Gen. 1069. *Veg XIII.* p. 716. *H. Cliff.* 446. *R. Lugdb.*  
240. N. I. GORT. *Belg.* 273. *Pimpinella Sanguiforba minor*  
*hirsuta*, C. B. *Pin.* 160.  $\beta$ . *laevis*,  $\gamma$ . *inodora*. *Ibid.* *Pimpi-*  
*nella Sanguiforba*. *CAM. Epit.* 777. *DOD, Pempt.* 105. *Pim-*  
*pinella*. *LOB. Ic.* 718.

IV. wild voor, en misfchien ook deeze, als welke  
 AFDEEL. men in het Bentveld, by Haarlem, aantreft zo  
 PXXIII. wel als in de Hoven.

HOOFD- Hoe algemeen bekend, nu, de benaaming  
 STUK. zy, die men in 't Franfch en Neerduitfch over-  
*Veelman-*  
*nige.* genomen heeft; derzelve oifprong is en blyft  
 zeer duifter. Hoe zeer deeze kleine en gewoo-  
 ne Pimpernel naar de groote of het Sorbenkruid,  
 gelyke; de Vrughtmaaking verfchilt zeer. De  
 groote, naamelyk met tweeflagtige Bloempjes,  
 en vier Meeldraadjes, behoort tot de Viermanni-  
 ge Kruiden, daar deeze Kleine, volgens HAL-  
 LER, drierley; Mannelyke, Vrouwelyke en  
 Tweeflagtige Bloempjes heeft, loopende het  
 getal der Meeldraadjes tot vyftig; en twee Sty-  
 len, met een Pluimigen Stempel. De Bloemp-  
 jes zyn, zo wel in de Kleine als in de Groote  
 Pimpernel, tot Eyrondje Hoofdjes vergaard, en  
 HALLER heeftze beiden, in navolging van  
 T O U R N E F O R T, tot één Geflagt betrok-  
 ken (\*).

Deeze, welke zyn Éd. *Polystemon*, dat is  
 Veelmannig, bynoemt, groeit ter hoogte van  
 een half of geheele Elle. De Bladen zyn, ge-  
 lyk in het Sorbenkruid, van agt Vinnen weder-  
 zyds, taamelyk diep Tandfwyze gefchaard: de  
 jonge Bloemen groen, de ouden paarfch. In  
 eene zelfde Aair komen Bloempjes van gezegde  
 verfchillende Sexen voor. Het Loof is ruig of  
 glad, welriekende of geheel Reukeloos. Het

(\*) *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 311.

Het is van eene famentrekkende hoedanigheid, <sup>IV.</sup>  
 gelyk de groote Pimpernel of Sorbenkruid, voor- <sup>AFDEEL.</sup>  
 gemeld. In de Voorjaars Aftrekzels met Wyn <sup>XXIII.</sup>  
 is het een voornaam Ingredient, dat dezelve <sup>HOOFD.</sup>  
 een aangenaamen Smaak geeft (\*). Gemeenlyk <sup>STUK.</sup>  
 wordt het als een Toekruid over de Slaa ge- <sup>Polyan-</sup>  
 bruikt, om de zelfde reden. Dat het inzonder- <sup>dria.</sup>  
 heid dient, om overvloed van Hooy te maa-  
 ken en daar toe in Engeland zeer menigvuldig  
 gezaaid worde (†), is my wat duifter; terwyl de  
 groote Pimpernel zelfs het Vee niet smaakt (‡).  
 De Wortel heeft dergelyke fcherpheid, als die  
 van 't Bertram-Kruid, en doet, gekaauwd  
 zynde, kwylen: ja maakt, door oplegging,  
 Blaaren in de Huid (±). Men vindt'er fomtyds  
 kleine Korreltjes aan, die naar het Poolfche Grein  
 gelyken, geevende een roode Kleur (§).

## (2) Pim-

(\* In Vernis Infufis Vinofis regnat, grato fapore. HALL.  
*Ibid.*

(†) Princeps ufus eft ad Fœni abundantiam præftandam,  
 eo enim fine in Anglia maximâ copiâ feritur. Id. ex *Mus.*  
*Rust.* I. p. 231. RAY zegt, dat men 't 'er op Bergvelden  
 en in Weiden, inzonderheid die een Krytigen Grond heb-  
 ben, zeer veel vindt. *Hift. Plant.* I. p. 401. Het geen  
 van zelf groeit, behoeft men niet te zaaijen. Oock is 't  
 een Kruid, dat een overblyvenfen Wortel heeft.

(‡) SCREBER, III. Saml. p. 74, 75, apud HALLE-  
 RUM.

(±) RUTTY *Mat. Med.* p. 390.

(§) RAY, ut fupra. Zie myn I. D. X. STUK, bladz. 484,  
 enz.

IV. (2) Pimpernel die ongedoorned is, met ronde  
 AFDEEL. XXII.  
 gestrekte Stengen.

HOOFD-  
 STUK.

II.  
*Poterium*  
*hybridum.*  
 Basterde.

Deeze, naar de Agrimonie gelykende, heeft  
 haare Groeiplaats te Montpellier, zegt LIN-  
 NÆUS; dat zonderling is, terwyl GOUAN ze  
 aldaar uitheemsch aanmerkt. Deez' geeft 'er,  
 in 't Franfch, den naam aan van Welriekende  
 of *Muskus - Pimpernel*, als in aangenaamheid  
 van Reuk de gewoone overtreffende. LIN-  
 NÆUS denkt, of zy ook uit dezelve en de  
 Agrimonie mogt voortgeteeld zyn, waar van de  
 bynaam.

III.  
*Spinofum.*  
 Gedoorn-  
 de.

(3) Pimpernel met Takkige Doornen.

Van deeze, die fommigen willen het *Pote-*  
*rion* van DIOSCORIDES te zyn, is de Ge-  
 flagt naam afkomstig. RAUWOLF nam hetzel-  
 ve aan den voet van den Berg Libanon waar;  
 doch het groeit ook op Kandia en LOBEL  
 hadt het uit de Zuidelyke deelen van Pie-  
 mont

(2) *Poterium inerme, Caulibus teretibus strictis. R. Lugd.*  
 240. N. 2. *Poterium Agrimonoides. H. Ups. 288. GOUAN*  
*Mensp. 490. Pimpinella Agrimonoides odorata. MORIS. III.*  
*S. 8. T. 18. f. 9. BOCC. Sic. 57. T. 29. BARR. Kar. 12.*  
*T. 632.*

(3) *Poterium spinis Ramosis. H. Cliff. 445. R. Lugd.*  
 240. N. 3. GRON. *Orient. 290 Pimpinella Spinosa. MO-*  
*RIS. Ibid. f. 5. Poterio affinis &c. C. B. Pin. 388. Stoebe*  
*legitima Dioscoridis. CLUS. Hist. II. p. 303. Poterium. LOB,*  
*ſc. II. p. 26.*

mont bekomen, daar het mooglyk in de Tuinen gekweekt zal zyn, gelyk elders in Europa. **IV.**  
**CLAUDE** hieldt het voor de echte *Stebe* der Oude. **XXIII.**  
 den, met welken naam verscheide Kruiden bestempeld worden (\*). **HOOFD-STUK.**

*Polyandra.*

Uit een langen dikken Wortel breidt het zyne Stergerjes uit, met Takjes, hoekig, krom, door malkander, sommigen naakt, anderen gebladerd, met gevinde Bladsteel, de Vinblaadjes Wigvormig, aan 't end breed en dri-puntig, anders veel gelykende naar die der Pimpernelle. Hier vertoonen zig de Zaadhuisjes volmaakt Bezie-achtig. Verscheide Takjes loopen spits Doornachtig uit. De binnen-Bast is rood, de buiten-Bast op veele plaatsen gescheurd, Aschgrauw. Het wordt, zegt **LOBEL**, *Nourade* genoemd, naar het Grieksch, als voor de Zenuwen dienstig.

Hier op volgen, in het Stelzel der Sexen, de *Eiken*-, *Walnoten*-, *Beuke*-, *Hazelaar*-, *Pynappel*-, *Cypres* en andere Boomen, die reeds beschreeven zyn; des ik thans overgaa tot de

**P L U K E N E T I A .**

Behoorende tot de Enkelbloederigen, dat is die de Meeldraadjes in één voetstuk samengevoegd

(\*). Zie het Geslagt deezes naams in myn II. D. VI. **STUK**, bladz. 153, en verscheidene in dat van de Santorie, hier voor, gelyk de Salmantische, in Spanje dus geheten wordende, bladz. 40.

IV. voegd hebben, onder de Eenhuizige Planten.  
 AFDEEL. Welke Geslagtnaam, met veel reden, ter eere  
 XXIII. strekt van den zo menigmaal aangehaalden En-  
 HOOFD. gelschman PLUKENET, door wien de groot-  
 STUK. ste menigte van uitheemsche Planten, tot by  
 de zesduizend, in beschryving en Afbeelding  
 is gebragt.

*Enkel-  
broederige.*

Geen Kelk, vier Bloemblaadjes, in de Man-  
 nelyke Bloemen agt Meeldraadjes en vier ge-  
 baarde Honigbakjes; in de Vrouwelyken een  
 zeer lange Styl, met een Schildvormigen vier-  
 kwabbigen Stempel, en een Zaadhuisje, dat als  
 uit vier Besfen bestaat.

I. Dus komen de Kenmerken van dit Geslagt  
*Plukenetia*  
*volubilis*  
 Windende. KENETIA door PLUMIER getyeld, een  
 klimmend Gewas is, dat die Pater in de West-  
 indiën waarnam. Het heeft Hartvormige Zaag-  
 tandige, spitse Bladen, met flappe steelen, en  
 draagt Trosfen, die uit veele Mannelyke Bloe-  
 men boven, en weinige Vrouwelyken beneden,  
 samengesteld zyn. 't Schynt overeen te komen  
 met dat Kruid, welk RUMPHIUS, onder de  
 Oostindische Planten, vooritelt. Men noemt  
 het aldaar, zegt hy, *Sajor Maccou*, zynde het  
 Loof een zeer aangenaam en lekker Moes; doch  
 de Vruchten, hoewel ook uit vier Huisjes, Sters-  
 wy-

(1) *Plukenetia. Syst. Nat. XII. Gen. 1080. Veg. XIII. p. 720. Plukenetia scandens Hederæ foliis ferratis &c. PLUM. Gen. 47. Ic. 226. Sajor volubilis &c. RUMPH. Amb. I. p. 194. T. 79. f. 2. BURM. Fl. Ind. p. 202.*

wyze geplaatst, bestaande, die gespitst zyn, IV. verschillen zeer van de Vruchten, door PLU- AFDEEL. XXIII. MIER afgebeeld, welke meer naar die van de HOOFD- Oostindische Kers gelyken. Dus zweemen dee- STUK. ze Westindische ook iets naar die van de Suri- *Mona-* naamsche Paarl draagende Plant by PLUKER- *delphia.* NET (\*), daar die van 't *Klimmend Moes* by RUMPHIUS Hemelsbreedte van verschillen.

Met een kort woord zal ik hier nog gewag *Witte* maaken van den *Witten Moesboom* by dien Au- *Moes-* theur, welke op de Molukse Eilanden doorgaans boom. de hoogte van een Appelboom en ook wel die van een Ockernooten-Boom bereikt, doch zo men wil nooit Bloem of Vrugt draagt. De jonge Bladen daar van leveren een lekker Moes, zo voor de Indiaanen als voor de Europeaanen uit. De volwasfen Bladen blyven geel groen en deeze zyn wel een Voet lang, een half Voet breed, van eene Lancetvornig ovaale figuur (†). Hy wordt van Takken gepoot, als de Wilgen in ons land. Een *Wilde Witte Moesboom* (‡), verschilt niet alleen, doordien zyn Loof bitter is, maar ook, doordien dezelve Bloemen geeft en Vruchten, welke als kleine Nootjes zyn. Dee-

(\*) *Evonymus Margaritifera*. *Phyt.* T. 176. f. 4: doch de Vruchten daar van bestaan uit meer dan vier Huisjes.

(†) *Olus album* f. *Sajor poeti*. RUMPH. *Amb.* I. p. 191. T. 78.

(‡) *Olus album Insulare*. RUMPH. *Amb.* I. p. 193. T. 79. f. 1.

IV. *AFDEEL.* Deze groeit alleenlyk op kleine verlaatene Eilandjes, daar omstreeks, en wordt een ontzaglyk groote Boom, wiens Stam dikwils twee Mannen niet kunnen omvademen. Dit byzonders heeft hy, dat deeze Stammen fomtyds door uitkankering hol worden, en dan in de Regentyd zo veel Water verzamelen, ('t welk 'er, als in een natuurlyke Regenbak, goed en drinkbaar blyft,) dat het voor de genen, die op deeze Eilandjes in het drooge Saizoen komen en daar eenigen tyd vertoeven, tot een aanmerkelijk Onderhoud strekt. Zo heeft de milde Natuur voor de behoeftens van het Menschdom en ook van Dieren, in sommige deelen des Aardbodems zorg gedragen.

*XXIII,*  
*HOOFD-*  
*STUK.*

*Enkel-*  
*broederige.*

#### D A L E C H A M P I A.

Naar een Autheur, door zyne algemeene beschryving der Planten, te Lyons in Vrankryk reeds byna twee Eeuwen geleeden aan 't licht gekomen, is dit Geslagt benoemd, 't welk zeer byzondere Kenmerken heeft, als volgt.

De Mannelyke Bloemen hebben een gemeen Omwindzel, dat vierbladig is, inwards met twee driedeelige Bladen, waar in een tienbloemig Kroontje, met een twebladig Omwindzeltje en menigvuldige Kafjes: de eigen Kelk van ieder Bloem vyfbladig, zonder Bloemkrans, met veele samengegroeide Meeldraadjes. De Vrouwelyke Bloempjes, drie in getal, hebben een dribladig Omwindzel, den eigen Kelk van  
elf



elf Blaadjes, en geen Bloemkrans; een Draad- IV.  
 achtigen Styl en een Vrucht van drie Zaadhuisjes. AFDEEL.  
XXIII.

Hier van is ook maar ééne Soort bekend (1), HOOFD-  
STUK.

Domíngo in de Westindiën, bevondt een ge- L.  
Dalecham-  
pia scan-  
dens.  
Klim-  
mende.  
 heel ruig, niet Melkgeevend Gewas te zyn,  
 dat met zyne Ranken, gelyk de Hoppe, de  
 Boomen beklom tot twaalf Voeten hoogte. De

Bladen hadt het lang gesteed, Hartvormig,  
 driekwabbig, in wier Oxelen lange Bloemstee-  
 len met twee Blikjes als Bladen, tusfchen wel-  
 ken de Bloesfem verholen zat. De Mannely-  
 ke Bloempjes, klein en groen, met geele  
 Meelknopjes, waren, in haar eigen Omwind-  
 zel, op een dikken Steel geplaatst, aan welks  
 voet de drie Vrouwelyken zig bevonden, in  
 brandend stekelige Kelken, te famen ook in  
 haar omwindzel, als boven is gezegd.

#### A C A L Y P H A. Netelkruid.

Dit Geslagt bevat eenige uitheemsche Krui-  
 den, die naar de Brandenetels gelyken, doch  
 in de Bloem- en Vruchtmaaking, welke meest  
 Aairswyze valt, verschillen. Zy hebben, zo  
 wel

(1) Dalechampia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1081. *Veg.* XIII.  
 p. 720. *Mant.* 496. *H. Cliff.* 485. *JACQ. Amer. Hist.* 252.  
 T. 160. *Lupulus Folio trifido, Fructu tricocco hispido.* *PLUM.*  
*Amer.* 89. T. 101. *Convolvulo-Tithymalus.* *BOERH. Lugdb.*  
 II. p. 268.

IV. wel als die, geen Bloemkrans noch Bloemblaadjes, maar de Mannelyken een drie- of vierbladigen Kelk en van agt tot zestien Meeldraadjes; de Vrouwelyken een driebladigen Kelk en drie Stylen. De Vrucht bestaat uit drie Huisjes, ieder één enkel Zaad inhoudende.

't Getal der Soorten, welken LINNÆUS daar van geeft, is vier, als volgt.

I.  
*Acalypha*  
*Virginica*.  
Virginiſch.

(1) Netelkruid met de Vrouwelyke Omwindzels Hartvormig ingefneden; de Bladen Eyrond, Lancetvormig, langer dan het Steeltje.

II.  
*Virgata*.  
Jamai-  
kaaſch.

(2) Netelkruid met byzondere Aairen; de Vrouwelyken Hartvormige gekartelde Omwindzels hebbende; de Mannelyken naakt; de Bladen Lancetvormig Eyrond.

Deeze Planten, waar van de eerſte in de Westindiën en Noord-Amerika, als ook op Ceylon, de andere alleenlyk in de Westindiën is gevonden, hebben het uiterlyk aanzien van Bingelkruid. In de eerſte, die men in de Europeſche Tui-

(1) *Acalypha* Involucris foemineis Cordatis &c. *Syp. Nat.* XII. Gen. 1082. *Veg.* XIII. p. 721. *H. Ups.* 290. *Fl. Zeyl.* 342. BROWN. *Jam.* 346. N. 2. T. 36 f. 2. *H. Cliff.* 495. R. *Lugd.* 200. GRON. *Virg.* 116, 153. *Mercurialis* tricoccus hermaphroditica. PLUK. T. 99. f. 4. BURM. *Fl. Ind.* p. 202.

(2) *Acalypha* Spicis foemineis Involucris &c. *Am. Acad.* V. p. 410. *Acalypha* humilior, Fol. Cord. crenatis &c. BROWN. *Jam.* 346. T. 36. f. 1.

Tuinen heeft, en welke, uit gevallen Zaad, zig als een Onkruid geweldig voortteelt, is dit by zondere, dat de Aairen der Mannelyke Bloemen uit zekere Vingerhoedjes voortkomen, welken eenige Vrouwelyke Bloempjes en Vruchtgezels bevatten. Naar het Virginifche gelykt dat van Jamaïka, maar is hooger en heeft de Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen in byzondere Aairen, welke laatften aldaar over de geheele langte in zogenaamde Blikjes gevat zyn.

IV.  
AFDERLE  
XXIII.  
DOOFD  
STUK.  
Monadet  
phia.

- (3) Netelkruid met de Vrouwelyke Omwindzels Hartvormig eenigermate gekarteld, de Bladen Eyronnd, korter dan het Steeltje.

III.  
Acalypha  
Indica.  
Indifch.

Deeze Soort, die ook in de beide Indiën groeit, was, nu omtrent een Eeuw geleeden, uit Zaad in de Leidfche Akademie-Tuin geteeld, zo de beroemde HERMANNUS verhaalt. Hy noemtze *Driegreinig Ceylonfch Bingelkruid met Vingerhoedjes*, by de Ceyloneezen *Kupamenija*, dat is Drekminner, genaamd, om dat het gaarn op Mesthoopen groeit. De Stengetjes waren ongeveer een Voet hoog, met Eyronndachtige Bla-

(3) *Acalypha* *Involucris foemineis Cordatis &c. Fl. Zeyl.* 341. *Mercurialis* *Zeyl. tricoccus cum Acetabulis. HERM. Lugdb.* 686. T. 687. *Cupameni. H. Mal. X. p. 161. T. 81.*  
β *Urtica minor iners Spicata, Fol. subrotundo serrato, Fructu tricocco. SLOAN. Fam. 38. Hist. I. p. 125. T. 82. f. 3.*  
*Wellia Cupameni. H. Mal. Ibid. T. 82. BURM. Fl. Ind. p. 202.*

IV. Bladen aan lange Steelen, uit wier Oxelen Draadjes kwamen van een Vinger lang, overhoeks bezet met Kruidige Vingerhoedjes, de Vrouwelyke Blommetjes bevattende, terwyl de Mannelyken zig boven aan het Draadje of Aairtje bevonden. Het was, gelyk de voorigen, een Jaarlykſch Kruidje. Ik heb dergelyke Plantjes daar van, gedroogd, uit Java bekomen, van een half Voet hoog. Dat gene, 't welk naar hetzelfde geleek, op Jamaika groeiende in Zandvelden, telt SLOANE onder de Doove Netelen.

IV. (4) Netelkruid met de Vrouwelyke Omwindzels effenrandig, de Bladen ſtomp Lancetvormig.

*Acalypha*  
*Australis.*  
 Ameri-  
 kaanſch.

Deeze, uit Zuid - Amerika afkomſtig, ſchynt de Ricinoides met Karſtengen - Bladen, van Pater PLUMIER, te zyn. Nader vind ik ze niet omſchreeven.

Arabifche. In Arabie kwamen den Heer FORSKAÖHL vyf Soorten van dit Geflagt voor. Twee derzelve, genaamd *Afvallige* en *Geaairde*, zeer kleine Kruidjes zynde, hadden veel overeenkomst met het Virginifche Netelkruid. Een, dat hy *Opperig* noemt, om dat de Mannelyke Aai-

(4) *Acalypha* Involucris foemineis integerrimis, Fol. Lancolatis obtuſis. Ricinoides Caſtaneæ folio, PLUM. Sp. 20?

Aairen aan 't end een Vrouwelyk gefteld IV:  
 Bloempje hadden , zou , zegt hy , indien het AFDEEL:  
 Blikjes had , die misfchien afgevallen waren , XXIII.  
 in Kenmerk met het Indifche , voorgefemd , HOOFD-  
 ftrooken. Dit komt my echter geheel anders STUK.  
 voor : want de Aairen , zodanig zynde , als hy Mona-  
 die befchryft , verfchilde het grootelyks daar delphia.  
 van. Een *Kanthaairig* , dus genaamd , om dat  
 de Vrouwelyke Omwindzels met Draadachtige  
 Haartjes gezoomd waren , op de Gebergten van  
 Gelukkig Arabie tufchen 't Koorn groeiende ,  
 was een Jaarlyks Kruid van een Elle hoog. De  
 anderen waren alle , door hem , in de Valey  
 Surdud gevonden , alwaar ook een *Heefterig*  
 Netelkruid voorkwam , drie Ellen hoog , 't welk  
 de Mannelyke Bloemen in byzondere Aairen ,  
 de Vrouwelyken in een Huikachtig Omwindzel-  
 tje zittende , hadt. Dus geleek hetzelfde veel  
 naar het Jamaikafche , voorgefemd. Met de  
 Bladen van dit laafte , in Water geweekt ,  
 werden de Kinderen gewafchen , die met ze-  
 kere Puiftjes in de Huid bezet waren (\*).

Het blykt dat de veranderingen van dit Ge- Westindi-  
 flagt vry groot zyn. Immers den Heer J A C. fche.  
 QUIN kwamen , in de Westindiën , nog drie  
 verfchillende Soorten van hetzelfde voor. De  
 eene , die hy *Karthageenfche* noemt (†) , hadt  
 de

(\* ) *Flor. Egypt. Arab* p. 161.

(†) *Acalypna Carthaginenfis*, JACQ. *Amer. Hijf.* p. 253.  
 T. 180. f. 57.

IV. de Vrouwelyke Omwindzels byna Hartvormig, **Afdeél.** getand, met het middelste Tandje zeer lang; **XXIII.** en aan 't end der Takken zaten de Vrouwelyke **Hoofd-** Aairen, de Mannelyken op zyde, in de Oxels **Stuk.** der Bladen. Eene *Ruige* (\*) hadt de Vrouwelyke Omwindzels getand en zeer ruig, de Bladen spits Eyrond, langer dan de Bladsteel. Hier zaten de Vrouwelyke Aairen op andere Takjes dan de Mannelyken. Deeze beiden groeiden in dicht Kreupelbosch en Heggen omstreeks Karthagena. De eerste was een opstaande Heester van zeven Voeten hoogte, de andere een Rankgewas, dikwils vyftien Voeten opklimmende. Een derde Soort, ook Heesterig, werdt van zyn Ed. *Corensis*, misschien naar Coro, de Hoofdstad van Venezuela, alwaar zy overvloedigst groeide, gebynaamd (†). Deeze hadt de Vrouwelyke Omwindzels driebladig. Hier zaten ook de Vrouwelyke Bloempjes, dat zonderling is, Troswyze aan 't end der Takjes, terwyl de Mannelyke Aairen in de Oxels der Bladen voortkwamen; verschillende in deeze opzigten dus aanmerkelyk van de Soorten, welken LINNÆUS opgegeven hadt.

Oostindi- Zodanigen vindt ook de vermaarde Hoog-  
sche. leeraar N. L. BURMANNUS, onder de Oostindische Planten. Zyn Ed. heeft daar van twee

(\*) *Acalypha villosa. Ibid. p. 254. T. 183. f. 61.*

(†) *Acalypha Corensis. Ibid. p. 154. T. 161.*

twee nieuwe Soorten bepaald, waar van hyaan IV.1  
 de eene den bynaam geeft van *Stekelige*, aan de <sup>AFDEEL.</sup> **XXIII.**  
 anderen dien van *Aairbloemige* (\*). Tot de <sup>HOOFD.</sup>  
 eerste betreft zyn Ed. de *Kattenstaart* van <sup>STUK.</sup>  
**RUMPHIUS** (†), hoewel hy aanmerkt, dat <sup>Mon-</sup>  
 in alle de monsters daar van, uit Java gezon- <sup>delphia.</sup>  
 den, de Aairen opstaande waren en niet han-  
 gende, gelyk die Autheur dezelve voorstelt.  
**RUMPHIUS** meldt, dat de Aairen eerst neer-  
 hangen en vervolgens, dikker wordende, over-  
 end gaan staan, wanneer zy de Zaadkorreltjes  
 bevatten, in de roode Wilde Kattestaart. Dit  
 billykt eenigermaate het verschil, dat zig in de  
 afgebeelde Aairen openbaart. **LINNÆUS** be-  
 trekt het Stekelige Netelkruid, voorgemeld,  
 als tweehuizig zynde, tot een Geslacht, welk  
 hy *Caturus* tytelt. Dit komt zo oneigen niet  
 voor, dewyl **RUMPHIUS** getuigt, dat de Aai-  
 ren wel Korreltjes, maar geen Zaad voortbren-  
 gen in de Tamme Kattestaart. Door den Heer  
**PRYON** was die Soort aan den Heer **BUR-**  
**MANNUS** overgezonden, onder den naam van  
*Boomachtige Amaranth*, by de Javaanen *Tam-*  
*bang* genaamd; met aantekening, dat de Bloe-  
 men een voornaam Middel zyn in de Loop en  
 alle Kwaalen, die uit een slapheid der Vaten  
 in 't Menschelyk Lighaam ontstaan; gelyk **RUM-**  
**PHIUS**

(\*) *Acalypha hispida* & *Spiciflora*. **BURM. Fl. Ind.** p. 203.  
 Tab. 61. f. 1, 2.

(†) *Cauda Felis*. **RUMPH. Amb.** IV. p. 32, T. 36.

IV<sup>a</sup> PHILIUS verhaald hadt, dat men ze, in Oostindie, zo wel als den Wortel, tegen 't Bloedspuwen gebruikte.

AFDEEL. XXIII.  
HOOFD-STUK. Het Aairbloemige Netelkruid, met afgebrokene geaairde Bloemen, en Eyronde aan 't end uitgeknaagde gerande Bladen, van gezegden Hoogleeraar, ook door zyn Ed. afgebeeld, was door den vermaarden PLUKENET, volgens de aanhaaling, voorgesteld onder den naam van Klein Oostindisch Wolfsmelk met Bladen van Duizendgrein, *Collar-pawly* der Malabaaren. Als Verscheidenheden betreft zyn Ed. daar toe, de *Opgeregte Struikige Acalypha*, met Eyronde gespitte Bladen en eenvormige Oxel-Aairen, van BROWNE op Jamaika waargenomen (\*), ende *Ceylonsche brandende Ricinocarpos*, van den ouden BURMANNUS afgebeeld (†). Hier geeft dezelve Bladen van Bingelkruid aan en zegt dat zy Aairen uit de Oxels voortbrengt, onder met Vrouwelyke, boven met Mannelyke Bloemen. Het Loof was brandende, gelyk onze Netels. Maar de jonge Heer brengt ook daar t'huis, de *Wilde Witte Kattestaart* van RUMPHIUS (‡), dat een Heester is, gelyk de Roode, van grootte als een Hazelaar, met Bladen veel naar die der

(\*) *Acalypha erecta Virgultosa* &c. BROWN. *Jam.* 346. T. 36. f. 2.

(†) *Ricinocarpos Zeylanica urens* &c. BURM. *Zeyl.* 205. T. 93. f. 1.

(‡) *Cauda Felis agrestis alba*. RUMPH. *Amb.* IV. p. 34. T. 37. f. 2.



der Moerbezieboomen gelykende , doch van <sup>IV:</sup>  
 wier branden niets gemeld wordt : ook hadt <sup>AFDEEL:</sup>  
 dezelve lange neerhangende Katten , die zig <sup>XXIII.</sup>  
 geenszins afgebroken vertoonen : zo dat dit <sup>HOOFD-</sup>  
 wat veel verschilt : een klein Wolfsmelkachtig <sup>STUK.</sup>  
 Brandenetelig Kruidje , en zulk een Boomachtige <sup>Monac.</sup>  
 Heester ! Maar zyn Ed. hadt 'er deeze , <sup>delphia.</sup>  
 zegt hy , als Verscheidenheden bygevoegd , om  
 dat de Aairen in de gezondene monsters over-  
 eenkwamen , verschillende dezelve door veel  
 grootere en niet zo diep getande Bladen.

Uit Japan heb ik twee gedroogde Planten ont- <sup>Japanfche.</sup>  
 vangen , die in zeker opzigt veel gelyken naar <sup>Pl. LXXII.</sup>  
 de gedagte Soorten , en op wier Bladen zodanige <sup>Fig. 2.</sup>  
 witte Pyltjes voorkomen als op die der  
 Brandenetelen. De Bladen hebben zygepaard ,  
 of tegenover elkander en vry lang gefteeld ,  
 uit wier Oxels telkens een lange Bloem - Aair  
 fpruit , die weezenlyk afgebroken is , of bestaat  
 uit afgezonderde Bloefem - Tropjes , welke als  
 door elkander verwarde Meeldraadjes zig ver-  
 toonen. Hoe zonderling de Bladen ingefneeden  
 en getand zyn , ziet men uit de Afbeelding  
 van een gedeelte van den grootften Tak ,  
 (in *Fig. 2.* op PLAAT LXXII,) aan welken  
 de onderften wel drie Duim breed zyn en  
 meer dan vier Duimen lang. De Kleur is van  
 boven zwart , van onderen rosachtig , zo wel  
 als die van den Tak , waar van het kleinere  
 Exemplaar door de groenheid en kleinte der  
 Bladen en Aairen byna alleen verschilt. Moog-

T 2

lyk

IV. lyk zou dit Gewas ook behooren kunnen tot het  
 A. DEEL. XXIII. Geslagt van *Caturus*, dat ik onder de Heesters  
 Hoofd heb geplaatst (\*).

STUK. De volgende Geslagten van deezen Rang, als  
 Samentee-  
 ligt. *Croton*, *Cupania*, *Jatropha*, *Ricinus*, *Stercu-  
 lia*, *Hippomane*, *Stillingia*, *Gnetum*, *Hura*,  
 reeds beschreeven hebbende, gaa ik tot dien  
 der Samenteeelige, onder de Eenhuizige Plan-  
 ten, over; welke my nog geheel te beschry-  
 ven staat. Het eerst daarin voorkomende Ge-  
 slaght heet

### TRICHOSANTHES. Haarbloem.

Hetzelve heeft, in een vyftandige Kelk, een  
 vyfdeelige Bloem, die op de kant gehaaid is;  
 in de Mannelyke Bloemen drie Meeldraadjes;  
 in de Vrouwelyken een driedeelige Styl: zynde  
 de Vrucht een langwerpige Appel.

I. (1) Haarbloem met Spilronde langwerpige  
*Trichosan-* kromme Vrugten.  
*thes An-*

Slangvrug-  
 tig. Van Zaad uit China bekomen was deeze in  
 Italie geteeld, die men thans ook hier, jaar-  
 lyks,

(\* Zie II. DEELS VI. STUK, van deeze *Natuurlyke Hi-  
 storie*, bladz. 321.

(1) *Trichosanthes Pomis teretibus oblongis incurvis*, *Syst.*  
*Nat.* XII. Gen. 1089. *Veg.* XIII. p. 723. *H. Cliff.* 450. R.  
*Lugdb.* 262. *Anguina Sinensis* &c. *MILL. Gen.* 12. T. 9.  
*MILL. Dict.* T. 32. *Cucurbita Sinensis Fructu longo An-*  
*guino vario* &c. *TILL. Pis.* 49. T. 22. *Petola Anguina.*  
*RUMPH. Amb.* V. p. 407, T. 148. *BURM. Fl. Ind.* p. 207.

Iyks, in de Akademie-Tuinen zaait. De lange IV. Kalabasachtige Vrucht, welke fomtyds Slangs- AFDEEL. XXIII. wyze omgedraaid is, geeft 'er den bynaam aan. HOOFD- TILLIUS noemtze *Chineefche Kalabas* met STUK. een lange bonte Adderachtige Vrucht, de Bloem Syngenesia. wit hebbende en versierd met eene Franje van zeer fyne Haairtjes. MICHELIUS zegt, dat de Chineezen dezelve gelyk anderen Kalabassen, nog jong zynde, eeten en 'er den naam van *Patola* aan geeven. Hy geeft een fraaije Afbeelding van de Bloem en van het Loof, 't welk veel naar dat der andere Kalabasten gelykt. Eerst is de Vrucht wit en groen, doch ryp wordende geheel rood.

- (2) Haairbloem met Eyronde spitse Vruchten II. en Hartvormige langwerpige drieribbige *Trichosanthes Nervifolia.* Ribbladig. getande Bladen.
- (3) Haairbloem met Eyronde spitse Vruchten III. en Hartvormige gehoekte Bladen. *Cucumerina.* Komkommerig.
- (4) Haairbloem met Tolachtig Eyronde Vruchten. IV. *Amara.* Bitter.

De twee eersten vallen in Oost-, de laatste in

(2) *Trichosanthes* Pom. *Ovatis acutis* &c. *Tota piri.* H. Mal. VIII. p. 33. T. 17.

(3) *Trichosanthes* Pom. *Ovat. acutis* &c. *Pada-valam.* H. Mal. VIII. p. 39. T. 15.

(4) *Trichosanthes* Pom. *turbinato-ovatis.* *Colocynthis* Fl. albo fimbriato. PLUM. Amer. 86. T. 101. RAJ. Suppl. 332.

T 3

II. DEEL. XI. STUK.

IV. in Westindie. 't Zyn mede Kalabasachtige Plan-  
 AFDEEL. ten, wat het Gewas aangaat, wordende de  
 XXIII. tweede, die Komkommerig is, van ons Volk,  
 HOOFD- aan de Kust van Malabar, *Kalpert* geheten.  
 STUK.

De Vrucht van deeze is langwerpig Eyrond, ge-  
*Samen-* lyk van de eerste en uit den geelen roodachtig.  
*teelige.* De laatste, die op St. Domingo door Pater  
 PLUMIER is waargenomen, heeft ook de  
 Bloemblaadjes op de kanten als met Franje  
 gehaaid: de Bladen zyn byna als die van den  
 Balfem- Appel ingefneeden, ruuw, met veele  
 Afchgrauwe Vlakjes en Stippen getekend. De  
 Vruchten gelyken naar Peeren, van vier of vyf  
 Duimen langte, van buiten glad, groenachtig,  
 gestreept. Het Vleesch derzelve is wit en  
 zeer bitter, met veele smalle bruine Zaden.

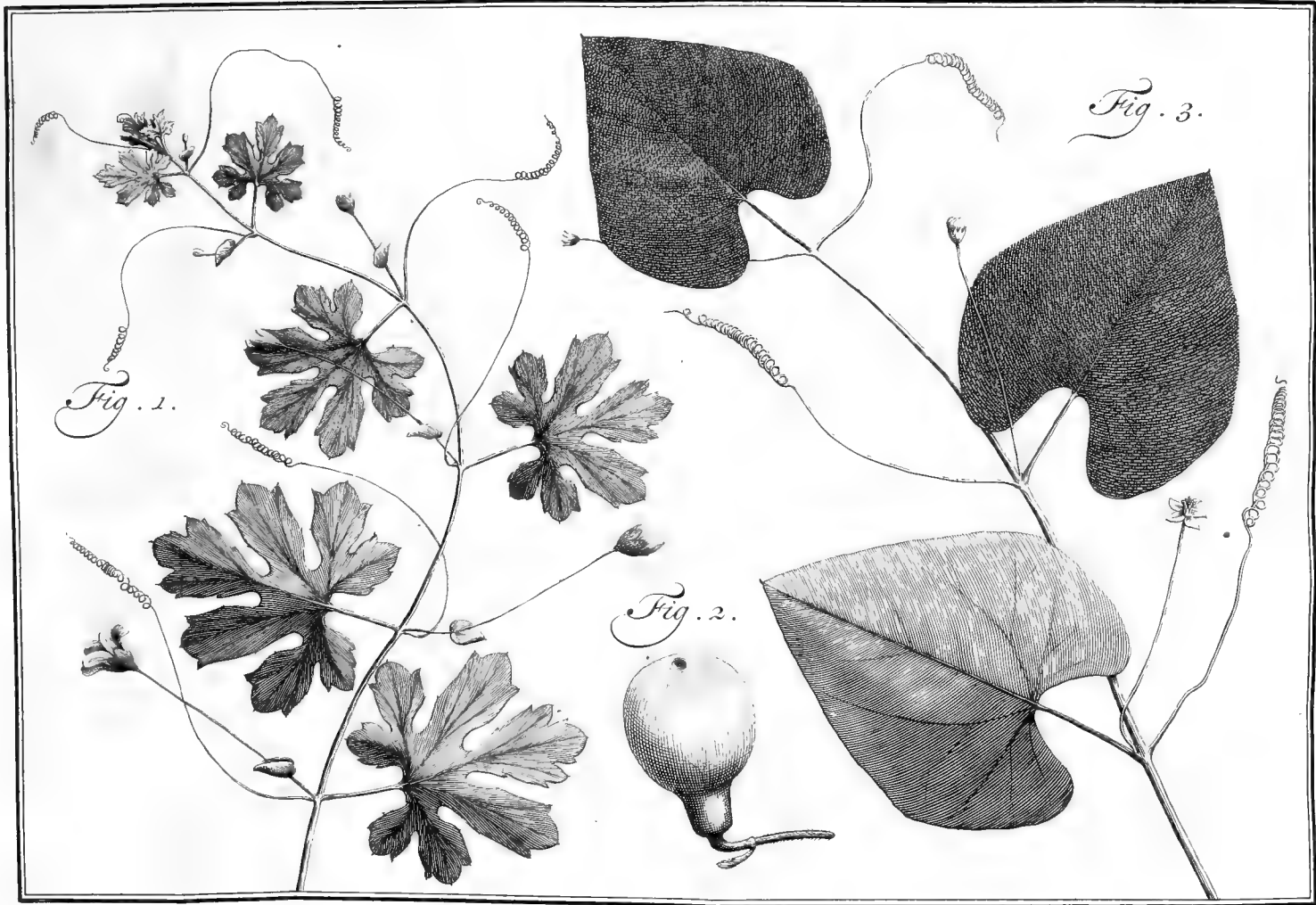
Het Gestippeld Haairbloem, tweehuizig zyn-  
 de, wordt vervolgens in 't Geslagt van *Feuillée*  
 beschreeven.

#### M O M O R D I C A. Springvrucht.

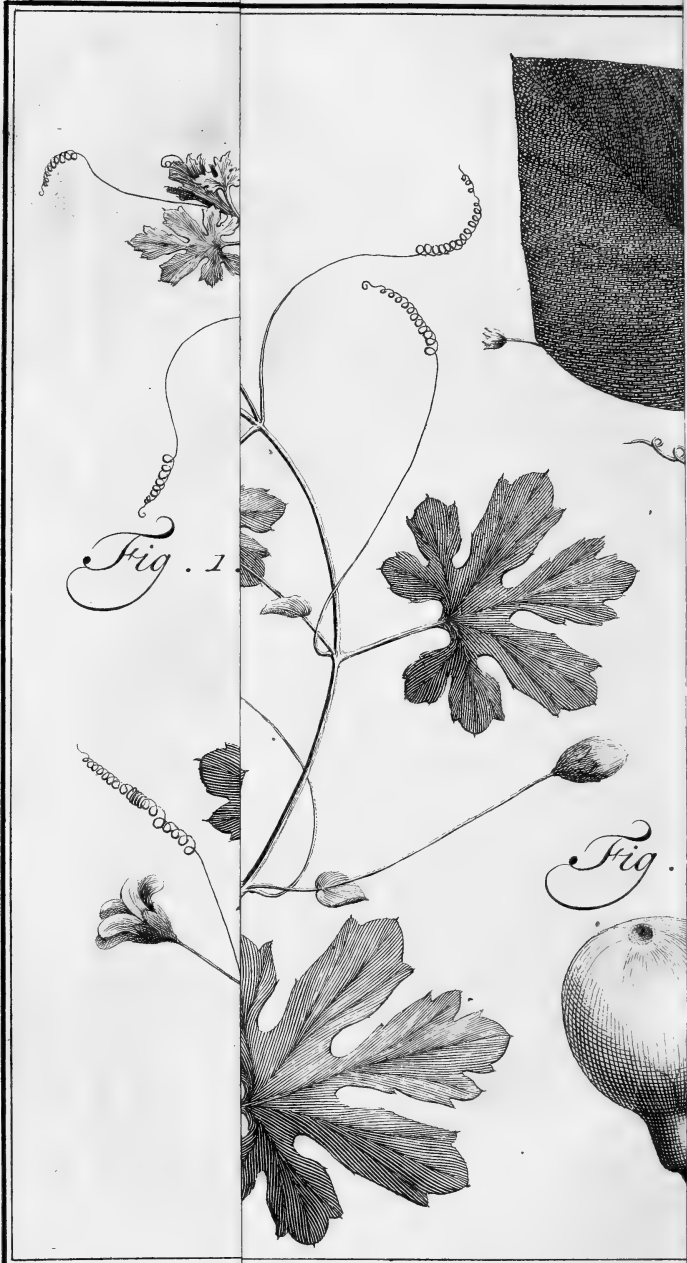
In dit Geslagt hebben de Mannelyke en Vrou-  
 welyke Bloemen den Kelk vyfdeelig, zo wel  
 als de Bloem in de laatste, doch die is zes-  
 deelig in de Mannelyken, welke met drie  
 Meeldraadjes voorzien zyn. De Styl is in drie-  
 en gedeeld en de Vrucht een Appeltje, dat Veer-  
 kragtig open springt.

De agt volgende Soorten, meest uitheemsche,  
 zyn 'er in begrepen, naamelyk









*Fig. 1*

*Fig.*



(1) Springvrugt met hoekige geknobbelde Ap- peltjes en gladde uitgebreid Handpalmige Bladen. IV. AFDEEL. XXIII. HOOFD-STUK.

(2) Springvrugt met hoekige geknobbelde Ap- peltjes en overlans Handpalmige Bladen. I. Momordica Balfamina.

Gemeenlyk geeft men den naam van *Bal- sem- Appel* aan dit Kruid, wegens een Balfamie- ke hoedanigheid, die daar in plaats zou heb- II. Charantia Balfamie- ke.

ben. De Vruchten, als langwerpige Appel- tjes, Oranjekleurig of geelachtig hoogrood, werden in Olie gezet en dit leverde een Wond- balfem uit. Hierom werdt het *Mannetjes Bal- samina* genoemd, tot onderscheiding van de Wyfjes- of gewoone *Balsamina* der Bloemisten, die echter byna niets, dan het wegspringen van het Zaad, daar medelovereenkomstig heeft (\*). De Fransche naam is, mooglyk deswegen, *Fom- me*

(1) *Momordica* Pomis ang. tuberculatis, Fol. glabris pa- tenti-palmatis. *Syst. Nat* XII. Gen. 1090. *Veg.* XIII. p. 725. *H. Cliff.* 451. *Ups.* 293. *R. Lugdb.* 262. *GOUAN Monsp.* 496. *Balsamina rotundifolia repens* f. Mas. C. B. *Pin.* 306. *Balsamina Cucumerina punicea.* *LOB. Ic.* 648. *Charantia.* *DOD. Pempt.* 670. *SEB. Mus.* II. T. 3. f. 1.

(2) *Momordica* Pomis ang. tuberc. Fol. villosis longitudi- naliter palmatis. *H. Cliff.* 451. *Fl. Zeyl.* 351. *R. Lugdb.* 262. *Balsamina Cucumerina Indica* &c. *COMM. Hort.* I. p. 103. T. 54. *Amara Indica.* *RUMPH. Amb.* V. p. 410. T. 151. *Pandipavel.* *H. Mal.* VIII p. 17. T. 9. *β. Pavel.* *Ibid.* T. 10. *BURM. Fl. Ind.* p. 208. *RUMPH. T.* 152.

(\*) Zie dezelve hier voor, bladz. 150. onder den tyt el van *Impatiens*, (Springzaad,) beschreeven.

T 4

II. DEEL. XI. STUK.

IV. *me de Merveille*, de Italiaansche *Garanza*, naar den Latynschen *Charantia*, die 'er, wegens de fraaiheid, ook aan gegeven wordt.

AFDEEL  
XXIII.  
HOOFD  
STUK.

*Samen-  
teelinge.*

De eerste Soort is meer dan twee Eeuwen bekend geweest en uit Oostindie afkomstig, zowel als de tweede, die weinig daar van verschilt. LINNÆUS merkt aan, dat het Hartvormig, de Steng omvattend Omwindzel, in deeze effenrandig, in de gewoone getand zy. My komt daar van niets voor in de Afbeeldingen (\*). WEINMANN geeft 'er, op ééne Plaat, twee van die zeer fraay zyn, en het verschil byna voorstellen, dat SEBA aanmerkte tusfchen de Amerikaansche en Oostindische Balsfemappels plaats te hebben. De laatste zyn langwerpiger en meer geknobbeld, byna Komkommerachtig, gelyk uit de Afbeelding van COMMELYN blykt, die het Gewas vertoont, dat, nu negentig Jaaren geleeden, hier in de Hortus Medicus type Vruchten hadt voortgebracht.

PL. LXXIII. 't Is een Rankachtig klimmend Kruid, dat in Oostindie gebruikt wordt tot bekleeding van Prieelen met groen Loof. Het moet jaarlyks uit Zaad geteeld worden, 't welk veel gelykt naar dat der Kauwoerden, zynde plat, hoekig, bruin met zekere tekening. Dit Kruid is met Klaauwieren voorzien en heeft de Bladen, als gemeld is,

(\*). GOUAN zegt, dat 'er in 't midden van de Bloemstee-  
len een Hartvormig ongesteeld Blijke is, dezelve omvatten-  
de; doch dit raakt de Steng niet.

is, Handpalmswyze, doch breeder in de eerste, langer in de tweede Soort. Een Wilde Oostindische, met ronde geele Appeltjes, welke men ook hier in de Hortus gehad heeft, hadt de Bladen minder ingefneeden. Het nevensgaande, in Fig. 1, op PLAAT LXXIII, heb ik onder den naam *Papari* van Java ontvangen. Het sehynt my van de gemelde Indische zo wel als van het gewoone Balssem-Appelkruid, te verschillen. Het Hartvormig Omwindzel der Bloemsteeltjes is hier zeer blykbaar.

Men maakt, in Indie, veel gebruik van het Loof des Balssemappels, dat bitter is, dienende om een Suikerbier te bereiden, 't welk de gewoone Drank is onder het Gemeen. Ook worden de onrype Vrugten in Melk van Kokosnoten gekookt, en deeze Kost acht men zeer gezond. Ryp zynde, is het Merg zoet met eenige bitterheid en levert den gezegden Wondbalssem uit.

(3) Springvrugt met hoekige geknobbelde Appeltjes, die met een afvallende tip gedekzeld zyn; en gekwabde Bladen.

III.  
*Momordica*  
*operculata.*  
Gedekzeld.

Geheel verschillende is deeze Amerikaansche, doordien de Vrugt aanrypende groen blyft, en dan een afvallend Dekzeltje heeft, zynde van bin-

(3) *Momordica* Pom. angulato-tuberculatis. &c. *Momordica Americana* Fructu reticulato sicco. COMM. Rar. T. p. 22.

T 5

II. DEEL, XI. STUK,

IV. binnen droog en gevuld met Netswyze Vezen, waar tusfchen zwartachtige platte Zaaden zyn vervat.

STUK.

IV.

*Momordica*  
*Luffa.*  
Egyptische.

(4) Springvrugt met langwerpige Appeltjes, die gekettingde Sleuven hebben en ingesneeden Bladen.

Een Soort van Wilde Komkommers, in Egypte bekend en aldaar onder den naam van *Chaté* tot Spyze gebruikelijk, *Luffa* genaamd by de Arabieren, maakt deeze uit. Na het wegneemen van den buitensten Bast, die dun is en geelachtig, kwam een verwonderlyk Netwerk van witachtige Vezelen daar in te voorschyn, 't welk VESLINGIUS 'er den naam van *Netweevigen Egyptischen Komkommer* aan deedt geven. Mooglyk worden hier door die Sleuven gemaakt, waar van de Ridder spreekt, of Ribben met haare tusfchen-Ribbetjes, zo zichtbaar in de Vrugt der *Petola*, door RUMPHIUS afgebeeld, die men *Petola Panjang* noemt, naar een Zyden Kleedje, 't welk als Borduurwerk is gemarmerd. Het Zaad is witachtig en de Klaauwieren zyn aan de tippen Kroontjeswyze getakt, zegt LINNÆUS.

(5)

(4) *Momordica Pomis oblongis, Sulcis Catenulatis, Foliis incis. H. Cliff. 431. Ups. 293. Fl. Zeyl. 352. R. Lugd. 262. GOUAN Monsp. 496. HASSELQ. Itin. 487. Cucumis Egyptius reticulatus f. Luffa Arabum. VESL. in ALPIN. Cap. 38. T. 117. MORIS. I. S. 7. T. 7. f. 1, 2. Petola. RUMPH. Arab. V. p. 405. T. 147. BURM. Fl. Ind. p. 208.*

- (5) Springvrugt met Rolronde zeer lange Appelen. IV.

AFDEEL.  
XXIII.

Deeze, die op Ceylon en in China valt, heeft de Steng vyfhoekig; de Bladen, als der Komkommeren, met spitse hoeken, aan den voet Zaagtandig: de Appels een Voet lang, eenigermaate ruig, Rolrond, met zwarte Zaaden.

HOOFD-  
STUK.  
V.

*Momordica*  
*cylindrica.*  
Rolronde.

- (6) Springvrugt met Eyronde gedoornde Appels en drievoudige getande Bladen. VI.

*Trifoliata.*  
Driebla-  
dige.

- (7) Springvrugt met gestreepte Appels en Voetachtige Zaagtandige Bladen. VII.

*Pedata.*  
Voetbla-  
dige.

Van deeze is de eerste, in Oostindie groeiende, de langwerpige *Poppya* of *Sajor Poppy* der Indiaanen, anders ook *Vleermuizen-Moes* genaamd, om dat de Bladen, die men tot Moes gebruikt, naar derzelve Wieken gelyken. De Vrugt wordt van de Slangen gegeten. De andere, in Peru *Caigua* genoemd wordende, is, volgens Pater FEUILLÉE, een Rankgewas dat de hoogste Boomen tot aan den top beklimt, en, behalve verdeelde Klauwierren,

(5) *Momordica Pomis Cylindricis longisimis. Pepo Indicus reticulatus et sulcatus Semine nigro. HERM. Lugdb. 482. Parad. App. II. RAJ. Suppl. 232.*

(6) *Momordica Pomis Ovatis muricatis, Fol. ternatis dentatis. Poppya sylvestris. RUMPH. Amb. V. p. 414. T. 152. f. 2.*

(7) *Momordica Pomis striatis, Foliis Pedatis ferratis. Mom. Fr. striato lzvi. FEUILL. Peruv. II. p. 734. T. 41.*

IV. ren, Bladen heeft, welke zeer aartig, byna als  
 AFDEEL. die van den Wonderboom, in zevenen gefnee-  
 XXIII. den en by den Steel nog gekwabd zyn. Steel-  
 HOOFD- tjes, uit de Oxels voortkomende, draagen ver-  
 STUK. scheidte Mannelyke Bloemen en aan den voet  
 van 't Steeltje komt een Vrouwelyke met een  
 Vrugtbeginzel, dat eene geelachtig groene  
 Vrugt wordt, van vier Duimen lang, twee  
 Duimen dik, aan beide enden spits, gestreept,  
 van binnen een zeer verfrischend rins Vleesch  
 hebbende en deswegen klein gefneeden wor-  
 dende by de Peruviaanen, tot hunne Pottagiën.  
 Een witachtig spongieus Stoeltje, binnen de  
 Vrugt, bevat verscheidte Zaaden, met eene bruine  
 Schil en eene Pit, van smaak als onze Aman-  
 delen.

VIII. (8) Springvrugt met stekelige Appeltjes en  
 Momordica geen Klaauwieren.  
 Elaterium.  
 Purgeeren-  
 de.

Dit Gewas, dat mengemeenlyk *Ezels-Kom-*  
*kommers* of *Springkruid* noemt, groeit aan de  
 kanten der Zaaïlanden en elders wild, in de  
 Zuidelyke deelen van Europa. By Weenen in  
 Oostenryk, en by ons, teelt het overvloedig  
 voort uit gevallen Zaad, zo op Mest- en  
 Vuil-

(8) *Momordica Pomis hispida*, *Cirrhia nullis*. GOUAN  
*Monsp.* 497. GORTER *Belg.* 276. *Mat. Med.* 447. *H. Cliff.*  
 451. *R. Lugdb.* 262. GRON. *Orient.* 300. *Cucumis tylv.*  
*Afininus dictus*. C. B. *Pin.* 314. CAM. *Epit.* 946. LOB. *lc.*  
 546. DOD. *Pemps.* 663. f. 2.

Vuilnishoopen, als in de Hoven. Onder den naam van Wilde Komkommers is het gemeenlyk bekend in Vrankryk en Duitschland, doch in de Winkels wordt het *Cucumis Asininus* geheten. IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
Syngenesia

't Is een Plant naar de Komkommers gelykende, doch ruuwer, met kleiner dikker Bladen. De Bloemen zyn byna eveneens, ook kleiner en de Vrugten niet meer dan een Vinger dik, Eyronnd, van grootte als een Olyf, van buiten geheel ruig, eerst groen, ryp wordende geelachtig. Zy hebben die zonderlinge eigenschap, dat, wanneer menze aanraakt of zagtjes knypt, het Sap met de Zaaden 'er aan 't end uit en iemand, die 'er niet op verdagt is, dikwils in 't Aangezigt en de Oogen springt. Men speelt 'er dus onkundigen een leelyke pots mede: want het Sap is ongemeen scherp en maakt een geweldige Ontsteeking. Uit dien hoofde kunnen zy den naam van Ezels-Komkommers bekomen hebben. 't Is veiligst, buiten noodzaake deeze Plant in de Hoven niet te kweeken, om geen gevaar toe te brengen aan Kinderen of jong Volk. In 't plukken zelfs wagt men zig daar voor ten hoogsten.

Meest is dit Gewas berugt, wegens het van ouds befaamde *Elaterium*, een sterk Purgeermiddel, ligt, zeer bitter en, aan de Kaars gehouden, Vlam vattende. Men bereidt hetzelfde, nog hedendaags, of uit het Sap alleen, of uit de Vrugten met de Zaaden gestampt,

ED

IV. en ſterk uitgeperst door een Teems of door  
 AFDEEL. XXIII. Haairdoek uitgewrongen en dan op 't Vuur of  
 HOOFD. in de Zonneschyn gedroogd. Het is verschillen-  
 STUK. de naar de meer of minder rypheid der Vruchten  
 Samen- en moet met veel voorzigtigheid gebruikt wor-  
 Hge. den. Een of een half Grein is fomtyds genoeg,  
 om een geweldige Braaking en Afgang te ver-  
 wekken. De Wortel, op Wyn gezet en ook  
 voorzigtig ingegeven, heeft tot Geneezing van  
 Waterzugtigen geftrekt. Veiligst gaat men 'er  
 mede te werk, door eene langzaame vergrooting  
 van de Gifte. De Bladen van dit Kruid zyn  
 ook, doch ſlapper, purgeerende. Het Sap dient  
 uitwendig om harde Gezwellen te doen verſlaan.  
 Het komt in verſcheide oude en nog gebruike-  
 lyke Winkelmiddelen; gelyk in de Zalf van  
 Agrippa tot de Verloſing en in die van Artha-  
 nita tot Wormdooding dienſtig.

## C U C U R B I T A. Kalabas.

De Kelk is vyftandig en de Bloem vyfdee-  
 lig in dit Geflagt, 't welk in de Mannelyken  
 drie Meeldraadjes, in de Vrouwelyken een  
 vyfdeeligen Stamper heeft, en van de volgen-  
 de inzonderheid verſchilt door de Zaaden, die  
 een dikken rand hebben.

Behalve de gewoone Kalabassen, bevat het  
 ook de Pompoenen, Watermeloenen, Kau-  
 woerden en dergelyken, in de zes volgende  
 Soorten.



(1) Kalabas met eenigermaate hoekige Wollige Bladen, die van onderen, aan den voet, twee Kliertjes hebben, en Houtige Vrugten.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

Zeer bekend is dit Gewas door de geheele Wereld. Men noemt het gemeenlyk *Kalabas* en ook wel *Kaauwoorde*, in 't Hoogduitsch *Kur- bis*, in 't Fransch *Courge*, in 't Engelsch *Gourd*. De figuur geeft 'er den naam aan van *Flesch-Kalebasfen* en deeze worden in 't Fransch eigentlyk *Calebasfe* of *Courge de Pelerin*, dat is Pelgrims-Kaauwoerde geheten. In veele Landen, immers, is het gebruikelyk, dat de Reizigers en 't Gemeene Volk zig daar van als Fleschen bedienen om Vogt in te bergen en by zig te draagen; 't welk deeze Vrugten, in haare Houtige Bast, zeer wel houden. In Indie is 't een algemeen gebruik, dat de Tyfferaars, die den Kokos- of Palmiet-Wyn uit de Boomen tappen, zig daar toe bedienen van ledige gedroogde Kalabasfen; als welke, wegens de ligtheid, van hun gemakkelyk, wanneer zy den Stam beklimmen, kunnen mede genomen worden (\*). De

(1) *Cucurbita* Fol. subangulatis tomentosis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1091. *Veg.* XIII. p. 726. *GOUAN* *Monsp.* 497. *Cucurbita* Seminibus obsolete bicornibus. *H. Cliff.* 451. *Ups.* 291. *R. Lugdb.* 263. *HASSELQ.* *It.* 488. *Cucurbita* oblonga Flore albo, Folio molli. *C. B. Pin.* 313. *Cucurbita* Lagenaria Flore albo. *MOR. Hist.* II. p. 23. S. I. T. 5. f. 3. *RUMPH. Amb.* V. p. 397. T. 144. *BURM. Fl. Ind.* p. 209.

(\*) Zie het II. DEELS I. STUK van deeze *Natuurlyk Historie*, bladz. 316, enz.

IV. De ongemeene grootte der Kalebasfen in India, fomtyds een half Anker en meer kunnende inhouden, geeft daar toe aanleiding. Ik heb een Surinaamfe van eene Peerachtige figuur, anderhalf Voet lang en over 't kruis half zo dik, welke ik denk wel zes Mengelen Vogt te kunnen bevatten. Sommigen zyn kromhalzig als een Retort, met een zeer grooten ronden Bol: sommigen effen, anderen met Knobbels bezet. Men vindt 'er die minder Buikig zyn en van ongelyk meer langte (\*). PLINIUS getuigt, dat menze in Italie, onbedwongen gegroeid, negen Voeten lang gezien heeft. Ik zag voorleeden Jaar, by mynen Vriend Z. BRAKEL, Kweeker en Kenner van veele Uitlandfche Gewasfen, buiten Utrecht, de zogenaamde *Hercules-Knods* van ongemeene grootte, welke zyn Ed., op myn verzoek, volgroeid zynde, gemeten heeft en bevonden vyf en een half Voet lang te zyn. Dezelve was zeer dun, zynde van onderen in middellyn maar een half Voet, en van boven twee Duimen: zo dat zy een Knodsachtige figuur hadt, weegende, nog ongedroogd, zeventien Pond, en dus geelachtig groen zynde van kleur. Sommige Kalabasfen vallen rond en dan zeer groot, anderen niet grooter dan middelmaatige Appelen. Men vindt 'er

(\*) De menigvuldige Verfcheidenheden van Kalabasfen of Kuuwoerden heeft WEINMANN op vier Platen zeer uitvoerig vertoon; Zie zyn *Kruidboek*, N. 442-445.

er ook die in 't midden ingekneepen zyn; juist gelyk de Fleſch - Kalabas by LOBEL en DONÆUS afgebeeld wordt (\*); want men kan ze zo door ombinding als anders, onder 't groeijen, tot veelerley gedaanten dwingen. Evenwel hebben zy het natuurlyk, by den Steel wat dikker te zyn en dan meer of min te verdunnen, eer zy den Buik maaken.

In de Kleur der Kalabafen is ook een aanmerkelyk verſchil. Sommigen zyn groen met geele Vlakken, anderen geheel geel, en ſommigen hebben een aartige marmering van roode of witte Vlakken. Ook veranderen zy, dat zonderling is, als menze bewaart, ſomtyds van Kleur; wordende het geele de eene Maand groen, en in een volgende weder geel. Gezegde Hovenier rekende omtrent twintig Verſcheidenheden daar van te hebben. De Bloemen zyn wit en in ſommigen vry aangenaam van Reuk. Het Zaad, omtrent een Duim lang, is plat en dik, wit van Kleur, eenigermate hockig of met punten, bevattende een Pit, die aangenaam van Smaak is en in de Apotheeken geteld wordt onder de Verkoelende Zaa-den.

Van de Kalabafen kan men niets tot de Kost gebruiken, wegens de walgelyke bitterheid, zegt RUMPHIUS; maar HASSELQUIST ver-

(\*) Cucurbita Lagenaria. LOB. Ic: 644. Cucurbita prior. DOD. Pempt. 668. Eerſte of Fleſch - Caauwoorden. DOD. Kruidboek. bl. 1044.

IV. verhaalt, dat dezelve, in Egypte, het arme  
 A<sup>DEEL</sup>. Volk tot Spyze strekken, wordende van hun  
 XXIII. gekookt, met Azyn besprengd en dus bewaard.  
 HOOFD. Ook vullen zy, zegt hy, den Bast met Ryst  
 STUK. en gekneusd Vleesch, maakende 'er dus een  
 Samen- soort van Beulingen van; 't welk denkelyk op  
 seelige. de groene en nog onrype Vruchten ziet. FORSKA  
 OHL zegt, dat men de Kalabasfen te Kairo  
 teelt, byna rond zynde en dikwils anderhalf  
 Voet middellyns. Ledig gemaakt werden die  
 van de Vischers aldaar gebruikt, om hunne  
 Rietvloten hooger op 't Water te doen dryven.  
 Deeze Soort was niet eetbaar, maar men hadt  
 'er twee anderen, ook met witte-Bloemen en  
 Wollige Bladen, die gekookt gegeten werden.  
 De eene hadt een Vrugt van twee Ellen lang. Hy  
 teltze beiden mede onder de Fleisch-Kalabasfen (\*).

II.  
*Cucurbita*  
*Ovifera.*  
 Eijer-  
 vrugtige.

(2) Kalabas met gekwabde Bladen, stomp Ey-  
 ronde Vruchten en zevenvingerige Klaau-  
 wieren.

Hier bedoelt de Ridder een Soort van Kalabas, die te Astrachan aan de Kaspische Zee t'huis is, volgens den Heer LERCHÉ. Hy betreft 'er bedenkelyk toe, de Kaauwoerde, wel-

(\*) *Flor. Egypt. Arab. p. 167.*

(2) *Cucurbita, Fol. Lobatis, Pomis obovatis, Cirthis septeno-digitatis, Mant. 126. Cucurbita aspero folio, amara turbinata, enz. J. B. Hist. II. p. 229?*

welke in 't Werk van J. BAUHINUS wordt voorgesteld onder den naam van *Ruwbladige*, met een kleine geele, wit gestreepte, Tolachtige Vrugt. In de Upsalsche Tuin, niettemin, was dezelve geteeld met Kruid en Bloemen zeer naar de Pompoenen gelykende, maar minder ruuw en de Vrugten geenszins bitter. De Klaauwieren onderscheidden dezelve wel allermeeft. De Vrugten waren van grootte als Hoender-Eijeren en van dergelyke figuur, hebbende een Bast zo hard, dat men dien naauwlyks met een Mes kan doorsnyden en met Melkwitte Streepen overlangs getekend, (zegt LINNÆUS,) even of 't een basterdkind ware van de Gesnipperde Bryonie (\*).

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Syngenesia.*

(3) Kalabas met gekwabde Bladen en gladde Vrugten. III.  
*Cucurbita.*  
Pepo.  
Tot Pompoen,

(\*) Die Oostindische heeft, gelyk wy vervolgens zien zullen, zeer diep ingefneeden Bladen en eene weekfchillige roode Bezie-Vrugt; ook met witte Streepen getekend. Deeze Kalabas zou derhalve door derzelver Stuismeel moeten bezwangerd zyn: 't welk op den gezegden afstand iets wonders schynt. 't Laet zig echter, dewyl de uitwendige gedaante der Vrugt van het Mannelyke afkomstig is, wel beredeneeren.

(3) *Cucurbita* Fol. lobatis, Pomis lavibus. GOUAN *Monsp.* 497. *Cucurbita* Seminum margine tumido. H. *Cliff.* 452. *Ups.* 291. R. *Lugd.* 263. *Cuc. major* rotunda Folio aspero, Flöre luteo. G. B. *Pin.* 213. *Pepo* oblongus, rotundus &c. *TOURNEF. Inst.* 105. *Pepo vulgaris.* RAJ. *Hist.* 639. *Pepo major* oblongus & rotundus, major, minor. *DOD.*

*Pempt.*

IV. Tot deeze Soort behooren alle de zogenaamde *Pompoenen*, 't zy langwerpig of platachtig rond. Immers alle die een gladden zagten Bast hebben en eetbaar zyn, met gekwabde Bladen; tevens door het Zaad, dat een dikken rand heeft en rondachtig is van figuur, van de Meloenen verschillende, komen hier t'huis. Gemeenlyk hebben zy de Bloemen wel geel, doch men vindt 'er ook met witte Bloemen, gelyk FORSKAÖHL aangaande de Egyptische meldt. In 't Fransch noemt menze *la Courge de St. Jean*, dat is Kalabas van St. Jan, in 't Engelsch *Pumpion*, en by 't Gemeene Volk *Meloenen*, zegt RAY. Dus ziet men, dat zy als tusfchen de een en anderen in 't midden staan. Hier behooren derhalve ook, zo wel de Indifche Kaauwoerden als Pompoenen van RUMPHIUS, en zelfs de allergrootste, *Camolenga* genaamd, die men aldaar *Spaansch Spek* heet, vallende anderhalf of twee Voeten lang en meer dan anderhalf Voet, in den omtrek, dik (\*). Deeze, zegt hy, zyn langwerpig of Eyronde, egaal van Bast en met een wit of grys Meel, dat men afstryken kan, als bestrooid. Bovendien hebben zy de Bladen altemaal gekwabd, niet veeldeelig gelyk de Water-Meloenen.

My

*Pempt.* 665, 666. *Pepo oblongus, maximus Ind. compressus et Meloepenensis effigie.* LOB. *lc.* 641, 642. *Cucurbita Indica.* RUMPH. *Amb.* V. p. 398, T. 145.

(\*) *lôjd.* p. 395. T. 143.

My werdt, door gezegden BRAKEL, in 't IV.  
 jaar 1777 een Eyronde Pompoen, van ontzag. AFDEEL.  
 lyke grootte, t'huis gezonden; die ik bevond. XXIII.  
 by de veertig Ponden zwaar te zyn. Thans HOOFD-  
 berigt hy, op myn verzoek, daar van geteeld. STUK.  
 te hebben, tot drieenvyftig Ponden gewigts. *Syngefesia.*  
 Deeze zyn geel van Kleur, maar ik zag voor-  
 leeden najaar, by hem, op een Mest- of Aard-  
 hoop groeijen, een Plant van witte, ronde,  
 geribde Pompoenen, die ecnigszins geborduurd  
 zyn, waar van by het Zaad van Biberig in  
 Duiſchland hadt ontvangen. De grootſte, die  
 hy daar van geteeld heeft, woog, zo zyn E.  
 my ſchryft, ruim 69 Ponden zwaar Gewigt,  
 zynde by de twee Voeten over 't kruis of in  
 middellyn, dat is ongevaar zes Voeten in de  
 Omtrek groot. Onder de Nederlandſche Vrug-  
 ten, inderdaad, een Wonderſtuk van Kwee-  
 kery!

Dat, nu, de Pompoenen of Pepoenen, in 't  
 Hoogduiſch *Plutzer* of *Pfeben* genaamd, eet-  
 baar zyn, is niet alleen blykbaar uit RUMPHIUS,  
 die zegt, dat menze in Oostindie in den Pot  
 ſnydt en kookt, maakende daar van met Spe-  
 ceryën geen onſmaakelyken Kost; dat zy van  
 de Chineezen met Suiker gekonfyt worden, of  
 ook dat men van het uitgeperſte Sapen Vleefch  
 een Marmelade maakt, gelyk van de Kaauwoer-  
 den: welke Spyzen, wegens haare verkoelende  
 hoedanigheid, in die heete Landen gezond zyn:  
 maar men weet het ook van nader by. In

IV  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

*Samen-  
zeelige.*

*Kaau-  
woerden.*

Duitschland wordt 'er veel gebruik van gemaakt tot Spyze, zo voor Menschen als Beesten; als ook onder de Duitschers in Noord-Amerika, en in de Westindiën. „ Deze Vruchten worden te droogen gehangen boven of onder een „ Haardstede en in de Rook, (zegt LOBEL,) „ welken 't Gemeene Volk in de Winter eet.”

Sommigen willen, dat het Zaad der Pompoenen eerst uit Oostindie overgebracht zy, of mischien uit het Beloofde Land, in Italie, alwaar men die Vruchten *Zuccha* geheten heeft, begrypende onder deezen naam alle eetbaare *Kaauwoerden*. Of dezelve, nu, door de witte Bloemen van de Pompoenen en door de gehoornde Zaaden van de Kalabassen verschillen, die rond Zaad geeven, laat ik daar. LOBEL zegt (\*), „ dat de lange Kaauwoerden, de „ grootsten van allen zynde en gekromd, drie „ en zes Voet lang, glad en wit groen van Bast, „ die droog zynde, zeer hard is, de allerbekendsten en bekwaamsten zyn om te konfyten. Derzelver Vleesch is wit en gezooden „ niet onaangenaam; 't Zaad lang en breed, „ een weinig vierkant. De Bladen gelyken naar „ die der Komkommeren, maar zyn veel ronder, de Bloemen wit. Van deeze Vruchten, „ in stukken gesneden en met Suiker gekonfyt,

(\* *Kruidb.* bl. 785. en de Afbeelding, welke naar de voorgemeide Herkules-Knods gelykt, bl. 786. Item. *le. 64.* *Cucurbita longior.* DOD. *Pempt.* 669. Lange Gauwoerden. *Kruidb.* 1045.



„fyt, brengen de Portugeezen en Spanjaards IV.  
 „zeer veel te koop in de Noordfche Landen AFDEEL.  
 „en heeten 't *Carbafade*. 't Zyn zeer goede XXIII.  
 „en lieflyke Konfituren voor dorftige Menfchen HOOFD.  
 „en die aan heete Koortfen leggen.” Moog- STUK.  
 „lyk is dit ook wel, 't geen men *Sukade* noemt, *Syngenefa*.  
 daar ik bevoorens van fprak (\*).

(4) *Kalabas met gekwabde Bladen en Knoopig Wrattige Vrugten.* IV.  
*Cucurbita verrucosa.*  
 Wrattige.

Deeze, die een zeer eigen bynaam voert, heeft de Bloem, Zaaden en gedaante van de Pompoenen of Kaauwoerden, zegt de Ridder, maar de Vrugt is kleiner, met een harderen, byna Houtigen Bast. Mifchien zal het maar eene Verfcheidenheid van de voorgaanden zyn.

(5) *Kalabas met gekwabde Bladen, een opgerigte Steng, en Vrugten die knobbelig neergedrukt zyn.* V.  
*Melopepo.*  
*Schildvormige.*

Den naam van *Melopepo*, door welken TOURNE.

(\*) II. D. III. STUK, deezer *Natuurlyke Hiftorie*, bladz. 197.

(4) *Cucurbita* Fol. Lobatis, Pomis nodoso-Verrucosis. *Cucurb. Verrucosa*. J. B. *Hift.* II. p. 222. *Melopepo Verrucosus*. TOURNE. *Inft.* 106.

(5) *Cucurbita* Fol. Lobatis, Caule erecto Pomis depresso-nodosis. *Melopepo Clypeiformis* C. B. *Pin.* 312. *Cuc. Clypeiformis* f. *Siciliana*. J. B. *Hift.* II. p. 224. *Melopepones latiores Clypeiformes*. LOB.  *Ic.* 642. *Pepo latus*. DOD. *Pempt.* 666.

IV, NEFORT Geribde Meloenen, uitwyzens zyne  
 AFDEEL. Afbeelding, bedoeld heeft, wordt door den  
 XXIII. Ridder in 't byzonder aan deeze *Schildvormi-*  
 HOOFD- gen gegeven, die eenigermaate gelyken naar de  
 STUK. Rondasfen der Ouden. „ Wy hebbenze ook  
*Samen-*  
*seelige.*  
 „ genoemd *Siciliaanfche Kanuwoorde* en met  
 „ fommige Duitschers *Muchel - Kurbis*,” zegt  
 J. BAUHINUS. Hy geeft de zelfde Afbeel-  
 ding van 't Gewas als TABERNEMONT, en  
 meldt, dat het opstaande groeit, zonder Klaau-  
 wieren. De Vruchten komen by DODONÉUS  
 en LOBEL, in 't groot, zeer wel afgebeeld  
 voor, en de laatste spreekt 'er dus van.

„ Dese Soort is van Rancken ende Bladers  
 „ den anderen gelyck, maar de Vrucht is plat  
 „ gelyck eenen ronden Schilt oft Beucklaer,  
 „ met ghespleten canten, ghecronckelt ende  
 „ ghefronfelt, ende een gherimpelde Schorsse,  
 „ de welke fachte is, van verwe ende smaecke  
 „ de voorgaande (\*) ghelyck. Beyde dese  
 „ Soorten worden in stukskens ghesneden en-  
 „ de in de Panne ghefruyt met Meel bestroeyt  
 „ ende zyn zeer lieflick om eten, soo wel in  
 „ Nederlandt als Vranckcryck ende elders.”

Waarschynlyk is dit die *Kroon - Kalabas*,  
 waar

(\*) Hier door verstaat hy de platachtige geribde Pompoenen (*Melopepo compresus*. C. B. *Piz.* 312:) tot de derde Soort van dit Geslagt behoorende, voorgeseld. Hy beeldt een platachtige Meloen-Pompoen af, die hy zegt somtyds wel de zwaarte te hebben van tagtig Ponden.

waar van ik van gezegden Liefhebber te Utrecht, in November s'voorleeden Jaars, de Tenoning ontving, zynde, by den Steel, van gedaante als een ronde Kalabas, met Sleuven, die rondom uitliepen naar den omtrek, en, door haar tuschenribben, eene Kroon maakten van tien stompe punten, binnen welken een ronde Kop was, byna gelyk het Bolletje in de onrype Kruidnagelen (\*). Rondom was deeze Kalabas schoon geel, maar op de punten en aan den Kop schoon groen, met geel als een Kivits-Ey gespikkeld. De middelyn moet omtrent een half Voet zyn geweest.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK  
*Syngenesia.*

(6) Kalabas met veeldeelige Bladen.

Dit zyn de *Water-Meloenen*, wier aangenaamheid en verfrisching in de Oostersche Landen, TOURNEFORT, die 'er Ondervinding van hadt, zodanig roemt. De Arabieren zegt HASSELQUIST, noemenze *Batech*, en dit zal der halve

VI.  
*Cucurbita*  
*Citrullus.*  
Water-  
Meloen.

(\* Zie II. D. III. STUK van deeze *Nat. Historie*, bl. 49. PL. XII. Fig. 1.

(6) *Cucurbita* Fol. multipartitis. *Mat. Med.* 443. GOUAN *Monsp.* 497. HASSELQ. *Itin.* 438. *Cucurbita* Seminum marginata basi dilatata. *H. Cliff.* 452. R. *Logth.* 264. *Anguria Indica.* RUMPH. *Amb.* V. p. 400. T. 146. *Anguria* *Citrullus* dista. C. B. *Pin.* 312. *Citrullus* Folio *Colocynthidis* secto, Semine nigro. J. B. *Hist.* II. p. 235. *Anguria*, *Cucumis*, *Citrullus.* DOD. *Pempt.* 664. *Citrullus* *Officinarum.* LOB.  *Ic.* 640.

V 5

II. DEEL. XI. STUK.

IV. halve die Vrugt zyn, waar FORSKAOHL als  
 AFDEEL. Zaay - Konkommers melding van maakt, zeg-  
 XXIII. gende, dat menze dikwils teelt van een Elle  
 HOOFD. middellyns, zeer zoet, malfch, wit of geel en  
 STUK. fomtyds roodachtig van Vleefch. Immers deeze,  
 Samen- van hem *Battich-Burlos* genaamd of *Brullos*,  
 zeelige. naar den uithoek van 't Eiland Delta, in de  
 Armen van den Nyl, worden aldaar best en al-  
 lergrootst geteeld, zo HASSELQUIST ge-  
 tuigt. Ik kan niet nalaaten, zyne uitmuntende  
 befchryving van die Vrugten hier kortelyk in  
 te voegen.

Zy worden inzonderheid aan de Oevers van  
 den Nyl, in vrugtbaare Kley, die na de over-  
 stroominge leggen blyft, van 't begin van Mey  
 tot aan het end van July gewonnen. De Vrug-  
 ten zyn uitermaate groot. Hy hadtze van twee  
 Voeten dik en drie Voeten lang gezien. Zy be-  
 vatten een overvloedig, Waterig, zeer verkoe-  
 lend Sap, in een Vleefch dat voos is, als van een  
 murwen Appel of beurse Peer, met zwartachtig  
 of bruin Zaad. Drank en Spyze levert deeze  
 Vrugt den Egyptenaaren uit. 't Gemeene Volk  
 verheugt zig over dat Jaargetyde en gebruikt als-  
 dan byna niets anders tot Voedzel; eetende de-  
 zelve met Brood, en wel nog onryp zynde,  
 altoos raauw. Dus verflaat zy tevens den Dorst,  
 door haar Sap, 't welk men ook uit een Kuiltje,  
 in deeze Vrugt gemaakt, kan fcheppen. Dit  
 Sap, uit de Sappigften, die by Kaap Burlos  
 groeijen, als dezelve overryp zyn, op de ge-  
 zegde

zegde manier vergaderd, met Roozenwater en een weinig Suiker gemengd, is een algemeen Middel voor de genen, die aan heete Koortsen leggen. Jammer is 't, dat men 't zelve naauwlyks langer dan drie Weeken kan bekomen. Groote voorzigtigheid, ondertusfchen, is 'er noodig, dat de Gezonden zelfs niet te veel gebruiken van deeze koele Vrugten. In dat heete Saizoen verwekken zy anders ligt Kolyken, Buikpyn, Bloedloop en Benaauwdheden. Ook kan de overmaatige inzwelging plotslings de dood veroirzaaken. Iemand, die 't niet gewoon is, valt een stukje daar van als Ys in de Maag; gelyk hy zelf bevonden hadt. Aanmerkelyk is 't, dat ten tyde, wanneer men de Water-Meloenen in Egypte eet, de Lintwormen gemeen zyn (\*).

Men noemt deeze Vrugten in 't Franfch *Citrouilles*, naar den Latynfchen naam *Citrullus*, die mooglyk van een Citroen zyne afleiding heeft, 't zy wegens de Sappigheid of de Kleur. De Engelschen noemenze *Citruls*, de Duitfchers *Citrullen* of *Anguriën*, naar den anderen Latynfchen naam *Anguria*, die van een Arabifch woord, dat rond betekent, zou afstammen. Op deeze lekkere Vrugten, in 't Hebreufch *Abatichim*, dat in 't Hollandfch Pompoenen vertaald is, betuigden de Israëlitén, in de

Woe-

(\*) HASSELQ. *Reife nach Palaestina*, pag. 330.

IV. Woestyn, onder anderen belust te zyn (\*). Zy  
 AFDEEL. vallen ook in Oostindie, alwaar menze, naar  
 XXIII. 't gedagte Arabische *Battich*, volgens RUM-  
 HOOFD- PH IUS *Batteca* noemt en zeer hoog waardeert.  
 STUK. Die van binnen een schoon rood Vleesch heb-  
 Samen-  
 zeellge. ben, zyn de aangenaamsten van Smaak. Uit  
 Zaad heeft men deeze in Italie voortgeteeld en  
 zy worden 'er, op de Markten, onder den naam  
 van *Cucumere* en *Freddo* uitgeschreeuwd, zo  
 RAY getuigt. Niet minder kweekt menze in  
 de Westindiën en Zuid-Amerika: want in heete  
 Klimaat en slaagen deeze Vruchten best en grootst,  
 zynde zo Sappig, dat men onder 't eeren het  
 Water uit de Schaal kan slurpen, als uit een  
 Kom of Glas (†).

Het Zaad der Citrullen verschilt, van dat der  
 Pompoenen en Kalabassen, niet zo zeer door  
 zyne figuur, als wel door de Kleur die zwart  
 is en het heeft somtyds de Oppervlakte aartig  
 met streepjes getekend, byna als de Boomstee-  
 nen. Te Alexandrie werdt een Watermeloen  
 geopend, die alle Zaaden dus gemarmerd hadt,  
 zegt FORSKAÖHL. Dit Zaad komt met dat  
 der Kalabassen in hoedanigheid overeen, en  
 wordt mede geteld onder de Verkoelende, die  
 men dikwils tot Emulsiën gebruikt. De Bladen  
 zyn

(\*) *Num.* XI. vs. 5. Zy aten die Vruchten in Egypte om  
 niet (gratis) dat is te zeggen, voor weinig Prys: waar uit  
 blykt, hoe gemeen dezelve aldaar toen reeds waren.

(†) PISO *de Ind. Hist. Nat. & Med.*

zyn twee of driemaal Vinswyze verdeeld en gelyken eenigszins naar die der Koloquinthen. In Arabie, evenwel, vindt FORSKAÖHL twee Soorten, die hy Citrullen noemt, met gepalmde of gekwabde Bladen.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII,  
HOOFD-  
STUK.  
*Syngenesia.*

C U C U M I S. Komkommer.

Van het voorgaande verschilt dit Geslacht byna alleen door een driedeeligen Stamper, en dat de Zaaden spits zyn. Het bevat, buiten en behalve de gewoone Vrugten van dien naam, ook de Meloenen en anderen, in elf Soorten, als volgt.

(I) Komkommer met veeldeelige Bladen en Klootronde gladde Appelen.

I.  
*Cucumis*  
*Colocyn-*  
*this.*

Deeze hadt de vermaarde TOURNEFORT, wgens de bitterheid, afgezonderd van de overige Komkommerachtige Planten. 't Gewas, welks afkomst onzeker is, komt met dezelve, en inzonderheid met de laatst beschreevene, grootelyks overeen, maar heeft de Bladen niet zo fyn verdeeld. Men zaait hetzelfde 's Voorjaars veel in Vrankryk, Duitschland en Engeland; doch in de Zuidelyke deelen van Europa, in

(1) *Cucumis* Fol. multifidis, Pomis Globosis glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1092. *Veg.* XIII. p. 726. *H. Ups.* 293. *Mat. Med.* 440. *R. Lugdb.* 263. *Colocynthis* Fr. rotundo major *C. B. Pin.* 313. *Colocynthis.* *CAM. Epit.* 982. *DOD. Pempt.* 665. *LOB. Ic.* 645.

IV. in Spanje en Italic, slaagen de Vruchten best, die men *Koloquint-Appelen* noemt. Daar komen van dezelve aanmerkelyke Verscheidenheden voor. **LOBEL** hadt 'er in de Hoven van Holland, Vrankryk en Italic, gezien, die donker groen van Kleur waren, een weinig gespikkeld, Peerachtig als een klein Kalabasje, of ook rond als een Oranje-Appel, en geele, platachtig rond. Zeer dikwils kwamen hem ook voor, die zeer klein waren, langwerpig, van grootte als een Ganzen- of Zwaan-ey, zeer hard van Schil, gespikkeld, groen en graauw. Het Zaad, daar in vervat, is byna Eyronde, eenigzins platachtig, bruin, en heeft wel den dikken zoom niet van de Pompoenen en Kalabassen, maar ook geene spits- of schertheid.

APPHEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Samen-  
teelste.*

De Appels zyn onder de Geneesmiddelen bekend, wegens hunne alles overtreffende bitterheid, daar men een Spreekwoord van heeft (\*). Inwendig levert het gedroogde Merg een sterk en gevaarlyk Purgeermiddel uit, dienstigst in Klyfsteeren, als wanneer het van een kragtige uitwerking in zwaare Opstoppingen en tot Afwendig bevonden wordt. Het Zaad kan men veiliger ingeeven. 't Extrakt kan met voorzigtigheid in Pillen dienen. Voorts komen de Koloquinten in verscheide Samenstelzels der Apotheeken.

(2) Kom-

(\*) *Het bitterst, dat men vindt,  
Is de Appel Koloquint.*



- (2) Komkommer met Hartvormige vyfkwab-  
bige getande Bladen, die stomp zyn; de  
Appelen Klootronk met Doornijes gewa-  
pend.

IV:  
AFDEEL  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

II.  
*Cucumis*  
*Probeta-*  
*rum,*  
Profeeten-  
Appel.

Volgens den bynaam schynt deeze van den Ridder gehouden te zyn voor die *Wilde Koloquinten*, waar van men in de Heilige Bladeren leest, dat het Moes, daar van gekookt, oneetbaar was wegens de bitterheid, doch van den Profeet Eliza, als door een Wonderwerk, met Meel eetbaar gemaakt werde (\*). De Plant, waar toe die van SHAW met twaalf geele en groene Streepen, in Arabie gevonden, t'huis gebragt wordt, heeft volgens HASSELQUIST een kruipende- of klimmende vyfhoekige Steng, met Bladen als der Aalbesfen, zynde klein van Gewas, en een rond Appeltje draagende, dat aan alle kanten met Doornen is bezet (†).

(3)

(2) *Cucumis* Fol. Cord. quinquelobis &c. *Am. Acad.* IV. p. 295. *Colocynthis pumila echinata Arabica* &c. SHAW. *Afr.* 164.

(\*) 2 *Koningen*. Kap. IV. 't Is my evenwel geloofbaarer, dat het de gewoone gladde Koloquinten zyn geweest, die volgens RAUWOLF in groote menigte aan den Euphraat by Bagdad groeien en van de Perliaanen *Woestyn-Kalabas* genoemd worden. Deeze vindt FORSKAÖHL niet alleen op vogtige Kley-vlakten in Arabie, maar ook in de Woestynen by Kairo in Egypte: zo dat de Natuurlyke Groeiplaats niet onbekend is. De gewoone naam is *Handal* of *Hensal* by de Arabieren.

(†) Zulke gedoornde Appeltjes zouden niet ligt, by abus,

is

IV. (3) Komkommer met Handpalmig uitgehoekte  
 AFDEEL. XXIII. Bladen, en Klootronde stekelige Appelen.

HOOFD-  
 STUK.

III.  
*Cucumis*  
*Anguria.*  
 Eyvormige.

Deeze Amerikaanfche, die men in de Euro-  
 pifche Tuinen aantreft, verfchilt door de uit-  
 gehoekte Bladen niet alleen, maar ook door  
 de figuur der Vruchten, welke met Doornige  
 knobbeltjes gewapend zyn, van de anderen. De  
 Stengen zyn gehoekt en ftekelig; de Bloemen  
 klein als die der Bryonie; de Vrucht eetbaar.

IV.  
*Acutangu-*  
*lus.*  
 Spitshe-  
 kige.

(4) Komkommer met rondachtig gehoekte Bla-  
 den en Vruchten die tien fpijfe hoeken  
 hebben.

Een eetbaare Vrucht, in Tartarie en China  
 vallende, welke GREW voorftelt onder den  
 naam van *Indifche Kalabas*, wordt hier bedoeld.  
 Zy heeft aan 't end een klein Dekzeltje, en  
 van binnen maar ééne Holligheid; daar die van  
 dit

in den Pot gefneeden zyn geweest, maar met de gladde  
 Koloquinten kon men zig vergiften.

(3) *Cucumis* Föl. palmato-sinuatis &c. GOUAN *Monsp.*  
 498. *Cucumis* Föliis Palmatis. R. *Lugd.* 263. *Cucumis* sylv.  
 Americanus, *Anguria* folio, *Fructu* Ovi figurâ. PLUK. *Phyt.*  
 T. 170. f. 3. *Anguria* Amer. *Fructu* echinato eduli; TOURNF.  
 MILL. *Diſc.* T. 33.

(4) *Cucumis* Föl. rotundato-angulatis &c. *Cucumis* longus  
 Indicus. GREW. *Mus.* 229. T. 17. f. 2. *Cucumis* Ind. striatus  
 Operculo donatus, &c. PLUK. *Alm.* 123. T. 172. f. 1.  
 Petola. RUMPH. *Amb.* V. p. 408. T. 149. BURM. *Fl. Ind.*  
 p. 269.

dit Geslacht doorgaans driehokkig zyn , met Vliezige afgezonderde Holligheden. De Zaden zyn zwart en als gekaauwd , gelyk in de Water-Meloenen , zegt de Ridder (\*). De Bloemen komen getropt op één Steeltje voor en zyn geel van Kleur. De Vrucht is tusfchen de Komkommers en Kalabassen middelflagtig , wordende in Oostindie *Petola* genoemd , dewyl haar Schors eenigermaate gemarmerd of Vlakkelig is , gelyk de Zyden Kleedjes van dien naam. Zy valt wel twee Voeten lang en langer , maar men heeft 'er Verscheidenheden van , onder welken de Bengaalsche veel kleiner is en Oranjekleurig : de Slangvormige tot de Trichofanthes , hier voor , behoort ; en de gewoone of *Panjang-Petola* , by de Chineezen *Moes-Komkommer* genaamd , welke tot het Geslacht van Momordica of Springvrucht is t'huis gebragt. Jong zynde , worden deeze Vruchten in Schyven gefneden , als Komkommers , en dan , by iets hartigs gekookt , leveren zy een lekkere Pottagie uit , zeer veel in gebruik by 't Gemeene Volk.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Syngenesia*

(5) Komkommer met de Bladen rond gehoekt , en dikbuikige Vruchten. De v. .  
Cucumis  
Melo.  
Meloen.

(\*) Immers is dit uit het gezegde : *Semina nigra , quasi massicata ut in Anguria* , waarschynlyk te begrypen.

(5) *Cucumis Foliorum angulis rotundis , Fructibus torulosis.* *Mar Med* 444. *H. Cliff.* 451. *H. Ups.* 292. *R. Lugdb.* 263. *Melo vulgaris.* *C. B. Pin* 310 *Melo f. Melopepo Vulgi , Cucumis antiquorum.* *DOE. Pempt.* 663. *LOB. Ic.* 639.

X

IV. Deze zeer bekende edele Vrugten, wel-  
 ANDEEL. ken men gemeenlyk *Meloenen*, in 't Fransch  
 XXIII. en Engelsch *Melons*, in 't Hoogduitsch *Me-*  
 HOOFD- *launen* noemt, hebben, zo men wil, dien  
 STUK. naam van den Appelreuk of van de Appelachtig-  
*Samen-* ge figuur. Ik weet niet, waarom men niet veel-  
*seelige.* eer derzelve naam van 't Latynsch woord *Mel*  
 of van 't Griekfche *Meeli*, dat Honig betekent,  
 wegens den zoeten Smaak, dien de lekkersten  
 hebben, zou afleiden. Zy waren, by de Ouden,  
 onder den naam van *Sikuës* begreepen. 't Ge-  
 was onderscheidt zig door de ronde hoeken der  
 Bladen, groeiende anders, op dezelfde manier,  
 Rankachtig langs den Grond, met geele Bloe-  
 men. In de gedaante der Vrugten heeft de  
 kweeking der Tuinlieden een groote Verschei-  
 denheid gemaakt. Daar zyn kleine, middel-  
 baare en ongemeen groote Meloenen, die byna  
 rond of langwerpig rond, aan de enden puntig  
 of ingedrukt zyn, glad van Schil of knobbelig,  
 geribd of ongeribd, groen, geel of bont, met  
 het Vleesch van binnen wit, groenachtig, geel  
 of Oranjekleurig. In 't algemeen kan men zeg-  
 gen, dat de grootte zelden die van eens Men-  
 fchen hoofd veel te boven gaat. Die wit Vleesch  
 hebben, *Spek-Meloenen* genaamd, zyn door-  
 gaans de slegtsten. Hier aan volgen die met  
 groenachtig Vleesch. De *Kantalopen*, rond en  
 geribd, maagtig groot van stuk, van binnen rood-  
 achtig, worden meest tot den Tafel gekoozen.  
 Het Vleesch derzelve is zo zoet, dat menze

gewoonlyk met Peper en Zout nuttigt. Daar IV:  
 zyn ook zeer kleinen, genaamd *Suiker-Meloenen*, die, behalve de zoetheid, eenen Moskel  
 jaat-Reuk hebben, naauwlyks grooter dan een **AFDEEL: XXIII. HOOFD-STUK.**  
 Oranje-Appel, hier te Lande minder bekend. *Syngenesia.*

In Spanje, Italie, en andere Zuidelyke Landen, als ook in de Levant, Turkye en Egypte, teelt men de Meloenen, gelyk hier de Komkommers, op den blooten Grond. In de middelste en Noordelyke deelen van Europa vereifcht derzelve Teeling overdekte Bakken of Broeibergen, en een behandeling, waar omtrent veel aan te merken valt: want het is een Gewas, welks tederheid byna de lekkerheid der genen, die'er van sinullen, evenaart. Ondertuschen mogen deeze Vrugten, in de Zomer, wel onder de gezondste Nageregten geteld worden; als zynde van eene verfrischende, zagte-lyk afgang maakende hoedanigheid, met maatigheid gebruikt. De Zaaden behooren tot de vier Verkoelende der Apotheeken.

(6) Komkommer met rond gehoekte Bladen en Klotronde Vrugten, stomp genaveld.

VI.  
*Cucumis*  
*Dudaim.*  
 Perfische.

Tot deeze Soort betreft de Ridder een Meloentje,

(6) *Cucumis* Fol. angulis rotundatis &c. *Melo variegatus Aurantii* figura odoratissimus. DILL. *Elzb.* 223. T. 177. f. 218. *Melo Perficus* minimus odoratissimus. RAJ. *Suppl.* 333. *Cucumis Orientalis* Fructu Citriformi. WALTH. *Hort.* 133. T. 21.

X 2

II. DEEL. XI. STUK.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

*Samen-  
zellige.*

loentje , van grootte als een Oranje-Appel en van dergelyke figuur, den Bast Oranje hebbende met groenachtige Vlakken, die door de rypheid wit worden. Het heeft een zeer aangenaamen Reuk, doch laffen Smaak. Sommigen hebben het *Perfisch* genoemd, hoewel het Zaad van de Kust van Barbarie, en wel uit Marokko, overgebracht zou zyn.

De bynaam *Dudaim*, die op twee plaatsen in de Heilige Schrift voorkomt (\*); wordt by de Thalmudisten genomen voor welriekende Bloemen; als Violen of dergelyken. Op de eerste plaats schynt zy, veelcr, zekere Vruchten te betekenē, en hoewel men 'er de Mandragers-Appeltjes door verstaan heeft, is zulks, dewyl die in de Oosterfche Landen niet groeijen, gantsch ongerymd. Met meer reden, derhalve, zou men om deeze Meloentjes denken mogen, indien dezelve in Paleftina wild voorkwamen.

De Heer FORSKAÖHL bevondt, dat men te Kairo, onder veelanderen, dergelyke Soort in de Tuinen kweekte en *Schemmam* noemde. De Ranken hadt zy vyfribbig en flekelig zo wel als de Bladen, welke langwerpig Hartvormig, spits en Tandwyze uitgegulpt waren; met geele Bloemen, in de Oxelen getropt. Zy droeg Eyronde zeer gladde Vruchten, geel met rosse  
Vlak-

(\*) Gen. XXX, vs. 14-16, en Hoogl. VII, vs. 13.

Vlakken en een Waterig Vleesch, vol Zaad. IV.  
 Men teeldeze om den sterken, niet onaange- AFDEEL.  
 naamen Reuk, doch zy werden niet gegeten. XXIII.  
HOOFD-

(7) Komkommer die ruig is, met de hoeken VII.  
 der Bladen onverdeeld en getand; de Vrug- Cucumis  
 ten Spoelachtig, Haairig, aan beiden enden Chatè.  
 verdunnende. Arabische.

Een Komkommerachtige Vrugt der Egypte-  
 naaren, waar van ALPINUS de Afbeelding  
 geeft. HASSELQUIST noemtze de Koningin  
 der Komkommeren, en houdtze voor de *Ab-*  
*dellavi* van dien Autheur, een langwerpige  
 Meloen van een alleruitmuntendsten Smaak, die  
 nergens dan by Kairo geteeld werdt. Blyk-  
 baar, nogthans, is dezelve, uit de beschryving,  
 van de *Chatè* verschillende; welke Plant ge-  
 heel ruig is, en ook de jonge Vrugten Haairig,  
 de volwasfene glad heeft. FORSKAÖHL, niet-  
 temin, zegt dat *Abdellavi* de Arabifche naam  
 is van deeze, die in Egypte by geheele Akkers  
 wordt geteeld. Men bereidt 'er een aangena-  
 men Drank van, door aan 't boven end een Gat  
 te maaken in de Vrugt; dan met een Stokje het  
 Merg door één te roeren; voorts de Vrugt,

ZO

(7) *Cucumis hirsutus*, Fol. angulis integris dentatis &c.  
 HASSELQ. *It.* 491. *Cucumis Ægyptius rotundifolius*. C. B.  
*Pin* 310. *Chatè*. ALP. *Ægypt.* 114. T. 116. VESL. p. 47.  
 FORSK. *Fl. Ægypt, Arab.* 168.

X 3

II, DEEL. XI, STUK,

IV. zo als zy nog aan den Steel zit , begraavende  
 AFDEEL als wanneer , na eenige Dagen verloops , de  
 XXIII. zelve vol is van een zeer lekker Sap. Dit dient  
 HOOFD. tot het bereiden van Sorbet en andere Dran-  
 STUK. ken , waar op de Turken zeer verslinderd zyn.  
 Sommen bewaaren die Meloen - Komkommers  
 daar toe het geheele Jaar , in Kaf of Stroo.  
 VESLINGIUS , niettemin , merkt aan , dat het  
 veel gebruiken van die Vruchten de Egyptenaars  
 aan Water - Breuken onderhevig maakt : hoewel  
 het Gemeene Volk die ook krygt door de Salpe-  
 terige en sterk verkoelende hoedanigheid van het  
 troebele Nylwater.

VIII. (8) Komkommer met de hoeken der Bladen  
*Cucumis* regt en Eyrond - langwerpige knobbelige  
*fativus.* Vruchten.  
 Gewoone.

Dit zyn de gewoone *Komkommers* , door ge-  
 heel Europa , en inzonderheid in de middel-  
 deelen bekend ; wier afkomst men niet weet.  
 't Is een Gewas , dat , gelyk de voorgaanden ,  
 jaarlyks moet gezaaid worden , doch zig zeer  
 gemakkelijk voortteelen laat. „ In Egypte eet  
 „ het Gemeen ze gekookt en met Azyn inge-  
 „ legd , zegt HASSELQUIST , of als Bey-  
 „ lin-

(8) *Cucumis* Fol. angulis rectis , Pomis ovate-oblongis  
 scabris. *Mat. Med.* 445 *H. Cliff.* 451. *H. Ups.* 292. *R.*  
*Lugdb.* 263. *Cucumis fativus vulgaris.* *C. B. Pin.* 310. *Cu-*  
*cumis vulgaris.* *DeD.* *Pempt.* 66. *Cucumeres fativi & escu-*  
*lenti.* *LOB.* *lc.* 638.



„ lingen met Vleefchen Kruideryën vol geftopt IV.  
 „ by Luiden van Vermogen, die ze dus ook ARDEEL.  
 „ kookten, als wanneer zy een goede Spyze XXIII.  
 „ uitleveren.” FORSKAOHL tekent verfchei- HOOFD-  
 de Soorten, behalve de gemelden, aan; fom- STUK.  
 migen een Elle, anderen een Voet of een Syngenefia.  
 Handbreed lang, die by Kairo gekweekt wor-  
 den.

Wy hebben ook veelerley Komkommers; onder welken de Geele allergeemeenst zyn, om raauw als Salade te nuttigen. De Franfchen nochtans en Engelfchen achten de Groene fmaakelyker dan de Geele of Witte, welke laatften gebruikt worden tot den vroegen Komkommer-Teelt, op Mestbergen gefchiedende als die der Meloenen. Van de Groene worden de jonge Vrugten, onder den naam van *Augurkjes*, tot inleggen genomen. De Geele, die men ter langte van een Voet, of daaromtrent, eet, worden, als menze aan den Stoel laat blyven, wel een Arm dik en een Elle lang, als wanneer zy Zaad uitleveren. Dit telt men mede onder de Verkoelende Zaaden.

(9) Komkommer met hoekig-gekwabde Bladen, de Vrugten Rolrond, gefleufden krom. IX.  
Cucumis  
flexuosus.  
 (10) Bogtige.

(9) *Cucumis* Fol. angulato - sublobatis &c. *Cucumis* flexuosus. C. B. *Pin.* 310. *Cucumis* oblongus, J. B. *Hift.* II. p. 247. DOD. *Pempt.* 662. *Cucumis* Anguinus flexuosus. LOB. *Jc.* 639.

X 4

II. DEEL. XI. STUK.

IV.  
 ANDEEL.  
 XXIII.  
 HOOFD-  
 STUK.

(10) Komkommer met gekwabde Bladen en zeer lange Rolronde, glatte, gedraaide Vruchten.

X.  
*Cucumis*  
*Anguina*  
 Slangach-  
 tige.

Deeze beiden, in Oostindie vallende, hebben Slangswys' omgekromde Vruchten, inzonderheid de laatste, waar toe de *Slangvormige Petola* van RUMPHIUS betrokken wordt, die ik, wegens de Haairigheid der Bloemblaadjes, veeleer zou denken tot de *Trichosanthes Anguina* te behooren. De Vrucht wordt wel drie of vier Voeten lang.

XI.  
*Maderas-*  
*patanus.*  
 Koromandelische.

(11) Komkommer met Hartvormige onverdeelde fyn getande Bladen en Klootronde glatte Vruchten.

Aan de Kust van Koromandel groeit deeze, die, als kleine roode Besfen draagende, door HERMANNUS tot de Bryonie was betrokken. Ik weet niet, hoe men dat Komkommertje van Madras, met een zeer kleine Vrucht, van PLUKENET, hem door den Heer C. DU BOIS ver-eerd, hier kan t'huis brengen, als hebbende hetzelfde zeer blykbaar een stekelige Vrucht (\*).

Uit

(10) *Cucumis* Fol. Lobatis &c. *Petola Anguina*. RUMPH. *Amb* V. p. 407. T. 148. BURM. *Fl. Ind.* p. 210.

(11) *Cucumis* Fol. Cord. integris denticulatis &c. *H. Ups.* 293. *Bryonia* Foliis Cord. oblongis &c. *Fl. Zeyl.* 356. *Cucumis Maderaspatensis*, Fr. minimo. PLUK. *Alm.* 123. T. 170. f. 2.

(\*) De ronde glatte Vrucht, daar by getekend, welke  
 men

Uit Japanfche Zaaden , welken ik van Java bekomen had , is in 't voorleeden Jaar , by een Liefhebber alhier , een Plantje opgekomen tot dit Geflagt behoorende , 't welk in 't zelfde Jaar , uit zyn eigen Vrugt , nog eens is voortgeteeld en ten tweeden maale Vrugt gedraagen heeft. Het Loof gelykt naar dat der Meloenen , doch is in allen deele veel kleiner. De Bloemen zyn geel , maar de Vrugten niet grooter , dan *Fig. 2* , op **PLAAT LXXIII** , aanwyst , zynde getekend naar zulk een Appeltje , 't welk ik doorgesneeden en de Zaaden daar in volmaakt als die der Meloenen bevonden heb. De Vrugt was geelachtig van Kleur , glad , met een zeer dunne Schil , en aangenaam van Smaak , byna als een Perfik of murwe Peer. Tegenwoordig , nu ik dit fchryf , in Juny des jaars 1779 , is wederom een Plantje daar van met Schepzels , een Duim groot , beladen.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
Japanfch  
Meloentje.  
PLAAT  
LXXIII.  
Fig. 2.

### B R Y O N I A. Bryonie.

In dit Geflagt zyn de Mannetjes-Bloemen vyftandig gekelkt , met een vyfdeelige Bloem en drie Meeldraadjes : de Wyfjes-Bloemen hebben een getanden Kelk en zyn ook vyfdeelig , met eenen driedeeligen Styl , en de Vrugt is een byna Klootronde veelzaadige Befie.

(I)

men waarfchynlyk daar voor aangezien heeft , behoort tot den Kalabasboom , onder op de Plaat.

X 5

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.

HOOFD-  
STUK.

I.

*Bryonia*  
*alba.*  
Witte.

(1) *Bryonie met gepalmde, wederzyds Eeltig ruuwe Bladen.*

De gewoone *Bryonie* der Winkelen, welke men in 't Nederduitsch *Wilde Wyngaard*, in 't Engelsch *Wilde Hoppe*, in 't Fransch *Coluvrée* en in 't Hoogduitsch *Stichwurts* noemt, komt hier in aanmerking. Zy groeit in Europa overal, in de Haagen en Wildernissen, op belommerde Zandgronden, beklimmende het Kreupelbosch met zyne Ranken. De Bladen en Bloemen zyn als gezegd is, maar de Besfen heeft het somtyds rood, somtyds zwart. Gemeenlyk komen de vrugtbaare en onvrugtbaare Bloemen op ééne zelfde Plant voor, maar men heeft 'er ook gezien, met Vrouwelyke Bloemen en Mannelyke op byzondere Planten; ja de Heer JACQUIN tekent aan, dat hy den Wilden Wyngaard, omstreeks Weenen, altoos tweehuizig gevonden hebbe (\*).

De zo beroemde Medicinaale kragten berusten in de Wortel van dit Kruid, een sterk Purgeermiddel, dat dunne Slymerige Vogten doet ont-

(1) *Bryonia* Fel. Palmatis utrinque Calloso - scabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1093. *Veg.* XIII. p. 727. *Mat. Med.* 443. GORT. Belg. 276. *H. Cliff.* 453. *Fl. Suec.* 790, 876. R. *Lugdb.* 264. *Bryonia* alba *Baccis* nigris. C. B. *Pin.* 297. *Vitis* alba *Baccis* nigris. CAM *Epit.* 987. *Vitis* alba, *Bryonia*. LOB.  *Ic.* 624. *Bryonia* alba et nigra. DOD. *Pempt.* 400.

(\*) *Vindob. Enum.* p. 172.

ontlasten. Hierom heeft men deszelfs inwendig <sup>IV.</sup>  
 gebruik dienstig bevonden tegen Verstoppen <sup>AFDEEL.</sup>  
 en Verhardingen der Ingewanden, verouderde <sup>XXIII.</sup>  
 Borstkwaalen en de Waterzugt. Het Sap van <sup>HOOFD-</sup>  
 den verschen Wortel is zo scherp, dat het Ont- <sup>STUK.</sup>  
 vellingen maakt in de Huid. Door den gekneus- <sup>Syngenesia,</sup>  
 den Wortel, met Lyn - Oly gekneed, uitwen-  
 dig op te leggen, heeft men somtyds Jichtpy-  
 nen verdeeven. Uitmuntend is ook die Wortel,  
 versch zynde, en onder andere Middelen ge-  
 mengd, in Pappen of Stoovingen, daar men de  
 Verrotting, of het Vuur, moet tegengaan of  
 voorkomen, en tot wegneeming van Wratten  
 of andere Huidkwaalen, op zig zelf alleen.

(2) Bryonie met Handpalmige effene, vyfdee- <sup>II.</sup>  
 lige Bladen; de Slippen Lancetvormig uit- <sup>Bryonia</sup>  
 gegulpt Zaagtandig. <sup>palmata.</sup>  
<sup>Gevin-</sup>  
<sup>gerde.</sup>

(3) Bryonie met Hartvormige hoekige Bla- <sup>III.</sup>  
 den, die aan den voet van onderen geklierd <sup>Grandis.</sup>  
 zyn. <sup>Groot-</sup>  
<sup>bloemige.</sup>

(4) Bryonie met Hartvormige langwerpige <sup>IV.</sup>  
 vyf- <sup>Cordifolia.</sup>  
<sup>Hartbladig.</sup>  
<sup>ge.</sup>

(2) *Bryonia* Fol. *Palmatis laxibus* &c. *Bryonia* Zeyl. Fol.  
 quinque partito. BURM. *Zeyl.* 353. BURM. *Fl. Ind.* 210.

(3) *Bryonia* Fol. *Cord. angularis*, basi subtrus Glandulosis.  
*Mant.* 126. *Bryonia* Fol. *subrotundis angulosis* Momordica  
 facie. BURM. *Zeyl.* 49. T. 19. f. 2. *Vitis alba Indica.* RUMPH.  
*Amb.* V. p. 442. T. 166. f. 1.

(4) *Bryonia* Fol. *Cord. oblongis quinquelobis* &c. *Fl.*  
*Zeyl.* 354. BURM. *Fl. Ind.* 210.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXIII.  
 HOOFD-  
 STUK.  
 V.  
*Bryonia*  
*Laciniosa.*  
 Gesnip-  
 perde.

vyfkwabbige getande ruuwe Bladen, de  
 Bladsteeltjes tweetandig.

(5) *Bryonie met Handpalmige Bladen, de*  
*Slippen Lancetvormig Zaagtandig, de*  
*Bladsteeltjes gedoornd.*

Deeze vier zyn Oostindifche of Ceylonfche  
 Planten, die door het gezegde van de voor-  
 gaande en van elkanderen verschillen. Zy ko-  
 men allen daar in overeen, dat de Bladen meer  
 of min in vyven gedeeld of vyfkwabbig zyn.  
 Die van de Derde en Vierde Soort zyn echter  
 maar vyfhoekig en in de laatstgemelde byna  
 Hartvormig. Van deeze, welke de Witte  
 Wilde Wyngaard is by RUMPHIUS, werden  
 de Bladen tot Moes en de Wortels tegen de  
 Kinderpokjes gebruikt (\*). De Vyfde, in te-  
 gendeel, heeft de Bladen zeer diep gefnip-  
 perd, zo dat zy veel naar die van de gewoo-  
 ne Pasfiebloem gelyken. Het is, gelyk alle de  
 voorgaanden, een Rankachtig klimmend Ge-  
 was,

(5) *Bryonia* Fol. Palmatis, Lacinii Lanceolatis ferratis  
 &c. *H. Cliff.* 452. *R. Lugdb.* 264. *GOUAN Monsp.* 499.  
*Bryonia* Zeyl. Fol. profunde laciniatas. *HEM. Lugdb.* 95.  
*T. 95. Parad.* 103. *T. 107. Nehoemeka, H. Mal.* VIII. p.  
 37. *T. 19. Balsamina Cucumerina. COMMEL. Cat.* 47.  
*BURM. Fl. Ind.* 210. NB. Synonyma excludenda; notatur:  
 fed quæ?

(\*) De Hartbladige is dikwils met de Witte *Bryonie* van  
 de Kaap gezonden, zo de Heer N. L. BURMANNUS aan-  
 tekent.

was, in de Europifche Tuinen bekend, dat Besfen draagt van grootte als Kruisbefiën of als Kerfen, bleek paarfch, met witte Streepen. Het fchynt dergelyke eigenfchappen te hebben als de Europifche Bryonie, wordende van de lonners in de Waterzugt gebruikt. Aan de Kust van Malabar valt een dergelyk Kruid, dat de Portugeezen *Nhola*, de Nederlanders *Siitten* genoemd hebben.

- (6) Bryonie met Handpalmige, vyfdeelige, wederzyds effene Bladen, die de Slippen Vindeelig hebben.

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.  
*Syngenefia.*  
VI.  
*Bryonia*  
*Africana.*  
Afrikaanfe.

Deeze Afrikaanfe heeft de bovenfte Bladen vyfdeelig, aan den rand ruuw, de Slippen in fmalle fpitfe Vinnetjes gefmaldeeld. Zy draagt eenzaame Besfen, rondachtig, gefpitst en ftomp gehoekt, geel van Kleur, met drie of vier Zaaden.

- (7) Bryonie met Handpalmige van onderen Eeltig gefpitte Bladen.

VII.  
*Cretica.*  
Kandia-  
fche.

De

(6) *Bryonia* Fol. Palmatis quinquepartitis utrinque lavi- bus &c. *H. Cliff.* 453. *R. Lugdb.* 264. *Bryonia* Afr. lacin. tuberofa radice. *HERM. Parad.* 107. *T.* 108.

(7) *Bryonia* Fol. Palm. subtus Callofo-punctatis. *H. Cliff.* 253. *R. Lugdb.* 264. *Bryonia* Cretica maculata. *C. B. Pin.* 297. *Prodr.* 135. *Bryonia* alba maculata. *J. B. Hifß.* II. p. 146.

IV. De Gevlakte Kretische Bryonie, welke ook bekend is in de Europifche Kruidhoven, maakt deze uit. Zy is in alle opzigten kleiner, doch heeft grooter Bloemen dan de gemeene Wilde Wyngaard, die lang gefteeld zyn, ende Vrucht is tweezaadig.

Arden.  
XXIII.  
HOOFD  
STUK.  
Samen-  
veelige.

### S I C Y O S. Stekelbes.

De Bloem en Vruchtmaakende deelen zyn hier van de voorigen niet verfchillende, maar de Vrucht is eenzaadig met Stekelige puntjes.

TOURNEFORT maakte 'er een Geflagt van, genaamd *Sicyoides*, als naar de Komkommers gelykende. Dit kwam DILLENIUS wat oneigen voor, die den naam van *Bryonioides* beter oordeelde. „ Want (zegt hy,) het zweemt „ in Bladen noch Bloemen, noch manier van „ groeiing, naar de Komkommers of Kaau- „ woerden zo veel niet als naar de Bryonie. „ In Vruchten wykt het ook van die beiden, „ zo wel als van de laafte, zo zeer af, dat „ het met regt een nieuwen naam verdiende.” LINNÆUS, eindelyk, flaakt den Gordiaanfchen knoop, als een tweede Alexander, en maakt 'er onbefchroomd *Sicyos* van, dat de oude Griekfche naam is der Meloenen, Komkommeren en dergelyke eetbaare Vruchten, in 't algemeen (\*).

De volgende uitheemsche Soorten zyn 'er in begrepen.

(1) Ste-

(\*) RUTY *Mat. Med.* p. 150.



## (1) Stekelbes met hoekige Bladen.

Die, welke DILLENIUS afbeeldt en beschryft, in de Elthamse Tuin by Londen jaarlyks geteeld uit Zaad, dat eerst van Mexico of Nieuw Spanje was gekomen, verschilde, volgens hem, van de gemeene Soort uit Kanada, die men reeds lang in de Europeische Tuinen gehad heeft, door in Blad, Bloem en Vrucht, veel kleiner te zyn; hoewel zy niet minder hoog opklom met haare Ranken. Ik weet niet, met wat regt de *Bryoniachtige Komkommer* van Bisnagar, door PLUKENET afgebeeld, daar toe betrokken kan worden, welke eenzaame Vruchtjes hadt met gedoornde Kelken. Want, zo wel de gedagte Kleine als de Grootte Kanadafche, hebben getropte Vruchten, van eene Kegelachtige figuur, geheel bezet met Doortjes, die in een Vleezige Schil een Kerntje als een Amandel befluiten, dat Komkommerachtig ruikt en bitter is van Smaak. Het Exemplaar van myne Afbeelding, is van Java in Oostindie afkomstig.

Zeer

## (2) Stekelbes met gefnipperde Bladen.

(1) *Sicyos* Fol. angulatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1094. *Veg.* XIII. p. 727. *H. Cliff.* 452. *Ups.* 291. *R. Lugdb.* 265. *Bryonioides* Flore et Fructu minore. *DILL. Elth.* 58. T. 51. f. 59. *Cucumis Bryonioides Bisnagarica* fr. parvo. *PLUK. Phyc.* 26. f. 4.  $\beta$ . *Cucumis Canad. monospermos.* *HERM. Par.* 108. T. 133.

(2) *Sicyos* Fol. laciniatis. *Syst. Nat.* XIII. *Sicyoides* Fructu echinato, Foliis laciniatis. *PLUM. Sp.* 3. *lc.* 243.

H. DELL. XI. STUK,

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

I.  
*Sicyos*  
*angulata.*  
Hoekig.  
PL. LXXIII.  
Fig. 3.

II.  
*Laciniata.*  
Gefnip-  
perd.

IV. Zeer twyfelde de Ridder voorheen, of de  
 AFDEEL. Sicyoides met een gedoornde Vrugt en gefnip-  
 XXIII. perde Bladen van PLUMIER, wel een by-  
 HOOFD- zondere Soort ware, die zyn Ed. 'er thans van  
 STUK maakt. Volgens de Afbeelding heeft dezelve de  
*Samen-  
 teelige.* Bladen met veele diepe Infnydingen, zo dat  
 zy weezentlyk daar van fchynt te verschillen.  
 Ook zyn de Vrugten ronder, dikker en met  
 fterker Doornen gewapend.

III. (3) Stekelbes met vyfdeelige uitgeknaagd Tan-  
*Sicyos  
 Garcini.* dige Bladen en gehaairde Vrugten.  
 Gehaaid.

Deeze heeft de Heer LINNÆUS overge-  
 nomen van den Heer N. L. BURMANNUS  
 door wien zy in Afbeelding was gebragt, on-  
 der den naam van *Sicyos Garcini*. De Heer  
 GARCIN hadtze genoemd *Ceylonfche Bryonie*,  
 in Tutokoryn gevonden. Dat de Bladen Hart-  
 vormig, vyfdeelig zyn, met ftompe inhammen;  
 de Slippen uitgehoekt met gefpitfte Tanden: de  
 Vrugten ongefteeld, eenzaam, gehaaid en te-  
 gen de Steng aangedrukt, hadt gezegde Hoog-  
 leeraar, nader, den Ridder gemeld.

IV. (4) Stekelbes met enkelbroederige vyfmannige  
*Eduhis.* Bloemen. In  
 Verbaar.

(3) *Sicyos* Fol. quinquepartitis eroso-dentatis, Fructibus  
 ciliatis. *Mant.* 297. *Sicyos* Fol. quinque-partitis &c. BURM.  
*Fl. Ind.* p. 211. T. 57. f. 3.

(4) *Sicyos* Flor. monadelphis pentandris. JACQ., *Amer. Hift.*  
 252. T. 163.

In de Westindiën , alwaar zy op 't Eiland **IV.**  
 Kuba wild groeit en sterk gekweekt wordt , vondt **AFDEEL.**  
 de Heer J A C Q U I N deeze zonderlinge Plant , **XXIII.**  
 welke , hoewel eenigszins van de Kenmerken **HOOFD-**  
 van dit Geslagt verschillende , zyn Ed. nogthans **STUK.** *Syngenesia*  
 onder dien naam voorstelt : twyfelende niette-  
 min , of zy niet een byzonder Geslagt zou mo-  
 gen maaken. Zy behoort ten minste tot de Klas-  
 se der *Eenhuizigen* , als Mannelyke Bloemen op  
 byzondere Steeltjes , getropt , en Vrouwelyken  
 een of twee , op een Steeltje in de zelfde Oxel  
 der Bladen hebbende. De Bloem is , in beiden ,  
 eenbladig , in vyven gedeeld , van eene Klok-  
 vormige figuur , in een dergelyke Kelk gevat.  
 In de Mannelyke of onvrugtbaare zyn de vyf  
 Meeldraadjes tot een Cylindrische Buis samen-  
 gegroeid , zig boven wyd uitbreidende. In de  
 vrugtbaare Bloemen is een Vrugtbeginzel , dat  
 een ronden Styl heeft met een zeer grooten  
 Schildvormigen omgeboogen Stempel.

Het is een klimmend geklaauwierd Rankge-  
 was van eene Komkommerachtige gedaante ,  
 met Hartvormige gehoekte Bladen , die boven  
 ruuw zyn , de hoeken spits. De Bloemen zyn  
 geel , klein , Reukeloos. „ De Vrugt (zegt  
 „ hy) is van buiten glanzig groen , van binnen  
 „ wit en Vleezig , in grootte verschillende en  
 „ van een zonderling maakzel. Zy is Tolach-  
 „ tig Eyronnd met vyf Sleuven , met niet stee-  
 „ kende Doorens bezet , aan 't end oneffen  
 „ gebult , alwaar zy eene holligheid heeft , be-

Y

„ vat-

IV. „ vattende een Eyrondachtig plat Vleezig  
 A<sup>DEEL</sup>. „ Zaad. Dit Zaad, dat groen en onbekleed is,  
 XXIII. „ van een Duim in de grootste Vruchten, breekt,  
 HOOFD- „ als die ryp worden, door een Spleet aan 't  
 STUK. „ end een weinig uit en maakt veele Wortel-  
 Samen- „ tjes, terwyl het zyn Bladerig Kiempje tus-  
 tige. „ sphen de Plaatjes van het Zaad opregt (\*);  
 „ de Vrucht middelerwyl allengs verrottende.  
 „ Dezelve schynt, door haare Vogtigheid, het  
 „ Zaad allengs tot groeiing te brengen en die  
 „ te bevorderen, tot dat het zyn Voedzel uit  
 „ den Grond kan trekken. De Ingezetenen  
 „ pooten wel, tot voortkweeking, de geheele  
 „ Vrucht in de Aarde, maar zy spruit niettemin  
 „ uit, offchoon slegts op den Grond gevallen,  
 „ ja ook ingezameld en elders bewaard zynde.  
 „ Die van Kuba zyn gewoon deeze Vruchten,  
 „ in Vleeschnat en Bry gekookt, of met Os-  
 „ senvleesch gestoofd, dagelyks op Tafel te  
 „ brengen. Zy onderscheiden 'er twee Soorten  
 „ van, welken ik denk Verscheidenheden te  
 „ zyn, uit de Kweeking gesprooten. De eer-  
 „ ste of gemeene, welke zy eenvoudig *Chayo-*  
 „ *te* noemen, heeft veele of zeer weinige niet  
 „ kwetzende Doornen, en is vier Duimen,  
 „ meer of min, lang. De andere, welke zy  
 „ *Francés* of Fransche *Chayote* noemen, min-  
 „ der gemeen en doorgaans geheel zonder Door-  
 „ nen,

(\*) Dit schynt veel met de uitbotting der geweekte Tuin-  
 boonen overeen te komen.

nen, is van grootte als een Hoender - Ey. Ik heb de Bloemen en Vrugten in December verzameld."

IV.  
AFDEEL.  
XXIII.  
HOOFD-  
STUK.

De Bladen van deeze Eetbaare *Sicyos* der Westindiën zyn zo wel hoekig als die van de eerste Soort, welke in 't byzonder daar van den bynaam voert. Tot deeze dagt den Ridder mischien het *Sechium*, van BROWNE op Jamaika gevonden, te behooren (\*). Ik heb een Oostindische Plant ontvangen, welke de Heer THUNBERG met den naam van *Sicyos angulata* doopte; doch, volgens de aanmerking van DILLENIUS, dat in die Soort de onderste Bladen slegts hoekig, de middelsten ingefneeden en die aan de Ranken vyfkwabbig zyn, kan dezelve niet daar toe behooren. Alle Bladen, immers, aan myne Ranken, zyn Hartvormig en naauwlyks gehoekt, als uit de Afbeelding van een Rank, welke ik daar van uit Java ontvangen heb, in *Fig. 3*, op Plaat LXXIII. afgebeeld, blykbaar is.

*Syngenesia.*

In de Rang der Manwyvigen van deeze Klasse komt alleenlyk hier nog in aanmerking de Kruidige Soort van 't Geslagt van

A N D R A C H N E

Dat den Kelk, zo wel als de Bloem, vyfbladig

(\*) *Mant. alt.* p. 498. *Sicyos angulata*. Obs. *Sechium*. BROWN. *Jam.* 335. forte hujus generis.

IV. bladig heeft met vyf Meeldraadjes in de Mannelyken, die op een onvolmaakten Styl zitten: terwyl de Vrouwelyken drie Stylen hebben en een driehokkig Zaadhuisje.

APPEND.  
XXIII.  
HOOFD.  
STUK.

Ik heb de Boowachtige Oostindische reeds beschreeven: des thans overblyft

I. (1) *Andrachne die Kruidig is, neerhurkende.*  
*Andrachne*  
*Telephoi-*  
*ides.*  
Griekfche.

Dit is een Kruidje, door TOURNEFORT in de aanvang deezer Eeuw in Griekenland waargenomen en *Telephoides* genoemd, als veel gelykende naar het Echte *Telephium* van IMPERATUS (\*). Het heeft verspreide Stengetjes, van een Handbreed, een Span of een Voet langte, die rond, glad en groen zyn, met Eyrondachtige Blaadjes, byna als van het Muur of dergelyken, overhoeks. In de Oxels hangen, aan korte Steeltjes, tweederley Bloempjes, Mannelyke en Vrouwelyke, of onvrugtbaare en vrugtbaare, als gezegd is, waar van de laaften, in een vyfdeelige Kelk, een rondachtig Zaadbolletje voortbrengen, dat in drie hollighe-

(1) *Andrachne procumbens* Herbacca. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1095. *Veg.* XVI. p. 728. *Andrachne. H. Cliff.* 443. *Ups.* 285. *R. Lugdh.* 200. *Telephoides Gracum humifusum* Fl. albo. TOURNE. *Cot.* 50. DILL. *Elib* 377. T. 282. f. 364. BOXB. *Cent* II. p. 20. T. 12. f. 2. *Glaux procumbens Myrti Tarentini folio.* BOCC. *Mus.* II. p. 168. T. 119.

(\*) *Thelephium legitimum* Dioscoridis IMPER. Zie II. D. VIII. STUK, bl. 335.

heden verdeeld is, iedertwee Zaadjes bevattende, die stomp driekantig zyn. IV.  
AFDEEL.  
XXIII.

Na **TOURNEFORT** heeft men dit zelfde Plantje ook in Italie en zelfs in Klein Afie groeijende gevonden, zo **DILLENIUS** aanmerkt, die zig verbeeldt, dat dergelyken ook in Oostindie voorkomen, in de Malabaarsche Kruidhof *Nirouri* en *Kirganelli* genaamd, behoorende tot het Bladbloem, welk Pisdryvende is, hier voor te boek gesteld \*: doch deze Plantjes zyn Heesterig en komen dus nader aan de reeds te vooren beschreevene (\*). HOOFD-  
STUK.  
*Syngenesia.*  
Bladz. 217.



## XXIV. HOOFDSTUK.

*Beschryving der TWEEHUIZIGE KRUIDEN, die de Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen op byzondere Planten hebben; gelyk de Geslagten van Hennip, Hoppe, Spinagie, Bingelkruid, enz.*

**V**an de Tweehuizigen (*Dioikia*), dat is zodanige Planten, die de Mannelyke Bloemen op den eenen Stoel, de Vrouwelyken op een anderen draagen, zyn nog de agttien volgende Geslagten van Kruiden hier te beschryven.

Die

(\*) II. D. VI. STUK, bladz. 289.

IV. Die van den Rang der Eenmannigen en Twee-  
 AFDEEL. mannigen , naamelyk *Najas* en *Vallisneria* ,  
 XXIV. als onder Water groeiende , betrek ik tot de  
 HOOFD. *Alga* of Wieren , welken myne agtste Afdee-  
 STUK. *Alga* of Wieren , welken myne agtste Afdee-  
*Vyfman-* ling uitmaaken (\*) van het Ryk der Planten.  
*nige.* In de Rang der Driemannigen behoort *Restio*  
 tot de *Grasplanten* , myner Zesde Afdeeling.  
 Van de *Viermannigen* zyn reeds alle Geslagten  
 beschreeven , als ook van de *Vyfmannigen* ,  
 uitgenomen de volgende.

## I R E S I N E. Struisveer.

Een Geslagt , 't welk den Kelk tweebladig ,  
 de Bloem vyfbladig heeft , in de Mannelyke  
 Bloemen met zeven Honigbakjes , behalve de  
 vyf Meeldraadjes ; in de Vrouwelyken met twee  
 Stempels , zonder Styl ; en Wollige Zaadhuis-  
 jes.

I. De eenigste Soort , by den Ridder (1) , groeit  
*Iresine* in Virginie zo wel als in de Westindiën. Zy  
*Celosioïdes.* is tot de Amaranthen betrokken geweest , naar  
*Amaran-* thige. welken zy in Gestalte veel gelykt , hebbende  
 een langē dunne Steng , met kleine , bleeke  
 Bla-

(\*) Zie II. DEELS. I. STUK van deeze *Natuurlyke Historie* , bladz. 238.

(1) *Iresine*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1113. *Veg.* XIII. p. 741.  
*Iresine erecta* Herbacea &c. BROWN. *Jam.* 338. *Celosia* Fol.  
 Lanceolato-ovatis &c. GRON. *Virg.* I. p. 144. II. p. 35.  
*Amaranthus Paniculā flavicante gracili holofericeo.* SLOAN.  
*Jam.* 49. *Hist.* I. p. 142. T. 90. *Amaranthus nodosus* &c.  
 FLUK. *Alm.* 26. T. 261. f. 1.



Bladen als van Maijer en aan 't end een veelvoudige geele of witachtige Bloempluim, die zeer schraal is en bestaat uit veele afgezonderde Aartjes.

IV.  
A<sup>DE</sup>DEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
TUR.

De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, geeft de Afbeelding van een Plant, welke zyn Ed. *Perfische Irefine* noemt (\*), volgens het Kruidboek van GARCIN. Deeze hadt stomp Eyronde Bladen en eene Pluim, samengefteld uit enkele lange Aairen, Fluweelachtig wit. Als ook van eene *Javaanfche Irefine* (†), hier uit Zaad geteeld, welke de Steng een Vadem lang, van dikte als een Ganze Schaft, gestrekt hadt, met Wollig witte Takken. De Pluim bestondt uit veele korte, digte Aartjes, hebbende witte Bloempjes, met groene Meeldraadjes, waar tusfen een Haairig Honigbakje. De Plant bragt glanzig zwarte Zaaden voort, doch Vrouwelyke Bloempjes hadt zyn Ed. 'er niet aan kunnen vinden.

Pentan-  
dria.

S P I N A C I A. Spinagie.

De Mannelyke Bloemen hebben den Kelk vyfdeelig, de Vrouwelyken vierdeelig, beiden

ZON-

(\*) *Irefine* Fol. obovalibus, Paniculâ terminali, Spicis Empl. longissimis. *Fl. Ind.* p. 212. Tab. 65. f. 1.

(†) *Irefine* Fol. oblongis, Spicis Paniculatis compactis brevibus. *Ibid.* f. 2. *Amaranthus verticill. minor* Benghalensis, *Serpillifolius incanus*. *FLUK. Phyt.* 27. T. 10. f. 3.

Y 4

IV. zonder Bloemblaadjes : de eerften vyf Meel-  
 AFDEEL. draadjes , de laatften vier Stylen en een enkel  
 XXIV. Zaad, dat binnen den Kelk hard wordt en aan-  
 HOOFD- rypst. Hier van zyn de twee volgende Soorten.  
 STUK.

I.  
*Spinacia*  
*Oleracea.*  
 Moeskruid-  
 d'ge.

(1) *Spinagie met ongesteelde Zaadhuisjes.*

Een zeer bekend Moeskruid, dat door geheel Europa in de Hoven gezaaid wordt, doch waar van men de plaats der afkomst niet weet. Het fchynt de Ouden niet bekend geweest te zyn, en behoort misfchien tot de Inboorlingen van den Noordelyken Aardbodem; alzo het zig niet aan den Vorst floort. Daar is echter een ronde groorbladige van, welke beter tegen de koude beftand is, dan de spitsbladige, welke malfer is tot Moes en daarom 's Voorjaars veel tusfchen de Boeren Boonen wordt gezaaid. Het Zaadhuisje deezer laatste heeft spitse puntjes, dat van de rondbladige niet.

In 't Franfch noemt men dit Kruid *Espinars*, in 't Engelsch *Spinache* in 't Hoogduitsch *Spinet*. Het groeit ongeveer een Elle hoog, en heeft de eerste Bladen driehoekig, de volgende meer dan eens uitgehoekt, breed en glad, groep van kleur. Aan den top van ronde Stengen draagt het zyne  
 Aai-

(1) *Spinacia* Fructibus fessilibus. *Syst. Nat.* XI. Gen. 1112. *Veg.* XIII. p. 742. *Mat. Med.* 556. GORT. Belg. 283. *H. Cliff.* 457. R. *Lugd.* 220. UOUAN *Monsp.* 504. *Lapathum* Hort. f. *Spinacia* Semine spinoto. C. B. *Pin.* 114. & Sem. non spinoto. 115. *Spinacia.* LOB *lc.* 257. DOD. *Pempt.* 619. *Spinachia* mas et foemina DALECH. *Hist.* 543.

Airen, welke in fommige Planten alleen <sup>IV.</sup> met onvrugtbaare Bloempjes, in andereu met <sup>AFDEEL.</sup> vrugtbaare beladen zyn. Verkeerdelyk plagt <sup>XXIV.</sup> men die Zaad voortbragten de Mannetjes, de <sup>HOOFD-</sup> anderen de Wyfjes - Spinagie te noemen. <sup>STUK.</sup>

*Pentan-  
dria.*

Dit Moeskruid is zwaar om te verteeren en geeft weinig Voedzel; doch, door wel gelardeerd te zyn met Boter en Speceryën, krygt het een plaats onder de Toefpyzen. Uitwendig kan het, gelyk veele andere Kruiden, in verzagtede, weekmaakende Pappen dienen en het Sap tot Keeldranken. Het Zaad is ook onder de Geneesmiddelen geteld geweest.

(2) Spinagie met gesteelde Zaadhuisjes.

<sup>II.</sup>  
*Spinacia  
fera.*  
Wilde.

Volgens den Heer GMELIN komt in Siberie deeze wilde Soort van Spinagie voor; welke de Steng hooger heeft, de Bladen driehoekig Eyronde, fomtyds uitgehoekt, stomp, gestield; drie of meer Zaadhuisjes in de Oxelen, op eigen Steeltjes, Eyronde, stomp, gekield aan beide zyden.

A C N I D A. Kennip.

Een vyfbladige Kelk zonder Bloem heeft in de Mannelyken van dit Geslagt plaats, met vyf Meeldraadjes; een tweebladige Kelk zonder

(2) *Spinacia Fructibus Pedunculatis, Syst, Nat. XII.*

Y 5

II. DEEL, XI. STUK.

IV. der Bloem in de Vrouwelyken met vyf Stylen,  
 AFDEEL. waar op een Besieachtige Vrucht volgt, met een  
 XXIV.  
 HOOFD. enkel Zaad.

STUK. De eenigste Soort (1), door de gezegde Vrucht  
 I. voornaamelyk van de Hennip verschillende,  
 Acnida  
 Cannabina. komt in Zoutige Moerasfen van Virgine, in de  
 Virgini-  
 sche. Herfst, overvloedig voor Zy heeft de Stengen  
 en Bladsteelen rood, glad en glanzig; de Bla-  
 den enkeld, lang Lancetvormig, gestield, over-  
 hoeks: geele Meelknopjes in de Mannetjes, de  
 figuur hebbende van de Letter X; en het Zaad-  
 buisje in de Wyfjes met vyf Sleuven. BV BAU-  
 HINUS vindt menze *Virginische Hennip* ge-  
 naamd, als naar de Mannetjes-Plant veel ge-  
 lykende.

### CANNABIS. Hennip.

In de Mannelyken van dit Geslagt is de Kelk  
 vyfdeelig, zonder Styl; in de Vrouwelyken  
 eenbladig, onverdeeld, op zyde gaapende, met  
 twee Stylen en de Vrucht een tweekleppig Noot-  
 je, binnen den geslooten Kelk.

Hier van is ook maar ééne Soort bekend (1),  
 I. daar  
 Cannabis  
 sativa.  
 Tamme.

(1) Acnida. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1114. *Veg.* XIII. p. 742.  
 MITCH. *Gen.* 28. *Am. Acad.* 111. p. 19. Cannabis Fol. sim-  
 plicibus. GRON. *Virg.* 192, 153. Cannabis Virginiana. C. B.  
*Pin.* 320.

(1) Cannabis *Syst. Nat.* XII. Gen. 1115. *Veg.* XIII. p.  
 742. Cannabis Fol. digitatis. *H. Cliff.* 457. *Ups.* 297. *Mat.*  
*Med.*

daar men insgelyks Mannetje van heeft en Wyfje of onvrugtbare en vrugtbare Hennip. Naar den Latynfchen naam *Cannabis*, noemt menze in 't Spaanfch *Canamo*, in 't Franfch *Chanvre*, in 't Engelfch *Hemp*, in 't Hoogduitsch *Hanf*. In Oostindie, daar dit Kruid ook groeit, wordt het *Ginje* by de Javāanen en aan de Vaste Kust van Indie, als ook in Perfie *Bangue* geheten. De Arabieren noemen het *Axis*, de Turken *Afarath*.

't Is een Gewas, dat dikke ronde Houtige holle Stengen voortbrengt, van vyf of zes Voeten hoogte, fomtyds Takkig en zig dan als een geheele Boom vertoonende, fomtyds onge-takt, gelyk meest plaats heeft, wanneer het op Akkers, dicht by elkander, gezaaid wordt. Het Mannetje, dat onvrugtbaar is en enkel Bloemen draagt, fchiet hooger op dan het Wyfje. Beiden hebben de Bladen Vingerachtig in zeer smalle flippen verdeeld, ruuw, donker groen en zeer zwaar van Reuk, aan de kanten Zaag-tandig. De Zaaden, die de Wyfjes Hennip in de Oxels der Bladfteelen draagt, zyn iedereen bekend. By den Gemeenen Man wordt de Zaad-draagende het Mannetje geheten.

Dat

*Med.* 557. *R. Lugdb.* 221. *GORT. Belg.* 221. *Cannabis fa-tiva.* *C. B. Pin.* 320. *Cannabis foecunda.* *DOD. Pempt.* 535. *Cannabis.* *LOB. Ic.* 526. *Cannabis erratica.* *C. B. Pin.* 320. *LOB. Ic.* 526. *Cannabis sterilis.* *DOD. Pempe.* 535. *Cannabis.* *RUMPH. Amb.* V. T. 180.

IV Dat de Hennip by de Ouden reeds in gebruik  
 AFDEEL. was, blykt uit HERODOTUS, die verhaalt,  
 XXIV. hoe de Scythen zig bedwelmten door het Zaad  
 HOOFD. op gloeiende Kolen te smyten. Wegens die  
 STUK. hoedanigheid is hetzelve bemind by de Ooster-  
*Vyfman-* fche Volkeren. De Bladen zelfs worden gerookt,  
*nige.* of het Sap met eenige Kruideryën gemengd, ja  
 zelfs Pillen daar van gemaakt, door de Mooren,  
 Perfiaan en Turken, gekaauwd en ingeflokt,  
 om zig dronken te maaken of tot geilheid op  
 te wekken. Men wil ook dat het Zaad, in  
 sommige Landen, tot Spyze gebruikt worde.  
 Het Pluimgediert is 'er, in 't algemeen, vry  
 gretig naar. Een maatig gebruik kan niet scha-  
 delyk zyn. Ook kan het Zaad, in Melk ge-  
 kookt, fomtyds dienen tot verzagting van den  
 Hoest der Kinderen. Het uitgeperite Sap of  
 de Emulfië heeft dikwils Menschen, met de  
 Geelzugt gekweld, geholpen. Uitwendig wor-  
 den, door betting met dezelve, de Vlakken  
 van het Aangezicht weggenomen. Ook dient  
 het in oplosfende Pappen en tot Brandfeden.

By de Romeinen was reeds de dienst der  
 Hennip, tot het vervaardigen van Zeilen en  
 Touwen ter Zeevaart, ten overvloede bekend.  
 Van de Steelen, in Water geweekt, en ge-  
 kneusd, tot dat menze van de Houtige deel-  
 en en van ander Ontuig door den Hekel kan  
 zuiveren, komt die kostbaare Stoffe, welke  
 wy jaarlyks, by zo veele Scheepsloadingen,  
 uit de Noordelyke deelen van Europa ont-  
 van-

vangen. Dit Gewas, naamelyk, schoon uit IV.  
 Indie, naar 't fchynt, afkomstig (\*), groeit, <sup>ARDEEL</sup> XXIV.  
 door de fterke Zomerwarmte dier Gewesten, <sup>HOOFD-</sup>  
 in het korte Saizoen aldaar tot volkomenheid. <sup>STUK.</sup>  
 In Sweeden, nogthans, wil het niet voort. <sup>Pentan-</sup> Pe-  
 tersburg alleen levert t t den uitvoer, jaarlyks,  
 meer dan een millioen Poeds daar van uit. Die  
 van Riga in Lyfland geldt veel meer. Heden-  
 daagfch verbeeldt men zig, dat de in Vrankryk  
 geteelde Hennip beter zy dan de Noordsche.  
 Ook meent men, dat dezelve door de kweeking  
 verbeterd zou kunnen worden, om fyner en fter-  
 ker Draad uit te leveren. Veele Proeven zyn  
 hier omtrent door de Franschen genomen, die  
 wel verdienden agtervolgd te worden.]

H U M U L U S. Hoppe.

Van het voorgaande verschilt dit Geflagt, in  
 Kenmerken, byna alleen door de Vrugt die  
 Schubbig gebladerd is, ieder Schubbetje aan  
 den voet een rond Zaadje bevattende.

De eenigfte Soort (1), insgelyks een zeer ge-

I.  
 Humulus  
 Lupulus.  
 Gemeene.

(\*). Uit Zaaden van Japan werdt, nu veertig Jaar gelee-  
 den, in de Cliffortfe Tuin Hennip geteeld, die eens zo  
 hoog als de gewoone groeide en nogthans in 't minfte niet  
 daar van verschilde

(1) Humulus. *Syst. Nat.* XVI. Gen 1116. *Veg.* XIII. p.  
 742. *H. Cliff.* 458. *Mat. Med.* 458. GORT. *Belg.* 438. R.  
*Lupdb.* 422. KRAM. *Austr.* 282. Lupulus mas et foemina. C.  
 R. *Pin.* 298. Lupulus, DOD. *Pempt.* 409. CAM. *Epit.* 933.  
 934. Lupulus Salictarius. LOB. *lc.* 629.

IV. meene Plant, komt overvloedig in de Wildernis-  
 AFDEEL. fen door geheel Europa, zo in de Zuidelyke  
 XXIV. als in de Noordelyke deelen, als ook in onze  
 HOOFD- Nederlanden voor. In de Denneboschen van  
 STUK. Sweeden, op de Eilanden in de Oostzee, in  
 Vyfman- Pommeren en Lyfland, als ook door geheel Rus-  
 wig. land, is zy gemeen. De Heer THUNBERG  
 heeftze in Japan gevonden. Zy groeit Rank-  
 achtig, zynde een klimmend Gewas, dat zig  
 om Takken, Staaken, Boomftammen en alles  
 windt. Het heeft ruuwe Bladen, welke naar  
 die der Bryonie of van den Wynftok gelyken;  
 weshalve, of ook om de Trosachtige Vrugten,  
 fommigen hetzelve den *Wyngaard der Noorde-  
 lyke Landen* heeten. Op veele plaatfen wordt  
 het in menigte geplant, als een overblyvend  
 Gewas zynde, niet Jaarlyks gelyk de Hennip  
 ftervende.

De belachelyke gewoonte, wederom, van de  
 Vrugtdraagende Hoppe het Mannetje en de on-  
 vrugtbare het Wyfje te noemen, zal daar  
 van afkomstig zyn, dat men de eerste den  
 voorrang geeft. Sommigen hebben gedacht, dat  
 het van Sexe veranderen zou; doch LINNÆUS  
 bevondt in Gothland het tegendeel. 't Zaad  
 van de Hoppe, op een Akker gezaaid, brengt  
 zo wel Mannelyke als Vrouwelyke Planten  
 voort, waar van de eerften, als fterker van  
 Gewas zynde, de laatften onderdrukken; zo dat  
 men eindelyk niets dan bloeiende of onvrugt-  
 baare Hoppe heeft. Dus komt dezelve ook in



't wilde meest voor. Niettemin kan het Wyf-  
 je ook Vrugt draagen, zonder door het Man-  
 netje bevrugt te zyn, naamelyk geschubde  
 Knopjes zonder Zaad: en dit dient om de twy-  
 feling, waar in **TOURNEFORT** en anderen  
 daar door vervallen zyn, op te helderen (\*).

IV:  
 AFDEEL.  
 XXIV.  
 HOOFD-  
 STUK.  
*Pentandria.*

De Franschen noemen dit Gewas *Houblon*,  
 de Engelschen *Hops*, de Duitschers *Hopfen*.  
 Men maakt onderscheid tuschen de tamme of  
 Tuin- en Akker-, en de wilde of Wilgen-Hop-  
 pe, die in Kreupelbosch of Hakhout en veelaan  
 de kanten van Rivieren groeit, by de Wilgen  
 opklimmende. Van de eerste heeft men vroege  
 en laate Hoppe, van de laatste komt 'er voor  
 met groote en met kleine Knopjes of Vrugten.  
 De vroege, die men ook Augustus Hoppe  
 noemt, bot het eerste uit, en geeft de grootste  
 Knoppen, wordende daarom van de Brouwers  
 voor de beste gehouden.

Het voornaamste gebruik, immers, van de  
 Hoppe is tot het brouwen van Bier; 't welk 'er  
 bitterachtig doch tevens duurzaam van wordt.  
 Dat zy 'er een hoedanigheid aan zoude by-  
 zetten, om den Steen te veroorzaaken, gelyk  
 sommigen gewild hebben, is niet geloofbaar.  
 Veeleer, immers, zal het de uitwerkingen,  
 anders uit de scherpheid des Biers in de In-  
 gewanden ontstaande, verzagten. Men houdt de

(\* *Isagoge in Rem Herbariam. p. 69.*

IV. de Vruchten voor een Middel dat de Vertee-  
 AFDEEL. ring bevordert, de Slym en Gal uitdryft en de  
 XXIV. Ontlastingen, inzonderheid door Zweet en  
 HOOFD- Uitwaafeming, bevordert. Zy zyn Harstig,  
 STUK. Balsamiek en hebben een sterken bedwelmenden  
*Pentax-*  
*tria.* Reuk. De Inwooners van Westgothland ge-  
 bruiken het Zaad tegen de opstopping van den  
 Afgang zegt LINNÆUS, die aanmerkt, dat  
 het Kruid van Honigdaauw aangetast worde,  
 wanneer zekere Worm of Rups de Wortels  
 verteert. De Honigdaauw, ondertusfchen, is  
 zeer schadelyk voor den teelt der Hoppe, die  
 in Sweeden thans, zo wel als in Engeland,  
 sterk wordt gedreeven. Men plantze in Tui-  
 nen, om ze voor den Wind te beschutten,  
 die, geweldig zynde, een zonderling gekraak  
 of gerammel, naar ver af zynde Donderflagen  
 zweemende, in zulk een Plantagie maakt. De  
 jonge Spruiten worden, zo hier als elders,  
 wel toebereid zynde, op de manier van Spar-  
 gies in 't Voorjaar gegeten.

Omtrent de manier van winding der Hop-  
 pe, om een Staak, Stok of Stam, vind ik aan-  
 getekend, dat zy zulks altoos met de Zon om  
 doet, dat is van 't Oosten, door 't Zuiden, naar  
 't Westen; gelyk de Bryonie, Tamnus en Ka-  
 perfolie; terwyl anderen, gelyk de Turkse Boo-  
 nen en de Klokjes Winde, een tegenstrydigen  
 koers houden: en het Bitterzoet op beide ma-  
 nieren slingert. Daar uit blykt, dat zulks niet  
 van de werking der Zon afhange. Dit is een  
 zaak,

zaak, die men uit liefhebbery nader kan onderzoeken.

IV.  
AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
STUK.

## Z A N O N I A .

Naar den Italiaanfchen Kruidkenner Z A N O <sup>Pentan-</sup> NI , Opziender van den Bononifchen Tuin , die nu omtrent een Eeuw geleeden ftierf , is deeze Plant benoemd. Zy heeft een driebladigen Kelk en vyfdeelige Bloem , de Vrouwelyke met drie Stylen , waar op een driehokkige Befie volgt , uit den Kelk gebooren , bevattende twee Zaaden in elke holligheid.

De eenigfte Soort (1), aan de Kust van Malabar *Penar-Valli* genaamd , en by de Nederlanders *Naadklim* , in 't Portugeefch *Fruita Bandoliera* , is een zeer uitgebreid Rankgewas , bloeiende in het Regen-Saizoen. De Takken zyn groen , van binnen Houtig , de Ranken met Klaauwieren voorzien , de Bladen fpuis ovaat , dik en zagt van Geweefzel , maar groen en glad , fterk geribd , bitter van Smaak. De Bloemen groeijen Aairfwyze in de Oxels der bogtige Bladfteelen , en de Vrugten Trosfwyze. Deeze hebben eenigszins de gedaante van de Kruidkokers , die men oudtyds plagt te hangen aan de Bandelieren der Schuttery ; waar van de Por-  
tu-

(1) Zanonia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1:17. *Veg.* XIII. p. 742. *Penar-Valli mascula.* *Hort. Mal.* VIII. p. 93. T. 49. *Penar-Valli foemina.* *H. Mal.* VIII. T. 47, 48.

Z

IV, tugeefche naam. Zy zyn driekantig, aan 't end  
 AFDEEL. XXIV. ftomp, bevattende platte Zaaden, en hebben  
 HOOFD- zo wel den Reuk als den Smaak der Komkom-  
 STUK. meren.

Vyfman-  
 nige.

## F E U I L L É A.

Zeer duidelyk beftempelt dit Geflagt de naam van Pater FEUILLÉE, wiens Waarneemingen byna de eenigften zyn, die men van de Planten van Peru en Chili heeft. De Bloem is Raderachtig en ten halve in vyven gedeeld, zo wel als de Kelk, die Klokvormig is, beiden eenbladig, zo wel in de Mannelyke als in de Vrouwelyke Bloemen. De eerften hebben een Honigbakje, met vyf Draadjes, beurtwifelende met de vyf Meeldraadjes. De laaftten bevat ten een Vrugtbeginzel met drie Stylen, dat een Vleezige Appel wordt, met een harden Bast, Eyrond, in de Kelk gevat.

Hier van is opgegeven.

I.  
 Feuilléa  
 trilobata.  
 Driekwab-  
 bige.

(1) Feuilléa met gekwabde Bladen, die van onderen gestippeld zyn.

II.  
 Cordifolia.  
 Hartvor-  
 mige.

(2) Feuilléa met Hartvormige gehoekte Bladen.

(1) Feuilléa Fol. lobatis subtus punctatis. *Syst. Nat.* XII. Gen 1118. *Veg.* XII. p. 742. *Trichosanthes punctata*, *Sp. Plant.* 1432. *Nhandiroba scandens*. *PLUM. Ic.* 209, 210. *Ghandiroba f. Nhandiroba SLOAN. Jam.* 35. *Hist.* I. p. 209.

(2) Feuilléa Fol. Cordatis angulatis. *Syst. Nat.* XII, XIII.

In de Westindiën groeit deeze, ook een Rankachtig of klimmend Gewas, waar van de twee Soorten naauwlyks volkomen onderscheiden Ichynen te zyn, aangezien BROWNE hetzelfde zegt somtyds met Hartvormige, somtyds met driekwabbe Bladen voor te komen. Onder den naam *Nhandiroba* geeft PLUMIER daar van twee Afbeeldingen, dat geheel verschillende Planten zyn, zo de Heer J. BURMANNUS oordeelt. Bevoorens had LINNAEUS het tot de Tweehuizigen betrokken in 't Geslacht van *Trichosanthes*, en aangemerkt als in Oostindie groeiende, gelyk het dan ook dus geboekt is door den Heer N. L. BURMANNUS. BROWNE bevondt het tot de Tweehuizigen te behooren.

Behalve het Geslacht van *Smilax*, dat reeds beschreeven is, leveren de Zesmannigen hier nog deeze volgende uit.

### T A M U S. Vrouwen-Zegel.

De Kelk is zesdeelig, zonder Bloemkrans zo wel in de Mannelyke als Vrouwelyke Bloemen; welke laatste een driedeeligen Styl hebben, het Vrugtbeginzel onder de Bloem, en de Vrugt is een driehokkige Besie, met twee Zaaden. Hier van komen de twee volgende voor.

(I) Vrouwen-Zegel met Hartvormige onverdeelde Bladen.

Dit

I.  
*Tamus*  
*communis.*  
Gemeen.

(1) *Tamus* Fol. cordatis indivisis. *Syst. Nat.* XII. Gen.

Z 2

1119.

II. DEEL, XI. STUK.

IV. Dit Kruid wordt *Wilde Bryonie* genoemd, of  
 AFDEEL. *Zwarte*, in onderscheiding van de gewoone Wit-  
 XXIV. te Bryonie, waar van het , in de eerste opslag,  
 HOOFD- door de gladheid en donkerheid van het Loof  
 STUK. verschilt. De Latynschen naam is *Tamus* of  
*Tamnus*, en de Vrucht werdt *Uva Taminia* ge-  
*Zesman-* genoemd; maar de Franschen geeven 'er , ik weet  
*nige.* niet om welke reden , den naam aan van *Seau*  
*de Notre Vierge* dat is *Lieve Vrouwe Zegel*; de  
 Duitschers noemen het *Schwartzwurtzel*, dat is  
 Zwartwortel.

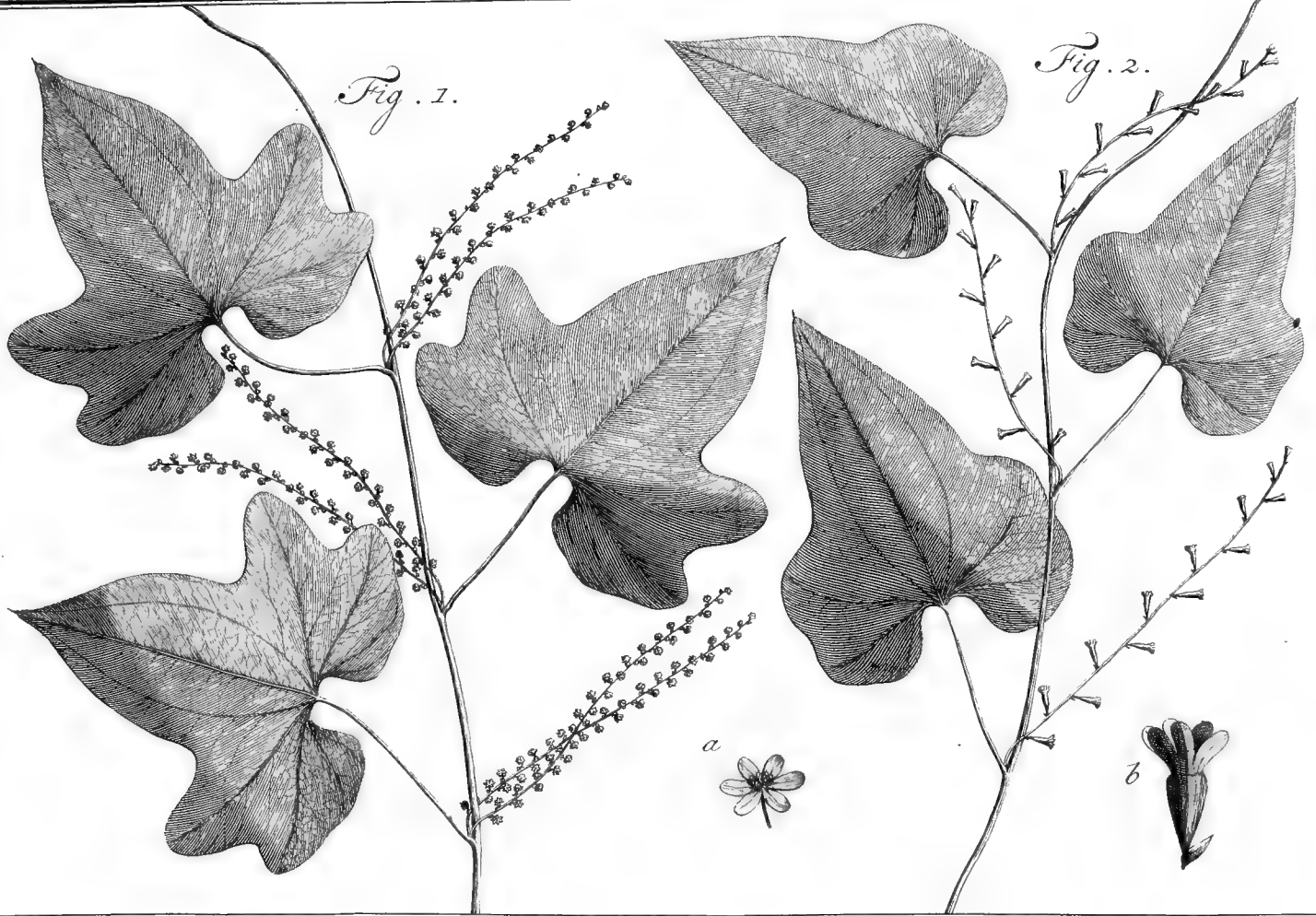
In de Zuidelyke deelen van Europa; als ook  
 in de Levant, groeit deeze zwarte Bryonie, in  
 Boschen en wilde Haagen, zig op dergelyke  
 wyze om de Takken windende met zyne Ran-  
 ken, doch zonder Klaauwieren. Men vindt  
 het ook overvloedig aan den grooten Weg tus-  
 schen Londen en Oxford, en elders in Enge-  
 land, als mede omstreeks Parys, in Duitschland  
 en Switserland. De Bladen zyn Klyfachtig of  
 liever Hartvormig, laag gesteld, somtyds, ja  
 aan de zelfde Plant, spitser, stomper en ook  
 wel uitgehoekt of byna driekwabbig. Het Man-  
 netje draagt groene Blommetjes, zo enkeld als  
 Aairswyze zegt HALLER: het Wyfje op Tak-  
 kige

III9. *Veg.* XIII. p. 743. *Hort. Cliff.* 458. R. *Lugdb.* 228.  
 HALL. *Helv.* 165. GRON. *Orienz.* 317. *Bryonia laevis* f. ni-  
 gra *Racemosa* et *baccifera*. C. B. *Pin.* 297. *Vitis fylv.* f.  
*Tamus*. DOD. *Pempt.* 400. *Vitis* vel *Bryonia sylvestris*. LOE.  
*Is.* 625.



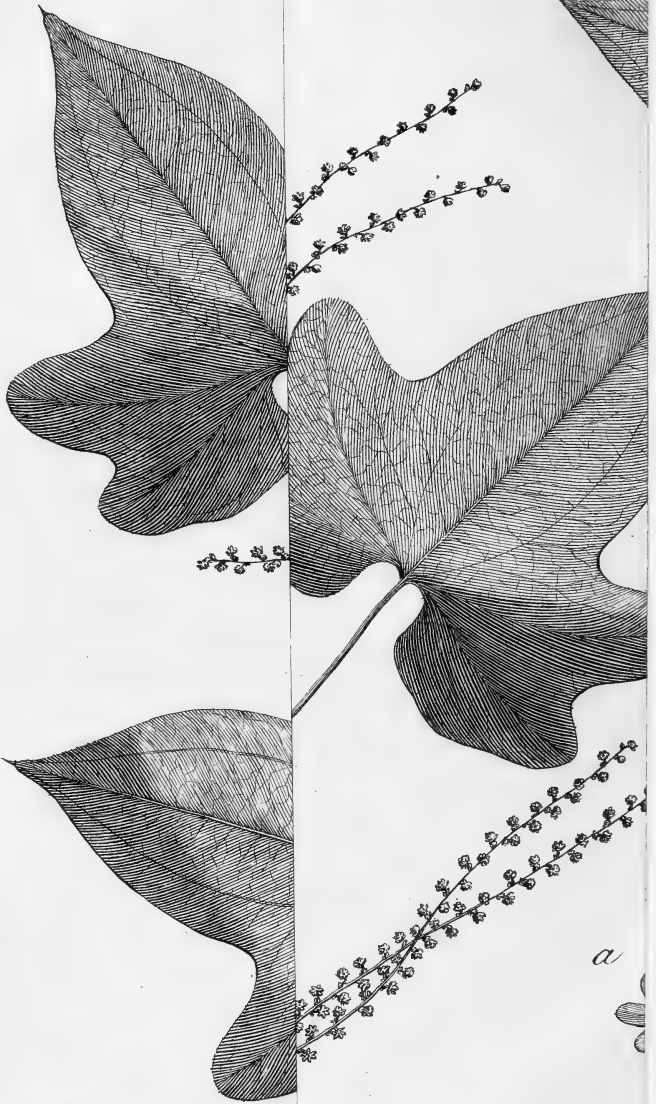
*Fig. 1.*

*Fig. 2.*









kige Steeltjes, die uit de Oxels voortkomen, <sup>IV.</sup>  
 en daar op volgen roode Waterige Besfen. Het <sup>AFDEEL.</sup>  
 heeft een overblyvende Penwortel, die dik en <sup>XXIV.</sup>  
 rond is, van buiten zwart, van binnen wit en <sup>HOOFD-</sup>  
 vol van een Slymerig Sap. <sup>STUK.</sup> DIOSCORIDES, <sup>Hexan-</sup>  
 die met zynen Zwartten Wyngaard dit Kruid <sup>dria.</sup>  
 bedoeld, doch hetzelfde met de Bryonie, die  
 zwarte Besfen draagt, schynt verward te heb-  
 ben, schyft den Wortelen eene Waterloozen-  
 de hoedanigheid toe. MATTHIOLUS wil,  
 dat zy, onder de Afchgebraden, uitmuntende zou-  
 den zyn tot opwekkinge der Minnelust. PLI-  
 NIUS telt de Tamus onder de eetbaare Kruiden  
 en BELLONIUS verhaalt, dat de Turken de  
 jonge uitspruitzels, daar van, met Olie en Azyn  
 eeten. Hoe 't zy, in Europa wordt weinig ge-  
 bruik gemaakt van dit Gewas (\*).

(2) Vrouwen - Zegel met driekwabbig Bladen. <sup>II.</sup>

De Heer GERARD, hetzelfde in Provence <sup>Tamus</sup>  
 waarneemende, bevondt, in de eerste plaats, <sup>Cretica.</sup>  
 de Bloempjes van het Mannetje kleiner en <sup>Kan-</sup>  
 bleek geel, die van het Wyfje grooter en wit <sup>diaafsch.</sup>  
 van kleur. Ten anderen merkte hy op, dat,  
 in de Schaduw groeiende, dit Kruid de Bladen  
 breeder, groener, uitgehoekt en driekwabbig  
 heeft,

(\* ) Nobis quidem nullo in usu est. HALL. *Helv. inchoat.*  
 II. p 291.

(2) *Tamus* Fol. trilobis. *Syst. Nat.* XII. *Tamnus Cretica*  
*trifido folio.* TOURNE. *Cer.* 3.

IV. heeft, fchynende in 't geheel niet te verschillen  
 AFDEEL. van den Kandiaschen Tamnus, wanneer hy  
 XXIV. hetzelve met gedroogde Monsters, weleer door  
 HOOFD- TOURNEFORT op Kandia verzameld, verge-  
 STUK. leek. Des houdt hy deeze Soort slegts voor  
*Zesman-* eene Verscheidenheid van de voorgaande (†).  
*nige.*

*Japanscb.* Te onbeschroomder breng ik derhalve hier  
*Japanisch.* de twee Japansche Planten, door den Heer THUN-  
 PL. LXXIV. BERG geplukt, als Verscheidenheden van dit  
*Fig. 1, 2.* Gewas ter baan. *Fig. 1*, op PL. LXXIV, ver-  
 toont het Mannetje, dat zeer duidelyk drie-  
 kwabbige en Klyfachtige Bladen heeft, waar  
 van de twee zydelingse Kwabben nog vry diep  
 ingefneeden zyn: maar aan dunner Rankjes ko-  
 men de Bladen byna eveneens voor, als aan  
 het Wyfje, *Fig. 2*; naamelyk spits Hartvor-  
 mig en weinig uitgerand, gelyk in de gewoone  
 Europische Tamnus. De Bladen zyn glad en  
 sterk geaderd, de Ranken rond en de Bloempjes  
 groeijen Troswyze in de Oxels der overhoekse  
 Bladen; doch in de eerste met dubbelde, in de  
 andere met enkelde en zeeryle Trosjes. Die van  
 het Mannetje, met Vergrooing afgebeeld by  
*a*, hebben, in een zesdeelige Kelk, zes Meel-  
 draajes zonder Styl of Vrugtbeginzel; die van  
 het Wyfje hebben het Vrugtbeginzel zeer dui-  
 deelyk onder den zesdeeligen Kelk, als blykt  
 by *b*, zynde het Vrugtbeginzel in een Blikje  
 ge-

(\*) GER, *Prov.* p. 136.

gevat; en dus voldoet dit Gewas aan de opgegevene Kenmerken.

IV.  
AFDEEL.  
XXIX.  
HOOFD-  
STUK.

D I O S C O R E A .

Hexan-  
dria.

Dit Geslacht, naar den grooten Dioscorides getyeld, heeft ook een zesdeeligen Kelk zonder Bloem, in de Vrouwelyken met drie Styltjes en een driehokkig samengedrukt Zaadhuisje, 't welk twee Vliezige Zaaden in zyne hokjes bevat.

De agt Soorten van hetzelfde zyn Indische Rankgewassen, meest verschillende door het Loof, als volgt.

(1) *Dioscorea met gevingerde Bladen.*

(2) *Dioscorea met drievoudige Bladen.*

I.  
*Dioscorea*  
*pentaphyl-*  
*la.*  
vyfbladi-

Deeze beiden, mooglyk slegts Verscheidenheden, groeijen aan de Kust van Malabar, als ook op de Eilanden van Oostindie, en in de Westindiën. Zy behooren tot die Kruiden, wier Wortels men gemeenlyk in Oostindie *Oebies*, in de Westindiën *Inhames* of *Batattes* of ook *Yams* noemt, zynde aldaar een zeer ge-

ge.  
II.  
*Triphylla.*  
Driebla-  
dige.

WOO-

(1) *Dioscorea* Fol. digitatis. *H. Cliff.* 459. *Fl. Zeyl.* 363. *Ubiun* quinquefolium. *RUMPH. Amb.* V. p. 359. T. 127. *Nurani-kelengu.* *H. Mal.* VII. p. 67. T. 35. *RUMPH. Fl. Ind.* p. 213.

(2) *Dioscorea* Fol. ternatis. *H. Cliff.* 459. *RUMPH. Amb.* V. T. 128. *Tiageri-Nuren.* *H. Mal.* VII. p. 63. T. 33.

Z 4

II. DEEL, XI, STUK.

IV. woone Spyze, zo onder de Slaaven als by 't  
 AFDEEL. 't Gemeene Volk.

XXIV,  
 HOOFD- Deze veelbladige zyn in de Molukkes wild  
 STUK. groeiende gevonden, hebbende een onbeschoft  
 Zesman- grooten Wortel, die by een Kaas vergeleeken  
 nige. wordt. Zy heeft de grootte van eens Menschen  
 Hoofd, en verschaft, als het Kruid in Tuinen  
 geplant en gehavend wordt, een zeer goede  
 Spyze.

III. (3) *Dioscorea met Hartvormige Bladen, de*  
*Dioscorea aculeata. Steng gedoornd en Boldraagende.*

Gedoornd-  
 de. (4) *Dioscorea met Hartvormige Bladen, de*  
*Steng geyleugeld en Boldraagende.*

IV. (5) *Dioscorea met Hartvormige Bladen, de*  
*Alata. Steng effen en Boldraagende.*  
 Gevleu-  
 gelde.

V. *Bulbifera. Boldraa-  
 gende.*

Deeze allen komen in het Loof en daar in  
 overeen, dat zy aan de Ranken zekere Bolletjes  
 draagen, welke in de Grond aanstonds Wortel  
 schieten; zo dat dit nuttige Gewas zig zeer  
 sterk vermenigvuldigt. Het is derhalve *Rhizo-  
 phora*

(3) *Dioscorea* Fol. Cordatis &c. Combilium. RUMPH.  
*Amb. V. T. 126. Kattu - Kelengu. H. Mal. VII. p. 71. T. 37.*

(4) *Dioscorea* Fol. Cordatis &c. Ubium digitatum. RUMPH.  
*Amb. T. 127. Katfill - kelengu. H. Mal. T. 38.*

(5) *Dioscorea* Fol. Cordatis &c. Ubium Pomiferum. RUMPH.  
*Amb. V. T. 124. Rhizophora Zeylanica Scammonei folio.  
 fingulari, Rad. rotundâ, HERM. Par. T. p. 217. Rhizopho-  
 ra Indica. FLUK. Alm. 321, T. 220, f. 6. Kattu - Katfill. H.  
 Mal. VII. p. 69. T. 36.*

*phora* of Wörteldraager, getyeld geweest van IV. den beroemden HERMANNUS, doch welken naam de Ridder, mooglyk met meer reden, toegepast heeft op het Indifche Boomgewas, dat men gemeenlyk *Mangles* noemt of Duizendbeenen \*. De laafte wordt deswegen *Appeldraa- gend Oebie* geheten, dewyl die Bolletjes van van grootte als een Appel of Citroen zyn. De tweede, met een gevleugelde Steng, heeft een gevingerden Wortel; de eerste, *Combilie-Plant* by RUMPHIUS genaamd, heeft een zonderlingen Wortel, eenigszins naar een Zeug met haare Jongen zweemende. Alle deeze Wortels zyn meer of min aangenaam tot Spyze en dienen zelfs tot Versnapering, gelyk onze Aard-akers.

DEDEL  
XXIV.HOOFD-  
STUK.Hexan-  
dria.\* Zie II. D.  
II. STUK,  
bladz. 495.

(6) *Dioscorea met Hartvormige overhoekse Bladen en eene effene ronde Steng.*

VI.  
*Dioscorea*  
*fativa.*  
Tamme.

Deeze Soort is het gemeene *Oebie*, maakende de *Tams* - Wortelen der Westindiën uit. Men teeltze meest op plaatsen en in Landen, daar weinig of geen Koorn of Ryst gebouwd wordt, en dus zeer veel op de Zuidooster-Eilan-

(6) *Dioscorea* Fol. Cord. alternis &c. H. *Cliff.* 459. T. 28. *Fl. Zeyl.* 358. R. *Lugdb.* 527. *Dioscorea scandens* fol. Tamni, Fructu Racemoso. PLUM. *1c.* 117. f. 1. *Volubilis nigra* &c. SLOAN. *Jam.* 46. *Hist.* I. p. 140. *Mukelengu.* H. *Mal.* VIII. p. 97. T. 51. *Ubiun vulgare.* RUMPH. *Amb.* V. T. 120.

Z 5

IV. landen van Oostindie , Nieuw Guinée , Nieuw  
 AFDEEL. Zeeland en de nieuwlings ontdekte Eilanden in  
 XXIV. de Zuider Oceaan. Ongemeen sterk worden  
 HOOFD. deze Wortels ook by de Negers , aan de  
 STUK. <sup>Zesman-</sup>Kust van Afrika , geteeld , en strekken tot den  
 nige. voornaamsten Voorraad , weiken men hebben  
 moet , om een Schip met Slaaven te spyzigen.  
 Zy vallen 'er wel zo groot als de grootste  
 Zoetemelks Kaazen , en worden dikwils *Fam-*  
*mes* genoemd in de Westindiën , daar deze Wor-  
 telen insgelyks tot Spyze strekken. Zy zyn  
 van buiten bruin , van binnen Sneeuw wit en  
 zeer goed van Smaak , droog en vast van Vleesch.  
 Men braadt of kookt dezelve en de Zwarten ,  
 gelyk ook veele Blanken , eetenze in plaats van  
 Brood.

Dit Gewas heeft de Wortels van veelerley fi-  
 guuren , dikwils veelen aan éénen Stoel , gelyk  
 ik dan ook zes Soorten van Oebies , allen eet-  
 baar , van Batavia bekomen heb. Het klimt  
 als de Klokjes - Winde en geeft verscheide on-  
 getakte Ranken uit , met spits Hartvormige Bla-  
 den , die zwaare Ribben hebben , gepaard. Op  
 de Bloemen van het Wyfje volgt een Tros  
 van Vruchten , als graauwe Erwtten of Vogel-  
 harten , twee of drie aan elkander gevoegd ,  
 welke het Zaad , als gezegd is , bevatten.

VII.  
*Dioscorea*  
*villofa.*  
 Pluizige.

(7) *Dioscorea met Hartvormige Bladen , over-*  
*hoeks en gepaard , de Steng effen.* We-

(7) *Dioscorea Fol. Cord, alternis oppositisque &c. Diosco-*  
 rea



Wegens de Vrugten wordt deeze Soort op IV. Java genoemd *Penning- of Dubbeltjes - Blad*, zo het de aangehaalde is van RUMPHIUS, en aan de Kust van Malabar, alwaar men alle de Soorten van Oebies, waarschynlyk wegens de Knodsachtige Wortelen, *Keulen* noemt, heeten deeze *Munniks - Keulen*. Het is de Floridafche naar de Bryonie gelykende Plant, met Mosachtig Eiken - Bloessem, de Bladen van onderen Wollig gepluisd, en de middelrib in een Doorn-tje uitloopende. CLAYTON noemt het een Soort van Hoppe, die zig al slingerende wyden zyd uitbreidt, met gevleugelde Zaaden, welke in een driekantig hokje of Huisje beslooten zyn, veelen aan een digte tros by elkander, gelyk de Zaaden der Hoppe. 't Gewas groeit in de Zuidelyke deelen van Noord - Amerika.

(8) *Dioscorea met gepaarde Eyronde gespitsje Bladen*. VIII. *Dioscorea oppositifolia*.

Wegens den bynaam zou tot deeze Soort het gemeene Oebie, voormeld, kunnen behooren, zo wel als het *Slangachtige*, dat 'er door den

*tea* Fol. Cord. acuminatis &c. GRON. *Virg.* 121, 156. *Bryonia similis Floridana* &c. PLUK. *Alm.* 46. T. 375. f. 5. *Ubiu* Nummularium. RUMPH. *Amb.* V. T. 162 ?

(8) *Dioscorea* Fol. oppositis Ovatis acuminatis. *Fl. Zeyl.* 361. *Inhame Maderasp.* Fol. binis pulchre Venosis. PET. *Gaz.* 50. T. 31. f. 6.  $\beta$ . *Ubiu* Anguinum. RUMPH. *Amb.* V. p. 351. T. 122.

II. DEBL. XI. STUR.

IV. den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS toe  
 ARDEER betrokken wordt. Wonderbaarlyk zyn deeze  
 XXIV. Wortels omgekruld, zo dat zy zig byna als  
 HOOFD Slangen of vliegende Draaken, gelyk RUM-  
 STUN. PH IUS zegt, vertoonen, en deeze Soort be-  
 Zesman- hoort, zo wel als de gemeene, tot die, welke  
 nige. geen Wortelbolletjes aan de Ranken draagen.

Twee Soorten zyn hier door den gedag-  
 ten Hoogleeraar nog bygevoegd, waar van  
 de eene, *Schildbladige* genaamd (\*), ten op-  
 zigt van de Vrugtmaaking onzeker was, of  
 zy tot dit Geslagt, tot de *Smilax* of anderen  
 behoore: de andere, *Rolronde* gebynaamd we-  
 gens de figuur der Wortelen, misfchien niet  
 meer zekerheid heeft (†). Deeze, die rood  
 van Bast is, noemen de Nederlanders aan de  
 Kust van Malabar *Battates*, naar den Portu-  
 geefchen naam. In Oost- en Westindie voe-  
 ren deeze Oebies of Keulen, by de Inlanders,  
 een menigte van verschillende naamen.

## R A J A N I A.

Naar den vermaarden RAY is dit Geslagt  
 door LINNÆUS dus beter, dan door PLU-

MIER

(\*) *Dioscorea peltata*. BURM. *Fl. Ind.* p. 215. *Smilax*  
*Fol. peltatis Cordato-oblongis &c.* BURM. *Zeyl.* 218. T.  
 101.

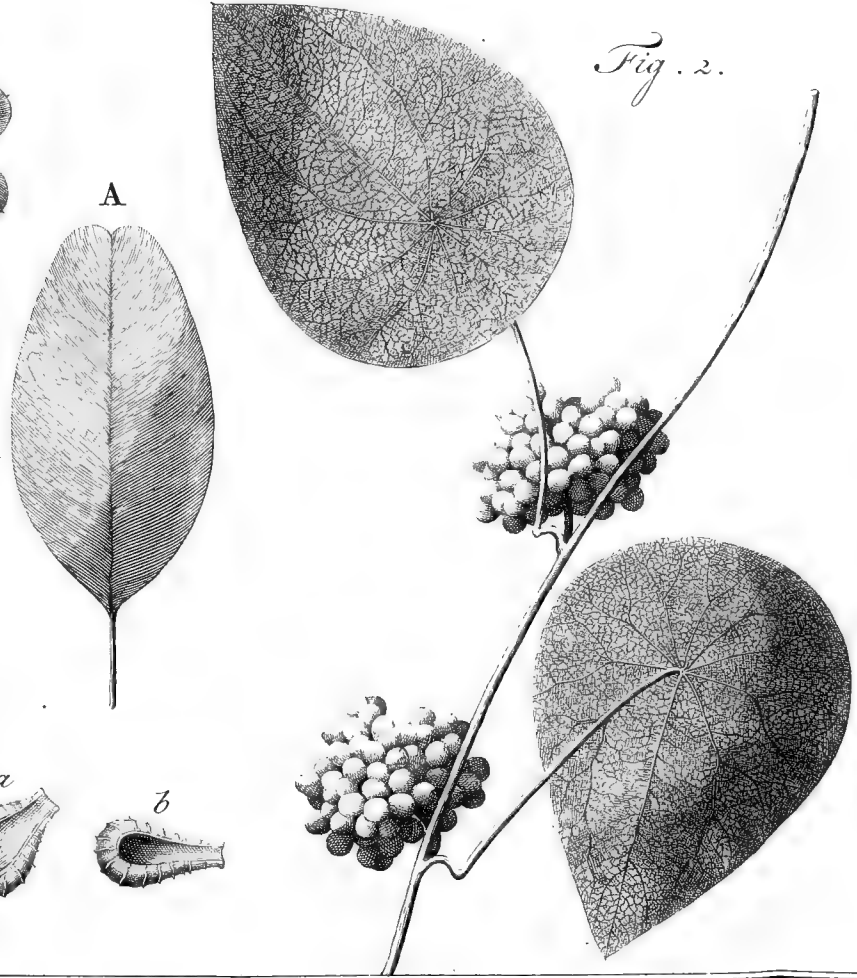
(†) *Dioscorea Cylindrica*. BURM. *Fl. Ind.* 215. *Kappa-*  
*kelengu.* *H. Mal.* VII. p. 95. T. 50.



Fig. 1.

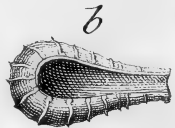
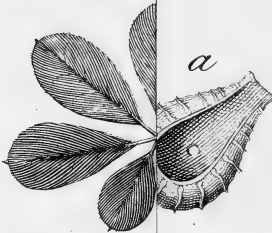
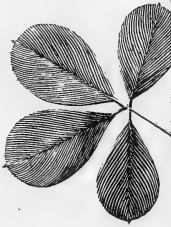


Fig. 2.

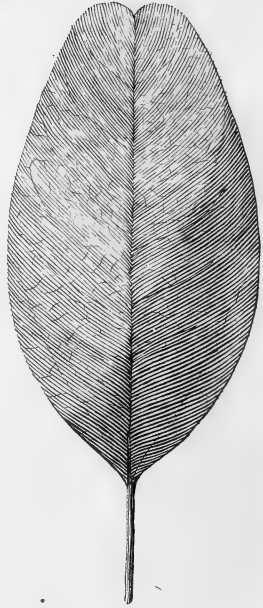




*Fic*



A



MIER *Jan-Raja* getyteld (\*). Het verschilt, in Kenmerken, van 't voorgaande byna alleen door de Vrucht, die rondachtig is, met een scheeve Wiek, beneden de Bloem gebooren. Het bevat de drie volgende Amerikaansche Planten.

IV.  
AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD.  
STUK.

(1) *Rajania met Piekswys' Hartvormige Bladen.*

I.  
*Rajania*  
*Hastata.*  
Pieksbla-  
dige.

Op 't Eiland St. Domingo is deeze door PLUMIER waargenomen, welke een dunne windende Steng heeft, zonder Klauwieren, de Bladen eenzaam effen, van eene Hartvormige figuur, aan den Voet breeder, naar de punt zeer smal, effenrandig glad en gesteed; brengende de Plant, uit ieder Oxel, twee of drie Bloem- of Vruchtrosjes voert.

(2) *Rajania met Hartvormige zevenribbige Bladen.*

II.  
*Cordata.*  
Hartbladi-  
ge.

Deeze, in Zuid-Amerika groeiende, heeft de Bladen Hartvormig, langwerpig, gespitst, Nets-

(\* Hic [nempe JOHANNES RAJUS] solus plura praestitit quam facile alius ullus, interque primos Botanicos omni avo adnumerandus erit. LINN. *H. Cliff* p. 458.

(1) *Rajania* Fol. *Hastato-Cordatis* *H. Cliff*. 458. *Jan-Raja scandens* Fol. *oblongo angusto*. PLUM. *Gen.* 33. *Bryonia fructu alato*. PLUM. *Amer.* 84. T. 98. Fil T. 178.

(2) *Rajania* Fol. *Cordatis septemnerviis*. *Jan-Raja scandens Folio Tamni*. PLUM. *Gen.* 33. *Id.* 155. f. 1.

IV. Netswyze geaderd en de Bloemen getrost, als de anderen. Zy heeft een knobbeligen Wortel, als een Fransche Raap, in den Grond zinkende. **AFDEEL- XXIV. HOOFD- STUK.** De Vruchten, welke gevleugeld zyn, gelyken naar die van den Eschdoorn of Schotse Linde, zeer, en bevatten een rond Zaad.

III. *Rajania quinquefolia.* **(3) Rajania met vyf langwerpige ovaale Bladen by elkander.** Deeze, ook in Amerika vallende, heeft dit byzonders, dat de Bladen, vyf by elkander, aan ieder Knoop der Ranken, voortkomen, zynde drieribbig en geaderd. Anders verschilt zy van de voorgaande weinig.

*Quinata.* Volgens de bepaaling zou hier dat Gewas Japenſche. **PL. LXXV.** kunnen t'huis gebragt worden, 't welk de Heer *Fig. 1.* **THUNBERG** in Japan gevonden, maar onder den bynaam van *Quinata* afgezonderd heeft. In de figuur der Bladen, immers, is zeer weinig verschil, maar dezelve zyn niet drieribbig en zitten met hun vyven op 't end van de Steeltjes. Zy zyn in de kleinſte Rank, welke ik daar van heb, hier in *Fig. 1*, op **PL. LXXV**, natuurlyker grootte vertoon, Eyrond, zeer puntig naar den Steel; aan 't end met een klein puntje: maar in de grootſte allen byna volmaakt ovaal en aan de punt uiterand, gelyk uit het in de natuurlyke

(3) *Rajania* Fol. quinis ovali-oblongis. Jan-Raja Scandinens quinquefolia. **PLUM. Gen. 33. Ic. 155. f. 2.**



lyke grootte by A afgebeelde blykt. Die Rank heeft geen Bloemen, zullende misfchien de Vrugtdraagende of het Wyfje, en de andere, die zo veel te meer met Bloemtrosjes of Trosjes beliden is, het Mannetje zyn van deeze Soort. Uit de figuur der Trosjes blykt genoegzaam, dat het een geheel ander Gewas dan het Amerikaanfche zy. Ik geef het op 't geloof van gezegden Heer, die zekerlyk de Bloemen, in de frifche Plant, onderzocht zal hebben. Zy zyn hier, zo als zy zig thans voordoen, en dus fommigen met drie, anderen met vier Kelkblaadjes, afgetekend, gelyk ook het Loof. Het fchynt dat op fommige Steeltjes vyf, op anderen vier, drie of twee Blaadjes voorkomen; 't welk meer plaats heeft in dergelyke Planten. By ieder oirfprong der Bladen vindt men drie Stoppeltjes.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXIV.  
 HOOFD-  
 STUK.  
 Hexan-  
 dria.

Tot de Agtmannigen van deeze Klasfe behoort, behalve de Popelierboom, 't Geflagt van

R H O D I O L A . Roozenwortel.

De Kelk is vierdeelig, met een vierbladige Bloem in het Mannetje, maar geen Bloemblaadjes in 't Wyfje, dat vier Honigbakjes heeft en vier Stampers, draagende vier veelzaadige Huisjes.

De eenigfte Soort (1) groeit op de Alpifche

1.  
 Rhodiola  
 Rosea.  
 Europifche

(1) Rhodiola. *Fl. Lapp.* 378. *Fl. Saec.* 831, 912. *Mat.*

Ber-  
 Med.

IV. Bergen van Lapland, Oostenryk, Switzerland  
 AFDEEL. en Groot Britannie, zegt LINNÆUS. We-  
 XXIV. gens de Gestalte hadden sommigen dit Kruid  
 HOOFD. onder de *Telephium* geteld en TOURNEFORT  
 STUK. onder de *Telephium* geteld en TOURNEFORT  
 Agtman-  
 nige. maakt het tot een Soort van *Anacampseros*, maar  
 HALLER noemt het *Sedum* of Huislook van  
 verschillende Sexen, dat Zaagtandige Bladen heeft,  
 de Bloemen in zeer digte Kroontjes. CLUSIUS  
 geeft het allereigenst den naam van *Rhodia*  
*radix*, dat is *Roozenwortel*, dien het nog in de  
 meeste Taalen van Europa voert, wegens den  
 Reuk der Wortelen. Zeer overvloedig vindt  
 hy hetzelfde op de Rotfen van de Bergrug Dur-  
 renstein, daar het hem voorkwam met bleeke  
 of roodachtige Bloemen.

Uiteen dikken, Houtigen, Knobbeligen Wor-  
 tel schiet dit Kruid veele ronde Stengetjes van  
 ongeveer een Voet hoogte, met Bladen die  
 Wigvormig en aan de kanten diep Zaagswyze ge-  
 tand zyn. Het brengt Tuiltjes voort van Bloe-  
 men, als gezegd is, dikwils geel, de Manne-  
 lyken ook wel voorzien met Vrugtbeginzels, doch  
 misdraagende; terwyl de Vrouwelyken van  
 drie tot zeven rosse Zaadhuisjes hebben, zegt

HALLER.

*Mid.* 477. *H. Cliff.* 470. *R. Lugdb.* 457. *Rhodia radix.* *C.*  
*B. Pin.* 286. *CLUA. Hist.* II. p. 65. *RAJ. Hist.* 690. *Tele-*  
*phium luteum minus, Radice Rosam redolente.* *MORIS. Hist.*  
 III. p. 468. *S.* 12. *T.* 10. f. 8. *OFD. Dan.* 183. *Radix Rho-*  
*dia.* *LOB. Ic.* 391. *DOD. Pempt.* 347. *Anacampseros Radice*  
*Rosam spirante major & minor.* *TOURNEF. Inst.* 264.

HALLER, welke een zeer fyn Zaad bevat-  
ten. IV.  
AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
STUK.

Op de Eilanden Ferröe, waar dit Kruid, zo  
wel als op Ysland, overvloedig groeit, wordt  
het *Hielproed*, dat is Helpwortel genoemd, we-  
gens de uitmuntende kragten, tegen 't Scheur-  
buik, waarfchynlyk in Gorgeldranken of Mond-  
fpoelingen, daar aan toegeschreeven. De Wor-  
tel, naamelyk, is famentrekkende en geeft door  
Destillatie een Roozewater uit. De Alpifche  
Berg-Valeijen vervult het fomtyds met een aan-  
genaamen Geur. Een Pap van het Kruid, op  
't Voorhoofd gelegd, doet de Hoofdpyn be-  
daaren. Het wordt van de Groenlanders tot  
Spyze gebruikt.

Van de Negenmannigen komen de twee vol-  
gende Geflagten voor.

M E R C U R I A L I S . Bingelkruid.

In dit Geflagt is de Kelk driedeelig, zonder  
Bloemblaadjes, in de Mannetjes van negen tot  
twaalf Meeldraadjes hebbende, met Kogelron-  
de tweelingfe Meelknopjes: in de Wyfjes twee  
Stylen en een Vrucht die uit twee Zaadhuisjes  
bestaat, welke ieder een enkel Zaad bevatten.  
Daar komen in de vyf volgende Soorten.

(1) Bingelkruid met een zeer eenvoudige Steng  
en ruuwe Bladen. I.  
*Mercurialis perennis.*

(1) *Mercurialis* Caule simplicissimo; Fol. scabris. Syst. In Overblyvend.  
Nas.

IV. In Bosfchen komt, door geheel Europa, dit  
 AFDEEL. *Bingelkruid* voor, dat in 't Hoogduitsch ook  
 XXIV. *Hondskool* genoemd wordt, in 't Fransch *Choux*  
 HOOFD- *de Chien* en *Mercuriale sauvage*, in 't Engelsch  
 STUK *Wild Mercury*. Men wil dat de Grieken hetzel-  
 Ennean- *ve Cynocrambe* genoemd hebben; maar een an-  
 dria. *der Kruid*, hier voor beschreeven, zou de Hond-  
 \* Zie *kool van DIOSCORIDES* zyn\*.

bladz. 273. By DODONÆUS en LOBEL vindt men een  
 Afbeelding van dit Kruid, welke daar in ge-  
 brekkelyk is, dat de Bloem-Aairen en Zaad-  
 hulsjes op ééne Plant gebragt zyn, 't welk nooit  
 plaats heeft. Anders voldoet dezelve taamelyk.  
 Het Zaaddragende is hier, wederom, by CA-  
 MERARIUS, verkeerdelyk het Mannetje ge-  
 noemd. De Bladen zyn grooter dan in het  
 Jaarlykfe, 't welk volgt; maar het wordt ten  
 onregte, in plaats van 't zelve, tot Moes of tot  
 Geneesmiddelen gebruikt, dewyl men 'er kwaade  
 uitwerkingen van gezien heeft (\*).

II. (2) *Bingelkruid met een gearmde Steng, glad-*  
*Mercuria-* *lis ambi-* *gua.* *ach-*

Twyfel- *Nat. XII. Gen. 1125. Veg. XIII. p. 746. GOUAN Monsp.*  
 achtig. *507. DALIB. Par. 302. Fl. Saec. 823, 913. OED. Dan.*  
*400, H. Cliff. 461. R. Lugdb. 203. Fœmina. Mercurialis*  
*montana testiculata. C. B. Pin. 122. Cynocrambe mas. CAM.*  
*Epit. 999. Mas. Mercurialis montana spicata. C. B. Pin.*  
*122. Cynocrambe foemina. CAM. Epit. 999. Cynocrambe*  
*Mercurialis sylvestris. DOD. Pempt. 659. LOB. Ic. 260.*

(\* HALL. *Helv.* II. p. 277.

(2) *Mercurialis* *Caule Brachiato, Foliis glabriusculis, Flo-*

achtige Bladen en gekranste Bloemen, zo  
wel Mannelyk als Vrouwelyk.

IV.  
AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
STUK.  
*Ennean-  
dria.*

In Spanje, voornaamelyk op de Muuren der Steden Kadix en Gibraltar, komt dit Kruid voor, dat men uit Zaad van daar in de Upsal- sche Tuin geteeld heeft. Van de volgende Soort verschilt het niet alleen door geen geairde Bloemen, maar ook door dezelve in Kransjes, de Mannelyken en Vrouwelyken by elkan- der te hebben in de Oxels der Bladen. De eer- sten zyn gesteeld, drie of vier in getal, by één Vrouwelyk Bloempje, waar op een Zaadhuis- je volgt als een Balzakje, dus veel naar dat der anderen gelykende. Het is een éénjaurig Kruid.

(3) Bingelkruid met een gearmde Steng, glad-  
de Bladen en geairde Bloemen.

III.  
*Mercuria-  
lis annua.*  
Jaarlyks.

Veel algemeener komt deeze, in de middel- ste deelen van Europa, zo op Zaaylanden als in de Tuinen voor. In onze Nederlanden be- mint

ribus verticillatis, foemineo masculisque. LINN. Dec. I. p. 15. T. 8. ad titulum Mercurialis androgyna.

(3) *Mercurialis* Cau'le brachiato, Foliis glabris, Flor. Spi- catis. GORT. Belg. 285. Mat. Med. 464. H. Cliff. 461. Ups. 298. R. Lugdb. 263. DALIB. Paris. 302. *Mercurialis* testu- culata. f. mas. G. B. Pin. 121. *Mercurialis* mas. DOD. Pempt. 658, est *Foemina*. *Mercurialis* spicata. f. foemina. DOD. Pempt. 658, est *Mas*. *Itidem*. LOB. Ic. 259.

A a 2

II. DEEL. XI. STUK.

IV. mint zy méest vogtige, belommerde Zandgronden in de Moeshoven. Gedagte Autheuren hebben van dit Jaarlykfe Bingelkruid een Mannetje en Wyfje, doch wederom averechts, onderscheiden.

AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD.  
STUK.  
*Negenmannige.*

De Plant groeit dikwils ter hoogte van een Elle, met opstaande gearmde Stengen en gepaarde, gladde, gesteelde Bladen, die Lancetvormig Eyrond en op de kanten gekerfd zyn. De Mannetjes hebben de Bloempjes, in overendstaande Katjes, uit afstandige Kropjes samengesteld, groenachtig van kleur. De Kelk is drie- of vierdeelig, en dienvolgens komen 'er ook wel twaalf of zestien Meeldraadjes in voor. De Wyfjes-Plant heeft de Bloempjes ongesteeld in de Oxelen, veelyds twee by elkander, met drie of vierbladige Kelken en daar op volgen twee Zaadhuisjes, ruuw, rond, eenzaadig.

*Linozofis* zou dit Kruid by de Grieken genoemd zyn en *Mercurialis* by de Latynen, als van Mercurius gevonden zynde. **DIOSCORIDES** heeft reeds aangemerkt, dat het Afgang maakte. Het is van een Waterige Zoutige natuur, en wordt in Klyfsteeren gebruikt, ja ook van het Landvolk gegeten. In Vrankryk maakt men van hetzelfde een Syroop, by sommigen als zagtelyk laxeerende zeer gepreezen. De Honig van het Bingelkruid is in de Apotheken niet onbekend. Oudtyds werdt 'er Moes van gekookt, tot Spyze.

- (4) Bingelkruid, dat byna Heefsterig is, met **IV.**  
*Wollige Bladen.* **AFDEEL.**  
**XXIV.**

In Provence, Languedok en Spanje, groeit dit Kruid, dat onder den naam van *Phyllon* voorkomt by de Autheuren. Het heeft de Bladen Eyronde, zegt GOUAN, de Bloemen gekropt, de Mannelyken aan 't end der Bloemsteelen, die langer dan de Bladen zyn, de Vrouwelyken byna drie by elkander; het eene Bloempje gesteld. **HOOFTSTUK.**  
**IV.**  
*Mercurialis tomentosa.*  
**wollig.**

- (5) Bingelkruid met een hurkende Kruidige **v.**  
*Steng en Eyronde eenigermaate Wollige* **Afra.**  
*Bladen; de Bloemen Mannelyk en Vrou- **Kaapfche.**  
*welyk.**

Bezyden den Leeuwenberg, aan de Kaap der Goede Hope, vindt men dit Kruid, 't welk de beroemde BOERHAAVE tot het Geslagt van *Ricinokarpus*, dat is Planten, die de Vrugt als van den Wonderboom hebben, t'huis bragt. Die Vrugt, niettemin, bestaat uit drie **Zaad.**

(4) *Mercurialis* Caule subfruticoso, Fol. tomentosis, H. Ups. 461. R. Lugdb. 203. GOUAN Monsp. 507. *Phyllon* tenticulatum. C. B. Pin. 122. *Phyllon* mariticum. CLUS. Hist. II. p. 48. *Fœmina* *Phyllon* spicatum. C. B. Pin. 122. *Ph. fœminificum.* CLUS, Hist. Mas.

(5) *Mercurialis* Caule prostrato Herbaceo &c. Mant. 298. *Mercurialis* procumbens dicoecos Africana. HERM. Par. App. 10. *Ricinokarpus* Afr. BOERH. Lugdb. I. p. 254.

Aa 3

II. DEEL. XI. STUK,

IV. Zaadhuisjes, en deeze Plant heeft 'er maar twee (\*), weshalve zy, by HERMANNUS, den naam kreeg van *Tweegreinig*, *hurkend*, *Afrikaansch Bingelkruid*, met *Bladen van de drie-kleurige Violen*. Aan de Leedjes van de Steng, welke omtrent een Handbreed hoog is, komen Eyronde gesteelde Blaadjes getropt voor, benevens eenbloemige Steeltjes van de zelfde langte. Mannelyke Bloempjes zyn 'er veelen, Vrouwelyken weinig aan 't zelfde Plantje. De Vrucht is Eyronde, geknot, samengedrukt, gesleufd, met twee Stylen en in tweeën splytbaar.

AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
STUK.

*Negen-  
mannige.*

#### H Y D R O C H A R I S. Vorscheenbeet.

De Mannetjes hebben, in dit Geslagt, een tweebladige Bloemscheede: de Kelk is driedeelig en de Bloem driebladig, zo wel in die als in de Bloemen der Wyfjes-Planten, welke zes Stylen hebben en de Vrucht is een zeshokkig veelzaadig Huisje: het Vruchtbeginzel onder de Bloem zittende:

I. De eenigste Soort (1), hier van bekend, groeit  
*Morsus*  
*Rana.*  
Water-  
minnend.

(\*) BOERHAAVE nogthans zegt uitdrakkelyk, dat de Vrucht van zyne *Ricinokarpus Afra* driehoekig is en uit drie Zaadhuisjes bestaat, gelyk in de *Ricinus*: zo dat het vreemd is, hoe dezelve hier heeft kunnen 'huis gebragt worden. Eger is 't waar, dit BOERHAAVE 'er ook de tweegreinige van HERMANNUS toe betreft.

(1) *Hydrocharis*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1126. *Veg.* XIII.



groeit aan de Oppervlakte van Slooten, Graften en staande Wateren, zo in de Zuidelyke als Noordelyke deelen van Europa. Men vindtze *Vorschenbeet* genoemd of *Morfus Ranae*, onder welken naam **TOURNEFORT** de Afbeelding gaf van de Bloem en Vrucht, aanmerkende, dat sommige Bloemen van onderen Knoopjes hebben, 't welk de Vrouwelyken zyn. Van de Mannelyken zitten twee of drie Steeltjes by elkander in een tweebladige Scheede, maar de Vrouwelyken komen eenzaam voor op byzondere Planten. De Bloemen zyn gemeenlyk wit, doch ook geel of geelachtig aan den bodem van den Kelk. Het is een Kruidje, dat op 't Water zwemt, met ronde Bladen gelyk de Plompen, doch ongelyk kleiner; weshalve sommigen het genoemd hebben kleine of allerkleinste Plompen. Men vindt het op Modderige ondiepe stilstaande Slooten, zelfs hier by de Stad, overvloedig, dezelve dikwils geheel bedekkende, dewyl het, door zyne Knop- of Boldragende Rankjes, sterk voortloopt en zig langs de Oppervlakte zo ver het kan vermenigvuldigt.

De

p. 746. GORT. *Belg.* 285. GOUAN *Monsp.* 507. *Fl. Succ.* 822. *H. Cliff.* 460. R. *Lugdb.* 10. HALL. *Helv.* 301. DALIB. *Par.* 303. *Nymphæa alba minima.* C. B. *Pin.* 193. *Morfus Ranz.* DOD. *Pempt.* 583. LOB.  *Ic.* 596.  $\beta$ . *Morfus Ranz Flore albo odoratissimo.* RAJ. *Cent.* 101.  $\gamma$ . *Nymphæa alba minor.* C. B. *Pin.* 193. *Morfus Ranz.* TOURNEF. *Mém. de* 1705. p. 311. T. 4.

A a 4

II, DEEL. XI, STUK.

IV.  
 APDEEL.  
 XXIV.  
 HOOPD-  
 STUK.  
 Ennean-  
 dria.

IV. De Tienmannigen van deeze Klasse heb ik reeds beschreeven en onder de Twaalfmannigen blijft alleen nog over 't Geslacht van

AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
STUK.

Tien-  
mannigen.

D A T I S C A. Weedaart.

Waar aan de Bloemblaadjes geheel ontbreken: de Mannelyke Bloemen hebben een vyfbladigen Kelk en vyftien ongesteelde lange Meelknopjes: de Vrouwelyken een tweetandigen Kelk, drie Stylen en een driehoekig, driehoornig eenhokkig Zaadhuisje, dat open is en veelzaadig, onder de Bloem gebooren.

De twee volgende Soorten zyn daar van aangetekend.

I.

*Datisca*  
*Cannabina*.  
Hennip-  
achtig.

(1) Weedaart met een effene Steng.

Dit Kruid, dat op Kandia groeit, is wegens de gestalte tot de Hennip betrokken en *geele Hennip* genoemd geweest, uit hoofde van de Kleur der Bloemen. Men vindt het onvrugtbaar en vrugtbaar, in de Natuurlyke Grond een byna Boomachtig Gewas maakende, met de Steng een Arm dik, in Takken uitgespreid, ter hoogte van zes tot tien Ellen, volgens PONA, dat echter

(1) *Datisca* Caule lævi. *Syst. Nat.*, XII. Gen. 1132. *Veg.* XIII. p. 743. *Cannabis* Fol. pinnatis. *H. Cliff.* 457. *R. Lugdb.* 221. *Cannabis* lutea fertilis. *ALP. Exot.* 300. T. 298. *Luteola* Herba sterilis. *C. B. Pin.* 100. *Cannabis* lutea *Cretica*. *ALP. Exot.* 296. T. 295. *Cannabis* lutea sterilis. *ALP. Exot.* 301. T. 300. *Luteola* Herba Fol. *Cannabinis*. *C. B. Pin.* 100.

echter bedenkelyk maar tien of twaalf Voeten zal geweest zyn. In de Europifche Tuinen groeit het ongeveer eens Mans langte hoog. De Steng is van onderen naakt, maar boven maakt zy als een Pieramiede uit, hebbende de Takken als Aairen, met Bladen naar die van de Hennip gelykende, waar van het den bynaam heeft. De Bloemen zyn groenachtig geel in het Mannetje, doch het Wyfje heeft de Takken doorgaans met kleine Knopjes beladen, daar de Vruchten van voortkomen, 't welk langwerpige, byna driekantige, van boven gaapende Zaadhuisjes zyn, bevattende veele kleine Zaadjes.

IV.  
AFDEEL.  
XXIV.  
HOOFD-  
STUK.  
Decan-  
dria.

(2) Weedaart met een ruige Steng.

In Pensylvanie komt, volgens KALM, deeze Soort voor, die nog grooter zou zyn; de Steng met uitfteekende Haairtjes aan alle kanten ruig; de Bladen gevind en eenigszins naar die der voorgaande gelykende, maar de Blaadjes grooter hebbende, meer overhoeks, meer aan den voet afloopende en famenvloeiende.

II.  
Datisca  
hirta.  
Ruig-  
haairtig.

Tot het Geflagt van *Menispermum* of Gulpzaad, bevoorens geheel door my beschreeven\*, hadt de Heer N. L. BURMANNUS een Soort betrokken, onder den bynaam van *glabrum*, dat is glad; welke door PRYON genoemd was;

\* II. D.  
VI. STUK,  
bladz. 371.

Klim-

(2) *Datisca* Caulis hirsuto. *Syst. Nat.* XII, XIII.

IV. *Klimmende Plant, met dikke gladde Hartvormige spitse Bladen en een ronde roode Vrucht, Daun Tayonam op Java genaamd.* Ik heb onder den naam van *Pantjafona*, in Vogt, van daar een Gewas ontvangen, 't welk eenigermaate met die Soort schynt te strooken; ten minste wyst de manier van groeiing aan, dat het tot dit Geslacht behoore. Het heeft dikke Trosfen van veele rondachtige Besfen, in ieder van welken één Zaad vervat is, van eene zeer zonderlinge figuur, die mooglyk ook de Geslagtsbenaaming billykt. Het is Schupachtig rond, op de kanten getand, op de zyden plat en wederzyds diep uitgegulpt, zodanig, dat het in 't midden een doorfchynend Plekje of Gaatje heeft: des ik het in twee plaatsingen vergroot, by *a* en *b*, heb voorgesteld. Byzonder schynt het naar 't Honigbakje of onderst Bloemblad van die Plant, welke deswegen Vrouwen of Papenschoen genoemd wordt (*Calceolus Mariæ*) te gelyken (\*).

Tienmannigen.

Glad

Gulpzaad.

PL. LXXV.

Fig. 2.

Onder de Enkelbroederigen van deeze Klasse, zyn nog te beschryven overgebleeven de twee volgende Geslagten.

#### C I S S A M P E L O s. Touwdruif.

Het Mannetje heeft den Kelk vierbladig, zonder Bloemkrans, maar een Raderachtig Honigbakje en vier Mældraadjes, die gedeeltelyk samengegroeid zyn: het Wyfje den Kelk eenbla-

(\*) Zie TOURNE. Tab. 249.

bladig, Tongswys' rondachtig en geen Bloem-  
krans; drie Stylen en eene éénzaadige Befie. IV.  
AFDEEL.  
XXIV.

Dus komen de Kenmerken in de beschrijving HOOFD-  
STUK.  
van 't Geslacht voor (\*); maar aan 't hoofd der Monadel-  
phia.  
Klasse staat, (met de uitvoerige voorstelling der  
Kenmerken (†) overeenkomstig,) dat het Man-  
netje geen Kelk, doch een vierbladige Bloem  
heeft, en vier Meeldraadjes; het Wyfje geen  
Bloem noch Kelk, drie Stempels en de Vrugt  
eenzaadig.

Dit valt moeielyk overeen te brengen en men  
zou mogen denken, dat nader Waarneemingen  
dit verschil hadden veroorzaakt, indien het niet  
by herhaaling in de zelfde Uitgaaven van het  
Samenstel der Natuur, maar weinige Bladzy-  
den na malkander, dus tegenstrydig gevonden  
werde. Ik zal inmiddels de drie opgegevene  
Soorten, altemaal Amerikaansche Planten, be-  
schryven.

(1) Touwdruiſ met Schildachtig Hartvormige  
uitgerande Bladen.

I.  
Dit *Cisampelos*  
*Parcira*,  
Schild-  
bladig.

(\*) *Syst. Nat.* XII. p. 661. *Veg.* XIII. p. 750.

(†) *Gen. Plant.* Ed. V. 455, daar het onder de *Diöikia*  
*Hexandria* staat, en Ed. VI.

(1) *Cisampelos* Fol. peltatis Cordatis emarginatis. *Syst.*  
*Nat.* XII. Gen. 1138. *Veg.* XIII. p. 750. *Mat. Med.* 459.  
LOEFL. *It.* 267. *Clematis* Baccifera glabra & villosa, ro-  
tundo & umbilicato folio. *PLUM. Amer.* 78. T. 93. Fil. I.  
T. 183. *Convolvulus* Brasilianus Fl. octopetalo, monococ-  
cos. *RAJ. Hist.* 1331. Caapéba. *Marcgr. Bras.* 24. *Pis. Bras.*  
94. *β.* *Cisampelos* scandens Fol. peltatis &c. *BROWN. Jam.*  
557.

IV. Dit wordt gehouden voor de Amerikaansche  
 AFDEEL. Plant, die den Wortel, genaamd *Pareira bra-*  
 XXIV. *va*, uitlevert, welken men als een byzonder  
 HOOFD- *ya*, uitlevert, welken men als een byzonder  
 STUK. Middel, tegen den Steen, het Podagra en an-  
*Enkelkrøe-* dere Kwaalen, gepreezen heeft. De Smaak is  
*derige.* bitterachtig zoet, de hoedanigheid afzettende  
 en verzagende, byna gelyk die der Openende  
 Wortels en verdunnende Houten. Het Kruid,  
*Caapéba* in Brasil genaamd, noemden de Portu-  
 geezen, wegens de uitmuntende krachten tegen  
 het Slangen - Venyn, *Lieve Vrouwe Kruid*. Het-  
 zelve groeit byna als de Winde en heeft de  
 Bladen somtyds Hartvormig, somtyds rond,  
 doch altoos met den Steel naar 't midden inge-  
 plant, gelyk in de zogenaamde Oostindische  
 Tuinkers. Het is derhalve Schildbladig en als  
 het Loof Wollig is, gelyk men 't op Jamaika  
 veel in Kreupelbosch, omstreeks de Stad St.  
 Jago vindt, werdt het *Velvet - Leaf*, dat is  
 Fluweelbad geheten.

II. (2) Touwdruif met aan den voet gesteelde,  
*Cisfampal-* niet ingesneeden Bladen.  
*os Caapé-*

*ba.* Het komt vreemd voor, dat de Bloem in  
 Rondbla- de voorgaande Soort agtbladig zou zyn, gelyk  
 dig. RAY uit MARKGRAAF meldt, en dat LIN-  
 NÆUS denkt, of die mischien niet het Wyfje  
 zy

(2) *Cisfampalos* Fol. basi petiolatis integris. *Caapéba*  
 Folio orbiculari non umbilicato. PLUM. Gen. 33. Ic. 76.  
 f. 2.

zy van deeze; daar hy de Vrouwelyke Bloem IV. stelt Kelk en Bladerloos te zyn, in dit Ge- AFDEEL. XXIV. slagt. Hoe 't zy, dewyl 't Gewas, volgens HOOFD. BROWNE, de Mannelyke Bloemen aan Tros- STUK. jes, de Vrouwelyken geaaird heeft, met Bladerige Aairen: zo komt deeze, volgens de Afbeelding van PLUMIER, het Mannelyke nader. Doch hier is wederom tegenstrydig, dat, naar de beschryving, Bloemen van beiderley Sexe zouden voorkomen op de zelfde Plant. Men mogt derhalve dit Gewas nog wel tellen onder de genen, die nader onderzoek vereischen.

*Mona-*  
*delphiae*

De schrandere LOEFLING, die hetzelfde aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika waarnam, merkt aan, dat in de Mannetjes de Bladen niet, in de Wyfjes Schildvormig zyn, altoos Wollig: de Mannelyke Bloemen Tuilswys' groeiende op Steeltjes, met een vierbladigen Kelk en eenbladige Bloem, hebbende één Meeldraadje met vier Meelknopjes: de Vrouwelyken Troswyze geaaird, met Blikjes, waar uit Blommetjes voorkomen, die een eenbladigen Kelk hebben en een enkel Bloemblad. Hoe veel verschilt dit niet van de opgegevene be- paalingen! De laatsten hadden kleine dunne Styltjes en enkele Stempels, waar op een rondachtig ovaale Vrucht volgde, een weinig samengedrukt en eenigermate Wollig, met een enkel Zaad.

(3) Touw-

IV (3) Touwdruif met Hartvormige spitse gehoekte  
 AFDEEL. XXIV. te Bladen.

HOOFD- Deeez Soort billykt de benaaming van Touw-  
 STUK. druif, met den Griekfchen *Cisfampelos* overeen-  
 III. komftig. Zy is in Karolina waargenomen door  
*Cisfampelos* Smitacina. CATESBY, hebbende dunne Ranken, waar  
 Spitsbla- dig. mede zy by de Muuren van oude Gebouwen,  
 als ook by Paalen en Boomen opklimt : en zig om  
 dezelfen ftrengelt. De Bladen heeft zy naar  
 die van de gewoone Klyf of Klim- op gelyken-  
 de, en draagt Trosfen van roode Besfen, wel-  
 ke zo groot als kleine Erwtten zyn.

## N A P Æ A.

De Bloemen zyn, in dit Geflagt, vyfbladig en de Kelk vyfdeelig in beide Sexen. De Man- netjes hebben veele famengevoegde volmaakte Meeldraadjes en onvrugtbaare Stylen; de Wyf- jes veele dergelyke onvolmaakte Meeldraadjes en veele Stylen, die langer zyn. Het Zaad- huisje is rond en plat, tienhokkig met eenzaame Zaaden. Het bevat de twee volgende Virgini- fche Kruiden.

I. (1) *Napæa met naakte effene Bloemfteelen en*  
*Napæa* gladde gekwabde Bladen. Uit.  
*lavis*  
 Gladbla- dige.

(3) *Cisfampelos* Fol. Cord. acutis angulatis. *Smilax lenis*  
 Fol. anguloso Hedetaceo. CATESB. *Car.* I. p. 51. T. 51.  
 SELIGM. *Virg.* II. D. Pl. 2.

(1) *Napæa* Pedunculis nudis lavis Sec. *Syst. Nat.* XII.  
 Gen.



Uit Zaad van Virginie was deeze Plant, al-  
 lereerst, in de Leidse Akademie - Tuin opge-  
 groeid, ter hoogte van meer dan zes Voeten.  
 Zy heeft een Wortel naar dien van Heemst in  
 gedaante en kragt gelykende; de Bloemen en  
 't Zaadhuisje ook zeer daar mede overeenkom-  
 stig, maar Bladen als die van den Wonderboom  
 een Span groot. De Bloemen zyn hier niet  
 tweehuizig maar tweeslagtig.

IV.  
 AFDEEL.  
 XXIV.  
 HOOFD-  
 STUK.  
 Monadel-  
 phia.

(2) *Napæa met omwindzeldde gehoekte Bloem-  
 steelen en gepalmdde ruuwe Bladen.*

II.  
*Napæa*  
*scabra.*  
 Ruuw-  
 bladige.

Zwaarder van Gewas komt deeze in Virgi-  
 nie voor, hebbende de Bladen een Voet over  
 't kruis, Schildvormig; maar tot aan den Steel,  
 de ondersten in zevenen, de middelsten in vy-  
 ven, de bovensten indrieëngedeeld. Zy groeit  
 in een groote Valey der Westelyke deelen, vol  
 Kalksteenen, tusfchen de blaauwe en Noorder  
 Bergen, zegt CLAYTON. De Bloemen zyn  
 kleiner dan der voorgaande, in de Mannetjes-  
 Planten Mannelyk of onvrugtbaar, in de Wyf-  
 jes vrugtbaar. De Zaden groeijen Raderachtig  
 aan

Gen. 838. *Veg.* XIII. p. 750. *Sida* Fol. palmatis. *H. Cliff.*  
 346. *Ups.* 193. R. *Lugdb.* 348. *Malva Virginiana* Ricini  
 folio. HERM. *Lugdb.* 22. T. 23. *Napæa hermaphroditica.* *Sp.*  
*Plant.* p. 965.

(2) *Napæa Pedunculis involucrentis angulatis* &c. GRON.  
*Virg.* 102. *Althæa magna* Acentis folio &c. BANIST. *Virg.*  
 1928. *Abutilon folio profunde dissecto*, *Ped. multifloris*  
*Mas & Fœmina.* EHRET. *Pist.* 7, 8.

IV. aan den top der Stengen , zynde ieder gedekt  
 AFBEL. met een Snuitig Huidje. Deze Soort blyft  
 XXIV. zo wel over als de voorgaande.  
 HOOFD-  
 STUK.



## XXV. HOOFDSTUK.

*Beschryving der VEELWYVIGE KRUIDEN*  
 (Polygamia), tot welke het Nieswortel,  
 Glaskruid, de Melde en anderen behooren.

In de beschryving der Boomen van deze  
 Klasse, heb ik omstandig gemeld, waar in  
 de *Veelwyvigheid* bestaat en waarom de Plan-  
 ten, daar toe behoorende, dus genoemd zyn \*:  
 \* II. D. dat zy naamelyk Tweeslagtige en bovendien  
 III. STUK, bl. 568. Mannelyke of Vrouwelyke Bloemen, 't zy op  
 ééne of byzondere Planten, hebben, en dus  
 één twee of driehuisig zyn. Van de Eenhui-  
 zigen komen hier nog de volgende Kruiden  
 voor.

V E R A T R U M. Nieswortel.

De Bloem is, in dit Geslacht, zesbladig zón-  
 der Kelk: de tweeslagtigen hebben zes Meel-  
 draadjes, drie Stampers en drie veelzaadige  
 Zaadhuisjes: de Mannelyken zes Meeldraadjes  
 en 't beginzel van een Stamper.

De drie volgende Soorten, twee Europeische,  
 zyn daar in begreepen.

(I) Nieswortel met een meervoudig samenge- IV.  
 stelde Bloemtros, de Bloempjes overend. AFDEEL.  
XXV.

Dit Kruid, dat in de Zuidelyke deelen van HOOFD-  
 Europa, als ook in Switserland, Oostenryk en STUK.  
 Rusland, ja in Siberie, op de Gebergten groeit, I.  
 is in 't algemeen bekend by den naam van *Wit* *Veratrum*  
*Nieskruid*, wegens de witheid van den Wor- *album.*  
 tel; om het dus van 't gewoone Zwarte Nies- Witbloe-  
 kruid der Apotheeken te onderscheiden. Bevo- mige.  
 rens heb ik verklaard, waarom dit beter *Nies-*  
*wortel* genoemd worde (\*).

„ Niets is gemeener op de Bergvelden en in  
 „ de Valeijen der Switserfche Alpen, (zegt  
 „ HALLER (†),) dan dit Gewas, 't welken  
 „ Steng van twee Ellen hoog, niet Takkig,  
 „ regtopstaande; Bladen uit de ontwikkeling  
 „ van de Steng gesprooten, gestreept, Lancet-  
 „ vormig Eyrond heeft, en talryke digte Bloem-  
 „ Aairen, met opgeregte, ruigachtige, styve,  
 „ witte Bloemen, die van buiten groenachtig  
 „ zyn, aan den voet met een Pylswyze Streep  
 „ ge-

(1) *Veratrum* Racemo supradecomposito, Corollis erectis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1144. *Veg.* XIII. p. 757. *Veratrum* Caule ramoso. *Mat. Med.* 471. *Helleborus albus* Flore subviridi. C. B. *Pin.* 186. H. *Cliff.* 468. R. *Lugdb.* 45. *Helleborum album* f. *Veratrum*. DOD. *Pempt.* 383. LOB. *Jc.* 311. CAM. *Epit.* 939.

(\*) Zie II. D. IX. STUK, bladz. 256-260.

(†) *Helv. inchoat.* Tom. II. p. 96.

B b

II. DEEL. XI. STUK.

- IV. „ getekend , de drie buitenste Blaadjes harder ,  
 AFDEEL. „ de drie binnensten bleeker , allen gestreept  
 XXV. „ hebbende , en de bovenste Bloempjes twee-  
 HOOFD. „ slagtig , de ondersten Mannelyk .”  
 STUK. „
- Eenbni- „ Het beslaat , (zegt hy wyders ,) als een  
 zige. „ schadelyk Onkruid geheele Bergen , worden-  
 „ de van geen Dier gevreten dan van den Muil-  
 „ ezel , dien ik , door groote Velden , met het-  
 „ zelve begroeid , naar Montendre trekkende ;  
 „ de Bladen , in 't voorbygaan , gretig heb zien  
 „ afplukken (\*). De Wortel , die uit een dik-  
 „ ken Knobbel veele Vezels afgeeft , is uiter-  
 „ maate heet , brandende den Mond en Lip-  
 „ pen. Aan 't Vuur druipt 'er een zeer scherp  
 „ Vogt

(\*). Dit luidt inderdaad *Rhetorisch* , om niet te zeggen *Com-  
 misch*. Want hoe kan zulks dienen , om te toonen , dat de  
 Muilezels de eenigste Dieren zyn , die dit Kruid eeten , en  
 hoe wist die geleerde Man , dat het van geen andere Die-  
 ren gevreten worde. Het tegendeel , zelfs , laat hy eenige  
 Regels verder blyken , wanneer hy uit *THEOPHRASTUS* by-  
 brengt: *Vis Veratri , cum Pecora eo uterentur , deprehensa est*.  
 Die Auteurs , immers , zegt duidelyk : „ Men verzeke t , dat  
 „ van het Zwarte Nieskruid de Paarden , Runderen en var-  
 „ srens sterven , en derhalve dit staan laten ; maar dat de  
 „ Schaapen het Witte affcheeren , en men daar uit allereerst  
 „ deszelfs kragten bespeurd hebbe , dewyl zy 'er van aan  
 „ den Afgang raakten.” (*Hist. Plant. L. IX. Cap. 11.*) Wat  
 kan duidelyker ten dien opzigte gezegd worden , en het is  
 uit de hedendaagfche Weidery genoeg bekend , dat de Schaa-  
 pen Kruiden vreeten , welken de Runderen staan laten ; ge-  
 lyk den fcherpen Veld-Ranonkel ; ja zelfs de *Taxis* , die  
 haar doodelyk is.

- Vogt uit, byna gelyk de Kalk stort (\*). Het IV:  
 „ Waterig Aftrekzel is flap, het Geestige fcherp. AFDEEL XXV.  
 „ Men krygt 'er, niettemin, een groote veelheid HOOFD.  
 „ Extrakt van met Water, tot het halve Ge. STUK.  
 „ wigt der Wortelen, ook flauw. En het met *Meniikie.*  
 „ Wynggeest bereide Extrakt is minder kragtig  
 „ dan de Tinctuur, doch evenwel te fcherp.  
 „ Derhalve moet de voornaamfte kragt in de  
 „ vlugge Deeltjes plaats hebben, die onder 't  
 „ uitwaafemen vervliegen. Zelfs het Waterig  
 „ Extrakt wordt te fterk geoordeeld" (†).

Dit aangaande het onderzoek van deezen Wortel, die by de Ouden niet minder vermaard was dan het Zwarte Nieskruid. Zy kenden deszelfs gevaarlyke uitwerkingen, en bereidden het Lichaam, zo voor als na het gebruik. HIPPOCRATES wilde, dat men eerst de Maag zou opvullen met Spys en Drank: RHazes, dat men door 't ingeeven van veel laauw Water de kragt zou breeken. Immers het geweldig Braaken en de Bloedloop, dien deeze Nieswortel, ingenomen zynde, veroorzaakt, is verschrik-

(\*) Dit, uit GEOFFROY door HALLER bygebragt, is wederom zeer Rhetorisch en onverstaanbaar. GEOFFROY zegt, „ dit men uit de Wortels van 't Witte Nieskruid, door „ Chemische Ontbinding, met Vuur [dat is door Destillatie „ in een Retort,] een Geest krygt van een zeer fcherpen „ Smaak, welke de Solutie van Sublumaat doet stollen." Mooglyk is die uitdrukking daar van ontleend.

(†) Dit brengt gezegde Heer uit NEUMANN en CARTHEUSER te berde.

Bb 2

IV. schrikkelyk. De Vader der Geneeskunde heeft  
 ARDEEL. reeds van doodelyke Stuipen, daar door veroir-  
 XXV. zaakt, gesproken. Door het gewoone Genees-  
 HOOFD- middel der Noordsche Volken, het poeijer des  
 STUK. wortels met Keuken-Afch, een weinig Aluin  
 Eenhui- en Gember, gemengd, tot een Drachme tegen  
 zige. de Koorts in te neemen, heeft BARTHOLI-  
 NUS een wonderlyke omdraaijing der Oogen en  
 blindheid van een Uur lang zien ontstaan, tot  
 dat na menigvuldig braaken de Wortel weder  
 uitgeworpen was en de Koorts verdreeven (\*).  
 Geweldige benaauwdheden, Stuipen, Krampen,  
 Flauwtens, ja de Dood, heeft men in Men-  
 schen van een zwakker Gestel dikwils daar uit  
 zien voortkomen; op welk een manier die Wor-  
 tel ook ingegeven werde. Zelfs, uitwendig op  
 de Maag gelegd, heeft dezelve doen braaken.  
 Het Sap, in de Wonde komende en zig dus met  
 het Bloed vermengende, is voor Menschen en  
 Beeften een oogenblikkelyk Venyn. Hierom  
 was het oudtyds, in Spanje en Portugal, de ma-  
 nier, de Pylen daar mede te bestryken, met  
 welken men op de Jagt ging.

In zeer kleine veelheid niettemin, op zekere  
 manier bereid, en voor sommige Gestellen, is  
 de Witte Nieswortel een Geneesmiddel, dat  
 in hopelooze Omstandigheden voorgeschreeven  
 kan worden; doch beter een Kwakzalver dan  
 een braaven Geneesheer past. „ Sommige Rusfi-  
 „ sche

(\*) *Aff. Hafn. Tom. V. Cap. 55.*

„sche Ingezetenen van Siberie gebruikenze IV.  
 „tegen de Waterzugt (Schryft GMELIN.) AFDEEL:  
 „Het Afkookzel, naamelyk, van den Wortel XXV.  
 „neemen zy dagelyks, tien of twaalf Dagen lang, HOOFD-  
 „alle morgens in; waar van zy geweldig aan STUK.  
 „'t overgeeven en afgaan raaken, 't welk som- *Monoikia.*  
 „migen herstelt, doch de meesten van kant  
 „helpt. Ook wordt het, doch zeldzaamer,  
 „in de Spaanse Pokken gebruikt. De Wortel,  
 „en deszelfs Vezelen aan den voet der Steng  
 „geplaatst, zyn by die van Jenisea in gebruik  
 „tegen allerley Zweeren, inzonderheid loo-  
 „pende aan de Beenen. Alle morgens eten  
 „zy een Vezel en Haairtje van den Wortel,  
 „zo lang tot dat de Zweeren gezuiverd en  
 „genezen zyn. Zy zeggen dat, onderdien,  
 „hun dikwils Afgang verwekt worde en poo-  
 „ging om te braaken. In de Noordelyke dee-  
 „len van Siberie, verhaalt men, zou het eten  
 „der eerst uitschietende Bladen, in 't Voor-  
 „jaar, doodelyk zyn voor het Vee (\*).  
 „Een schadelyk en veele Menschen doodend  
 „Huismiddel levert de Wortel van 't Witte  
 „Nieskruid, welke by de Kofakken in alle  
 „Ziekten zonder onderscheid gebruikt wordt.  
 „Oneerlyke Vrouwlyu dryven ook daar mede  
 „de Vrugt af (†).”

Zonder nadeel komt deeze gevaarlyke Wor-  
 tel

(\*) GMEL. *Plant. Sib.* I. p. 75. 76.

(†) GMEL. *Reize durch Rusland*, I. Th. p. 155.

IV. tel in het Niespoeder, dat men Groene Snuif  
 AFDEEL. noemt, en dit is deszelfs voornaamfte dienst,  
 XXV. tegenwoordig, in de middelste deelen van Eu-  
 HOOFD. ropa. Een Smeering, daar mede bereid, is ook  
 STUK. tegen de Schurft zeer nuttig en het Afkookzel  
 Eenbu- tegen den Huidworm der Runderen. Van een  
 zigt. zonderling gebruik, dat men 'er in Noord-A-  
 merika van maakt, fchryft de Heer K A L M het  
 volgende (\*).

„ Om te verhinderen, dat Kraaijen, Mays-  
 „ dieven of Inkhoorntjes, de versch geplante  
 „ Zaaden uit den Grond krabben, neemen  
 „ fommigen den Wortel van 't Witte Nieskruid,  
 „ dat daar menigvuldig op vogtige plaatfen,  
 „ in Moerassen en Beeken groeit, en weeken  
 „ in het koud geworden Afkookzel daar van  
 „ de Spaanfche Tarwe, die zy meenen te zaai-  
 „ jen. 's Avonds worden 'er de Korrels inge-  
 „ legd, 's morgens weder uitgenomen en dan  
 „ geplant. 't Gezegde Gedierte, een of twee  
 „ Korrels daar van uit den Grond gehaald en  
 „ die opgegeten hebbende, wordt 'er zo dron-  
 „ ken van, dat zy om ver tuimelen, en dit dient  
 „ tot een affchrik van de anderen. Maar, men  
 „ moet voorzigtig zyn, dat geen ander Vee van  
 „ die geweekte Korrels vreete. De Mays, daar  
 „ van geteeld, heeft geen de minfte nadeelige  
 „ hoedanigheid, voor Menfchen of Beesten.”

(2)

(\*) Stockb. Verhand. 1751. p. 324.



(2) Nieswortel met een samengestelde Tros en  
zeer uitgebreide Bloemen.

IV.  
AFDEEL.  
XXV.

HOOFD-  
STUK.

II.  
*Veratrum*  
*nigrum.*  
Zwart-  
bloemig.

Zeer naby komt deeze aan de voorgaande, zegt LINNÆUS, doch verschilt door de plaats, kleur, ruige Bloemsteeltjes, uitgebreide niet opstaande Bloemen en een samengestelde Tros, die niet Pluimswyze verdeeld is. Anderen hebben het alleen door de zwartachtig roode Bloempjes, en dat het vroeger bloeit, onderscheiden. Het is in onze Tuinen als een niet onaartige Bloemplant, inzonderheid aan zyne breede gekreukte Bladen, bekend. Wild vindt men het niet, dan in Hakboschen van Hongarie, en op opene drooge Velden in Siberie, alwaar het in de Oostelyke deelen overvloedig voorkomt, mids niet Noordelyker dan op vyfenvyftig Graaden Breedte, volgens GMELIN, die 'er dus van schryft.

„ Ik heb geen verschil tusschen deeze en de  
„ andere kunnen waarneemen, als dat de Bloem-  
„ steeltjes langer zyn dan de zeer uitgebreide  
„ Bloem. In de voorgaande zyn zy korter.  
„ STELLER meldt, dat de Bladen langer en  
„ yler

(2) *Veratrum Racemo composito, Corollis patentissimis.*  
Ver. Pedunculis Corollâ patentissimâ longioribus. GMEL.  
Sib 1. p. 76. Helleborus albus Flore atrorubente. C. B. Pin.  
186. MORIS. Hist. III. p. 485. S. 12. T. 4. f. 1. Hell. album  
Fl. atrorubentibus præcox. LOB. Ic. 311.

Bb 4

II. DEEL. XI. STUK.

IV. „ yler aan de Steng geplaatst zyn. Maaken  
 AFDEEL. „ ook de drooge Velden het Sap, dat op vog-  
 XXV. „ tige plaatsfen door den Ouderdom flauwtjes  
 HOOFD- „ purpert, uit zynen aart donker paarsch?  
 STUK. „ Kunnen die tevens oorzaak zyn, dat de Bloem  
*Eenbui-* „ eens zo klein valt, de Bladen langer groei-  
*zige.* „ jen en minder in getal? Zal, eindelyk, de  
 „ fchraalheid van het Sap de reden zyn, dat de  
 „ rand der Bloem zig niet kan opregten? Zo  
 „ men dit bewyzen kan, dan zal ik toestaan,  
 „ dat deeze beiden voor een en de zelfde Plant  
 „ te houden zyn. Maar ik vreeze, dat dit be-  
 „ wys verder te zoeken zy.”

Het is ook ten uiterste onwaarschynlyk, aangezien deeze beide Soorten in de Tuinen, op eene zelfde Groeiplaats, 't gezegde verschil behouden. De laatste pronkt, inzonderheid, met haare lange geaarde Bloemsteng, vol kleine zwartachtige Blommetjes die Goudkleurige Meelknopjes hebben. De Bloemblaadjes vallen niet af, maar worden groenachtig, en sommigen, hier en daar, bevatten, als Kelk, de Vrugt, bestaande uit drie, en somtyds vier Scheedjes, welke veel gelyken naar die van 't Zwarte Nieskruid.

III.  
*Veratrum*  
*luteum.*  
 Geelbloemig.

(3) Nieswortel met een geheel enkelde Tros;  
 de Bladen uit den Wortel.

In

(3) *Veratrum Racemo simplicissimo*, Fol. sessilibus. GRON.  
*Virg. II. 158. Reseda Fol. Lanceolatis, Caule simplicissimo.*  
 GRON.

In Virginie en Kanada groeit deeze Soort , **IV**,  
 die zeer naar de breedbladige Weegbree gelykt, **AFDEEL.**  
 hebbende een Krans van breed-Lancetvormige **XXV.**  
 geribde styve gladde Bladen op den Grond, uit **HOOFD-**  
 welken een Stengetje ryst van een Voet hoog, **STUK.**  
 met eenige kleine Blaadjes , die men Blikjes *Monoikia.*  
 zou kunnen noemen en aan 't end een digt ge-  
 tropte Aair van geele Bloempjes.

Hier toe behoort een dergelyk Plantje met  
 witte Bloemen, dat zo wel als het geelbloemi-  
 ge een grooten knobbeligen gedraaiden Wortel  
 heeft, die gekaauwd zynde Speekzel doet uit-  
 werpen. Men noemtze , in Noord-Amerika,  
 volgens CLAYTON, *Ratelslang-Wortel*, en,  
 volgens COLDEN, *Eenhoorns-Hoorn*. Buiten  
 twyfel zal die, welke, in 't Werk van TREW,  
 door EHRET afgetekend, gebragt is, hoewel  
 de Bloemen een Roozekleur hebben, ook tot  
 deeze Soort te betrekken zyn.

V A L A N T I A.

De Tweeslagtigen hebben , in dit Geslagt,  
 geen Kelk, een vierdeelige Bloem, vier Meel-  
 draadjes, een tweedeeligen Styl, en één Zaad-  
 je; de Mannelyken geen Kelk, de Bloem drie-  
 of

GRON. *Virg.* I. 59.  $\beta$ . Veratium Scapo fistuloso et Ramo-  
 so, Spica stricta. EHRET per TREW. *Tab.* 77. Ver. Racemo,  
 simplicissimo, Coroll. patentibus, Staminibus longioribus.  
 MILL. *Di&*. *Tab.* 272.

Bb 5

IV. of vierdeelig; drie of vier Meeldraadjes en een  
 AFDEEL. XXV. verwelkten Stamper. Het is naar den vermaar-  
 HOOFD. den VAILLANT, die zo veele fraaije Waar-  
 STUK. neemingen omtrent de Planten aan 't licht ge-  
 brágt heeft, getyeld, en bevat de agt volgen-  
 de, meest Europeifche Soorten.

1. (1) *Valantia met de Mannelyke Bloemen drie-  
 Valantia deelig, de Tweeflagtigen op een glad Vrugt-  
 Muralis beginzel zittende.  
 Gedoornde.*

Op Zandige, ruuwe, Steenachtige plaatfen, die droog zyn, aan den Zeekant, als ook op oude Muuren en Wallen, by Montpellier, Marfeille, Rome, Livorno, en elders in de Zuidelyke deelen van Europa, groeit dit Plantje, dat het uiterlyk aanzien der Gesternde of Kransbladige Kruiden (\*) heeft, doch door zyne Vrugtmaaking, zo wel als de volgende, zeer daar van verschilt. Drie Bloempjes, die Klokvormig zyn, heeft hetzelfde by elkander, waar van de twee bovenften driedeelig zyn en onvrugbaar; het onderfte vrugbaar en vierdeelig. Het Zaad, dat Nierachtig is, zit in een gedoornd, doch niet ftekelyg Zaadhuisje. Het heeft vier Blaadjes by elkander aan zyne gladde leggende Stengetjes. (2)

(1) *Valantia* Flor. Masculis trifidis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1151 *Veg.* XIII. p. 762. GOUAN *Monsp.* 516. Val. procumbens glabra. *H. Cliff.* 468. R. *Lug ib.* 258. Val. annua quadrifolia verticillata &c. MICH. *Gen.* 13. T. 7. Rubecola echinata saxatilis. C. B. *Pin.* 334. Cruciata Muralis minima Romana. COL. *Ecpbr.* I. p. 298. T. 297.

(\*) *Verticillata*: zie II. D. VII. STUK, bladz. 269.

- (2) *Valantia met de Mannelyke Bloemen drie-  
deelig, de Tweeflagtigen op een stekelig  
Vrugtbeginzel zittende.*

IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

Deeze gelykt naar de voorgaande zeer, maar is grooter en geheel ruig van Gewas, niet neerleggende, eens zo groot en niettemin slegts een half Voet hoog; anders byna van de zelfde gedaante. De Bloempjes zyn geel en komen voort in lange stekelige Hoorntjes. Zy groeit ook in de Zuidelyke deelen van Europa.

II.  
*Valantia  
hispida.*  
Stekelige.

- (3) *Valantia, die alle de Vrugtmaakingen met  
een Eyrond neergeboogen Blikje bedekt  
heeft.*

III.  
*Cucullaria.*  
Gekapte.

Een klein Plantje, dat BUXBAUM op 't Geberge in Klein Afie vondt, door hem *Cucullaria* genoemd, om dat de Bloempjes in een Huikswys geplooid Blaadje verholen zyn. Het is ook vierbladig, en heeft een langwerpig Zaad.

- (4) *Valantia met de Mannelyke Bloemen drie-  
de-*

IV.  
*Aparine.*  
Kleevende;

(2) *Valantia* Flor. Masculis trifidis &c. *Valantia erecta hispida.* H. Cliff. 468. Galium Fl. Masc. trifidis. ZINN. Goett. 233.

(3) *Valantia* Fructific. singulis Bractea ovata deflexa obtusis. Am. Acad. IV. p. 295. *Cucullaria.* BOXB. Cent. I. p. 13. T. 19. f. 2.

(4) *Valantia* Flor. Masculis trifidis Pedicellatis &c. H. Ups. 302. GOUAN Monsp. 516. *Aparine* Semine laevi. VAILL. Paris. 18. T. 4. f. 3.

IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

*deelig, gesteeld en op het Steeltje van de Tweeslagtigen zittende.*

*Eenhuu-  
zige.*

Onder 't Koorn, in Duitschland, Vrankryk en op Sicilie, groeit deeze, die de gestalte van het Kleefkruid heeft, zynde de Steng agterwaards ruuw en klimmende, de Bladen by zesfen gekranst, met ruuwe randjes. Het heeft Steeltjes zo lang als de Bladen, ook met drie Bloempjes, één ongesteeld tweeslagtig, de twee zydelingse Mannelyk en gesteeld, nu drie- nu vierdeelig. De Vrucht is rond en niet ruuw, maar Sagrynachtig en hier door verschilt zy inzonderheid van het Kleefkruid, dat Zaadhuisjes als gesuikerde Koriander heeft, zegt VAILLANT. Dit was 'er bevoorens toe betrokken (\*). Het Kruid kleeft ook geweldig aan de Klederen.

v.  
*Valantia  
Articulata.*  
Gewrich-  
te.

(5) *Valantia met de Mannelyke Bloemen vierdeelig, de Steeltjes gegaffeld ongebladerd, de Bladen Hartvormig.*

Dit is, gelyk de voorgaande, een jaarlyks Kruidje, voorkomende, volgens LINNÆUS,

*BO. 111. 112. 113.*

(\*) *Aparine Semine Coriandri Sacharati hujus videtur Varietas, Semine paulo magis exasperata. HALL. Heiv. inchoat. l. p. 319.*

(5) *Valantia Flor. Masculis quadrifidis &c. GOUAN Monsp. 516. H. Ups. 303. Cruciatia Orient. latifolia erecta glabra. TOURNEF. Cor. 4.*

in Egypte, Syrie en Barbarie. De Stengetjes zyn een Voet hoog, met Hartvormige, gladdede, Kruisblaadjes. 't Plantje heeft eindelyk alle Blaadjes omgeboogen, het rype Zaad bedekkende: als wanneer de Leedjes van de Steng afgaan, wordende met de Blaadjes door den Wind her- en derwaards verstrooid.

IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

(6) *Valantia met de Mannelyke Bloemen vierdeelig, de Bloemsteelen tweebladig.*

VI.  
*Valantia*  
*cruciata.*  
Gekruiste.

Dit Kruid, dat in Duitschland, Switzerland, Vrankryk, als ook in onze Nederlanden groeit, voert den naam van *Croifette* of Kruiskruid; hoewel men een ander van dien naam, veel bekender en gemeener, vindt (†). HALLER noemt het Walstroo, met viervoudige ruige Bladen en agtbloemige Steeltjes. In Switzerland, zegt hy, is niets gemeener aan de Wegen. Het blyft over en geeft jaarlyks leggende Stengetjes uit, met vier taamelyk breede Blaadjes kruislings bezet. Het heeft een rond Zaad in een rimpelig Huisje en kleurt rood. Men houdt het voor een Wondmiddel, dat tot

(6) *Valantia* Flor. Masculis quadrifidis, Pedunculis diphyllis. *H. Ups.* 303. *GOUAN Monsp.* 516. *DALIB. Paris.* 305. *GORT. Belg.* 288. *Galium* Fol. quaternis, Flosc. in Alis confertis. *H. Cliff.* 34. *HALL. Helv.* 462. *Helv. inchoat.* I. 314. *Cruciata* hirsuta. *C. B. Pin.* 335. *Cruciata*, *DOD. Pempt.* 257. *LOE. Ic.* 804.

(\*) Zie 't voorgaande X. STUK, bladz. 638, enz.

II, DEEL. XI, STUK.

IV. tot Breuken ook nuttig zou zyn, wegens de  
 AFDEEL. XXV. famentrekkende hoedanigheid.

HOOFD-  
 STUK.

VII.

*Valantia*  
*glabra.*  
 Gladde.

(7) *Valantia met de Mannelyke Bloemen vierdeelig, de Steeltjes gegaffeld ongebladerd; de Bladen ovaal, op de kant gehaaid.*

Dit Gladde komt het ruige Kruiskruid, zo de Ridder oordeelt, al te naby. Het groeit nauwlyks een Handbreed hoog, in Oostenryk en Italie voorkomende. Omftrecks Bononie vindt men het den geheelen Zomer, zegt BAUHINUS, tusfchen de Doornen.

VIII.

*Hypocarpia.*  
 Laagbloemige.

(8) *Valantia met alle Bloemen vierdeelig beneden het Vrughtbeginzel, en naakte eenbloemige Steeltjes.*

Op Jamaika in de Westindiën komt deeze voor, die naar het Kruiskruid zeer gelykt, zynde geheel ftekelig, met vier langwerpige Eyronde Bladen. Zy heeft in de Oxelen eenzaame Bloemsteeltjes; de Kelkblaadjes zyn gefteld; de Bloem is Raderachtig, vierdeelig, met vier Meeldraadjes en twee Stylen; anderen zyn geheel Mannelyk.

P A.

(7) *Valantia* Flor. Masc. quadrifidis &c. Galium Flor. polygamis &c. SCOP. Carn. 344. Galium latifolium glabrum. C. B. Prodr. 146. Crucjata glabra C. B. Pix. 335.

(8) *Valantia* Flor. omnibus quadrifidis inferis &c. Am. Acad. V. p. 412. Rubia subhirsuta scandens f. reclinata &c. BROWN. Jan. 141.



P A R I E T A R I A. Glaskruid.

IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD.  
STUK.

De Kelk is vierdeelig, zonder Bloemblaadjes in dit Geslacht, met één Styl of Stamper, en het Zaad enkeld, langwerpig, uit het Vruchtbeginzel binnen den Kelk gebooren. De Tweeflagtigen hebben vier Meeldraadjes; de Vrouwelyken, hoedanig 'er één, tusfchen twee anderen, in één Omwindzel voorkomt, draagen zo wel Zaad als die. Het bevat de zes volgende Soorten.

(1) Glaskruid *met Lancetvormige Bladen, de Steng opgeregt.*

I.  
*Parietaria*  
*Indica.*  
Oostindifch.

Als een byzondere Soort, die naar het Winkel-Glaskruid gelykt, wordt deeze Oostindifche door LINNÆUS voorgesteld, hebbende, zo zyn Ed. aanmerkt, de Bladen Lancetvormig, veel langer gefpitst, drieribbig, naakt: de Kropjes der Bloemen kleiner, gevat in Elsvormige, niet Eyronde Blikjes: de Stylen langer; de Vruchten ongesteeld, gefleufd.

Hier brengt de Ridder het *Ambonsche Kruisgras* van RUMPHIUS t'huis, welk de Heer N. L. BURMANNUS geoordeeld hadt tot de *Spermacoe* te behooren (†). Om de waarheid te

(1) *Parietaria* Fol. Lanceolatis Caule erecto. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1152. *Veg.* XIII. p. 763. *Mant.* 128. *Crateogonium.* RUMPH *Amb.* VI. p. 25. T. 10.

(†) BURM. *Fl. Ind.* p. 33.

IV. te zeggen, indien dit Kruisgras Zaadjes als  
 AFDEEL. Zandkorrels heeft, komt het met de Kenmer-  
 XXV. ken van dat Geslagt, door my *Tandzaader* ge-  
 HOOFD- ken van dat Geslagt, door my *Tandzaader* ge-  
 STUK. noemd, weinig overeen (\*). Doch 't gezegde  
 Eenhui- Kruisgras was door LINNÆUS reeds bevoor-  
 zige. rens tot de *Oldenlandia* betrokken (†).

Hier schynt my het Oostindisch Glaskruid te  
 strooken, 't welk gezegde Hoogleeraar op-  
 geeft, als Lancetvormige Bladen overhoeks  
 hebbende, en *Rompot Garang* by de Javaanen  
 genaamd, met roode Bloemen. Dit zou, vol-  
 gens zyn Ed., het *Memorie-Kruid* van RUM-  
 PHUS zyn, 't welk veel naar dat Kruisgras  
 gelykt, en daar toe zou ook het *Kakarat* der  
 Javaanen behooren, 't welk, witte Bloemen  
 en breeder Bladen hebbende, van 't Winkel-  
 Glaskruid naauwlyks verschilt dan door een  
 ongesteelde gesleufde Vrugt (‡).

II.  
*Parietaria*  
*Officinalis.*  
 Europisch.

(2) Glaskruid met Lancetvormig Eyronde  
 Bladen, gegaffelde Bloemsteelen en twee-  
 bladige Kelken.

Dit

(\*) Zie II. D. VII. STUK, bladz. 266.

(†) Zie II. D. VII. STUK, bladz. 343.

(‡) BURM. *Fl. Ind.* p. 221. Herba Memoria, RUMPH.  
*Amb.* VI. p. 29. T. 12. f. 2. Men noemt het dus, om dat  
 de Blaadjes tot herinnering of aandenken gebruikt worden.

(2) *Parietaria* Fol. Lanceolatis - Ovatis &c. *Mat. Med.*  
 472. GORT. *Belg.* 288. R. *Lugdb.* 210. GOUAN *Monsp.* 516.  
 OED. *Dan.* 521. *Parietaria* Officinarum & Dioscoridis. C. E.  
*Pis.* 121. *Parietaria* Vitriola s. Perdicium. LOB. *lc.* 258.  
 Helxine. CAM. *Epit.* 849.

Dit is het gewoon Europifch of Winkel- IV.  
 Glaskruid, ook *Helxine* genaamd en *Perdicium*, AFDEEL.  
 dat Patryskruid betekent, om dat de Patryzen XXV.  
 'er op aazen zouden. Men noemt het in 't HOOFD-  
 Fransch *Parietaria*, naar den Latynfchen naam, STUK.  
 om dat het veel voorkomt op Muuren; doch Monokida  
 het is ook in Wilderniffen en aan de Wegen  
 niet ongemeen. By ons groeit het overvloedig  
 in de hooge deelen deezer Provinciën; maar in  
 de Noordelyke landen vindt men 't weinig. De  
 Engelschen noemen het *Pellitory of the Wall*,  
 de Duitfchers *Mauerkraut*, *Dag und Nacht*.

Het heeft een opftaande Steng, van twee  
 Voeten, met lang Lancetvormige Bladen, die  
 in 't wilde eenigermaate ruig zyn, doch in de  
 Tuinen glad en door het droogen doorfchynend  
 worden als Glas, waar van de Nederduitfche  
 naam. Aanden oirfprong der Bladen komen dig-  
 te tropjes van kleine ongefteelde Bloempjes,  
 onder welken de Vrouwelyke vierhoekig en pie-  
 ramidaal zyn, de anderen Raderachtig uitge-  
 breid, hebbende vier Meeldraadjes, met Meel-  
 knopjes, die Veerkrachtig het Stuiſfmeel uitwer-  
 pen, wanneer menze aanroert. Het Zaad, dat  
 Eyronnd is en glad, wordt door de aangegroeide  
 Kelkblaadjes zo ruuw, dat het aan de Kleede-  
 ren hangen blyft, en hier van hadt het den  
 Griekfchen naam, *Helxine*, bekomen.

„ Het is, gelyk de Puinplanten gewoon zyn;  
 „ vol van een Salpeterig Sap en Water; zo  
 „ Pisdryvende, dat drie Oncen van het Sap de  
 Cc „ Urin

IV. „ Urin met kragt afzetten. Het Water is zout.  
 AFDEEL „ Ook die met den Steen bezet zyn acht men  
 XXV. „ dat het de Waterloozing vry maake; 't welk  
 HOOFD- „ al te veel schynt. Men leest de Historie van  
 STUK. „ een Calculeufen Hond, die in de Opstop-  
 Eenbut- „ ping van 't Wateren zig dikwils hulp ver-  
 zige. „ schafte door het Glaskruid; eindelyk, toen 't  
 „ zelve op gebruikt was, stierf en aan de onef-  
 „ fenheid van wiens Blaassteen de uitwerking van  
 „ het kragtig Middel bleek. Onder die tegen de  
 „ Melaatsheid maakt CÆLIUS van de Parieta-  
 „ ria gewag. De Kole wordt, tot witmaking  
 „ der Tandén, door MARCELLUS gepree-  
 „ zen. Met regt vermaant FLOYERUS, dat  
 „ 'er geen Verzagtende kragt in het Glaskruid  
 „ zy, hoewel 'er die gemeenlyk in gesteld wordt.  
 „ Om de Kalanders uit het Koorn te houden  
 „ wordt het Loof, op den hoop gelegd, van  
 „ HARRIS aangepreezen" (\*).

III. (3) Glaskruid met Eyronde Bladen, byna op-  
 Parietaria geregte Stengen, driebloemige Kelken, de  
 Judaica. Mannelyke Bloemen langwerpig Rolrond.  
 Joodfch.

Deeze, die in Palestina, als ook in Italie en  
 in Switzerland groeit, is kleiner van Gewas en  
 heeft leggende Stengen met de Takken opge-  
 regt;

(\* ) HALL. *Helv. insboat.* Tom. II. p. 285.

(3) *Parietaria* Fol. ovatis, Caulibus erectis, Cal. trifloris  
 &c. *Parietaria minor* Oeymi folie. C. B. *Pin.* 121? BOCC.  
*Sic.* 47, T. 24, f. A, HALL, *Helv. insboat.* II, p. 285.

regt; de Bladen Eyronde met korte Steelen; de Bloemtrosjes komen aan de Takken voor, of aan den top der Steng. Men vindt de drie Sexen in de Trosjes by elkander, zegt HALLER. Hy zal hier mede zeggen willen, dat Mannelyke, Vrouwelyke en Tweeslagtige Bloempjes, in dezelve voorkomen. Doch de uitdrukking is zeer oneigen. Het Kruid heeft, volgens LINNÆUS, tweelings - Mannelyke Rolronde Pypblommetjes met de Tandjes aan den Mond famenluikende, en een Vrouwelyk Bloempje, dat Eyronde is, daar tuschen.

(4) Glaskruid met Eyronde stompe Bladen en Draadachtige gestreepte effene leggende Stengen.

IV.  
Parietaria  
Lusitanica.  
Portu-  
geesch.

(5) Glaskruid met byna Eyronde Bladen; de Vrugdtraagende Omwindzels vyfdeelig samengedrukt; met de zydelingse Slippen grooter.

V.  
Cretica;  
Kan-  
diaasch.

Naar de Groeiplaats hebben deeze den bynaam, kleine Plantjes zynde, waar van het eerste in Portugal, doch ook in Spanje en op Si-

(4) *Parietaria* Fol. ovatis obtusis &c. Pariet. Lusit. annua minima. TOURNE. *Inst.* 509. *Parietaria Sicula* Alpinæ folio. BOCC. Sic. 47. T. 24.

(5) *Parietaria* Fol. subovatis; Involucris Fructiferis &c. Pariet. Cret. minor, Capsulis Sem. alatis, TOURNE, *Cer.* 38.

C c 2

IV. Sicilie, het laafte op Kandia groeit. Zy hebben kleine Blaadjes, als van Muur (\*).

AFDEEL.  
XXV.

HOOFT-  
STUK.

VI.

*Parietaria*  
*micro-*

*phylla.*

Klein-  
bladig.

(6) Glaskruid met gepaarde, effenrandige, stomp Eyronde Bladen, en kleinere Eyronde daar onder gemengd.

Aan de Oevers der Rivieren en in de Spleeten van vogtige Steenrotsen, is dit Kruidje op Jamaika gemeen. Het heeft de gedaante van Duizendgrein, met zeer kleine Blaadjes, van eene Glasachtig helder groene Kleur.

#### A T R I P L E X. Melde.

Hier hebben de Tweeslagtige Bloemen een vyfbladigen Kelk, zonder Bloemkrans, met vyf Meeldraadjes; een tweedeeligen Styl en één neergedrukt Zaad: de Vrouwelyken een tweefbladigen Kelk, zonder Bloemkrans of Meeldraadjes, met dergelyken Styl en één samen gedrukt Zaad.

De

(\*) Het *Ceylonfche*, hier op volgende, is in de laafte Uitgaave van het Samenfel der Natuur, daar het bevoorens, *bladz. 709*, met eene omftandige befchryving, tot het Geflagt der Brandenetelen betrokken was, op *bladz. 763*. vergeten uit te doen: want de befchryving, *Ment. p. 501*, luidt in 't hoofdzaakelyke eveneens.

(6) *Parietaria* Fol. oppositis integerrimis obovatis, minoribusque ovatis immixtis. *Am. Acad. V. p. 412*. *Urtica humilior disticha* &c. *BROWN. Jam. 336*. *Herniaria lucida Aquatica. SLOAN. Jam. 50. Hist. I. p. 145. T. 93. f. 1.*

De twaalf volgende Soorten zyn in dit Geslacht begreepen , naamelyk

IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

(1) Melde met een Heesterige Steng en driekantige effenrandige Bladen.

I.  
*Atriplex*  
*Halimus.*  
Effenrandige.

Aan den Zeekant , op vogtige plaatsen , in Portugal , Spanje en Virginie , groeit dit Kruid , dat men , wegens de Zoutigheid , *Halimus* genoemd vindt , een woord , van *Dioscorides* afkomstig . Het wordt , deswegen , van de Portugeezen *Salguedeiras* , van de Spanjaarden *Marisma* , zo 't schynt , geheten . Een witachtigen Heester maakt het uit , met Houtige Takken , die broofsch zyn ; de Bladen veelal van eene driehoekige figuur , Vleezig en glad , van eenen zuurachtigen Smaak ; de Bloemen , in 't uiterlyk aanzien byna als van den Olyfboom , paarfchachtig ; het Zaad breed , bykans als dat der Melde .

Van dit Heestertje waren de Toppen of Uitspruitzels van ouds , gelyk nog heden by de Portugeezen , tot Spyze in gebruik . De Bladen , met Zemelen gekookt en op de pynlyke deelen gelegd , hebben ook in 't Voeteuvel somtyds tot verligtinge gestrekt . De Wortels gebruikte men tot Geneesmiddelen .

(2)

(1) *Atriplex* Caule Fruticoso , Fol. Deltoidibus integris .  
*Syst. Nat.* XII. Gen. 1153. *Veg.* XIII. p. 763. *H. Cliff.* 469. *R. Lugdb.* 218. *GRON. Virg.* 195. *Halimus latifolius* f. *Fruticosus*. *C. B. Pin.* 120. *Halimus.* *CLUS. Hist.* I. p. 53. *Hisp.* T. p. 73. *DOD. Pempt.* 771. *LOB. Ic.* 393.

CC 3

IV.  
AFDEEL.  
XXV,  
HOOFD-  
STUK.

(2) Melde met een Heesterige Steng en stomp Eyronde Bladen:

II.  
*Atriplex*  
*Portulacoides*.  
Stompbla-  
dige.

Deeze, die men Zee-Porselein noemt, komt aan de Stranden der Noordelyke niet alleen, maar ook der Zuidelyke deelen van Europa voor. Immers hier wordt de tweede *Halimus* van CLUSIUS, die aan de Zeekusten van Valence valt, betrokken. By ons groeit zy overvloedig op het Koegras en elders aan de Kusten, zo van Zeeland als van Vriesland, enz. Zy is ook Heesterig en heeft ronde Takken, met dikke Vleezige Bladen, veel gelykende naar die van het Porselein, dat men tot Moes in de Tuinen teelt. De Bladen worden somtyds als de Kappers ingelegd en dan tot Toespyze over Tafel gebruikt,

III.  
*Glauca*.  
Zeegroene.

(3) Melde met een Heesterige hurkende Steng; de Bladen Eyrond ongesteeld effenrandig, de ondersten eenigermaate getand.

IV.  
*Refca*.  
Roosviug-  
dige.

(4) Melde met een Kruidige Steng, gryze Zaag-  
tan-

(2) *Atriplex* Caule Fruticoso, Fol. obovatis. GORT *Belg.* 288. GOUAN *Mensp.* 517. *Fl. Suec.* 328, 919. R. *Lagdb.* 218. *Halimus* f. *Portulaca Marina*. C. B. *Pin.* 120. *Portulaca Marina*. DOD. *Pempt.* 771.

(3) *Atriplex* Caule Suffruticoso procumbente &c. *Atriplex* *Maritima* *Hisp.* &c. DILL. *Elth.* 46. T. 40. f. 46. *Polygonum* *incanum* *rotundifolium* *Halimoides*. BARR. *Rar.* 1145. T. 733.

(4) *Atriplex* Caule Herbaceo &c. HALL. *Goett.* 19, *Atriplex*



*tandige Bladen en vierhoekige Vruchten met Tandjes.*

IV:  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

*Monicia.*

In de Zuidelyke deelen van Europa, byzonderlyk in Spanje, komen deeze voor, waar van de eene door haar Loof, de andere door haare Vruchten, die als Roosjes zig vertoonen, uitmunt. De eerste groeit ook by Thouloufe, aan de Middellandsche Zee, alwaar menze *Herbe du Masclou*, dat is tegen 't Kolyk dienstig, noemt. Zy valt Heesterig en zeer wit van Loof gelyk de voorigen, hebbende zeer kleine rondachtige Blaadjes. De laatste groeit ook overvloedig in Duitschland, omstreeks Jena, zo HALLER wil: ten minste de aangehaalde van C. BAUHINUS, met eene Roosachtige samengedrukte Vrucht. Deeze heeft witachtige uitgehoekte Blaadjes, naar die van 't Ganzevoet gelykende, ongesteeld.

(5) Melde met een Kruidige Steng, driekantige gehoekte Bladen en gedocrnde Vrucht-  
kelken.

V.  
*Atriplex*  
*Sibirica.*  
Siberische,

(6) Melde met een Kruidige Steng en drie-  
kan-

VI.  
*Tartarica.*  
Tartaar-  
sche.

plex sylv. Fructu Rosco compresso. C. B. Pin. 119. Prodr.  
58. RUPP. Jen. 341.

(5) *Atriplex* Caule Herb. Fol. Deltoidibus angulatis &c.  
*Spinachia* Fol. angulosis, Caule Ramosissimo. HALL. Goetz.  
22.

(6) *Atriplex* Caule Herb. Fol. Deltoidibus sinuato-  
den-

C c 4

II, DEEL, XI. STUK,

IV. kantige withoekig getande gegolfde Bladen  
 AFDEEL. XXV. overhoeks.

HOOFD-  
 STUK.

*Eenhu-  
 zige.*

Van deeze groeit de eerste, die de grootte der Tuin-Melde heeft, in Siberie. Derzelve Vrugt is van onderen Wollig, aan de buitenzyde gedoornd. De andere, die in Tartarie voorkomt, heeft eens Menschen hoogte en de Bladen zyn van onderen Afchgrauw. Deeze beiden, zo wel als de naastvoorgaande en alle de volgende, zyn Zaayplanten, die Jaarlyks vergaan.

VII.  
*Atriplex  
 Hortensis.  
 Tamme,*

(7) Melde met een opgeregte Kruidige Steng en driehoekige Bladen.

Hier wordt de Tamme of Tuin-Melde bedoeld, die men in de Moeshoven teelt. In 't Fransch noemt men deeze *Arroche* of *Bonne Dame*, in 't Engelsch *Orrache*, in 't Hoogduitsch, gelyk by ons, *Melde* of *Milde*; mischien wegens haare zagtheid, die in het Moes, daar van gemaakt, blykbaar is. De afkomst zou ook uit Tartarie zyn. 't Gewas, dat iedereen bekend is, valt wit of geelachtig, rood en

dentatis &c. *H. Ups.* 303. *Atriplex maritima nostras* proce-  
 rior. *FLUK. Alm.* 60.

(7) *Atriplex* Caule erecto Herbaceo, Fol. triangularibus,  
*Mat. Med.* 473. *R. Lugd.* 217. *GORT. Belg.* 288. *H. Cliff.*  
 469. *Atriplex Hortensis alba & rubra.* *C. B. Pin.* 119. *Atti-*  
*plex Hortensis.* *DOD. Pempt.* 615. *LOB. Ic.* 253.

en uit den zwarten; zo dat het, door zyne Verscheidenheid van Kleur, zelfs de Tuinen versiert. Het is van eene verzagende, verkoelende en weekmaakende hoedanigheid, maar Ouden schynen iets gevaarlyks daar in opgemerkt te hebben. Het Zaad, dat platachtig rond is, ter veelheid van een half of vierde Loots ingenomen, doet purgeeren of braaken.

(8) Melde met een Kruidige Steng en driekantige getande, van onderen verzilverde Bladen.

VIII.  
Atriplex  
laciniata.  
Gefnipperde.

Aan de Zeekusten van Europa en Noord-Amerika groeit deeze *Gefnipperde Melde*, dus genaamd, om dat zy haare driekantige Bladen diep ingesneeden heeft. Zy komt aan onze Zeedyken hier en daar, en op Zoute Stranden voor, hebbende een naakte, regte, ronde, gestrekte Steng. De Bladen zyn van boven met een Opperhuid bedekt, die 'er op 't aanraaken afgaat, en van onderen met Zilverachtige Plaatjes. Aan 't end heeft zy tweeslagtige Aairen, met roode Meelknopjes, en tweelingse Vrouwelyke Bloempjes in de Oxelen. De Vruchtkelk is samengedrukt, vyftandig, met het middelste Tandje grootst. (9)

(8) *Atriplex* Caule Herbaceo Fol. Deltoidibus dentatis subtus Argenteis. H. Cliff. 469. Fl. Suec. 826, 920. GRON. Virg. 120. R. Lugdb. 218. *Atriplex maritima laciniata*. C. B. Pin. 120. *Atriplex Marina*. DOD. Pempt. 615. LOB. 150. 255.

Cc 5

IV.  
AFDEELE  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

(9) Melde met een Kruidige Steng, de Vrou-  
welyke Klepjes groot, driekantig, uitge-  
hoeft.

IX.  
*Atriplex*  
*Hastata.*  
Fiekladi-  
ge.

(10) Melde met een Kruidige uitgebreide Steng,  
de Bladen byna driekantig, Lancetvormig;  
de Kelken der Zaaden aan de Schyf ge-  
tand.

X.  
*Patula.*  
Spitsbladi-  
ge.

(11) Melde met een Kruidige opgeregte Steng  
en alle Bladen effenrandig Liniaal.

XI.  
*Littoralis.*  
Smalbladi-  
ge.

Deeze drie Soorten van *Wilde Melde*, komen in ons Wereldsdeel op veelerley plaatsen aan Wegen, in Tuinen, op Mest en Vuilnishoopen, doch de laatste inzonderheid aan de Oevers van Meiren en Stranden voor, 't welk zy met de Gesnipperde gemeen heeft. Zeer overvloedig vindt men deeze, die door de smalle haarer Bladen uitmunt, aan de Dyken langs den geheelen omtrek der Zuiderzee, die eenig Voorland

(9) *Atriplex* Caule Herbaceo, Cal. Valvulis foemineis magnis &c. GORT. *Belg.* 289. *Fl. Suec.* 827, 921. DAL. *Paris.* 305. *Atriplex* sylv. Fol. Hastato f. Deltoide. MORIS. *Hist.* 237. *Atriplex* sylv. annua, Fol. Deltoide triangulari sinuato & mucronato. MORIS. *Hist.* II. p. 607. S. 5. T. 32. f. 14.

(10) *Atriplex* Caule Herbaceo patulo &c. GORT. *Belg.* 289. *Fl. Suec.* 828, 922. DALIB. *Par.* 306. R. *Lugd.* 218. *Atriplex* angusto oblongo folio. C. B. *Pin.* 219. *Atriplex* sylv. Polygoni f. Helxines foliis. LOB.  *Ic.* 257.

(11) *Atriplex* Caule Herbaceo erecto &c. GORT. *Belg.* 289. R. *Lugd.* 218. *Fl. Suec.* II. N. 923. *Atriplex* angustismo & longissimo folio. HERM. *Lugd.* 79.

land hebben. Voorts verschillen deeze wilde Kruiden meest door het Loof en door het gene in de bepaalingen is opgetekend. Zy vergaen jaarlyks en komen weer te voorschyn uit gevallen Zaad.

IV.  
AFDEEL  
XXV.  
HOORD-  
STUK.

(12) Melde met een Kruidige wyd gemikte Steng; Lancetvormige stompe effenrandige Bladen, de Vrouwelyke Kelken gesteeld.

XII.  
Atriplex  
Peduncula-  
ta.  
Gesteelde.

Eene andere Soort, aan de Zeekusten van Engeland en Deenemarken voorkomende, is deeze, die door het gezegde inzonderheid van de anderen verschilt. Zy blyft laag, en heeft Zaadhuisjes naar die van 't Herderstaskruid gelykende, driekwabbig, op taamelyk lange Steeltjes. Een dergelyke vindt men in Engeland, met zeer kleine Blaadjes.

Op Ysland valt de gefnipperde en spitsbladige Melde. De eerste en de Smalbladige heeft de Heer BURMANNUS van Java ontvangen. In Egypte kwam den Heer FORSKAÖHL, behalve de Zegroene en Porseleinachtige of stompbladige, aan de Grafplaatsen by Alexandrie

eene

(12) *Atriplex* *Caule* *Herbaceo* *divaricato*, &c. *An. Acad.* IV. p. 296. HUDS. *Angl.* 378. *Atriplex* *maritima* *Semine* *lato*. RAJ. *Ang.* II. p. 153. *Atriplex* *marit.* *Halimus* *dicta* *humilis* *erecta* &c. PLUK. *Alm.* T. 36. f. 1. β. *Atr.* *ma-* *ritima* *nostras*, *Ocymi* *minoris* *folio*. RAJ. *Angl.* III. p. 353.

IV. eene *Lederachtige* Melde voor, dus wegens de  
 AfDEEL. taatheid der Bladen, die als met Meel bestrooid  
 XXV. zyn, genaamd, met Takkige Stengen van een  
 HOOFD. Voet hoog. Hy vindt, op Kleijige Zeefran-  
 STUK. den van Gelukkig Arabie, de Piekbladige en  
*Eenhu-*  
*sige.* eene, welke hy *Winkel-Melde* noemt, als ook  
 eene *Meelachtige*, van hem dus genaamd, met  
 Hartvormig-ovaale, taamelyk dikke, stompe  
 Bladen (\*).

Alle de verdere Geslagten van deezen Rang  
 zyn reeds beschreeven, uitgenomen de twee  
 volgende.

#### S O L A N D R A.

Naar den vermaarden SOLANDER, die dit  
 Kruid aan de Kaap der Goede Hope waar-  
 genomen heeft, is hetzelfde door den Ridder  
 getyeld. Hier door heeft men de Kenmerken  
 aldus bevonden.

De eigen Kelk ontbreekt, de Tweeslagtige  
 Bloem is zesbladig, met zes Meeldraadjes en  
 twee Stylen; het Zaadhuisje, beneden de Bloem,  
 is tweegreinig. De Mannelyke Bloem is vyfbla-  
 dig, met vyf Meeldraadjes.

De eenigste Soort van hetzelfde (1), *Twee-*  
*grei-*

J.  
*Solandra*  
*Capensis.*  
 Kaapie.

(\*) *Flor. Ægypt. Arab. p. CXXIII, 175.*

(1) *Solandra, Syst. Nat. XII. Gen. 1061. Veg. XIII. p.*  
*767. Ricinokarpos Afr. BOERH. Lugdb. II. p. 254. Mercuri-*  
*alis procumbens dicoccos Africana, Fol. Viola tricoloris,*  
*HERM. App. 10.*

greinig Afrikaansch hurkend Bingelkruid, met Bladen van de driekleurige Violen, door HERMANNUS getyeld, was *Ricinokarpus* door den grooten BOERHAAVE genoemd. Dezelve heeft een Stengachtigen Wortel, die zig langs den Grond Takkig uitbreidt en het Loof geheel Wollig grys. De Stengetjes zyn maar een Duim lang, met Wigachtige zeventandige gesteelde Blaadjes overhoeks en zydelingse Bloemsteeltjes: de Stoeltjes der Bloemen paarsch, de Blaadjes wit.

IV  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD.  
STUK.  
*Monnikia*

HERMAS.

De Tweeslagtige Bloemen maaken een enkelings Kroontje uit in dit Geslacht, dat een algemeen en byzondere Omwindzels heeft: de Kroontjes met geknotte Straalen, de middelsten Bloemdraagende: vyf Bloemblaadjes en vyf onvrugtbare Meeldraadjes: twee Zaaden die Schyfrondachtig zyn. De Mannelyke Bloemen in zydelingse Kroontjes, hebben dergelyke Omwindzels, vyf Bloemblaadjes en vyf vrugtbare Meeldraadjes.

Die Soort van het Haazen-Oor, welke Pluizig gebynaamd was, maakt de eenigste uit (1). Het is mede een Kaapse Plant, welke wylende Hoogleeraar J. BURMANNUS *Perfoliata* noemde, als tot het Doorwas behoorende. De Bla-

L.  
*Hermas de  
pauperata  
Verarmde.*

(1) Hermas. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 767. *Mant.* 299. *Bupleurum villosum.* *Sp. Plant.* p. 343. *Perfoliata Fol. oblongis sinuosis* &c. BURM. *Afr.* 196. T. 71. f. 2.

IV. Bladen, naamelyk, die breed, uitgehoekt, van  
**AFDEEL.** boven groen, van onderen ruig zyn, omvat-  
**XXV.** ten de Steng, welke zyn Ed. voorkwam van  
**HOOFD.** een Heesterig Gewas te zyn. Hy heeft het  
**STUK.** zeer fraay in Plaat gebragt en omftandig be-  
*Tweehui-*  
*zige.* fchreeven.

Onder de Tweehuizigen van deeze Klasfe zyn  
 nog de volgende onaangeroerd.

A R C T O P U S. Beerenpoot.

Dit Geflagt heeft, gelyk het voorgaande,  
 Kroontjes-Bloemen. Een *samengefteld Kroontje*  
 van enkel Mannelyken, die vyfbladig zyn met  
 vyfbladige Omwindzels, vyf Meeldraadjes en  
 twee misdraagende Stampers: een *enkeld Kroon-*  
*tje*, met een vierdeelig, gedoornd, zeer groot  
 Omwindzel, dat op de Schyf zeer veele Man-  
 nelyke Bloempjes heeft en met vier Vrouwely-  
 ken geftraald is. Deeze laaften hebben twee  
 Stylen en draagen een tweehokkig Zaad.

De eenigfte Soort (1) maakt een zeer zon-  
 derling Gewas uit, dat op opene Zandvelden,  
*I.*  
*Arctopus*  
*rebinatus.*  
 Gedvond. omtrent de Kaap der Goede Hope, veel voor-  
 komt en dezelve moeielyk te betreden maakt  
 door zyne dikke knobbelige zwartachtige Wor-  
 tels,

(1) *Arctopus. Syst. Nat. XII. Gen. 1165. Veg. XIII. p.*  
*572. H. Cliff. 495. Valerianoides Cortusæ Matthioli facie,*  
*Planta Ethiopica &c. PLUK. Mant. 185. T. 271. f. 5. Arcto-*  
*pus Foliis superne spinis Stelliformibus &c. BURM. Afr. p.*  
*3. T. 1.*



tels, waar uit een korte dikke Steng opschiet, die boven zig uitbreidt in breede platte gladde Scheeden, tot Steelen dienende voor de Bladen. Het gelykt eenigermaate naar onze Spruitkool: want die Bladen, met haar agten of meer in 't ronde geplaatst, zyn plat, breed, dik, geaderd en gefnipperd, draagende aan de Slippen, in het bovenste gedeelte, zeer spitse gele Doornen, die zig Sterswyze naar alle kanten verspreiden, terwyl de rand der Bladen ook bezet is met fyne Hairachtige Doorntjes. De Bloemen komen, uit het midden, op dergelyke wyze voort, als in de Kervel en andere Kroontjes-Kruiden, doch verheffen zig naauwlyks, blyvende tusfchen de Bladen gedooken. Zy hebben een korten gemeenen Steel, die veele anderen uit een Bladerig Omwindzel opgeeft, welke aan 't end met Bloempjes gekroond zyn, als gezegd is. Men kan zulks in de Afbeelding, van wylen den vermaarden Hoogleeraar J. BURMANNUS, duidelyk beschouwen, die aanmerkt, dat op sommige Planten Mannelyke Bloemen, op anderen Vrouwelyken voorkomen: des onze LINNÆUS het Geslagt in de Rang der Tweehuizigen geplaatst heeft. Het kon geen plaats vinden in zyne Klasse van dien naam, om dat 'er by de Vrouwelyken ook een menigte Mannelyken zyn, gelyk in de Kenmerken is gezegd.

De geleerde PLUKENET hadt dit Gewas, dat in zeer verschillende Gestalten groeit, byster

IV. fter klein en onvolkomen afgebeeld, zodanig, dat het niet kwaalyk naar de Auriculaas ge-  
 AFDEEL. XXV. leek; tot welken het ook, in naam, is t'huis  
 HOOFD- gebragt geweest. Hy hielt het voor een  
 STUK. echte Soort van Speerkruid en meende dat men  
 Tweehuis-  
 zigt. 't *Valeriana Spinosa* behoorde te noemen. 't Is  
 zeker dat het, door zyne gedoornde Zaadhuis-  
 jes, van den Kelk afkomstig en door zyn pun-  
 tig Zaad, met die Soort, welke *Locusta* geby-  
 naamd wordt, de *Valerianella* van TOURNE-  
 FORT, by ons *Vettekous* genaamd, wel eeni-  
 germaate strooke. De naam van *Arctopus*, dat  
 Beerenpoot betekent, is 'er door den Ridder  
 wegens de stekelige ruigte der Bladen en de  
 figuur van 't Gewas, aan gegeven.

P A N A X. Heilwortel.

Dit Geslagt, waar mede ik de Afdeeling der Kruiden eindig, behoort ook tot de Kroon-  
 tjesdraagende (*Umbelliferae.*) Het heeft 'er, op  
 sommige Planten, van Tweeslagtige Bloemen,  
 die vyfbladig zyn, met vyf Meeldraadjes en  
 twee Stylen, in een vyftandige Kelk, boven  
 het Vrugtbeginzel, dat een tweezaadige Bessie  
 wordt; op anderen van Mannelyke Bloemen,  
 die ook vyfbladig zyn en alleen vyf Meeldraad-  
 jes hebben; in een onverdeelde Kelk gevat.

De reden, dat ik 't Geslagt van *Heracleum*,  
 waar in de *Panax* of *Panaces* der Autheuren

\*zie II. D. VIII. ST. bl. 101, komt, Heilkruid genoemd heb\*, doet my aan het

tegenwoordige , ook met de betekening van 't <sup>IV.</sup>  
 Griekfche woord overeenkomstig en zeer toe- <sup>AFDEEL.</sup>  
 pasfelyk, den naam van *Heilwortel* geeven. <sup>XXV.</sup>  
 Van hetzelfde komen de drie volgende Uit- <sup>HOOFD-</sup>  
 heemfche Soorten voor. <sup>STUK.</sup>

(1) *Heilwortel met drie vyfvoudige Bladen.*

De *Ginzeng* - Wortel der Chineezzen, die by <sup>I.</sup>  
<sup>*Panax*</sup>  
 sommigen voor het *Ninzi* der Japoneezzen ge- <sup>*quinquefo-*</sup>  
<sup>*lium.*</sup>  
 houden, doch door anderen, te regt, daar van  
 onderscheiden wordt (\*), zou van een zodanig  
 Kruid als dit afkomstig zyn. Het groeit in Vir-  
 ginie, Pensylvanie, Nieuw Engeland, Kanada  
 en andere deelen van Noord - Amerika. De Heer  
 BARTRAM vindt het aan de Delaware - Baay,  
 en zondt den Wortel, zo wel als het Zaad,  
 aan den Heer COLLINSON te Londen, in  
 wiens Tuin het Kruid weelig is opgefchooten.  
 Natuurlyk aart het best in vrugtbare Berg-  
 Valeijen of vette Gronden. Men kan in de  
 Bosfchen verscheide Mylen reizen, zonder iets  
 daar van aan te treffen, zegt KALM. De Iro-  
 quoifen noemen het *Garang-toging* wegens de  
 figuur

(1) *Panax* Fol. ternis quinatis. *Syst. Nat.* XII. Gen.  
 1166. *Veg.* XIII. p. 773. *Mat. Med.* 116. GRON. *Virg.*  
 162. KALM. *Itin.* III. p. 334, 407. Aureliana Canadensis.  
 LA FIT. *Ginn.* 51. T. I. CATESB. *Car.* III. T. p. 16. Ara-  
 liastrum Fol. ternis quinquepartitis &c. TREW *Ehret.* T.  
 6. f. 1.

(\*) Zie myn II. DEELS, VIII. STUK, blad. 121; alwaar  
 de Plant, die het *Ninzi* voortbrengt, is beschreeven.

D d

II. DEEL. XI. STUK.

IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.

*Tweehui-  
zige.*

figuur van den Wortel, die eenigermaate naar het onderfte van een Mensch gelykt. De Franfchen houdenze voor een Middel, dat de Borst- kwaalen verligt, de Maag verfterkt en de vrugt- baarheid der Vrouwſperfoonen bevordert. Zy hebben zig in 't eerst, toen deeze Wortel in Kanada ontdekt werdt, veel voordeel gedaan, met denzelven aan de Chineezen te flyten; doch door vermindering van den Prys is de agting gedaald. In de Zomer van 't jaar 1748 betaalde men, te Quebec, ongevaar drie Gulden Hollands voor een Pond. 's Jaars daar aan kwam zo veel vraag uit Vrankryk naar deezen Wortel, dat byna alle Wilden, omftreeks die Stad, aan 't opzoeken van denzelven gingen; zo dat 'er Volk te kort kwam tot den Oogst. Men vreesde dat de Plant geheel uitgeroeid zou worden. Ook werdt gezegd, dat deeze Kanadaſche Ginzeng by de Chineezen in zo veel waarde als de Tartaarſche was, die by ſommigen genoemd werdt de *Koningin der Planten*.

In 't uiterlyk aanzien gelykt dit Kruid naar het zogenaamde Zevenblad, dat zo veel in 't wilde by ons voorkomt, ook Gerardskruid genaamd. De Steng, zig in drie Bladſteelen verdeelende, geeft een Steeltje uit met een Kroontje van witte Bloempjes, die op ſommige Planten misdraagen, op anderen roode Besfen uitleveren. Het bloeit op den zelfden tyd als het Vrugt geeft. Men ziet hier uit, dat dit Kruid van dat der Japaanſche Ninzi-Plant zeer verſchillende zy.

(2) Heilwortel met drie drievoudige Bladen. IV.  
AFDEEL.  
XXV.  
HOOFD-  
STUK.  
II,  
*Panax*  
*trifolium.*  
Driebladig.

Deeze, zeer gelykende naar de voorgaande, en insgelyks in Virginie voorkomende, zou mischien eene Verscheidenheid daar van zyn kunnen. Immers, men heeft waargenomen, dat somtyds de Bladen vier- ja vyfvoudig zyn, tusfchen de twee drievoudigen, op een zelfde Stengetje. Naar die Wilde Anemonen, welken men Bosch-Haanevoet noemt, gelykt het Loof zeer, als uit de figuur van PLUKENET blykt. VAILLANT hadt deeze, zo wel als de voorgaande, *Araliastrum* geheten en geeft 'er Aardbezie-Bladen aan.

(3) Heilwortel met meervoudig samengestelde, Tandswys' kanthaaierige Bladen en eene Heesterige Steng. III.  
*Frutico-*  
*sum.*  
Heesterig.

Dit is het derde *Schotelkruid* van RUMPHIUS, groeiende op de Molukkische Eilanden. Het wordt dus genoemd, als een Kruid zynde, 't welk men, gelyk by ons de Peterse-

(2) *Panax* Fol. ternis ternatis. GRON. *Virg.* 35. *Araliastrum* *Fragariae* folio minus. VAILL. *Sex.* 43. *Araliastrum* Fol. ternis &c. TREW. *Ehret.* T. 6. f. 2. *Nasturtium* *Marianum* *Anemones* *Sylvaticae* foliis, enneaphyllon, Flor. exiguis. PLUK. *Mant.* 155. T. 435. f. 7.

(3) *Panax* Fol. supradecompositis, Dentato-ciliatis, Caulis *Fruticoso.* *Syst. Nat.* XII, XIII. *Scutellaria* *tertia.* RUMPH. *Amb.* IV. p. 78. T. 13. BURM. *Fl. Ind.* p. 235.

D d 2

IV. felie, dikwils gebruikt tot versiering der Schot-  
 AFDEEL. telen, die op Tafel komen: want het trekt in  
 XXV. Smaak veel naar dezelve, en wordt, dewyl  
 HOOFD- het Heefsterig is, de *Peterfelie-Boom* geheten.  
 STUK. De Wortel is ook aangenaamer dan het Kruid,  
*Tweehui-* en zet, gekookt zynde, het Water sterk af,  
*zige.* des menze tegen 't Graveel en zelfs in Venuskwaalen, gebruiken laat. Dus beschryft de Ridder deeze Soort.

Het Boompje heeft de Bladen twee- of drie-  
 voudig gevind, met Lancetvormige, ongelyke,  
 Zaagswys' kanthairige, effene Bladen. De  
 Bloemsteel is ongeregeld Takkig, gegaffeld of  
 gearmd. De Kroontjes zyn byna naakt; de  
 Besfen tweewyvig, tweezaadig: de Zaaden een  
 weinig samengedrukt, gesleufd.



## N A - B E R I G T .

**D**us heb ik, byna onverhoopt, het einde bereikt van myne beschryving der Kruiden. Ten derden maale heb ik het geheele RYK DER PLANTEN, volgens het STELZEL DER SEXEN, doorloopen, en eerst agtervolgelyk de *Boomen*, vervolgens de *Heesters*, eindelyk de *Kruiden* voorgesteld, na dat ik de *Palmboomen*, als de voornaamsten, vooraf had laten gaan. Het meest van belang zynde, zo ten opzigt van derzelve Groeiplaats, Gestalte, onderscheiding en Vruchtmaaking, als ook het gebruik, dat men van derzelve deelen en Voortbrengzelen, in de Huishouding en Samenleving, of in de Geneeskunde maakt, heb ik beknoptelyk gemeld, naar dat zy voorkwamen in de orde der Klasfen, Rangen, Geslagten en Soorten van het Samenstel der Natuur, 't welk de Groote LINNÆUS zo schrander heeft ontworpen en voltooid.

't Getal der Geslagten, die ik beschreeven heb, zal omtrent *twaalfhonderd* zyn en dat der Soorten beloopt verscheide *duizenden*. Hier mede, echter, is de beschryving der Planten wel ver heen gebragt; maar niet volkomen geëindigd. Van de *tien* Afdeelingen, door my in de N A T U U R L Y K E M E T H O D E gemaakt, zyn slegts de gemelde *vier* geboekstaafd,

Dd 3

staafd : des 'er nog zes overblyven, die ten opzigt van de grootte by dezelve niet in vergelyking komen. Ik heb, om iedereen daarvan te overtuigen, en tevens als in eenen opslag het geheele beloop te vertoonen, de *Geslagten*, welken door my voor dezelve overge-  
laaten zyn en dus nog te beschryven staan, hier in orde laten volgen.

V. A F D E E L I N G.

BOL-PLANTEN. LILIA.

Begrypende, buiten en behalve de genen die een eigentlyken *Bolwortel* hebben, ook de *Lelieachtigen* in 't algemeen en dus de volgende *Geslagten*.

*Driemannigen of van de Derde Klasse.*

Crocus.	Moræa.
Ixia.	Wachendorfia.
Gladiolus.	Commelina.
Antholyza.	Callisia.
Iris.	

*Zesmannigen of van de Zesde Klasse.*

Hæmanthus.	Crinum.
Galanthus.	Amaryllis.
Leucoijum.	Bulbocodium.
Tulbagia.	Aphyllanthes.
Narcisfus.	Allium.
Panocratium.	Lilium.



Fritillaria.	Anthericum.
Uvularia.	Polyanthes.
Gloriosa.	Hyacinthus.
Erythronium.	Aletris.
Tulipa.	Alstroemeria.
Albuca.	Hemerocallis.
Hypoxis.	Melanthium.
Ornithogalum.	Trillium.
Scilla.	Colchicum.
Cyanella.	Helonias.
Asphodelus.	

*Van de Negende , Elfde en Twintigste Klasse , enz.*

Butomus.	Limodorum.
Gethyllis.	Cypripedium.
Orchis.	Sifyrinchium.
Satyrrium.	Ferraria.
Ophrys.	Chrysitrix.
Serapias.	



## VI. A F D E E L I N G .

### GRAS-PLANTEN. GRAMINA.

Waar onder alle de genen die *Halmen* draagen of *Biesachtig* opschieten , en dus ook alle Soorten van *Koorn* of *Graanen* begreepen zyn.

*Een en Tweemannigen.*

Cinna. Anthoxanthum.

Dd 4

Drie-

*Driemannigen of van de Derde Klasse.*

Xyris.	Poa.
Schoenus.	Briza.
Cyperus.	Uniola.
Scirpus.	Dactylis.
Eriophorum.	Cynofurus.
Nardus.	Festuca.
Lygeum.	Bromus.
Bobartia.	Stipa.
Cornucopiæ.	Avena.
Sacharum.	Lagurus.
Phalaris.	Arundo.
Paspalum.	Aristida.
Panicum.	Lolium.
Phleum.	Elymus.
Alopecurus.	Secale.
Milium.	Hordeum.
Agrostis.	Triticum.
Aira.	Eriocaulon.

*Zesmannigen of van de Zesde Klasse.*

Juncus.	Scheuchzeria.
Oryza.	Triglochin.

*Een- en Tweehuizige en Veelwyvige.*

Typha.	Olyra.
Sparganium.	Carex.
Zea.	Zizania.
Tripfacum.	Pharus.
Coix.	Restio.

Spinifex.		Ifchæmum.
Andropogon.		Cenchrus.
Holcus.		Ægilops.
Apluda.		Manifuris.



VII. A F D E E L I N G.

VARENS. FILICES.

Hier onder zyn de volgende Planten door den Ridder begreepen ; naamelyk

*Die het Zaad Aairswyze voortbrengen.*

Equisetum.		Ophioglossum.
Onoclea.		Osmunda.

*Die het Zaad aan de Bladen draagen.*

Acrostichum.		Asplenium.
Pteris.		Polypodium.
Blechnum.		Adiantum.
Hemionitis.		Trichomanes.
Lonchitis.		

*Die het Zaad aan den Wortel hebben.*

Marfilea.		Ifoëtes.
Pilularia.		



## VIII. A F D E E L I N G.

## W I E R E N. A L G E.

Tot welken , behalve het gewoone Kruid van dien naam , hier alle dergelyke Waterplanten t'huis gebragt zyn , die niet tot andere Geslagten behooren: als

*Met blykbaare Bloemen.*

Zostera.	Ceratophyllum.
Zannichellia.	Myriophyllum.
Chara.	Najas.
Lemna.	Vallisneria.

*Met duistere Vruchtmaakingen.*

Fucus.	Conferva.
Ulva.	



## IX. A F D E E L I N G.

## M O S S E N. M U S C I.

Deeze hebben, in 't klein, een Kruidige of Heesterige gedaante , als veelal uit Takjes met kleine Blaadjes en zichtbaare Vruchtsteeltjes bestaande , met de Meelknopjes of

*Bloot en ongedekt.*

Lycopodium.	Sphagnum.
Porella,	Phascum.

Of

Of *gedekt met een Huikje.*

Fontinalis.		Mnium.
Buxbaumia.		Bryum.
Splachnum.		Hypnum.
Polytrichum.		

Of *zyn met Kelkjes voorzien.*

Jungermannia.		Anthoceros.
Targionia.		Lichen.
Marchantia.		Tremella.
Blasia.		Bysfus.
Riccia.		



X. A F D E E L I N G.

PADDESTOELEN. FUNGI.

Een byzonder Gewas zonder Blad of Loof.

*Met Hoedjes gedekt.*

Agaricus.		Hydnum.
Boletus.		Phallus.

*Zonder Hoedjes of ongedekt.*

Clathrus.		Clavaria.
Helvella.		Lycoperdon.
Peziza.		Mucor.

Dus

Dus ziet men , dat van de *Bolplanten* nog 53 Geslagten ; van de *Grasplanten* 58 Geslagten ; van de *Varens* 16 ; van de *Wieren* 11 ; van de *Mosfen* 20 , en van de *Paddestoelen* 10 Geslagten te beschryven staan. Dit maakt in 't geheel een getal van 168 Geslagten (\*), 't welk geen zesde deel is der Geslagten die reeds beschreeven zyn, en dus blykt, dat het slot van de beschryving der Planten, na het tegenwoordige, niet meer dan twee of drie Stukken, van maatige grootte, zal beslaan.

Veellicht zullen sommigen van myne waarde Leezers , opmerkzaame beschouwers van de Werken der Natuur, en inzonderheid de Liefhebbers van de Plantenkunde , alreeds voorheen eene invoeging of hier eene byvoeging van de zo menigvuldige *nieuwe Geslagten* van Boomen, Heesters en Kruiden , welke niet ter kennisfe van wylen den grooten LINNÆUS gekomen zyn , verwacht hebben. Ik bedoel hier de genen, die door de vlytige, kundige en geleerde Botanisten , den Heer FORSKAÖHL in Gelukkig Arabie en Egypte ; den Heer PALLAS in Siberie ; den Heer THUNBERG aan de Kaap ; op Java , in Japan ; den Heer FORSTER in de Zuidelyke deelen des Aardbodems ontdekt en waargenomen zyn. Die Landen waren mooglyk

(\*) Ik heb hier slegts de Geslagten van LINNÆUS opgegeven: eenige weinigen , daar by komende, zullen dit getal niet aanmerkelyk vergrooten.

lyk nooit zo ver , zo diep en met zo fcherpziende Oogen doorsnuffeld. 't Getal dier nieuwe Geslagten is niet klein. De eerstgemelde heeft 'er in Arabie en Egypte 52 opgetekend: de Heer THUNBERG aan de Kaap en in Japan meer dan 20, de laatste wel 75 Geslagten.

Dit maakt een getal van byna anderhalf honderd nieuwe Geslagten , die dus dat der reeds bekende tot by de *vyftienhonderd* vergrooten. Daar kon ik , van de Planten , die my gedroogd , zo van de Kaap als uit Indie gezonden zyn , nog eenige nieuwen byvoegen. Van alle dezelve zou ik , wel is waar , de naamen , van de meesten ook de Kenmerken , doch van zeer weinigen de beschryving kunnen opgeeven: zo dat ik , in deezen , aan het verlangen der Liefhebber en even zo weinig , als aan myn oogmerk en manier van behandeling der Natuurlyke Historie zou voldoen. Hier komt by , dat nog veele Kruidkundigen in het naspooren der Planten , op verscheide deelen des Aardbodems , bezig zyn : zo dat de Kruidkunde in 't kort nog meer vervullingen staat te bekomen ; welken een bekwaam Navolger van den Grooten Ridder waarschynlyk in 't vervolg behooryk zal schiften en tot het Samenstel betrekken.

Ondertuschen kwam het my niet oneigen voor , den Leezer hier een Proef mede te deelen van de gemelde onderzoekingen. Van de Boomen , naamelyk , die buiten de Palm- en Kokosnooten , in het Eerste Stuk van dit Werk

be-

beschreeven , de voornaamste Vruchten tot Spyze in Oostindie uitleveren , was de hoedanigheid der Bloemen onzen Ridder onbekend geweest ; weshalve zyn Ed. dezelve uit het Samenstel gelaten hadt. Hy zou ze niettemin tot de EENHUIZIGEN kunnen betrokken hebben ; also het uit RUMPHIUS genoegzaam bleek , dat derzelve Mannelyke Bloemen een Soort van Katten waren , groeiende , gelyk in onze Hazelaaren , van de Vrouwelyken of Vrughtbeginzels afgezonderd , op den zelfden Stam. Het gene tot de Vrughtmaaking behoort , is thans geheel opgehelderd : zo dat dezelve , die men in 't Maleitsch *Nanca* , *Tsjampadaha* en *Socun* noemt , volgens den Heer THUNBERG onder de EENHUIZIGE *Eenmannigen* moeten geplaatst worden , om één Geslagt uit te maaken , volgende aan dat van *Ceratocarpus* , hier voor , bladz. 210 , beschreeven.

Dit Geslagt heeft zyn Ed. , niet ten onregte , *RADEMACHIA* getyteld : aangemerkt de byzondere Gunste , zo door hem in 't byzonder , als door de Liefhebbers der Natuurlyke Historie in 't algemeen , genooten van den Wel Edelen Gestrengen , zeer Geleerden Heer Mr. J. C. M. RADERMACHER , die de aanzienlyke Waardigheid van Raad *Extraordinair* van Nederlandsch Indie thans met niet minder roem bekleedt , dan de Directie van het *Bataviaasch Genootschap* , tot nut van Konsten en Wetenschappen en ter bevordering van den Welvaart



vaart der Oostindische Volkplantingen, door zyn Ed. en andere voornaame Perfoonen, in den voorleedenen Jaare 1778 te Batavia opgericht. Die Gunste immers, van gedagten Wel Edelen Heer, is my in het beschryven deezer Natuurlyke Historie by uitstek gebleeken, in de bezorging van zo menigvuldige Zaaken, inzonderheid het Planten - Ryk betreffende, welke hebben kunnen dienen, om dit Werk met keurlyke Afbeeldingen van Japanfche en andere Oostindische Gewassen, nooit te voeren in 't licht gebragt, te versieren. In 't byzonder munt dezelve uit, in het toezenden van Takken met Blad, Bloem en Vrugt, zo gedroogd als in Liqueur, van de gezegde Boomen: des ik niet heb kunnen nalaaten, de beschryving daar van hier in te voegen en de Afbeelding naar myne Natuurlyke Voorwerpen te doen maaken.

Ik zoude, wel is waar, reeds voor eenigen tyd, op eene andere manier, de korte beschryving van dezen Boom, met deszelfs Kenmerken door den Heer THUNBERG, die gezegde Wel Edele Gestrenge Heer my voor twee Jaaren hadt laaten toekomen, afzonderlyk in 't licht hebben kunnen brengen; maar onder de hand verneemende, dat die zelfde beschryving aan één onzer Vaderlandsche Geleerde Genootschappen was medegedeeld, achtte ik best, af te wagten, welk gebruik hetzelve daar van maaken zou. Dit, nu, myns weetens, niet geschied,

fchied , en misfchien uit gebrek van een bekwaame Afbeelding , of om andere redenen , agtergebleeven zynde ; zo vond ik my bevoegd , om dezelve aan 't licht te geeven , en achte de beminnaars der Plantenkunde , niet alleen , maar zelfs de Liefhebbers der Natuurlyke Hiftorie in 't algemeen , plezier te zullen doen met eene uitvoerige befchryving van deezen Boom ; waar toe my zo wel de Reistogt van Kapitein COOK , naar de Zuidzee , als zeker Werkje van den geleerden Heer ELLIS , de noodige handleiding gaven . Men vindt in die beiden ook , wel is waar , de Afbeelding van een Takje , met Bladen , Bloem en Vrugten ; maar de Liefhebbers zullen ligt zien , hoe zeer de onze , door de kundige hand van den Konftigen Plaatfnyder , den Heer PHILIPS , naar de Natuurlyke Voorwerpen vervaardigd , die anderen , waar de Vrugten van grootte als Karftengen zyn , overtreffe . De deelen der Vrugtmaaking zyn 'er uit de Platen van voorgemelden Heer FORSTER , volgens deszelfs Waarneemingen , daar ik ook gebruik van gemaakt heb , bygevoegd .

In Amftterdam .

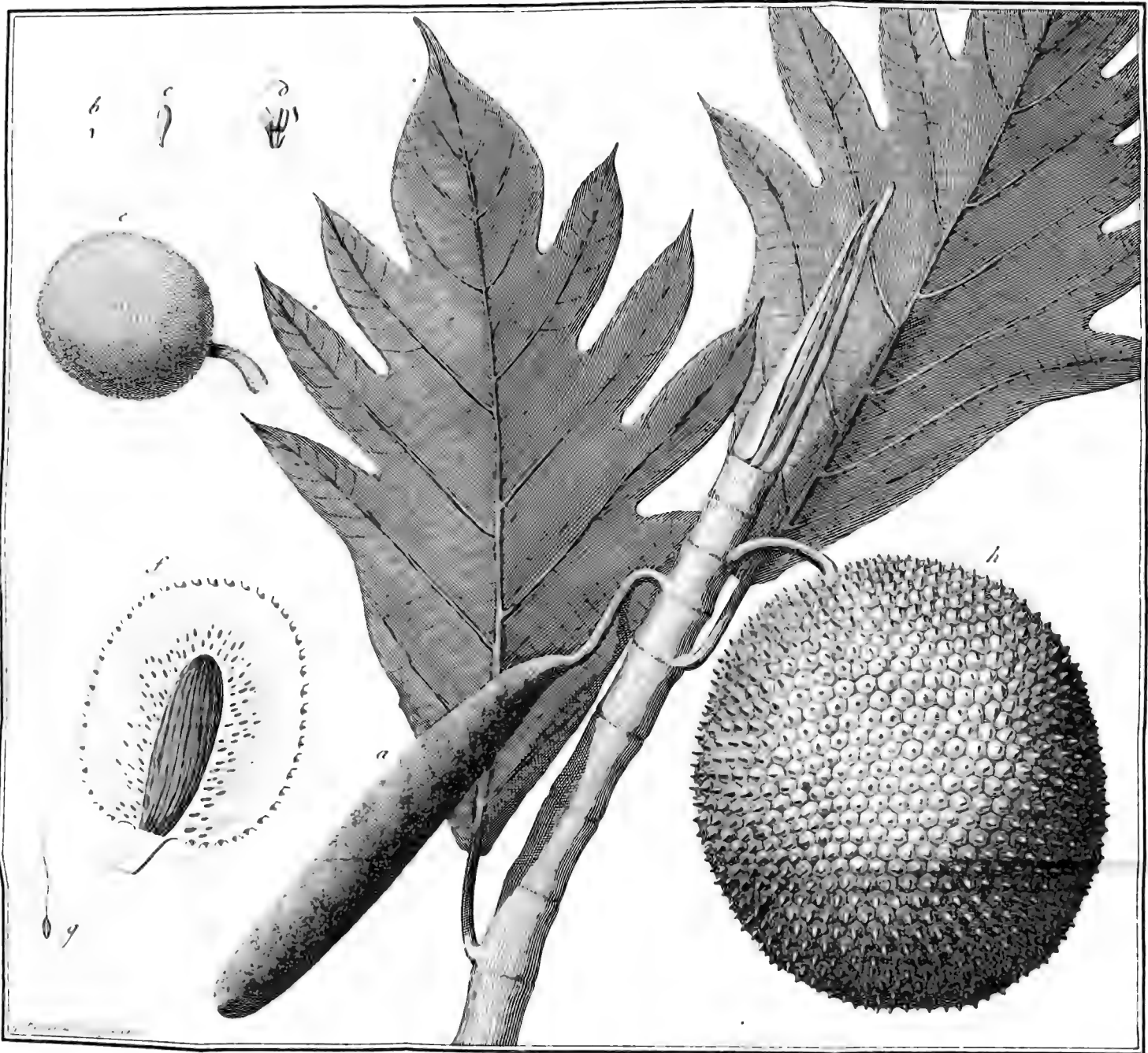
26 Sept. 1779 .

MARTINUS HOUTTUYN .

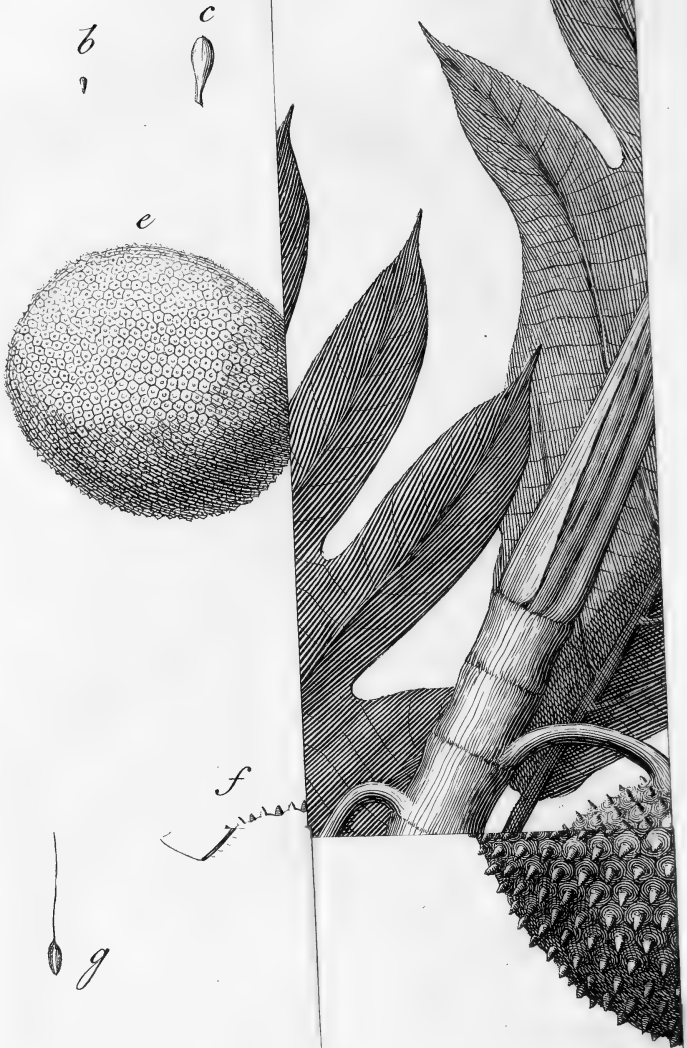
*Medicina Doctor .*

B. E.









# BESCHRYVING VAN DEN OOSTINDISCHEN BROODBOOM.

**D**eeze is 't, dien men in 't Maleitsch *Soc-*  
*cun*, en op Java gemeenlyk *Soukou* noemt,  
waar van RUMPHIUS den Latynschen naam  
*Soccus* ontleend hadt. Men geeft 'er, op Ma-  
kaslar, den naam van *Bakar*, op Ternate dien  
van *Gomo*, en verder onder de Amboineezen  
dien van *Söün* of *Sune* aan. Hy is eerst kort-  
lings in byzondere aanmerking gekomen; hoe-  
wel DAMPIER verhaalt, dat op één der La-  
drones of Dieven-Eilanden, in de Groote Zuid-  
zee, zekere *Brood-Vrugt* groeide op een Boom,  
met donkere Bladen, aan wiens Takken Vrug-  
ten hingen als Appelen, van grootte als een  
Stuivers Bol. Ryp zynde, wierdt dezelve geel,  
zagt en zoet van merg; maar het Landvolk  
nam dezelve groen en bakteze in een Oven  
tot de Bast zwart ware, dien zy afschraapten,  
eetende dan het binnenste, 't welk wit en zagt  
was als de kruim van nieuwbakken Brood,  
zonder Zaad of Steen, doch, een Etmaal be-  
waard zynde, wrang wierdt. Agt Maanden  
in 't Jaar hadt men het genot van die Vrugten  
en gedurende deezen tyd aten de Inlanders  
geen ander Brood. Zy verhaalden, dat men

Ee

'er

'er op alle de Ladroneſ overvloed van hadt, maar hy hoorde 'er niet van ſpreken op eenige andere plaats.

Door VALENTYN is deeze, onder den naam van *Sockomboom*, beſchreeven, doch hy verſchilt van de *Anſjeli* aan de Malabaarſe Kust voorkomende. Men weet thans dat hy in geheel Indie gemeen is en op de Ooſtelykſte Eilanden, inzonderheid in de Grootte Zuidzee, de voornaamſte Spyze voor Menſchen, Vee en Vogelen, uitlevert. Lord ANSON nam 'er, byzonderlyk op 't Eiland Tinian, een der gedagte Dieven Eilanden, twee Soorten van waar, de eene eigentlyk Broodvrugt, *Rima*, de andere *Ducdu* genaamd. De eerſte groeide aan een Boom, wat grooter dan onze Appelboomen, zegt hy, met breede donker groene Bladen, die vyf Inſnydingen aan ieder zyde hadden. Zeer ſlegt is dan die Boom in zyne Reisbeſchryving afgebeeld. De Vrugt, aan Steeltjes als Appelen hangende, was byna rond, zeven of agt Duimen in middellyn en hadt een dikke taaije Schil, aanrypende geel van Kleur. De *Ducdu* geleek 'er veel na, doch hadt de Bladen langer en niet zo veel ingefneeden: de Vrugt van byna gelyke grootte, maar van figuur als een Meloen, bevattende dertien of vyftien Zaad-Pitten of Nooten, als kleine Karſtengen, die gebraden zynde zeer wel ſmaakten. Het Scheepsvolk gebruikte, geduurende hun verblyf op Tinian, geen ander Brood. Dit hadt alleen 't



gebrek, van, oudbakken zynde, wrang te worden en schilferig, eenigermaate (zegt hy) als het Aardappelen-Brood, in de Westelyke deelen van Engeland. Men kon het echter hier voor bewaaren, door het, nieuwbakken zynde, aan Schyven te snyden en in de Zon te droogen; waar door het de smaakelykste Biskuit wierdt (\*).

Nader is deeze Boom bekend geworden, door den Reistogt van Kapitein COOK naar de Zuidzee, in den jaare 1769 en 1770, met de Heeren BANKS en SOLANDER. Aan het Eiland *Tahiti*, federt zo vermaard geworden, komende, bragten deszelfs Opgezetenen hun onder anderen de *Broodyrugt*, die hy zegt te groeijen aan een Boom, van grootte byna als een middelmaatige Eik, hebbende de Bladen ovaal en dikwils anderhalf Voet lang, met diepe Insnydingen als die van den Vygeboom, naar welken zy geleeken door hunne dikte, kleur, en door een Melkachtig Sap, dat zy, gebroken of gekwetst zynde, uitgaven. De Vrugt hadt ongeveer de grootte en figuur van eens Kinds Hoofd, met de Oppervlakte Netswyze als die van een Truffel, gedekt zynde met een dunne Huid; den Steel als het Hecht van een Mesje.

(\*) *Extract from Lord Anson's Voyage to the South Seas* by JOHN ELLIS 1775. In 't Nederduitsche Werk van ANSON, by den Boekverkooper Is. Tirion uitgegeven, vindt men de beschryving wat verschillende,

E e 2

II. DEEL, XI. STUK,

je. Het Vleesch , onder de Schil , was zo wit als Sneeuw en een weinig steviger dan versh Brood. Men sneedt de Vrucht in drie of vier stukken , en braadde ze voor dat men ze at. De Smaak geleeke eenigermaate naar dien van den Stoel der Artisjokken.

Deeze Vrucht kon men zeven of agt Maanden lang van de Boomen plukken ; maar , om 'er in den tusfchentyd , dat is in de vier laatste Maanden des Jaars , ook van voorzien te zyn , maakten de Indiaanen daar van een Zuurdeeg , *Mahie* genaamd , welks bereiding dus door hem beschreeven wordt. „ Men vergadert de Vrucht- „ ten , nog niet volkomen ryp zynde , en legt- „ ze op hoopen , haar dicht met Bladen toedek- „ kende. In die staat ondergaan zy een Gif- „ ting en worden onaangenaam zoet. De Klok- „ huizen 'er dan geheel uitgehaald zynde , door „ zagtjes aan den Steel te trekken , wordt het „ overige in een Kuil gesmeeten , die tot dat „ oogmerk , byzonderlyk , in de Huizen is ge- „ graven , en van onderen zo wel als aan de „ zyden zorgvuldig met Gras bekleed. Men „ dekt het alles met Bladen en legt 'er zwaare „ Steenen op. In deeze staat ondergaat het „ een tweede Gifting en wordt zuur : waar na „ het in veele Maanden niet verandert. Wan- „ neer men 't noodig heeft , neemt men het „ uit den Kuil , maakt het tot Ballen , windt „ het in Bladen en bakt het : dus toegemaakt „ blyft het vyf of zes Weeken goed. Het wordt

„ zo wel koud als warm gegeten en de Inboorlin-  
 „ gen doen zelden een Maaltyd zonder 't zel-  
 „ ve; maar de Smaak was ons zo onaangenaam  
 „ als die van in de Pekel gelegde Olyven,  
 „ gemeenlyk, wanneer menze de eerste maal  
 „ eet. Nogthans was 'er een Heer in ons Ge-  
 „ zelschap, die den Smaak van Mahie boven  
 „ dien van de versche Broodvrugt verkoos” (\*).

Op Java en in andere deelen van Indie, daar men overvloed van Ryst of ander Koorn en Vrugten heeft, wordt de Broodvrugt zo veel niet gebruikt. De Inlanders, evenwel, eetenze fomtyds gebraden, fomtyds met Suiker gekookt; maar het is een zwaar Voedzel, hard om te verduuwen en dus dienstigst voor arbeidzaame Menschen. Die op Java en de andere Westelyke Eilanden groeit, is meest als de gemelde, zonder Zaadpitten naamelyk en de oudste Lieden op Tahiti hadden Doctor SOLANDER verzekerd, dat 'er weleer een overvloed van Zaaddraagende Broodboomen was geweest, doch dat men die verwaarloosd hadt, als de anderen berer achtende, welke door Uitloopers of Looten worden voortgeteeld. Maar op de Molukkes en Zuidoofter Eilanden zyn de Zaad of Korreldraagende Broodboomen gemeen: men vindt geene Negery zonder dezelve en het Landvolk leeft meest van de Pitten, die daar in  
 ver-

(\* *Voyage of Captain Cook &c.*

vervat zyn , even als in fommige deelen van Frankryk van Karstengen.

De eerstgamelde of eigentlyke Broodboom wordt van RUMPHIUS *Soccus Lanofus* , of Wollige Soccusboom geheten ; in 't Maleitsch *Soccon Capas* , of Katoen-Soccus , wegens het Wollige Vleesch , dat eenigermaate zweemt naar Katoen of Kapok. Hy merkt aan, dat deeze Boom weinige , spreidende , kromme Takken heeft, met Bladen , zo ruim geplaatst, dat men 'er van alle kanten door heen kan zien. De Bladen, zegt hy, groeijen veelal op 't end der Takken, Roosachtig by malkander, zes of zeven in getal en vertoonen zig dus als een Kaarskroon. Zy zyn zeer groot en styf, met een dikke middelrib , omtrent twee Spannen lang, aan de kanten diep ingefneeden, met vier of vyf puntige Kwabben. In 't aantasten zyn zy niet ruig , zo min als de uiterste Takken, die in een lange Snuit eindigen , welke uit famengerolde Bladen bestaat. Gekwetst zynde geeven zy, zo wel als de geheele Boom, een zeer kleverig Melkvogt uit. In 't midden van de Roos der Bladi s een lange ronde Staart, omtrent een Duim dik en een Hand lang, buigzaam, zagt en Wollig, die het Bloeizel maakt, waar agter de Vruchtbeginzels van een Hartvormige figuur , voortgroeijende tot een Vrucht, welke de grootte krygt van eens Kinds Hoofd. Derzelver Schil is dik en groen, bezet met vyf of zeshoekige Wratjes , welke aanmerkelyk ver-

verheven zyn , doch niet spits of steekende gelyk in de Durioenen , naar welken deeze Vrucht anderszins zeer gelykt (\*).

Verwonderlyk is 't , dat Boomen van het zelfde Klimaat , wier Vruchten zo veel overeenkomst hebben , in Vruchtmaking dermaate verschillen. Gedagte Autheur , immers , plaatst de Durioenen in den eersten rang , als de smaakeyksten en laat daar op de Nancaas en Tsjampadahaas of Soorzakken volgen , besluitende dan met de Sockums of Broodboomen. Van deeze , zegt hy , bevat de Vrucht een Wollig Vleesch , drooger dan dat der Soorzakken en ongelyk minder aangenaam dan de lekkere Gely of Slym der Durioenen. Men schilt 'er den buitensten Bast af en snydt dat Wollige Vleesch in stukken , die dan gebraden , en vervolgens in Vleeschnat of Kalappus-Melk gekookt of gestoofd zynde , een Smaak hebben byna als de Stoel der Artisjokken. Dit doen de Amboineezen veel , doch anderen bakken 'er in de Olie Koeken van en sommigen droogen het Merg aan Schyven gesneden , om het lang te bewaaren ; gelyk op Sumatra veel geschiedt en ook elders , als bevoorens is gemeld.

De

(\* ) Zie de beschryving van den *Durioen-Boom* , waar van ik thans ook , zo wel een Takje met Blad en Bloem , als de Vrucht in Liqueur bezit , in het II. DEELS , III. STUK deezer *Natuurlyke Historie* , bladz. 209 , enz.

E e 4

II. DEEL. XI. STUK.)

De Boom heeft een Afchgrauwe of byna witte Schors , waar uit , wanneer men 'er in hakt of snydt , een witte kleverige Melk zypelt , als gezegd is , waar van men , met Kalappus-Oly , een fterk Vogellym maakt. De Takken afkappende , loopt die Melk alleenlyk uit den Bast , en uit het Hout niets dan een Waterig Vogt. Tot den Huisbouw kan het niet gebruikt worden , maar het Hart van geheel oude Boomen wordt fchoon geel , en kan tot Plankjes gezaagd worden , daar men Kistjes van maakt , die zig zeer fraay laten polyften. Ook is het , als een goeden Klank geevende , tot Trommels in gebruik by de Amboineezen.

Van deezen Broodboom komen aanmerkelijke Verfcheidenheden voor. Men vindt 'er met minder ingefneeden Bladen , die fomtyds geheel ruig zyn , gelyk in de Wilde Sockumboomen , *Soccon Utan* of *Batu* genaamd; maar het voornaamfte verfchil beftaat , als gezegd is , daar in , dat fommigen in 't geheel geene , anderen weinige , anderen veele Zaadpitten of Nooten bevatten. Deeze laaftte , genaamd *Soccon Bidji* of Korl - Sockumboomen , hebben ruige Bladen en Vrugten met veele Punten bezet , doch niet fteekende. Het eerfte wordt aangemerkt een misdragt te zyn; hoewel men de Boomen , die Vrugten zonder Pitten geeven , als gezegd is , op zig zelf ook kan voort-

tee-

teelen, en hier van maakt men het meeste werk op Java en de nabuurige Eilanden. Het schynt dat daaromtrent byna het zelfde plaats hebbe, als met onze Perfiken, Pruimen, Appel- en Peereboomen, die wild zyn, wanneer menze van Pitten teelt: doch tam en vrugbaar, wanneer zy van Uitloopers gekweekt worden en vervolgens door Enting of Afzui- ging bekwaam gemaakt en verbeterd.

't Schynt dat de Heeren FORSTER, zowel als Kapitein COOK, alleenlyk den Broodboom, die Vruchten zonder Korrels draagt, te Batavia aangetroffen hebben. Immers, zy zeggen, „de „Vrouwelyke Vrugtmaaking misdraagt in het „Gewas, dat men aankweekt, en daar door „is de beschryving onvolkomen geworden” (\*). Ik heb dezelve niettemin, benevens de Afbeelding der Vrugtmaakende deelen, hier van hun ontleend, als volgt.

## A R-

(\*) *Fructificatio Foeminea abortat in Planta culta: hinc imperfecta evasit descriptio. Char. Gen. Plant. Lond. 1776. p. 101.*

## ARTOCARPUS.

Monoikia monandria.

*Flores Masculi.*CAL. *Spathæ nullæ.**Spadix* simplex, clavatus, nudus, teres,  
Flosculus innumeris fessilibus tectus.*Perianthium* proprium, minimum, Mem-  
branaceum, bivalve, Valvulis æquali-  
bus, concavis, oblongis, an semper  
clausis?

COR. nulla.

STAM. *Filamentum* unicum brevissimum, in fun-  
do *Perianthii*. *Anthera* erecta, oblonga,  
longitudine *Filamenti*.*Flores Fœminei in eadem Arbore.*CAL. *Spathæ* bivalves Ovato-Lanceolatæ com-  
presæ, deciduæ.*Spadix* ovatus, Germinibus plurimis con-  
natis tectus.*Perianthium* proprium nullum.

COR. nulla.

PIST.



BROODBOOM.

Eenhuizige eenmannigen.

*De Mannelyke Bloemen.*

De KELK. *Geene Bloemscheeden.*

Een enkelde *Bloemsteng*, geknodst, naakt, spilrond, met ontelbaare ongesteelde Blommerjes gedekt.

Een eigen *Bloemkasje*, zeer klein, Vliezig, tweekleppig, met gelyke Klepjes, die holrond en langwerpig zyn, mooglyk fomtyds gaapende.

De BLOEMBLAADJES ontbreeken.

De MEELDRAADJES. Een zeer kort op den bodem van 't Bloemkasje. Het *Meelknopje* opgeregt, langwerpig, zo lang als 't Draadje.

*Vrouwelyke Bloemen op den zelfden Stam.*

De KELK. Tweekleppige *Bloemscheeden*, Eyrond-  
Lancetvormig, samengedrukt, afval-  
lende.

Een Eyronde *Stoel*, met veele famen-  
gegroeide Zaadbeginzels bekleed.

Geen eigen *Bloemkasje*.

De BLOEMBLAADJES ontbreeken.

De STAM-

**PIST.** *Germen* cuneatum , apice Globoso acuminatum. *Stylus* nullus. *Stigma* punctum prominulum marcescens.

**PER.** *Fructus* Ovato - Globofus, Farinaceus, constans Germinibus connatis, Superficie figuris hexagonis irregularibus exaratus.

**SEM.** Pro singulo Germine solitaria, oblonga, apice Pilo longo coronata, infidentia Receptaculo in centro Fructus, immerfaque Pulpâ.

Gezegde Heeren hebben de Afbeelding der Vrugtmaakende deelen gegeven als op onze **PLAAT LXXVI**; alwaar *a* de Mannelyke *Bloemsteng* of *Kat* aanwyst, naar myn Voorwerp verbeterd, welke bekleed is met ontelbaare Blommetjes, in de natuurlyke grootte als *b* voorkomende, by *c* vergroot en geopend by *d*, waar door het *Meeldraadje* in 't gezigt komt met zyn *Meelknopje*. Voorts wyst *e* aan, het gene men gewoon is het *Schepzel* te noemen, zynde by *f* in Doorsneede verтоond, waar uit blykt, hoe de *Zaadbeginzels* *g*, of onvolkomen Zaa-den, in 't midden van de Vrugt, op den *Stoel* zitten, maakende derzelve Haairtjes, waar-  
fchyn-

De STAMPER. Een Wigvormig *Zaadbeginzel*, aan den top gespitst Klootronde. Geen *Styl*. De *Stempel* een uitpuilende verdwynende Stip.

De VRUGT, Eyvormig Klootronde, Meelig, uit famengegroeide *Zaadbeginzels* bestaande en aan de Oppervlakte met onregelmaatige zeshoekjes uitgegroefd.

ZAADEN voor ieder *Zaadbeginzel* één, langwerpige, met een lang *Haairtje* gekroond, zittende op den Stoel in 't midden van de *Vrugt*, in het *Vleesch* begraven.

schyndlyk, die *Wolligheid*, van welke bevoorens gesproken is, in het *Vleesch* der *Vrugt* h.

Zy zeggen, dat de *Vrugt* dezes Booms, zynde de eigentlyke *Broodvrugt*, op hunne *Plaat 51, a*, is afgebeeld in de *Natuurlyke grootte*: maar dezelve heeft aldaar slegts de grootte van een *Vuist*, zynde op 't langste vier, en vierdhalf *Duim* over 't kruis, dat wel een klein *Kinds Hoofd* zou zyn, waar by de *Autheuren* die *Vrugt* vergelyken. De uitdrukking, beken ik, is zeer onbepaald, en waarschyndlyk zal dezelve, naar den *Grond* en *Groeiplaats*, aanmerkelyk in grootte verschillen; als blykbaar is in alle *Vrugten*. Ik heb  
van

van den Wel Edelen Gestrengen Heer RA<sup>d</sup>  
DERMACHER, voorgemeld, berigt ontvan-  
gen, dat deeze Vrugt agt of negen Duim lang  
valt, doch een weinig dunner, zynde eer lang-  
werpig dan volkomen rond: zo dat de grootte  
ongevaar moet zyn als eens volwasfen Men-  
fchen Hoofd.

Op Java, zegt zyn Wel Edele, groeit ook  
de Korl draagende, *Soccus Granofus* by RUM-  
PHIUS genaamd, en Soccun Bidji of *Timboul*  
by de Inlanders, welke vol Pitten is en dus  
Zaad-

R A D E M A C H I A.

Monoikia monandria.

*Flores Masculi.*

CALYX nullus. *Amentum* Cylindricum, super-  
ne fenfim incrasatum, Spithamæum,  
Floribus totum tefum.

COROLLA dipetala. *Petala* oblonga, conca-  
va, obtufa, villofa, alba, Filamentum  
includentia.

STAMEN unicum intrâ fingulam Corollam, Fi-  
liforme, diaphanum, album, Co-  
rollæ longitudine. *Anthera* pyrami-  
dalis, flava.

*Fla-*

Zaaddraagende. De Waarneeming, ten dien opzichte, maakt de beschryving van deezen aanmerkelyken Boom volkomen, gelyk dezelve door den Heer Doctor THUNBERG, ter plaatse zelf is opgemaakt, als volgt (\*).

R A D E M A C H I A.

Eenhuizige eenmannigen.

*De Mannelyke Bloemen.*

De KELK ontbreekende. Een Rolronde *Kat*, opwaards, allengs dikker, een Span lang, met Bloempjes t'eenemaal gedeekt.

De BLOEM tweebladig. De *Bloemblaadje* langwerpig, holrond, stomp, pluizig, wit, het Meeldraadje insluitende.

Eén MEELDRAADJE in ieder Bloempje, Draadachtig dun, doorschynend, wit, van langte als de Blaadjes. Het Meelknopje pieramidaal, geel van kleur.

*De*

(\*) Ik deel het volgende mede, uit een eigen Larynsch Handschrift van den Heer THUNBERG, my door zyn Wel Ed. Gestreng bezorgd.

*Flores Fœminei in eadem Arbore.*

**CALYX** nullus. *Pericarpium* ovatum Germinibus tectum.

**COROLLA** nulla.

**PISTILLUM.** *Germina* convexa, frequentissima, sexangulata. *Stylus* unicus, filiformis persistens. *Stigma* unicum vel duo, Capillaria, revoluta, Lineam longa.

**PERICARPIUM.** *Drupa* ovata, muricata, Carnosa multilocularis. Noces multiplici serie imbricatæ, ovatæ, oblique triquetræ, Tunica tenui vestitæ, magnitudine Juglandis. *Nucleus* albus.

De beknopte Geslags-Kenmerken der **R. DEMACHIA** zyn dan, volgens zyn Ed., de *Mannelyke Bloemen* twebladig, zonder Kelk, met één Meeldraadje; de *Vrouwelyke* zonder Kelk of Bloemblaadjes, met één Styl of Stamper en een Vleezige Vrucht met veele Zaaiahokjes. Hier van telt hy twee Soorten als

*De Vrouwelyke Bloemen op den zelfden Stam.*

De **KELK** ontbrekende. Een Eyronde *Stoel*, met Zaadbeginzels bekleed.

Geen **BLOEMBLAADJES**.

De **STAMPER**. Menigvuldige, verhevenronde, zeshoekige *Zaadbeginzels*. Een enkele *Styl*, Draadchtig, blyvende. Een of twee *Stempels*, Haairchtig, omgeboogen, een Linie lang.

De **V R U G T** Eyrond, gedoornd, Vleezig, veelhokkig: *Nooten* bevattende die in veele ryën op malkander leggen, Eyrond, schief driekantig, met een dunnen *Dop* bekleed, van grootte als een Ockernoot; waar in een witte *Kern*.

(1) *Rademachia met ingesneeden Bladen.*

Deeze, die de Nederlanders *Broodboom* noemen, heet in 't Maleitsch, naar zyne drie Verscheidenheden, voorgemeld, *Socun Capas* of *Katoen-Soccus*; *Socun Bidji* of *Korrel-Soccus*: *Socun Utan* of *Wilde Soccus*. Hy maakt omstreeks Batavia een regtopstaande *Stam*, van  
bo

I.  
*Rademachia incisa*,  
Gesnip-  
perde.  
Pl. LXXVI.

(1) *Rademachia* Fol. incis. THUNB. Ms. Soccus Lanosus seu Soccus Capas vel Katoen-Soccus-Boom. RUMPH. *Amb.* I. p. 110. Tab. 32. β. Soccus Granosus seu Soccus Bidji vel Korrel-Soccus-Boom. RUMPH. *Amb.* I. p. 112. Tab. 33. γ. Soccus silvestris seu Soccus utan, vel Wilde Soccus-Boom. RUMPH. *Amb.* I. p. 114. Tab. 34. Artocarpus. FORST. *Char. Gen.* p. 101. T. 51. FF

boven Takkig, vyf Vademen hoog, zo dik als een Man om zyn Middel. De Takken zyn uitgebreid: de *Bladen*, aan dezelve, groeijen overhoeks, kort gesteld, langwerpig, tot over 't midden diep ingesneeden, negenkwabbig, geheel effenrandig, uit den haarigen iets ruuwachtig, uitgebreid, van boven donker groen met bleeke Ribben, van onderen bleek. Zy zyn somtyds twee Voeten lang en een Voet breed, geplooid, kleverig, geevende, zo wel als de geheele Boom, wanneer menze kwetst, een Melkachtig Vogt uit. De Bladsteel is bynadriekantig, dik, ruig, een Duim lang. De jonge Bladen zyn omwikkeld met twee ongesteelde, Lancetvormige, spitse, holle, ongetande *Stoppeltjes*, die afvallen, van binnen glad, van buiten ruig, een Handpalm groot. De *Bloemen*, aan de enden der Takken, in de Oxels der Bladen, Mannelyk en Vrouwelyk, elk byzonder, voortkomende, hebben een opstaanden ronden ronden ruigen Steel van twee Duimen langte, byna een Vinger dik. De *Vrugt* onryp zynde groen, ryp zynde geelachtig, van grootte als eens Kinds Hoofd, valt verschillende; of *onvrugtbaar* gedoornd, met Sleuven tusfchen de Zaadbeginzels Netswyze getekend, zeer korte Stampers en zeer kleine Zaaden; of *vrugtbaar*, met lange Stampers en Zaadbeginzels, stekelig gedoornd en met Nooten gevuld.

Deeze beschryving van den Broodboom, door den Heer THUNBERG, komt in 't zaakelyke met



met de voorgaanden overeen , uitgenomen het laatste, dat de Vruchten stekelig gedoornd (*muricati vel echinati*) zouden zyn; 't welk RUMPHIUS volstrekt ontkent, zeggende dat de spitfen of hoekige Doortjes, waar mede de Schors bezet is, week zyn en geenszins steekende; zo dat men dit slegts van eene gedoornd- of stekeligheid, naar 't uiterlyk aanzien, zal verstaan moeten. De ruigte der Bladen heeft meest in de Wilde Soccus, en byna niet in de Tamme of Katoen-Soccus plaats; gelyk my uit de daar van gezonden Exemplareen blykt; waar van de Vrucht ook naauwlyks oneffenheden heeft. Ook bevind ik de Bladen zo diep niet ingesneeden, hebbende altoos aan de ééne zyde een punt meer dan aan de andere; 't welk dezelve, in myne Exemplareen, tien- of agtkwabbig maakt. 't Schynt dat zyn Ed. de beschryving op alle de drie Verscheidenheden toepasselyk heeft willen maaken. Wat zyn verschil in de Geslachts-Kenmerken met die van de Heeren FORSTER aangaat, ziet men ligt, dat het slegts verkiezingen zyn, de twee Blaadjes, die het Meeldraadje insluiten, voor een Bloempje of voor een Kelkje te neemen; 't welk in veele Planten naauwlyks te onderscheiden is, gelyk wy bevoorens meermaals gezien hebben. Het overige bestaat ook meest daar in, of de Bloemsteng, veel naar die van het Kalfsvoet of de Lifchdodden gelykende, in 't eerst overend staande, voor een Kat te houden

Ff 2

zy;

zy; die meest nederhangen en met Blikjes of Kaffie Blaadjes zyn voorzien (\*).

De Afbeelding van den Broodboom, welke men in 't Werk van ANSON vindt, deugt niet, gelyk ik reeds heb aangemerkt. Wenschelyk ware het, dat zulks niet van meer Afbeeldingen en beschryvingen in dat Werk gezegd kon worden. Mischien zyn daar van dergelyke redenen geweest, als de Heer FORSTER, in zyne Voorrede, te berde brengt, ten opzigt van de Reisbeschryving van Kapitein COOK, waar in ook, zo hy vervolgens aanmerkt, Plaatn voorkomen, die gantsch niet echt zyn, wat de gestalte der Menschen aangaat. Van het Loof des Broodbooms, die aldaar op Plaat 16 verтоond is, kan men weinig oordeelen, doch de Vrugten hangen 'er veelal aan te lange Steelen: gelyk zelfs blykt uit den Tak, die op Plaat 10 is afgebeeld, met drie Vrugten als op malkander gegroeid. De Afbeelding van den Heer ELLIS schynt naar die figuur gemaakt te zyn, doch aanmerkelyk verbeterd, met twee Vrugten, in wier Oppervlakte, evenwel, ook een aanmerkelyk gebrek plaats heeft, alzo dezelve niet met zulke ronde Tepeltjes zyn bezet. De myne, op PLAAT LXXVI, is zo wel naar myne gedroogde Takjes, Bladen, Bloemen, als naar de genen, die ik daar van met eene

(\*) *Amentum Calyx ex Receptaculo communi Paleaceo-Gemmaco.* Phil. Botan. p. 52.

eene Vrucht, van grootte als een kleine Vuist, in Liqueur bezit, door de hand van den kundigen Plaatsnyder PHILIPS opgemaakt en zo naa aan 't natuurlyke gebragt, als in de verkleining mooglyk was; ten einde den beminnaeren der Plantkunde een schets te geeven van 't Gewas van deezen zonderlingen Boom. Men moet alleenlyk opmerken, dat hier weinige Bladen en maar ééne Bloemkat in Plaat vertoond zyn, om alles zonder verwarring nader te kunnen brengen aan de Natuurlyke grootte. Als ook dat de Vrucht, los zynde van het Takje, op de bekwaamste plaats daar is aangevoegd, zonder acht te geeven, dat zy doorgaans iets laager groeije dan de Bloem.

(2) *Rademachia met onverdeelde Bladen.*

Van deezen Boom tekent de Heer THUNBERG alleenlyk aan, dat hy van de Nederlanders, met een Maleitschen naam, *Nancas Tsjampeda* genoemd wordt, groeiende omstreeks Batavia op Amboina en elders. De Wortel, Stam en Takken, zegt hy, zyn als in de voorgaande, maar de Takjes en Steelen hebben eene ruigte van lange styve Hairen. De Bladen zyn

II.  
*Rademachia* inter-  
gra.  
Onver-  
deelde.

(2) *Rademachia* Fol. indivis. THUNB. Ms. Saccus Arbo-  
reus feu Nanca vel schoorzakboom. RUMPH. *Amb.* I. p. 104.  
T. 30. Saccus Arbo-reus minor feu Tsjampadaha. RUMPH.  
*Amb.* I. p. 107. T. 31.

Ff 3

zyn overhoeks, gefteeld, Eyrond-langwerpig, ftomp met een ftompe punt, effenrandig, onverdeeld, geribd, van boven groen en glad, van onderen ruig door ftyve Haairtjes, uitgebreid, een Span groot, met eenen driekantigen gladden Steel, van een Duim langte: de Stoppeltjes als in de voorige.

Nader fchynt zyn Ed. deeze Soort niet onderzocht te hebben. My zyn, zo wel droog als in Liqueur, daar van insgelyks Takjes met Blad, Bloem en Vrucht, toegekomen, waar uit my de gezegde ruigte der Bladen van onderen, doch ook die der Bladfteelen blykt; maar de Vrucht- en Bloemfteelen zyn glad en de eene zo wel rond als de andere. De Kat der Bloemen komt nagenoeg overeen met die der voorgaande Soort en fchynt uit dergelyke Bloemknopjes te bestaan. De Vrucht, welke ik 'er, omtrent een Vuist groot, van heb, is langwerpig of Eyrond, by den Steel veel dunner dan aan 't andere end; juist zo als RUMPHIUS de *Soorzakken* afbeeldt. Dit is de gemeene Nederduitfche naam van die beide Vruchten, de Groote en Kleine, naamelyk; waar van de eerste, *Nanca* in 't Maleitfch genaamd, tot meer dan anderhalf Voet langte, de andere, die den naam van *Tsjampudaha* voert, tot een Voet langte en dus veel grooter dan eens Menschchen Hoofd, groeit. Van buiten zyn deeze Vruchten, volgens RUMPHIUS, dat ook in de myne blykt, vol bezet met hoekige puntjes als  
ge-

gesleeven Diamanten, doch niet scherp of kwet-  
zende. Van binnen zynze gevuld met een me-  
nigte Pitten als Eikels, omringd met een Sly-  
mig Vleefch, dat zeer aangenaam is van Smaak.  
De Korrels kunnen ook, gebraden zynde, als  
Karstengen gegeten worden, doch zyn wat  
hard te verteeren. De figuur van de Vrugt, naar  
een Zak, gelykende, die met kleine Takjes aan  
den Stam hangt, heeft 'er den Latynfchen naam  
aan gegeven. De Groote valt overvloedig op  
Java, Ceylon en verder in de Westelyke dee-  
len van Indie, doch de Kleine Nanca is nauw-  
lyks dan op de Molukkes en andere Ooster-  
Eilanden bekend.

Behalve deeze twee Soorten tel ik nog een  
derde, die my ook door de goedgunftigheid  
van gedagten Wel Edelen Getrengen Heer,  
daar dit Geflagt den naam van voert, bezorgd  
is en welke ik dus bepaal.

(3) *Rademachia met onverdeelde Bladen en  
ronde Vrugten.*

III.  
*Radema-*  
*chia rotun-*  
*da.*  
Ronde.

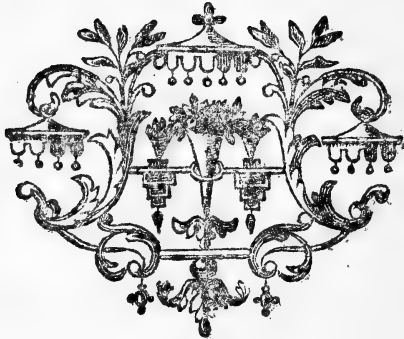
In de figuur der Bladen komt deeze met  
de Nanca overeen, maar heeft geene ruigte,  
dan aan de Schepzels of Vrughtbeginzels, wel-  
ke, gelyk die van de Soccun of Broodboom  
volkomen rond zyn. De Vrugt is my ge-  
fchree-

(3) *Rademachia* Fel. indivisis, Fructu rotundo. HOUTT.

Ff 4

II. DEEL. XI. STUK.

schreeven tot de grootte van eens Kinds Hoofd te groeijen. Op Java, van waar ik ze bekomen heb, wordt deeze Soort, die ik by RUMPHIUS of anderen niet gemeld vind, *Mandelique* geheten.



# B L A D W Y Z E R

## D E R

# K R U I D E N.

*Van de Letters , voor de Getallen geplaatst , wvst g het Zevende , h het Agtste , i het Negende , k het Tiende en l het Elfde Stuk van het II. DEEL der Natuurlyke Historie , aan.*

<b>A</b> albes der Arabieren.	A.	Alantswortel.	k. 693
	h. 510	Alcanna (Basterd)	g. 431
Aalkruid.	i. 401	Algoede.	g. 771
Aanhangzel der Boomen.	l. 206	Alkekengi.	g. 668
Aapenkop.	i. 507	Alleluja.	h. 656
Aardakers.	k. 123. k. 192	Aloë.	h. 353
Aardappelen.	g. 666	Alsem of Alst.	k. 578, 582
(Spaanfche)	g. 544	Amaranth.	l. 251
Aardbezie - Klaver.	k. 300	(Boomachtige)	l. 289
Aardbezie - Kruid.	i. 49	Ambrette of Amberboi.	l. 25
Aardgal.	g. 824 i. 435	Amethystkruid.	g. 150
Aardnoot.	h. 53	Amfoen.	i. 100
Aardpeeren.	l. 9	Ammi - Zaad.	h. 52, 127
Aardrook	k. 81	Ammoniak Gom.	h. 204
Aard - Saffraan,	g. 28	Ananas.	h. 312
Aardveil.	i. 330	Andivie.	k. 449
Abc - Kruid.	k. 534	Andoorn.	i. 343
Acmelle.	k. 534	Anemonen.	i. 182
Acorus of Kalmus.	h. 378	Angrek.	l. 166
Adonis - Bloem.	i. 219	Angurk.	l. 215
Afgodskruid.	g. 489	Anjelier.	h. 579
Afrikaan.	k. 725	Ankerbloem.	h. 436
Agrimonie.	k. 717	St. Anthonis Kr.	g. 521 i. 516
(Molukfe)	k. 542	St. Anthonis Raapje.	i. 240
Akeley.	i. 171	Anys.	h. 224
Akker - Distel.	k. 465	Appeltjes der Liefde.	g. 670
Akker - Klisfen.	h. 35	Artefi.	k. 348
Moes	k. 439	Artisjok.	k. 504
Porfelein.	g. 212	Afchkruid.	k. 686
Spurrie.	h. 688	Aspergie.	h. 336
		Aster of Sterrekruid.	k. 665
		Ff 5	Asters,

# B L A D W Y Z E R.

<b>Afters.</b> (Chineefche)	k. 678	<b>Berg - Cicers.</b>	k. 180
<b>Auricula.</b>	g. 483	<b>Filipendula.</b>	i. 477
<b>Averoon of Averuit.</b>	k. 575	<b>Huislook.</b>	h. 638
<b>Averoone (Wyfjes).</b>	k. 565	<b>Knop.</b>	h. 650
<b>Avondbloem.</b>	g. 619	<b>Peterfelie.</b>	h. 70
		<b>Raponce.</b>	g. 592
<b>B.</b>		<b>Sanikel.</b>	h. 555
		<b>Zoethout.</b>	k. 289
<b>Baard - Anjelier.</b>	h. 580	<b>Venkel.</b>	h. 185
<b>Balloté.</b>	i. 352	<b>Bernagie.</b>	g. 450
<b>Balfamina.</b>	i. 150	<b>Bertram.</b>	k. 786
<b>Balfem.</b> (Tuin of Hof)	k. 573	<b>Bes - Melde.</b>	g. 67
<b>Balfem - Appel.</b>	l. 295	<b>Betonie.</b>	i. 340
<b>Balfembloem.</b>	i. 537	<b>Beursjes - Kruid.</b>	i. 629
<b>Balfemkruid.</b>	i. 324. k. 746	<b>Bevernel.</b>	h. 219
(klein)	k. 560, 793	<b>Bezemkruid.</b>	g. 328, 781
<b>Baniljes.</b>	l. 159	(klein)	i. 621
<b>St. Barbers Kruid.</b>	i. 687	<b>Biggenkruid.</b>	k. 435
<b>Bafilik of Balfemkruid.</b>	i. 410	<b>Bietwortels.</b>	g. 784
<b>Basterd - China.</b>	k. 641	<b>Bilfemkruid.</b>	g. 636
Muur.	h. 682	<b>Bingelkruid.</b>	l. 369
Saffraan.	k. 522	<b>Bitterkruid.</b>	k. 357
Wederik.	h. 445	<b>Bitter Moes.</b>	g. 746
<b>Batatas.</b>	g. 541. l. 9	<b>Blaaskelk.</b>	h. 594
<b>Batattes.</b>	l. 359, 364	<b>Blaaskruid.</b>	g. 658
<b>Bathengel.</b>	i. 286	<b>Bladbloem.</b>	l. 217
<b>Bdellium.</b> (Gomharst)	h. 208	<b>Bladderkruid.</b>	i. 206
<b>Bedelaars - Kruid.</b>	i. 206	<b>Bladloos.</b>	h. 525
<b>Beekeboom.</b>	g. 89	<b>Blik.</b>	i. 54
<b>Beekfchuim.</b>	i. 516	<b>Bloedkruid.</b>	g. 332. h. 390. i. 83
<b>Beemd - Distel.</b>	k. 490	<b>Bloemkool.</b>	i. 718
<b>Beerenblad of Wortel.</b>	l. 201	<b>Bloempjes in 't Haar.</b>	i. 175
<b>Beeren - Klaauw.</b>	b. 98. i. 587	<b>Bloemriet.</b>	g. 3
<b>Beeren - Oor.</b>	g. 483	<b>Blootzaad.</b>	k. 549
<b>Beeren - Poot.</b>	l. 414	<b>Boekweit.</b>	h. 483
<b>Beerwortel.</b>	h. 67	<b>Boekwinde.</b>	h. 485
<b>Beete.</b>	g. 783	<b>Boelkens - Kruid.</b>	k. 555
<b>Beetklim.</b>	h. 249	<b>Boeren Boonen.</b>	k. 209
<b>Behen - Wortel.</b>	l. 38	<b>Boeren - Kers.</b>	i. 624
<b>Belladonna.</b>	g. 655	<b>Boerenplaag.</b>	k. 465
<b>Berg - Alfem.</b>	k. 799	<b>Bokje.</b>	b. 554
Anjelier.	b. 259	<b>Bokkeblad.</b>	i. 530
Boontjes.	k. 234	<b>Boksbaard.</b>	k. 345
			<b>Boks-</b>



# B L A D W Y Z E R.

Boksboonen.	g. 496
Bolderik.	h. 669
Bonssemkruid.	l. 201
Boom - Aloë.	h. 368
Boomplaag.	l. 153
Boonen. (Boeren of Tuin-)	k. 209
(Roomfche of Turkfche)	k. 132
Boonkruid.	i. 295
Boontjes. (Wilde) Holwortel.	k. 209 k. 77
Bootjes - Vrugt.	i. 510
Bootpeul.	k. 256
Borftelkrans.	i. 379
Bofch - Ananas. Haanevoet.	h. 324 i. 195
Zuuring.	l. 272
Boterbloemen.	i. 241, 264
Boterkruid.	g. 129
Bourgoens Hooy.	k. 324
Braamboos.	i. 46
Brandenetel.	l. 221
Breekbeen. (Melkgee- vend)	h. 742
Bremraap.	i. 557
Breukkruid.	g. 768, k. 703
Brilkruid.	i. 652
Britannica.	h. 399
Bruinelle.	i. 437
Bruinetjes.	i. 219
Bruinheifige.	i. 326
Bruinkool.	i. 718
Bryonie.	l. 329
Bulbonac.	i. 656
Bylkruid.	k. 221
Byvoet.	k. 573, 584

## C.

Caravances.	k. 142
Cardebenedikt.	l. 50
Christus - Oogen.	h. 671

Chryfanth.	k. 738
Cicers.	k. 216
(Wilde)	k. 265
Cicorey.	k. 446
Ciftus.	i. 122
Citroenkruid.	i. 400
Citrullen.	l. 315
Combilie - Plant.	k. 375
Condriile.	k. 375
Contrajerva.	g. 357, k. 280
Cymbelkruid.	i. 489
Cypreskruid.	k. 564

## D.

Daauwertje.	g. 691
Dalkruid.	h. 346, 775
Damastbloemen.	i. 702
Dianthera.	g. 117
Dikblad.	h. 295
Dille.	h. 212
Diptam.	i. 383
Distel.	k. 490
Dokkeblad.	k. 545, 636
Dol - Appelen.	g. 677
Dolkruid.	g. 655
Dolle Kervel.	h. 56, 158
Donderbaard.	h. 778
Donderboonen.	h. 642
Doodkruid.	g. 653, i. 420
Doorn.	k. 467
(Spaanfche)	l. 47
Doorn - Appel.	g. 630
Doorn - Heul.	i. 107
Doornzaad.	h. 37
Doorns en Distelen.	k. 500
Doorwas of Deurwas.	h. 20
Doove Netel.	i. 332
Dotter.	g. 379
Doucette.	g. 598
Draakenbloed.	h. 390
Draakenwortel.	g. 358
Draakfchop.	i. 405
Dra.	

B L A D W Y Z E R.

Dragon.	k. 588	Elskruid.	i. 606
Driebloem.	h. 537	Endivie.	k. 448
Drie - Distel of Veld- Saffraan.	k. 511	Engelwortel.	h. 109
Drieëenheids - Bloem.	l. 141	Eppe.	h. 227, 229
Drieflip.	k. 806	Erven.	k. 178, 215
Driestein.	g. 612	Erwt.	k. 173
Droevig Kruid.	l. 217	Erwten. (Platte) (Wilde)	k. 187 k. 177
Drolbloem.	i. 250	Esparfette.	k. 243
Droogbloem.	k. 590	Esfchenkruid.	h. 512
Dropwortel.	i. 42	Ewerwortel.	k. 489, 508
Druifkruid.	i. 272, l. 245	Ezels - Doorn.	k. 496
Druivebloem.	h. 133	Komkommers.	l. 300
Druivenkruid.	g. 777	Komyn.	h. 95
Dubbelblad.	h. 515	Oogen.	k. 140
Dubbelkelk.	k. 815	Ezelsreuk.	g. 448
Dudaim.	l. 324		
Duivekervel.	k. 75		F.
Duivelsbeet.	g. 240		
Duivelsboonen.	k. 150	Fenegrick.	k. 320
Duivelsdrek.	h. 86	Ficoides.	i. 37
Duivelskruid.	i. 162	Fiekruid.	i. 679
Duivelsmelk.	h. 753	Fistekruid.	i. 470
Duivels - Oogen.	g. 629	Fluweelbloem.	k. 726
Duivenvoet.	k. 31	Amaranth.	l. 262
Duizendblad.	k. 792, 802	Fonteinkruid.	g. 388, h. 465
Duizendgrein.	g. 218, 767 h. 311	Franjebloem.	g. 329
Duizendgulden - Kruid.	g. 824	Fynstraal.	k. 618
Duizendknoop.	h. 459		G.
Duizendschoon.	h. 579, l. 254		
Dwangkruid.	k. 443		
E.			
Eclipsis Plant.	k. 807	Gajate - Struik.	k. 229
Edeldistel.	k. 493	Galanga.	g. 25
Eenblad.	h. 352	Galantwortel.	k. 694
Eendenpoot.	i. 84	Galbanum - Plant.	h. 130
Eerenprys.	g. 75	Galkruid.	g. 120
Egelkolen, Egelgras.	i. 224	Gamander.	i. 271
Eijer - Plant.	g. 678	Gamanderlyn.	i. 286, g. 98
Eik van Jerusaleem.	g. 777	Ganzebloemen.	k. 741
Eindeloos.	h. 8	(Geele)	k. 750
		Ganzendistel.	k. 426, 361
		Ganzerik.	i. 54
		Ganzevoet.	g. 771
		Garderobe,	k. 565
			Gar.



# B L A D W Y Z E R.

Heemst.	k. 48	Honigfchub.	i. 706
Heiden - Hyfop.	i. 136	Hoornbloem.	h. 681
Heidenfch Wondkruid.	k. 658, 684	Hoorn - Heemst.	k. 35
Heil der Zotten.	g. 512	Hoorn - Heul.	i. 89
Heilkruid.	h. 97	Hoorn - Klaver.	k. 315
Heilwortel.	l. 416	Hoorn - Vrugt.	l. 210
Helmkruid.	i. 429, 514	Hoppe.	l. 349
Hemel Ladder.	g. 578	Houwmes - Boon.	k. 146
Hemelroosjes.	h. 671	Huislook.	h. 640
Hemelfteutel.	h. 642	(Groote)	h. 778
Hennip.	l. 346	Hypocuaan - Wortel.	l. 145
Hercules - Knods.	l. 304	Hyfop.	i. 298
Herders - Tafchjes.	i. 629	I.	
Herfst - Klokjes.	g. 816	Indigo.	k. 247
Herrenkruid.	i. 76	Ingroen.	i. 270
Hertshoorn.	g. 323, i. 632	Inhames.	l. 359
Hertshooy.	k. 335, 339	inkhoorns - Wortel.	g. 518
Herts - Poley.	i. 328	J.	
Heulbollen.	i. 98	Jaagt den Duivel.	k. 326
Hexen - Melk.	h. 753	St. Jakobs Kruid.	k. 653
Hoefblad.	k. 630	Jalappe - Wortel.	g. 549, 615
Hoefzyfer.	k. 226	Jammes.	l. 362
Hoenderbeet.	g. 103, h. 244	St. Jans Kruid.	k. 332, 336
	i. 337	Japanfch Kruid.	i. 437
Holftok.	h. 82	Jenettekens.	h. 680
Honderdmark.	l. 219	Jerufalems - Bloem.	h. 674
Honds - of Helmruiete.	i. 520	Jeukboontjes.	k. 149
Hondsbloem.	k. 388, 416	Jeuktblad.	l. 238
Hondsdoed.	g. 740	Jichtkruid.	i. 234
Hondsdras.	i. 330	Joodenkruid.	i. 315
Hondskool.	l. 273, 370	St. Joris - Kruid.	g. 192
Hondskop.	i. 507	Josephsbloemen.	k. 346
Hondsmelk.	h. 753	Juffers - Schoentjes.	k. 310
Hondsnetel.	i. 334, 337	Juffertjes in 't Groen.	i. 175
Honds - Oog.	k. 612, 720	Juffrouw Merk.	h. 229
Honds - Oor.	g. 697	Justicia.	g. 111
Honds - Peterfelie.	h. 159	K.	
Honds - Ribbe.	g. 316	Kaarden.	i. 181
Honds - Schaft.	l. 211	Kaardenkruid.	g. 232
Honds - Thym.	k. 566	Kaarsbloem.	h. 673
Honds - Tong.	g. 433	Kaars.	

# B L A D W Y Z E R.

<b>Kaarskroon.</b>	<i>g.</i> 730	<b>Kattestaart.</b>	<i>g.</i> 57
<b>Kaasjes - Kruid.</b>	<i>k.</i> 59	<b>Kattestaart - Amaranth.</b>	<i>l.</i> 263
<b>Kaauwoerde.</b>	<i>l.</i> 303	<b>Kattestaart Netelkruid.</b>	<i>l.</i> 289
<b>Kaauwoorden.</b>	<i>l.</i> 310	<b>Kattenpoot.</b>	<i>k.</i> 605
<b>Kadjang. (Chineefche)</b>	<i>k.</i> 144	<b>Katten Wortel.</b>	<i>g.</i> 192
(Gemeene)	<i>k.</i> 161	<b>Keelkruid.</b>	<i>k.</i> 463
(Groene)	<i>k.</i> 140	<b>Keizertje of Koningje.</b>	<i>g.</i> 482
<b>Kafbloem.</b>	<i>g.</i> 696	<b>Kennip.</b>	<i>l.</i> 345
<b>Kalabas.</b>	<i>l.</i> 302	<b>Kers. (Wilde)</b>	<i>i.</i> 689
<b>Kalaminth.</b>	<i>i.</i> 402	<b>Kervel.</b>	<i>h.</i> 168, 171
<b>Kalfs - Oogen.</b>	<i>k.</i> 744	(Wilde)	<i>h.</i> 172
<b>Kalfsmuil.</b>	<i>i.</i> 506	<b>Keukenschelle.</b>	<i>i.</i> 186
<b>Kalfsvoet.</b>	<i>l.</i> 181, 190	<b>Keul of Kun.</b>	<i>i.</i> 292
<b>Kali.</b>	<i>g.</i> 788	<b>Keulen.</b>	<i>l.</i> 363
(Besdraagende)	<i>g.</i> 797	<b>Keyk of Wilde Radys.</b>	<i>i.</i> 738
(Kleine Ruige)	<i>g.</i> 792	<b>Keykens.</b>	<i>h.</i> 580
(Kleine Witte)	<i>g.</i> 782	<b>Kikker - Slaa.</b>	<i>g.</i> 395
(Steekende)	<i>g.</i> 786	<b>Kittelbloem,</b>	<i>k.</i> 170
<b>Kalmus.</b>	<i>h.</i> 377	<b>Kivits - Eijer Bloem.</b>	<i>g.</i> 764
<b>Kamferkruid.</b>	<i>g.</i> 368	<b>Klapperroozen.</b>	<i>i.</i> 95
<b>Kamiile.</b>	<i>k.</i> 777	<b>Klaver.</b>	<i>k.</i> 281
(Edele of Room-		<b>Klaver - Anemone.</b>	<i>i.</i> 195
fche)	<i>k.</i> 781	<b>Klaver - Zuuring.</b>	<i>h.</i> 654
(Gemeene)	<i>k.</i> 761	<b>Klaveren. (Gehoornde)</b>	<i>k.</i> 310
(Stinkende of		<b>Kleefkruid.</b>	<i>g.</i> 292
Wilde)	<i>k.</i> 784	<b>Kleer - Ooge.</b>	<i>g.</i> 199
(Welriekende)	<i>k.</i> 760	<b>Kleinpoot.</b>	<i>l.</i> 102
<b>Kamkruid.</b>	<i>k.</i> 736	<b>Klepheul.</b>	<i>i.</i> 105
<b>Kanarische Klokjes.</b>	<i>h.</i> 383	<b>Klim.</b>	<i>i.</i> 205
<b>Kandraager.</b>	<i>l.</i> 172	<b>Klimboon.</b>	<i>k.</i> 131
<b>Kankerbloem.</b>	<i>k.</i> 388	<b>Klisfen, Klitten of Klad-</b>	
<b>Kankerbloemen.</b>	<i>i.</i> 95	den.	<i>k.</i> 452
<b>Kankerkruid.</b>	<i>g.</i> 417	(Kleine)	<i>l.</i> 241
<b>Kantaloeven.</b>	<i>l.</i> 322	<b>Klisfen - Kruid.</b>	<i>h.</i> 702
<b>Kantenkruid.</b>	<i>g.</i> 57	<b>Klitjes.</b>	<i>l.</i> 241
<b>Kardamom.</b>	<i>g.</i> 14	<b>Klokjes.</b>	<i>g.</i> 580
<b>Kardinaals Bloem.</b>	<i>l.</i> 124	<b>Klokjes - Winde.</b>	<i>g.</i> 532
<b>Karels Scepter.</b>	<i>i.</i> 472	<b>Klokkebloemen.</b>	<i>i.</i> 172
<b>Karkarren.</b>	<i>k.</i> 155	<b>Klompbloem.</b>	<i>g.</i> 126
<b>Karoot.</b>	<i>h.</i> 48	<b>Knapbesfen.</b>	<i>g.</i> 724
<b>Karhuizers - Bloem.</b>	<i>h.</i> 580	<b>Knaptandekens - Kruid.</b>	<i>i.</i> 507
<b>Karwey.</b>	<i>h.</i> 217	<b>Knawel.</b>	<i>h.</i> 566
<b>Kattekruid.</b>	<i>i.</i> 303	<b>Knikbloem.</b>	<i>k.</i> 378
		<b>Knods.</b>	

B L A D W Y Z E R.

Knodsvrugt.	<i>i.</i> 739	Krabbekwaad.	<i>g.</i> 47
Knoflook Kruid.	<i>i.</i> 688	Krabbenklaauw.	<i>i.</i> 181
Knollen.	<i>i.</i> 723	Kransjes - Kruiden.	<i>i.</i> 267
Knolradys.	<i>i.</i> 736	Krappe.	<i>g.</i> 299
Knoopkruid.	<i>l.</i> 39	Kreeftbloem.	<i>l.</i> 162
Koe - Oog.	<i>k.</i> 789. 820	Kreupelgras.	<i>h.</i> 476
Koedille.	<i>k.</i> 763	Krieken over Zee.	<i>g.</i> 661
Koekkoeks - Bloem.	<i>h.</i> 675	Krielzaad.	<i>h.</i> 32
	<i>i.</i> 660	Krieuwelkruid.	<i>k.</i> 150
Koekkoeks - Bood.	<i>h.</i> 655	Kristen - Wortel.	<i>k.</i> 261
Kogelbloem.	<i>l.</i> 104	Kristoffelkruid.	<i>i.</i> 81
Kogelpyp.	<i>g.</i> 307	Krodde.	<i>i.</i> 729
Kogeikruid.	<i>g.</i> 226	Krok of Wilde Wikken.	
Kollebloemen.	<i>i.</i> 95		<i>k.</i> 201, 205
Kolobrietjes - Boom.	<i>i.</i> 483	Krokkeling.	<i>g.</i> 321
Koloquint.	<i>l.</i> 317	Kroondoorn.	<i>h.</i> 247
Komeetkruid.	<i>g.</i> 361	Kroon - Kalabas.	<i>l.</i> 312
Komkommer.	<i>l.</i> 317, 326	Kroonkruid.	<i>k.</i> 220
Komyn.	<i>h.</i> 132, 226	Kroontjes - Kruid.	<i>h.</i> 753
Koningin der Planten.	<i>l.</i> 418	Kroontjes - Kruiden.	<i>h.</i> 1
Koninginne - Kruid.	<i>k.</i> 555	Kroontjes - Zuuring.	<i>h.</i> 414
Konings - Bloemen.	<i>i.</i> 148	Krop - Salade.	<i>k.</i> 370
Konstantinopel.	<i>h.</i> 673	Kruidje roer my niet.	<i>l.</i> 150
Konstantinopels (Kleize)		Kruipboon.	<i>k.</i> 162
	<i>h.</i> 617	Kruipertje.	<i>l.</i> 220
Kool.	<i>i.</i> 713	Kruipwinde.	<i>h.</i> 253
(Karaibifche)	<i>l.</i> 186	Kruisblad.	<i>g.</i> 295
Koolzaad.	<i>i.</i> 724	Kruisbloem.	<i>i.</i> 415. <i>k.</i> 85
Koornbloemen.	<i>l.</i> 31	Kruisdistel.	<i>h.</i> 3
(Turksche)	<i>l.</i> 25	Kruisgras.	<i>g.</i> 343. <i>l.</i> 399
Koornroozen.	<i>h.</i> 669. <i>i.</i> 95	Kruiskruid.	<i>k.</i> 638
Koornvlam.	<i>h.</i> 667	Kruisplant.	<i>g.</i> 377
Kootkruid.	<i>k.</i> 259	Kruizemunt.	<i>i.</i> 321
Koraalkruid.	<i>h.</i> 337	Krudistel.	<i>k.</i> 469
Koraalzaad.	<i>k.</i> 168	Kun of Boonkruid.	<i>i.</i> 295, 297
Koriander.	<i>h.</i> 165	Kunel.	<i>g.</i> 151
Kornetten.	<i>k.</i> 370	Kurkuma.	<i>g.</i> 28
Kornoelje.	<i>g.</i> 336	Kwylwortel.	<i>k.</i> 786
Korst van de Pot.	<i>i.</i> 578		
Kraagbloem.	<i>k.</i> 609		
Kraaijenvoet.	<i>g.</i> 323. <i>i.</i> 632		
Kraanhals.	<i>k.</i> 13		
Kraalkruid.	<i>g.</i> 47		
		L.	
		Lakplant.	<i>h.</i> 694
		Lammerkens - Oor.	<i>g.</i> 772
			Lap.

E L A D W Y Z E R.

Lappenbloem.	g. 385	Maankruid.	h. 400
Laserkruid.	h. 90	Maankop.	i. 92, 98
Lathyrus.	k. 183	Maartel of Mater.	k. 757
(Erwtagtige)	k. 197	Madelgeer.	g. 830
(Moskeljaat)	k. 190	Madelief. (Blaauwe)	g. 229
Latuw of Latouwe.	k. 369, 371	Madelieve.	k. 721
Lavaskruid.	h. 104	Madelieven. (Groote)	k. 741
Leeken.	h. 396	Madelon.	k. 724
Leeuwen-Bek.	i. 487, 505	Maijer. (Gedoornde)	l. 265
Leeuwen-Oor.	i. 376	(Gemeene)	l. 258
Leeuwen-Poot.	l. 97	(Veelzaadige)	g. 780
Leeuwen Staart.	i. 375, 556	(Witte)	l. 255
Leeuwen-Voet.	g. 371	Malegnette.	g. 17
Lelietjes van den Dale.	h. 347	Malrove.	i. 355
Lepelblads-Kruid.	h. 738	Maluwe.	k. 53
Lepelkruid.	i. 629	(Witte)	k. 48
Leverkruid.	h. 719, i. 183, k. 555	Mandraagers-Kruid.	g. 654
Liesch- of Breukkruid.	k. 703	Manskragt.	h. 105
Lieze-Vrouwe Kruid.	l. 380	Mans-Oor.	h. 697
Linsen.	k. 211	Marie-Distel.	k. 480
Longekruid.	g. 437 k. 405	Marietten.	g. 590
Loodkruid.	g. 520	Mariolein. (Edele)	i. 388
Loogkruid.	g. 785	(Wilde)	i. 386
Loogkruiden.	g. 794	Mastbloemen.	i. 148
Look zonder Look.	i. 688	Mater of Moederkruid.	k. 748
Loopigkruid.	h. 289	Mayzoetjes.	k. 722
Lotus.	k. 305	Meekrap.	g. 299
Lotus. (Egyptische)	i. 112	Meer-Radys of Miere	
St. Luciaan-Kruid.	k. 710	dik.	i. 62
Lubbekruid.	h. 105	Meer-Vlegtwortel.	h. 496
Lugtbloem.	l. 157, 169	Meerwortel.	h. 8
Luiskruid.	i. 157, 460	Meeffer-Wortel.	h. 183
Luzerne.	k. 324	Meirbladen.	i. 111
Lychnis.	h. 673	Melde.	l. 404
Lymkruid.	h. 603, 615	(Stinkende)	g. 780
Lynen.	i. 205	(Wilde)	g. 774, 776
		Melisse.	i. 400
		(Molukse)	i. 378
		(Turkse)	i. 410
		Melk- of Lieve Vrouwe	
		Distel.	h. 480
		Gg	Melk.

M.

Maagdebloem.	l. 247
Maagdepalm.	g. 726

# B L A D W Y Z E R.

Melkdiftel- of Melkkruid.		Muiltjes- Bloem.	g. 335
	k. 360, 364	Muizen met Staarten.	k. 193
Melkkruid.	g. 718	Muizen - Oor.	g. 421. h. 634-
Meloen.	l. 321		h. 682. k. 399
Meloen- Appel-Bloem.	l. 74	Muifensfaat.	h. 310
Meloten.	k. 284	Munniks - Keulen.	l. 363
(Gekroonde)	k. 310	Munt.	i. 318
Memorie - Kruid.	l. 400	Muskuskruid.	h. 490
Merveilje de Peru.	g. 619	Muur.	h. 243
Methel - Noot.	g. 632	Muur. (Verschillend)	h. 628
Mey - Appel.	i. 85	Muurbloemen.	i. 691
Meybloemen.	h. 347	Muurpeper.	h. 649
Mey - Diftel.	k. 471	Muur - Spurrle.	h. 238
Middagbloem.	i. 4	Myrrha.	h. 205
Minkyzer.	h. 523, i. 591	Myrrhe - Kruid.	h. 209
Minkyzers.	g. 354	Myrterzaad.	h. 563
Miskaars.	i. 557		
Misfebrood.	l. 205	N.	
Moederkruid.	k. 758	Naadklim.	l. 353
Moeras - Aloë.	i. 180	Naalde Kervel.	h. 168
Diftel.	k. 470	Naaldekruid.	k. 17
Kroos.	g. 66	Nagelkruid.	i. 73. k. 399
Moes.	h. 333	Nagelwortel.	i. 71
Muur.	h. 387	Nagtschade.	g. 664, 673
Moes - Boom. (Witte)	l. 281	Nardus - Zaad.	i. 176
Moes - Diftel.	k. 490	Narrenkappen.	i. 162
Mol - Salade.	k. 388	Naterwortel.	h. 460
Molukje.	i. 376	Neerzet.	h. 722
Monniken - Rhabarber.	h. 405	Neetkruid.	g. 131
Monnikskappen.	i. 158	Negelbloemen.	h. 584, 669
Monnikskruin.	k. 483	Netels. (Doove)	i. 332
Morgenfter - Doorn.	l. 107	(Roomfche)	l. 223, 240
Morina.	g. 179	Netelkruid.	l. 283
Mos - Muur.	h. 457	Neusbloem.	i. 448
Mosterd.	i. 728	Nieskruid.	i. 254
(Wilde)	i. 624	(Wit)	l. 385
Mosterd - Ziad. (Wild)	i. 673,	Nieswortel,	i. 257. l. 384
	729	Nigelle.	i. 174
Mottekruid.	g. 628, 777. k. 594	Ninfi - Wortel.	h. 118
Moxa. (Japanfche)	k. 585	Nootekroon.	h. 81
Muggen - Kruid.	h. 470		O.



B L A D W Y Z E R.

O.

Oebies.	l. 359
Oever-Gras.	l. 221
Riempjes.	h. 237
Oijevaarsbek.	k. 1
Onagra.	h. 437
Onderhave.	i. 330
OnzerVrouweBedstroom.	i. 391
OnzerVrouweDistel.	k. 480
Oogentroost.	i. 454
Oogentroost-Gras.	h. 622, 683
Oogklaar.	i. 87
Oorlepel-Kruid.	h. 600
Ootmoedig Kruid.	l. 103
Opaalkruid.	g. 106
Opopanax-Plant.	h. 202
Orant.	i. 507
Orégo.	i. 382
Osfenbreeke.	k. 107
Osfen-Oogen.	k. 150
Osfetong.	g. 429

P.

Paapenkruid.	k. 388
Paardebloem.	k. 387
Paardeboonen.	k. 210
Paarde-Venkel.	h. 82, 143, 190
Paardevoet.	h. 14
Paardik.	h. 399
Paarl-Aloë.	h. 366
Paarkring.	l. 71
Paarkruid.	g. 425
Pannekoeken.	i. 110
Papaver.	i. 92
Pappegaaijen-Kruid.	l. 254
Pappegaaijen-Zaad.	k. 522
Peradys-Zaad.	g. 17
Pariskruid.	h. 489

Partyke.	h. 711
Patatten.	g. 541
Paternoster-Kruid.	g. 5
Patch of Patientie.	h. 388
Patryskruid.	k. 717. l. 401
Peen of Karooten.	h. 46
Peertsbloemen.	i. 460
Penning- of Dubbeltjes Blad.	l. 363
Penningkruid.	g. 509. i. 655
Penfeen of Violtjes.	l. 139
Peonie.	i. 147
Peper.	g. 184
Peper van Guinee.	g. 676
Peperkruid.	i. 612, 619
Pepermint.	i. 324
Peperwortel.	i. 633
Perchepier.	g. 375
Perfen- of Persikkruid.	h. 470
Pest der Tuinen.	h. 232
Peterfelie.	h. 227
(Wilde)	h. 38, 64, 158
Peterfelie-Boom.	l. 420
Piendels.	k. 123
Piet Heins Boonen.	k. 134
Pillenbloem.	i. 749
Pimpernel.	l. 274
Pimpernooten.	k. 123
Pinksterbloem.	i. 666
Pinkster-Roozen.	i. 148
Pinksternakel.	h. 197
Pis in 't Bed.	k. 388
Plompen.	g. 495. i. 110
Pluis-Akeleijen.	i. 217
Pluis-Anjelier.	h. 590
Poepen-Wortels.	h. 48
Poddeblad.	k. 636
Poelruit.	i. 214
Poley.	i. 328
(Wilde)	i. 402
Polie.	i. 290
G g 2	Pom.

# B L A D W Y Z E R.

Pompoen of Pepoen.	<i>l.</i> 307	Reurkruid.	<i>l.</i> 96
Porfelein.	<i>h.</i> 704	Reynette.	<i>i.</i> 44
Potatoes.	<i>g.</i> 669	Rhabarber.	<i>h.</i> 498
Potzer.	<i>i.</i> 568	Ridderspooren.	<i>i.</i> 151
Prangwortel.	<i>k.</i> 106	Riempjes	<i>h.</i> 237
Primula Veris.	<i>g.</i> 479	Ringbloem.	<i>k.</i> 773
Princesse - Boontjes.	<i>k.</i> 157	Rivier - Roos.	<i>h.</i> 717
Pronkbloem.	<i>k.</i> 561	Robbertskruid.	<i>k.</i> 26
Profeeten - Appel.	<i>l.</i> 319	Rolklover.	<i>k.</i> 305
Purgeer - Vlasch.	<i>h.</i> 284	Rondbloem.	<i>g.</i> 801
Pylen - Kruid.	<i>g.</i> 40	Roodwortel.	<i>i.</i> 70
Pylkruid.	<i>l.</i> 267	Rooloopskruid.	<i>k.</i> 699
Pyltjes - Bloem.	<i>g.</i> 800	Roomfche Boonen.	<i>k.</i> 132
Pynappel - Doorn.	<i>k.</i> 514	Roomfe Peper.	<i>g.</i> 736
		Roos van Jericho.	<i>i.</i> 602
<b>Q.</b>		Roowilligen.	<i>h.</i> 466
Quadrilje - Kruid.	<i>i.</i> 130	Roozenwortel.	<i>l.</i> 367
Quamoclit.	<i>g.</i> 565	Ruigaart.	<i>h.</i> 86
Quendel.	<i>i.</i> 391	Ruigbloem.	<i>g.</i> 494. <i>h.</i> 564
		Ruigftaart.	<i>i.</i> 562
		Ruiterkroos.	<i>l.</i> 177
<b>R.</b>		Ruiters - Kruid.	<i>i.</i> 180
Raapen.	<i>i.</i> 722	Runderen - Tarw.	<i>i.</i> 460
Raapkool.	<i>i.</i> 718	Rupsklover.	<i>k.</i> 322
Radys.	<i>i.</i> 735	Ruuwkruid.	<i>g.</i> 271
(Wilde)	<i>i.</i> 622	Rynbloemen.	<i>k.</i> 594
Rakette.	<i>i.</i> 725	Ryn - Kool.	<i>k.</i> 440
(Italiaanfche)	<i>h.</i> 729		<b>S.</b>
Ramenas.	<i>i.</i> 736	Saffloer.	<i>k.</i> 521
Ramie - Kruid.	<i>l.</i> 234	Sainfoin.	<i>k.</i> 221, 241, 243, 325
Rammelaar.	<i>k.</i> 96	Salade.	<i>k.</i> 369
Ranonkel.	<i>i.</i> 222	Salie.	<i>g.</i> 158
Raponce.	<i>g.</i> 582	(Wilde)	<i>i.</i> 283
Raponsje.	<i>g.</i> 605	Salomons Zegel.	<i>h.</i> 349
Ratelen. (Geele)	<i>i.</i> 450	Salfefi of Sasfesi.	<i>k.</i> 347
(Roode)	<i>i.</i> 470	Sanikel.	<i>h.</i> 15
Ratelflang - Wortel.	<i>l.</i> 393	Santorie.	<i>l.</i> 23
Reinevaren.	<i>k.</i> 568	Santorie. (Allergrootfte)	<i>l.</i> 43
Reur of Roerkruid.	<i>k.</i> 608	(Groote)	<i>l.</i> 26
(Klein-)		Saa.	

# B L A D W Y Z E R.

Santorie. (Kleine)	g. 824	Scorzoneeren.	k. 353
Saturey.	i. 295	Scrofelkruid.	i. 513
Selle.	h. 63	Sikkelkruid.	h. 123
Sellery of Seldrie.	h. 229	Sinauw.	g. 372
Senega - Wortel.	k. 92	Sifers of Cicers.	k. 216
Senegroen.	i. 267	Slaapbesfen.	g. 655
Serillen.	h. 117	Slaapbollen.	i. 96
Serpentstongen.	l. 268	Slakkenkruid.	k. 326
Sesamkruid.	i. 566	Slangekruid.	g. 458. i. 398.
Sefeli. (Ethiopifch)	h. 90		l. 182, 202
Sefelkruid.	h. 94	Slangenwortel.	g. 517. h. 460.
Severzaad.	k. 574		k. 351
Schaamkruid.	k. 228	Slangenwortel. (Zwarte)	h. 17
Schaapenpootjes.	k. 645	Sleutelbloem.	g. 479
Schaapskruid.	l. 116	Slingerboon.	k. 142
Schaaps - Zurkel.	h. 412	Slingerplant.	g. 733
Schaaren.	i. 181	Slingerroos.	g. 532
Scammoneum.	g. 533	Slykertje.	i. 552
Scheef bloem.	i. 636	Smeerblad.	g. 128
Scheele Oogen.	h. 684	Smeerwortel.	g. 442. h. 235
Scheerling.	h. 55		642
Schelkruid.	i. 86	Sneeuw - Gentiaan.	g. 821
Scherpkruid.	g. 454	Snyboonen.	k. 133
Scheurwortel.	g. 443	Soepkruid.	h. 436
Schildbloem.	i. 482	Soja - Boonen.	k. 157
Schild - Meloen.	l. 312	Sophie of Fiekruid.	i. 679
Schildzaad.	i. 649	Sorbenkruid.	g. 332
Schoonkruid.	k. 563	Soude.	g. 788
Schorfte.	g. 379	Soutenelle.	g. 488, 562
Schotelkruid.	l. 419	Spaansche Kers.	h. 431
Schottelkruid.	g. 92	Spaansche Peper.	g. 682
Schottelfruik.	h. 308	Speen - Distel.	k. 466
Schubwortel.	i. 461	Speenkruid.	i. 228
Schuimblad.	i. 660		(Groot) i. 514
Schuim - Papaver.	h. 595	Speer - Distel.	k. 471
Schurftkruid.	g. 236	Speerkruid.	g. 192, 577
	(Schaaps-) l. 117	Speerwortel.	l. 182, 198
Schyfzaad.	i. 651	Spergies.	h. 337
Sclarey.	g. 159. i. 413	Spheerdistel.	l. 107
Scorpioenkruid.	g. 415	Spille - Distel.	k. 516
Scorpioenstaart.	k. 227	Spinagie.	l. 343
		G g 3	Spin-

# B L A D W Y Z E R.

Spinnekop - Bloem.	<i>l.</i> 148	Suikerey.	<i>k.</i> 446
Spinnekoppen.	<i>h.</i> 489	Suikerwortel.	<i>h.</i> 117
Springkruid.	<i>h.</i> 756. <i>l.</i> 300		
Springvrugt.	<i>l.</i> 213, 294	T.	
Springzaad.	<i>g.</i> 690. <i>l.</i> 148		
Sprinkhaan - Kruid.	<i>g.</i> 199	Taahim - Wortel.	<i>b.</i> 381
Spurrie.	<i>h.</i> 688	Taanbloem.	<i>h.</i> 807
Stalkruid.	<i>k.</i> 105	Tabak.	<i>g.</i> 642
Steenbreeke.	<i>g.</i> 425. <i>h.</i> 77-80	Tandraad.	<i>i.</i> 641
	<i>542</i>	Tandwortel.	<i>i.</i> 658. <i>k.</i> 786
Steen - Eppe.	<i>b.</i> 125	Tandzaad.	<i>k.</i> 537
Steenkers.	<i>i.</i> 662	Tandzaader.	<i>g.</i> 265
Steenklaver.	<i>k.</i> 284, 302	Taschkruid.	<i>i.</i> 608
Steenkruid.	<i>i.</i> 687	Tayes - Worteleu.	<i>l.</i> 187
Steen - Raket.	<i>i.</i> 683	Thlaspi.	<i>i.</i> 613, 623, 638
Steen - Thlaspi.	<i>i.</i> 637	(Gedoornd)	<i>i.</i> 642
Steen - Venkel.	<i>h.</i> 79	Thym.	<i>i.</i> 391
Steen - Violieren.	<i>i.</i> 691	Tommon - Plant.	<i>g.</i> 20
Steenzaad.	<i>g.</i> 425	Tonderkruid.	<i>k.</i> 611
Stekelbes.	<i>l.</i> 334	Tongen - Aloë.	<i>h.</i> 363
Stekelkroon.	<i>h.</i> 29	Tongetjes.	<i>i.</i> 600
Stekels.	<i>k.</i> 465	Toortskruid.	<i>g.</i> 624
Stern - Distel.	<i>k.</i> 479	Tormentil.	<i>i.</i> 69
Sternmuur.	<i>h.</i> 619	Touwdruif.	<i>l.</i> 378
Sterrebloem.	<i>k.</i> 662	Toverkruid.	<i>h.</i> 448
Sterredistel.	<i>l.</i> 52	Traswortel.	<i>g.</i> 44
Sterrekruid.	<i>g.</i> 63. <i>h.</i> 17	Trechter Winde.	<i>g.</i> 565
Stevenskruid.	<i>g.</i> 72	Troffelkruid.	<i>h.</i> 427
Stinkende Gouw.	<i>i.</i> 87	Trompetbloem.	<i>i.</i> 108
Stinkert.	<i>l.</i> 251	Trong - Appelen.	<i>g.</i> 679
Stipfelblad.	<i>k.</i> 278	Truffels of Aardbuilen.	<i>i.</i> 128
Stokkruid.	<i>l.</i> 66	Tuilplant.	<i>i.</i> 114
Stokroos.	<i>k.</i> 51	Tuimel - Distel.	<i>h.</i> 8
Stok - Violieren.	<i>i.</i> 694	Tuimeldoorn.	<i>h.</i> 523
Straalkop.	<i>k.</i> 513	Tuin - Anjelier.	<i>h.</i> 583
Strandkruid.	<i>h.</i> 258	Tuin - Boonen.	<i>k.</i> 209
Strandpungen.	<i>g.</i> 610	Tuin - Chrysanthen.	<i>k.</i> 753
Struiskruid.	<i>g.</i> 363	Tuin - Hertshoorn.	<i>g.</i> 324
Struisveer.	<i>l.</i> 342	Tuinkers.	<i>i.</i> 616
Studentenkruid.	<i>g.</i> 781	(Indifche)	<i>h.</i> 433
Stuiverkruid.	<i>i.</i> 555	Tuin - Scheerling.	<i>h.</i> 157
		Tuin.	

# B L A D W Y Z E R.

Tuin Zuuring.	<i>h.</i> 403	Veld Zuuring.	<i>h.</i> 409
Tunisbloem.	<i>k.</i> 726	Venkel.	<i>h.</i> 215
Turbith - Wortel.	<i>g.</i> 547, <i>h.</i> 190	Venus - Bekken.	<i>g.</i> 236
Turksche Boonen.	<i>k.</i> 132	Verwonderingskruid.	<i>i.</i> 372
Turrekruid.	<i>i.</i> 711	Vetmuur.	<i>g.</i> 407
Tweeknop.	<i>i.</i> 554	Vetflaa, Vettekous.	<i>g.</i> 199
Tweefprong.	<i>g.</i> 278	Vezelbloem.	<i>i.</i> 427
Tygerpoot.	<i>g.</i> 576	Viltkruid.	<i>g.</i> 379, <i>i.</i> 367
<b>V.</b>			
Valeriaan.	<i>g.</i> 185	Vingerhoed.	<i>i.</i> 525
Valkruid.	<i>k.</i> 708	Vinkoorde.	<i>g.</i> 727
Varkens - Brood.	<i>g.</i> 490	Violetten.	<i>i.</i> 694
Distel.	<i>k.</i> 450	Violier.	<i>i.</i> 690
Gras.	<i>h.</i> 476	Vioolen.	<i>l.</i> 131
Venkel.	<i>h.</i> 74, 75	Visfelkruid.	<i>i.</i> 624
Veder - Winde.	<i>g.</i> 560	Vitfen.	<i>k.</i> 199, 205
Veegkruid.	<i>h.</i> 251	Vlakbloem.	<i>k.</i> 529
Veelgrein.	<i>g.</i> 217	Vlakkenkruid.	<i>k.</i> 250
Veelteng.	<i>g.</i> 307	Vlambloem.	<i>g.</i> 525
Veestblad.	<i>g.</i> 725	Vlafsch.	<i>h.</i> 272
Veld - Anjeliertjes.	<i>h.</i> 580	Vlafschblad.	<i>g.</i> 719
Bloempjes.	<i>k.</i> 722	Vlafschdotter.	<i>i.</i> 594
Cypres.	<i>i.</i> 273	Vlafschkruid.	<i>i.</i> 492, 501
Distel.	<i>k.</i> 490	Vleermuizen - Moes.	<i>l.</i> 299
Dragon.	<i>k.</i> 800	Vleefchkruid.	<i>i.</i> 420
Eppe.	<i>h.</i> 209	Vlegtkruid.	<i>h.</i> 495
Hyfop.	<i>i.</i> 136	Vleugel - Zaad.	<i>h.</i> 192
Veldkaars.	<i>h.</i> 603	Vliegenknip.	<i>h.</i> 527
Veldkers.	<i>i.</i> 623	Vliegenvanger.	<i>h.</i> 615
Veld-of Varkens-Klaver.	<i>k.</i> 292	Vlooijenkruid.	<i>h.</i> 470
Komyn.	<i>h.</i> 218	Vlookruid.	<i>g.</i> 324, <i>k.</i> 612
Kruisdiftel.	<i>h.</i> 8	Voetangel.	<i>h.</i> 521
Rhabarber.	<i>i.</i> 215	Vogelhooy.	<i>k.</i> 202
Veldroosje.	<i>i.</i> 122	Vogelkruid.	<i>h.</i> 244
Veldroosjes.	<i>i.</i> 219	Vogelnest.	<i>h.</i> 46
Veldruit.	<i>i.</i> 214	Vogelpoot.	<i>k.</i> 223
Veld - Saffraan.	<i>k.</i> 511	Vokelaar.	<i>k.</i> 750
Salie.	<i>g.</i> 164, 173	Vorfchenbeer.	<i>l.</i> 374
Spinagie.	<i>g.</i> 772	Vorfchen - Slaa.	<i>g.</i> 396
		Vosfendruif.	<i>h.</i> 489
		Vosfeftaart.	<i>l.</i> 263
		Vroegbloem.	<i>g.</i> 70
		G g 4	Vrou-

B L A D W Y Z E R

Vrouwe - Mantel. g. 372  
 Vrouwe - Roosjes. h. 671, 680  
 Vrouwe - Spiegel. g. 597  
 Vrouwe Violieren. g. 591  
 Vrouwen - Zegel. l. 355  
 Vuurkruid. i. 262  
 Vuurwortel. g. 523. k. 786  
 Vyfblad. i. 57, 79  
 Vyfpunt. h. 652  
 Vyfvingerkruid. i. 59, 65  
 Vyg der Hottentotten. i. 20  
 Vygboonen. i. 564. k. 125

W.

Waalwortel. g. 443  
 Waldenfer. i. 230  
 Wallen - Distel. h. 8  
 Waiftrou. g. 281  
 Wantsdryver. i. 169  
 Wantsaad. l. 16  
 Wantz - Zaader. g. 60  
 Warkruid. g. 378  
 Wafchruid. g. 445  
 Water - Andoorn. g. 149  
     Betonie i. 516  
     Bezie. i. 79  
 Biezen. (Welriekende) h. 134  
     Blad. i. 265  
     Boelkens - Kruid. k. 538  
     Drieblad. g. 496  
     Duizendblad. g. 133, 498. i. 249  
     Eppe. h. 65. h. 115  
     Hanevoet. i. 234  
     Hennip. k. 555  
     Huislook. l. 178  
     Kalaminth. i. 326  
     Kalfsvott. h. 381 l. 195  
     Karftongen. g. 354

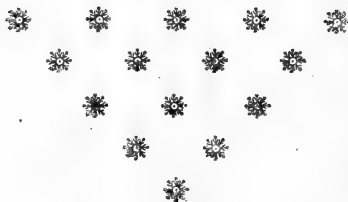
Water-Kers. i. 668  
 Kervel. h. 141  
 Klokjes. l. 119  
 Look. i. 284  
 Meloen. l. 313  
 Munt. i. 319, 323  
 Muur. h. 246, 492  
 Navelkruid. h. 11  
 Nooten. g. 352  
 Olyf. g. 804  
 Paardeftaart. h. 493  
 Patich. h. 398  
 Paper. h. 464, 469  
 Pimpernel. g. 91, 611  
 Plomp. i. 114, 116  
 Pungen. g. 89  
 Radys. i. 671  
 Raket. i. 670  
 Rhabarber. h. 399  
 Roozen. i. 111  
 Ruit. i. 214  
 Scheerling. h. 145  
 Slaa. l. 177  
 Slangkruid. l. 204  
 Speenkruid. i. 516  
 Sterrekruid. g. 64  
 Venkel. h. 143  
 Violen. i. 666  
 Violieren. g. 498. l. 119  
 Weegbree. h. 418 l. 177  
 Wederick. g. 503  
     (Gehelmede) i. 433  
 Weedaart. l. 376  
 Weede. i. 743  
 Weegbree. g. 309  
 Weg - Distel. k. 465  
     (Witte) h. 497  
 Wikken. (Geele) k. 194  
     (Wilde) k. 201  
 Wilde Kervel. h. 175  
 Wyngaard. l. 330  
 Win-

B L A D W Y Z E R.

Winde.	g. 530	Yzerhard.	g. 137
Windgras.	i. 549	Yzerkruid.	g. 145. i. 311
Windkruid.	i. 371	Yzooop.	i. 299
Wintergroen.	h. 424, 534	Z.	
Winterkers.	i. 687	Zaagblad.	k. 456
Winter - Violieren.	i. 703	Zaagpeul.	k. 277
Wifeno.	h. 308	Zagtblad.	g. 219
Wit Been.	h. 595	Zand - Anjelier.	h. 592
Wit Moes.	g. 199	Zandmuur.	h. 624
Witwortel.	h. 349	Zedoar.	g. 13, 39
Wolbloemen.	l. 102	Zee - Alfem.	k. 576
Woldiftel.	k. 426	Bilfemkruid.	i. 592
Woldoorn.	k. 483	Conyza.	k. 628
Wolfsbezie.	h. 489	Eppe.	h. 107
Wolfsboonen.	h. 642. k. 127	Ewten.	k. 176
Wolfsdood, Wolfswor- tel.	i. 162	Ganzevoet.	g. 794
Wolfsmelk.	h. 732	Grappe.	g. 47
Wolfspoot.	g. 148	Gras.	h. 258
Wolfsfchyn.	g. 455	Hertshoorn.	g. 321
Wollekruid.	g. 622	Kamille.	k. 760, 780
Wollekruidje.	g. 481	Katoen.	l. 98
Wolvenlaa.	g. 438	Kool.	g. 562, 747 i. 718
Wolverley.	k. 714	Krappe.	g. 297
Wonderbloem.	g. 614	Kruisdiftel.	h. 7
Wondkruid.	h. 24. k. 115, 657	Lavandel.	g. 420. h. 261
Worgkruid.	g. 735	Muur.	h. 686
Wormkruid.	k. 574	Patich.	h. 402
Wormzaad.	k. 571	Peterfelie.	i. 3
Wortelkruid.	h. 45	Pinkfternakel.	h. 30
Wortels. (Roode, geele, writte)	h. 48	Porfelein.	h. 624. l. 406
Wondbloem.	k. 709	Raket.	i. 742
Wouw.	h. 723	Spurrie.	h. 630
Wrange.	g. 379	Thym.	g. 020
Wrangekruid.	g. 438	Venkel.	h. 79
Wrattenkruid.	g. 418	(Gedoornde)	h. 30
Y.		Winde	g. 562
Yams.	l. 359, 361	Zeepkruid.	h. 573
		Zevenblad.	h. 231. i. 70
		Zevengetyden - Kruid.	k. 282
		Zevenjaars - Bloemen.	k. 604
		Zevenjaars - Boonen.	k. 155
		Gg 5	Ze-

# B L A D W Y Z E R.

<p><b>Zevenkleur - Bloempjes.</b> l. 140</p> <p><b>Zilverbloem.</b> i. 655</p> <p><b>Zilverkruid.</b> i. 55</p> <p><b>Zilverfchoon.</b> i. 54</p> <p><b>Zizifer.</b> g. 153</p> <p><b>Zoethout.</b> k. 218</p> <p style="padding-left: 2em;">(Wild) k. 267</p> <p><b>Zoetkruid.</b> h. 102</p> <p><b>Zonnebloem.</b> l. 5</p> <p><b>Zonnebloempje.</b> i. 136</p> <p><b>Zonnedaauw.</b> h. 288</p> <p><b>Zonnekroon.</b> l. 67</p> <p><b>Zonneminner.</b> i. 701</p> <p><b>Zonnewende.</b> g. 414</p> <p><b>Zoutbloem.</b> g. 798</p>		<p><b>Zoutdruiſ.</b> g. 796</p> <p><b>Zoutkruid.</b> g. 46</p> <p><b>Zuigbottel.</b> h. 435</p> <p><b>Zuuring of Zurkel.</b> h. 403</p> <p><b>Zuurklaver.</b> h. 664</p> <p><b>Zwaluwſtaart.</b> l. 267</p> <p><b>Zwaluw - Wortel.</b> g. 759</p> <p><b>Zwarte Winde.</b> h. 485</p> <p><b>Zwartkoorn.</b> i. 458</p> <p><b>Zwartkruid.</b> g. 524</p> <p><b>Zwevend Moes.</b> g. 561</p> <p><b>Zwyneboonen.</b> g. 637</p> <p><b>Zwynen Diſtel.</b> k. 451</p> <p style="padding-left: 2em;">Kers. i. 632</p> <p style="padding-left: 2em;">Slaa. k. 428</p> <p><b>Zydevrugt.</b> g. 747</p>
---	--	---





# R E G I S T E R

## D E R

# G E S L A G T E N .

Van de Letters , voor de Getallen geplaatst, wyst  
 g het Zevende, h het Agtste , i het Negende ,  
 k het Tiende en l het Elfde Stuk van het  
 II. Deel der Natuurlyke Historie, aan.

<i>A.</i>			
<i>Acæna.</i>	g. 367	<i>Allionia.</i>	g. 262
<i>Acalypha.</i>	l. 283	<i>Aloë.</i>	h. 353
<i>Acanthus.</i>	i. 587	<i>Alpinia.</i>	g. 21
<i>Achillea.</i>	k. 792	<i>Alfina.</i>	h. 243
<i>Achyranthes.</i>	g. 696	<i>Aithæa.</i>	k. 48
<i>Acnida.</i>	l. 345	<i>Alysfum.</i>	i. 641
<i>Aconitum.</i>	i. 158	<i>Amaranthus.</i>	l. 251
<i>Acorus.</i>	h. 377	<i>Ambrosia.</i>	l. 245
<i>Astæa.</i>	i. 81	<i>Ambrosinia.</i>	l. 180
<i>Adonis.</i>	i. 218	<i>Amethystea.</i>	g. 150
<i>Adoxa.</i>	h. 490	<i>Ammannia.</i>	g. 348
<i>Ægopodium.</i>	h. 231	<i>Ammi.</i>	h. 51
<i>Æschynomene.</i>	k. 228	<i>Anomum.</i>	g. 8
<i>Æthusa.</i>	h. 157	<i>Anabasis.</i>	g. 796
<i>Agave.</i>	h. 368	<i>Anacyclus.</i>	k. 773
<i>Ageratum.</i>	k. 559	<i>Anagallis.</i>	g. 510
<i>Agrimonia.</i>	h. 717	<i>Anastatica.</i>	i. 602
<i>Agrostemma.</i>	h. 667	<i>Anchusa.</i>	g. 429
<i>Aizoon.</i>	i. 37	<i>Andrachne.</i>	l. 339
<i>Ajuga.</i>	i. 267	<i>Androsace.</i>	g. 474
<i>Alcea.</i>	k. 51	<i>Andryala.</i>	k. 425
<i>Alchemilla.</i>	g. 371	<i>Anemone.</i>	i. 182
<i>Aldrovanda.</i>	h. 287	<i>Anethum.</i>	h. 212
<i>Alisma.</i>	h. 418	<i>Angelica.</i>	h. 109
<i>Allamanda.</i>	g. 725	<i>Anguria.</i>	l. 215
		<i>Anthemis.</i>	k. 777
			<i>An-</i>

# R E G I S T E R.

<i>Anthyllis.</i>	k. 115	<i>Barleria.</i>	i. 581
<i>Antichorus.</i>	h. 451	<i>Bartfia.</i>	i. 446
<i>Antirrhinum.</i>	i. 487	<i>Basella.</i>	h. 249
<i>Aphanes.</i>	g. 375	<i>Begonia.</i>	l. 271
<i>Apium.</i>	h. 227	<i>Beils.</i>	k. 721
<i>Apocynum.</i>	g. 740	<i>Bellium.</i>	k. 724
<i>Aquilegia.</i>	i. 171	<i>Bergia.</i>	h. 652
<i>Arabis.</i>	i. 706	<i>Beta.</i>	g. 783
<i>Arachis.</i>	k. 122	<i>Betonica.</i>	l. 340
<i>Aralia.</i>	h. 256	<i>Bidens.</i>	k. 537
<i>Arctium.</i>	k. 452	<i>Biscutella.</i>	i. 652
<i>Arctopus.</i>	l. 414	<i>Biserrula.</i>	k. 277
<i>Arctotis.</i>	l. 86	<i>Bistorta.</i>	h. 460
<i>Arenaria.</i>	h. 624	<i>Blitum.</i>	g. 67
<i>Aretia.</i>	g. 471	<i>Boerhaavia.</i>	g. 42
<i>Argemone.</i>	i. 105	<i>Borago.</i>	g. 450
<i>Arnica.</i>	k. 708	<i>Brasica.</i>	i. 713
<i>Artedia.</i>	h. 44	<i>Bromelia.</i>	h. 312
<i>Artemisia.</i>	k. 573	<i>Browallia.</i>	i. 546
<i>Arum.</i>	l. 181	<i>Bryonia.</i>	l. 329
<i>Asarum.</i>	h. 697	<i>Bubon.</i>	h. 129
<i>Asclepias.</i>	g. 747	<i>Buchnera.</i>	i. 541
<i>Asparagus.</i>	h. 336	<i>Bufonia.</i>	g. 377
<i>Asperugo.</i>	g. 454	<i>Bunias.</i>	i. 739
<i>Asperula.</i>	g. 271	<i>Bunium.</i>	h. 53
<i>Aster.</i>	k. 662	<i>Bupthalmum.</i>	k. 820
<i>Astragalus.</i>	k. 259	<i>Bupleurum.</i>	h. 19
<i>Astragalus.</i>	h. 17	<i>Burmannia.</i>	h. 327
<i>Athamanta.</i>	h. 67		
<i>Atractylis.</i>	k. 513	<b>C.</b>	
<i>Atragene.</i>	i. 198	<i>Cachrys.</i>	h. 81
<i>Atriplex.</i>	l. 404	<i>Cacalia.</i>	k. 545
<i>Atropa.</i>	g. 653	<i>Calceolaria.</i>	g. 126
<i>Ayenia.</i>	l. 175	<i>Calea.</i>	k. 563
		<i>Calendula.</i>	l. 77
<b>B.</b>		<i>Calla.</i>	l. 202
<i>Ballota.</i>	i. 352	<i>Callitriche.</i>	g. 63
<i>Baltimora.</i>	l. 66	<i>Caltha.</i>	i. 263
			Cam.

# R E G I S T E R.

<i>Campanula.</i>	g. 580	<i>Cichoreum.</i>	k. 446
<i>Camphorosma.</i>	g. 368	<i>Cicuta.</i>	h. 145
<i>Canarina.</i>	h. 382	<i>Cimicifuga.</i>	i. 169
<i>Canna.</i>	g. 3	<i>Cineraria.</i>	k. 686
<i>Cannabis.</i>	l. 346	<i>Circæa.</i>	g. 72
<i>Capficum.</i>	g. 682	<i>Cisfampelos.</i>	l. 378
<i>Cardamine.</i>	i. 660	<i>Cistus.</i>	i. 122
<i>Curdiospermum.</i>	h. 487	<i>Claytonia.</i>	g. 693
<i>Carduus.</i>	k. 467	<i>Clematis.</i>	i. 200
<i>Carlina.</i>	k. 508	<i>Cleome.</i>	i. 749
<i>Carpesium.</i>	k. 609	<i>Cleonia.</i>	i. 443
<i>Carthamus.</i>	k. 521	<i>Clibadium.</i>	l. 251
<i>Carum.</i>	h. 217	<i>Clinopodium.</i>	i. 379
<i>Casfytha.</i>	h. 495	<i>Clitoria.</i>	k. 179
<i>Catananche.</i>	k. 443	<i>Clypeola.</i>	i. 649
<i>Caucalis.</i>	h. 37	<i>Cnicus.</i>	k. 490
<i>Celofia.</i>	g. 701	<i>Cochlearia.</i>	i. 628
<i>Celfia.</i>	i. 523	<i>Codon.</i>	h. 512
<i>Centaurea.</i>	l. 23	<i>Coldenia.</i>	g. 388
<i>Centella.</i>	l. 219	<i>Collinſonia.</i>	g. 178
<i>Centunculus.</i>	g. 330	<i>Columnea.</i>	i. 585
<i>Cerastium.</i>	h. 681	<i>Comarum.</i>	i. 79
<i>Ceratocarpus.</i>	l. 210	<i>Cometes.</i>	g. 361
<i>Cerinthe.</i>	g. 445	<i>Conium.</i>	h. 55
<i>Ceropogia.</i>	g. 730	<i>Convallaria.</i>	h. 346
<i>Cherophyllum.</i>	h. 175	<i>Convolvulus.</i>	g. 530
<i>Cheiranthus.</i>	i. 690	<i>Conyza.</i>	k. 611
<i>Chelidonium.</i>	i. 86	<i>Corchorus.</i>	i. 139
<i>Chelone.</i>	i. 482	<i>Coreopſis.</i>	l. 16
<i>Chenopodium.</i>	g. 771	<i>Coriandrum.</i>	h. 165
<i>Cherleria.</i>	h. 636	<i>Coris.</i>	g. 620
<i>Chironia.</i>	g. 686	<i>Corispermum.</i>	g. 60
<i>Chlora.</i>	h. 452	<i>Cornus.</i>	g. 336
<i>Chondrilla.</i>	k. 375	<i>Coronilla.</i>	k. 220
<i>Chryſanthemum.</i>	k. 738	<i>Corrigiola.</i>	h. 237
<i>Chryſocoma.</i>	k. 561	<i>Cortuſa.</i>	g. 486
<i>Chryſogonum.</i>	l. 75	<i>Corymbium.</i>	l. 114
<i>Chryſoſplenium.</i>	h. 540	<i>Coſtus.</i>	g. 17
<i>Cicer.</i>	k. 216	<i>Cotula.</i>	k. 763
			<i>Cram-</i>

# R E G I S T E R.

<i>Crambe.</i>	i. 747	<i>Dipsacus.</i>	g. 232
<i>Crasfula.</i>	h. 295	<i>Disandra.</i>	h. 425
<i>Cresfa.</i>	g. 798	<i>Dodartia.</i>	i. 562
<i>Crepis.</i>	k. 416	<i>Dodecatheon.</i>	g. 489
<i>Crinita.</i>	g. 361	<i>Dolichos.</i>	k. 142
<i>Crithmum.</i>	h. 79	<i>Doronicum.</i>	k. 714
<i>Crotalaria.</i>	k. 96	<i>Dorstenia.</i>	g. 356
<i>Crucianella.</i>	g. 295	<i>Draba.</i>	i. 608
<i>Cruzita.</i>	g. 377	<i>Dracena.</i>	h. 345
<i>Cucubulus.</i>	h. 594	<i>Dracocephalum.</i>	i. 405
<i>Cucumis.</i>	l. 317	<i>Dracontium.</i>	l. 198
<i>Cucurbita.</i>	l. 302	<i>Drosera.</i>	h. 288
<i>Cuminum.</i>	h. 132	<i>Dryas.</i>	i. 76
<i>Cynila.</i>	g. 151	<i>Drypis.</i>	h. 247
<i>Curcuma.</i>	g. 128		
<i>Cuscuta.</i>	g. 378	<i>E.</i>	
<i>Cyclamen.</i>	g. 490	<i>Echium.</i>	g. 458
<i>Cymbaria.</i>	i. 510	<i>Echinophora.</i>	h. 29
<i>Cynanchum.</i>	g. 735	<i>Echinops.</i>	l. 107
<i>Cynara.</i>	k. 504	<i>Eclipta.</i>	k. 807
<i>Cynoglossum.</i>	g. 433	<i>Elaterium.</i>	l. 213
<i>Cynomorium.</i>	l. 211	<i>Elatine.</i>	h. 492
<i>Cytinus.</i>	l. 179	<i>Ellisia.</i>	g. 502
<i>D.</i>		<i>Epidendrum.</i>	l. 153
<i>Dalechampia.</i>	l. 282	<i>Epilobium.</i>	h. 445
<i>Datisca.</i>	l. 376	<i>Epimedium.</i>	g. 335
<i>Datura.</i>	g. 630	<i>Eranthemum.</i>	g. 70
<i>Daucus.</i>	h. 45	<i>Erigeron.</i>	k. 618
<i>Delphinium.</i>	i. 151	<i>Erinus.</i>	i. 537
<i>Dentaria.</i>	i. 658	<i>Eruca.</i>	i. 725
<i>Dianthera.</i>	g. 117	<i>Eryum.</i>	k. 211
<i>Dianthus.</i>	h. 579	<i>Eryngium.</i>	h. 3
<i>Diapensia.</i>	g. 410	<i>Erysimum.</i>	i. 683
<i>Digitalis.</i>	i. 525	<i>Erythrina.</i>	k. 168
<i>Dictamnus.</i>	h. 513	<i>Ethulia.</i>	k. 549
<i>Diodia.</i>	g. 278	<i>Eupatorium.</i>	k. 554
<i>Dionæa.</i>	h. 527	<i>Euphorbia.</i>	h. 732
<i>Dioscorea.</i>	l. 359	<i>Euphrasia.</i>	i. 454
			<i>Evol-</i>

# REGISTER.

<i>Evolvulus.</i>	h. 253	<i>Grielum.</i>	h. 653
<i>Exacum.</i>	g. 307	<i>Gundelia.</i>	l. 112
		<i>Gunnera.</i>	l. 171
<b>F.</b>		<i>Gypsophila.</i>	h. 568
<i>Fagonia.</i>	h. 519	<b>H:</b>	
<i>Ferula.</i>	h. 82	<i>Haselquistia.</i>	h. 31
<i>Feuillea.</i>	l. 354	<i>Hebenstretia.</i>	i. 535
<i>Filago.</i>	l. 96	<i>Hedyotis.</i>	g. 263
<i>Forskohlea.</i>	h. 691	<i>Hedysarum.</i>	k. 231
<i>Fragaria.</i>	i. 49	<i>Helenium.</i>	k. 720
<i>Frankenia.</i>	h. 383	<i>Helianthus.</i>	l. 5
<i>Fuchsia.</i>	h. 451	<i>Heliophila.</i>	i. 701
<i>Fumaria.</i>	k. 75	<i>Heliotropium.</i>	g. 414
		<i>Helleborus.</i>	i. 254
<b>G.</b>		<i>Helxine.</i>	h. 478
<i>Galax.</i>	g. 690	<i>Heracleum.</i>	h. 97
<i>Galega.</i>	k. 250	<i>Hermas.</i>	l. 413
<i>Galeopsis.</i>	i. 337	<i>Herniaria.</i>	g. 767
<i>Galium.</i>	g. 281	<i>Hesperis.</i>	i. 702
<i>Garidella.</i>	h. 638	<i>Heuchera.</i>	g. 806
<i>Gentiana.</i>	g. 810	<i>Hibiscus.</i>	k. 68
<i>Geranium.</i>	k. 1	<i>Hieracium.</i>	k. 396
<i>Gerardia.</i>	i. 478	<i>Hippocrepis.</i>	k. 226
<i>Geropogon.</i>	k. 344	<i>Hippuris.</i>	g. 57
<i>Gesneria.</i>	i. 485	<i>Holosteum.</i>	g. 213
<i>Geum.</i>	i. 71	<i>Horminum.</i>	i. 413
<i>Ginora.</i>	h. 716	<i>Hottonia.</i>	g. 498
<i>Gisokia.</i>	h. 294	<i>Houstonia.</i>	g. 279
<i>Glaux.</i>	g. 718	<i>Humulus.</i>	l. 349
<i>Glecoma.</i>	i. 330	<i>Hydrastis.</i>	i. 265
<i>Globba.</i>	g. 181	<i>Hydrocharis.</i>	l. 374
<i>Globularia.</i>	g. 226	<i>Hydrocotyle.</i>	h. 11
<i>Glycine.</i>	k. 162	<i>Hydrolea.</i>	g. 804
<i>Glycyrrhiza.</i>	k. 218	<i>Hydrophyllum.</i>	g. 500
<i>Gnaphalium.</i>	k. 590	<i>Hyobanche.</i>	i. 562
<i>Gomphrena.</i>	g. 801	<i>Hyoscyamus.</i>	g. 636
<i>Gratiola.</i>	g. 119	<i>Hyoseris.</i>	k. 428
			<i>Hy.</i>

# REGISTER.

<i>Hypocoum.</i>	g. 385	<i>Lathræa.</i>	i. 461
<i>Hypericum.</i>	k. 332	<i>Lathyrus.</i>	k. 183
<i>Hypochaeris.</i>	k. 435	<i>Lavatera.</i>	k. 64
<i>Hysfopus.</i>	i. 298	<i>Lechea.</i>	g. 224
		<i>Leea.</i>	l. 265
<b>I.</b>		<i>Leontodon.</i>	k. 387
		<i>Leonurus.</i>	i. 362
		<i>Lepidium.</i>	i. 612
<i>Iberis.</i>	i. 636	<i>Ligusticum.</i>	h. 104
<i>Illecebrum.</i>	g. 707	<i>Limeum.</i>	h. 426
<i>Impatiens.</i>	l. 148	<i>Limofella.</i>	i. 552
<i>Imperatoria.</i>	h. 183	<i>Lindernia.</i>	i. 532
<i>Indigofera.</i>	k. 247	<i>Linnea.</i>	i. 548
<i>Inula.</i>	k. 693	<i>Linum.</i>	h. 272
<i>Ipomoia.</i>	g. 565	<i>Lithospermum.</i>	g. 424
<i>Iresine.</i>	l. 342	<i>Littorella.</i>	l. 221
<i>Isatis.</i>	i. 743	<i>Lobelia.</i>	l. 118
<i>Isnardia.</i>	g. 350	<i>Loeflingia.</i>	g. 206
<i>Isopyrum.</i>	i. 252	<i>Loefelia.</i>	i. 531
		<i>Loofa.</i>	i. 121
<b>J.</b>		<i>Lotus.</i>	k. 305
		<i>Ludwigia.</i>	g. 340
<i>Jasione.</i>	l. 116	<i>Lunaria.</i>	i. 655
<i>Jusfeua.</i>	h. 530	<i>Lupinus.</i>	k. 125
<i>Justicia.</i>	g. 111	<i>Lychnis.</i>	h. 673
		<i>Lycopsis.</i>	g. 455
<b>K.</b>		<i>Lycopus.</i>	g. 148
		<i>Lysimachia.</i>	g. 503
<i>Kæmpferia.</i>	g. 36	<i>Lythrum.</i>	h. 711
<i>Knoxia.</i>	g. 279		
<i>Knautia.</i>	g. 257	<b>M.</b>	
<i>Koenigia.</i>	g. 216		
<i>Krameria.</i>	g. 366	<i>Malope.</i>	k. 67
<i>Kuhnia.</i>	g. 613	<i>Malva.</i>	k. 53
		<i>Manulea.</i>	i. 533
<b>L.</b>		<i>Maranta.</i>	g. 24
		<i>Marrubium.</i>	i. 355
<i>Lactuca.</i>	k. 369	<i>Matricaria.</i>	k. 757
<i>Lagoecia.</i>	g. 690	<i>Medecla.</i>	h. 416
<i>Lamium.</i>	i. 332		Me-
<i>Lapsana.</i>	k. 439		
<i>Laserpitium.</i>	h. 90		

# R E G I S T E R.

<i>Medicago.</i>	k. 322	<i>Nicoiana.</i>	g. 642
<i>Metampodium.</i>	l. 76	<i>Nigella.</i>	i. 174
<i>Melampyrum.</i>	i. 488	<i>Nigrina.</i>	g. 524
<i>Melissa.</i>	i. 400	<i>Noiana.</i>	g. 467
<i>Melittis.</i>	i. 415	<i>Nymphaea.</i>	i. 110
<i>Melothria.</i>	g. 203		
<i>Mentha.</i>	i. 318	O.	
<i>Mentzelia.</i>	i. 120	<i>Obolaria.</i>	i. 555
<i>Menyanthes.</i>	g. 494	<i>Ocimum.</i>	i. 416
<i>Mercurialis.</i>	l. 369	<i>Oenanthe.</i>	h. 133
<i>Mesembryanthemum.</i>	i. 4	<i>Oenothera.</i>	h. 437
<i>Meserjchmidia.</i>	g. 466	<i>Oldenlandia.</i>	g. 342
<i>Micropus.</i>	l. 102	<i>Ononis</i>	k. 105
<i>Milleria.</i>	l. 61	<i>Onopordum.</i>	k. 496
<i>Mimulus.</i>	i. 568	<i>Onosma</i>	g. 448
<i>Minuartia.</i>	g. 221	<i>Ophiorhiza.</i>	g. 517
<i>Mirabilis.</i>	g. 614	<i>Origanum.</i>	i. 382
<i>Mitella.</i>	h. 564	<i>Ornithopus.</i>	k. 223
<i>Moehringia.</i>	h. 457	<i>Orobanche.</i>	i. 556
<i>Mollugo.</i>	g. 219	<i>Orebus.</i>	k. 178
<i>Moluccella.</i>	i. 376	<i>Orontium.</i>	h. 380
<i>Momordica.</i>	l. 294	<i>Ortegia.</i>	g. 205
<i>Monarda.</i>	g. 155	<i>Oxalis.</i>	h. 654
<i>Monnieria.</i>	k. 74		
<i>Monotropa.</i>	h. 525	P.	
<i>Monsonia.</i>	k. 331	<i>Pæderia.</i>	g. 724
<i>Montia.</i>	g. 209	<i>Pæderota.</i>	g. 106
<i>Morina.</i>	g. 179	<i>Pæonia.</i>	i. 147
<i>Myagrurn.</i>	i. 594	<i>Panax.</i>	l. 416
<i>Myosotis.</i>	g. 421	<i>Papaver.</i>	i. 92
<i>Myosurus.</i>	h. 310	<i>Parietaria.</i>	l. 399
		<i>Paris.</i>	h. 489
N.		<i>Parnassia.</i>	h. 252
<i>Nama.</i>	g. 803	<i>Parthenium.</i>	l. 247
<i>Napæa.</i>	l. 382	<i>Pastinaca.</i>	h. 197
<i>Nepenthes.</i>	l. 172	<i>Pectis.</i>	k. 736
<i>Nepeta.</i>	i. 303	<i>Pedalium.</i>	i. 591
<i>Neurada.</i>	h. 693	Hh	Pe-

R E G I S T E R.

<i>Pedicularis.</i>	i. 468	<i>Potentilla.</i>	i. 54
<i>Peltaria.</i>	i. 651	<i>Poterium.</i>	l. 274
<i>Pentapetes.</i>	k. 34	<i>Pothos.</i>	l. 205
<i>Penthorum.</i>	h. 652	<i>Premna.</i>	i. 530
<i>Pephis.</i>	h. 386	<i>Prenanthes.</i>	k. 378
<i>Perdicium.</i>	k. 717	<i>Primula.</i>	g. 479
<i>Periploca.</i>	g. 733	<i>Proserpinaca.</i>	g. 212
<i>Persicaria.</i>	h. 463	<i>Prunella.</i>	i. 437
<i>Peucedanum.</i>	h. 75	<i>Psoralea.</i>	k. 278
<i>Phaca.</i>	k. 256	<i>Pulmonaria.</i>	g. 437
<i>Pharyaceum.</i>	h. 238	<i>Pyrola.</i>	h. 534
<i>Phaseolus.</i>	k. 131		
<i>Phellandrium.</i>	h. 141	Q.	
<i>Phlomis.</i>	i. 367	<i>Queria.</i>	g. 222
<i>Phlox.</i>	g. 525		
<i>Phryma.</i>	i. 444	R.	
<i>Phyllanthus.</i>	l. 217	<i>Rajania.</i>	l. 364
<i>Physalis.</i>	g. 658	<i>Ranunculus.</i>	i. 222
<i>Phyteuma.</i>	g. 605	<i>Rapa.</i>	i. 722
<i>Phytolacca.</i>	h. 694	<i>Raphanus.</i>	i. 785
<i>Picris.</i>	k. 357	<i>Reaumuria.</i>	i. 179
<i>Pimpinella.</i>	h. 219	<i>Renealmia.</i>	h. 335
<i>Pinguicula.</i>	g. 128	<i>Reseda.</i>	h. 722
<i>Pistia.</i>	l. 177	<i>Reynoutria.</i>	h. 639
<i>Pisum.</i>	k. 173	<i>Rhacoma.</i>	g. 329
<i>Plantago.</i>	g. 309	<i>Rheum.</i>	h. 498
<i>Plukenetia.</i>	l. 279	<i>Rhexia.</i>	h. 435
<i>Plumbago.</i>	g. 520	<i>Rhinanthus.</i>	i. 448
<i>Podophyllum.</i>	i. 84	<i>Rhodiola.</i>	l. 367
<i>Polemonium.</i>	g. 577	<i>Richardia.</i>	h. 382
<i>Polycarpon.</i>	g. 217	<i>Ricotia.</i>	i. 657
<i>Polycnemum.</i>	g. 207	<i>Roëlla.</i>	g. 603
<i>Polygala.</i>	k. 85	<i>Roridula.</i>	g. 691
<i>Polygonum.</i>	h. 458	<i>Rotala.</i>	g. 204
<i>Polymnia.</i>	l. 71	<i>Rubia.</i>	g. 299
<i>Polyprenum.</i>	g. 307	<i>Rubus.</i>	i. 46
<i>Pontederia.</i>	h. 332	<i>Rudbeckia.</i>	l. 13
<i>Portulaca.</i>	h. 704		R4.
<i>Potamogeton.</i>	g. 388		



# R E G I S T E R.

<i>Ruellia.</i>	i. 569	<i>Septas.</i>	h. 429
<i>Rumex.</i>	h. 388	<i>Seriola.</i>	k. 433
<i>Rupia.</i>	g. 405	<i>Serpicula.</i>	l. 220
		<i>Serratula.</i>	k. 456
S.		<i>Sesamum.</i>	i. 564
		<i>Seseli.</i>	h. 185
<i>Sagina.</i>	g. 407	<i>Sesuvium.</i>	i. 2
<i>Sagittaria.</i>	l. 267	<i>Sherardia.</i>	g. 269
<i>Salicornia.</i>	g. 46	<i>Sibthorpia.</i>	l. 550
<i>Salsola.</i>	g. 785	<i>Sicyos.</i>	l. 334
<i>Salvia.</i>	g. 158	<i>Sida.</i>	k. 35
<i>Samolus.</i>	g. 610	<i>Sideritis.</i>	i. 311
<i>Sanguisorba.</i>	g. 332	<i>Sigesbeckia.</i>	k. 811
<i>Sanguinaria.</i>	i. 83	<i>Silene.</i>	h. 603
<i>Sanicula.</i>	h. 15	<i>Silphium.</i>	l. 67
<i>Santolina.</i>	k. 564	<i>Sinapis.</i>	i. 728
<i>Saponaria.</i>	h. 573	<i>Sison.</i>	h. 125
<i>Sarothra.</i>	h. 251	<i>Sisymbrium.</i>	i. 668
<i>Sarracenia.</i>	i. 107	<i>Sium.</i>	h. 115
<i>Satureja.</i>	i. 292	<i>Smyrniacum.</i>	h. 209
<i>Saururus.</i>	h. 428	<i>Solandra.</i>	l. 412
<i>Sauvagesia.</i>	g. 692	<i>Solanum.</i>	g. 664
<i>Saxifraga.</i>	h. 542	<i>Soldanella.</i>	g. 488
<i>Scabiosa.</i>	g. 236	<i>Solidago.</i>	k. 679
<i>Scandix.</i>	h. 168	<i>Sonchus.</i>	k. 360
<i>Schrebera.</i>	g. 805	<i>Spergula.</i>	h. 688
<i>Schwalbea.</i>	i. 465	<i>Spermacoce.</i>	g. 265
<i>Schwenckia.</i>	g. 125	<i>Sphæranthus.</i>	l. 104
<i>Scleranthus.</i>	h. 565	<i>Spigelia.</i>	g. 515
<i>Scolymus.</i>	k. 450	<i>Spilanthus.</i>	k. 529
<i>Scoparia.</i>	g. 328	<i>Spinacia.</i>	l. 343
<i>Scorpiurus.</i>	k. 227	<i>Spiræa.</i>	i. 40
<i>Scorzonera.</i>	k. 351	<i>Stachys.</i>	i. 343
<i>Scrophularia.</i>	i. 513	<i>Stapelia.</i>	g. 763
<i>Scutellaria.</i>	i. 429	<i>Statice.</i>	h. 258
<i>Sedum.</i>	h. 640	<i>Stellaria.</i>	h. 619
<i>Selinum.</i>	h. 63	<i>Stellera.</i>	h. 454
<i>Sempervivum.</i>	h. 778	<i>Stemodia.</i>	i. 554
<i>Senecio.</i>	k. 638	<i>Steris.</i>	g. 800
		Hh 2	Str-

# R E G I S T E R.

<i>Stratiotes.</i>	i. 180	<i>Trientalis.</i>	h. 423
<i>Struthiola.</i>	g. 363	<i>Trifolium.</i>	k. 281
<i>Subularia.</i>	i. 606	<i>Trigonella.</i>	k. 315
<i>Swertia.</i>	g. 808	<i>Triosteum.</i>	g. 612
<i>Symphytum.</i>	g. 441	<i>Triumfetta.</i>	h. 701
		<i>Trollius.</i>	i. 250
T.		<i>Tropaeolum.</i>	h. 431
		<i>Truëllum.</i>	h. 427
<i>Tagetes.</i>	k. 725	<i>Turnera.</i>	h. 232
<i>Tamus.</i>	l. 355	<i>Turritis.</i>	i. 711
<i>Tanacetum.</i>	k. 568	<i>Tusfilago.</i>	k. 630
<i>Telephium.</i>	h. 235		
<i>Teucrium.</i>	i. 271	U.	
<i>Thalia.</i>	g. 40		
<i>Thalictrum.</i>	i. 209	<i>Urtica.</i>	l. 222
<i>Thapsia.</i>	h. 192	<i>Utricularia.</i>	g. 131
<i>Theligonum.</i>	l. 273		
<i>Thesium.</i>	g. 719	V.	
<i>Thlaspi.</i>	i. 623		
<i>Thryallis.</i>	h. 524	<i>Valantia.</i>	l. 393
<i>Thymbra.</i>	i. 297	<i>Valeriana.</i>	g. 185
<i>Thymus.</i>	i. 392	<i>Vandellia.</i>	i. 554
<i>Tiarella.</i>	h. 563	<i>Velezia.</i>	g. 807
<i>Tillea.</i>	g. 412	<i>Vella.</i>	i. 600
<i>Tillandsia.</i>	h. 321	<i>Veratrum.</i>	l. 384
<i>Tordylum.</i>	h. 32	<i>Verbascum.</i>	g. 622
<i>Torenia.</i>	i. 511	<i>Verbena.</i>	g. 137
<i>Tormentilla.</i>	i. 69	<i>Verbesina.</i>	k. 815
<i>Tozzia.</i>	i. 466	<i>Veronica.</i>	g. 75
<i>Trachelium.</i>	g. 610	<i>Vicia.</i>	k. 199
<i>Tradescantia.</i>	h. 329	<i>Vinca.</i>	g. 726
<i>Tragopogon.</i>	k. 345	<i>Viola.</i>	l. 131
<i>Trapa.</i>	g. 352	<i>Visenia.</i>	h. 308
<i>Trianthema.</i>	h. 537		
<i>Tribulus.</i>	h. 521	W.	
<i>Trichosanthes.</i>	l. 292		
<i>Trichostema.</i>	i. 427	<i>Willichia.</i>	g. 203
<i>Tridax.</i>	k. 806		

X.

# R E G I S T E R.

<i>Xanthium</i>	X.	1. 241		<i>Zinnia.</i>	k. 733
				<i>Ziziphora.</i>	g. 153
	Z.			<i>Zoegea.</i>	l. 22
<i>Zanonia.</i>		1. 353		<i>Zygophyllum.</i>	h. 515



De PLAATEN zyn dus ingevoegd.

PLAAT LXX		tegenover Bladz.	21.
.... LXXI.	—————		157.
.... LXXII.	—————		253.
.... LXXIII.	—————		295.
.... LXXIV.	—————		357.
.... LXXV.	—————		365.
.... LXXVI.	—————		433.







